ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול ובאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרָשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתָחוּ דִּבְּרוּ אִתִּי
לְשׁוֹן שָׁקֶר: ג וְדִבְרֵי שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי חִנָּם: ד תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה:
ה וַיָּשִׁיתוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי: ו הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ:
ז בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה: ח יְהִיוּ־יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר: ט יִהְיוּ בָנָיו
יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה: י וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם: יא יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה
לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ: יב אַל־יְהִי־לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו: יג יְהִי־אַחֲרִיתוֹ
לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמָם: יד יִזָּכֵר | עֲוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח: טו יִהְיוּ
נֶגֶד־יְהוָה תָּמִיד וַיַּכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן
וְנִכְאֵה לֵבָב לְמוֹתֵת: יז וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא־חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה
כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו: יט תְּהִי־לוֹ כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגְּרָהּ:
כ זֹאת | פְּעֻלַּת שׂטְנַי מֵאֵת יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יֱהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי
לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי: כב כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כג כְּצֵל־כִּנְטוֹתוֹ
נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה: כד בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן: כה וַאֲנִי | הָיִיתִי חֶרְפָּה
לָהֶם יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם: כו עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הוֹשִׁיעֵנִי כְּחַסְדֶּךָ: כז וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹאת אַתָּה
יְהוָה עֲשִׂיתָהּ: כח יְקַלְלוּ־הֵמָּה וְאַתָּה תְּבָרֵךְ קָמוּ | וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח: כט יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי כְּלִמָּה
וְיַעֲטוּ כַמְעִיל בָּשְׁתָּם: ל אוֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ: לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן
לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ:

קי

כו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם וספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחיילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכה לשם:

א לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה | לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ: ב מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח
יְהוָה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ: ג עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בֶּהָדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחַר לְךָ טַל
יַלְדֻתֶּיךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק: ה אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ
מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים: ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה
עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים ק״ט ק״י ..... ג

ג) מאמר ד״ה וספרתם לכם ממחרת השבת (עם ביאור בדרך אפשר) ל״ג בעומר, ה׳תשי״א ..... ה

ד) מכתב כללי יום ד׳ פ׳ אמור ה׳תש״מ ..... טו

ה) שיחת ל״ג בעומר, ה׳תש״כ ..... יח

ו) לקוטי שיחות פרשת אמור (בלה״ק) כרך יב ..... כ

ז) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כד

ח) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע שבת פרשת אמור ..... כה

ט) לוח ״היום יום״ לשבוע שבת פרשת אמור ..... לה

י) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... לז

שיעורי רמב״ם – ע״פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

יא) – ג׳ פרקים ליום לשבוע שבת פרשת אמור ..... מ

יב) – פרק אחד ליום לשבוע שבת פרשת אמור ..... סח

יג) – ספר המצוות לשבוע שבת פרשת אמור ..... עו

יד) מסכת סוטה עם ביאורים לימי ספירת העומר מדף כו עד דף לב ..... צו

טו) נביאים וכתובים שמואל-א פרק י-יא, דברי הימים-ב פרק כט ..... קכד

טז) מסכת סנהדרין עם ביאורים מדף עב עד דף עט ..... קכו

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

יז) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו״ר הזקן ..... קנו

יח) שולחן ערוך הלכות נטילת ידים - אדמו״ר הזקן ..... קנו

יט) תורה אור – ד״ה ויקהל משה - אדמו״ר הזקן ..... קנז

כ) מאמרים קונטרסים - אדמו״ר האמצעי ..... קס

כא) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קסא

כב) תורת שמואל תרל״ב - אדמו״ר מוהר״ש ..... קסב

כג) קונטרס העבודה - אדמו״ר מוהרש״ב ..... קסג

כד) ספר המאמרים ה׳ש״ת - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קסג

כה) לקוטי דיבורים - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קסד

כו) ספר הזכרונות – אדמו״ר מוהריי״צ ..... קסה

כז) אגרות קודש – אדמו״ר מוהריי״צ ..... קסט

כח) ביאורים לפרקי אבות פרק ד משנה ו ..... קע

כט) חומש, רש״י ותרגום אונקלוס לשבוע שבת פרשת אמור ע״פ חומש ״תורה תמימה״ ..... קעא

ל) לוח זמנים לשבוע שבת פרשת אמור ..... קצ

לא) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... קצא

בס"ד. ל"ג בעומר, ה'תשי"א

(הנחה בלתי מוגה)

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה[1], וְהַיְנוּ, שֶׁבִּתְחִלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת מִצְוַת הֲבָאַת עוֹמֶר הַתְּנוּפָה, וְאַחַר כָּךְ מִצְוַת סְפִירַת הָעוֹמֶר, מִצְוָה לְמִמְנֵי יוֹמֵי וּמִצְוָה לְמִמְנֵי שְׁבוּעֵי[2], שֶׁמִּצְוָה זוֹ הִיא בֵּין הֲבָאַת הָעוֹמֶר לְחַג הַשָּׁבוּעוֹת. אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב וּסְפַרְתֶּם גוֹ' מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת, דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח[3], הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח, וְלָמָּה נֶאֱמַר מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת. וּבִפְרָט שֶׁהַצְּדוּקִים טָעוּ וְאָמְרוּ שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא מִמָּחֳרַת שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית, וְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ צְרִיכִים לְהִתְוַכֵּחַ עִמָּהֶם וּלְהָבִיא רְאָיוֹת שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לְמָחֳרַת הַפֶּסַח[3], וְאִם כֵּן לָמָּה לֹא נִתְפָּרֵשׁ בַּכָּתוּב מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח, אֶלָּא נֶאֱמַר מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת.

ב) וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים בֵּאוּר כְּלָלוּת עִנְיָן סְפִירַת הָעוֹמֶר. דְּהִנֵּה אִיתָא בַּמִּשְׁנָה[4] כָּל הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת מִן הַחִטִּין, וְזוֹ (מִנְחַת קְנָאוֹת) בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, וְכֵן מִנְחַת הָעוֹמֶר בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין. וְהִנֵּה, הַטַּעַם שֶׁמִּנְחַת קְנָאוֹת בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, מַאֲכָל בְּהֵמָה, מְבוֹאָר בַּמִּשְׁנָה שָׁם, כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְהֵמָה כַּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכָל בְּהֵמָה. אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ בֵּאוּר לָמָּה נִשְׁתַּנְתָּה מִנְחַת הָעוֹמֶר מִכָּל הַמִּנְחוֹת שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין דַּוְקָא. וְיָדוּעַ הַבֵּאוּר בָּזֶה[5], שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁהָעֲבוֹדָה דְּמִנְחַת הָעוֹמֶר הוּא עִנְיָן בְּרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

וּבֵאוּר הָעִנְיָן[5], דְּהִנֵּה הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בְּיוֹם א' דְּחַג הַפֶּסַח הָיָה בִּבְחִינַת אִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא מִצַּד עַצְמוֹ[6], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[7] בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת

ביאור בדרך אפשר

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה[1], **וְהַיְנוּ**, כך הוא סדר המצוה: **שֶׁבִּתְחִלָּה** ביום שני של פסח (ט"ז בניסן), מקריבים כבש לעולה עם עומר [=מדה של תבואה] התנופה [=הכהן מניף את העומר בידיו] - **צָרִיךְ לִהְיוֹת מִצְוַת הֲבָאַת עוֹמֶר הַתְּנוּפָה, וְאַחַר כָּךְ מִצְוַת סְפִירַת הָעוֹמֶר**, שבמצות ספירת העומר **מִצְוָה לְמִמְנֵי יוֹמֵי וּמִצְוָה לְמִמְנֵי שְׁבוּעֵי**[2] [=מצוה למנות ימים ("היום יום אחד" וכו') ומצוה למנות שבועות ("היום.. שבוע אחד לעומר" וכו')], **שֶׁמִּצְוָה זוֹ** של ספירת העומר **הִיא** בשבעת השבועות **בֵּין הֲבָאַת הָעוֹמֶר לְחַג הַשָּׁבוּעוֹת. אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב וּסְפַרְתֶּם גוֹ' מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת, דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא** לא ממחרת יום השבת ("שבת בראשית" בלשון הגמרא. יום השביעי בשבוע), אלא **מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח** ("מפי השמועה [=קבלה איש מפי איש מהנביאים והסנהדרין] למדו שאינה שבת כי־אם יום־טוב". רמב"ם)[3], **הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר** [=היה לו לומר (בפסוק) בפירוש] **מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח, וְלָמָּה נֶאֱמַר מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת? וּבִפְרָט שֶׁהַצְּדוּקִים** [=תלמידי צדוק. שלא האמינו בתורה שבעל־פה] **טָעוּ וְאָמְרוּ שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא מִמָּחֳרַת שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית, וְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ צְרִיכִים לְהִתְוַכֵּחַ עִמָּהֶם וּלְהָבִיא רְאָיוֹת שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לְמָחֳרַת הַפֶּסַח** (כמובא בגמרא שבהערה)[3], **וְאִם כֵּן לָמָּה לֹא נִתְפָּרֵשׁ בַּכָּתוּב מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח, אֶלָּא נֶאֱמַר מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת?**

ב) וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים בֵּאוּר כְּלָלוּת עִנְיָן סְפִירַת הָעוֹמֶר בעבודת האדם עם נפשו. **דְּהִנֵּה אִיתָא** [=מובא] **בַּמִּשְׁנָה**[4] **כָּל** קרבנות **הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת מִן הַחִטִּין, וְזוֹ** (**מִנְחַת קְנָאוֹת**) **בָּאָה** [=של סוטה]) **מִן הַשְּׂעוֹרִין, וְכֵן מִנְחַת הָעוֹמֶר בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין. וְהִנֵּה, הַטַּעַם שֶׁמִּנְחַת קְנָאוֹת בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, מַאֲכָל בְּהֵמָה, מְבוֹאָר בַּמִּשְׁנָה שָׁם, כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְהֵמָה כַּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכָל בְּהֵמָה. אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ בֵּאוּר לָמָּה נִשְׁתַּנְתָּה מִנְחַת הָעוֹמֶר מִכָּל הַמִּנְחוֹת שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין דַּוְקָא. וְיָדוּעַ הַבֵּאוּר בָּזֶה**[5], **שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁהָעֲבוֹדָה דְּמִנְחַת הָעוֹמֶר הוּא עִנְיָן בְּרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. וּבֵאוּר הָעִנְיָן**[5], **דְּהִנֵּה הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בְּיוֹם א' דְּחַג הַפֶּסַח הָיָה בִּבְחִינַת אִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא** [=התעוררות מלמעלה] **מִצַּד עַצְמוֹ** ללא עבודת האדם[6], **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב** שאמר ה' למשה רבינו[7]: **בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת**

---

1) אמור כג, טו. 2) מנחות סו, א. 3) שם סה, ב. 4) סוטה יד, א. 5) בהבא לקמן — ראה ד"ה משכני תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' קעב ואילך). תרס"ח (סה"מ תרס"ח ע' ערב ואילך). ד"ה הנ"ל דש"פ במדבר תש"א (סה"מ תש"א ע' 119 ואילך). וראה גם ד"ה להבין ענין ספה"ע וד"ה משכני — תשי"ח (סה"מ תשח"י ע' רי ואילך. ע' ריח ואילך). 6) ראה לקו"ת ויקרא ג, א. אמור לה, ב. ובכ"מ. 7) שמות ג, יב.

ביאור בדרך אפשר

הָאֲלִקִים עַל הָהָר הַזֶּה, הֵינוּ, שֶׁעִנְיַן הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה - תעבדון את האלקים - הִתְחִיל רק לְאַחֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְאִלּוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָיְתָה הַהִתְעוֹרְרוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[8] מָשְׁכֻנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו גו׳, מָשְׁכֻנִי קָאִי עַל הַגִּלּוּיִם דִּיצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁהָיוּ בְּדֶרֶךְ אִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא, שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים כו׳[9], וְהֵינוּ, שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִצַּד עַצְמָם הָיוּ מְשֻׁקָּעִים בְּמ״ט שַׁעֲרֵי טֻמְאָה[10], אֶלָּא שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם כו׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן מָשְׁכֻנִי, מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב מָשְׁכֻנִי, לָשׁוֹן יָחִיד, כִּי, הַגִּלּוּי מִלְּמַעְלָה פָּעַל הַזָּזָה רַק בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁרַק נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית מַרְגֶּשֶׁת הַגִּילּוּי מִלְּמַעְלָה, אֲבָל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית נִשְׁאֲרָה בְּמַעֲמָדָהּ וּמַצָּבָהּ. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב[11] בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כִּי בָּרַח הָעָם, וּמְבָאֵר רַבֵּינוּ הַזָּקֵן[12], דִּלְכְאוֹרָה הוּא תָּמוּהַּ לָמָּה הָיְתָה כָּזֹאת, וְכִי אִלּוּ אָמְרוּ לְפַרְעֹה לְשַׁלְּחָם חָפְשִׁי לְעוֹלָם לֹא הָיָה מֵכְרָח לְשַׁלְּחָם, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל עַדַיִן הָיָה בְּתָקְפּוֹ כו׳, וְהֵינוּ, דְּכֵיוָן שֶׁהַגִּלּוּי מִלְּמַעְלָה פָּעַל הַזָּזָה רַק בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מַה שֶּׁאֵין כֵּן נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית נִשְׁאֲרָה בְּתָקְפָּהּ, הִנֵּה מִצַּד נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הֵצַרְךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַחִפָּזוֹן וְהַבְּרִיחָה. וְכָל זֶה הוּא לְפִי שֶׁהַגִּלּוּי דִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָיָה בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְאִלּוּ יִשְׂרָאֵל מִצַּד עַצְמָם לֹא הָיוּ כֵּלִים לָזֶה, וְלָכֵן נִרְגָּשׁ הַגִּלּוּי בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית בִּלְבָד. אָמְנָם לְאַחֲרֵי הַגִּלּוּי דִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָיָה עִנְיָן סְפִירַת הָעוֹמֶר, שֶׁהוּא עִנְיָן הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְעַל זֶה נֶאֱמַר אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, הֵינוּ, שֶׁאֵין זֶה בְּאוֹפֶן דְּמָשְׁכֻנִי, מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁהָרִיצָה הִיא מֵעַצְמוֹ (אַלַיִן לוֹיפֶן), שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וְכֵיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, הֲרֵי זֶה שַׁיָּךְ גַּם לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְלָכֵן נֶאֱמַר נָרוּצָה, לָשׁוֹן רַבִּים, שֶׁזֶּה פּוֹעֵל הַזָּזָה גַּם בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

ביאור בדרך אפשר

בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מַה שֶּׁאֵין כֵּן נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית נִשְׁאֲרָה בְּתָקְפָּהּ, הִנֵּה מִצַּד נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הֵצַרְךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַחִפָּזוֹן וְהַבְּרִיחָה. וְכָל זֶה הוּא לְפִי שֶׁהַגִּלּוּי דִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָיָה בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְאִלּוּ יִשְׂרָאֵל מִצַּד עַצְמָם לֹא הָיוּ כֵּלִים לָזֶה, וְלָכֵן נִרְגָּשׁ הַגִּלּוּי בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית בִּלְבָד. אָמְנָם לְאַחֲרֵי הַגִּלּוּי דִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָיָה עִנְיָן סְפִירַת הָעוֹמֶר, שֶׁהוּא עִנְיָן הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְעַל זֶה נֶאֱמַר אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה, הֵינוּ, שֶׁאֵין זֶה בְּאוֹפֶן דְּמָשְׁכֻנִי, מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁהָרִיצָה הִיא מֵעַצְמוֹ (אַלַיִן לוֹיפֶן), שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וְכֵיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, הֲרֵי זֶה שַׁיָּךְ גַּם לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְלָכֵן נֶאֱמַר נָרוּצָה, לָשׁוֹן רַבִּים, שֶׁזֶּה פּוֹעֵל הַזָּזָה גַּם בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית. וְזֶהוּ גַּם הַדִּיּוּק נָרוּצָה, מִלָּשׁוֹן מְרוּצָה דַּוְקָא, כִּי, כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא גַּם מִצַּד נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הֲרֵי זֶה בְּדֶרֶךְ מְרוּצָה, כִּי טֶבַע הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא שֶׁכַּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ לְאֵיזֶה

---

8) שה״ש א, ד. וראה ד״ה משכני שבהערה 5. אוה״ת שה״ש ח״א ע׳ נט. ע׳ עה. 9) הגש״פ פיסקא ״מצה זו״. 10) זהר חדש ר״פ יתרו. ועוד. 11) בשלח יד, ה. 12) תניא פל״א. וראה גם לקו״ת שבהערה 6.

ביאור בדרך אפשר

דָּבָר הֲרֵי זֶה אֶצְלוֹ בְּדֶרֶךְ מְרוּצָה דַּוְקָא - טבע נפש הבהמית לרצות כל דבר בתוקף גדול וברתיחה עצומה, **וְהַיְנוּ, שֶׁאֵצֶל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לֹא שַׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל הֲלִיכָה לְאַט לְאַט, כִּי אִם בְּדֶרֶךְ מְרוּצָה, וּמִמָּה־נַּפְשָׁךְ** [=ממה שתרצה. תמיד בכל מקרה נפש־הבהמית הולכת "עד הסוף"], **אוֹ שֶׁאֵינוֹ נִמְשָׁךְ כְּלָל לְעִנְיְנֵי אֱלִקוּת** וכל ריצתו היא לענייניים גשמיים, **אוֹ שֶׁנִּמְשָׁךְ אֲלֵיהֶם** - לענייני אלקות - **בְּדֶרֶךְ מְרוּצָה** (**וְהַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר פּוֹעֲלִים עָלָיו לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ לֶאֱלִקוּת, הֲרֵי זֶה נַעֲשָׂה אֶצְלוֹ בְּדֶרֶךְ מְרוּצָה**). **וְעוֹד זֹאת, שֶׁכַּאֲשֶׁר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית נִמְשָׁךְ לֶאֱלִקוּת בְּדֶרֶךְ מְרוּצָה, הֲרֵי זֶה פּוֹעֵל עִנְיָן הַמְּרוּצָה גַּם אֵצֶל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְהַיְנוּ, דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִצַּד עַצְמָהּ אֵין בָּהּ עִנְיָן הַמְּרוּצָה, וְהַמְּשִׁיכָה שֶׁלָּהּ לֶאֱלִקוּת הִיא בִּמְדִידָה וְהַגְּבָלָה, אֲבָל עַל יְדֵי הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית נִתּוֹסֵף בָּהּ תּוֹסֶפֶת אוֹר, שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהּ עִנְיָן הַמְּרוּצָה, לְמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְּבָלָה. וְזֶהוּ אָמְרוֹ נָרוּצָה לָשׁוֹן רַבִּים, שֶׁעִנְיָן הַמְּרוּצָה הוּא (לֹא רַק אֵצֶל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, אֶלָּא) גַּם אֵצֶל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית. וּכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּאַחֲרֶיךָ נָרוּצָה קָאִי עַל הָעֲבוֹדָה דְּבֵרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁזּוֹהִי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר שֶׁהִיא בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וְזוֹהִי הַהֲכָנָה לְהָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה, הֲבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו.**

ביאור בדרך אפשר

לְאֵיזֶה דָּבָר הֲרֵי זֶה אֶצְלוֹ בְּדֶרֶךְ מְרוּצָה דַּוְקָא, וְהַיְנוּ, שֶׁאֵצֶל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לֹא שַׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל הֲלִיכָה לְאַט לְאַט, כִּי אִם בְּדֶרֶךְ מְרוּצָה, וּמִמָּה־נַּפְשָׁךְ, אוֹ שֶׁאֵינוֹ נִמְשָׁךְ כְּלָל לְעִנְיְנֵי אֱלִקוּת, אוֹ שֶׁנִּמְשָׁךְ אֲלֵיהֶם בְּדֶרֶךְ מְרוּצָה (וְהַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר פּוֹעֲלִים עָלָיו לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ לֶאֱלִקוּת, הֲרֵי זֶה נַעֲשָׂה אֶצְלוֹ בְּדֶרֶךְ מְרוּצָה). וְעוֹד זֹאת, שֶׁכַּאֲשֶׁר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית נִמְשָׁךְ לֶאֱלִקוּת בְּדֶרֶךְ מְרוּצָה, הֲרֵי זֶה פּוֹעֵל עִנְיָן הַמְּרוּצָה גַּם אֵצֶל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְהַיְנוּ, דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִצַּד עַצְמָהּ אֵין בָּהּ עִנְיָן הַמְּרוּצָה, וְהַמְּשִׁיכָה שֶׁלָּהּ לֶאֱלִקוּת הִיא בִּמְדִידָה וְהַגְּבָלָה, אֲבָל עַל יְדֵי הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית נִתּוֹסֵף בָּהּ תּוֹסֶפֶת אוֹר, שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהּ עִנְיָן הַמְּרוּצָה, לְמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְּבָלָה. וְזֶהוּ אָמְרוֹ נָרוּצָה לָשׁוֹן רַבִּים, שֶׁעִנְיָן הַמְּרוּצָה הוּא (לֹא רַק אֵצֶל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, אֶלָּא) גַּם אֵצֶל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית. וּכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּאַחֲרֶיךָ נָרוּצָה קָאִי עַל הָעֲבוֹדָה דְּבֵרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁזּוֹהִי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר שֶׁהִיא בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וְזוֹהִי הַהֲכָנָה לְהָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה, הֲבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו.

ג) וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר הִנֵּה בְּבֵרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית יֵשׁ ב' עִנְיָנִים, בֵּרוּר הַמּוֹחִין, וּבֵרוּר הַמִּדּוֹת, וְהֵם ב' הָעִנְיָנִים דְּהַקְרָבַת הָעוֹמֶר וְסִפִּירַת הָעוֹמֶר[13]. **הַקְרָבַת הָעוֹמֶר הוּא עִנְיָן בֵּרוּר הַמּוֹחִין דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, כִּי, נוֹסָף לִכְלָלוּת הָעִנְיָן שֶׁמִּנְחַת הָעוֹמֶר בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִים, מַאֲכָל בְּהֵמָה, שֶׁמּוֹרֶה עַל בֵּרוּר הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הִנֵּה בְּמַאֲכָל בְּהֵמָה גּוּפָא בָּאָה הַמִּנְחָה מִן הַדָּגָן, שֶׁמּוֹרֶה עַל הַמּוֹחִין, כַּמּוּבָן מִמַּאֲמָר רַז"ל[14] אֵין הַתְּנוּק יוֹדֵעַ לִקְרוֹת אַבָּא עַד שֶׁיִּטְעוֹם טַעַם דָּגָן, אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַמּוֹחִין דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁכֵּיוָן שֶׁעִקָּרָהּ מִדּוֹת, הִנֵּה גַּם הַמּוֹחִין שֶׁלָּהּ הֵם קְשׁוּרִים וְשַׁיָּכִים אֶל הַמִּדּוֹת, שֶׁזֶּהוּ שֶׁגַּם הַדָּגָן (מוֹחִין) הוּא מַאֲכָל בְּהֵמָה (מוֹחִין הַשַּׁיָּכִים אֶל הַמִּדּוֹת)**

ג) **וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר הִנֵּה בְּבֵרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית יֵשׁ ב' עִנְיָנִים, בֵּרוּר הַמּוֹחִין, וּבֵרוּר הַמִּדּוֹת, וְהֵם ב' הָעִנְיָנִים דְּהַקְרָבַת הָעוֹמֶר** וְסִפִּירַת הָעוֹמֶר[13]. **הַקְרָבַת הָעוֹמֶר הוּא עִנְיָן בֵּרוּר הַמּוֹחִין דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, כִּי, נוֹסָף לִכְלָלוּת הָעִנְיָן שֶׁמִּנְחַת הָעוֹמֶר בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִים, מַאֲכָל בְּהֵמָה, שֶׁמּוֹרֶה עַל בֵּרוּר הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הִנֵּה בְּמַאֲכָל בְּהֵמָה גּוּפָא בָּאָה הַמִּנְחָה מִן הַדָּגָן, שֶׁמּוֹרֶה עַל הַמּוֹחִין, כַּמּוּבָן מִמַּאֲמָר רַז"ל[14] אֵין הַתְּנוּק יוֹדֵעַ לִקְרוֹת אַבָּא עַד שֶׁיִּטְעוֹם טַעַם דָּגָן, אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַמּוֹחִין דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁכֵּיוָן שֶׁעִקָּרָהּ מִדּוֹת, הִנֵּה גַּם הַמּוֹחִין שֶׁלָּהּ הֵם קְשׁוּרִים וְשַׁיָּכִים אֶל הַמִּדּוֹת, שֶׁזֶּהוּ שֶׁגַּם הַדָּגָן (מוֹחִין) הוּא מַאֲכָל בְּהֵמָה (מוֹחִין הַשַּׁיָּכִים אֶל הַמִּדּוֹת)**

הבהמית כהכנה לקבלת התורה. בסעיף הבא יבאר כי בבירור נפש הבהמית, שני עניינים: בירור המוחין - שכלה של 'נפש הבהמית', המשכיל כיצד להשיג ענייני התאווה. ובירור המידות - תחילה בירור כללי (המתבטא במניין השבועות) ואחר־כך בירור פרטי (המתבטא במניין הימים).

ביום השני של חג הפסח בין פסח לשבועות[13]. המוחין - של התאווה. וראשית הכל צריך להקריב ולהעלות לקדושה את המוחין, מיוחדת עם המוחין כַּמּוּבָן מִמַּאֲמָר רַז"ל[14] אֵין הַתְּנוּק יוֹדֵעַ לִקְרוֹת אַבָּא עַד שֶׁיִּטְעוֹם טַעַם דָּגָן, ולכן הקרבת מנחה מ'דגן' מורה על בירור המוחין, אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַמּוֹחִין דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁכֵּיוָן שֶׁעִקָּרָהּ מִדּוֹת כבהמה שהולכת בעיקר אחר תאוות לבה, הִנֵּה גַּם הַמּוֹחִין שֶׁלָּהּ הֵם קְשׁוּרִים וְשַׁיָּכִים אֶל הַמִּדּוֹת, שֶׁזֶּהוּ שֶׁגַּם הַדָּגָן (מוֹחִין) הוּא מַאֲכָל בְּהֵמָה (מוֹחִין הַשַּׁיָּכִים אֶל הַמִּדּוֹת) וזו תחילת העבודה, בירור המוחין של נפש־הבהמית, ביום

הַבִּיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו. לסיכום: עבודת ספירת העומר היא בירור הנפש המרוצה של נפש־הבהמית גם בָּהּ עִנְיָן הַמְּרוּצָה, לְמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְּבָלָה. וְזֶהוּ אָמְרוֹ נָרוּצָה לָשׁוֹן רַבִּים, שֶׁעִנְיָן הַמְּרוּצָה הוּא (לֹא רַק אֵצֶל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, אֶלָּא) גַּם אֵצֶל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית. וּכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּאַחֲרֶיךָ נָרוּצָה קָאִי עַל הָעֲבוֹדָה דְּבֵרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁזּוֹהִי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר שֶׁהִיא בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וְזוֹהִי הַהֲכָנָה לְהָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה, הֲבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו.

13) ד"ה משכני הנ"ל תש"א (סה"מ תש"א ע' 123). 14) ראה ברכות מ, א. מתנות כהונה לב"ר פט"ו, ז. מבוא שערים שער ה ח"א

ביאור בדרך אפשר

השני של חג־הפסח. **וּלְאַחֲרֵי הַקְּרָבַת הָעוֹמֶר שֶׁהוּא עִנְיָן בְּרוּר הַמּוֹחִין דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, בָּאָה הָעֲבוֹדָה דְּבְרוּר הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית עַל יְדֵי סְפִירַת הָעוֹמֶר, לְמִמְנֵי יוֹמֵי וּלְמִמְנֵי שְׁבוּעֵי.** (מצוה למנות הימים ("היום יום אחד" וכו') ומצוה למנות השבועות ("היום.. שבוע אחד לעומר" וכו'). **וְהַיְנוּ, דְּהַקְרָבַת הָעוֹמֶר שֶׁהוּא עִנְיָן בְּרוּר הַמּוֹחִין הַשַּׁיָּכִים אֶל הַמִּדּוֹת, הֲרֵי זֶה בְּיוֹם אֶחָד** (של ספירת העומר) **בִּלְבָד, ט"ז בְּנִיסָן, אֲבָל סְפִירַת הָעוֹמֶר שֶׁהוּא עִנְיָן בְּרוּר הַמִּדּוֹת עַצְמָן, הִנֵּה עַל זֶה לֹא מַסְפִּיק הַבְּרוּר בִּכְלָלוּת, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּרוּר פְּרָטִי, לְבָרֵר כָּל מִדָּה וּמִדָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ** וזו הסיבה לספור שבע שבועות - כנגד שבע מידות, **וְעוֹד זֹאת, שֶׁהַבְּרוּר צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת, לְבָרֵר כָּל מִדָּה כְּפִי שֶׁהִיא כְּלוּלָה מִכָּל ז' הַמִּדּוֹת** - בכל שבוע - מידה, צריך לפרט מספר הימים, שהם פרטי המידה (כמבואר להלן). **וְהַיְנוּ, שֶׁהַבְּרוּר בִּכְלָלוּת הוּא בְּדֶרֶךְ מַקִּיף בִּלְבָד** - האדם מקבל זעזוע כללי הגורם לו לצאת מגסותו, אך בזה עדיין לא משנה את פרטי מעשיו, ונקראת הזזה זו: 'בדרך מקיף' - הזזה 'מלמעלה' שעדיין לא חדרה היטב בפנימיותו, **וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ לְפוֹעַל** לשנות הנהגתו, **וְהָעִקָּר הוּא הָעֲבוֹדָה לְאַט לְאָט** לבדוק כל מידה ומידה בפרטיות, **בְּכֹחַ עַצְמוֹ דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ הַבְּרוּר בִּפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת, כְּפִי שֶׁכָּל מִדָּה כְּלוּלָה מִז' מִדּוֹת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֵׂית הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן שֶׁבְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ** [=בכל ענינך דע את ה'][15], **שֶׁכָּל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים דְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה יִהְיוּ כִּדְבָעֵי. וְזֶהוּ שֶׁמִּצְוַת סְפִירַת הָעוֹמֶר הִיא לֹא רַק לְמִמְנֵי שְׁבוּעֵי, דְּהַיְנוּ בְּרוּר כָּל מִדָּה בִּכְלָלוּת, אֶלָּא הָעִקָּר הוּא לְמִמְנֵי יוֹמֵי, דְּהַיְנוּ בְּרוּר הַמִּדּוֹת בִּפְרָטִיּוּת, חֶסֶד שֶׁבְּחֶסֶד כו' הוֹד שֶׁבְּהוֹד כו' עַד לְמַלְכוּת שֶׁבְּמַלְכוּת** (בסעיף הבא יביא דוגמאות לפרטי המידות). אחרי שנתבאר כי במצות ספירת העומר ב' עניינים: בירור המידות באופן כללי - ספירת שבעה שבועות, ובירור באופן פרטי - ספירת הימים, **וּבָזֶה יֵשׁ לְבָאֵר דַּעַת רַבֵּנוּ יְרוּחָם**[16] (מרבותינו הראשונים, תלמידו של הרא"ש) **שֶׁבִּזְמַן הַזֶּה** - בגלות **יֵשׁ חִלּוּק בֵּין הַמִּצְוָה לְמִמְנֵי יוֹמֵי לְהַמִּצְוָה לְמִמְנֵי שְׁבוּעֵי. דְּהִנֵּה, יֵשׁ אוֹמְרִים**[17] **שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת** כאשר אין מקריבים קרבן העומר **מִצְוַת סְפִירַת הָעוֹמֶר הִיא מִדְּאוֹרַיְתָא** [=חיוב גמור מהתורה], **וְיֵשׁ אוֹמְרִים**[18] **שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת מִצְוַת סְפִירַת הָעוֹמֶר הִיא רַק מִדְּרַבָּנָן** [=חיוב מתקנת חכמים]. **אַךְ רַבֵּינוּ יְרוּחָם**[16] **מְחַלֵּק בֵּין סְפִירַת הַיָּמִים וּסְפִירַת הַשָּׁבוּעוֹת, שֶׁסְּפִירַת הַיָּמִים, גַּם בִּזְמַן הַזֶּה הִיא מִדְּאוֹרַיְיתָא, אַךְ סְפִירַת הַשָּׁבוּעוֹת הִיא מִדְּרַבָּנָן. וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה עַל פִּי הַנַּ"ל, שֶׁסְּפִירַת הַיָּמִים הוּא עִנְיָן בְּרוּר כְּלָלוּת הַמִּדָּה, וְעַל פִּי זֶה הִנֵּה סְפִירַת הַיָּמִים שֶׁהוּא עִנְיָן בְּרוּר כָּל פְּרָטֵי הַמִּדּוֹת, כֵּיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה שַׁיָּךְ לָעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה (כַּנַּ"ל),**

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהוּא עִנְיָן בְּרוּר הַמּוֹחִין דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, בָּאָה הָעֲבוֹדָה דְּבְרוּר הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית עַל יְדֵי סְפִירַת הָעוֹמֶר, לְמִמְנֵי יוֹמֵי וּלְמִמְנֵי שְׁבוּעֵי. וְהַיְנוּ, דְּהַקְרָבַת הָעוֹמֶר שֶׁהוּא עִנְיָן בְּרוּר הַמּוֹחִין הַשַּׁיָּכִים אֶל הַמִּדּוֹת, הֲרֵי זֶה בְּיוֹם אֶחָד בִּלְבָד, ט"ז בְּנִיסָן, אֲבָל סְפִירַת הָעוֹמֶר שֶׁהוּא עִנְיָן בְּרוּר הַמִּדּוֹת עַצְמָן, הִנֵּה עַל זֶה לֹא מַסְפִּיק הַבְּרוּר בִּכְלָלוּת, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּרוּר פְּרָטִי, לְבָרֵר כָּל מִדָּה וּמִדָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְעוֹד זֹאת, שֶׁהַבְּרוּר צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת, לְבָרֵר כָּל מִדָּה כְּפִי שֶׁהִיא כְּלוּלָה מִכָּל ז' הַמִּדּוֹת. וְהַיְנוּ, שֶׁהַבְּרוּר בִּכְלָלוּת הוּא בְּדֶרֶךְ מַקִּיף בִּלְבָד, וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ לְפוֹעַל, וְהָעִקָּר הוּא הָעֲבוֹדָה לְאַט לְאָט, בְּכֹחַ עַצְמוֹ דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ הַבְּרוּר בִּפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת, כְּפִי שֶׁכָּל מִדָּה כְּלוּלָה מִז' מִדּוֹת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֵׂית הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן שֶׁבְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ[15], **שֶׁכָּל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים דְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה יִהְיוּ כִּדְבָעֵי. וְזֶהוּ שֶׁמִּצְוַת סְפִירַת הָעוֹמֶר הִיא לֹא רַק לְמִמְנֵי שְׁבוּעֵי, דְּהַיְנוּ בְּרוּר כָּל מִדָּה בִּכְלָלוּת, אֶלָּא הָעִקָּר הוּא לְמִמְנֵי יוֹמֵי, דְּהַיְנוּ בְּרוּר הַמִּדּוֹת בִּפְרָטִיּוּת, חֶסֶד שֶׁבְּחֶסֶד כו' הוֹד שֶׁבְּהוֹד כו' עַד לְמַלְכוּת שֶׁבְּמַלְכוּת. וּבָזֶה יֵשׁ לְבָאֵר דַּעַת רַבֵּנוּ יְרוּחָם**[16] **שֶׁבִּזְמַן הַזֶּה יֵשׁ חִלּוּק בֵּין הַמִּצְוָה לְמִמְנֵי יוֹמֵי לְהַמִּצְוָה לְמִמְנֵי שְׁבוּעֵי. דְּהִנֵּה, יֵשׁ אוֹמְרִים**[17] **שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת מִצְוַת סְפִירַת הָעוֹמֶר הִיא מִדְּאוֹרַיְתָא, וְיֵשׁ אוֹמְרִים**[18] **שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת מִצְוַת סְפִירַת הָעוֹמֶר הִיא רַק מִדְּרַבָּנָן. אַךְ רַבֵּינוּ יְרוּחָם**[16] **מְחַלֵּק בֵּין סְפִירַת הַיָּמִים וּסְפִירַת הַשָּׁבוּעוֹת, שֶׁסְּפִירַת הַיָּמִים, גַּם בִּזְמַן הַזֶּה הִיא מִדְּאוֹרַיְיתָא, אַךְ סְפִירַת הַשָּׁבוּעוֹת הִיא מִדְּרַבָּנָן. וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה עַל פִּי הַנַּ"ל, שֶׁסְּפִירַת הַשָּׁבוּעוֹת הוּא עִנְיָן בְּרוּר כְּלָלוּת הַמִּדָּה, וּסְפִירַת הַיָּמִים הוּא עִנְיָן בְּרוּר כָּל פְּרָט וּפְרָט שֶׁבְּכָל מִדָּה, וְעַל פִּי זֶה הִנֵּה סְפִירַת הַיָּמִים שֶׁהוּא עִנְיָן בְּרוּר כָּל פְּרָטֵי הַמִּדּוֹת, כֵּיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה שַׁיָּךְ לָעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה (כַּנַּ"ל),**

פי"ב בהגהת צמח. 15) משלי ג, ו. 16) ספר תולדות אדם נתיב חמישי חלק רביעי (ויניציאה שי"ג — מד, ג). 17) רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ב. חינוך מצוה שו. ועוד. 18) תוס' מנחות סו, א. מטה משה

ביאור בדרך אפשר

(כַּנַּ"ל), שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת וְיֶשְׁנָהּ בְּכָל עֵת וּבְכָל זְמַן, לָכֵן חִיּוּב סְפִירַת הַיָּמִים גַּם בִּזְמַן הַזֶּה הוּא מִדְּאוֹרַיְתָא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן סְפִירַת הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁהוּא עִנְיָן בֵּרוּר כְּלָלוּת הַמִּדָּה, שֶׁאֵין זֶה שַׁיָּךְ לָעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, הִנֵּה אַף שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה מַעֲלָה לְגַבֵּי הָעֲבוֹדָה דְּמִמְּנֵי יוֹמֵי, כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ בֵּרוּר הַמִּדָּה בִּכְלָלוּתָהּ - בירור כל עיקרה של המידה - שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר, חֲרֵי לְאִידָךְ גִּיסָא [=מצד שני], כֵּיוָן שֶׁזּוֹהִי עֲבוֹדָה נַעֲלִית יוֹתֵר שֶׁאֵינָהּ שַׁיֶּכֶת לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, הִנֵּה בַּזְּמַן הַזֶּה אֵין לָנוּ הַכֹּחַ לְבָרֵר כְּלָלוּת הַמִּדָּה, וְהַכֹּחַ שֶׁנִּתָּן לָנוּ הוּא רַק עַל מַה שֶּׁשַּׁיָּךְ לָעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל. לסיכום, העבודה הפנימית של ספירת־העומר היא בירור המידות בפרוטרוט, כיון שכל מדה כלולה מכל המידות. בסעיף הבא יביא דוגמאות להתכללות המדות. ועבודת 'ספירת־העומר', להתמקד בכל מידה פרטית מתוך המידה הכללית, ולבררה.

ד) **וּבֵאוּר** עִנְיָן הִתְכַּלְלוּת הַמִּדּוֹת[19], אֵיךְ כָּל מִדָּה כְּלוּלָה מִז' הַמִּדּוֹת. וּלְדֶגְמָא בְּמִדַּת הַחֶסֶד, שֶׁנּוֹסָף עַל כְּלָלוּת מִדַּת הַחֶסֶד עַצְמָהּ שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא אַהֲבַת הַוַּי', חֲרֵי הִיא כְּלוּלָה גַּם מִכָּל הַמִּדּוֹת. דְּעִנְיָן חֶסֶד [=מידת החסד (אהבה)] הַיְנוּ שֶׁמִּצַּד אַהֲבָתוֹ לַהַוַּי' חֲרֵי הוּא אוֹהֵב אֶת אוֹהֲבֵי הַוַּי', שֶׁכַּאֲשֶׁר רוֹאֶה מִי שֶׁעוֹסֵק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּיִרְאַת שָׁמַיִם, חֲרֵי הוּא מִתְעוֹרֵר בְּאַהֲבָה אֵלָיו. וּכְמוֹ כֵּן מִצַּד אַהֲבָתוֹ לַהַוַּי' חֲרֵי הִתְעַסְּקוּתוֹ בְּכָל הָעִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לְתוֹרָה וּמִצְוֹת הִיא בִּזְרִיזוּת. וְעִנְיָן גְּבוּרָה שֶׁבְּחֶסֶד [=מידת החסד כפי שמתבטאת באופן של גבורה] הַיְנוּ שֶׁאַהֲבָתוֹ לַהַוַּי' מִתְבַּטֵּאת בַּקַּו הַהַפְכִּי, שֶׁמפני אהבתו את ה' שׂוֹנֵא אֶת מְנַגְּדֵי הַוַּי'. וְעִנְיָן תִּפְאֶרֶת שֶׁבְּחֶסֶד הוּא עִנְיָן הַהִתְפָּאֲרוּת הַבָּאָה מֵהַחֶסֶד, שֶׁכַּאֲשֶׁר רוֹאֶה מִי שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה וּמְקַיֵּם מִצְוֹת מִתּוֹךְ נוֹעַם וַעֲרֵיבוּת (מִיט אַ גְּעֶשְׂמַאק), חֲרֵי הוּא מִתְפָּאֵר עַל הַיּוֹפִי שֶׁבַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת, בְּאֵיזוֹ מִדָּה (אוֹיף וויפיל) יְכוֹלָה הַתּוֹרָה לִפְעוֹל בָּאָדָם. נתבאר עד כאן שבמידת החסד כלולות מידות חסד גבורה ותפארת, שהם עיקר המידות. וְנוֹסָף עַל הִתְכַּלְלוּת עִקָּרֵי הַמִּדּוֹת (חג"ת), כְּלוּלִים בְּחֶסֶד גַּם עַנְפֵי הַמִּדּוֹת (נה"י) - הבאים כתוצאה מעיקר המידות, ועניינם להוריד מידות אלו לפועל, דְּנֶצַח [=מידת הניצחון] שֶׁבְּחֶסֶד הַיְנוּ שֶׁמִּצַּד אַהֲבָתוֹ לַהַוַּי' הִנֵּה גַּם כַּאֲשֶׁר יֵשׁ מוֹנְעִים וּמְעַכְּבִים, חֲרֵי הוּא מְנַצֵּחַ אֶת עַצְמוֹ לַעֲמוֹד נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ כוֹ'. וְלא רק שמתגבר על עצמו ומקיים התורה ומצוות (־מידת הנצח), אלא עוֹד זֹאת, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵשׁ הִתְנַגְּדוּת מִבַּחוּץ וְאֵין לוֹ כֹּחַ כוֹ', כִּי רַבִּים קָמִים עָלַי[20] [=(דברי דוד המלך:) בני אדם רבים קמים עלי

ביאור בדרך אפשר

שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת וְיֶשְׁנָהּ בְּכָל עֵת וּבְכָל זְמַן, לָכֵן חִיּוּב סְפִירַת הַיָּמִים גַּם בִּזְמַן הַזֶּה הוּא מִדְּאוֹרַיְתָא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן סְפִירַת הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁהוּא עִנְיָן בֵּרוּר כְּלָלוּת הַמִּדָּה, שֶׁאֵין זֶה שַׁיָּךְ לָעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, הִנֵּה אַף שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה מַעֲלָה לְגַבֵּי הָעֲבוֹדָה דְּמִמְּנֵי יוֹמֵי, כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ בֵּרוּר הַמִּדָּה בִּכְלָלוּתָהּ שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר, חֲרֵי לְאִידָךְ גִּיסָא, כֵּיוָן שֶׁזּוֹהִי עֲבוֹדָה נַעֲלִית יוֹתֵר שֶׁאֵינָהּ שַׁיֶּכֶת לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, הִנֵּה בַּזְּמַן הַזֶּה אֵין לָנוּ הַכֹּחַ לְבָרֵר כְּלָלוּת הַמִּדָּה, וְהַכֹּחַ שֶׁנִּתָּן לָנוּ הוּא רַק עַל מַה שֶּׁשַּׁיָּךְ לָעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל.

ד) **וּבֵאוּר** עִנְיָן הִתְכַּלְלוּת הַמִּדּוֹת[19], אֵיךְ כָּל מִדָּה כְּלוּלָה מִז' הַמִּדּוֹת. וּלְדֶגְמָא בְּמִדַּת הַחֶסֶד, שֶׁנּוֹסָף עַל כְּלָלוּת מִדַּת הַחֶסֶד עַצְמָהּ שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא אַהֲבַת הַוַּי', חֲרֵי הִיא כְּלוּלָה גַּם מִכָּל הַמִּדּוֹת. דְּעִנְיָן חֶסֶד שֶׁבְּחֶסֶד הַיְנוּ שֶׁמִּצַּד אַהֲבָתוֹ לַהַוַּי' חֲרֵי הוּא אוֹהֵב אֶת אוֹהֲבֵי הַוַּי', שֶׁכַּאֲשֶׁר רוֹאֶה מִי שֶׁעוֹסֵק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּיִרְאַת שָׁמַיִם, חֲרֵי הוּא מִתְעוֹרֵר בְּאַהֲבָה אֵלָיו. וּכְמוֹ כֵּן מִצַּד אַהֲבָתוֹ לַהַוַּי' חֲרֵי הִתְעַסְּקוּתוֹ בְּכָל הָעִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לְתוֹרָה וּמִצְוֹת הִיא בִּזְרִיזוּת. וְעִנְיָן גְּבוּרָה שֶׁבְּחֶסֶד הַיְנוּ שֶׁאַהֲבָתוֹ לַהַוַּי' מִתְבַּטֵּאת בַּקַּו הַהַפְכִּי, שֶׁמפני אהבתו את ה' שׂוֹנֵא אֶת מְנַגְּדֵי הַוַּי'. וְעִנְיָן תִּפְאֶרֶת שֶׁבְּחֶסֶד הוּא עִנְיָן הַהִתְפָּאֲרוּת הַבָּאָה מֵהַחֶסֶד, שֶׁכַּאֲשֶׁר רוֹאֶה מִי שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה וּמְקַיֵּם מִצְוֹת מִתּוֹךְ נוֹעַם וַעֲרֵיבוּת (מִיט אַ גְּעֶשְׂמַאק), חֲרֵי הוּא מִתְפָּאֵר עַל הַיּוֹפִי שֶׁבַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת, בְּאֵיזוֹ מִדָּה (אוֹיף וויפיל) יְכוֹלָה הַתּוֹרָה לִפְעוֹל בָּאָדָם. וְנוֹסָף עַל הִתְכַּלְלוּת עִקָּרֵי הַמִּדּוֹת (חג"ת), כְּלוּלִים בְּחֶסֶד גַּם עַנְפֵי הַמִּדּוֹת (נה"י), דְּנֶצַח שֶׁבְּחֶסֶד הַיְנוּ שֶׁמִּצַּד אַהֲבָתוֹ לַהַוַּי' הִנֵּה גַּם כַּאֲשֶׁר יֵשׁ מוֹנְעִים וּמְעַכְּבִים, חֲרֵי הוּא מְנַצֵּחַ אֶת עַצְמוֹ לַעֲמוֹד נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ כוֹ'. וְעוֹד זֹאת, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵשׁ הִתְנַגְּדוּת מִבַּחוּץ וְאֵין לוֹ כֹּחַ כוֹ', כִּי רַבִּים קָמִים עָלַי[20], הִנֵּה מִצַּד אַהֲבָתוֹ לַהַוַּי'

אות תרסז. ברכ"י או"ח סתפ"ט סק"א. וראה שו"ע אדה"ז או"ח שם סעיף ב וסעיף יז. ועוד. 19) בהבא לקמן — ראה ד"ה משכני תרנ"ה, תרס"ח ותש"א שבהערה 5. 20) תהלים ג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ומעיקים לי].. הִנֵּה מִצַּד אַהֲבָתוֹ לַהֲוַיָ׳ הֲרֵי הוּא לוֹחֵם עִם הַמְּנַגְּדִים כוּ׳ שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הוֹד שֶׁבְּחֶסֶד. וְעִנְיָן יְסוֹד [=התקשרות] שֶׁבְּחֶסֶד הֵינוּ שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר מֵאֵיזֶה טַעַם אֵין לוֹ מְשִׁיכָה לְתוֹרָה וּמִצְוֹת, הִנֵּה מִצַּד אַהֲבָתוֹ לַהֲוַיָ׳ הֲרֵי הוּא מִתְקַשֵּׁר לָזֶה בְּכָל תְּנוּעוֹת נַפְשׁוֹ, עַד שֶׁמִּתְעוֹרֵר בִּתְשׁוּקָה לְתוֹרָה וּמִצְוֹת, וְעַד שֶׁכָּל הַמַּחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁלּוֹ הֵם רַק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן מַלְכוּת שֶׁבְּחֶסֶד. וּכְשֵׁם שֶׁמִּדַּת הַחֶסֶד כְּלוּלָה מִכָּל הַמִּדּוֹת, כֵּן הוּא גַּם בְּכָל הַמִּדּוֹת, שֶׁכָּל מִדָּה כְּלוּלָה מִכָּל הַמִּדּוֹת.

וְהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית כְּלוּלָה כָּל מִדָּה מִז׳ הַמִּדּוֹת, כֵּן הוּא גַּם בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁהֲרֵי אֶת זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹקִים[21]. וּכְמוֹ בְּמִדַּת הַחֶסֶד, הִנֵּה עִנְיָן חֶסֶד שֶׁבְּחֶסֶד הֵינוּ שֶׁאַהֲבָתוֹ לְדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים מִתְבַּטֵּאת בִּתְשׁוּקָה גְּלוּיָה וּגְבוּרָה לְגַשְׁמִיּוּת. שֶׁבְּחֶסֶד הֵינוּ שֶׁמִּצַּד אַהֲבָתוֹ לְדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים הֲרֵי הוּא שׂוֹנֵא אֶת הַמְנַגֵּד לוֹ בְּעִנְיָן זֶה, שֶׁכַּאֲשֶׁר אוֹמְרִים לוֹ: אֵיךְ מַתְאִים לְךָ לִהְיוֹת שָׁקוּעַ בְּעִנְיָנִים בַּהֲמִיִּים שֶׁאֵינָם לְפִי מַעֲלַת הָאָדָם, הֲרֵי הוּא שׂוֹנֵא אוֹתָם. וְתִפְאֶרֶת שֶׁבְּחֶסֶד הֵינוּ שֶׁנּוֹסָף עַל הַמְשָׁכָתוֹ לְעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, הִנֵּה הוּא גַּם מִתְפָּאֵר וּמִתְלַהֵב (עֶר באַרימט זיך און קאָכט זיך) בָּזֶה שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ לְעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים. וְעִנְיָן נֵצַח שֶׁבְּחֶסֶד הֵינוּ שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר מֵאֵיזוֹ סִבָּה חֲסֵרָה אֶצְלוֹ הַמְּשִׁיכָה לְדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, הֲרֵי הוּא מְנַצֵּחַ אֶת עַצְמוֹ לִפְעוֹל תְּשׁוּקָה כוּ׳. וִיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁגַּם כְּשֶׁיֶּשְׁנָה הִתְנַגְּדוּת מִבַּחוּץ, שֶׁמְּבַיְּשִׁים וּמְבַזִּים אוֹתוֹ, וְאוֹמְרִים: רְאוּ כֵּיצַד יְהוּדִי בֶּן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שָׁקוּעַ בְּעִנְיָנִים בַּהֲמִיִּים, וְעוֹד יוֹתֵר בְּעִנְיָנִים אֲסוּרִים, הֲרֵי הוּא לוֹחֵם שֶׁזֶּה לֹא יְבַלְבֵּל אֶת תַּאֲוָתוֹ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הוֹד שֶׁבְּחֶסֶד. וְכָל כָּךְ גָּדְלָה תַּאֲוָתוֹ עַד שֶׁבָּא לִידֵי הִתְקַשְּׁרוּת בְּהַתַּאֲוָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן יְסוֹד שֶׁבְּחֶסֶד, וְעַד שֶׁגַּם הַמַּחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁלּוֹ הֵם בְּעִנְיָנִים חָמְרִיִּים, וְכָךְ הוֹלֵךְ מִדֶּחִי אֶל דֶּחִי, עַד שֶׁבָּא לִכְלָל דְּבָרִים אֲסוּרִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן מַלְכוּת שֶׁבְּחֶסֶד.

אחרי שנתבאר כי עבודת ימי העומר - בירור כל מידה בפרטיות. יבאר בסעיף הבא כי עיקר בירור המידות נשלם ביום ל״ג בעומר (יום אמירת המאמר) בחי׳ הוד שבהוד. שהוא הסוף לעיקר המידות. ולכן יום זה קשור לרבי שמעון בר־יוחאי.

ה) וְהִנֵּה עִקַּר עִנְיָן בֵּרוּר פְּרָטֵי הַמִּדּוֹת נִשְׁלָם בְּיוֹם ל״ג בָּעוֹמֶר[22], שֶׁהוּא יום החמישי בשבוע החמישי בְּחִינַת הוֹד שֶׁבְּהוֹד, שֶׁזֶּהוּ הַסּוֹף לְעִקַּר הַמִּדּוֹת (מידות יסוד ומלכות

ביאור בדרך אפשר

נִמְשָׁךְ לְעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים. וְעִנְיָן נֵצַח שֶׁבְּחֶסֶד הֵינוּ שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר מֵאֵיזוֹ סִבָּה חֲסֵרָה אֶצְלוֹ הַמְּשִׁיכָה לְדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, הֲרֵי הוּא מְנַצֵּחַ אֶת עַצְמוֹ לִפְעוֹל תְּשׁוּקָה כוּ׳. וִיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁגַּם כְּשֶׁיֶּשְׁנָה הִתְנַגְּדוּת מִבַּחוּץ, שֶׁמְּבַיְּשִׁים וּמְבַזִּים אוֹתוֹ, וְאוֹמְרִים: רְאוּ כֵּיצַד יְהוּדִי בֶּן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שָׁקוּעַ בְּעִנְיָנִים בַּהֲמִיִּים, וְעוֹד יוֹתֵר בְּעִנְיָנִים אֲסוּרִים, הֲרֵי הוּא לוֹחֵם שֶׁזֶּה לֹא יְבַלְבֵּל אֶת תַּאֲוָתוֹ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הוֹד שֶׁבְּחֶסֶד. וְכָל כָּךְ גָּדְלָה תַּאֲוָתוֹ עַד שֶׁבָּא לִידֵי הִתְקַשְּׁרוּת בְּהַתַּאֲוָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן יְסוֹד שֶׁבְּחֶסֶד, וְעַד שֶׁגַּם הַמַּחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁלּוֹ הֵם בְּעִנְיָנִים חָמְרִיִּים, וְכָךְ הוֹלֵךְ מִדֶּחִי אֶל דֶּחִי, עַד שֶׁבָּא לִכְלָל דְּבָרִים אֲסוּרִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן מַלְכוּת שֶׁבְּחֶסֶד.

ה) וְהִנֵּה עִקַּר עִנְיָן בֵּרוּר פְּרָטֵי הַמִּדּוֹת נִשְׁלָם בְּיוֹם ל״ג בָּעוֹמֶר[22], שֶׁהוּא בְּחִינַת הוֹד שֶׁבְּהוֹד, שֶׁזֶּהוּ הַסּוֹף לְעִקַּר הַמִּדּוֹת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הוֹד

21) קהלת ז, יד. וראה תניא רפ״ו. ובכ״מ. 22) בכל הבא לקמן — ראה סידור (עם דא״ח) שער הל״ג

ביאור בדרך אפשר

אינם מידות ממש, אלא עניינם להמשיך בפועל את המידות, כמבואר בכמה מקומות בחסידות). **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הוֹד הִיא הַמַּדְרֵיגָה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה בְּעִנְיָן הַהוֹדָאָה גּוּפָא, שֶׁמּוֹדֶה שֶׁכֵּן הוּא אַף שֶׁאֵינוֹ מֵבִין בְּשִׂכְלוֹ. וְהַדִּגְמָא לָזֶה, דְּהִנֵּה, יֵשׁ חָכָם גָּדוֹל שֶׁנִּפְלָא מֵעֵין כָּל עָם בְּחָכְמָתוֹ, וְיֵשׁ גַּם חָכָם קָטָן, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבִּכְלָל יֵשׁ לוֹ שַׂיָּכוּת לְעִנְיָן הַשֵּׂכֶל, הֲרֵי, גַּם הוּא אֵינוֹ מֵבִין אֶת חָכְמָתוֹ הַנִּפְלָאָה שֶׁל הֶחָכָם הַגָּדוֹל, וּמִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ שַׂיָּכוּת לְשֵׂכֶל, הִנֵּה אַף שֶׁאֵינוֹ מֵבִין אֶת הַשֵּׂכֶל שֶׁשּׁוֹמֵעַ מֵהַחָכָם הַגָּדוֹל, הֲרֵי הוּא רוֹאֶה שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שִׂכְלִי מֻפְלָא בְּיוֹתֵר. וְלָכֵן, הֵן אֱמֶת שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ אוֹ מַשִּׂיג אֶת הַדָּבָר, אֲבָל בְּכָל אוֹפֶן הֲרֵי הוּא מוֹדֶה (אַף שֶׁאֵינוֹ מֵבִין) שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְבַּטֵּל מִלְּפָנָיו, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁמַּרְגִּישׁ שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שִׂכְלִי מֻפְלָא בְּיוֹתֵר, וְכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ שַׂיָּכוּת לְשֵׂכֶל, הֲרֵי הוּא מֵבִין שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְבַּטֵּל לְפָנָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְאֵינוֹ מַשִּׂיג. אֲבָל אִישׁ פָּשׁוּט בְּיוֹתֵר שֶׁאֵינוֹ שַׂיָּךְ לְשֵׂכֶל כְּלָל, הֲרֵי לֹא שַׂיָּךְ לוֹמַר עָלָיו אֲפִלּוּ שֶׁהוּא מֵבִין שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְבַּטֵּל אֶל הֶחָכָם הַגָּדוֹל, וּמַה שֶּׁמּוֹדֶה וּמִתְבַּטֵּל, הִנֵּה עִנְיָן זֶה גּוּפָא הוּא אֶצְלוֹ בְּדֶרֶךְ הוֹדָאָה. וְזֶהוּ עִנְיָן הוֹד שֶׁבְּהוֹד, הוֹדָאָה שֶׁבְּהוֹדָאָה, שֶׁעִנְיָן הַהוֹד (הוֹדָאָה) גּוּפָא אֵינוֹ מִצַּד חב"ד אוֹ מִצַּד חג"ת, אֶלָּא מִצַּד הוֹדָאָה בְּעָלְמָא. וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בְּנוֹסַח מוֹדִים דְּרַבָּנָן: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ כּוּ' עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ, הוֹדָאָה שֶׁבְּהוֹדָאָה. וְזוֹהִי הַמַּדְרֵיגָה הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנָה בִּקְדֻשָּׁה, שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל[23] מַאן דְּלָא כָּרַע בְּמוֹדִים אֵינוֹ קָם לִתְחִיַּת הַמֵּתִים, כִּי, גַּם כַּאֲשֶׁר אֵין אֶצְלוֹ עִנְיָן הַיְדִיעָה, הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁיּוֹדֵעַ לְכָל־הַפָּחוֹת שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹדוֹת, אַזַי יֵשׁ לוֹ תִּקְוָה. וַאֲפִלּוּ אִם אֵין לוֹ גַּם יְדִיעָה זוֹ שצריך להודות, אֲבָל יָכוֹל לִפְעוֹל בְּעַצְמוֹ לְהוֹדוֹת בפועל מִצַּד הוֹדָאָה בִּלְבַד לְלֹא יְדִיעָה, הֲרֵי הוּא לְכָל־הַפָּחוֹת בְּדַרְגָּא שֶׁל הוֹד שֶׁבְּהוֹד, וְיֵשׁ לוֹ תִּקְוָה. אֲבָל מַאן דְּלָא כָּרַע בְּמוֹדִים, שֶׁחָסֵר אֶצְלוֹ גַּם עִנְיָן הַהוֹדָאָה שֶׁבְּהוֹדָאָה, אַזַי שִׁדְרָתוֹ נֶהְפֶּכֶת לְנָחָשׁ[23], וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין לוֹ שַׂיָּכוּת לְעִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה.

וּבָזֶה יוּבָן הַקֶּשֶׁר דְּל"ג בָּעוֹמֶר לְרַשְׁבִּ"י, דְּהִנֵּה, הָעֲבָדָא [=עבודתו. ענינו] שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאִי הָיְתָה לְקַשֵּׁר עוֹמֶק רוּם - דרגות הגבוהות ביותר שנתעלה אליהן על־ידי עבודתו בפנימיות התורה עִם עוֹמֶק תַּחַת - דרגות הנמוכות ביותר (כדוגמת 'הוד שבהוד' הנ"ל) (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[24]), וְלָכֵן,

ביאור בדרך אפשר

בְּחזרת הש"ץ בנוֹסַח מוֹדִים דְּרַבָּנָן: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ כּוּ' עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ, הוֹדָאָה שֶׁבְּהוֹדָאָה. וְזוֹהִי הַמַּדְרֵיגָה הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנָה בִּקְדֻשָּׁה, שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל[23] מַאן דְּלָא כָּרַע בְּמוֹדִים [=מי שאינו כורע באמירת 'מודים'] אֵינוֹ קָם לִתְחִיַּת הַמֵּתִים, כִּי, גַּם כַּאֲשֶׁר אֵין אֶצְלוֹ עִנְיָן הַיְדִיעָה, הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁיּוֹדֵעַ לְכָל־הַפָּחוֹת שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹדוֹת, אַזַי יֵשׁ לוֹ תִּקְוָה. וַאֲפִלּוּ אִם אֵין לוֹ גַּם יְדִיעָה זוֹ שצריך להודות, אֲבָל יָכוֹל לִפְעוֹל בְּעַצְמוֹ לְהוֹדוֹת בפועל מִצַּד הוֹדָאָה בִּלְבַד לְלֹא יְדִיעָה, הֲרֵי הוּא לְכָל־הַפָּחוֹת בְּדַרְגָּא שֶׁל הוֹד שֶׁבְּהוֹד, וְיֵשׁ לוֹ תִּקְוָה. אֲבָל מַאן דְּלָא כָּרַע בְּמוֹדִים, שֶׁחָסֵר אֶצְלוֹ גַּם עִנְיָן הַהוֹדָאָה שֶׁבְּהוֹדָאָה, אַזַי שִׁדְרָתוֹ נֶהְפֶּכֶת לְנָחָשׁ[23], וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין לוֹ שַׂיָּכוּת לְעִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה.

וּבָזֶה יוּבָן הַקֶּשֶׁר דְּל"ג בָּעוֹמֶר לְרַשְׁבִּ"י, דְּהִנֵּה, הָעֲבָדָא שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאִי הָיְתָה לְקַשֵּׁר עוֹמֶק רוּם עִם עוֹמֶק תַּחַת (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[24]),

---

בעומר שג, ג ואילך. 23) ראה ב"ק טז, סע"א. זוהר ח"ב ק, א. ח"ג קסד, א. 24) בהשיחה שלפני המאמר – סעיף ה (תו"מ ח"ג ע' 75).

ביאור בדרך אפשר

וְלָכֵן, הַהִתְגַּלּוּת דְּעוֹמֶק רוּם עַד לְשֹׁרֶשׁ שָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה מָעְלָה, הָיְתָה בִּל"ג בָּעוֹמֶר, שֶׁהוּא סְפִירַת הוֹד שֶׁבְּהוֹד, שֶׁזּוֹהִי הַמַּדְרֵיגָה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה בָּעֲבוֹדָה, שֶׁבָּהּ נִשְׁלֶמֶת הָעֲבוֹדָה דְּבֵרוּר עִקְּרֵי הַמִּדּוֹת, וְאָז יְכוֹלָה לִהְיוֹת פְּתִיחַת הַצִּנּוֹר [=נתינת הכוח] לְהַמְשָׁכַת וְגִלּוּי שֹׁרֶשׁ שָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה מָעְלָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יַגִּיעַ לְכָל יִשְׂרָאֵל גִּלּוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. וְהַכֹּחַ לְפְעוֹל פְּתִיחַת הַצִּנּוֹר לָזֶה הוּא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּהוֹד שֶׁבְּהוֹד, שֶׁהוּא עִנְיָן הַקַּבָּלַת עוֹל, עֲלָהּ שֶׁל תּוֹרָה[25] - שלומד תורה מתוך קבלת עול ויראת שמים, בידעו שהתורה היא חכמתו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[26]), וְהַיְנוּ, שֶׁאֵינוֹ מִתְחַשֵּׁב בָּהַגְבָּלוֹת דִּזְמַן וּמָקוֹם, וּכְלָלוּת עֲבוֹדָתוֹ הִיא לְגַמְרֵי שֶׁלֹּא עַל פִּי טַעַם וָדַעַת, וְלָכֵן, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבָד שֶׁהַמָּקוֹם וְהַזְּמַן אֵינָם מַעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עָלָיו, אֶלָּא אַדְרַבָּה, שֶׁגַּם בִּזְמַן וּמָקוֹם חֲרֵי הוּא פּוֹעֵל הָעִנְיָן דֶּוּסְפַּרְתֶּם לָכֶם.

ביאור בדרך אפשר

וְלָכֵן, הַהִתְגַּלּוּת דְּעוֹמֶק רוּם עַד לְשֹׁרֶשׁ שָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה מָעְלָה, הָיְתָה בִּל"ג בָּעוֹמֶר, שֶׁהוּא סְפִירַת הוֹד שֶׁבְּהוֹד, שֶׁזּוֹהִי הַמַּדְרֵיגָה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה בָּעֲבוֹדָה, שֶׁבָּהּ נִשְׁלֶמֶת הָעֲבוֹדָה דְּבֵרוּר עִקְּרֵי הַמִּדּוֹת, וְאָז יְכוֹלָה לִהְיוֹת פְּתִיחַת הַצִּנּוֹר לְהַמְשָׁכַת וְגִלּוּי שֹׁרֶשׁ שָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה מָעְלָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יַגִּיעַ לְכָל יִשְׂרָאֵל גִּלּוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. וְהַכֹּחַ לְפְעוֹל פְּתִיחַת הַצִּנּוֹר לָזֶה הוּא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּהוֹד שֶׁבְּהוֹד, שֶׁהוּא עִנְיָן הַקַּבָּלַת עוֹל, עֲלָהּ שֶׁל תּוֹרָה[25] (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[26]), וְהַיְנוּ, שֶׁאֵינוֹ מִתְחַשֵּׁב בָּהַגְבָּלוֹת דִּזְמַן וּמָקוֹם, וּכְלָלוּת עֲבוֹדָתוֹ הִיא לְגַמְרֵי שֶׁלֹּא עַל פִּי טַעַם וָדַעַת, וְלָכֵן, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבָד שֶׁהַמָּקוֹם וְהַזְּמַן אֵינָם מַעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עָלָיו, אֶלָּא אַדְרַבָּה, שֶׁגַּם בִּזְמַן וּמָקוֹם חֲרֵי הוּא פּוֹעֵל הָעִנְיָן דֶּוּסְפַּרְתֶּם לָכֶם.

ו) וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת דַּוְקָא. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת נִקְבַּע בְּדַרְגָּא שֶׁל קְדִימָה וְאִחוּר, מַטִּי וְלָא מַטִּי[27], וּבִכְלָלוּת הַדְּבָרִים הוּא עִנְיָן זְמַנִּים וְסֵדֶר זְמַנִּים[28]. אָמְנָם, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הָעִנְיָן דֶּוּסְפַּרְתֶּם לָכֶם, לְבָרֵר אֶת כָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַד לְמַטָּה מַטָּה בְּעוֹמֶק תַּחַת, הִנֵּה הַכֹּחַ עַל זֶה הוּא מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת, בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכְּלָלוּת עִנְיָן הַזְּמַן[29]. דְּהִנֵּה, הַמַּדְרֵיגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית בְּעִנְיָן הַזְּמַן הוּא עִנְיָן הַשַּׁבָּת, שֶׁלְּאַחֲרֵי שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחוֹל בָּא יוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא מְקֻדָּשׁ מִכָּל הַיָּמִים, דְּשַׁבָּת מִקַּדְּשָׁא וְקַיְמָא[30], אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן חֲרֵי זֶה עֲדַיִן עִנְיָן שֶׁבַּזְּמַן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[31] כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים גוֹ' וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ. וְכֵיוָן שֶׁזֶּהוּ עֲדַיִן בְּגֶדֶר זְמַן, הִנֵּה עִם הֱיוֹת שֶׁזֶּהוּ זְמַן דִּקְדֻשָּׁה, חֲרֵי דַּיּוֹ שֶׁיַּפְקִיעַ אֶת עַצְמוֹ [=כוחו מספיק רק עבור עצמו], אֲבָל אֵין זֶה מַסְפִּיק בִּשְׁבִיל לַהֲפוֹךְ הַשִּׁטּוּת דִּלְעֵמַת זֶה. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר צָרִיךְ לִהְיוֹת וִסְפַרְתֶּם לָכֶם, שֶׁהוּא עִנְיָן הַבֵּרוּר עַד לְעוֹמֶק תַּחַת, הִנֵּה הַכֹּחַ עַל זֶה הוּא מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת,

ביאור בדרך אפשר

וְלָא מַטִּי [=נוגע ואינו נוגע. האור העליון יורד מתחילה ומאיר למטה, ואחר כך מסתלק לשרשו][27], וּבִכְלָלוּת הַדְּבָרִים הוּא עִנְיָן זְמַנִּים וְסֵדֶר זְמַנִּים - בעולמות הרוחניים קיים מעין (׳סדר׳) זמן: הדרגה עליונה ׳קודמת׳ לדרגה התחתונה, מעין קדימה בזמן[28]. אָמְנָם, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הָעִנְיָן דֶּוּסְפַּרְתֶּם לָכֶם, לְבָרֵר אֶת כָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַד לְמַטָּה מַטָּה בְּעוֹמֶק תַּחַת, הִנֵּה הַכֹּחַ עַל זֶה הוּא מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת, בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכְּלָלוּת עִנְיָן הַזְּמַן. דְּהִנֵּה, הַמַּדְרֵיגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית בְּעִנְיָן הַזְּמַן הוּא עִנְיָן הַשַּׁבָּת, שֶׁלְּאַחֲרֵי שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחוֹל בָּא יוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא מְקֻדָּשׁ מִכָּל הַיָּמִים, דְּשַׁבָּת מִקַּדְּשָׁא וְקַיְמָא[30], אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן חֲרֵי זֶה עֲדַיִן עִנְיָן שֶׁבַּזְּמַן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[31] כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים גוֹ' וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ. וְכֵיוָן שֶׁזֶּהוּ עֲדַיִן בְּגֶדֶר זְמַן, הִנֵּה עִם הֱיוֹת שֶׁזֶּהוּ זְמַן דִּקְדֻשָּׁה, חֲרֵי דַּיּוֹ שֶׁיַּפְקִיעַ אֶת עַצְמוֹ, אֲבָל אֵין זֶה מַסְפִּיק בִּשְׁבִיל לַהֲפוֹךְ הַשִּׁטּוּת דִּלְעֵמַת זֶה. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר צָרִיךְ לִהְיוֹת וִסְפַרְתֶּם לָכֶם, שֶׁהוּא עִנְיָן הַבֵּרוּר עַד לְעוֹמֶק תַּחַת, הִנֵּה הַכֹּחַ עַל זֶה הוּא מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת,

---

25) ראה במדב"ר פי"ח, כא. מדרש שמואל פכ"ט. וראה המשך תרס"ו ע' תו־תז. 26) בהשיחה שלפני המאמר – סעיף ב ואילך (תו"מ שם ע' 72 ואילך). 27) ראה זח"א טז, ב. סה, א. עץ חיים שער ז (שער מטי ולא מטי). 28) סהמ"צ להצ"צ נז, ב. נט, א. 29) ראה לקו"ת אמור שם לה, ד. אוה"ת ויקרא ח"א ס"ע קסז. ח"ג ע' תתסט. ועוד. 30) ביצה יז, א. 31) תשא לא, יז.

ביאור בדרך אפשר

לְמַעְלָה אֲפִלּוּ מֵהָעִנְיָן דְּשַׁבָּת מִקַּדְּשָׁא וְקַיְּמָא, בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בִּשְׁעַת יְצִיאַת מִצְרַיִם, הָיְתָה הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא עַל הָעִנְיָן דְּכִי בָּרַח הָעָם, וְעַל כְּלָלוּת הַהֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה, בְּכֹחַ זֶה שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָ"ה וּגְאָלָם, וְכַמַּאֲמָר בַּעַל הַהַגָּדָה[32] אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ אֲנִי וְלֹא שָׂרָף אֲנִי וְלֹא הַשָּׁלִיחַ אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר, הַקָּבָ"ה בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, וְהַיְנוּ[33], דְּכֵיוָן שְׁהָיוּ שְׁקוּעִים בְּמ"ט שַׁעֲרֵי טֻמְאָה, הִנֵּה אִם הָיָה בָּא מִשֶּׁהוּ אַחֵר, אֲפִלּוּ מֵהַדַּרְגּוֹת הַיּוֹתֵר נַעֲלוֹת בִּקְדֻשָּׁה, הֲרֵי לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשָּׁם, אֶלָּא אַדְרַבָּה וכו' היה נופל חס־ושלום ממדרגתו לרשות הקליפה, וְלָכֵן הֵצְרָךְ לָבוֹא דַּוְקָא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָ"ה בְּעַצְמוֹ, שֶׁאֵין לוֹ שַׁיָּכוּת כְּלָל לְסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[34] וּפָסַח הַוְיָ', שֶׁ'פסח' - דילג - הוּא עִנְיָן הַדִּלּוּג לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת[35] ורק בכוח זה יצאו ישראל ממצרים. וּכְמוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר נִתְּנָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִצְוַת סְפִירַת הָעוֹמֶר עַל כָּל הַזְּמַנִּים כֻּלָּם - לדורות הבאים, אֲזַי נֶאֱמַר לָהֶם שֶׁהַנְּתִינַת כֹּחַ שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת וּסְפַרְתֶּם לָכֶם, שֶׁכָּל הַמ"ט יוֹם יִהְיוּ סְפוּרִים [=מאירים. כדברי רבינו הזקן: "וספרתם לכם" - 'וספרתם' מלשון בהירות (אבן 'ספיר'), צריך להאיר את ה'לכם', את המידות], מְבוֹרָרִים וּמְזֻקָּקִים[36],

ביאור בדרך אפשר

הֲרֵי זֶה מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת, מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת אֲפִלּוּ בְּדַרְגּוֹת שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, לְמַעְלָה גַּם מִשַּׁבָּת שֶׁמִּקַּדְּשָׁא וְקַיְּמָא. וְכַאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת, וְנַעֲשֵׂית הָעֲבוֹדָה דֶּוּסְפַרְתֶּם לָכֶם, אֲזַי בָּאִים סוֹף כָּל סוֹף לֶנאמר בסוף הפסוק: מֶשֶׁכְנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה הֶבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו, דְּקָאֵי עַל מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁאָז הָיָה הָעִנְיָן דַּאֲנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית [=אני - הקדוש ברוך הוא - את 'נפשי' כתבתי ומסרתי (בתוך התורה)][37], שֶׁנִּתָּן לָנוּ (מ'האָט אונז אָפּגעגעבן) עַצְמוּת וּמְהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא.

ז) אַךְ בְּתוֹר הֲכָנָה לָזֶה יֶשְׁנוֹ בִּנְתַּיִם הָעִנְיָן דְּל"ג בָּעוֹמֶר, שֶׁאָז הוּא גִּלּוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה[38]. וְהַיְנוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא שֶׁתְּחִלָּה לוֹמְדִים נִגְלֶה דְּתוֹרָה וְאַחַר כָּךְ בָּאִים לְלִמּוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, מִכָּל

לְמַעְלָה אֲפִלּוּ מֵהָעִנְיָן דְּשַׁבָּת מִקַּדְּשָׁא וְקַיְּמָא, בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בִּשְׁעַת יְצִיאַת מִצְרַיִם, הָיְתָה הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא עַל הָעִנְיָן דְּכִי בָּרַח הָעָם, וְעַל כְּלָלוּת הַהֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה, בְּכֹחַ זֶה שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָ"ה וּגְאָלָם, וְכַמַּאֲמָר בַּעַל הַהַגָּדָה[32] אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ אֲנִי וְלֹא שָׂרָף אֲנִי וְלֹא הַשָּׁלִיחַ אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר, הַקָּבָ"ה בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, וְהַיְנוּ[33], דְּכֵיוָן שְׁהָיוּ שְׁקוּעִים בְּמ"ט שַׁעֲרֵי טֻמְאָה, הִנֵּה אִם הָיָה בָּא מִשֶּׁהוּ אַחֵר, אֲפִלּוּ מֵהַדַּרְגּוֹת הַיּוֹתֵר נַעֲלוֹת בִּקְדֻשָּׁה, הֲרֵי לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשָּׁם, אֶלָּא אַדְרַבָּה וכו', וְלָכֵן הֵצְרָךְ לָבוֹא דַּוְקָא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָ"ה בְּעַצְמוֹ, שֶׁאֵין לוֹ שַׁיָּכוּת כְּלָל לְסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[34] וּפָסַח הַוְיָ', שֶׁ'פסח' - דילג - הוּא עִנְיָן הַדִּלּוּג לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת[35] ורק בכוח זה יצאו ישראל ממצרים. וּכְמוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר נִתְּנָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִצְוַת סְפִירַת הָעוֹמֶר עַל כָּל הַזְּמַנִּים כֻּלָּם, אֲזַי נֶאֱמַר לָהֶם שֶׁהַנְּתִינַת כֹּחַ שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת וּסְפַרְתֶּם לָכֶם, שֶׁכָּל הַמ"ט יוֹם יִהְיוּ סְפוּרִים, מְבוֹרָרִים וּמְזֻקָּקִים[36], הֲרֵי זֶה מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת, מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת אֲפִלּוּ בְּדַרְגּוֹת שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, לְמַעְלָה גַּם מִשַּׁבָּת שֶׁמִּקַּדְּשָׁא וְקַיְּמָא. וְכַאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת, וְנַעֲשֵׂית הָעֲבוֹדָה דֶּוּסְפַרְתֶּם לָכֶם, אֲזַי בָּאִים סוֹף כָּל סוֹף לֶהֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו, דְּקָאֵי עַל מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁאָז הָיָה הָעִנְיָן דַּאֲנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית[37], שֶׁנִּתָּן לָנוּ (מ'האָט אונז אָפּגעגעבן) עַצְמוּת וּמְהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא.

ז) אַךְ בְּתוֹר הֲכָנָה לָזֶה יֶשְׁנוֹ בִּנְתַּיִם הָעִנְיָן דְּל"ג בָּעוֹמֶר, שֶׁאָז הוּא גִּלּוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה[38]. וְהַיְנוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא שֶׁתְּחִלָּה לוֹמְדִים נִגְלֶה דְּתוֹרָה וְאַחַר כָּךְ בָּאִים לְלִמּוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, מִכָּל

32) פיסקא "ויוציאנו". 33) סידור האריז"ל בהגש"פ. לקו"ת צו יב, ג. ועוד. 34) בא יב, כג ובפרש"י. 35) ראה לקו"ת שה"ש טו, ב. ד"ה קול דודי (הא' והב') וד"ה וספרתם לכם — תשל"ו (סה"מ תשל"ו ע' 164 ואילך. ע' 169 ואילך. ע' 211). וש"נ. 36) לקו"ת אמור שבהערה 6 (ומציין לפרדס שער ח פרק ב). ובכ"מ. 37) שבת קה, א (כגירסת העין יעקב). לקו"ת שלח מח, סע"ד ואילך. וראה תניא פמ"ז. ועוד. 38) ראה סה"מ תש"ד ע' 211. וראה גם ד"ה להבין ענין הילולא דרשב"י וד"ה גל עיני — תשל"ז (סה"מ תשל"ז ע' 214. ע' 216. ע' 230). וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

מָקוֹם, צָרִיךְ לֵידַע שֶׁהַכֹּחַ שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת סֵדֶר זֶה גּוּפָא הוּא עַל יְדֵי זֶה שֶׁיֵּשׁ תְּחִלָּה הָעִנְיָן דְּל״ג בָּעוֹמֶר, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן גִּלּוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁזֶּה נוֹתֵן כֹּחַ שֶׁגַּם לְמוּד נִגְלֶה דְּתוֹרָה יִהְיֶ כִּדְבָעֵי לְמֶהֱוֵי שֶׁעַל יְדֵי נִגְלֶה דְּתוֹרָה יִהְיֶ כִּדְבָעֵי לְמֶהֱוֵי לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, דָּוִד הַמֶּלֶךְ בִּקֵּשׁ גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ[39], דְּאַף שֶׁלָּמַד לֹא רַק נִגְלֶה דְּתוֹרָה, אֶלָּא גַּם פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, מִכָּל מָקוֹם, לֹא הִגִּיעַ לְהָעִנְיָן דְּראיית נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ, כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁיִּתְגַּלֶּה רַק לֶעָתִיד לָבוֹא[40], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[41] כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, 'נפלאות' מורכב מאותיות נו״ן פְּלָאוֹת[42], שֶׁהוּא עִנְיָן שַׁעַר הַנו״ן שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד לָבוֹא[43]. אָמְנָם, הַהַתְחָלָה בָּזֶה יֶשְׁנָהּ כְּבָר הֵחֵל מִל״ג בָּעוֹמֶר, עַל יְדֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, שֶׁפָּתַח אֶת הַצִּנּוֹר לִהְיוֹת גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ, וּבִכְּרָט בְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ, ל״ג בָּעוֹמֶר[44], שֶׁאָז הָיָה עִנְיָן גַּל עֵינַי, דְּאַף שֶׁכָּל יָמָיו לָמַד רָזִין דְּאוֹרַיְתָא, הִנֵּה בְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ גִּלָּה רָזִין טְמִירִין דְּלָא גַּלְיָאן עַד הַשְׁתָּא[45], בְּאָמְרוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיֶ כְּדוֹרוֹ עַד דָּרָא דִּמְשִׁיחָא[46], שֶׁאָז יִתְגַּלֶּה הָעִנְיָן שֶׁאוֹתוֹ פָּתַח רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי.

וְעַל פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִתְעוֹרְרִים עוֹד הַפַּעַם כָּל הָעִנְיָנִים וּכְלָלוֹת הַמַּעֲמָד וּמַצָּב שֶׁהָיָה בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה[47], הִנֵּה כַּאֲשֶׁר עוֹמְדִים בְּל״ג בָּעוֹמֶר בִּתְנוּעָה שֶׁל הִתְקַשְּׁרוּת לְלִמּוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, לֵילֵךְ בַּדֶּרֶךְ שֶׁפָּתַח רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, וּלְהַמְשִׁיךְ זֹאת עַל כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, הֲרֵי זֶה הֲכָנָה וְהַקְדָּמָה לְהָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה, הֶבִּיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו, וְזֶהוּ גַּם עֵת הַמַּכְשָׁר לְבַקֵּשׁ וְלִפְעוֹל (אויסבעטן) שֶׁתְּקָיֵם בַּקָּשַׁת דָּוִד הַמֶּלֶךְ, גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ, שֶׁגַּם בְּתוֹרָתֶךָ, לִמּוּד נִגְלֶה דְּתוֹרָה וְלִמּוּד רָזִין דְּאוֹרַיְתָא, יִהְיֶה גִּלּוּי הַנִּפְלָאוֹת, וְעַד לְבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, שֶׁהוּא יִלְמַד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֻּלָּם[48].

ביאור בדרך אפשר

שלא נתגלו עד עכשיו[45], בְּאָמְרוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיֶ כְּדוֹרוֹ בגילוי סודות אלו עַד דָּרָא דִּמְשִׁיחָא[46], שֶׁאָז יִתְגַּלֶּה הָעִנְיָן שֶׁאוֹתוֹ פָּתַח רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי.

וְעַל פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִתְעוֹרְרִים עוֹד הַפַּעַם כָּל הָעִנְיָנִים וּכְלָלוֹת הַמַּעֲמָד וּמַצָּב שֶׁהָיָה בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה[47], הִנֵּה כַּאֲשֶׁר עוֹמְדִים בְּל״ג בָּעוֹמֶר בִּתְנוּעָה שֶׁל הִתְקַשְּׁרוּת לְלִמּוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, לֵילֵךְ בַּדֶּרֶךְ שֶׁפָּתַח רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, וּלְהַמְשִׁיךְ זֹאת עַל כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, הֲרֵי זֶה הֲכָנָה וְהַקְדָּמָה לְהָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה, הֶבִּיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו, וְזֶהוּ גַּם עֵת הַמַּכְשָׁר לְבַקֵּשׁ וְלִפְעוֹל (אויסבעטן) שֶׁתְּקָיֵם בַּקָּשַׁת דָּוִד הַמֶּלֶךְ, גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ, שֶׁגַּם בְּתוֹרָתֶךָ, לִמּוּד נִגְלֶה דְּתוֹרָה וְלִמּוּד רָזִין דְּאוֹרַיְתָא, יִהְיֶה גִּלּוּי הַנִּפְלָאוֹת, וְעַד לְבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, שֶׁהוּא יִלְמַד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֻּלָּם[48].

---

39) תהלים קיט, יח. ראה המשך חייב אדם לברך תרל״ח פכ״ג ואילך (סה״מ תרל״ח ע׳ קמז ואילך). וראה גם מאמרים שבהערה הקודמת (סה״מ תשל״ז ע׳ 218. ע׳ 229 ואילך). 40) ראה פרש״י שה״ש א, ב. לקו״ת צו יז, א ואילך. ובכ״מ. 41) מיכה ז, טו. 42) זח״א רסא, ב. 43) ראה אוה״ת נ״ך עה״פ (ח״א ע׳ תפז). 44) ראה פרי עץ חיים שער ספה״ע פ״ז. 45) ראה אדרא זוטא בזח״ג רפז, ב. רצ, א. רצא, א. 46) זהר ח״ב קמז, א. ח״ג נח, א. קנט, א. 47) ראה רמ״ז בספר תיקון שובבים. הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד״א) פכ״ט. 48) לקו״ת צו שם. ובכ״מ.

ב״ה, יום ד׳ פ׳ אמור גו׳ ואמרת
פסח שני, ה׳תש״מ
שנה השביעית, שבת להוי׳,
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

כיון שאנו מתקרבים ליום הבהיר והמאיר, ל״ג בעומר, ״הוד שבהוד״, יום-הילולא-שמחה של התנא רבי שמעון בן יוחאי, אשר רבו, רבי עקיבא, אמר עליו: ״אני ובוראך – (בלבד) – מכירים כוחך״.

- ראוי להתבונן בנקודה אחת, לפחות, מן הכוחות הבלתי-ניתנים למדידה של רשב״י, נקודה שיש לה שייכות מיוחדת לכל יהודי, אפילו ליהודי פשוט ביותר, ועל-אחת-כמה-וכמה לבעל מדריגה.

כידוע, נאלץ רשב״י להסתתר במערה במשך שתים עשרה שנה, ולאחר מכן עוד שנה, בגלל תקיפותו בהחזקת היהדות בתקופת הגזירות הרומאיות. כאשר סוף סוף הוא יוצא לחרות – הרי אחד מצעדיו הראשונים הוא שהוא שואל: ״איכא מילתא דבעי לתקוני״? (= האם יש דבר שיש לתקנו?) ומיד משקיע עצמו בתיקון הדבר, למרות שדיבר שם רק על מניעת הצורך להקיף דרך ארוכה – הרי מאחר שהיה זה ענין

יום ד׳ פ׳ אמור: ובשיעור היומי בחומש: מועדי הוי׳ גו׳ פסח להוי׳.

אמור גו׳ ואמרת: ר״פ אמור. וארז״ל (תו״כ כאן. יבמות קיד, סע״ב. **וש״נ** – הובא בפרש״י עה״ת) להזהיר גדולים על הקטנים. וראה לקו״ת ואו״ת להה״מ עה״פ.

פסח שני: כך נקרא בכ״מ, מתחיל ממשנה פסחים צב, ב (ובגמרא שם צג, א), רמב״ם הל׳ ק״פ פ״ה, ועד לסידור רבנו הזקן (לפני ובא לציון). ובחולין (קכט, ב): כתוב במגלת תענית (פ״ב) פסחא זעירא כו׳. וכ״ה במשנה (חלה בסופו. ר״ה יח, סע״א): פסח קטן. וראה חי׳ אנשי שם חלה שם (מרמ״ז). ועוד.

פסח שני: ענינו ״עס אין ניטא קיין ׳פארפאלען׳. מען קען אלע מאל פאריכטען״ (היום יום י״ד אייר). ולהעיר שזהו ענינו בתור תשלומין (דפסח ראשון). והרי גר שנתגייר בין פ״ר לפ״ש חייב בפ״ש (רמב״ם הל׳ ק״פ פ״ה ה״ז)*. וי״ל שגם זה – סיבתו טענת למה נגרע. – וג״ז דוגמא (מה״ת) שהמסובב גדול מהסיבה**.

פסח . . שנה השביעית. שבת: שכמה ענינים משותפים בהם (ראה המכ׳ כללי די״א ניסן תש״מ*** וש״נ). – עיין רמב״ם הל׳ חומ״צ רפ״ז: מ״ע כו׳ בנסים ונפלאות כו׳ כמש״נ זכור את יוה״ש (ולא העתיק תיבת לקדשו). בסהמ״צ שלו מ״ע קנז. שמו״ר פי״ט, ז ״לזכור את יוה״ש **זכר למע״ב** כו׳ כך היו זוכרים **הנסים** שעשיתי לכם במצרים כו״״, ומסיים ״למה כי בחוזק יד הוציאך ה׳ ממצרים״. – ועפ״ז מתורצת קושית האחרונים מה מלמדינו הזכור דיוה״ש****.

והמאיר . . ״הוד שבהוד״: שפי׳ (גם) אור. וראה פרש״י עה״ת פינחס כז, כ.

ל״ג בעומר: ראה בענינו בלקוטי לוי״צ אגרות לל״ג בעומר.

ל״ג בעומר, ״הוד שבהוד״: נת׳ בארוכה בסי׳ אדהאמ״צ ד״ה עד הגל הזה. סד״ה ובי׳ ענין נחל איתן (בהמשך והחרים תרל״א) ובכו״כ דרושי רבותינו נשיאינו ועד לכ״ק מו״ח אדמו״ר ד״ה אני לדודי תרצ״ו (תש״ח) ועוד.

יום-הילולא-שמחה: ראה משנת חסידים מס׳ אייר פ״א מ״ז: שמחה גדולה.

הילולא-שמחה: ראה ד״ה להבין ענין הילולא דרשב״י תרע״ח. ובכ״מ.

״אני . . כוחך״: ירושלמי סנהדרין פ״א ה״ב (בסופה). וראה לקו״ש ח״ז ע׳ 346 ואילך.

הכוחות הבלתי-ניתנים למדידה: להעיר ממחז״ל שנו מידותי שמידותי תרומות מתרומות מידותיו של רע״ק (גיטין סז, א).

כידוע . . בפועל: שבת לג, ב. ושם. וראה תקוני זוהר בתחלתו.

---

*) וראה לקו״ש חי״ח ע׳ 126 ואילך. המו״ל.
**) ראה לקו״ש חי״ז ע׳ 135 ואילך. המו״ל.
***) נדפס בספר אגרות מלך ח״ב מכתב קלה. המו״ל.
****) וראה בארוכה לקו״ש חכ״א ע׳ 68 ואילך. המו״ל.

של צער ליהודים – משפיע עליו הדבר עד כדי כך שהוא משקיע השתדלות וזמן על תיקון הדבר למעשה בפועל.

- אדם שישב שלש-עשרה שנה במערה, שקוע בחול, יוצא סוף-סוף לחופש, כשהוא סובל יסורים גופניים גדולים, במה הוא מתחיל את דרכו? – הוא מתחיל מיד **לחקור** מה יש לתקן, והוא – העיקר המעשה – מתמסר אל הדבר עד לביצועו בפועל ממש!

מובן שאי אפשר כלל להידמות לרשב"י ושכמותו, אך מאחר והסיפור הוא חלק מן התורה, תורה שבעל-פה, והרי "תורה" היא מלשון "הוראה", ודאי הדבר שבכוחו של כל יהודי למלא את ההוראה, לעשות ברוח זו ובכיוון זה ולהצליח, במיוחד לאחר שרשב"י הורה את הדרך וסלל אותה.

אם עשיית טובה ליהודי בגשמיות, ואפילו רק לחסוך לו דרך מיותרת, ערכה כה גדול, - על אחת כמה וכמה כשאפשר להורות ליהודי את הדרך, ולחסוך לו דרך מיותרת, ברוחניות, "אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט", ללכת בדרך ה' ולחנך את הילדים בדרך זו, על-ידי הפצת יהדות, תורה ומצוות, כולל תורתו של רשב"י **בספר הזוהר** שלו, פנימיות התורה, ובמיוחד לאחר שיש לה שייכות מיוחדת לדורנו, דור "עיקבתא דמשיחא", שכן "האי ספר הזוהר יפקון ביה מן גלותא ברחמים" (=בספר הזוהר הזה יצאו בני ישראל מן הגלות ברחמים).

***

כאן מגיעים לנקודה שניה הקשורה ברשב"י, במה שרשב"י מתחיל ופותח את "חיבורא דילך דאיהו ספר הזוהר", את החיבור שלו שהוא ספר הזוהר.

- מיד בתחלת הקדמת ספר הזוהר נאמר: "בראשית. רבי שמעון פתח: הנצנים נראו בארץ כו', מאן מקיים עלמא כו'? קל ינוקי דלעאן באורייתא, ובגין אינון רביין דעלמא – עלמא אשתזיב" (- בראשית,

---

משקיע . . וזמן: אף שתורתו אומנתו (שבת יא, א. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סו"ס קו. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ד-ה). וראה אגה"ק ס"ך (קלא, סע"א).

לחקור: שזהו עוד יותר מהמאורע (זח"ג נט, ב) דכד כו' אתו לר"ש כו' ואתי מיטרא.

העיקר המעשה: אבות פ"א מי"ז.

שאי אפשר כלל להידמות לרשב"י: ע"ד מ"ש בתניא פמ"ד (סג, א) בנוגע למשה רבינו: מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג אפילו חלק אחד מני אלף ממדריגת אהבת רעיא מהימנא. ולהעיר שרשב"י "הי' ניצוץ משה" "ונתעלה לאותו אור שקבל משה כשעלה לקבל לוחות שניות" (עמה"מ סב, ד. וראה גם סידור שם דש, ב. שז, ב. ובכ"מ). וראה זח"ג קלב, ב. הובא ונתבאר בד"ה להבין ענין הילולא דרשב"י תרע"ט (סה"מ תרע"ט ע' תיט ואילך).

"תורה" . . "הוראה": זח"ג נג, ב.

ודאי . . למלא: כמחז"ל (במדב"ר פי"ב, ג) שאינו מבקש אלא לפי כוחן.

לאחר . . וסלל: ע"ד הבי' בבקיעת גינאי נהרא (חולין ז, א) כיון שבא לאחרי קרי"ס.

"אשר . . ומשפט": וירא יח, יט.

צדקה ומשפט . . תורה ומצוות: ראה ד"ה ציון במשפט (לקו"ת דברים. אוה"ת שם).

הפצת . . פנימיות התורה . . שיש לה שייכות מיוחדת לדורנו: כי, כמ"ש האריז"ל, דוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה – אגה"ק רסכ"ו (קמב, ב).

תורתו של רשב"י . . פנימיות התורה: ראה סד"ה להבין הנ"ל (ע' תכ): ענינו הי' לגלות בחי' פנימיות התורה כו', וזהו שא' (זח"ג קלב, ב) ואנא ידענא דאנפאי נהירין, ומשה לא ידע משום דבמשה הי' בחי' תעלומות חכ' בהעלם וברשב"י הי' בהתגלות כו'.

"האי . . ברחמים": זח"ג קכד, ב (ע"פ הגירסא באגה"ק שם).

"חיבורא . . הזוהר: זח"ג שם.

רבי שמעון . . ינוקי: להעיר ממכות יז, ב: דילידת אימא כר' שמעון תילד.

הנצנים נראו בארץ: שה"ש ב, יב.

עלמא אשתזיב: הוספה על זה אשר "אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן" (שבת קיט, סע"ב). וכבר העירו ממחז"ל עה"פ הקול קול יעקב והידים כו' בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות אין הידים ידי עשו (ב"ר פס"ה, כ. זח"א קעא, א. ועוד).

ר׳ שמעון פתח: הניצנים נראו בארץ . . מי מקיים את העולם? . . קול הילדים הקטנים הלומדים תורה, ובגללם העולם ניצול).

בחינוך תורני נאמן ואמיתי של ילדי ישראל – מתאחדות שתי הנקודות האמורות.

וכל המרבה הרי זה משובח – עד שכל ילד יהודי יקבל חינוך זה ויהא ״שומר דרך ה׳״ במלוא המדה, ״לדור ודור נספר תהלתך״ – **לכל הדור** של הצאצאים, **ולכל הדור** של צאצאי הצאצאים ״נספר״ (באמצעות דיבור וחינוך מתאים) את תהלות ה׳.

***

ויהי רצון שיעשו את כל האמור – בתוככי הפצת כל התורה ומצוותיה – ובשמחה, שמחה גדולה, וזכות ל״ג בעומר, יום שמחתו של רשב״י, אשר רשב״י רצה שכל ישראל ישתתפו בשמחתו, ודאי תעמוד לכל אחד ואחת שיעשו בעניני התורה והמצוות בכלל, והדברים האמורים במיוחד, וכשעושים בשמחה משיגים תוצאות ביתר הצלחה, וזכות הרבים מסייעת.

בכבוד ובברכה להצלחה רבה

מנחם שניאורסאהן

בחינוך: שייכות מיוחדת דענין החינוך (תלמידים) לרשב״י – ראה בסה״מ תרכ״ז (ס״ע רעד ואילך).

בחינוך . . של ילדי ישראל: להעיר שהבעש״ט קודם שנתגלה הי׳ עוזר – באהעלפער – למלמד תשב״ר ואומר עמהם אמן, אמר יהש״ר וכו׳ (סה״ש תש״א ע׳ 156. ובכ״מ). ועד״ז הה״מ קודם שנתגלה הי׳ מלמד (לקו״ד כרך ב רו, א ואילך).

בחינוך . . מתאחדות . . הנקודות: כולל ג״כ א) שגם הקטנים יתעסקו בהפצת היהדות, תורה ומצוות (כמעשה דר׳ חייא – כתובות קג, ב). ב) ילמדו פנימיות התורה, וכדברי הרשב״י כד יהא קריב ליומי משיחא אפילו רביי דעלמא זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא (זח״א קיח, א. ועיי״ש קיז, א). וראה זח״א צב, סע״ב שכן הי׳ בדורו של הרשב״י ינוקי גילו סתרי תורה. וראה קדושת לוי פ׳ חיי.

״לדור . . תהלתך״: תהלים עט, יג.

הצאצאים . . צאצאי הצאצאים: ואח״כ ע״ד מאחז״ל ״מכאן ואילך (התורה) מחזרת על אכסניא שלה״ (ב״מ פה, א).

ובשמחה, שמחה גדולה: ראה רמב״ם הל׳ לולב בסופן. ובתניא פכ״ו: בשמחה וגו׳ ונודע לכל פי׳ האריז״ל על פסוק זה.

שמחה גדולה: מ״ח מס׳ אייר פ״א מ״ז. וראה לקו״ד כרך ג (תקכג, א) הנהגת אדהאמ״צ בל״ג בעומר.

רשב״י רצה . . בשמחתו: פע״ח שער ספה״ע פ״ז. ועפמש״כ במהרי״ו (הובא בש״ך יו״ד ששמ״ד סק״ט) הדין דשומעין לו. ואכמ״ל.

רשב״י רצה: להעיר גם מדברי רשב״י בנוגע לר׳ אברהם הלוי **שנהג כל השנה** כו׳ ובכ״ז לא היה צ״ל בל״ג בעומר (פע״ח שם. הובא בעט״ז לשו״ע או״ח סתצ״ג).

שמחה . . הצלחה: כנראה במוחש. ואחז״ל שמחה פורצת גדר.

בס"ד. שיחת ל"ג בעומר, בעת ה"פּאַראַד", ה'תש"כ.

בלתי מוגה

א. ל"ג בעומר הוא יום הקשור במיוחד עם ילדי ישראל[1], ולכן אדבר עתה בעיקר בענינים השייכים לילדי ישראל, ובאופן השייך אליהם,

ותקותי, שיהיו הדברים שייכים ויביאו תועלת גם לאלו שלפי מספר שנותיהם עברו כבר את גיל הילדות — שהרי בודאי זוכר כל אחד ואחד מאתנו את התקופה שבה היה בגיל זה, ובודאי יש לו זכרונות טובים מאותה תקופה.

ובפרט שכל ענין בתורה יש לו משמעות ותוכן עבור כולם, ללא "נפקא־מינה" בסגנון ה"משל" וה"אותיות" שבהם מבארים את הענין — אם הוא עבור ילדים או עבור מבוגרים.

יעזור ה' יתברך, שגם אלו שלפי מספר שנותיהם יצאו כבר מגיל הילדות והנערות — יתחדשו אצלם הכח, החיות והרצון, ומכאן ואילך יעסקו בכל עניני יהדות, תורה ומצוותיה, במרץ נעורים, ברצון חזק, בהתלהבות והתפעלות של חיות, כילדים העוסקים בבנין חייהם, ילדים שהם העתיד של כל העם היהודי בתוך שנים אחדות.

ב. על פי המסופר בדברי חז"ל בגמרא[2] ובמדרשים[3], קשור ענינו של יום ל"ג בעומר עם תלמידים (הקרויים בנים[4] לרבותיהם ומנהיגיהם) — תלמידיו של אחד מגדולי התנאים, רבי עקיבא.

והלימוד המיוחד מיום זה — שבו נתעוררו והחליטו שמכאן ואילך ינהגו כבוד זה בזה, ויחיו ביניהם באהבה (תמורת זה ש"לא נהגו כבוד זה לזה"[5], לפי שהיתה חסרה אצלם האהבה זה לזה), ואז נתבטלו הענינים הבלתי־רצויים (המגיפה רחמנא־ליצלן) שהיו אצלם. ומאז חוגגים יום זה ליום שמחה בתוך ימי הספירה.

וככל ענין של זכרון על פי תורה, אין זה רק לזכור מאורע שאירע לפני שנים רבות, אלא כמו כל ענין בתורה, שהוא הוראה ולימוד כיצד להתנהג עתה, וכיצד יש להתנהג בעתיד.

ועל דרך זה בנוגע להזכרון דל"ג בעומר, שבו קיבלו תלמידי רבי עקיבא על עצמם לנהוג באהבה איש לרעהו — שזהו לימוד והוראה לכל אחד ואחד מאתנו, שבהנהגה זו תלוי הקיום של בני ישראל (ובני־אדם בכלל), שלא יהיו מאורעות בלתי־רצויים, ויהיה מצב של שמחה וטוב בכל המצטרך.

ג. ענין נוסף הקשור עם ל"ג בעומר — שרבי שמעון בן יוחאי, אחד מגדולי תלמידיו של רבי עקיבא, אמר, של"ג בעומר הוא "יום שמחתו"[6], כיון שביום זה סיים את השליחות שהטיל עליו הקב"ה.

במה התבטאה שליחותו של רבי שמעון בן יוחאי?

ובכן: הקב"ה, להיותו עצם הטוב, ורצונו להיטיב לכל באי עולם, נתן וקבע בעולם "מורה־דרך" כיצד להתנהג בחיי היום־יום — תורתנו הקדושה. היה זמן שנתגלה רק חלק מהתורה, אבל כשהגיעו זמנים קשים, והיה צורך בתוספת כח כדי שיוכלו בני ישראל לעמוד ביהדותם, להתנהג על פי הוראות התורה — ניתנה רשות לרבי שמעון בן יוחאי להתחיל ללמוד עם בני ישראל גם נסתר דתורה, חלק התורה שעד אז היה נסתר.

העובדה שחלק התורה היה נסתר, מורה, שלמרות היוקר שבכל התורה, יש בתורה גופא רזין דאורייתא, סודות התורה, החלק הנסתר שבתורה, ובנוגע לחלק זה לא היו סבורים עדיין שראוי לגלות זאת; אמנם, כאשר הקב"ה הראה את אהבתו לבני ישראל במדה גדולה יותר — התבטא הדבר בכך שצוה להתחיל לגלות להם גם את החלק העמוק ביותר בתורה. וזו היתה שליחותו של רבי שמעון בן יוחאי.

ד. וענין זה מהוה המשך ותוצאה של הרעיון הראשון — ההנהגה בכבוד ואהבה זה לזה:

רצונו של הקב"ה הוא שילמדו מדרכיו וילכו בהם, כמאמר רז"ל[7] "מה הוא רחום אף אתה רחום"; כשם שרצונו של הקב"ה להיטיב לכל, כך צריך כל איש ישראל, וכל אדם בכלל, להיטיב עם סביבתו.

---

1) ראה ספר "בין פסח לשבועות" פי"ח סל"ג־ד. פי"ט ס"ח־ט. וש"נ.

2) ראה יבמות סב, ב ובמאירי שם (בשם הגאונים).

3) ראה ב"ר פס"א, ג. קה"ר פי"א, ו.

4) ספרי ופרש"י ואתחנן ו, ז.

5) יבמות שם.

6) ראה זח"ג רפז, ב. פע"ח שער ספה"ע פ"ז. ובכ"מ.

7) ספרי עקב יא, כב. וראה רמב"ם הל' דעות פ"א ה"ה. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע ח. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ג. וראה ג"כ מכילתא בשלח טו, ב. שבת קלג, ב.

וענין זה התגלה והתבטא בשליחותו של רבי שמעון בן יוחאי – שצריך להיטיב עם הזולת לא רק ביחס לענינים הגלויים, לא רק בעניניו שאינם יקרים כל כך, אלא בכל הענינים, עד לענינים הקשורים עם עומק נשמתו, "רזין דנשמתא" – את הכל עליו ליתן כדי לעשות טובה ליהודי, להזולת.

זוהי ההוראה השניה דל"ג בעומר, שבאה בהמשך וכתוצאה מההוראה הראשונה.

ה. ובהמשך לשתי נקודות האמורות – באה נקודה שלישית:

כאשר רבי שמעון בן יוחאי קיבל רשות ללמוד את חלק הנסתר שבתורה עם כל ישראל – התחיל בכך על ידי הלימוד עם תלמידים מובחרים, וצוה עליהם להמשיך למוסרם מדור לדור.

אך כאשר הגיעו זמנים קשים עוד יותר, והקב"ה ראה שצריך ליתן לבני ישראל יתר כח והתלהבות כדי שיוכלו לעמוד בכל הנסיונות – אזי נשלח לעולם הבעל־שם־טוב,

– שבחג השבועות בשנה זו ימלאו מאתיים שנה להסתלקותו –

ששליחותו היתה ללמד ולגלות את הענינים שהתחיל רבי שמעון בן יוחאי ללמוד עם תלמידיו המובחרים – לחוג גדול יותר, ועד שיהיו גלויים לכל, וכלשון אגרת הבעל שם טוב הידועה[8]: "יפוצו מעינותיך חוצה", דהיינו, שיש להפיץ ענינים אלו יותר ויותר, עד שיגיעו "חוצה", אפילו לפינות הרחוקות ביותר בעולם.

ושליחות זו מסר הבעל שם טוב לאחרי זה לתלמידיו ולתלמידי תלמידיו, החל מאדמו"ר הזקן ועד לדורנו אנו – שכל אחד ואחד מאתנו יפיץ תורה ויהדות בכל מקום שידו מגעת.

ו. ונקודת הדברים:

הקב"ה אומר לישראל: מבלי הבט על כך שאתם חיים בעולם שבו ישנם כל מיני תנועות, ועד למצב שמתייראים מפני "פצצת אטום", ומתייראים מכל מיני רדיפות, ובפרט קשיים בקיום עניני יהדות, תורה ומצוות – הנה דוקא בזמן זה הנני מגלה את אהבתי אליכם באופן היותר גלוי, על ידי זה שהנני נותן לכם את הדבר היותר יקר שיש לי – לא רק את החלק הגלוי של התורה, נגלה דאורייתא, ולא רק את החלק הנסתר עבור יחידי סגולה, אלא הנני רוצה ומצוה שילמדו ויגלו ויפיצו רזין דאורייתא לכל אחד מישראל, מקטן ועד גדול!

בהנהגה זו, למסור את היקר לו ביותר עד ל"חוצה", בכל קצוי תבל, הראה הקב"ה דוגמא לכל אחד מאתנו, בנתנו כח וציווי ליתן ולהפיץ ולמסור הכל, עד לפנימיות הנשמה, הענינים הנעלמים והיקרים ביותר שישנם ליהודי – כדי להאיר ולהיטיב בסביבתו, ועד ל"חוצה", לפינה היותר רחוקה בעולם.

ועל פי האמור לעיל אודות הלימוד דל"ג בעומר בנוגע להנהגת תלמידי רבי עקיבא – צריך ענין זה להעשות מתוך אהבה וקירוב אל הזולת, מבלי הבט על החילוקים שביניהם בשנים, בלימוד התורה, ביראת־שמים, בעושר וכיוצא בזה.

וכאשר ההנהגה היא באופן של אהבה ושלום, אזי ישנה הבטחת הקב"ה – כמו בכל ציוויי הקב"ה שנותן גם שכר – להמשכת ברכה בכל המצטרך, הן בענינים רוחניים והן בענינים גשמיים, הן בענינים הקשורים עם הנשמה והן בענינים הקשורים עם הגוף.

ז. כאמור לעיל, הנה אתם הילדים, הנכם אלו שעיני הכל נשואות אליכם, מתוך תקוה, שאתם תעמידו את העולם היהודי ואת העולם בכלל, שהנהגתו תהיה באופן של הוספה בטוב, ללא מלחמות וללא פחדים וחרדות, וינצלו את כל הכחות כדי להוסיף באור, יופי, טהרה וקדושה בכל העולם.

ובכן: תתחילו אתם לפעול בתכלית התוקף ומתוך המרץ וההתלהבות שבטבע הנוער והילדים, ובכך תשפיעו גם על המבוגרים, ועד לזקנים ביותר, שגם הם יודבקו מההתלהבות שלכם, ויפעלו בעולם להיות לדירה לו יתברך – עולם של שלום, עולם של טהרה ועולם של קדושה.

ועל ידי זה הנה במהרה בימינו, בעגלא דידן, בימינו ממש, יבוא אליהו הנביא, "מבשר טוב משמיע שלום"[9], ויבשר על ביאת משיח צדקנו, שבקרוב ממש יוציאנו מן הגלות, ויביאנו אל הגאולה האמיתית והשלימה, לארץ הקדושה, אמן.

---

8) כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

9) ישעי' נב, ז.

לקוטי שיחות פרשת אמור כרך יב

א. על הפסוק "וספרתם לכם ממחרת השבת גו' שבע שבתות תמימות תהיינה"[1] איתא במדרש[2]: "תני ר' חייא כתיב שבע שבתות תמימות תהיינה אימתי [הן תמימות[3]] בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם". ופירש במ"כ (בשם הרוקח): "כשבא ראש חודש ניסן בשבת, יבוא פסח בשבת ויתחילו בספור במוצאי שבת, ואז הן השבתות תמימות כששת ימי בראשית". ומה שכתוב "בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם" — "לסימן נקט", כי כשחל פסח בשבת אזי המשמרות "ישוע ושכני'" לא עבדו בבית המקדש בין פסח לעצרת (כמבואר בארוכה במ"כ שם).

וצריך להבין: פירוש הכתוב ב"ממחרת השבת" היא לכל הדיעות [לא "ממחרת שבת בראשית", כי אם] "ממחרת יום טוב"[4]. והיינו שגם כשחל פסח באחד משאר ימי השבוע, התחלת הספירה היא ממחרת הפסח ולא ממחרת השבת שלאחר הפסח (כדעת הבייתוסים[5]). ומזה מובן[6], שהבא תיכף לאחרי זה[7] "שבע שבתות תמימות" פירושו שבע שבועות במנינם[8] ובמעת לעת וכמאמר רז"ל[9] "אימתי אתה מוצא שבע שבתות תמימות בזמן שאתה מתחיל לימנות מבערב", וכיוצא בזה — ואיך אפשר לפרש שאימתי השבתות "תמימות" — רק בזמן שחל פסח בשבת, משום שאז הן "תמימות" בסדר ספירתן "כמו ששת ימי בראשית"[10]?

ועוד תמוה: אם כוונתו של המדרש להסביר (כפי הנראה) כפשוטו, שאי אתה מוצא את הענין ד"תמימות" אלא באופן שמתחילים לספור במוצ"ש, הוה ליה למימר בלשון קצרה וברורה ומובנת לכל "בזמן שחל פסח בשבת" (וכיוצא בזה) — ומה צורך בסימן, ולמה להשמיענו זה על ידי סימן כזה ("בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם"), המובן רק לאחרי ידיעת סדר המשמרות, ושנתקנו על ידי שמואל ודוד[11] כמה וכמה דורות לאחרי התחלת קיום מצות ספירת העומר?

ב. ועל כן צריך לומר בדברי המדרש, שבהפירוש ד"אימתי הן תמימות" (כשהן "כמו ששת ימי בראשית") אין כוונתו להענין דספירת העומר כפשוטו [שהרי הציווי "שבע שבתות תמימות תהיינה" חל ומתקיים כל אימת שמתחילין לספור, כנ"ל], כי אם להמדרש שבזה ול"רמז משרשי המצוה"[12], דמצות ספירת העומר; שכאשר פסח הוא בשבת והמנין של ימי הספירה הוא כפי הסדר ד"ששת ימי בראשית", הרי אז ה"שבע שבתות" דספירת העומר הן "תמימות" גם בפנימיות ענינם — מעלה נוספת על ה"תמימות" שישנה בהן בשאר השנים[13].

---

1) פרשתנו כג, טו.

2) קה"ר פ"א, ג.

3) מ"כ שם.

4) תו"כ (ורש"י) עה"פ. מנחות סה, ב.

5) מנחות שם, סע"א. פרש"י — חגיגה יז, א; ר"ה כב, ב.

6) במס' מנחות סה, ב הוכיח ריב"ז נגד דעת הבייתוסים: "כתוב אחד אומר תספרו חמשים יום וכתוב אחד אומר שבע שבתות תמימות תהיינה הא כיצד כאן ביו"ט שחל להיות בשבת כאן ביו"ט שחל להיות באמצע השבת". והיינו (ראה פירוש רבינו גרשום ופירש"י שם), שהפירוש ד"שבע שבתות תמימות" הוא "אותן המתחילות באחד בשבת ומסתיימות בשבת" (כפירוש המדרש), וזה מה שבהשנים שחל יו"ט באמצע השבת מתחילים לספור ממחרת השבת (אף שאז אינן "תמימות") הוא לפי שמהכתוב "תספרו חמשים יום" למדים "דלא בעינן שבע שבתות תמימות מאחד בשבת ועד שבת אלא בחמשים בעלמא באיזה יום שישלימו".

אבל שם אפ"ל שדחם בקש ולי' לא ס"ל, וכמפורש בזה דרכו של ריב"ז בנוגע לצדוקי ש"לא הי' חפץ לגלות לו טעמו של דבר דאסור לגלות להם טעמי תורה"* — דמזה מובן שבאם אפשרי** אסור שלא לדחותם בקש. ועפ"ז (דזהו רק דחי' בקש וטעם האמתי הוא כשאר הטעמים שהובאו שם) יתורץ: א) פשיטות ריב"ז "מנין לכם" (דממחרת השבת — כפשוטו), ב) הרי גם לריב"ז י"ל ד"שבת" כפשוטו והמשך הכתוב הוא: וספרתם לכם (כשחל יו"ט בשבת) ממחרת השבת גו' (כשחל באמצע השבת) תספרו חמשים יום. ג) הא דבתו"כ לא הובאו כלל דברי ריב"ז (אף דהובאו גם במגלת תענית). וראה לקו"ש חי"ט ע' 4 ובהערה 26 שם.

*) רשב"ם ב"ב קטז, רע"א.

**) משא"כ כשאי אפשר שאז צריך לענותו (שבת ל, ב) ולכן בב"ב (שם) רק מעיקרא לא גילה כו'.

7) ובפרט שרוב השנים אין היו"ט (דפסח) חל בשבת.

8) משא"כ אם חיסר ע"י שלא ספר ומנה פעם אחת (ראה שו"ע או"ח סתפ"ט ס"ח ובמג"א שם (ראה מחה"ש שם). שו"ע אדה"ז שם סכ"ג).

9) מנחות סו, א. וכ"ה תו"כ ורש"י שם.

10) ראה גם לקו"ש חכ"ב ס"ע 143 ואילך.

11) כ"ד משמרות (תענית כז, א. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ד, ה"ג).

12) בלשון ס' החינוך בסוף הקדמתו.

13) כי ב"תמימות" ישנם שני ענינים: א) "תמימות" כפשוטה. היינו: שלימות מבלי שום חסרון ("תמים" — בניגוד לבעל מום). ב) תמימות המוסיפה מעלה יתירה בהדבר (אף שאינו חסר, גם כשאין בו מעלה זו). וע"ד דרז"ל (ערכין לא, א), שמ"ש "שנה תמימה" הוא "להביא את חדש העיבור", שגם בלי חדש הנוסף נקראת שנה (ראה ר"ן נדרים סג, א. שו"ת נו"ב מהדו"ק אה"ע ס"ב), אלא שע"י חדש העיבור מיתוסף בה ענין ה"תמימות". וראה אוה"ת להצ"צ לתהלים (יהל אור) יט, ח* (ס"ד, ח).

ועפ"ז יש לומר גם בנדון דידן — ב"שבע שבתות תמימות"— ב' ענינים אלה: (א) השלימות של "שבע שבתות" עצמם, שלא יחסר

וזהו הטעם שהמדרש אינו אומר בפירוש "אימתי הן תמימות בזמן שחל פסח בשבת" כי אז היה מקום לומר שכל הענין ד"תמימות" הוא רק כשחל פסח בשבת. ולכן אומר ענין זה (בזמן שחל פסח בשבת) – רק על ידי סימן[14] - בכדי לרמז [על ידי אי אמירתו בפירוש "בזמן שחל פסח בשבת"], שזה מה שתולה ענין ה"תמימות" בהקביעות דפסח אינו בכל הפרטים. כי "תמימות" כפשוטו[15] מתקיים בכל השנים, אלא שכשאין (הרמז ד)ישוע ושכני' ביניהם (שזהו כשחל בשבת), מיתוסף עוד ענין ב"תמימות", כנ"ל.

ג. והנה במדרש רבה (פרשתנו[16]) מצינו עוד בענין ד"תמימות": "תני ר' חייא שבע שבתות תמימות תהיינה אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום". ומבאר כ"ק אדמו"ר הצמח צדק[17], שב' מאמרים אלו במדרש יש להם שייכות זה לזה בתוכן ענינם[18]. והיינו, שהמעלה ד"תמימות" הבאה מצד עצמה בשנה שחל בה פסח בשבת (כשימי הספירה מתאימים להסדר דימי השבוע), אפשר לבוא ולהגיע אליה גם בהשנים שחל פסח באמצע השבת – על ידי העבודה ד"עושין רצונו של מקום".

ומכיון שמעלת ה"תמימות" נפעלת על ידי "עושין רצונו של מקום", הרי מובן שביאור מהות ה"תמימות" יובן על ידי הקדמת ביאור הענין ד"עושין רצונו של מקום".

ומכיון שמעלת ה"תמימות" נפעלת על ידי "עושין רצונו של מקום", הרי מובן שביאור מהות ה"תמימות" יובן על ידי הקדמת ביאור הענין ד"עושין רצונו של מקום".

ד. איתא בגמרא[19] דזה שאמר הכתוב "ואספת דגנך גו'" (שנאמר בפרשה שניה דק"ש) הוא "בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום". ולכאורה תמוה: "ואספת דגנך" היא הבטחת הברכה הבאה כתוצאה ממה שכתוב לעיל מיני' "והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי גו' ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם" – ואיך אפשר לומר שהכתוב קאי בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום? ומבואר בלקוטי תורה[20] בישוב הענין: "דבפרשה זו (השניה) לא נזכר בכל מאדכם כמו שכתוב בפרשת שמע, ולכן נקרא עדיין אין עושין רצונו של מקום כו'".

וביאור ענין זה ש"עושין רצונו של מקום" הוא דוקא על ידי האהבה ד"בכל מאדך"[21]: ידוע הטעם שהקב"ה נקרא "מקום" – כי "הוא מקומו של עולם"[22]. והיינו ש"מקום" הוא בחינה ששייכת למקום, אור הממלא כל עלמין[23], שמתלבש בעולמות המוגבלים בגדר מקום. אבל "רצונו של מקום" קאי על אור אין סוף הסובב כל עלמין שלמעלה מגדר מקום של העולמות.

וזהו ש(המשכת) עשיית[24] "רצונו של מקום" הוא על ידי האהבה ד"בכל מאדך" דוקא, כי כל עבודה ופעולה להמשיך האור מלמעלה צריכה להיות בדוגמא להאור הנמשך על ידה[25]; ולכן, המשכת "רצונו של מקום" – ה'בלי גבול' שלמעלה, באה דוקא על ידי האהבה ד"ובכל מאדך" – בלי־גבול שבאדם[26].

בהם מאומה (שלא שכח לספור ו"מתחיל למנות מבערב"). (ב) שבקביעות שנה מסויימת, ישנה "תמימות" בה"שבע שבתות" המוסיפה בהם מעלה יתירה על השלימות שמצד עצמם. (וראה המשך תרס"ו ע' ריח (וראה גם אוה"ת לתהלים שם סוס"א), ש"שבע שבתות תמימות" הם דוגמת "שנה תמימה" שבערכין שם. וראה לקמן הערה 37).

*) הובא באוה"ת פרשתנו ע' קסח לענין פירוש המדרש ב"תמימות".

14) ומה שבחר בהסימן "שאין ישוע ושכני' ביניהם" דוקא – ראה לקמן סעיף ח'.

15) וראה לקמן סעיף ג', שגם ענין הפנימי ד"תמימות" יכול להיות בכל השנים. אלא שכשחל פסח בשבת ישנו ענין זה מצד עצמו.

16) פכ"ח, ג.

17) אוה"ת פרשתנו ע' קסז־ח.

18) להעיר מהמבואר בלקו"ש ח"ג ע' 782, שכל הפירושים שבפסוק אחד שייכים זל"ז. ובפרט בנדו"ד – ששתי הדרשות הן "תני ר' חייא". ולהעיר גם מילקוט (מובא במ"כ לויק"ר שם), שהענין ד"רצונו של מקום" והענין ד"ישוע ושכני'" באים בהמשך אחר.

19) ברכות לה, ב.

20) שלח מב, ג. וכ"ה בחדא"ג מהרש"א לברכות שם. או"ת (להמגיד. פ' עקב ר"ה מפני מה). וראה גם הנסמן בהערות הבאות.

21) ראה בכ"ז בד"ה והתהלכתי בתוככם* בספר מאמרי אדה"ז – הנחות הר"פ ז"ל (ע' קנז), באוה"ת ויקרא (כרך ב' ע' תרמד ואילך. תרנז ואילך. תרפג) ובסה"מ תרכ"ט (ע' קעט ואילך). וראה גם לקו"ת שלח מג, א. אמרי בינה שבהערה 24.

*) באוה"ת (ע' קסז) שבהערה 17: יש להעיר . . מענין פי' עושין רצונו של מקום בד"ה והתהלכתי בתוככם.

22) ב"ר פס"ח, ט. וש"נ.

23) ראה הדעות בזה: לקו"ת ויקרא רד"ה להבין מ"ש באוצו"ח (נא, ב). (וראה גם אוה"ת שם ע' תרנט. המשך תרס"ו שבהערה 29). בארוכה – בסו"ס החקירה (להצ"צ) מע' מקום (עה, א).

24) לפעמים מבואר (ראה אמ"ב שער הק"ש פפ"ו. חינוך (שבשער התשובה – ח"ב) פמ"ט. וראה גם לקו"ת ברכה צט, ג), שהדיוק "עושין רצונו כו'" הוא שישראל עושים רצון חדש, כי האהבה דכל מאדך שענינה הוא ביטול הרצון (לקו"ת שם), היא מגעת בבחי' בעל הרצון, ולכן על ידה נתהווה הרצון.

25) ראה סוטה (ח, ב) במדה שאדם מודד בה מודדין לו. וראה הנסמן בהערה הבאה שגם המשכת בחי' אור הבל"ג היא דוקא ע"י עבודה שמעין האור ובדוגמתו.

26) וכידוע (תו"א לט, ד. דרמ"צ קכג, ב. קמ, ב. קס, ב) שבחי' "מאדך", אף שהיא רק "מאד שלך", היא ממשכת בחי' "מאד" שלמעלה, בל"ג האמיתי.

ואף שאור הסובב כל עלמין, שהוא רצונו יתברך, פועל תמיד בעולמות להוותם מאין ליש ולהחיותם[27] - הרי מה שמאיר ומורגש בעולם הוא בחינת אור הממלא, אבל בחינת הרצון אינו מאיר בגילוי בעולם, כי אם בבחינת מקיף והעלם; ועל ידי האהבה דבכל מאדך ממשיכים בחינת הרצון שיהיה בגילוי בעולם[28].

וזהו הדיוק "עושין רצונו של מקום"[29], שרצונו יתברך (אור אין סוף ה'בלי־גבול' שלמעלה מגדר מקום) יאיר בגילוי גם בבחינת "מקום" (יתרה מזו "מקום ארון אינו מן המדה"[30], מקום ולמעלה מהמקום ביחד — נמנע הנמנעות[31]).

ה. והנה השייכות המיוחדת של הענין ד"עושין רצונו של מקום" למצות ספירת העומר, ועד שעל ידו דוקא נפעלת מעלת ה"תמימות" שבמצות ספירת העומר:

ה"עומר" היה משעורים[32], מאכל בהמה[33]. וענינה של "ספירת העומר" (ספירה גם מלשון אבן ספיר — זכות ובהירות[34]) הוא בירור וזיכוך (המדות[35]) דנפש הבהמית[36]. והכח לבירור זה הוא מבחינה שלמעלה מהשתלשלות. וכמבואר בחסידות בפירוש הכתוב "וספרתם לכם ממחרת השבת", שהכח על העבודה של בירור נפש הבהמית — "וספרתם לכם", היא "ממחרת השבת" מבחינת אור אין סוף שלמעלה מאצילות, שנעלה יותר גם מבחינת שבת[37].

ולכן, שלימות העבודה דספירת העומר היא כאשר "עושין רצונו של מקום" — היינו המשכת בחינת הרצון שלמעלה מהשתלשלות בהגבלה ד"מקום", ועד בהמדות דנפש הבהמית.

ו. על פי כל הנ"ל יובן גם מאמר המדרש, שענין ה"תמימות" דספירת העומר הוא כאשר ימי הספירה הם בהסדר דימי בראשית.

דהנה הזמן מתחלק, בכלל, לג' סוגי תקופות הימים: ימי השבוע, ימי החדש וימי השנה. אמנם יש חילוק בין היקף הימים של שבוע ובין ההיקף של ימי החדש והשנה:

א) ימי החדש וימי השנה משונים זה מזה באופן נראה ונגלה, גם בגשמיות. בימי החודש: בתחלת החדש הלבנה היא רק נקודה בלבד, ואחר כך הולכת ומתגדלת מיום ליום עד שבאמצע החדש קיימא[38] סיהרא בשלימותא, ומאז ואילך היא הולכת ומתמעטת עד שבסוף החדש היא מתעלמת לגמרי; בימי השנה: מלבד זאת שמחולקים לתקופות של "זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף"[39], הרי עוד זאת, שגם בכל תקופה עצמה, אין יום אחד דומה לשאר ימים (שהרי התקופה משתנית מתחילתה ועד סופה כמובן). מה שאין כן בימי השבוע, שאין בהם חילוק נראה, בגשמיות[40], בין יום אחד לחבירו.

ב) בכללות חילוק בין שבוע — לחודש ושנה: הוקבע מנין סידורי בחדשים ושנים: הא', הב' — מה שאין כן בשבועות.

והביאור: כל שנה שונה היא משאר השנים בהחיות הנמשך בהן ומוסיפה עליהן. כי בכל ראש השנה נמשך חיות חדש ששונה מהחיות שנמשך בהשנים שלפניו[41]. ועל דרך זה הוא בנוגע להחדשים שבאותה השנה, בכל ראש חודש נמשך חיות חדש[42]. מה שאין כן בנוגע לשבוע, אין חילוק בין החיות דשבוע לשבוע[43]. שבכל שבוע ושבוע "אנו מונים תמיד יום ראשון יום

27) תניא ס"פ מח.
28) ראה גם המשך תרס"ו ע' לב.
29) ראה גם המשך הנ"ל ע' לו.
30) יומא כא, א. וש"נ.
31) ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט. ס' החקירה (לד, ב ואילך).
32) מנחות סח, ב. פד, א. סוטה יד, א (במשנה).
33) פסחים ג, סע"ב. סוטה שם.
34) לקו"ת אמור לה, ב. המשך הנ"ל ע' ריח־ט. ובכ"מ.
35) שהן עיקר נפה"ב (ראה בארוכה ד"ה ועשית ציץ עת"ר ובהמאמרים שלאחריו. וראה גם תניא רפ"ו (ובהגהות אדמו"ר נ"ע לשם (בקיצורים והערות לתניא ע' קיד). קיצורים שם ע' פג. לקלוי"צ לתניא שם) ורפ"ט).
36) בסוטה שם (לענין מנחת קנאות): כשם שמעשי' מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה — ומזה מובן גם לענין מנחת העומר ששייכת לענין בהמה (שבאדם — נפש הבהמית). ולהעיר מזח"ג צו, סע"א ואילך. ביאוה"ז לאהאמ"צ (עט, א) ולהצ"צ (ע' שפז ואילך) לזהר שם.
37) המשך הנ"ל שם. וראה גם לקו"ת שם לה, ד. ובכ"מ.
וראה המשך תרס"ו שם, שענין "שבתות תמימות" (ראה לעיל סיום הערה 13) הוא אותו הענין דבחי' "ממחרת השבת". ע"ש. וראה גם לקמן הערה 47.

38) ראה זח"א רכה, סע"ב.
39) נח ח, כב. ב"מ קו, ב.
40) משא"כ ברוחניות — הרי יום השבת הוא שונה מששת ימי החול. וגם בהו' ימים עצמם — כל יום הוא שונה מזולתו, כי החילוק שבין ששת ימי בראשית מה ש"כל יומא ויומא עביד עבידתי'" (זח"ג צד, ב), יש דוגמתו בכל שבוע כדמוכח (גם בנגלה) ממס' ר"ה לא, רע"א. תענית כו, א. שם כז, ב (וברש"י שם). מדיני הפלגה בספינה והכנה לשבת, הבדלה וכו'.
41) אגה"ק סי"ד. לקו"ת ר"ה נג, ד. עט"ר ג, א. ועוד.
42) לקו"ת שם. עט"ר שם ע"ב. אוה"ת בראשית י, א ואילך. ועוד.
43) לכאורה יש לקשר זה עם המבואר באוה"ת ברכה ע' א'תתצא, שהחיות הנמשך בר"ח ור"ה הוא "שייך לבחי' חיים, שבלעדי החיות הזה הי' כלא הי' לגמרי". משא"כ מה שנמשך בשבת "הוא תוספות אור . . על בחי' החיים". ומכיון שביום השבת (המפסיק בין שבוע לשבוע) אין נמשך חיות זה שמבלעדו "הי' כלא הי' לגמרי", הרי נמצא שבענין החיות המוכרח לקיום העולמות מצ"ע — לא הי' הפסק, כל השבועות הם בהמשך אחד, בשוה. וצ"ע.

שני ושלישי וכו׳״ — אף ש״מבריאת העולם עד עתה כבר יש אלפים ורבבות ימים״ — כי הם אותם ״ימי ההיקף שחוזרין חלילה״[44].

וחילוק זה שבין ימי החדש וימי השנה לימי השבוע מתבטא גם במספר הימים: בימי החדש — הרי יש חדש מלא וחדש חסר. וכן גם בשנה — שישנה שנה חסירה, כסדרה ושלימה; שנה פשוטה ושנה מעוברת. מה שאין כן בימי השבוע — הרי בכל שבוע ושבוע הוא אותו מספר הימים.

ז. וזהו גם הטעם שבשנה שחל פסח בשבת וימי הספירה הם באותו הסדר ד״ימי בראשית״ נמשך אז ענין ה״תמימות״ בדרך ממילא, מה שבשאר השנים אינו נמשך כי אם על ידי העבודה ד״עושין רצונו של מקום״;

העבודה ד״עושין רצונו של מקום״ ענינה המשכת בחינת הרצון (אור ה׳בלי־גבול׳) בהגבלה ד״מקום״ (כנ״ל סעיף ד׳) — וכאשר ימי הספירה הם בהסדר ד״ימי בראשית״ (ימי השבוע) — אזי יש בהם מעלה זו מצד עצמם. כי גם ב״ימי השבוע״ ישנו החיבור דגבול ובלי גבול: ה״זמן״ איזו שיהיה (גם של ימי השבוע) ענינו התחלקות ושינוי (עבר הוה ועתיד), וביחד עם זה הרי בימי השבוע יש בהם ענין שלמעלה משינויים[45].

ולכן, כאשר ימי הספירה מתחילים מיום ראשון בשבוע, שאז המנין דימי הספירה הוא באותו הסדר ד״ימי בראשית״, הרי אותה ה״תמימות״ [החיבור דגבול ובלי גבול] שישנה ב״ימי בראשית״ היא מועילה גם על ימי הספירה[46], שגם בה״שבע שבתות״ דספירת העומר ישנו ענין ה״תמימות״ (מה שבשאר השנים נמשך על ידי העבודה ד״עושין רצונו של מקום״)[47].

ח. על פי כל הנ״ל יובן גם מה שהקביעות דשנה כזו, שפסח חל בשבת, סימנו (כבמדרש) בהענין ״שאין ישוע ושכני׳ ביניהם״, כי הסימן מסמן ומרמז[48] המשכת רצונו יתברך בעולמות — ״עושין רצונו של מקום״[49]:

ישוע הוא מלשון ״יושיעך״, שכני׳ — ״ושכנתי״.

ובלשון החסידות (ובנוגע לגילוי אלקות): ״ישועה הוא מלשון וישע ה׳ אל הבל ואל מנחתו, והוא ירידת האור והשפע דש״ע נהורין שבזוהר הקדוש״. והוא מה שנמשך ״מבחינת אור אין סוף המאציל העליון ברוך הוא״ שלמעלה מבחינת ״ההארה וההשפעה שבתחילת האצילות וההשתלשלות״[50]. והיינו, ש״ישוע״ (מלשון ישועה) מורה על בחינת האור שלמעלה מהשתלשלות.

ו״שכני׳״, שעיקרו הוא ״שכן״, הוא כמו ״שכינה״ שמורה על בחינת האלקות ״ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין״[51] — בחינת ממלא כל עלמין.

ונמצא, שצירוף ״ישוע ושכני׳״ — היינו יחוד בחינת האור שלמעלה מהשתלשלות (״ישוע״) ואור הממלא (״שכני׳״) — הוא דוגמת המשכת רצונו יתברך בבחינת מקום.

ועל פי זה יש לומר שהטעם מה שהמדרש מסמן הקביעות דשנה כזו שפסח חל בשבת בהענין ״שאין ישוע ושכני׳ ביניהם״ — כי כוונת המדרש ד״אימתי הן תמימות״ היא שבקביעות כזו, ה״שבע שבתות״ הן תמימות מצד עצמם, גם כאשר חסרה העבודה ד״עושין רצונו של מקום״ המרומזת ב״ישוע ושכני׳״. ולכן אומר ״אימתי הן תמימות בזמן שאין ישוע ושכני׳ ביניהם״, שבקביעות כזו שחסרות המשמרות ישוע ושכני׳, גם כאשר חסרה העבודה המרומזת ב״ישוע ושכני׳״, ה״שבע שבתות״ דספירת העומר הן תמימות מצד עצמם.

(משיחות אחרון של פסח ושבת מברכים אייר, תשל״א)

---

44) ד״ה ויהי ביום השמיני תש״ד (סעיף יו״ד). וראה גם לקו״ת שה״ש כה, א.

45) להעיר מאוה״ת ברכה ע׳ א׳תתצט, שגלגל היומי שרשו מבחי׳ סוכ״ע, רצון העליון, ולכן ״כל הימים שוים״. ושם, שהעלי׳ דשבת ״דלמעלה מן הזמן״ הוא לפי ״שבא אחר בחי׳ ו׳ הקפות דגלגל היומי . . בחי׳ רצון העליון״.

ועפ״ז תומתק יותר השייכות של העדר השינוי שבימי השבוע ל״עושין רצונו של מקום״ — שהרי הטעם על מה שבכל שבוע חוזרים אותם ימי ההיקף הוא לפי שבשבת היא העלי׳ בלמעלה מן הזמן (ראה הנסמן בהערה הקודמת ואוה״ת שם).

46) אף ששייכים לימי החדש והשנה. ובדוגמת יו״ט של ר״ה שחל להיות בשבת אין תוקעין כו׳ (ר״ה כט, ב). שהטעם בפנימיות הוא מפני ששבת פועלת גם בהענין דר״ה (ראה לקו״ת ר״ה נז, רע״ב. ובכ״מ).

ועד״ז הוא לאידך גיסא, שימי החדש והשנה פועלים גם על הענינים דימי השבוע ועד לפס״ד בהלכה (ראה זבחים צא, א).

47) ראה גם אוה״ת שבהערה 17, שמקשר פירוש המדרש ב״תמימות״ (תמימות כששת ימי בראשית) עם הפירוש ב״ממחרת השבת״, ״מבחי׳ שלמעלה משבת״ — והרי הבחי׳ ד״ממחרת השבת״ היא דוגמת בחי׳ ״רצונו של מקום״, כנ״ל ס״ה.

48) ע״ד דרז״ל בפי׳ השמות — בכ״מ.

49) ראה לעיל ס״ב. אבל: א) כמה סימנים פשוטים יותר יכול לאומרם, ב) מכיון שכל הענינים שבתורה הם בתכלית הדיוק, צריך לומר שהענין ד״שאין ישוע ושכני׳ ביניהם״ שייך לענין ה״תמימות״, כבפנים.

50) אגה״ק ס״ג.

51) תניא פמ״א (נז, ב) וראה גם פנ״ב. ד״ה שמח תשמח תרנ״ז ע׳ 25. ובכ״מ.

מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ, כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד[1]

דלותא דעובדין טבין, דלותא דעובדין דכשרין[2].

עובדין טבין — היינו שאין מעצור לרוח נדיבותו, ולא די לו לצאת ידי חובתו בלבד. והוא מצד מדתו של אברהם, חסד, כי טוב הוא חסד.

עובדין דכשרין — הוא רק כשר בלבד, שדי לו במה שחייבתו התורה בפירוש. והוא מצד מדתו של יצחק, גבורה[3].

כי דלונו מאד — לא רק מעובדין טבין, אלא גם מעובדין דכשרין. והיינו דלות, שאין לו לא כסף, חסד, מדתו של אברהם, ולא זהב, גבורה, מדתו של יצחק. לכן מהר יקדמונו רחמיך — רחמים, תפארת, מדתו של יעקב.

וכתיב מהר, כי תפארת היא הבריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה[4], שאין שם מניעה ועיכוב כלל. מצד קו הימין בלבד אין מהירות, כי קו השמאל מעכב עליו. מצד קו השמאל בלבד אין מהירות, כי קו הימין מעכב עליו. אך מצד קו האמצעי אין שום עיכוב ומניעה והוא במהירות.

(הערות לזהר א עמ' רכו)

כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה, וּדְבַר ה' מִירוּשָׁלָיִם[5]

תורה — תורה שבכתב. דבר ה' — תורה שבעל פה.

או יש לומר,

תורה — הבנה והשגה. דבר ה' — התיבות עצמן, בלי הבנתן.

(הערות לתניא עמ' יט)

גַּדְּלוּ לַה' אִתִּי, וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּיו[6]

גדלו להוי' — להמשיך מוחין לז"א, שם הוי'[7].

נרוממה שמו — לרומם ולהעלות את המלכות, שנקראת שם[8].

ובז"א אמר גדולה, כי בנינו מן החסדים, כמו שכתוב[9] זכר חסדו, וחסד נקראת גדולה[10].

ובמלכות נקט רוממות, כי בנינה מן הגבורות[11], וטבע האש, גבורה, להתרומם ולעלות למעלה.

(הערות לזהר ב עמ' תסג)

אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ . . אֲזַי הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ . . אֲזַי עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּדוֹנִים[12]

יש ז' מלכי אדום דתהו שכתוב בהם מיתה[13], ויש י"א אלופי עשו[14], שאף הם שרשם מעולם תהו.

זהו אזי חיים . . אזי המים . . אזי עבר — אז"י דוקא, שהוא ז' י"א.

(תורת לוי יצחק עמ' שמא)

אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ . . אֲזַי הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ . . אֲזַי עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּדוֹנִים

ישנן שלש בחינות של אור בקדושה, ולעומתם גם בסטרא דקליפה[15],

אור פנימי,

אור מקיף,

ואור מקיף החוזר, היינו מה שנכנס האור בבחינת אור פנימי בכלי, אבל אין הכלי יכול להכילו, כי נתמלא על כל גדותיו ויצא לחוץ.

בלעונו — הוא אור פנימי, כמזון הנבלע.

שטפונו — מקיף החוזר.

המים הזדונים — מקיף הישר.

(תורת לוי יצחק עמ' תה)

1) תהלים עט, ח.
2) זח"א רכט, ב.
3) אגרת הקדש סי"ג.
4) תרומה כו, כח.
5) ישעיה ב, ג.
6) תהלים לד, ד.
7) ראה זח"ג (אד"ר) קכט, א.
8) תניא אגרת הקדש סימן ה.
9) תהלים צח, ג.
10) שער היחוד והאמונה פ"ד.
11 ראה תורת מנחם תפארת לוי יצחק שמות עמ' קע.
12) תהלים קכד, ג-ה.
13) וישלח לו, לא-לט.
14) שם, טו-יט.
15) עץ חיים שער המקיפים פ"א.

יום ראשון י"א אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 130, וז"ש אשר קדשנו... עד עמ' סו, בחייהם.

וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים: - בברכה שמברכים על קיום מצוה: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו", - הקב"ה מקדש אותנו במצוותיו. "קדשנו" מלשון קידושין, כמו שאומרים בשעה שמקדשים אשה - "הרי את מקודשת", שכן, גם במצוות הדבר הוא: כְּאָדָם הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה לִהְיוֹת מְיֻחֶדֶת עִמּוֹ בְּיִחוּד גָּמוּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9]: "וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד" - הרי, שיש כאן התאחדות מלאה, עד שהם נהיים "לבשר אחד". כָּכָה מַמָּשׁ - כמו ה"יחוד" שעל ידי קידושין, וְיָתֵר עַל כֵּן לְאֵין קֵץ, הוּא יִחוּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הָעוֹסֶקֶת בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת וְנֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית וּלְבוּשֵׁיהֶן הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, - שהם כולם מתאחדים בְּאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. - יחוד זה הוא "יתר לאין קץ" מהיחוד של איש ואשה. רבנו הזקן מציין את היחוד של איש ואשה, מפני שבגשמיות זהו אופן היחוד החזק ביותר, וזה מתואר בלשון קידושין. וְלָכֵן הִמְשִׁיל שְׁלֹמֹה עָלָיו הַשָּׁלוֹם בְּ"שִׁיר הַשִּׁירִים", יִחוּד זֶה - של ישראל והקב"ה על ידי תורה ומצוות, לְיִחוּד חָתָן וְכַלָּה, - שהוא: בִּדְבִיקָה - דביקות שהיא חיצונית, וַחֲפִיצָה - ב"חפץ" שהוא פנימי עוד יותר, בְּחִבּוּק וְנִשּׁוּק. - כל הדברים האמורים, ישנם ביחודו של יהודי עם הקב"ה כשהוא מקיים תורה ומצוות. למדנו לעיל: שהמלה "קדשנו" הוא מלשון "קידושין", כמו שהדבר למטה, שה"יחוד" נעשה על ידי "קידושין". להלן יסביר רבנו הזקן, שבמלה "קדשנו" כאן, מתכוונים גם למדריגה **בקדושה**, בה מתקדש יהודי ומתעלה על ידי תורה ומצוות - מדריגת "קדש" שלמעלה מהעולמות ומובדלת מעולמות: וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים: - כשמברכים על מצוה: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו", - שהמלה **קדשנו** משמעה, שֶׁהֶעֱלָנוּ לְמַעֲלַת קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהִיא קְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, וּקְדֻשָּׁה - המלה "קדושה", הִיא לְשׁוֹן הַבְדָּלָה, מַה שֶּׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא מֻבְדָּל - ולמעלה, מֵהָעוֹלָמוֹת, וְהִיא בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", - מקיף כל העולמות, מַה שֶּׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן, - אין ביכולתו להתלבש בפנימיות בעולמות, אלא פועל ומשפיע בעולמות, בהיותו למעלה מהם - למדריגה זו של קדושה, מתעלים בני ישראל על ידי מצוות. כִּי עַל יְדֵי יִחוּד הַנֶּפֶשׁ וְהִתְכַּלְּלוּתָהּ בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הֲרֵי הִיא בְּמַעֲלַת וּמַדְרֵגַת קְדֻשַּׁת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, מֵאַחַר שֶׁמִּתְיַחֶדֶת - הנפש, וּמִתְכַּלֶּלֶת בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהָיוּ לַאֲחָדִים מַמָּשׁ. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[10]: "וְהָיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה', וָאַבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי", - הפסוק נותן טעם לקדושתם של בני ישראל, ומקשר אותה לקדושתו של הקב"ה - "קודש העליון", אליה מתעלים בני ישראל על ידי תורה ומצוות ובה הם מתקדשים. הפסוק מוסיף ומשתמש בלשון הבדלה - "ואבדיל", ש"קדושה" משמעה - הבדלה; וְאוֹמֵר[11]: "וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי וְהָיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו'"; - כמו שאדם מקדש אשה, שתהיה מיוחדת רק לו[12]. פֵּרוּשׁ, כִּי עַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת הֲרֵינִי אֱלוֹהַּ שֶׁלָּכֶם, - של בני ישראל, כְּמוֹ - שהקב"ה נקרא: "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְכוּ'", שֶׁנִּקְרָא כֵּן מִפְּנֵי שֶׁהָאָבוֹת הָיוּ בְּחִינַת מֶרְכָּבָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, - האבות היו מסורים כל כולם ובטלים להקב"ה כמו "מרכבה" הבטלה לרוכב עליה, שאין למרכבה כל רצון אחר מאשר רצונו של הרוכב, וּבְטֵלִים וְנִכְלָלִים בְּאוֹרוֹ, - של הקב"ה. וְכָכָה הוּא בְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת עֲסָק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. - שבשעת מעשה הוא בטל ונכלל באורו יתברך; באבות זה היה תמיד, ואילו בשאר בני ישראל, הם עומדים במצב כזה רק **בשעה** שהם עוסקים בתורה ובמצוות. וְלָכֵן חִיְּבוּ רַז"ל[13] לָקוּם וְלַעֲמֹד מִפְּנֵי כָּל עוֹסֵק

ליקוטי אמרים

וז"ש אשר קדשנו במצותיו כאדם המקדש אשה להיות מיוחדת עמו ביחוד גמור כמ"ש ודבק באשתו והיו לבשר אחד. ככה ממש ויתר על כן לאין קץ הוא יחוד נפש האלהית העוסקת בתורה ומצות ונפש החיונית ולבושיהן הנ"ל באור א"ס ב"ה. ולכן המשיל שלמה ע"ה בשיר השירים יחוד זה ליחוד חתן וכלה בדביקה חשיקה וחפיצה בחיבוק ונישוק. וז"ש אשר קדשנו במצותיו שהעלנו למעלת קודש העליון ב"ה שהיא קדושתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו וקדושה היא לשון הבדלה מה שהקב"ה הוא מובדל מהעולמות והיא בחי' סובב כל עלמין מה שאינו יכול להתלבש בהן. כי ע"י יחוד הנפש והתכללותה באור א"ס ב"ה הרי היא במעלת ומדרגת קדושת א"ס ב"ה ממש מאחר שמתייחדת ומתכללת בו ית' והיו לאחדים ממש. וז"ש והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי ואומר ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלהיכם אני ה' אלהיכם וגו' פי' כי ע"י קיום המצות הריני אלוה שלכם כמו אלהי אברהם אלהי יצחק וכו' שנקרא כן מפני שהאבות היו בחי' מרכבה לו ית' ובטלים ונכללים באורו. וככה הוא בכל נפש מישראל בשעת עסק התורה והמצות ולכן חייבו רז"ל לקום ולעמוד מפני כל עוסק במצוה

---

9. בראשית ב, כד. **10.** ויקרא כ, ו. **11.** במדבר טו, מ. **12.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל ג' הפסוקים: והייתם גו' כי קדוש אני (ל' קדושה קדש העליון) ואבדיל — ל' הבדלה, קדושים **לאלקיכם** — כאדם המקדש **אשתו** [לי דפסוק הא' עיקר פי' בשבילי או לשמי, **באופני** — שלכן אינו זז לעולם — וכיו"ב וכדמסיים כי קדוש אני שג"ז קדושה בפ"ע משא"כ אלקיכם — ביחד עם ישראל]". **13.** ראה קדושין לג, א.

בְּמִצְוָה, אַף אִם – מקיים המצוה, **הוּא בּוּר וְעַם הָאָרֶץ,** - בכל זאת, בשעה שהוא מקיים מצוה, כמו למשל בשעה שהוא מביא ביכורים, צריכים לקום מפניו, **וְהָיְנוּ מִפְּנֵי ה' הַשּׁוֹכֵן וּמִתְלַבֵּשׁ בְּנַפְשׁוֹ בְּשָׁעָה זוֹ.** – שהוא מקיים את המצוה, ולכן צריכים לקום מפניו, **רַק שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ מַרְגֶּשֶׁת,** - בקדושה השורה בנפשו בשעה שהוא מקיים מצוה, וכל כך למה? – **מִפְּנֵי מְסַךְ הַחֹמֶר הַגּוּפָנִי** – בו לבושה נפשו, **שֶׁלֹּא נִזְדַּכֵּךְ, וּמַחֲשִׁיךְ עֵינֵי הַנֶּפֶשׁ מֵרְאוֹת "מַרְאוֹת אֱלֹהִים", כְּמוֹ הָאָבוֹת וְכִיוֹצֵא בָּהֶן שֶׁרָאוּ עוֹלָמָם** – העולם הבא, **בְּחַיֵּיהֶם.** – שגם בהיותם בעולם־הזה, ראו האבות התגלויות אלקיות, שהנשמה רואה בעולם־הבא – וזאת, מפני שגופם היה מזוכך ולא הסתיר על אלקות; כך באמת היה יכול כל יהודי לראות בשעת קיומו מצוה, לולא החומר הגופני שלו, המסתיר ואינו מאפשר לעיני נפשו, לראות את הקדושה הנמשכת בנפשו בשעה שהוא מקיים מצוה.

ליקוטי אמרים

אף אם הוא בור ועם הארץ והיינו מפני ה' השוכן ומתלבש בנפשו בשעה זו רק שאין נפשו מרגשת מפני מסך החומר הגופני שלא נזדכך ומחשיך עיני הנפש מראות מראות אלהים כמו האבות וכיוצא בהן שראו עולמם בחייהם.

יום שני י"ב אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סו, וז"ש אסף ברוח הקדש... עד עמ' 132, האצילות].

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר אָסָף[14] **בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּעַד כָּל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁבַּגּוֹלָה**[15]**:** - ההעלם וההסתרה על אלקות וקדושה, הם במדה חזקה יותר בזמן של גלות – ועל זמן הגלות, אמר אסף: **"וַאֲנִי בַּעַר וְלֹא אֵדָע, בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ, וַאֲנִי תָּמִיד עִמָּךְ", כְּלוֹמַר**[16] **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי כִּבְהֵמָה בְּהִיוֹתִי עִמָּךְ,** - שגם בשעה שאני מקיים מצוה, המאחדת אותי אתך – אני דומה לבהמה, **וְלֹא אֵדַע וְלֹא אַרְגִּישׁ בְּנַפְשִׁי יִחוּד זֶה,** - של נפשי עם הקב"ה, על ידי קיומה של מצוה, שהרי לו הרגשתי בכך, היה הדבר צריך להשפיע – **שֶׁתִּפֹּל עָלֶיהָ** – על הנפש, **אִימָתָה וָפַחַד תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ** – היתה הנפש מקבלת **אַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים** – אהבה שבה יש לנפש תענוג מאלקות, **אוֹ** – אהבה, **כְּרִשְׁפֵי אֵשׁ,** - לאלקות, **כְּמִדַּת הַצַּדִּיקִים שֶׁנִּזְדַּכֵּךְ חָמְרָם,** - בשעה שהצדיקים מקיימים מצוה, הם, אכן, מרגישים את ה"יחוד", איך הנפש מתאחדת עם הקב"ה על ידי המצוה, ודבר זה משפיע בנפש, בתחילה מורא ופחד, ולאחר מכן – אהבה גדולה ביותר להקב"ה; ברם, אלה שהם בבחינת "ולא אדע", שאינם מרגישים ב"יחוד" בשעת קיום המצוה – אין הדבר מעורר בהם יראה ואהבה, **וְכַנּוֹדַע** – וכידוע, **שֶׁדַּעַת הוּא לְשׁוֹן הַרְגָּשָׁה בַּנֶּפֶשׁ, וְהוּא** – בחינת ה"דעת" והרגש שבנפש, **כּוֹלֵל חֶסֶד וּגְבוּרָה** – "חסד" – אהבה, ו"גבורה" – יראה – שבשעה שישנן דעת והרגשה, זה מעורר, כאמור, אהבה רבה בתענוגים, או אהבה כרשפי אש, ויראה – אימתה ופחד. אך, מכיוון ש"ואני בער ולא אדע", כשאין בי הדעת והרגשה – אין הדבר מעורר בי מורא ואהבה הבאים מן ה"דעת" – אך, **אַף עַל פִּי כֵן "אֲנִי תָּמִיד עִמָּךְ",** - עם הקב"ה, **כִּי אֵין הַחֹמֶר מוֹנֵעַ יִחוּד הַנֶּפֶשׁ בְּאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,** - כל העולמות, ונמצא בכל מקום. בכוחו של ה"חומר" למנוע רק את ההתגלות של ה"יחוד" בנפש, שלא יהיה גלוי ומורגש בנפש איך שהיא מתאחדת עם אור אין סוף בשעת קיום מצוה, ואילו, את עצם ה"יחוד" אין בכוח ה"חומר" למנוע. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[17]**: "גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחֲשִׁיךְ מִמֶּךָּ". וּבָזֶה** – במה שלמדנו,

ליקוטי אמרים

וז"ש אסף ברוח הקדש בעד כל כנסת ישראל שבגולה ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך ואני תמיד עמך. כלומר שאע"פ שאני כבהמה בהיותי עמך ולא אדע ולא ארגיש בנפשי יחוד זה שתפול עליה אימתה ופחד תחלה ואח"כ אהבה רבה בתענוגים או כרשפי אש כמדת הצדיקי' שנזדכך חומרם וכנודע שדעת הוא לשון הרגשה בנפש והוא כולל חסד וגבורה. אעפ"כ אני תמיד עמך כי אין החומר מונע יחוד הנפש באור א"ס ב"ה הממלא כל עלמין וכמ"ש גם חושך לא יחשיך ממך. ובזה יובן

---

14. תהלים עג, כב־כג. **15.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אינו רגיל בתניא לציין מי אמר הכתוב ושברוה"ק וכו'. ויל"פ בדא"פ: פי' הפשוט (וכן מוכרח פי' הפסוקים שלפ"ז) שאסף מדבר בשאלת רשע וטוב לו כו', בעד עצמו, עכ"פ בשם בנ"י **שבדורו, וכדמפרש:** אבוא אל מקדשי א־ל, שביהמ"ק קיים. ואז הרי לא הי' החומר מסתיר כ"כ. ומפרש **דלא** כן הוא: **וזה שאמר** (גם "בהמות הייתי עמך" כדלקמן) אסף (אף שלא הי' נביא – רש"י מגילה יד, א. ומדמזכיר שם רש"י סדר עולם, מוכח דגם בסד"ע לא גריס לי' רש"י. אבל אמר זה) ברוח הקודש (שיודעים עתידות עי"ז – גם אלה שאינם נביאים. וכדמוכח מהעתידות דדניאל אף שמפורש בגמרא, הובא ברש"י שם, דלא הוי נביא) – (שעי"ז ידע ודיבר) בעד כל כנס"י שבגולה (אף שהי' זה כמה שנים לאח"ז)". **16.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לא כפי' הפשוט וכהפסוקים **שלפ"ז,** שאסף מדבר **בעד עצמו,** דעמל היא בעיני עד אבוא אל מקדשי א־ל (שאז) אבינה (וכאן כופל) "ואני בער ולא אדע" מה מוסיף ב"בהמות הייתי עמך"? וע"כ צ"ל דהפי' אינו כפשוטו, **אלא כלומר,** דאני בער וגו' ולא עוד אלא דאפילו בהיותי עמך אני כבהמה כו'. – ועפ"ז מובן מה שהובאו בתניא גם התיבות "ואני בער ולא אדע" אף שאין להם שייכות להמדובר כאן; והטעם – שהן המוכיחות דלא כפי' הפשוט". **17.** תהלים קלט, יב.

שלכל יהודי המקיים מצוה, נמשכת בנשמתו, קדושה מ"קודש העליון" ומתהווה יחוד של אור אין סוף ברוך הוא, וזאת, גם כשאין הוא מרגיש את הקדושה ואת היחוד בנפשו, כפי שהדבר אצל צדיק, **יוּבָן חֹמֶר עֹנֶשׁ אִסּוּר מְלָאכָה בְּשַׁבָּתוֹת וְחָמֵץ בְּפֶסַח הַשָּׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ,** - אותו עונש חמור שהיה מגיע לצדיק לו היה חס־ושלום עושה מלאכה בשבת או אוכל חמץ בפסח, אותו עונש חמור מגיע ל"בור" ול"עם הארץ", כשהוא עושה אותן עבירות, וכל כך למה? – **לְפִי שֶׁאַף בְּנֶפֶשׁ בּוּר וְעַם הָאָרֶץ גָּמוּר מֵאִיר אוֹר קְדֻשַּׁת שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, וְנִדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ בְּכָרֵת** – על אכילת חמץ בפסח, **וּסְקִילָה** – על עשיית מלאכה בשבת, **עַל חִלּוּל קְדֻשָּׁה זוֹ**[18], - המאירה בנפש; ומכיוון שכאמור, שלמרות **שאין** הוא **מרגיש** בקדושה, בכל זאת היא **מאירה** בנפשו, לכן מובן מדוע ניתן אותו עונש חמור גם למי שאינו מרגיש בקדושה, שכן, גם הוא פוגם, על ידי כך, בקדושת השבת או החג המאירה בנפשו. **וְגַם מַשֶּׁהוּ חָמֵץ** – בפסח, **אוֹ טִלְטוּל מֻקְצֶה**[19] - בשבת, **פּוֹגֵם בַּקְדֻשָּׁה שֶׁעַל נַפְשׁוֹ** – של עם הארץ, **כְּמוֹ** – שהדבר פוגם **בִּקְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הַצַּדִּיק, כִּי תּוֹרָה אַחַת לְכֻלָּנוּ** – כלפי כל בני ישראל, במדה שווה, קיים אותו דין ואיסור לעשות מלאכה בשבת, או לאכול חמץ בפסח, וכדומה. על כל פנים, למדנו, שלמרות ש"ואני בער ולא אדע" – למרות שאינני מרגיש בקדושה הנמשכת בנפש על ידי מצוה, ו"**בהמות** הייתי עמך" – אני בבחינת בהמה ואיני מרגיש – בכל זאת נמשכת הקדושה בעם־הארץ בדיוק כפי שהיא נמשכת בתלמיד־חכם, כפי שהפסוק אומר מיד לאחר מכן (אחרי "בהמות הייתי עמך") – "ואני תמיד עמך". הדבר מוסבר להלן כך, שלכן אומר הפסוק "**בהמות** הייתי עמך", בהמות – לשון רבים (ולא "בהמה הייתי עמך"), כדי להדגיש שעל ידי קיום מצוות באופן של "בהמה", שלמטה מדעת והרגשה, קשור הדבר בבחינה שלמעלה מדעת והרגשה, שגם בחינה זו נקראת "בהמה", מפני שאין בה "דעת", אלא שאין משמעה שהיא למטה מ"דעת", כי אם שהיא למעלה מ"דעת", וזו המשמעות בלשון "בהמות" (לשון רבים) – שתי בחינות בבהמה – שבחינת "בהמה" שלמטה מ"דעת", קשורה בבחינת "בהמה" שלמעלה מ"דעת". [**וּמַה שֶּׁכָּתוּב "בְּהֵמוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים** – כשהוא משתמש לפני זה בלשון יחיד "**ואני בער**", וכן מיד לאחר מכן: "**ואני** תמיד", **לְרַמֵּז כִּי לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ גַּם בְּחִינַת דַּעַת הָעֶלְיוֹן, הַכּוֹלֵל חֶסֶד וּגְבוּרָה, נִדְמֶה כִּבְהֵמוֹת וַעֲשִׂיָּה גּוּפָנִית** – לא כמו עולם העשיה הרוחני, כי אם כ"עשיה גופנית" **לְגַבֵּי אוֹר־אֵין־סוֹף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[20]: **"כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ"**, - הרי שמייחס את הלשון עשיה לחכמה ("בחכמה עשית"), מפני שגם חכמה היא כמו עשיה לגבי הקב"ה, **וְנִקְרָא "בְּהֵמָה רַבָּה"**, - לא בחינת בהמה שלמטה מ"דעת", כי אם זו שלמעלה מ"דעת", **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, וְהוּא** – בשמות העליונים, **שֵׁם "בֵּן"** – אחד מצירופי שם הוי' עולה נ"ב (52) הנקרא ב"ן, **בְּגִימַטְרִיָּא "בְּהֵמָה" שֶׁלְּפָנֵי הָאֲצִילוּת** – שלמעלה מ"עולם האצילות"]. הרי שגם בקיום מצוות בבחינת "בער" ו"בהמה", מבלי לדעת ומבלי להרגיש בקדושה הנמשכת בנפש בשעת מעשה – משמש אדם כלי לבחינת "בהמה" שלמעלה מ"דעת", – ולאיזה סוג של דעת? – ל"דעת" של "עולם האצילות".

ליקוטי אמרים

חומר עונש איסור מלאכה בשבתות וחמץ בפסח השוה לכל נפש לפי שאף בנפש בור ועם הארץ גמור מאיר אור קדושת שבת וי"ט ונידון בנפשו בכרת וסקילה על חילול קדושה זו. וגם משהו חמץ או טלטול מוקצה פוגם בקדושה שעל נפשו כמו בקדושת נפש הצדיק כי תורה אחת לכולנו. [ומ"ש בהמות לשון רבים לרמז כי לפניו ית' גם בחי' דעת העליון הכולל חו"ג נדמה כבהמות ועשייה גופנית לגבי אור א"ס כמ"ש כולם בחכמה עשית ונק' בהמה רבה כמ"ש במ"א. והוא שם ב"ן בגימ' בהמ"ה שלפני האצילות:]

יום שלישי י"ג אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 132, פרק מז והנה בכל... עד עמ' סז, כמש"ל.

פֶּרֶק מז. בפרק מ"ו החל רבנו הזקן להסביר, דרך נוספת השווה לכל אדם מישראל, להגיע לאהבה גדולה להקב"ה, ואשר מתוך אהבה זו יקיים תורה ומצוות – והיא האהבה של "כמים הפנים לפנים": כמו שהמים בטבעם משקפים את הפנים שאדם מראה בהסתכלו אל תוך המים, כך גם "לב האדם לאדם" – בשעה שאחד אוהב את השני, ובמיוחד כשהוא מראה אהבתו זו, הדבר משפיע על השני שתתעורר בו אהבה אליו. הדבר הוא בטבע, גם כששני האנשים שווים במעלה. וודאי שהדבר כך, כשמלך גדול ורב מראה אהבה גדולה לאדם פשוט ושפל, יורד אליו למקומו הנחות, מעלה אותו

---

18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עי"ז יובן (מה שלכאורה אינו מובן **כלל וכלל**) 1) חומר עונש (סקילה וכרת) איסור מלאכה בשבתות וחמץ בפסח (דמחלל את הקדושה ששורה בזמן זה, ולכאורה ע"ה – אין שורה בו מקדושת שויו"ט) (ואת"ל שעכ"פ שמץ מנהו מהקדושה דשויו"ט שבצדיק – ישנו גם בע"ה, עדיין אינו מובן, 2) זה שהחומר הוא) השווה לכל נפש (אף שבע"ה יש רק שמץ מנהו מהקדושה וכו'). יש להמתיק הדיוק דמביא ראי' מאיסור שויו"ט דוקא דמלאכה בשבת "אין גופה עבירה **אלא הוא** (האדם) עבר עבירה" (ירושי' שבת פי"ג, ג) ובפרט לבאור כמה אחרונים (בירושלמי שבת הנ"ל) שזהו איסור **גברא** (ולא חפצא) ובכ"ז גם בזה אין חילוק בין גברא לגברא". **19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "משווה שניהם – לשיטתו בשו"ע שלו דשניהם הם איסור חכמים (ולא מה"ת): ר"ס שח ר"ס תמז. ומביא – שגם רבנן אסרו בשווה לע"ה וצדיק". **20.** תהלים קד, כד.

ומביאו לחדרו הפרטי שבהיכל המלך, ושם הוא מתייחד אתו בהתאחדות חזקה – ברור הדבר, שזה יעורר באדם הנחות והשפל, אהבה גדולה למלך, עד לידי כלות הנפש לאהבת המלך. ורבנו הזקן הסביר, שככל הפרטים שפורטו באהבתו של המלך הגדול אל האדם השפל – והרבה יותר מהם – עשה הקב"ה אתנו בני ישראל, שבהיות בני ישראל במצב הנחות ביותר במצרים – הראה לנו הקב"ה אהבה גדולה כזו, שהוא יתברך בכבודו ובעצמו ירד להצילנו ממצרים, כדי להביאנו לחדריו הפנימיים, בשעת מתן תורה, שעל ידי תורה ומצוות – מתאחד יהודי בהקב"ה, במדה הגדולה ביותר של התאחדות. בכך פירש רבנו הזקן את המלה "קדשנו", שיהודי אומר בברכתו על מצוה, שהיא מלשון "קידושין", כאדם המקדש אשה שתהיה אתו ביחוד גמור; כמו כן מוסבת המלה "קדשנו" על המדריגה העליונה של קדושה, קודש העליון, בה מתקדש יהודי על ידי קיום מצוה. וכן מורה המלה "קדשנו" (מלשון הבדלה), על ההבדלה שבני ישראל נעשים מובדלים ומורמים על ידי קיום מצוות, כמו קדושתו של הקב"ה המובדלת והיא למעלה מהעולמות.

בפרק מ"ז, אותו אנו עומדים ללמוד, ממשיך רבנו הזקן להסביר (ובלשון הערת הרבי שליט"א): ולתרץ: כיצד דורשים **ביום** את האהבה של כמים הפנים לפנים, בשעה שאת האהבה מלמעלה הראו **לפני** אלפי שנים, בשעת יציאת מצרים? אלא, מסביר רבנו הזקן, שלא זו בלבד שיכולה וצריכה להיות האהבה של כמים הפנים לפנים, על ידי שניזכר **כעת** שבשעת יציאת מצרים ומתן תורה, ירד הקב"ה בעצמו כו' (כלומר: הקב"ה הראה אהבה גדולה לישראל, ב"ירידתו" אליהם בכבודו ובעצמו), כי אם גם מצד **ההוה** – שכן, דוגמת יציאת מצרים ו"ירד ה'" – ישנה יציאת מצרים בכל יום ויום. **וְהִנֵּה, בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, וְכָל יוֹם וְיוֹם, חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא הַיּוֹם מִמִּצְרַיִם.** – "בכל דור ודור חייב אדם וכו'", הוא לשון המשנה (פסחים פרק י' משנה ה'), ורבנו הזקן מוסיף: "וכל יום ויום", שלא רק בכל דור ישנו הענין של יציאת מצרים, כי אם גם בכל יום, יש בעבודתו הרוחנית של יהודי, ענין יציאת מצרים, **וְהִיא יְצִיאַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מִמַּאֲסַר הַגּוּף, מָשְׁכָא דְּחִוְיָא,** - "עור הנחש" – שכן, חיותה של הנפש באה מהקליפה, ולכן לגבי הנפש האלקית, נחשב הגוף לגלות ולבית סוהר – והנפש האלקית יוצאת מן הגלות והמאסר, **לְבָלֵל בְּיִחוּד אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בִּכְלָל,** - שעל ידי שיהודי לומד תורה ומקיים מצוות, יוצאת נפשו האלקית מגלות הגוף, ומתאחדת עם אור אין סוף ברוך הוא – ובמיוחד נעשה דבר זה על ידי שהוא מקבל על עצמו עול מלכות שמים בשעת קריאת שמע. ובלשון ה"תניא": **וּבִפְרָט בְּקַבָּלַת מַלְכוּת שָׁמַיִם בִּקְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁבָּהּ** – בקריאת שמע הוא **מְקַבֵּל וּמַמְשִׁיךְ עָלָיו יִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּפֵרוּשׁ, בְּאָמְרוֹ: "ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל,** - בפרק הקודם, **כִּי "אֱלֹהֵינוּ" הוּא כְּמוֹ "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וְכוּ'", לְפִי שֶׁהָיָה** – אברהם אבינו, **בָּטֵל וְנִכְלָל בְּיִחוּד אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא;** - שעקב ביטולו והתאחדותו עם הקב"ה, נקרא הקב"ה "אלקי אברהם", כך נקרא הקב"ה "אלקינו" – האלקה של כל יהודי, שכן, על ידי קיום מצוה – יהודי בטל ומאוחד עם אור אין סוף ברוך הוא. **רַק שֶׁאַבְרָהָם זָכָה לָזֶה** – להיות מאוחד עם אור אין סוף ברוך הוא, **בְּמַעֲשָׂיו וְהִלּוּכוֹ בַּקֹּדֶשׁ מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה,** - עד שהתעלה למדריגה העליונה, להיות בטל ומאוחד עם אור אין סוף ברוך הוא, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[1]**: "וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ וְגוֹ'",** - הנגבה, אברהם הלך ממדריגה למדריגה עד שהגיע "הנגבה", המרמז על המדריגה העליונה ביותר באהבה להקב"ה – הרי שבאברהם זה בא על ידי עבודתו העצמית. **אֲבָל אֲנַחְנוּ** – בני אברהם, **יְרֻשָּׁה וּמַתָּנָה הִיא לָנוּ, שֶׁנָּתַן לָנוּ** – הקב"ה, **אֶת תּוֹרָתוֹ, וְהִלְבִּישׁ בָּהּ** – בתורה, **רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הַמְיֻחָדִים בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד,** - כך, שחכמתו ורצונו הם דבר אחד אתו יתברך, **וַהֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת עַצְמוֹ כְּבִיכוֹל,** - על ידי מה שיהודי לומד תורה ומקיים מצוות "יקח" אותו יתברך ויתאחד אתו יתברך. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[2] **עַל פָּסוּק**[3]**: "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה"** [**דְּ"לִי" כְּלוֹמַר "אוֹתִי"**, - כי, ב"זוהר"[4] מפרש את המלה "תרומה" – תורה, המלה תרומה, מורכבת מ"תורה מ"" – התורה שניתנה לארבעים יום – ומבואר ב"זוהר" שם, שעל ידי "תרומה", על ידי תורה, באים ל"ויקחו לי", תקחו אותי, את הקב"ה עצמו, **וַהֲוֵי לֵיהּ לְמֵימַר** – והיה עליו לומר: **"וּתְרוּמָה",** - ב"וא"ו" – מכיוון ש"לי" מכוון להקב"ה, ו"תרומה" – לתורה, היה על הפסוק לומר "ויקחו לי ותרומה", שיקחו אותו יתברך ו(על ידי מה? – "ותרומה" – על ידי) תורה – **אֶלָּא מִשּׁוּם דְּכֻלָּא חַד,** - הכל דבר אחד. הקב"ה ותורה הם דבר אחד – ולכן לא כתוב "ותרומה", כי אז היתה המשמעות ש"לי" הוא דבר אחד ותרומה (תורה) דבר נוסף, אלא "לי תרומה" –

ליקוטי אמרים

פרק מז והנה בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים. והיא יציאת נפש האלהית ממאסר הגוף משכא דחויא ליכלל ביחוד אור א"ס ב"ה ע"י עסק התורה והמצות בכלל ובפרט בקבלת מלכות שמים בק"ש שבה מקבל וממשיך עליו יחודו ית' בפירוש באמרו ה' אלהינו ה' אחד. וכמש"ל כי אלהינו הוא כמו אלהי אברהם וכו' לפי שהיה בטל ונכלל ביחוד אור א"ס ב"ה רק שאברהם זכה לזה במעשיו והילוכו בקודש ממדרגה למדרגה. כמ"ש ויסע אברם הלוך ונסוע וגו': אבל אנחנו ירושה ומתנה היא לנו שנתן לנו את תורתו והלביש בה רצונו וחכמתו ית' המיוחדים במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד והרי זה כאלו נתן לנו את עצמו כביכול. כמ"ש בז"הק ע"פ ויקחו לי תרומה [דלי כלומר אותי והל"ל ותרומה אלא משום

---

1. בראשית יב, ט. **2.** חלק ב קא, ב. **3.** שמות כה, ב. **4.** חלק ג קעט, א.

הם דבר אחד. **עַיִן שָׁם** – ב"זהר", **הֵיטֵב**]. **וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים**[5]: **"וַתִּתֶּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה כּוֹ"**, - כלומר: מצד אהבתו של הקב"ה לישראל, נתן לנו מתנה, שיהיה ה' אלקינו – אלקה **שלנו**, שנהיה מאוחדים אתו יתברך, **"כִּי בְּאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ כּוֹ"**.

ליקוטי אמרים

דכולא חד ע"ש היטב]: וז"ש ותתן לנו ה' אלהינו באהבה כו' כי באור פניך נתת לנו ה' אלהינו כו' ולזה אין מונע לנו מדביקות הנפש ביחודו ואורו ית' אלא הרצון שאם אין האדם רוצה כלל ח"ו לדבקה בו כו'. אבל מיד שרוצה ומקבל וממשיך עליו אלהותו ית' ואומר ה' אלהינו ה' אחד הרי ממילא נכללת נפשו ביחודו ית' דרוח אייתי רוח ואמשיך רוח והיא בחי' יציאת מצרים ולכן תקנו פ' יציאת מצרים בשעת ק"ש דווקא. אף שהיא מצוה בפני עצמה ולא ממצות ק"ש כדאיתא בגמרא ופוסקים אלא מפני שהן דבר אחד ממש. וכן בסוף פ' יציאת מצרים מסיים ג"כ אני ה' אלהיכם והיינו גם כן כמש"ל:

וְלָזֶה – ולכן, מכיוון שאין זה ענין שיהודי משיג אותו על ידי עבודתו העצמית – שאז, יש מקום לומר, שלא כל אחד נמצא במדריגה הנחוצה להיות מאוחד עם הקב"ה, עד לידי כך שהקב"ה יקרא אלקה **שלו** – כי אם זה ענין של ירושה ומתנה, וביחס לירושה לא משנה מצבו ודרגתו של היורש – אם הוא רק נכלל במושג של "יורש" – הריהו יורש; כמו כן מתנה איננה כמו שכר, שהוא תלוי בכמות ואיכות העבודה של מקבל השכר, כי אם זה ניתן לו במתנה, מבלי שיתייגע על כך – לכן, זהו ענין ששייך לכל אחד מישראל, וכפי שיוסבר להלן: **אֵין מוֹנֵעַ לָנוּ מִדְּבֵקוּת הַנֶּפֶשׁ בִּיחוּדוֹ וְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ**, - שנפשו של יהודי תהיה דבוקה ומאוחדת עם אור אין סוף ברוך הוא – אין מה שימנע מכך – **אֶלָּא הָרָצוֹן**, - בלבד, **שֶׁאִם אֵין הָאָדָם רוֹצֶה כְּלָל חַס וְשָׁלוֹם לְדָבְקָה בּוֹ כּוֹ'**, - אז, אין בו יחוד זה. **אֲבָל מִיָּד שֶׁרוֹצֶה וּמְקַבֵּל וּמַמְשִׁיךְ עָלָיו אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְאוֹמֵר "ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד"** - **הֲרֵי מֵמֵילָא נִכְלֶלֶת נַפְשׁוֹ בְּיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ, דְּרוּחַ אַיְתִי רוּחַ וְאַמְשִׁיךְ רוּחַ**[6], - רוח מביאה רוח וממשיכה רוח – שכן, ה"רוח" והתעוררות הרצון של אדם, מביאה "רוח" והתעוררות מלמעלה, וממשיכה, לאחר מכן, "רוח" באדם, שיימשך ויהיה דבוק בהקב"ה. **וְהִיא** – ביחס לנפש, **בְּחִינַת יְצִיאַת מִצְרַיִם**. – ענין קבלת עול מלכות שמים בקריאת שמע והתבטאות הרצון להיות דבוק ביחודו של הקב"ה – זה ענין יציאת מצרים, שהנפש יוצאת מגלות הגוף ומתאחדת עם הקב"ה. **וְלָכֵן תִּקְּנוּ** – החכמים, לומר **פָּרָשַׁת יְצִיאַת מִצְרַיִם בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע דַּוְקָא** - יחד עם קריאת שמע, **אַף, שֶׁהִיא** – זכירת ואמירת פרשת יציאת מצרים, **מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְלֹא מִמִּצְוַת קְרִיאַת שְׁמַע, כִּדְאִיתָא** – כמו שמובא **בַּגְּמָרָא וּפוֹסְקִים**[7], - שיציאת מצרים היא מצוה בפני עצמה, מדוע, איפוא, הורו חכמינו לאומרן יחד? – **אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהֵן דָּבָר אֶחָד מַמָּשׁ**. – קבלת עול מלכות שמים בקריאת שמע, וענין יציאת מצרים, הם דבר אחד ממש, שכן, על ידי קבלת עול מלכות שמים בקריאת שמע, נוצר ענין יציאת מצרים ברוחניות, שהנפש האלקית יוצאת מהגבלות הגוף. **וְכֵן בְּסוֹף פָּרָשַׁת יְצִיאַת מִצְרַיִם מְסַיֵּם גַּם כֵּן "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", וְהַיְנוּ גַּם כֵּן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל:** - שעל ידי יציאת מצרים – נעשה "אני ה' אלקיכם", אלקה שלכם, שיהודי מתאחד עם הקב"ה. הרי, שבכל יום יש ביהודי ענין יציאת מצרים – וכשם שכאמור, האהבה שהראה הקב"ה לבני ישראל בשעת יציאת מצרים צריכה לעורר בבני ישראל "כמים הפנים לפנים" אהבה גדולה להקב"ה, כך צריכה לעורר יציאת מצרים שבכל יום, שגם בכך, באה לידי ביטוי אהבתו הגדולה של הקב"ה לבני ישראל.

יום רביעי י"ד אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סז, פרק מח והנה כאשר... עד עמ' 134, ויחזרו למקורן.

פֶּרֶק מח. בהמשך למה שלמדנו, אודות האהבה שהראה הקב"ה לבני ישראל בשעת יציאת מצרים, הסביר רבנו הזקן, בפרק הקודם, שהקב"ה מראה, אהבה זו גם בשעת יציאת מצרים ברוחניות, שמתרחשת כל יום בנפשו של יהודי – ועל אהבה זו, לעורר "כמים הפנים" ולגלות ביהודי אהבה גדולה להקב"ה. בפרק מ"ח, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שכשם שבגלל אהבתו לבני ישראל, צמצם הקב"ה כביכול את עצמו, והרחיק את כל מה שמפריע, כדי לתת מקום לבריאת העולם הזה – עולם, בו יהודי יקיים תורה ומצוות – כך, על יהודי "כמים הפנים לפנים" – מצד אהבתו להקב"ה, לצמצם ולהרחיק את כל ההפרעות, הפנימיות והחיצוניות, שישנן לעבודתו את ה'.

ליקוטי אמרים

פרק מח והנה כאשר יתבונן המשכיל בגדולת א"ס ב"ה כי כשמו כן הוא א"ס ואין קץ ותכלית כלל לאור וחיות המתפשט ממנו ית'

וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן הַמַּשְׂכִּיל בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כִּי כִּשְׁמוֹ – "אין סוף", **כֵּן הוּא - אֵין סוֹף וְאֵין קֵץ וְתַכְלִית כְּלָל לְאוֹר וְחַיּוּת הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ בִּרְצוֹנוֹ הַפָּשׁוּט**, - כלומר: הרצון שלו מופשט מכל גדר פרטי ולא קיימות לגביו כל ההגבלות

---

5. בנוסח התפילה. 6. זהר חלק ב קסב, ב. 7. ברכות כא, א. שו"ע או"ח סי' סז סעי' א־ב.

של רצונו של נברא, **וּמְיֻחָד** – הרצון, **בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד.** – כלומר: האור והחיות הנמשכים מאתו יתברך, שיווצרו ממנו עולמות מוגבלים, ושהוא יחייה אותם – אין אור זה כמו האור בנברא: למטה, בנברא, ישנה, מצד אחד, מעלה ב"אור" לגבי "שפע" ("שפע" מצומצם ומדוד בהתאם למקבל השפע – ולדוגמה: כשרב משפיע שכל לתלמיד, מדודה השפעת השכל בהתאם לפי מה שהתלמיד יכול לקבל. ואילו, "אור" המאיר בדרך ממילא מהמאור – אינו מצומצם) – אך, מאידך גיסא, יש חסרון באור, שהוא בא בהכרח, הוא אינו מאיר מפני שכך רוצה המאור, כי אם מכיון שקיים מאור, נמשך ממנו אור. ברם למעלה, יש לאור **המעלה** שבאור, שאינו מצומצם, אך אין בו החסרון שבאור המאיר בהכרח, אלא הוא נמשך למעלה ברצון. והרצון למעלה להאיר, אינו כמו אצל הנברא, שהרצון הוא צינור וצמצום, עד כמה ובאיזו מדה יימשך, ואילו ברצון שלמעלה קיימת רק המעלה והשלימות שברצון, שאינו בהכרח, אבל אין בו הגדר והצמצום שיש ברצון הנברא. כך, שהאור למעלה (למרות שהוא נמשך ברצון, בכל זאת) הוא אין סוף, כמו שהמאור (הקב"ה עצמו כביכול) הוא אין סוף. ומכיוון שהאור הוא אין סוף – אי אפשר שיתהוו ממנו עולמות ונבראים מוגבלים. לשם כך היו צריכים לצמצומים באור, כדי שיוכלו להיווצר ממנו עולמות ונבראים – וכפי שיסביר להלן: **וְאֵלּוּ הָיְתָה הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת מֵאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּלִי צִמְצוּצִים, רַק כְּסֵדֶר הַמַּדְרֵגוֹת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה בְּדֶרֶךְ עֲלָה וְעָלוּל** – שהמדריגה העליונה מהווה עילה וסיבה למדריגה התחתונה, שהיא ה"עלול" מה"עילה" (ה"מסובב", התוצאה מה"סיבה"). ב"עילה ועלול" יש לשתי המדריגות, שייכות ויחס בין אחת לשניה. למשל: מחשבה ודיבור, המחשבה היא ה"עילה" לדיבור שהוא ה"עלול", שכן, מהמחשבה שהוא מהרהר בה מקודם, בא לאחר מכן הדיבור שהוא מדבר. ובכן, מחשבה היא אמנם למעלה מדיבור, אך בכל זאת יש למחשבה שייכות לדיבור, שכן גם מחשבה מורכבת מאותיות כמו דיבור. משמעות הדבר היא, איפוא, שהעלול (הבא מן העילה) קיים ביחס מסוים לעילה (ובדרך עילה ועלול, אי אפשר שיווצר עלול שאינו ביחס כלשהו לעילה).

כיוון שמהאור והחיות הנמשכים מאתו יתברך באופן של אין סוף, מתהווים נבראים בעלי גבול – מכאן שאין זה בסדר של עילה ועלול, שהרי אילו היה כן – **לֹא הָיָה הָעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא כְּלָל כְּמוֹ שֶׁהוּא עַתָּה בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית,** - שכל דבר יש לו גבול וסוף: **מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ ת"ק** – חמש מאות, **שָׁנָה**[1], - הרי יש בכך הגבלה של חמש מאות שנה, **וְכֵן בֵּין כָּל רָקִיעַ לְרָקִיעַ,** - מהלך חמש מאות שנה, **וְכֵן עֲבִי כָּל רָקִיעַ וְרָקִיעַ.** – מהלך חמש מאות שנה – כל האמור מהווה את העולם הזה; **וַאֲפִלּוּ עוֹלָם הַבָּא וְגַן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן - מְדוֹר נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים הַגְּדוֹלִים - וְהַנְּשָׁמוֹת עַצְמָן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַמַּלְאָכִים - הֵן בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית,** - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ואף שכנ"ל רפל"ט – הנשמות מתענגים על ה' ונהנין ומשיגין מאוא"ס ב"ה – לא קשה". **כִּי יֵשׁ גְּבוּל לְהַשָּׂגָתָן** – והבנתם, **בְּאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמֵּאִיר עֲלֵיהֶן בִּהְתִלַּבְּשׁוּת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת כו',** - על ידי שאור אין סוף ברוך הוא מתלבש בספירות חכמה־בינה־דעת של העולם, יש לנבראים של אותו עולם (נשמות ומלאכים) השגה והבנה בגדלות אין סוף – אלא שהשגתם היא מוגבלת. **וְלָכֵן יֵשׁ גְּבוּל לַהֲנָאָתָן שֶׁנֶּהֱנִין מִזִּיו הַשְׁכִינָה וּמִתְעַנְּגִין בְּאוֹר ה',** - שכן, מכיוון שהנאתם ותענוגם באים מהשגתם את אור אין סוף ברוך הוא, הרי כמו שהשגתם מוגבלת – כך גם הנאתם ותענוגם מוגבלים, **כִּי אֵין יְכוֹלִין לְקַבֵּל הֲנָאָה וְתַעֲנוּג בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ,** - שהתענוג יהיה בלתי מוגבל, **שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ מִמְּציאוּתָן וְיַחְזְרוּ לִמְקוֹרָן.** – אם תענוגם היה בלי גבול ובלי סוף, היתה מתבטלת לגמרי מציאותם (המוגבלת) והיו שבים למקורם שהוא "אין סוף". הרי, שכל הנבראים, גם הנבראים של העולמות העליונים הרוחניים, הם נבראים מוגבלים. וכדי שהם יתהוו, מאור אין סוף ברוך הוא, באופן כזה (כבעלי גבול), היה זה צריך להיות (לא בסדר של השתלשלות, אלא) על ידי צמצומים; הצמצום פועל, שהאור הנמשך אחרי הצמצום, לא יהיה כלל בערך ומהות האור שלפני הצמצום. ולכן, אפשרי הדבר, שלמרות שהאור הוא, אין סוף, – יתהוו ממנו נבראים שיש להם סוף ושהם בעלי גבול – דבר זה בא מהצמצום.

ליקוטי אמרים

ברצונו הפשוט ומיוחד במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד ואילו היתה השתלשלות העולמות מאור א"ס ב"ה בלי צמצומי' רק כסדר המדרגות ממדרגה למדרגה בדרך עלה ועלול לא היה העוה"ז נברא כלל כמו שהוא עתה בבחי' גבול ותכלית מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה וכן בין כל רקיע לרקיע וכן עובי כל רקיע ורקיע ואפי' עו"הב וג"ע העליון מדור נשמות הצדיקי' הגדולים והנשמו' עצמן ואצ"ל המלאכי' הן בבחי' גבול ותכלית כי יש גבול להשגתן באור א"ס ב"ה המאיר עליהן בהתלבשות חב"ד כו'. ולכן יש גבול להנאתן שנהנין מזיו השכינה ומתענגין באור ה' כי אין יכולין לקבל הנאה ותענוג בבחי' א"ס ממש שלא יתבטלו ממציאותן ויחזרו למקורן.

---

1. כדרשת חז"ל חגיגה יג, א.

יום חמישי ט"ו אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 134, והנה פרטיות הצמצומים... עד עמ' סח, ותכלית.

וְהִנֵּה, פְּרָטִיּוּת – אופן, **הַצִּמְצוּמִים, אֵיךְ וּמַה - אֵין כָּאן מְקוֹם בֵּאוּרָם. אַךְ דֶּרֶךְ כְּלָל, הֵן הֵם בְּחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם הַמְשָׁכַת הָאוֹר וְהַחִיּוּת, שֶׁלֹּא יָאִיר** – האור, **וְיִמָּשֵׁךְ לַתַּחְתּוֹנִים** – לנבראים התחתונים, **בְּבְחִינַת גִּלּוּי,** - הצמצום פועל שהחיות בנבראים לא תהיה גלויה, **לְהִתְלַבֵּשׁ וּלְהַשְׁפִּיעַ בָּהֶן** – בנבראים התחתונים, **וּלְהַחֲיוֹתָם לִהְיוֹת יֵשׁ מֵאַיִן, כִּי אִם מְעַט מִזְּעַר אוֹר וְחִיּוּת בִּבְכָדֵי שֶׁיִּהְיוּ בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית,** - אם החיות היתה בהם בהתגלות, לא היו הנבראים באופן של גבול ותכלית; הצמצום פועל, שהאור והחיות לא יהיו בהתגלות בנבראים, ומה שכן בא בהתגלות, זהו מעט מאד מהאור והחיות – ולכן הם יכולים להיות נבראים בעלי גבול ותכלית, **שֶׁהִיא** – מעט האור והחיות הבאים בהתגלות בנבראים אחרי הצמצום, הוא, **הָאָרָה מוּעֶטֶת מְאֹד, וּמַמָּשׁ כְּלָא חֲשִׁיבֵי** – אינה נחשבת כלל, **לְגַבֵּי בְּחִינַת הָאָרָה בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית,** - שזהו כשההארה היא לפני הצמצום, **וְאֵין בֵּינֵיהֶם עֵרֶךְ וְיַחַס כְּלָל,** - בין ההארה שבלי גבול המוסתרת ונעלמת, לבין ה"הארה מועטת" (שלאחרי הצמצום), המתגלה בנבראים – אין ערך ויחס כלל, כלומר: ההבדל אינו מתבטא רק בין הרבה לבין מעט – אף שזהו הבדל בין הרבה מאד לבין מעט מאד – כי אם, אין ביניהן ערך ויחס כלל, **כַּנּוֹדָע פֵּרוּשׁ מִלַּת עֵרֶךְ בְּמִסְפָּרִים, שֶׁאֶחָד בְּמִסְפָּר יֵשׁ לוֹ עֵרֶךְ לְגַבֵּי מִסְפַּר אֶלֶף אֲלָפִים,** - המושג "ערך" פירושו כגון זה שלמספר אחר יש "ערך" לגבי מיליון בכך **שֶׁהוּא** – המספר אחד מהווה **חֵלֶק אֶחָד מִנִּי אֶלֶף אֲלָפִים,** - מאחר שהמספר הכולל של מיליון, מורכב מאלף פעמים אלף יחידים – הרי מובן, שלמספר אחד יש ערך ויחס לגבי המספר של אלף פעמים אלף – מיליון חסר אחד, אינו מיליון; **אֲבָל לְגַבֵּי דָּבָר שֶׁהוּא בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל וּמִסְפָּר כְּלָל - אֵין כְּנֶגְדּוֹ שׁוּם עֵרֶךְ בְּמִסְפָּרִים,** - אין מספר, ככל שיהיה גדול, שיהיה לו ערך ויחס לעומת דבר שאין לו מספר ואין לו סוף. **שֶׁאֲפִלּוּ אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבּוֹא רְבָבוֹת**[2], - מספר של מיליונים ומיליארדים, **אֵינָן אֲפִלּוּ כְּעֵרֶךְ מִסְפָּר אֶחָד לְגַבֵּי אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבּוֹא רְבָבוֹת,** - שכן, אחד לגבי מיליוני מיליארדים, יש לו, כאמור, איזה ערך, ואילו, המספר של מיליוני מיליארדים לעומת דבר שהוא בלי גבול – אין ביניהם ערך כלל, **אֶלָּא כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבֵי.** – הם נחשבים לכלום. המספר הגדול ביותר אין לו ערך ויחס כלל לגבי דבר שהוא בלי גבול. **וְכָכָה מַמָּשׁ הִיא בְּחִינַת הַהֶאָרָה מוּעֶטֶת זוֹ,** - מעט האור שאחרי הצמצום, **הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַשְׁפִּיעַ בָּהֶם לְהַחֲיוֹתָם,** - אין לה ערך כלל והיא נחשבת לכלום, **לְגַבֵּי עֵרֶךְ אוֹר הַגָּנוּז וְנֶעְלָם, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת "אֵין־סוֹף", וְאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ וּמַשְׁפִּיעַ בָּעוֹלְמוֹת בִּבְחִינַת גִּלּוּי לְהַחֲיוֹתָם, אֶלָּא מַקִּיף עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה,** - בהיותו במדרגתו הגבוהה, הוא משפיע בעולמות, **וְנִקְרָא "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין".** – מקיף כל העולמות, לא "ממלא כל עלמין" שהוא מתלבש בפנימיות בעולמות, כמו שהנשמה מתלבשת בפנימיות בגוף, כי אם "סובב כל עלמין" – **וְאֵין הַפֵּרוּשׁ סוֹבֵב וּמַקִּיף מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת מָקוֹם חַס וְשָׁלוֹם,** - שבעולמות עצמם אין הוא נמצא חס ושלום, אלא הוא נמצא מעליהם, במובן של מקום, חס ושלום, **כִּי לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל בְּחִינַת מָקוֹם בְּרוּחֲנִיּוּת,** - בדבר גשמי, שבגדר "מקום", מתאים לומר שהוא מעל דבר שני במקום, אך כשאומרים "סובב" ומקיף ברוחניות, שאינו בגדר מקום – אין במשמעו משום מקום. **אֶלָּא רוֹצֶה לוֹמַר סוֹבֵב וּמַקִּיף מִלְּמַעְלָה לְעִנְיַן בְּחִינַת גִּלּוּי הַשְׁפָּעָה,** - המושגים "סובב" ו"מקיף" למעלה, אמורים רק בנוגע להתגלות ההשפעה בדבר, **כִּי הַהַשְׁפָּעָה שֶׁהוּא בִּבְחִינַת גִּלּוּי בָּעוֹלְמוֹת** – זו הנקראת "ממלא כל עלמין" **נִקְרֵאת בְּשֵׁם "הַלְבָּשָׁה", שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת**

ליקוטי אמרים

והנה פרטיות הצמצומים איך ומה אין כאן מקום ביאורם. אך דרך כלל הן הם בחי' הסתר והעלם המשכת האור והחיות שלא יאיר ויומשך לתחתונים בבחי' גילוי להתלבש ולהשפיע בהן ולהחיותם להיות יש מאין. כי אם מעט מזער אור וחיות בכדי שיהיו בבחי' גבול ותכלית שהיא הארה מועטת מאד וממש כלא חשיבי לגבי בחי' הארה בלי גבול ותכלית ואין ביניהם ערך ויחס כלל כנודע פי' מלת ערך במספרים שאחד במספר יש לו ערך לגבי מספר אלף אלפים שהוא חלק אחד מני אלף אלפים אבל לגבי דבר שהוא בבחי' בלי גבול ומספר כלל אין כנגדו שום ערך במספרים שאפי' אלף אלפי אלפים וריבוא רבבות אינן אפי' כערך מספר אחד לגבי אלף אלפי אלפים ורבוא רבבות אלא כלא ממש חשיבי. וככה ממש היא בחי' ההארה מועטת זו המתלבשת בעולמות עליונים ותחתונים להשפיע בהם להחיותם לגבי ערך אור הגנוז ונעלם שהוא בבחי' א"ס ואינו מתלבש ומשפיע בעולמות בבחי' גילוי להחיותם אלא מקיף עליהם מלמעלה ונקרא סובב כל עלמין. ואין הפי' סובב ומקיף מלמעלה בבחי' מקום ח"ו כי לא שייך כלל בחי' מקום ברוחניות. אלא ר"ל סובב ומקיף מלמעלה לענין בחי' גילוי השפעה כי ההשפעה שהוא בבחי' גילוי בעולמו' נקראת בשם הלבשה שמתלבשת

---

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' 'נשמת', ספרי ר"פ ואתחנן".

בְּעוֹלָמוֹת, כִּי הֵם – העולמות **מַלְבִּישִׁים וּמַשִּׁיגִים הַהַשְׁפָּעָה שֶׁמְּקַבְּלִים,** - הרי שההשפעה באה בהם בפנימיות בהשגתם; **מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַהַשְׁפָּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּבְחִינַת גִּלּוּי אֶלָּא בְּהֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם, וְאֵין הָעוֹלָמוֹת מַשִּׁיגִים אוֹתָהּ - אֵינָהּ נִקְרֵאת מִתְלַבֶּשֶׁת** – בעולמות, **אֶלָּא מַקֶּפֶת וְסוֹבֶבֶת. הֵלְכָךְ, מֵאַחַר שֶׁהָעוֹלָמוֹת הֵם בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית** – לכן, **נִמְצָא שֶׁאֵין הַשְׁפָּעַת אוֹר־אֵין־סוֹף** – שהוא בלי גבול, **מִתְלַבֵּשׁ וּמִתְגַּלֶּה בָּהֶם בִּבְחִינַת גִּלּוּי, רַק מְעַט מִזְעָר, הֶאָרָה מוּעֶטֶת מְצֻמְצֶמֶת מְאֹד מְאֹד, וְהִיא** – מאירה בהם, **רַק כְּדֵי לְהַחֲיוֹתָם בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית.** – כדי להחיות עולמות ונבראים, מן ההכרח שתהיה בהם התגלות מהארה זו. אלא, התגלות זו היא מהארה מצומצמת מאד מאד, שלכן אפשרי הדבר שהעולמות יהיו באופן של גבול ותכלית. **אֲבָל עִיקַּר הָאוֹר** – שהוא **בְּלִי צִמְצוּם כָּל כָּךְ - נִקְרָא "מַקִּיף" וְ"סוֹבֵב", מֵאַחַר שֶׁאֵין הַשְׁפָּעָתוֹ מִתְגַּלֵּית בְּתוֹכָם,** - בעולמות, **מֵאַחַר שֶׁהֵם בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית.** – ואי אפשר שיתגלה בהם אור שהוא בלי גבול, אלא, האור בהם הוא בהעלם, ולכן מצויין אור זה כ"סובב" ו"מקיף" מעליהם. להבהרת הענין, מביא רבנו הזקן להלן, משל ודוגמה מהאדמה הגשמית, המורכבת מ"דומם" ו"צומח" (הנחותים בארבעת הסוגים: דומם, צומח, חי, מדבר), שהחיות שבדומם וצומח מצומצמת בהרבה מאשר החיות שבשאר שתי הבחינות חי ומדבר, הרי שהחיות האלקית ב"ארץ" מתגלה רק באותה מדה שהיא באה לידי ביטוי ב"דומם וצומח" – ובכל זאת – "מלא כל הארץ כבודו", שהארץ מלאה באור אין סוף ברוך הוא, אלא שהאור בא בה באופן של סובב ומקיף. ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

בעולמות כי הם מלבישים ומשיגים ההשפעה שמקבלים משא"כ ההשפעה שאינה בבחי' גילוי אלא בהסתר והעלם ואין העולמות משיגים אותה אינה נקראת מתלבשת אלא מקפת וסובבת הלכך מאחר שהעולמות הם בבחי' גבול ותכלית נמצא שאין השפעת אור א"ס מתלבש ומתגלה בהם בבחי' גילוי רק מעט מזער הארה מועטת מצומצמת מאד מאד והיא רק כדי להחיותם בבחי' גבול ותכלית. אבל עיקר האור בלי צמצום כ"כ נק' מקיף וסובב מאחר שאין השפעתו מתגלית בתוכם מאחר שהם בבחי' גבול ותכלית.

יום שישי ט"ז אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סח, והמשל בזה... עד עמ' 136, בפועל ממש.

וְהַמָּשָׁל בָּזֶה, הִנֵּה הָאָרֶץ הַלָּזוּ הַגַּשְׁמִיּוּת, אַף שֶׁמְּלֵאָה כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְהַיְנוּ אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, - לא רק הארה מצומצמת, כי אם הארץ מלאה באור שהוא **אין סוף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[3]**: "הֲלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא, נְאֻם ה'"** – הרי שהוא אומר **"אני מלא"**, והכוונה היא לאור אין סוף ברוך הוא, ואור זה "מלא" בשמים ובארץ, **אַף עַל פִּי כֵן אֵין מִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָהּ** – ב"ארץ", **בִּבְחִינַת גִּלּוּי הַהַשְׁפָּעָה, רַק חִיּוּת מְעַט מִזְעָר, בְּחִינַת דּוּמֵם וְצוֹמֵחַ לְבַד.** – עד כמה שהחיות נראית ב"דומם" ו"צומח" – הארץ היא דומם, וממנה בא ה"צומח", **וְכָל אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – הממלא את כל הארץ באופן בלתי גלוי, **נִקְרָא סוֹבֵב עָלֶיהָ, אַף שֶׁהוּא** – אור זה נמצא **בְּתוֹכָהּ מַמָּשׁ,** - הרי, שלמרות ש"מלא כל **הארץ** כבודו", בכל זאת, זהו רק באופן של "סובב ומקיף". מדוע, אכן, זה נקרא "סובב" ו"מקיף"? – הרי זה: **מֵאַחַר שֶׁאֵין הַשְׁפָּעָתוֹ** – של אור זה, **מִתְגַּלֵּית בָּהּ** – בארץ, **יוֹתֵר,** - מאשר החיות שבדומם וצומח, **רַק** – אור אין סוף זה, **מַשְׁפִּיעַ בָּהּ בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם, וְכָל הַשְׁפָּעָה שֶׁבִּבְחִינַת הֶסְתֵּר נִקְרָא מַקִּיף מִלְּמַעְלָה,** - השפעה שמקיפה מלמעלה, **כִּי "עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא"** – העולם המכוסה, **הוּא לְמַעְלָה בְּמַדְרֵגָה מֵ"עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא".** – מהעולם המגולה. ההשפעה שבבחינת "אתכסיא" – מכוסה – היא בבחינת "עלמא דאתכסיא" – עולם מכוסה – . שלמעלה במדרגה מההשפעה שבהתגלות, שהיא בבחינת "עלמא דאתגליא" – עולם מגולה –. ולכן נקראת השפעה זו "מקיף **מלמעלה**", מפני שהיא למעלה במדריגה. **וּלְקָרֵב אֶל הַשֵּׂכֶל יוֹתֵר,** - להבין בקלות יותר את אופן ההשפעה והפעולה של "סובב כל עלמין", שאור אין סוף נמצא בכל מקום בעולם, ובכל זאת אור זה "סובב" ו"מקיף", מכיוון שאין אור זה בא בצורה של התלבשות גלויה – **הוּא בְּדֶרֶךְ מָשָׁל, כְּמוֹ**

ליקוטי אמרים

והמשל בזה הנה הארץ הלזו הגשמיות אף שמלא כל הארץ כבודו. והיינו אור א"ס ב"ה כמ"ש הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'. אעפ"כ אין מתלבש בתוכה בבחי' גילוי ההשפעה רק חיות מעט מזער בחי' דומם וצומח לבד וכל אור א"ס ב"ה נק' סובב עליה אף שהוא בתוכה ממש. מאחר שאין השפעתו מתגלית בה יותר רק משפיע בה בבחי' הסתר והעלם וכל השפעה שבבחי' הסתר נקרא מקיף מלמעלה כי עלמא דאתכסי' הוא למעלה במדרגה מעלמ' דאתגליא ולקרב אל השכל יותר הוא בדרך משל. כמו האדם

---

3. ירמי' כג, כד.

הָאָדָם שֶׁמְּצַיֵּר בְּדַעְתּוֹ אֵיזֶה דָּבָר שֶׁרָאָה אוֹ שֶׁרוֹאֶה, הִנֵּה אַף הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם כו'", - מחשבותיו של הקב"ה כביכול, שונות לגמרי ואינן כלל בגדר מחשבות האדם, הֲרֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ וְדַעְתּוֹ – של הקב"ה, שֶׁיּוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, מַקֶּפֶת כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא מֵרֹאשׁוֹ וְעַד תַּחְתִּיתוֹ, וְתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ, הַכֹּל – מוקף במחשבתו של הקב"ה, בְּפֹעַל מַמָּשׁ. – שלא כמו שהדבר הוא באדם, שההקפה היא רק בדמיון, אלא כאן מדובר בפועל ממש.

ליקוטי אמרים

שמצייר בדעתו איזה דבר שראה או שרואה הנה אף שכל גוף עצם הדבר ההוא וגבו ותוכו ותוך תוכו כולו מצוייר בדעתו ומחשבתו מפני שראהו כולו או שרואהו הנה נקראת דעתו מקפת הדבר ההוא כולו. והדבר ההוא מוקף בדעתו ומחשבתו רק שאינו מוקף בפועל ממש רק בדמיון מחשבת האדם ודעתו. אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא מחשבותי מחשבותיכם כו' הרי מחשבתו ודעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא ונברא מראשו ועד תחתיתו ותוכו ותוך תוכו הכל בפועל ממש.

מהרהרת באותו דבר, ורק מבחינה דמיונית אותו דבר מוקף. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ: - שלגביו כתוב[4]: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם כו'", - מחשבותיו של הקב"ה כביכול, שונות לגמרי ואינן כלל בגדר מחשבות האדם, הֲרֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ וְדַעְתּוֹ – של הקב"ה, שֶׁיּוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, מַקֶּפֶת כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא מֵרֹאשׁוֹ וְעַד תַּחְתִּיתוֹ, וְתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ, הַכֹּל – מוקף במחשבתו של הקב"ה, בְּפֹעַל מַמָּשׁ. – שלא כמו שהדבר הוא באדם, שההקפה היא רק בדמיון, אלא כאן מדובר בפועל ממש.

יום שבת קודש י"ז אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 136, למשל כדור הארץ הלזו... עד עמ' 136, במ"א.

לְמָשָׁל, כַּדּוּר הָאָרֶץ הַלָּזוֹ, - המשל בא להמחיש כיצד נברא פרטי מוקף במחשבה ובידיעה שלמעלה – הֲרֵי יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ מַקֶּפֶת כָּל עֻבִּי כַּדּוּר הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ עַד תַּחְתִּיתוֹ, - את הַכֹּל מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי יְדִיעָה זוֹ – של הקב"ה, הִיא חַיּוּת כָּל עֻבִּי כַּדּוּר הָאָרֶץ כֻּלּוֹ, וְהִתְהַוּוּתוֹ "מֵאַיִן" לְ"יֵשׁ". – כדור הארץ כולו, נברא (ומתהווה תמיד) "מאין ליש", וזאת מפני שהידיעה שלמעלה יודעת את כל כדור הארץ. רַק שֶׁלֹּא הָיָה מִתְהַוֶּה – כדור הארץ, כְּמוֹת שֶׁהוּא עַתָּה, בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית וְחַיּוּת מוּעֶטֶת מְאֹד, כְּדֵי בְּחִינַת דּוֹמֵם וְצוֹמֵחַ - ולא למעלה מזה – אִם לֹא – מה שכדור הארץ נתהווה עַל יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, שֶׁצִּמְצְמוּ הָאוֹר וְהַחַיּוּת שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּכַדּוּר הָאָרֶץ לְהַחֲיוֹתוֹ וּלְקַיְּמוֹ בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית, וּבִבְחִינַת דּוֹמֵם וְצוֹמֵחַ בִּלְבַד. – שההארה הבאה על ידי צמצומים, נותנת חיות בכדור הארץ, באופן שכדור הארץ יהיה בבחינת גבול, ובבחינת "דומם" ו"צומח" בלבד. ואילו הידיעה שלמעלה, שהיא מיוחדת עם הקב"ה עצמו – "מקיפה" **מעל** כדור הארץ, מכיוון שהידיעה היא "אין סוף" וכדור הארץ הוא בעל גבול. והגם שהידיעה היא החיות והתהוות של כדור הארץ מאין ליש, הרי שישנו בידיעה זו, כדור הארץ כולו על כל פרטיו – בכל זאת זה נקרא רק שהידיעה היא בבחינת "מקיף", היא "מקיפה" את כדור הארץ. אַךְ יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְיֻחֶדֶת בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, כִּי הוּא הַמֵּדָע וְהוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַיָּדוּעַ, - כפי שכבר למדנו בפרק ב', מה שהרמב"ם אומר שבהקב"ה ענין הידיעה והשכל אינו כמו הידיעה והשכל באדם – כשאדם, למשל, יודע ומבין דבר הלכה, ישנם כאן שלשה דברים: (א) ה"יודע" – נפש האדם היא היודעת ומבינה את ההלכה; (ב) "מדע" – כוח ההבנה שבו נפש האדם יודעת ומבינה; (ג) "ידוע" – ההלכה, שאותה נפש האדם יודעת ומבינה. ואילו, בהקב"ה – **הוא** המדע **הוא** היודע **והוא** הידוע – שלשת הדברים הם **הוא** – הוא עצמו יתברך. הרי שה"ידיעה" היא דבר אחד עם הקב"ה, וּבִידִיעַת עַצְמוֹ כְּבִיכוֹל – הקב"ה, יוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, - שהרי, כל הנבראים באים מאמיתת הימצאו, ובידיעת עצמו הוא יודע את

ליקוטי אמרים

למשל כדור הארץ הלזו הרי ידיעתו ית' מקפת כל עובי כדור הארץ וכל אשר בתוכו ותוך תוכו עד תחתיתו הכל בפועל ממש שהרי ידיעה זו היא חיות כל עובי כדור הארץ כולו והתהוותו מאין ליש רק שלא היה מתהוה כמות שהוא עתה בעל גבול ותכלית וחיות מועטת מאד כדי בחי' דומם וצומח. אם לא ע"י צמצומים רבים ועצומים שצמצמו האור והחיות שנתלבש בכדור הארץ להחיותו ולקיימו בבחי' גבול ותכלית ובבחי' דומם וצומח בלבד אך ידיעתו ית' המיוחדת במהותו ועצמותו. כי הוא המדע והוא היודע והוא הידוע ובידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים

---

4. ישעי' נה, ח.

כל הנבראים, **וְלֹא בִּידִיעָה שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ כִּידִיעַת הָאָדָם,** - שכן, אדם שיודע דבר בידיעה שחוץ ממנו, הידיעה מקרבת ומוסיפה את הדבר לנפשו. ואילו, מה שהקב"ה יודע את כל הנבראים, אין זה חס־ושלום בידיעה שחוץ ממנו, כי אם "בידיעת עצמו", **כִּי כֻּלָּם** - כל הנבראים, **נִמְצָאִים מֵאֲמִתָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - שממה שהוא נמצא באמת, ישנם כל הנבראים. וממילא כאמור, בידיעת עצמו כביכול, הוא יודע את כל הנבראים. **וְדָבָר זֶה אֵין בְּיכֹלֶת הָאָדָם לְהַשִּׂיגוֹ עַל בּוֹרְיוֹ וְכוּ'** - שכל האדם אינו מסוגל להבין ידיעה כזו, **שמי** שיודע **ובמה** שיודע **והדבר** שיודע - הם כולם **הוא** עצמו, שכן, כשאדם רוצה להבין דבר, הוא מתאר את הדבר כפי שזה אצלו, אלא - הוא גם מבין, שאצל הקב"ה אותו דבר הוא באופן נעלה ומופשט בהרבה. כך הידיעה שלמעלה, מכיוון שהיא אחרת לגמרי מאשר הידיעה שבאדם, - אין לאדם שום ציור לתאר בו ידיעה כזו, ולכן אין שכלו מסוגל להבין זאת. **הגהה** - על מה שהרמב"ם אומר, שהידיעה למעלה היא באופן שהוא המדע והוא היודע וכו', שה"מדע", השכל והידיעה, הוא "הוא" - הוא עצמו כביכול (ובידיעת עצמו כביכול, הוא יודע כל הנבראים הבאים ממנו) - ישנם גדולי ישראל שאינם מסכימים לדעתו של הרמב"ם. אחד מגדולי ישראל אלה, הוא המהר"ל מפראג, שבהקדמה לספרו "גבורות ה'", סותר את דברי הרמב"ם. אחת מקושיותיו העיקריות, היא: התואר של ידיעה ושכל, משמעו הגדרה מסויימת, זהו ענין של הבנה **ולא** ענין של רגש וכדומה. כיצד, איפוא, אפשר לומר על הקב"ה, שהוא מוגדר באיזה גדר שהוא? הקב"ה הוא הרי פשוט בתכלית ואינו מוגדר חס ושלום בשום דבר! וגם כשאומרים שהידיעה והשכל למעלה הם (לא כמו באדם, אלא) בצורה מופשטת ובלתי מושגת, באופן של "הוא היודע והוא המדע וכו'" - הרי בכל זאת, זהו בגדר של שכל וידיעה ולא של משהו אחר, דבר שאי אפשר ליחסו להקב"ה. והמהר"ל מפראג אומר שם, שחכמינו ז"ל קוראים להקב"ה "**הקדוש** ברוך הוא" - לא **השכל** ברוך הוא, מפני ש"קדוש" משמעו, שהוא מובדל ונעלה לגמרי מכל דבר שיכולים לציינו בתואר מסויים; ומחמת העובדה שהוא קדוש ומובדל מהכל - לכן הכל בא ממנו, שכן, אין הוא מוגבל בשום דבר שמפאתו יהיה נמנע דבר אחר. אלא - אומר המהר"ל - ענין השכל הוא פעולה בלבד של הקב"ה, ומה שאומרים "וידע אלקים" יש לכך אותה משמעות כמו ל"ויאמר אלקים" או ל"ויעש אלקים", כלומר: הוא יצר וברא את הפעולה של שכל וידיעה. ב"הגהה" אותה אנו עומדים ללמוד, אומר רבנו הזקן, שחכמי הקבלה הסכימו לדעת הרמב"ם, שהידיעה שלמעלה היא באופן של "הוא המדע והוא היודע וכו'". אלא שדבר זה אמור רק, כשאור אין סוף ברוך הוא מצמצם עצמו בעשר הספירות: חכמה, בינה, דעת וכו', זאת אומרת, אחרי שהאורות התלבשו בכלים, כשאור החכמה מתלבש בכלי של ספירת החכמה, ואור הבינה - בכלי של ספירת הבינה; כלומר, קיים כבר ענין החכמה והידיעה, ואז החכמה והידיעה הן דבר אחד עם הקב"ה. אך, כפי שהקב"ה הוא בעצם, לפני שהוא מצמצם עצמו בעשר הספירות - הוא אז למעלה לגמרי משכל וידיעה, למעלה גם מהדרגה העליונה ביותר, השכל המופשט והבלתי מושג של הוא המדע והוא היודע וכו' (כפי שהרמב"ם אומר). בהתאם להסברה זו, שתורת החסידות מסבירה את הענין, ובעיקר לפי קבלתו של האריז"ל, שגילה את ענין הצמצום - יוצא, ששניהם, גם הרמב"ם וגם המהר"ל, צודקים: כפי שהקב"ה הוא בעצם, לפני שהוא מצמצם את עצמו - צודק המהר"ל, שהוא למעלה מכל גדר של שכל וידיעה, גם משכל מופשט כזה של הוא המדע הוא היודע וכו'; אך, אחרי שהקב"ה צמצם עצמו בעשר הספירות - צודק הרמב"ם - שכן, ספירות אינן "נבראים", כי אם - אלקות, והן דבר אחד אתו יתברך, כמו הלשון: "איהו וחיוהי חד, איהו וגרמוהי חד" - שאור אין סוף ברוך הוא והאורות והכלים של הספירות, הם "חד", דבר אחד, זהו אותו ענין של הוא המדע הוא היודע וכו'. שכן, ענין הידיעה של הספירות הוא דבר אחד עם הקב"ה, ולא ענין של "בריאה", כדעת המהר"ל, כי, על מה שהמהר"ל אומר, שידיעה ושכל הם "בריאה" - ישנן קושיות חזקות. שהרי אנו מוצאים, שפסוקי התורה מייחסים את ענין הידיעה לו יתברך: "**ולתבונתו** אין מספר" וכדומה. גם על פי השכל, אי אפשר היה לומר, שכל ענין הידיעה למעלה בא על ידי נברא שברא הקב"ה. אלה הם נקודות מתוכן ההגהה הבאה: **הגהה** (**כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל,** - שבהקב"ה - הוא המדע והוא היודע והוא הידוע. **וְהִסְכִּימוּ עִמּוֹ חַכְמֵי הַקַּבָּלָה,** - שגם על פי קבלה - הענין אמת, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפֵרֻדֵּם מֵהָרַמַ"ק זַ"ל.** - רבי משה קורדובירו, **וְכֵן הוּא לְפִי קַבָּלַת הָאַר"י זַ"ל,** - האריז"ל גילה את ענין הצמצום, שלפיו מודגשת יותר ההפלאה, איך אור אין סוף ברוך הוא מופלא ולמעלה בלי גבול מענין ה"ספירות". בהתאם לכך היה מקום לומר, שענין זה של "הוא המדע והוא היודע וכו'" אינו נכון, שתואר מיוחד של חכמה וידיעה יצויין בתור דבר אחד עם אור אין סוף - ובכל זאת הדבר כך הוא (כמו שסובר הרמב"ם) גם לפי קבלתו של האריז"ל - אלא, מתי הדבר כך? - **בְּסוֹד הַצִּמְצוּם וְהִתְלַבְּשׁוּת אוֹרוֹת בַּכֵּלִים,** - כשאורות הספירות מתלבשים בכלים של הספירות, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פֶּרֶק ב):** - למדנו, הרי, בפנים ה"תניא", שהידיעה שלמעלה היא דבר אחד אתו יתברך, שהוא אין סוף - ולהלן יוסבר, שמכיוון שהידיעה היא "אין סוף", לכן אין זה נקרא שהיא מתלבשת בכדור הארץ, אלא, היא **מקיפה** עליו. וכך נבין זאת גם ביחס לנבראים. ובלשון ה"תניא": **חֲרֵי יְדִיעָה זוֹ, מֵאַחַר שֶׁהִיא בִּבְחִינַת "אֵין־סוֹף",** - ובלי גבול, **אֵינָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "מִתְלַבֶּשֶׁת" בְּכַדּוּר הָאָרֶץ שֶׁהוּא בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית,** - והידיעה היא הרי "אין סוף", **אֶלָּא "מַקֶּפֶת" וְ"סוֹבֶבֶת",** - את כדור הארץ. **אַף שֶׁיְּדִיעָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל עָבְיוֹ וְתוֹכוֹ בְּפֹעַל מַמָּשׁ,** - שלא כמו שהדבר באדם, שאצלו זה דמיון בלבד, אלא, בידיעה למעלה ישנו כל כדור

ליקוטי אמרים

ולא בידיעה שחוץ ממנו כידיעת האדם. כי כולם נמצאים מאמיתתו ית'. ודבר זה אין ביכולת האדם להשיגו על בוריו וכו'* הרי ידיעה זו מאחר שהיא בבחי' א"ס אינה נקרא' בשם מתלבשת בכדור הארץ שהוא בעל גבול ותכלית אלא מקפת וסובבת. אף שידיעה זו כוללת כל עביו

הגהה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ם מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצו' והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

ליקוטי אמרים

ותוכו בפועל ממש ומהווה אותו עי"ז מאין ליש וכמ"ש במ"א:

הארץ על תוכו וברו, **וּמְהַוֶּה אוֹתוֹ** - את כדור הארץ, **עַל יְדֵי זֶה** - שהידיעה שלמעלה כוללת אותו בתוכה, **"מֵאַיִן" לְ"יֵשׁ"**, - ההתהוות מאין ליש היא דוקא על ידי הידיעה שלמעלה הסובבת ומקפת, ולא על ידי ההארה הבאה למטה אחרי הצמצום, מההארה הזו באה רק חיות הנברא באופן של דומם וצומח; הרי למרות שהידיעה שלמעלה פועלת בנברא לברוא אותו מאין ליש, בכל זאת נקרא הדבר שהידיעה סובבת ומקיפה על הנברא בלבד, ולא שהיא מתלבשת בו, כיוון שידיעה זו היא "אין סוף" ואילו הנברא הוא "בעל גבול". **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** - שהתהוותו של נברא מאין ליש, היא דוקא על ידי האור של "סובב כל עלמין".

היום יום . . .

יום ראשון

תהלים: מפרק ס עד פרק סה

יום ראשון — **יא אייר, כו לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: ס־סה.
תניא: פרק מח. והנה . . . "134" למקורן.

אוֹמְרִים בַּתְּפִלָּה:

וְכֵן – בְּצִירֵי וְלֹא בְּפַתָּח – שְׁנֵי כְתוּבִים.
חִיִּיתָנִי – בְּקָמַץ וְלֹא בְּפַתָּח – מִיָּרְדֵי בוֹר.
זֶכֶר – זַיִן בְּסֶגוֹל וְלֹא בְּצֵירֵי – רַב טוּבְךָ.
מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ – בְּפַתָּח וְלֹא בְּקָמַץ – כְּפִתִּים.
וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת.

יום שני

תהלים: מפרק סו עד פרק סח

יום שני — **יב אייר, כז לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, שני עם פירש"י.
תהלים: סו־סח.
תניא: והנה פרטיות . . . "134" חשיבי.

אוֹמְרִים בַּתְּפִלָּה:

מֶנּוּ מַאֲמָר – מֵ"ם שְׁלִישִׁית קְמוּצָה.
כְּיוֹם כוּ' נֶאֱמַר – מֵם פְּתוּחָה.
זָכוּר – בִּמְלֵאפוּם – כִּי עָפָר אֲנַחְנוּ.
וּנְטַלְתַּנִי – טֵית פְּתוּחָה, לָמֵד בִּשְׁבָא, תָּיו דְּגוּשָׁה פְּתוּחָה.
וְאַהֲבָתְךָ לֹא תָסוּר – וְלֹא אַל תָּסִיר.

יום שלישי

תהלים: מפרק סט עד פרק עא

יום שלישי — **יג אייר, כח לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, שלישי עם פירש"י.
תהלים: סט־עא.
תניא: וככה ממש . . . "סח" ותכלית.
בְּמִנְחָה אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן – בְּאוֹתָם הַשָּׁנִים שֶׁהָיָה אוֹמֵר מַאֲמָרִים קְצָרִים – אָמַר: 'דַּע מַה לְּמַעְלָה מִמְּךָ', דַּע כִּי כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לְמַעְלָה בְּפַרְצוּפִים וּסְפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, הַכֹּל הוּא מִמְּךָ, שֶׁתָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם.

יום רביעי

תהלים: מפרק עב עד פרק עו

יום רביעי — יד אייר, פסח שני, כט לעומר — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, רביעי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והמשל . . . ־סח־ האדם ודעתו.

פסח שני ענינו איז – עס איז ניטאָ קיין ״פאַרפאַלען״, מען קען אַלע מאָל פאַריכטען. אפילו מי שהי׳ טמא, מי שהי׳ בדרך רחוקה. און אפילו ״לכם״, אַז דאָס איז געווען ברצונו, פונדעסטוועגען קען מען מתקן זיין.

פֶּסַח שֵׁנִי עִנְיָנוֹ הוּא – אֵין ״אָבוּד״ [=לְהִתְיָאֵשׁ מִלְּתַקֵּן], תָּמִיד אֶפְשָׁר לְתַקֵּן. גַּם מִי שֶׁהָיָה טָמֵא, מִי שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, וַאֲפִלּוּ – ״לָכֶם״, שֶׁהַדָּבָר הָיָה בִּרְצוֹנוֹ, אַף עַל פִּי כֵן אֶפְשָׁר לְתַקֵּן.

יום חמישי

תהלים: מפרק עז עד פרק עח

יום חמישי — טו אייר, ל לעומר — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, חמישי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: אבל הקב״ה . . . ־136־ בלבד.

בימי רבינו הזקן הי׳ שגור בפי החסידים הפתגם: דער שטיקעל ברויט וואָס איך האָב, איז ער דיינער ווי מיינער. והיו מקדימים מלת ״דיינער״ – דיינער ווי מיינער

בִּימֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן הָיָה שָׁגוּר בְּפִי הַחֲסִידִים הַפִּתְגָּם: פְּרוּסַת הַלֶּחֶם שֶׁיֵּשׁ לִי, הִיא שֶׁלְּךָ כְּמוֹ שֶׁלִּי. וְהָיוּ מַקְדִּימִים תֵּבַת ״שֶׁלְּךָ״ – שֶׁלְּךָ כְּמוֹ שֶׁלִּי.

יום שישי

תהלים: מפרק עט עד פרק פב

יום ששי — טז אייר, לא לעומר — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, ששי עם פירש״י
תהלים: עט־פב.
תניא: אך ידיעתו . . . במ״א.

אאמו״ר כשהי׳ נוטל צפרניו, הי׳ מערב עמהם קיסם, קודם השריפה.

אאזמו״ר אמר להחסיד ר׳ אלי׳ אבעלער – איש פשוט מצד כשרונותיו וידיעותיו – כשנכנס אליו ליחידות: אלי׳ איך בין דיר מקנא. פאָהרסט אויף מערק זעהסט א סך מענשען, איז ווען אינמיטען עסק רעדט מען זיך מיט יענעם פאנאנדער אין א אידישען וואָרט א עין יעקב וואָרט, און מ׳איז מעורר אויף לערנען נגלה און חסידות, פון דעם ווערט א שמחה למעלה. און די מעקלעריי צאָהלט דער אויבערשטער אָפּ בבני חיי ומזוני. און וואָס גרעסער דער מאַרק מעהר ארבעט, איז גרעסער די פרנסה.

אֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ] כְּשֶׁהָיָה נוֹטֵל צִפָּרְנָיו, הָיָה מְעָרֵב עִמָּהֶם קִיסָם קֹדֶם הַשְּׂרֵפָה.

אֲדוֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] אָמַר לְהֶחָסִיד ר׳ אֵלִיָּהוּ אַבְעֶלְעֶר – אִישׁ פָּשׁוּט מִצַּד כִּשְׁרוֹנוֹתָיו וִידִיעוֹתָיו – כְּשֶׁנִּכְנַס אֵלָיו לִיחִידוּת: אֵלִיָּהוּ, אֲנִי מְקַנֵּא בְּךָ. אַתָּה נוֹסֵעַ לַיְרִידִים, נִפְגָּשׁ עִם הַרְבֵּה אֲנָשִׁים, כַּאֲשֶׁר תּוֹךְ כְּדֵי הָעֵסֶק מְשׂוֹחֲחִים עִם הַזּוּלַת בְּעִנְיָנִין יְהוּדִי, ׳וואָרט׳ [=פִּתְגָּם] מֵ״עֵין יַעֲקֹב״, וּמְעוֹרְרִים אוֹדוֹת לִמּוּד נִגְלֶה וַחֲסִידוּת – מִכָּךְ נוֹצֶרֶת שִׂמְחָה לְמַעְלָה. וְאֶת דְּמֵי הַ״תִּוּוּךְ״ מְשַׁלֵּם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי. וּכְכָל שֶׁהַשּׁוּק גָּדוֹל יוֹתֵר, יוֹתֵר עֲבוֹדָה – כָּךְ הַפַּרְנָסָה גְּדֵלָה.

שבת קודש
תהלים: מפרק פג עד פרק פז

שבת יז אייר, לב לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: פרק מט. והנה . . . "138" אהבת ה'.

אֵין אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ.

בק"ש שיש אומרים בבוקר – קודם התפלה – כדי לצאת חובת ק"ש בזמנה, ג"כ כופלים ג' התיבות, ומסיימים בתיבת "אמת". בק"ש דתפלין דר"ת ושמ"ר אין כופלים, אבל אומרים "אמת".

ל"ג בעומר שנת תר"ד – לערך – סיפר הצ"צ תורת הבעש"ט: עס שטעהט כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות. אט אזוי ווי די גרעסטע חכמים וועלען אייביג ניט דערגיין די גרויסע טבעיות'דיגע אוצרות, וועלכע השי"ת האָט טובע געווען בארץ, אז הכל הי' מן העפר, אָט אזוי קען קיינער ניט דערגיין די גרויסע אוצרות וואָס ליגען אין אידען, וואָס זיי זיינען דעם אויבערשטענס ב"ה ארץ חפץ. וסיים הבעש"ט: איך וויל מאכען פון אידען, אַז זיי זאָלען געבען דעם יבול, וואָס דעם אויבערשטענס ב"ה א ארץ חפץ קען געבען.

בִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁיֵּשׁ אוֹמְרִים בַּבֹּקֶר – קֹדֶם הַתְּפִלָּה – כְּדֵי לָצֵאת חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע בִּזְמַנָּהּ, גַּם כֵּן כּוֹפְלִים ג' הַתֵּבוֹת ["אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם"], וּמְסַיְּמִים בְּתֵבַת "אֱמֶת". בִּקְרִיאַת שְׁמַע דִּתְפִלִּין דְּרַבֵּנוּ תָּם וְשִׁמּוּשָׁא רַבָּא אֵין כּוֹפְלִים, אֲבָל אוֹמְרִים "אֱמֶת".

ל"ג בָּעֹמֶר שְׁנַת תר"ד – לְעֶרֶךְ – סִפֵּר הַ"צֶּמַח צֶדֶק" תּוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב: כָּתוּב "כִּי תִּהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ אָמַר ה' צְבָאוֹת". כְּשֵׁם שֶׁהַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר לְעוֹלָם לֹא יַשִּׂיגוּ אֶת אוֹצְרוֹת הַטֶּבַע הַגְּדוֹלִים שֶׁה' יִתְבָּרֵךְ הִטְבִּיעַ בָּאָרֶץ, שֶׁהַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר, כָּךְ לֹא יָכוֹל אַף אֶחָד לְהַשִּׂיג אֶת הָאוֹצָרוֹת הַגְּדוֹלִים שֶׁחֲבוּיִים בַּיְּהוּדִים, שֶׁהֵם הָ'אֶרֶץ חֵפֶץ' שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְסִיֵּם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב: רְצוֹנִי לְהָפִיק מֵהַיְּהוּדִים שֶׁהֵם יִתְּנוּ אֶת הַיְּבוּל שֶׁהָ'אֶרֶץ חֵפֶץ' שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְכוֹלָה לָתֵת.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

דברים שבכתב ודברים שבעל פה — יום ראשון י"א אייר ה'תש"ע

הקדמת הרמב"ם: וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה". "תּוֹרָה", זוֹ תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב; וּ"מִצְוָה", זוֹ פֵּרוּשָׁהּ... הַנִּקְרֵאת 'תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה'... וְהוּא [רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ] קִבֵּץ כָּל הַשְּׁמוּעוֹת וְכָל הַדִּינִין... וְחִבֵּר מֵהַכֹּל סֵפֶר הַמִּשְׁנָה... כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה מִיִּשְׂרָאֵל.

בגמרא (גיטין ס, ב): "דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בעל פה ודברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב".

מדוע, אם כן, נוהגים לקרוא בעל פה את פרשיות הקרבנות, שירת הים, קריאת שמע וכדומה?

כמה ביאורים בדבר:

א. דבר השגור בפי כל מותר לאומרו בעל פה (מרדכי גיטין, ת"ז) "אבל אם לא שגור בפי כל אף על פי ששגור בפיו - אסור (שו"ע אדה"ז או"ח מו, א).

ב. האיסור לומר בעל פה דברים שבכתב הוא רק כדי להוציא אחרים ידי חובתם (תוס' תמורה יד, ב ד"ה דברים) "אבל כל אחד לעצמו מותר".

ג. דברים שקריאתם חובה יכול לאומרם בעל פה. ויתירה מזו: אפשר לקרוא פסוקים אלו בעל פה, גם כשהקריאה היא לא כחובה ומצוה "הואיל וניתנו לאומרה פעם אחת" (רבינו יונה ברכות ה, א, בדפי הרי"ף, ד"ה לא הפסיד).

ולמה "דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה"? כי יש דברים הנדרשים מתוך הכתב דוקא, כגון חסירות ויתירות וכדומה, ובעל פה לא ניתן לעשות זאת.

ו"דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב" — כי ב'תורה שבעל פה' יש עניינים עמוקים, ובלימוד מתוך הכתב יתכן שלא יבין היטב את כוונת הדברים. ולכן צריך למסרם מפה לאוזן, כי כך ניתן להסבירם בצורה מדוייקת (ריטב"א גיטין שם).

בין תפילין של יד לשל ראש

יום שני י"ב אייר ה'תש"ע

מנין המצוות - מצוות עשה: מצוה יב: לְקַשֵּׁר תְּפִלִּין בָּרֹאשׁ... מצוה יג: לְקַשֵּׁר תְּפִלִּין בַּיָּד.

הרמב"ם מקדים כאן מצות תפילין של ראש לשל יד, וכך גם במנין המצוות שבתחילת הלכות תפילין.

ויש לתמוה: למה לא נקט כפי הסדר שבפסוק שהוא גם סדר ההנחה בפועל – תחילה "על ידך" ואחר כך "בין עיניך"?

ויש לבאר על פי חידוש של הרוגצ'ובי ('צפנת פענח' הל' תפילין פ"ד, ד): בתפילין של יד – המצוה היא במעשה הקשירה על היד, ואילו בשל ראש המצוה היא בתוצאה, המצב שבו התפילין מונחים על ראש האדם.

ויסוד החילוק מבואר בלשון הפסוק: בתפילין של יד נאמר 'וקשרתם', הרי שהמצוה היא במעשה הקשירה, ובשל ראש נאמר 'והיו לטוטפות' – שיהיו על הראש.

ו'נפקא מינה' למעשה: הלובש תפילין קודם זמן המצוה ונשאר לבוש בהן עד לזמנה. בשל ראש אין צורך במעשה נוסף, שהרי עצם היותן מונחות על ראשו מהווה מצוה. אך בשל יד יש צורך למשמש בהן בתור מעשה הנחה.

ולפי זה מובן טעמו של הרמב"ם שהקדים של ראש לשל יד במנין המצוות: סדרו של הרמב"ם במצוות אלו בספר 'אהבה' הוא לפי תדירות קיומן, ולכן של ראש קודם לשל יד, כי היא תדירה יותר, שהרי קיומה נמשך בכל זמן הלבישה, מה שאין כן בתפילין של יד מצותה רק בשעת מעשה ההנחה ולא לאחר מכן

(לקוטי שיחות חל"ט עמ' 22)

האיסור לשוב למצרים

יום שלישי י"ג אייר ה'תש"ע

מצוות לא תעשה מו: שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹסִפוּן וְכוּ'".

מסתימת לשון הרמב"ם (כאן, ובהל' מלכים ה, ז) משמע שהאיסור קיים גם כיום.

ויש לתמוה: הרי "כשעלה סנחריב מלך אשור בלבל כל האומות ועירבם זה בזה והגלה אותם ממקומם, ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים" ולכן, איסור החיתון עם מצרי עד דור שלישי "הותר, שכל הפורש מהן להתגייר - חזקתו שפירש מן הרוב" (רמב"ם איסו"ב ספי"ב, שו"ע אהע"ז ס"ד), וכיון שתושבי מצרים כיום אינם צאצאי המצרים ההם, מדוע אסור לשוב למצרים (מה גם שבספר המצוות (מל"ת מ"ו) כתב הרמב"ם שהאיסור הוא כדי שלא נלמד ממעשיהם)?

ויש לומר: סנחריב אכן בלבל את האומות, אבל בוודאי שלא העביר את כולם מארצם, ומיעוטם נותרו במולדתם. וכיון שהמיעוט שנשאר הוא "קבוע", הרי "כמחצה על מחצה דמי", ואסור לשוב לשם. לא כן לגבי איסור חיתון עם מצרי, אשר כיון שפורש מהם חל בו הדין ש"כל דפריש מרובא פריש" ומותר לבוא בקהל ישראל (ראה לבוש לשו"ע אהע"ז ס"ד).

(לקו"ש חי"ט עמ' 171)

מהו מספר המצוות מדרבנן?

יום רביעי י"ד אייר ה'תש"ע

מנין המצוות בסופו: וְיֵשׁ מִצְוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ אַחַר מַתַּן תּוֹרָה, וְקִבְּעוּ אוֹתָן נְבִיאִים וַחֲכָמִים, וּפָשְׁטוּ בְּכָל יִשְׂרָאֵל - כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה, וְנֵר חֲנֻכָּה, וְתַעֲנִית תִּשְׁעָה בְּאָב, וְיָדַיִם, וְעֵרוּבִין...

בפירוט מצוות התורה, הרמב"ם מציין את מניינם של מצוות עשה ומצוות לא תעשה, ובתחילת כל הלכה חוזר ומונה את מספר המצוות הנכללות בה, וגם בסוף כל ספר מציין את מניין המצוות באותו ספר. ומדוע לא ציין גם את המספר של המצוות מדברי סופרים?

והביאור:

למצוות דאורייתא יש מספר שעליו נצטווינו "לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו" (וראה הל' יסוה"ת פ"ט ה"א), אבל המספר של מצוות דרבנן אינו קבוע כי הן מצוות "שנתחדשו אחר מתן תורה", "כדי לחזק הדת ולתקן העולם" (הל' ממרים פ"א ה"ב) ואין הרמב"ם מציין את מספרם, כי אם יראו חכמים שיש צורך לעשות סייג לתורה "לפי מה שהשעה צריכה" יוסיפו עוד מצוה מדרבנן.

ואף שבימינו אין בית דין הגדול שבכוחו להתקין תקנות ולקבוע מנהגים, כתב הרמב"ם (בהקדמה לעיל), ש"הדברים שהסכימו עליהם כל ישראל" או התקנות שהתקינו "כל חכמי ישראל או רובם" יש להם תוקף של מצוה דרבנן.

ואין להקשות מהמובא (של"ה פ' יתרו ת"א בתחילתו, ועוד) שגם מניין המצוות דרבנן קבוע - שבע מצוות - ואף רמזו שז' מצוות דרבנן בצירוף תרי"ג מצוות דאורייתא מספרם תר"ך (620), וסימנם "כתר תורה", כי אכן למעשה נקבע מלמעלה שאף בית דין לא יחדש מצוות ותהיינה רק שבע מצוות דרבנן, אבל כיון שמצד גדרי ההלכה יש אפשרות להוסיף עוד מצוות, לא ציין הרמב"ם את מניינן.

(לקוטי שיחות כרך כ"ט עמ' 104)

פנימיות התורה בדברי הרמב"ם

יום חמישי ט"ו אייר ה'תש"ע

הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה ג-ד: שֶׁכָּל הַנִּמְצָאִין צְרִיכִין לוֹ... לְפִיכָךְ אֵין אֲמִתָּתוֹ כַּאֲמִתַּת אֶחָד מֵהֶן. הוּא שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר: "וַה' אֱלֹהִים אֱמֶת".

בדברים אלה טמון הענין המבואר בהרחבה בדברי רבינו הזקן ב'שער היחוד והאמונה' (פרק א) בשם הבעש"ט, המפרש כך את הפסוק 'לעולם ה' דברך ניצב בשמים':

'דבר ה'', הוא הדיבור "יהי רקיע" שבו ברא הקב"ה את השמים, ודיבור זה ניצב בשמים באופן תמידי כדי להוותם, כי העולם נברא כך שלקיומו לא די בכך שנברא ע"י הקב"ה בתחילת בריאתו, אלא הוא נזקק להתהוות מחודשת בכל רגע, ובלעדיה יחזור לאין ואפס כמקודם שנברא.

וזהו שכתב הרמב"ם "שכל הנמצאים צריכים לו", כדברי ה'פירוש' כאן: בשונה מאדם הבונה בנין אשר אם ימות הבונה לא יתבטל הבנין, העולם זקוק תמיד לקב"ה המהווה אותו.

והרמב"ם ממשיך: "לפיכך אין אמיתתו כאמיתת אחד מהם". כלומר: עומק המושג 'אמת', נאמר על דבר שקיומו אינו מוגבל לזמן קצוב, כדברי המשנה (פרה ח, ט) ש'מים המכזבין' הפסולים למי חטאת, הם מי נהר המתייבש אחת לשבע שנים.

לכן, בהמשך לדבריו שכל הנמצאים זקוקים להתהוות תמידית, כותב הרמב"ם שלפיכך 'אין אמיתתו כאמיתת אחד מהם', כי הקב"ה קיים לעד והוא אמת גמורה, ואילו מציאות הנבראים יכולה להפסק, ומה שאינו קיים לעולם אינו אמת מוחלטת.

(תורת מנחם – הדרנים לרמב"ם, תשל"ה, תשמ"ז)

האם יוסף הבין את הרמז?

יום שישי ט"ז אייר ה'תש"ע

הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה א: בְּשָׁעָה שֶׁיַּעֲמֹד גּוֹי, וְיֵאָנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹות הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה אוֹ יַהַרְגֶנּוּ - יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג... וְאִם מֵת וְלֹא עָבַר, הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ.

כשיוסף יצא בשליחות יעקב לחפש את אחיו לא מצאם, ופגש בשדה איש, והוא המלאך גבריאל, שאמר לו "נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלך דותינה", ואף הוסיף ואמר לו שאחיו מבקשים להמיתו (רש"י בראשית לז, יז, וראה רש"י סוטה יג, ב).

והקשה הרמב"ן: אם יוסף ידע שאחיו מבקשים להמיתו היה עליו להימנע מללכת ולסכן את עצמו! ולכן פירש שגבריאל אמר רק "נלכה דותינה", ובכך נתכוין לרמוז לו שהלכו "לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם", אבל יוסף לא הבין את הרמז ואילו היה מבין, לא היה הולך.

ויש לומר, שרש"י והרמב"ן נחלקו, האם הרוצה להחמיר על עצמו ליהרג ולא לעבור בכל מצוות התורה רשאי.

הרמב"ן סובר כדברי הרמב"ם (כאן) שמי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר מתחייב בנפשו (ראה בית יוסף יו"ד ר"ס קנד). ולפי זה אם יוסף היה יודע שמבקשים להמיתו היה אסור לו למסור עצמו למיתה כדי לקיים מצות אביו.

ואילו רש"י סובר שהרשות בידו להחמיר וליהרג, כדברי ה'כסף משנה' (כאן) שרבים סוברים שאם נהרג ולא עבר – צדקה תחשב לו. ולכן רש"י מפרש שאף שיוסף שמע מגבריאל במפורש שמבקשים להמיתו החמיר לקיים שליחות אביו במסירות נפש.

(לקוטי שיחות חל"ה, שיחות וישב-חנוכה)

עדים שקרנים - היתכן?

שבת קודש י"ז אייר ה'תש"ע

הלכות יסודי התורה פרק ח, הלכה ב: כְּמוֹ שֶׁצִּוָּנוּ לַחֲתוֹךְ הַדָּבָר עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם אֱמֶת הֵעִידוּ אִם שֶׁקֶר.

יסוד גדול קובע כאן הרמב"ם: אין הכרח כי עדותם של שני עדים היא אמת, אלא גזירת הכתוב שיש לפסוק על פי עדותם, אף שספק אם העידו אמת או שקר.

לפי זה מבארים האחרונים כמה דינים, ומהם: שטר חוב אשר נכתב בו כי אדם בשם 'יוסף בן שמעון' לווה כסף אך באותה עיר קיימים שני אנשים העונים לשם זה, וכל אחד טוען כי לא הוא הלווה, לא ניתן להוציא ממון מאף אחד מהם ללא ראיה.

ואם שני יוסף בן שמעון מכרו קרקע זה לזה, לכאורה ניתן לגבות את החוב מלוקח הקרקע ממה נפשך: או שהמוכר הוא הלווה והקרקע שמכר משועבדת לפרעון החוב או שהקונה הוא הלווה ועליו לפרוע את החוב!

אבל להלכה אף במקרה כזה אין לגבות את הקרקע מהקונה.

ולפי היסוד האמור הדבר מובן: כאמור, עדותם של שני עדים אינה ערובה כי העדות אמת. ואם כן, כל אדם היה יכול לטעון כי איננו סומך על דבריהם. אלא שכאשר מדובר בבית-דין, עליהם לפסוק לפי העדות, בעוד שכל אדם רשאי לטעון שהעדות לא מקובלת עליו. לפיכך, הקונה יכול לטעון כי יודע הוא בעצמו שאיננו הלווה, וגם אין מחובתו לתת את הקרקע בעד החוב כי יתכן שהעדים החתומים בשטר שקרו ומעולם לא היתה הלוואה.

(שערי יושר ה, י)

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"א־י"ז אייר ה'תש"ע

יום ראשון י"א אייר ה'תש"ע

התחלת מחזור הכ"ט
במסלול ג' פרקים ליום

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם

אָז לֹא אֵבוֹשׁ, בְּהַבִּיטִי אֶל כָּל מִצְוֹתֶיךָ

הַקְדָּמָה

כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי - בְּפֵרוּשָׁן נִתְּנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת לֻחֹת הָאֶבֶן, וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה". "תּוֹרָה", זוֹ תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב; וּ"מִצְוָה", זוֹ פֵּרוּשָׁהּ. וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה, עַל פִּי הַמִּצְוָה. וּמִצְוָה זוֹ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה'. כָּל הַתּוֹרָה - כְּתָבָהּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, בִּכְתַב יָדוֹ. וְנָתַן סֵפֶר תּוֹרָה לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט; וְסֵפֶר אֶחָד - נִתְּנָהוּ בָּאָרוֹן לְעֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָקֹחַ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה, וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם; וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד". וְהַמִּצְוָה, הוּא פֵּרוּשׁ הַתּוֹרָה - לֹא כְּתָבָהּ; אֶלָּא צִוָּה בָהּ לַזְּקֵנִים וְלִיהוֹשֻׁעַ וְלִשְׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם - אֹתוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת". וּמִפְּנֵי זֶה נִקְרֵאת 'תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה'. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִכְתְּבָה תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, לִמְּדָהּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כֻּלָּהּ בְּבֵית דִּינוֹ לְשִׁבְעִים זְקֵנִים; וְאֶלְעָזָר וּפִינְחָס וִיהוֹשֻׁעַ, שְׁלָשְׁתָּן קִבְּלוּ מִמֹּשֶׁה. וְלִיהוֹשֻׁעַ שֶׁהוּא תַּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מָסַר תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה וְצִוָּהוּ עָלֶיהָ; וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ, כָּל יְמֵי חַיָּיו לִמֵּד עַל פֶּה. וּזְקֵנִים רַבִּים קִבְּלוּ מִיהוֹשֻׁעַ, וְקִבֵּל עֵלִי מִן הַזְּקֵנִים וּמִפִּינְחָס; וּשְׁמוּאֵל קִבֵּל מֵעֵלִי וּבֵית דִּינוֹ, וְדָוִד קִבֵּל מִשְּׁמוּאֵל וּבֵית דִּינוֹ. וַאֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי, מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם הָיָה, וְלֵוִי הָיָה, וְשָׁמַע מִמֹּשֶׁה, וְהָיָה קָטָן בִּימֵי מֹשֶׁה; וְהוּא קִבֵּל מִדָּוִד וּבֵית דִּינוֹ. אֵלִיָּהוּ קִבֵּל מֵאֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי וּבֵית דִּינוֹ, וֶאֱלִישָׁע קִבֵּל מֵאֵלִיָּהוּ וּבֵית דִּינוֹ, וִיהוֹיָדָע הַכֹּהֵן קִבֵּל מֵאֱלִישָׁע וּבֵית דִּינוֹ, וּזְכַרְיָה קִבֵּל מִיהוֹיָדָע וּבֵית דִּינוֹ, וְהוֹשֵׁעַ קִבֵּל מִזְּכַרְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְעָמוֹס קִבֵּל מֵהוֹשֵׁעַ וּבֵית דִּינוֹ, וִישַׁעְיָה קִבֵּל מֵעָמוֹס וּבֵית דִּינוֹ, וּמִיכָה קִבֵּל מִישַׁעְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְיוֹאֵל קִבֵּל מִמִּיכָה וּבֵית דִּינוֹ, וְנַחוּם קִבֵּל מִיוֹאֵל וּבֵית דִּינוֹ, וַחֲבַקּוּק קִבֵּל מִנַּחוּם וּבֵית דִּינוֹ, וּצְפַנְיָה קִבֵּל מֵחֲבַקּוּק וּבֵית דִּינוֹ, וְיִרְמְיָה קִבֵּל מִצְּפַנְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וּבָרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה קִבֵּל מִיִּרְמְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְעֶזְרָא וּבֵית דִּינוֹ קִבְּלוּ מִבָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה וּבֵית דִּינוֹ. בֵּית דִּינוֹ שֶׁל עֶזְרָא, הֵן הַנִּקְרָאִין 'אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה'. וְהֵם - חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, וְדָנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, וּנְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה, וּמָרְדְּכַי בִּלְשָׁן וּזְרֻבָּבֶל; וְהָרַבֵּה חֲכָמִים עִמָּהֶן, תִּשְׁלוֹם מֵאָה וְעֶשְׂרִים זְקֵנִים. הָאַחֲרוֹן מֵהֶם הוּא שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, וְהוּא הָיָה מִכְּלַל הַמֵּאָה וְעֶשְׂרִים, וְקִבֵּל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה מִכֻּלָּם; וְהוּא הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל אַחַר עֶזְרָא. אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ שׂוֹכוֹ וּבֵית דִּינוֹ קִבְּלוּ מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק וּבֵית דִּינוֹ, וְיוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מֵאַנְטִיגְנוֹס וּבֵית דִּינוֹ, וִיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי קִבְּלוּ מִיּוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן וּבֵית דִּינָם, וִיהוּדָה בֶּן טַבַּאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי וּבֵית דִּינָם. שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן גֵּרֵי הַצֶּדֶק וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִיהוּדָה וְשִׁמְעוֹן וּבֵית דִּינָם. הִלֵּל וְשַׁמַּאי וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִשְּׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן וּבֵית דִּינָם. וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בְּנוֹ שֶׁל הִלֵּל קִבְּלוּ מֵהִלֵּל הַזָּקֵן וּבֵית דִּינוֹ. חֲמִשָּׁה תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְהֵם גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מִמֶּנּוּ; וְאֵלּוּ הֵם - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְרַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ. וְרַבִּי עֲקִיבָה בֶּן יוֹסֵף קִבֵּל מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, וְיוֹסֵף אָבִיו גֵּר צֶדֶק הָיָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי מֵאִיר בֶּן גֵּר הַצֶּדֶק קִבְּלוּ מֵרַבִּי עֲקִיבָה, וְגַם קִבֵּל רַבִּי מֵאִיר וַחֲבֵרָיו מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. חֲבֵרָיו שֶׁל רַבִּי מֵאִיר - הֵם רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְרַבִּי נְחֶמְיָה, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר, וְשִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, וְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן תְּרַדְיוֹן. וְכֵן קִבְּלוּ חֲבֵרָיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָה מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָّדוֹל; וַחֲבֵרָיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָה - הֵם רַבִּי טַרְפּוֹן רַבּוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן קִבֵּל מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אָבִיו, בְּנוֹ שֶׁל הִלֵּל הַזָּקֵן, וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בְּנוֹ קִבֵּל מִמֶּנּוּ, וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ קִבֵּל מִמֶּנּוּ, וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בְּנוֹ קִבֵּל מִמֶּנּוּ. וְרַבִּי יְהוּדָה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן שִׁמְעוֹן, זֶה הוּא הַנִּקְרָא 'רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ', וְהוּא קִבֵּל מֵאָבִיו, וּמֵרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ וּמֵרַבִּי שִׁמְעוֹן חֲבֵרוֹ. רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ חִבֵּר הַמִּשְׁנָה. וּמִימוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְעַד רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, לֹא חִבְּרוּ חִבּוּר שֶׁמְּלַמְּדִין אוֹתוֹ בָּרַבִּים בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה; אֶלָּא בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, רֹאשׁ בֵּית דִּין אוֹ נָבִיא שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, כּוֹתֵב לְעַצְמוֹ זִכְרוֹן הַשְּׁמוּעוֹת שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹתָיו, וְהוּא מְלַמֵּד עַל פֶּה בָּרַבִּים. וְכֵן כָּל אֶחָד וְאֶחָד כּוֹתֵב לְעַצְמוֹ כְּפִי כֹּחוֹ, מִבְּאוּר הַתּוֹרָה וּמֵהֲלָכוֹתֶיהָ כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַע, וּמִדְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, בַּדִּינִים שֶׁלֹּא לְמָדוּם מִפִּי הַשְּׁמוּעָה אֶלָּא בְּמִדָּה מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, וְהִסְכִּימוּ עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. וְכָךְ הָיָה הַדָּבָר תָּמִיד, עַד רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ. וְהוּא קִבֵּץ כָּל הַשְּׁמוּעוֹת וְכָל הַדִּינִין וְכָל הַבֵּאוּרִין וְהַפֵּרוּשִׁין שֶׁשָּׁמְעוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וְשֶׁלָּמְדוּ בֵּית דִּין שֶׁל כָּל דּוֹר וָדוֹר, בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ; וְחִבֵּר מֵהֶכֵּל סֵפֶר הַמִּשְׁנָה. וְשִׁנְּנוּ לַחֲכָמִים בָּרַבִּים, וְנִגְלָה לְכָל יִשְׂרָאֵל; וּכְתָבוּהוּ כֻּלָּם, וְרִבְּצוּ בְּכָל מָקוֹם, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה מִיִּשְׂרָאֵל. וְלָמָּה עָשָׂה רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ כָּךְ, וְלֹא הִנִּיחַ הַדָּבָר כְּמוֹת שֶׁהָיָה? לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁהַתַּלְמִידִים מִתְמַעֲטִין וְהוֹלְכִין, וְהַצָּרוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת וּבָאוֹת, וּמַלְכוּת הָרְשָׁעָה פּוֹשֶׁטֶת בָּעוֹלָם וּמִתְגַּבֶּרֶת, וְיִשְׂרָאֵל מִתְגַּלְגְּלִין וְהוֹלְכִין לִקְצָווֹת - חִבֵּר חִבּוּר אֶחָד לִהְיוֹת בְּיַד כֻּלָּם, כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּהוּ בִּמְהֵרָה וְלֹא יִשְׁכַּח; וְיָשַׁב כָּל יָמָיו הוּא

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום ראשון י"א אייר ה'תש"ע –

מתוך מהדורת "משנה תורה השלם" – חזק

וּבֵית דִּינוֹ, וְלִמֵּד הַמִּשְׁנָה בָּרַבִּים. וְאֵלּוּ הֵם גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְקִבְּלוּ מִמֶּנּוּ: שִׁמְעוֹן וְגַמְלִיאֵל בָּנָיו, וְרַבִּי אֶפֶס, וְרַבִּי חֲנִינָה בַּר חָמָא, וְרַבִּי חִיָּא, וְרַב, וְרַבִּי יַנַּאי, וּבַר קַפָּרָא, וּשְׁמוּאֵל, וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְרַבִּי הוֹשַׁעְיָה. אֵלּוּ הֵם גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מִמֶּנּוּ, וְעִמָּהֶן אֲלָפִים וּרְבָבוֹת מִשְּׁאָר הַחֲכָמִים. אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ הָאֲחַד עָשָׂר קִבְּלוּ מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְעָמְדוּ בְּמִדְרָשׁוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן קָטָן הָיָה, וְאַחַר כֵּן תַּלְמִיד הָיָה לְרַבִּי יַנַּאי וְקִבֵּל מִמֶּנּוּ תּוֹרָה. וְכֵן רַב קִבֵּל מֵרַבִּי יַנַּאי, וּשְׁמוּאֵל קִבֵּל מֵרַבִּי חֲנִינָה בַּר חָמָא. רַב חִבֵּר סִפְרָא וְסִפְרֵי לְבָאֵר עִנְיְנֵי הַמִּשְׁנָה, וְרַבִּי חִיָּא חִבֵּר הַתּוֹסֶפְתָּא לְבָאֵר עִנְיְנֵי הַמִּשְׁנָה. וְכֵן רַבִּי הוֹשַׁעְיָה וּבַר קַפָּרָא חִבְּרוּ הַבְּרַיְתוֹת לְבָאֵר דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה, וְרַבִּי יוֹחָנָן חִבֵּר הַתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַחַר חֻרְבַּן הַבַּיִת בְּקֵרוּב מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וּמִגְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַב וּשְׁמוּאֵל - רַב הוּנָא, וְרַב יְהוּדָה, וְרַב נַחְמָן, וְרַב כָּהֲנָא; וּמִגְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַבִּי יוֹחָנָן - רַבָּה בַּר בַּר חָנָא, וְרַבִּי אַמִּי, וְרַבִּי אַסִּי, וְרַב דִּימִי, וְרַבִּי אָבוּן. וּמִכְּלַל הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַב הוּנָא וּמֵרַב יְהוּדָה, רַבָּה וְרַב יוֹסֵף. וּמִכְּלַל הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַבָּה וְרַב יוֹסֵף, אַבַּיֵי וְרָבָא; וּשְׁנֵיהֶם קִבְּלוּ גַּם מֵרַב נַחְמָן. וּמִכְּלַל הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרָבָא, רַב אָשֵׁי וְרָבִינָא; וּמֵרַב אָשֵׁי קִבֵּל מֵאָבִיו רַב אָשֵׁי, וּמֵרָבִינָא.

נִמְצָא מֵרַב אָשֵׁי עַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם - אַרְבָּעִים דּוֹרוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: (א) רַב אָשֵׁי מֵרָבָא, (ב) וְרָבָא מֵרַבָּה, (ג) וְרַבָּה מֵרַב הוּנָא, (ד) וְרַב הוּנָא מֵרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב וּשְׁמוּאֵל, (ה) וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב וּשְׁמוּאֵל מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, (ו) וְרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אָבִיו, (ז) וְרַבָּן שִׁמְעוֹן מֵרַבָּן גַּמְלִיאֵל אָבִיו, (ח) וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אָבִיו, (ט) וְרַבָּן שִׁמְעוֹן מֵרַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן אָבִיו, (י) וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן אָבִיו מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אָבִיו, (יא) וְרַבָּן שִׁמְעוֹן מֵהִלֵּל אָבִיו וְשַׁמַּאי, (יב) וְהִלֵּל וְשַׁמַּאי מִשְּׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן, (יג) וּשְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן מִיהוּדָה וְשִׁמְעוֹן, (יד) וִיהוּדָה וְשִׁמְעוֹן מִיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי, (טו) וִיהוֹשֻׁעַ וְנִתַּאי מִיּוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן, (טז) וְיוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן מֵאַנְטִיגְנוֹס, (יז) וְאַנְטִיגְנוֹס מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, (יח) וְשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק מֵעֶזְרָא, (יט) וְעֶזְרָא מִבָּרוּךְ, (כ) וּבָרוּךְ מִיִּרְמְיָה, (כא) וְיִרְמְיָה מִצְּפַנְיָה, (כב) וּצְפַנְיָה מֵחֲבַקּוּק, (כג) וַחֲבַקּוּק מִנַּחוּם, (כד) וְנַחוּם מִיּוֹאֵל, (כה) וְיוֹאֵל מִמִּיכָה, (כו) וּמִיכָה מִישַׁעְיָה, (כז) וִישַׁעְיָה מֵעָמוֹס, (כח) וְעָמוֹס מֵהוֹשֵׁעַ, (כט) וְהוֹשֵׁעַ מִזְּכַרְיָה, (ל) וּזְכַרְיָה מִיהוֹיָדָע, (לא) וִיהוֹיָדָע מֵאֲלִישָׁע, (לב) וֶאֱלִישָׁע מֵאֵלִיָּהוּ, (לג) וְאֵלִיָּהוּ מֵאֲחִיָּה, (לד) וַאֲחִיָּה מִדָּוִד, (לה) וְדָוִד מִשְּׁמוּאֵל, (לו) וּשְׁמוּאֵל מֵעֵלִי, (לז) וְעֵלִי מִפִּינְחָס, (לח) וּפִינְחָס מִיהוֹשֻׁעַ, (לט) וִיהוֹשֻׁעַ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, (מ) וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה - נִמְצָא שֶׁכֻּלָּם מֵעִם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

כָּל אֵלּוּ הַחֲכָמִים הַנִּזְכָּרִים, הֵם גְּדוֹלֵי הַדּוֹרוֹת - מֵהֶם רָאשֵׁי יְשִׁיבוֹת, וּמֵהֶם רָאשֵׁי גָּלֻיּוֹת, וּמֵהֶם מִסַּנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה. וְעִמָּהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, אֲלָפִים וּרְבָבוֹת שֶׁשָּׁמְעוּ מֵהֶם וְעִמָּהֶם. רְבִינָא וְרַב אָשֵׁי, הֵם סוֹף חַכְמֵי הַתַּלְמוּד; וְרַב אָשֵׁי הוּא שֶׁחִבֵּר הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר, אַחַר שֶׁחִבֵּר רַבִּי יוֹחָנָן הַתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי בִּכְמוֹ מֵאָה שָׁנָה. וְעִנְיַן שְׁנֵי הַתַּלְמוּדִין - הוּא פְּרוּשׁ דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה וּבֵאוּר עֲמָקוֹתֶיהָ, וּדְבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין מִימוֹת רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְעַד חִבּוּר הַתַּלְמוּד. וּמִשְּׁנֵי הַתַּלְמוּדִים, וּמִן הַתּוֹסֶפְתָּא, וּמִסִּפְרָא וְסִפְרֵי, וּמִן הַתּוֹסֶפְתּוֹת - מִכֻּלָּם יִתְבָּאֵר הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר, הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר, הַחַיָּב וְהַפָּטוּר, הַכָּשֵׁר וְהַפָּסוּל, כְּמוֹ שֶׁהֶעְתִּיקוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִפִּי מֹשֶׁה מִסִּינַי.

גַּם יִתְבָּאֵר מֵהֶם דְּבָרִים שֶׁגָּזְרוּ חֲכָמִים וּנְבִיאִים שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר, לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁשָּׁמְעוּ מִמֹּשֶׁה בְּפֵרוּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי", עֲשׂוּ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמַרְתִּי. וְכֵן יִתְבָּאֵר מֵהֶם הַמִּנְהָגוֹת וְהַתַּקָּנוֹת שֶׁהִתְקִינוּ אוֹ שֶׁנָּהֲגוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, כְּמוֹ שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר, לְפִי שֶׁאָסוּר לָסוּר מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ - יָמִין וּשְׂמֹאל". וְכֵן מִשְׁפָּטִים וְדִינִין מֻפְלָאִים שֶׁלֹּא קִבְּלוּם מִמֹּשֶׁה, וְדָנוּ בָּהֶם בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר בַּמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, וּפָסְקוּ אוֹתָן הַזְּקֵנִים, וְגָמְרוּ שֶׁהַדִּין כָּךְ הוּא. הַכֹּל חִבֵּר רַב אָשֵׁי בַּתַּלְמוּד, מִימוֹת מֹשֶׁה וְעַד יָמָיו. וְחִבְּרוּ חַכְמֵי מִשְׁנָה חִבּוּרִים אֲחֵרִים, לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי הַתּוֹרָה: רַבִּי הוֹשַׁעְיָה תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, חִבֵּר בֵּאוּר סֵפֶר בְּרֵאשִׁית. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל פֵּרֵשׁ מ"אֵלֶּה שְׁמוֹת" עַד סוֹף הַתּוֹרָה, וְהוּא הַנִּקְרָא 'מְכִילְתָּא'; וְכֵן רַבִּי עֲקִיבָה חִבֵּר מְכִילְתָּא. וַחֲכָמִים אֲחֵרִים אַחֲרֵיהֶם חִבְּרוּ מִדְרָשׁוֹת. וְהַכֹּל חִבֵּר קֹדֶם הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי.

נִמְצָא רָבִינָא וְרַב אָשֵׁי וְחַבְרֵיהֶם, סוֹף גְּדוֹלֵי חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל הַמַּעְתִּיקִים תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְשֶׁגָּזְרוּ גְּזֵרוֹת וְהִתְקִינוּ תַּקָּנוֹת וְהִנְהִיגוּ מִנְהָגוֹת וּפָשְׁטָה גְּזֵרָתָם וְתַקָּנָתָם וּמִנְהָגוֹתָם בְּכָל יִשְׂרָאֵל, בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם. וְאַחַר בֵּית דִּינוֹ שֶׁל רַב אָשֵׁי, שֶׁחִבֵּר הַתַּלְמוּד בִּימֵי בְּנוֹ וּגְמָרוֹ, נִתְפַּזְּרוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל הָאֲרָצוֹת פִּזּוּר יֶתֶר, וְהִגִּיעוּ לַקְּצָווֹת וְלָאִיִּים הָרְחוֹקִים; וְרָבְתָה קִטְטָה בָּעוֹלָם, וְנִשְׁתַּבְּשׁוּ הַדְּרָכִים בִּגְיָסוֹת, וְנִתְמַעֵט תַּלְמוּד תּוֹרָה, וְלֹא נִתְכַּנְּסוּ יִשְׂרָאֵל לִלְמֹד בִּישִׁיבוֹתֵיהֶם אֲלָפִים וּרְבָבוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם. אֶלָּא מִתְקַבְּצִים יְחִידִים הַשְּׁרִידִים אֲשֶׁר ה' קוֹרֵא בְּכָל עִיר וָעִיר וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, וּמְבִינִים בְּחִבּוּרֵי הַחֲכָמִים כֻּלָּם, וְיוֹדְעִים מֵהֶם דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט הֵיאַךְ הוּא. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁעָמַד אַחַר הַתַּלְמוּד בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וְגָזַר אוֹ הִתְקִין אוֹ הִנְהִיג לִבְנֵי מְדִינָתוֹ אוֹ לִבְנֵי מְדִינוֹת רַבּוֹת - לֹא פָּשְׁטוּ מַעֲשָׂיו בְּכָל יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי רֹחַק מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם וְשִׁבּוּשׁ הַדְּרָכִים, וְהָיוֹת בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הַמְּדִינָה יְחִידִים, וּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד בָּטֵל מִכַּמָּה שָׁנִים קֹדֶם חִבּוּר הַתַּלְמוּד. לְפִיכָךְ, אֵין כּוֹפִין אַנְשֵׁי מְדִינָה זוֹ לְנָהֹג בְּמִנְהַג מְדִינָה אַחֶרֶת, וְאֵין אוֹמְרִין לְבֵית דִּין זֶה לִגְזֹר גְּזֵרָה שֶׁגְּזָרָה בֵּית דִּין אַחֵר בִּמְדִינָתוֹ. וְכֵן אִם לִמֵּד אֶחָד מֵהַגְּאוֹנִים שֶׁדֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט כָּךְ הוּא, וְנִתְבָּאֵר לְבֵית דִּין אַחֵר שֶׁעָמַד אַחֲרָיו שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט הַכָּתוּב בַּתַּלְמוּד - אֵין שׁוֹמְעִין לָרִאשׁוֹן, אֶלָּא לְמִי שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה לִדְבָרָיו, בֵּין רִאשׁוֹן, בֵּין אַחֲרוֹן.

וּדְבָרִים הַלָּלוּ, בְּדִינִים וּגְזֵרוֹת וְתַקָּנוֹת וּמִנְהָגוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ

אַחַר חִבּוּר הַתַּלְמוּד. אֲבָל כָּל הַדְּבָרִים שֶׁבַּתַּלְמוּד הַבַּבְלִי, חַיָּבִים כָּל יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת בָּהֶן; וְכוֹפִין כָּל עִיר וָעִיר וְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה לִנְהֹג בְּכָל הַמִּנְהָגוֹת שֶׁנָּהֲגוּ חֲכָמִים שֶׁבַּתַּלְמוּד, וְלִגְזֹר גְּזֵרוֹתָם וְלָלֶכֶת בְּתַקָּנוֹתָם, הוֹאִיל וְכָל אוֹתָם הַדְּבָרִים שֶׁבַּתַּלְמוּד הִסְכִּימוּ עֲלֵיהֶם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאוֹתָם הַחֲכָמִים שֶׁהִתְקִינוּ אוֹ שֶׁגָּזְרוּ אוֹ שֶׁהִנְהִיגוּ אוֹ שֶׁדָּנוּ דִּין וְלָמְדוּ שֶׁהַמִּשְׁפָּט כָּךְ הוּא, הֵם כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אוֹ רֻבָּן, וְהֵן שֶׁשָּׁמְעוּ הַקַּבָּלָה בְּעִקְּרֵי הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ דּוֹר אַחַר דּוֹר, עַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם. כָּל הַחֲכָמִים שֶׁעָמְדוּ אַחַר חִבּוּר הַתַּלְמוּד וּבָנוּ בוֹ, וְיָצָא לָהֶם שֵׁם בְּחָכְמָתָם - הֵם הַנִּקְרָאִים 'גְּאוֹנִים'. וְכָל אֵלּוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁעָמְדוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְאֶרֶץ שִׁנְעָר וּבִסְפָרַד וּבְצָרְפַת - לָמְדוּ דֶּרֶךְ הַתַּלְמוּד וְהוֹצִיאוּ לָאוֹר תַּעֲלוּמוֹתָיו וּבֵאֲרוּ עִנְיָנָיו, לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ עֲמֻקָּה דָּרְכוּ עַד לְמְאֹד; וְעוֹד, שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי מְעֹרָב עִם לְשׁוֹנוֹת אֲחֵרוֹת, לְפִי שֶׁאוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן הָיְתָה בְּרוּרָה לַכֹּל בְּשִׁנְעָר בְּעֵת שֶׁחִבַּר הַתַּלְמוּד; אֲבָל בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת וְכֵן בְּשִׁנְעָר בִּימֵי הַגְּאוֹנִים, אֵין אָדָם מַכִּיר אוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן עַד שֶׁמְּלַמְּדִים אוֹתוֹ. וּשְׁאֵלוֹת רַבּוֹת שׁוֹאֲלִין אַנְשֵׁי כָּל עִיר וָעִיר לְכָל גָּאוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵיהֶם, לְפָרֵשׁ לָהֶם דְּבָרִים קָשִׁים שֶׁבַּתַּלְמוּד, וְהֵם מְשִׁיבִים לָהֶם כְּפִי חָכְמָתָם, וְאוֹתָם הַשְּׁאֵלִים מְקַבְּצִים הַתְּשׁוּבוֹת, וְעוֹשִׂין מֵהֶן סְפָרִים לְהָבִין מֵהֶם. גַּם חִבְּרוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר, חִבּוּרִים לְבָאֵר הַתַּלְמוּד: מֵהֶם מִי שֶׁפֵּרֵשׁ הֲלָכוֹת יְחִידוֹת, וּמֵהֶם מִי שֶׁפֵּרֵשׁ פְּרָקִים יְחִידִים שֶׁנִּתְקַשּׁוּ בְּיָמָיו, וּמֵהֶם מִי שֶׁפֵּרֵשׁ מַסֶּכְתּוֹת וּסְדָרִים. וְעוֹד חִבְּרוּ הֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת, בְּעִנְיַן הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר וְהַחַיָּב וְהַפָּטוּר, בִּדְבָרִים שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה לָהֶם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ קְרוֹבִים לְמַדַּע מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִירֵד לְעָמְקוֹ שֶׁל תַּלְמוּד. וְזוֹ הִיא מְלֶאכֶת ה' שֶׁעָשׂוּ בָּהּ כָּל גְּאוֹנֵי יִשְׂרָאֵל, מִיּוֹם שֶׁחִבַּר הַתַּלְמוּד וְעַד זְמַן זֶה, שֶׁהִיא שָׁנָה שְׁמִינִית אַחַר מֵאָה וָאֶלֶף לְחֻרְבַּן הַבַּיִת, וְהִיא שְׁנַת אַרְבַּעַת אֲלָפִים וּתְשַׁע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים וָשֶׁבַע לִבְרִיאַת עוֹלָם.

וּבַזְּמַן הַזֶּה תָּכְפוּ צָרוֹת יְתֵרוֹת, וְדָחֲקָה שָׁעָה אֶת הַכֹּל, וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמֵינוּ, וּבִינַת נְבוֹנֵינוּ נִסְתַּתְּרָה; לְפִיכָךְ, אוֹתָן הַפְּרוּשִׁין וְהַהֲלָכוֹת וְהַתְּשׁוּבוֹת שֶׁחִבְּרוּ הַגְּאוֹנִים, וְרָאוּ שֶׁהֵם דְּבָרִים מְבֹאָרִים, נִתְקַשּׁוּ בְּיָמֵינוּ, וְאֵין מֵבִין עִנְיָנֵיהֶם כָּרָאוּי אֶלָּא מְעַט בְּמִסְפָּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, הַתַּלְמוּד עַצְמוֹ: הַבַּבְלִי, וְהַיְרוּשַׁלְמִי, וְסִפְרָא, וְסִפְרֵי, וְהַתּוֹסֶפְתּוֹת - שֶׁהֵם צְרִיכִין דַּעַת רְחָבָה וְנֶפֶשׁ חֲכָמָה וּזְמַן אָרֹךְ, וְאַחַר כָּךְ יִוָּדַע מֵהֶם הַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹחָה בַּדְּבָרִים הָאֲסוּרִים וְהַמֻּתָּרִים וּשְׁאָר דִּינֵי תּוֹרָה הֵיאַךְ הוּא. וּמִפְּנֵי זֶה נִעַרְתִּי חָצְנִי, אֲנִי מֹשֶׁה בֶּן מַיְמוֹן הַסְּפָרְדִּי, וְנִשְׁעַנְתִּי עַל הַצּוּר בָּרוּךְ הוּא, וּבִינוֹתִי בְּאֵלּוּ הַסְּפָרִים, וְרָאִיתִי לְחַבֵּר דְּבָרִים הַמִּתְבָּרְרִים מִכָּל אֵלּוּ הַחִבּוּרִים, בְּעִנְיַן הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר עִם שְׁאָר דִּינֵי הַתּוֹרָה, כֻּלָּם בְּלָשׁוֹן בְּרוּרָה וְדֶרֶךְ קְצָרָה, עַד שֶׁתְּהֵא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה כֻּלָּהּ סְדוּרָה בְּפִי הַכֹּל - בְּלֹא קֻשְׁיָא וְלֹא פֵּרוּק, לֹא זֶה אוֹמֵר בְּכֹה וְזֶה אוֹמֵר בְּכֹה, אֶלָּא דְּבָרִים בְּרוּרִים קְרוֹבִים נְכוֹנִים, עַל פִּי הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יִתְבָּאֵר מִכָּל אֵלּוּ הַחִבּוּרִים וְהַפֵּרוּשִׁים הַנִּמְצָאִים מִימוֹת רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְעַד עַכְשָׁו, עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַדִּינִין גְּלוּיִין לַקָּטֹן וְלַגָּדוֹל בִּדִּין כָּל מִצְוָה, וּבִדִּין כָּל הַדְּבָרִים שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים וּנְבִיאִים. כֻּלָּם שֶׁל דָּבָר - כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם צָרִיךְ לְחִבּוּר אַחֵר בָּעוֹלָם בְּדִין מִדִּינֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא יִהְיֶה חִבּוּר זֶה מְקֻבָּץ לַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה כֻּלָּהּ, עִם הַתַּקָּנוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת וְהַגְּזֵרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ מִימוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְעַד חִבּוּר הַתַּלְמוּד, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ לָנוּ הַגְּאוֹנִים בְּכָל חִבּוּרֵיהֶם שֶׁחִבְּרוּ אַחַר הַתַּלְמוּד. לְפִיכָךְ קָרָאתִי שֵׁם חִבּוּר זֶה 'מִשְׁנֵה תּוֹרָה' - לְפִי שֶׁאָדָם קוֹרֵא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא בָּזֶה, וְיוֹדֵעַ מִמֶּנּוּ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה כֻּלָּהּ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִקְרוֹת סֵפֶר אַחֵר בֵּינֵיהֶם. וְרָאִיתִי לְחַלֵּק חִבּוּר זֶה הֲלָכוֹת הֲלָכוֹת בְּכָל עִנְיָן וְעִנְיָן, וַאֲחַלֵּק הַהֲלָכוֹת לִפְרָקִים שֶׁבְּאוֹתוֹ עִנְיָן; וְכָל פֶּרֶק וּפֶרֶק אֲחַלֵּק אוֹתוֹ לַהֲלָכוֹת קְטַנּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ סְדוּרִים עַל פֶּה. אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת שֶׁבְּכָל עִנְיָן וְעִנְיָן - יֵשׁ מֵהֶן הֲלָכוֹת שֶׁהֵן מִשְׁפָּטֵי מִצְוָה אַחַת בִּלְבַד, וְהִיא הַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ דִּבְרֵי קַבָּלָה הַרְבֵּה וְהוּא עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְיֵשׁ מֵהֶם הֲלָכוֹת שֶׁהֵם כּוֹלְלִים מִשְׁפָּטֵי מִצְוֹת הַרְבֵּה, אִם יִהְיוּ אוֹתָן הַמִּצְוֹת כֻּלָּן בְּעִנְיָן אֶחָד; מִפְּנֵי שֶׁחִלּוּק חִבּוּר זֶה לְפִי הָעִנְיָנִים, לֹא לְפִי מִנְיַן הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לַקּוֹרֵא בּוֹ. וּמִנְיַן מִצְוֹת הַתּוֹרָה הַנּוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת, שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת: מֵהֶם מִצְוֹת עֲשֵׂה מָאתַיִם שְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים, סִימָן לָהֶם מִנְיַן אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם; וּמֵהֶם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ, סִימָן לָהֶן מִנְיַן יְמֵי שְׁנַת הַחַמָּה.

יום שני י"ב אייר ה'תש"ע

מִצְוֹת עֲשֵׂה

(א) מִצְוָה רִאשׁוֹנָה מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה, לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ". (ב) לְיַחֲדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד". (ג) לְאַהֲבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ". (ד) לְיִרְאָה מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא". (ה) לְהִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם"; עֲבוֹדָה זוֹ תְּפִלָּה. (ו) לְדָבְקָה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבוֹ תִדְבָּק". (ז) לְהִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ". (ח) לְהִדָּמוֹת בִּדְרָכָיו הַטּוֹבִים וְהַיְשָׁרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו*". (ט) לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל*". (י) לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדִבַּרְתָּ בָּם... בְּשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ*". (יא) לִלְמֹד תּוֹרָה וּלְלַמְּדָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ*". (יב) לִקְשֹׁר תְּפִלִּין בְּרֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ*". (יג) לִקְשֹׁר תְּפִלִּין בַּיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ*". (יד) לַעֲשׂוֹת צִיצִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת*". (טו) לִקְבֹּעַ מְזוּזָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ*". (טז) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם לִשְׁמֹעַ תּוֹרָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַקְהֵל אֶת הָעָם*". (יז) לִכְתֹּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת*". (יח) לִכְתֹּב הַמֶּלֶךְ סֵפֶר שֵׁנִי לְעַצְמוֹ, יָתֵר עַל הָאֶחָד שֶׁל כָּל אָדָם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ שְׁתֵּי תּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת*". (יט) לְבָרֵךְ אַחַר הַמָּזוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ, וְשָׂבָעְתָּ - וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ*". (כ) לִבְנוֹת בֵּית

הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ". (כא) לְיִרְאָה מִבֵּית
זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ". (כב) לִשְׁמֹר בַּיִת זֶה תָּמִיד,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ, לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת". (כג) לִהְיוֹת
הַלֵּוִי עוֹבֵד בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא". (כד)
לְקַדֵּשׁ הַכֹּהֵן יָדָיו וְרַגְלָיו בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָחֲצוּ
אַהֲרֹן וּבָנָיו". (כה) לַעֲרֹךְ נֵרוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעֲרֹךְ אֹתוֹ
אַהֲרֹן וּבָנָיו". (כו) לְבָרֵךְ הַכֹּהֲנִים אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה
תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". (כז) לְהַסְדִּיר לֶחֶם וּלְבוֹנָה לִפְנֵי ה'
בְּכָל שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתָּ עַל הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים*". (כח)
לְהַקְטִיר קְטֹרֶת פַּעֲמַיִם בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן
קְטֹרֶת סַמִּים*". (כט) לְהַבְעִיר אֵשׁ בְּמִזְבַּח הָעוֹלָה תָּמִיד,
שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵשׁ, תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ*". (ל) לְהָרִים אֶת
הַדֶּשֶׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן*". (לא)
לִשְׁלֹחַ טְמֵאִים מִמַּחֲנֵה שְׁכִינָה שֶׁהוּא הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר:
"וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה, כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכֹל טָמֵא לָנָפֶשׁ*".
(לב) לַחֲלֹק כָּבוֹד לְזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וּלְהַקְדִּימוֹ לְכָל דָּבָר
שֶׁבַּקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתּוֹ*". (לג) לְהַלְבִּישׁ הַכֹּהֲנִים
לָעֲבוֹדָה בִּגְדֵי כְּהֻנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ*". (לד)
לָשֶׁאת הָאָרוֹן עַל הַכָּתֵף כְּשֶׁנּוֹשְׂאִים אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּכָּתֵף
יִשָּׂאוּ*". (לה) לִמְשֹׁחַ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,
שֶׁנֶּאֱמַר: "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ*". (לו) לִהְיוֹת הַכֹּהֲנִים עוֹבְדִים
בַּמִּקְדָּשׁ מִשְׁמָרוֹת מִשְׁמָרוֹת, וּבַמּוֹעֲדִים עוֹבְדִים כְּאֶחָד,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי... לְבַד מִמְּכָרָיו, עַל הָאָבוֹת*". (לז)
לִהְיוֹת הַכֹּהֲנִים מִטַּמְּאִים לִקְרוֹבֵיהֶן וּמִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן כִּשְׁאָר
יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן מְצוּיִין לְהִתְאַבֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָהּ יִטַּמָּא***". (לח)
לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל נוֹשֵׂא בְּתוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא, אִשָּׁה
בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח*". (לט) לְהַקְרִיב תְּמִידִין בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר:
"שְׁנַיִם לַיּוֹם, עֹלָה תָמִיד**". (מ) לְהַקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל מִנְחָה בְּכָל
יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו*". (מא) לְהוֹסִיף קָרְבָּן
אַחֵר בְּכָל שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת - שְׁנֵי כְבָשִׂים****".
(מב) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּכָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ וָחֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר:
"וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם*". (מג) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּחַג הַפֶּסַח,
שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַה'*". (מד) לְהַקְרִיב
מִנְחַת הָעֹמֶר מִמָּחֳרַת רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח עִם כֶּבֶשׂ אֶחָד,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר**". (מה) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּיוֹם
עֲצֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים*". (מו) לְהָבִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם
עִם הַקָּרְבָּנוֹת הַקְּרֵבִים בְּגִלַּל הַלֶּחֶם בְּיוֹם עֲצֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר:
"מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה וְהִקְרַבְתֶּם עַל הַלֶּחֶם**".
(מז) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ*". (מח) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּיוֹם הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר:
"וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי*". (מט) לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדַת הַיּוֹם בְּיוֹם
הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ, בְּפַר בֶּן בָּקָר*",
וְכָל הָעֲבוֹדָה הַכְּתוּבָה בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת*. (נ) לְהוֹסִיף קָרְבָּן
בְּיוֹם חַג הַסֻּכּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ
נִיחֹחַ*". (נא) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, כִּי רֶגֶל בִּפְנֵי
עַצְמוֹ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי**". (נב) לָחֹג בְּרַגְלַיִם,
שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי**". (נג) לְהֵרָאוֹת בְּרַגְלַיִם,
שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה - יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ*". (נד)
לִשְׁמֹחַ בְּרַגְלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ*". (נה) לִשְׁחֹט
כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל*". (נו) לֶאֱכֹל
בְּשַׂר פֶּסַח צְלִי בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכְלוּ
אֶת הַבָּשָׂר**". (נז) לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר*". (נח) לֶאֱכֹל אֶת בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי עַל מַצָּה
וּמְרוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֵהוּ***". (נט) לִתְקֹעַ
בַּחֲצוֹצְרוֹת עַל הַקָּרְבָּנוֹת וּבִשְׁעַת הַצָּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּתְקַעְתֶּם
בַּחֲצֹצְרֹת**". (ס) לִהְיוֹת כָּל קָרְבְּנוֹת בְּהֵמָה מִיּוֹם שְׁמִינִי
וָהָלְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה*". (סא) לִהְיוֹת כָּל
קָרְבַּן בְּהֵמָה תְּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "תְּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן**". (סב)
לִמְלֹחַ כָּל קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח**".
(סג) מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ*". (סד)
מַעֲשֵׂה הַחַטָּאת, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת***". (סה)
מַעֲשֵׂה הָאָשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם*". (סו) מַעֲשֵׂה
זֶבַח הַשְּׁלָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים*". (סז)
מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה****".
(סח) לְהַקְרִיב בֵּית דִּין קָרְבָּן אִם טָעוּ בְּהוֹרָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
"וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ*". (סט) לְהַקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבַּן
חַטָּאת אִם שָׁגַג בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ כָּרֵת,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא*". (ע) לְהַקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבָּן אִם
נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא חֵטְא שֶׁחַיָּבִים עָלָיו חַטָּאת אוֹ לֹא חָטָא,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָדַע וְאָשַׁם... וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ*"; וְזֶה הוּא
נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי*'. (עא) לְהַקְרִיב הַשּׁוֹגֵג בִּמְעִילָה, אוֹ
הַחוֹטֵא בִּגְזֵלָה, אוֹ בִּשְׁפִחָה חֲרוּפָה, אוֹ שֶׁכָּפַר בִּפְקָדוֹן
וְנִשְׁבַּע - מֵבִיא קָרְבַּן אָשָׁם; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם וַדַּאי**'.
(עב) לְהַקְרִיב קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא תַגִּיעַ
יָדוֹ", "וְאִם לֹא תַשִּׂיג*". (עג) לְהִתְוַדּוֹת לִפְנֵי ה' מִכָּל חֵטְא
שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם, בִּשְׁעַת הַקָּרְבָּן וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַקָּרְבָּן,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ*". (עד) לְהַקְרִיב
הַזָּב קָרְבָּן אַחַר שֶׁיִּטְהַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִטְהַר הַזָּב*". (עה)
לְהַקְרִיב הַזָּבָה קָרְבָּן אַחַר שֶׁתִּטְהַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם טָהֲרָה
מִזּוֹבָהּ*". (עו) לְהַקְרִיב הַמְּצֹרָע קָרְבָּן אַחַר שֶׁיִּטְהַר, שֶׁנֶּאֱמַר:
"וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי...*". (עז) לְהַקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת קָרְבָּן אַחַר
שֶׁתִּטְהַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ*". (עח) לַעֲשֹׂר
הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מַעֲשַׂר בָּקָר וָצֹאן*". (עט) לְקַדֵּשׁ
בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּלְהַקְרִיבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבְּכוֹר
אֲשֶׁר יִוָּלֵד...*". (פ) לִפְדּוֹת בְּכוֹר אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ פָּדֹה
תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם*". (פא) לִפְדּוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר:
"וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה*". (פב) לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר:
"וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ*". (פג) לְהָבִיא כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁיֵּשׁ
עַל הָאָדָם בְּחוֹבָה אוֹ בִנְדָבָה בְּרֶגֶל רִאשׁוֹן שֶׁפָּגַע בּוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָאתָ שָׁמָּה, וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה*". (פד) לְהַקְרִיב כָּל
הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ**". (פה) לְהִטַּפֵּל בַּהֲבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת מֵחוּצָה לָאָרֶץ
לְבֵית הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ, וּנְדָרֶיךָ,
תִּשָּׂא וּבָאתָ*"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא
בְּקָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ. (פו) לִפְדּוֹת קָדָשִׁים בַּעֲלֵי מוּמִים וְיִהְיוּ
מַתָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח*"; מִפִּי

1 הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין
2 שֶׁיָּפְדוּ. (פז) לִהְיוֹת הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה הוּא
3 וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ". (פח) לֶאֱכֹל שְׁיָרֵי מְנָחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר:
4 "וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה, יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו". (פט) לֶאֱכֹל בְּשַׂר
5 חַטָּאת וְאָשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם". (צ)
6 לִשְׂרֹף בְּשַׂר קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל
7 טָמֵא". (צא) לִשְׂרֹף נוֹתָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח -
8 בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף". (צב) לְגַדֵּל הַנָּזִיר שְׂעָרוֹ,
9 שֶׁנֶּאֱמַר: "גֹּדֶל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ". (צג) לְגַלֵּחַ הַנָּזִיר שְׂעָרוֹ
10 עַל קָרְבְּנוֹתָיו בִּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ, אוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי נִזְרוֹ אִם נִטְמָא,
11 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו". (צד) לְקַיֵּם אָדָם כָּל מַה
12 שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, מִקָּרְבָּן אוֹ צְדָקָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר:
13 "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ, תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ". (צה) לָדוּן בַּהֲפָרַת נְדָרִים
14 בְּכָל הַדִּינִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה. (צו) לִהְיוֹת כָּל הַנּוֹגֵעַ בִּנְבֵלָה
15 טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה". (צז) לִהְיוֹת שְׁמִנָּה
16 שְׁרָצִים מְטַמְּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא*". (צח) לִהְיוֹת
17 הָאֲכָלִין מִתְטַמְּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכֹּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל**". (צט)
18 לִהְיוֹת הַנִּדָּה טְמֵאָה וּמְטַמְּאָה לַאֲחֵרִים. (ק) לִהְיוֹת הַיּוֹלֶדֶת
19 טְמֵאָה כְּנִדָּה. (קא) לִהְיוֹת הַמְּצֹרָע טָמֵא וּמְטַמֵּא. (קב)
20 לִהְיוֹת בֶּגֶד מְנֻגָּע טָמֵא וּמְטַמֵּא. (קג) לִהְיוֹת בַּיִת מְנֻגָּע
21 מְטַמֵּא. (קד) לִהְיוֹת הַזָּב מְטַמֵּא. (קה) לִהְיוֹת שִׁכְבַת זֶרַע
22 מְטַמְּאָה. (קו) לִהְיוֹת הַזָּבָה מְטַמְּאָה. (קז) לִהְיוֹת הַמֵּת
23 מְטַמֵּא. (קח) לִהְיוֹת מֵי נִדָּה מְטַמְּאִין לְאָדָם טָהוֹר, וּמְטַהֲרִין
24 לְאָדָם טָמֵא מִטֻּמְאַת מֵת בִּלְבַד. וְכָל אֵלּוּ הַדִּינִין שֶׁל טְמֵאִין
25 אֵלּוּ, רֹב מִשְׁפְּטֵי כָּל טֻמְאָה וְטֻמְאָה מֵהֶן מְבֹאָר בַּתּוֹרָה
26 שֶׁבִּכְתָב. (קט) לִהְיוֹת הַטְּהֲרָה מִכָּל הַטֻּמְאוֹת בִּטְבִילָה בְּמֵי
27 מִקְוֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ"; לָמְדוּ מִפִּי
28 הַשְּׁמוּעָה, שֶׁרְחִיצָה זוֹ בְּמַיִם שֶׁכָּל גּוּפוֹ עוֹלֶה בָּהֶן בְּבַת
29 אַחַת. (קי) לִהְיוֹת הַטְּהֲרָה מִן הַצָּרַעַת, בֵּין צָרַעַת אָדָם בֵּין
30 צָרַעַת בַּיִת, בְּעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים וּמַיִם
31 חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע*". (קיא) לִהְיוֹת
32 הַמְּצֹרָע מְגַלֵּחַ אֶת כָּל שְׂעָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי,
33 יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ". (קיב) לִהְיוֹת הַמְּצֹרָע יָדוּעַ לַכֹּל
34 בַּדְּבָרִים הָאֲמוּרִים בּוֹ: "בִּגְדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים, וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה
35 פָרוּעַ, וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה; וְטָמֵא טָמֵא, יִקְרָא*". וְכֵן כָּל שְׂאָר
36 הַטְּמֵאִים צְרִיכִין לְהוֹדִיעַ אֶת עַצְמָן. (קיג) לַעֲשׂוֹת פָּרָה
37 אֲדֻמָּה לִהְיוֹת אֶפְרָהּ מוּכָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי
38 יִשְׂרָאֵל**". (קיד) לִהְיוֹת מַעֲרִיךְ אָדָם נוֹתֵן דָּמִים הַקָּצוּבִין
39 בַּפָּרָשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר*". (קטו) לִהְיוֹת מַעֲרִיךְ
40 בְּהֵמָה טְמֵאָה נוֹתֵן דָּמֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה*".
41 (קטז) לִהְיוֹת מַעֲרִיךְ בֵּיתוֹ נוֹתֵן כְּעֶרְכּוֹ הַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר:
42 "וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן**". (קיז) לִהְיוֹת מַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ נוֹתֵן כָּעֶרְכּוֹ
43 הַקָּצוּב בַּפָּרָשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה עֶרְכְּךָ כְּפִי זַרְעוֹ*". (קיח)
44 לְשַׁלֵּם הַשּׁוֹגֵג בִּמְעִילָה מַה שֶּׁמָּעַל לַה' וּלְהוֹסִיף חֹמֶשׁ,
45 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם**". (קיט) לִהְיוֹת
46 נָטַע רְבָעִי קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים**".
47 (קכ) לְהַנִּיחַ פֵּאָה. (קכא) לְהַנִּיחַ לֶקֶט. (קכב) לְהַנִּיחַ עֹמֶר
48 הַשִּׁכְחָה. (קכג) לְהַנִּיחַ עוֹלְלוֹת בַּכֶּרֶם. (קכד) לְהַנִּיחַ פֶּרֶט
49 הַכֶּרֶם. לְפִי שֶׁבְּכָל אֵלּוּ נֶאֱמַר: "לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם"; וְזֶהוּ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלָּהֶם. (קכה) לְהָבִיא בִּכּוּרִים לְבֵית
50 הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ*". (קכו) לְהַפְרִישׁ
51 תְּרוּמָה גְּדוֹלָה לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּתֵּן לוֹ**".
52 (קכז) לְהַפְרִישׁ מַעֲשַׂר דָּגָן לַלְוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מַעְשַׂר
53 הָאָרֶץ וְגוֹ'". (קכח) לְהַפְרִישׁ מַעֲשַׂר שֵׁנִי לְהֵאָכֵל לִבְעָלָיו
54 בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַעְשַׂר תְּבוּאָתֶךָ"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ,
55 שֶׁהוּא מַעֲשַׂר שֵׁנִי. (קכט) לִהְיוֹת הַלְוִיִּם מַפְרִישִׁין מַעֲשַׂר מִן
56 הַמַּעֲשַׂר שֶׁלָּקְחוּ מִיִּשְׂרָאֵל וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר:
57 "וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר*". (קל) לְהַפְרִישׁ מַעֲשַׂר עָנִי תַּחַת מַעֲשַׂר
58 שֵׁנִי בַּשְּׁלִישִׁית וּבַשִּׁשִּׁית בַּשָּׁבוּעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקְצֵה שָׁלֹשׁ
59 שָׁנִים, תּוֹצִיא אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ*". (קלא) לְהִתְוַדּוֹת וְדוּי
60 מַעֲשַׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ**".
61 (קלב) לִקְרוֹת עַל הַבִּכּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי
62 ה' אֱלֹהֶיךָ**". (קלג) לְהַפְרִישׁ חַלָּה לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית
63 עֲרִסֹתֵיכֶם - חַלָּה, תָּרִימוּ תְרוּמָה*". (קלד) לְהַשְׁמִיט קַרְקַע,
64 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ*". (קלה) לִשְׁבּוֹת
65 מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת*". (קלו)
66 לְקַדֵּשׁ שְׁנַת יוֹבֵל בִּשְׁבִיתָה כִּשְׁמִטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת
67 שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה**". (קלז) לִתְקֹעַ בַּשּׁוֹפָר בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל,
68 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲבַרְתָּ שּׁוֹפַר תְּרוּעָה*". (קלח) לִתֵּן גְּאֻלָּה לָאָרֶץ
69 בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְכָל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם, גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ
70 לָאָרֶץ**". (קלט) לִהְיוֹת גְּאֻלַּת בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה עַד שָׁנָה,
71 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ, כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה**". (קמ)
72 לִמְנוֹת שְׁנֵי יוֹבֵל שָׁנִים וּשְׁמִטִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע
73 וְגוֹ'*". (קמא) לְהַשְׁמִיט כְּסָפִים בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁמוֹט
74 כָּל בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ*". (קמב) לִנְגֹּשׁ לְנָכְרִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת
75 הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ, וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ**". (קמג)
76 לִתֵּן מִן הַבְּהֵמָה לַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
77 "וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ*". (קמד) לִתֵּן רֵאשִׁית הַגֵּז לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר:
78 "וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ - תִּתֵּן לוֹ*". (קמה) לָדוּן בְּדִינֵי חֲרָמִים,
79 מֵהֶם לַה' וּמֵהֶם לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ כָּל (ה) חֵרֶם אֲשֶׁר
80 יַחֲרֹם*". (קמו) לִשְׁחֹט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְאַחַר כָּךְ יֵאָכֵל
81 בְּשָׂרָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ**". (קמז) לְכַסּוֹת
82 דַּם חַיָּה וָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ, וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר**".
83 (קמח) לִשְׁלֹחַ אֵם צִפּוֹר מִן הַקֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת
84 הָאֵם***". (קמט) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת הַחַיָּה
85 אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ*". (קנ) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי הָעוֹף עַד שֶׁיִּבְדִּיל בֵּין
86 טָמֵא לְטָהוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל צִפּוֹר*". (קנא) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי
87 חֲגָבִים לֵידַע טָהוֹר מִן הַטָּמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לוֹ כְּרָעַיִם*****".
88 (קנב) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי דָּגִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל
89 אֲשֶׁר בַּמָּיִם**". (קנג) לְקַדֵּשׁ חֳדָשִׁים וּלְחַשֵּׁב שָׁנִים וָחֳדָשִׁים
90 בְּבֵית דִּין בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים****".
91 (קנד) לִשְׁבּוֹת בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת***".
92 (קנה) לְקַדֵּשׁ שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ*".
93 (קנו) לְבַעֵר חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאוֹר
94 מִבָּתֵּיכֶם***". (קנז) לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן שֶׁל
95 חַג הַמַּצּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא*". (קנח)
96

1 לְאֶכֹל מַצָּה בְּלֵיל זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת". (קנט)
2 לִשְׁבּוֹת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, מִקְרָא
3 קֹדֶשׁ". (קס) לִשְׁבּוֹת בַּשְּׁבִיעִי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי,
4 מִקְרָא קֹדֶשׁ*". (קסא) לִסְפֹּר מִקְּצִירַת הָעֹמֶר מ"ט יוֹם,
5 שֶׁנֶּאֱמַר: "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת*". (קסב) לִשְׁבּוֹת
6 בְּיוֹם הַחֲמִשִּׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, מִקְרָא
7 קֹדֶשׁ*". (קסג) לִשְׁבּוֹת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, שֶׁנֶּאֱמַר:
8 "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן". (קסד) לְהִתְעַנּוֹת
9 בָּעֲשִׂירִי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם*".
10 (קסה) לִשְׁבּוֹת בְּיוֹם הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן*". (קסו)
11 לִשְׁבּוֹת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן,
12 מִקְרָא קֹדֶשׁ*". (קסז) לִשְׁבּוֹת בַּשְּׁמִינִי שֶׁל חַג, שֶׁנֶּאֱמַר:
13 "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא קֹדֶשׁ*". (קסח) לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה שִׁבְעַת
14 יָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים*". (קסט) לִטֹּל
15 לוּלָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, פְּרִי עֵץ הָדָר
16 כַּפֹּת תְּמָרִים*". (קע) לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה,
17 שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם*". (קעא) לִתֵּן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל
18 בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים*".
19 (קעב) לִשְׁמֹעַ מִכָּל נָבִיא שֶׁיִּהְיֶה בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, אִם לֹא יוֹסִיף
20 וְלֹא יִגְרַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן*". (קעג) לְמַנּוֹת מֶלֶךְ,
21 שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ*". (קעד) לִשְׁמֹעַ מִכָּל בֵּית
22 דִּין הַגָּדוֹל שֶׁיַּעֲמִדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל הַמִּשְׁפָּט
23 אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ - תַּעֲשֶׂה*". (קעה) לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים, אִם
24 תִּהְיֶה מַחֲלֹקֶת בֵּין הַסַּנְהֶדְרִין בַּדִּינִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחֲרֵי רַבִּים
25 - לְהַטּוֹת*". (קעו) לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים בְּכָל קָהָל וְקָהָל
26 מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ*". (קעז)
27 לְהַשְׁוּוֹת בֵּין בַּעֲלֵי דִינִין בְּשָׁעָה שֶׁעוֹמְדִין בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר:
28 "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ**". (קעח) לְהָעִיד בְּבֵית דִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ
29 לוֹ עֵדוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא עֵד, אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע*". (קעט)
30 לַחְקֹר הָעֵדִים הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ,
31 הֵיטֵב*". (קפ) לַעֲשׂוֹת לְעֵדִים זוֹמְמִין כְּמוֹ שֶׁזָּמְמוּ לַעֲשׂוֹת,
32 שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם**". (קפא) לַעֲרֹף אֶת
33 הָעֶגְלָה כְּמִצְוָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנַּחַל**".
34 (קפב) לְהָכִין שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט, שֶׁנֶּאֱמַר: "תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ,
35 וְשִׁלַּשְׁתָּ**". (קפג) לָתֵת לַלְוִיִּם עָרִים לָשֶׁבֶת, וְגַם הֵן קוֹלְטוֹת,
36 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם עָרִים*". (קפד) לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה,
37 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ*". (קפה) לְאַבֵּד עֲבוֹדָה זָרָה
38 וְכָל מְשַׁמְּשֶׁיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן וְגוֹ'*". (קפו) לַהֲרֹג
39 אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת וְלִשְׂרֹף אֶת הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂרַפְתָּ בָּאֵשׁ
40 אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ*". (קפז) לְאַבֵּד שִׁבְעָה עֲמָמִים
41 מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם**". (קפח) לְהַכְרִית
42 זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק**". (קפט)
43 לִזְכֹּר מַה שֶּׁעָשָׂה לָנוּ עֲמָלֵק תָּדִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר
44 עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק**". (קצ) לַעֲשׂוֹת בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת כַּמִּשְׁפָּט
45 הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר*". (קצא) לִמְשֹׁחַ
46 כֹּהֵן לַמִּלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה, וְנִגַּשׁ
47 הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל הָעָם**". (קצב) לְהַתְקִין יָד בַּמַּחֲנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר:
48 "וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה*". (קצג) לְהַתְקִין יָתֵד, שֶׁנֶּאֱמַר:
49 "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ*". (קצד) לְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵל,
50 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל*". (קצה) לִתֵּן צְדָקָה,
51 שֶׁנֶּאֱמַר: "פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ*". (קצו) לְהַעֲנִיק לְעֶבֶד עִבְרִי,
52 שֶׁנֶּאֱמַר: "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ*"; וְכֵן אָמָה עִבְרִיָּה*. (קצז)
53 לְהַלְוּוֹת לְעָנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי*"; "אִם"
54 זֶה אֵינוֹ רְשׁוּת אֶלָּא מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ**".
55 (קצח) לְהַלְוּוֹת לְנָכְרִי בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ*; מִפִּי
56 הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה*. (קצט) לְהָשִׁיב הַמַּשְׁכּוֹן
57 לִבְעָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט*". (ר) לִתֵּן
58 שְׂכַר שָׂכִיר בִּזְמַנּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ*". (רא) לְהִיוֹת
59 הַשָּׂכִיר אוֹכֵל בִּזְמַן שְׂכִירוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם
60 רֵעֶךָ", "כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ*". (רב) לַעֲזֹב מֵעַל חֲבֵרוֹ אוֹ מֵעַל
61 בְּהֵמְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ*". (רג) לְהָקִים הַמַּשָּׂא עַל
62 הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ*". (רד) לְהָשִׁיב הָאֲבֵדָה,
63 שֶׁנֶּאֱמַר: "הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ*". (רה) לְהוֹכִיחַ הַחוֹטֵא,
64 שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ**". (רו) לֶאֱהֹב כָּל אָדָם
65 מִבְּנֵי בְּרִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ***". (רז) לֶאֱהֹב אֶת
66 הַגֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲהַבְתֶּם אֶת הַגֵּר**". (רח) לְצַדֵּק הַמֹּאזְנַיִם
67 עִם הַמִּשְׁקָלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי צֶדֶק**". (רט)
68 לְכַבֵּד הַחֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם*". (רי) לְכַבֵּד
69 אָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ*". (ריא) לְיִרְאָה
70 מֵאָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ, אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ*". (ריב) לִפְרוֹת
71 וְלִרְבּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "פְּרוּ וּרְבוּ**". (ריג) לִבְעֹל בְּקִדּוּשִׁין,
72 שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וּבָא אֵלֶיהָ*". (ריד) לְשַׂמֵּחַ חָתָן
73 אֶת אִשְׁתּוֹ שָׁנָה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "נְקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת
74 וְגוֹ'*". (רטו) לָמוּל אֶת הַבֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל
75 בְּשַׂר עָרְלָתוֹ*". (רטז) לְיַבֵּם אֵשֶׁת אָח, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְבָמָהּ יָבֹא
76 עָלֶיהָ*". (ריז) לַחְלֹץ לְיָבָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל
77 רַגְלוֹ*". (ריח) לִשָּׂא אוֹנֵס אֶת אֲנוּסָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלוֹ תִהְיֶה
78 לְאִשָּׁה*". (ריט) לֵישֵׁב מוֹצִיא שֵׁם רַע עִם אִשְׁתּוֹ כָּל יָמָיו,
79 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה, לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו***".
80 (רכ) לָדוּן בִּמְפַתֶּה בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל עִם שְׁאָר דִּינִין, שֶׁנֶּאֱמַר:
81 "וְכִי יְפַתֶּה*". (רכא) לַעֲשׂוֹת לִיפַת תֹּאַר כַּכָּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר:
82 "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר*". (רכב) לְגָרֵשׁ בִּשְׁטָר,
83 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת וְנָתַן בְּיָדָהּ*". (רכג) לַעֲשׂוֹת
84 לַשּׁוֹטָה כְּתוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן, אֵת כָּל הַתּוֹרָה
85 הַזֹּאת**". (רכד) לְהַלְקוֹת הָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִפִּילוֹ הַשּׁוֹפֵט
86 וְהִכָּהוּ*". (רכה) לְהַגְלוֹת רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָשַׁב בָּהּ
87 עַד מוֹת הַכֹּהֵן*". (רכו) לִהְיוֹת בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּסַיִף,
88 שֶׁנֶּאֱמַר: "נָקֹם יִנָּקֵם*". (רכז) לִהְיוֹת בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּחֶנֶק,
89 שֶׁנֶּאֱמַר: "מוֹת (יָמוּת) [יוּמַת] הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת*". (רכח)
90 לִהְיוֹת בֵּית דִּין שׂוֹרְפִין בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ
91 וְאִתְּהֶן**". (רכט) לִהְיוֹת בֵּית דִּין סוֹקְלִין בַּאֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר:
92 "וּסְקַלְתֶּם אֹתָם*". (רל) לִתְלוֹת מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב תְּלִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר:
93 "וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ*". (רלא) לִקְבֹּר הַנֶּהֱרָג בְּיוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:
94 "כִּי קָבֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא*". (רלב) לָדוּן בְּעֶבֶד עִבְרִי
95 כְּהֲלָכוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי**". (רלג) לְיַעֵד
96 אָמָה עִבְרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לוֹ יְעָדָהּ...*", "וְאִם לִבְנוֹ

יִיעָדֻנָּה". (רלד) לִפְדּוּת אָמָה עִבְרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֶפְדָּהּ". (רלה) לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְעוֹלָם, בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ". (רלו) לִהְיוֹת הַחוֹבֵל מְשֻׁלָּם מָמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים, וְהִכָּה אִישׁ". (רלז) לָדוּן בְּנִזְקֵי בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ". (רלח) לָדוּן בְּנִזְקֵי הַבּוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר". (רלט) לָדוּן בְּגֵנֶב בְּתַשְׁלוּמִין אוֹ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִגְנֹב", "אִם בַּמַּחְתֶּרֶת", "וְגוֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ". (רמ) לָדוּן בְּנִזְקֵי הֶבְעֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם*". (רמא) לָדוּן בְּנִזְקֵי הָאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תֵצֵא אֵשׁ, וּמָצְאָה קוֹצִים*". (רמב) לָדוּן בְּדִין שׁוֹמֵר חִנָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים*". (רמג) לָדוּן בְּדִין נוֹשֵׂא שָׂכָר וְשׁוֹכֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר*". (רמד) לָדוּן בְּדִין הַשּׁוֹאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ*". (רמה) לָדוּן בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ*". (רמו) לָדוּן בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע*". (רמז) לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף וַאֲפִלּוּ בְּנֶפֶשׁ הָרוֹדֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ*". (רמח) לָדוּן בְּדִינֵי נְחָלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ כִּי יָמוּת, וּבֵן אֵין לוֹ וְהֶעֱבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לִבְנֹתָיו*".

יום שלישי י"ג אייר ה'תש"ע

מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה

(א) מִצְוָה רִאשׁוֹנָה מִמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁיֵּשׁ אֱלוֹהַּ זוּלָתִי ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנַי*". (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל, לֹא יַעֲשֶׂה בְּיָדוֹ וְלֹא יַעֲשֶׂה לוֹ אֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל*". (ג) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדָה זָרָה אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה, לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם*". (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת לְנוֹאי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עוֹבְדִין אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי*". (ה) שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּחֲווֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם*". (ו) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה בִּדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לְהֵעָבֵד בָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָעָבְדֵם*". (ז) שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר בְּנוֹ לַמֹּלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ*". (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה אוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֹבֹת*". (ט) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה יִדְּעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים*". (י) שֶׁלֹּא לִפְנוֹת אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים*". (יא) שֶׁלֹּא לְהָקִים מַצֵּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה*". (יב) שֶׁלֹּא לִתֵּן אֶבֶן מַשְׂכִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם*". (יג) שֶׁלֹּא לִטַּע אִילָן בְּמִקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה, כָּל עֵץ*". (יד) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע בַּעֲבוֹדָה זָרָה לְעוֹבְדֶיהָ, וְלֹא מַשְׁבִּיעִין אוֹתָן בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ, לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ*". (טו) שֶׁלֹּא לְהַדִּיחַ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ*"; זוֹ אַזְהָרָה לְמַדִּיחַ. (טז) שֶׁלֹּא לְהָסִית אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמֵסִית: "וְלֹא יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת*". (יז) שֶׁלֹּא לֶאֱהֹב הַמֵּסִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאבֶה לוֹ*". (יח) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב הַשֹּׂנְאָה לַמֵּסִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁמַע אֵלָיו**". (יט) שֶׁלֹּא לְהַצִּיל הַמֵּסִית, אֶלָּא עוֹמֵד עַל דָּמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו*". (כ) שֶׁלֹּא יְלַמֵּד הַמּוּסָת זְכוּת עַל הַמֵּסִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְמֹל*". (כא) שֶׁלֹּא יִשְׁתֹּק הַמּוּסָת מִלְּלַמֵּד חוֹבָה עַל הַמֵּסִית, אִם יָדַע לוֹ חוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו**". (כב) שֶׁלֹּא לִיהָנוֹת בְּצִפּוּי נֶעֱבָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם**". (כג) שֶׁלֹּא לִבְנוֹת עִיר הַנִּדַּחַת לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִבָּנֶה עוֹד*". (כד) שֶׁלֹּא לִיהָנוֹת בְּמָמוֹן עִיר הַנִּדַּחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם**". (כה) שֶׁלֹּא לִיהָנוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּבְכָל מְשַׁמְּשֶׁיהָ וּבְתִקְרֹבֶת שֶׁלָּהּ וּבְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ*". (כו) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים***". (כז) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בְּשֶׁקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בְּשִׁמִי, אֵת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו*". (כח) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ לַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא****". (כט) שֶׁלֹּא נִמְנַע מֵהַרִיגַת נָבִיא הַשֶּׁקֶר וְלֹא נִירָא מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ**". (ל) שֶׁלֹּא לָלֶכֶת בְּחֻקּוֹת עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא בְּמִנְהָגוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקּוֹת הַגּוֹי*". (לא) שֶׁלֹּא לִקְסֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ קֹסֵם קְסָמִים**". (לב) שֶׁלֹּא לְעוֹנֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְעוֹנְנוּ*". (לג) שֶׁלֹּא לְנַחֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְנַחֲשׁוּ**". (לד) שֶׁלֹּא לְכַשֵּׁף, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ וְגוֹ' וּמְכַשֵּׁף*". (לה) שֶׁלֹּא לַחְבֹּר חָבֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחֹבֵר חָבֶר**". (לו) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בְּאוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשׁוֹאֵל אוֹב**". (לז) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בַּיִּדְּעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִדְּעֹנִי*". (לח) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בַּחֲלוֹם מִן הַמֵּתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים**". (לט) שֶׁלֹּא תַּעֲבֹדֶה אִשָּׁה עֲבֹדַת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה*". (מ) שֶׁלֹּא יַעֲבֹדֶה אִישׁ עֲבֹדַת אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה*". (מא) שֶׁלֹּא לִכְתֹּב בַּגּוּף כְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְתֹבֶת קַעֲקַע, לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם**". (מב) שֶׁלֹּא לִלְבֹּשׁ שַׁעַטְנֵז כְּמוֹ שֶׁלּוֹבְשִׁין כָּמְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז*". (מג) שֶׁלֹּא לְהַקִּיף פְּאַת רֹאשׁ כְּכָמְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם**". (מד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית כָּל הַזָּקָן כְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ**". (מה) שֶׁלֹּא לְהִתְגּוֹדֵד כְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְגֹּדְדוּ*"; וּגְדִידָה וּשְׂרִיטָה אַחַת הִיא. (מו) שֶׁלֹּא לִשְׂכֹּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד*". (מז) שֶׁלֹּא לָתוּר אַחַר מַחֲשָׁבוֹת הַלֵּב וּרְאִיַּת הָעֵינַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם**". (מח) שֶׁלֹּא לִכְרֹת בְּרִית לִשְׁבִעָה עֲמָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית*". (מט) שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת אָדָם מִשִּׁבְעָה עֲמָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה*". (נ) שֶׁלֹּא לָחֹן עַל עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחָנֵּם*". (נא) שֶׁלֹּא לְהוֹשִׁיב עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּאַרְצֵנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ*". (נב) שֶׁלֹּא לְהִתְחַתֵּן בְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם*". (נג) שֶׁלֹּא יִשָּׂא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בַּת יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'*". (נד) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק זֶרַע

1 עִשָּׂו מִן הַקָּהָל אֶלָּא עַד שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְתַעֵב
2 אֲדֹמִי". (נה) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק מִצְרִי מִלָּבוֹא בַּקָּהָל אֶלָּא עַד
3 שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְתַעֵב מִצְרִי". (נו) שֶׁלֹּא לִקְרֹא
4 שָׁלוֹם לְעַמּוֹן וּמוֹאָב בַּתְּחִלָּה בִּשְׁעַת מִלְחָמָה כִּשְׁאָר הַגּוֹיִם,
5 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם". (נז) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית
6 אִילָנֵי מַאֲכָל, וְכֵן כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
7 תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ". (נח) שֶׁלֹּא יִירְאוּ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וְלֹא
8 יִפְחֲדוּ מֵאוֹיְבֵיהֶם בִּשְׁעַת מִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲרֹץ
9 מִפְּנֵיהֶם", "לֹא תִירָאוּם". (נט) שֶׁלֹּא יָסוּר מִלְּבָבֵנוּ מַעֲשֵׂה
10 עֲמָלֵק הָרַע שֶׁעָשָׂה לָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁכַּח". (ס) שֶׁאָנוּ
11 מְזַהֲרִין עַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים, לֹא תְקַלֵּל",
12 וְנֶאֱמַר בָּעִנְיָן: "וְנוֹקֵב שֵׁם ה', מוֹת יוּמָת". וְזֶה הַכְּלָל: כָּל
13 שֶׁעָנַשׁ עָלָיו הַכָּתוּב כָּרֵת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין, הֲרֵי זוֹ מִצְוַת
14 לֹא תַעֲשֶׂה - חוּץ מִן הַמִּילָה וּפֶסַח, שֶׁהֵן בְּכָרֵת, וְהֵן מִצְוֹת
15 עֲשֵׂה. (סא) שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
16 תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר". (סב) שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע לַשָּׁוְא, שֶׁנֶּאֱמַר:
17 "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא". (סג) שֶׁלֹּא לְחַלֵּל אֶת
18 שֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם
19 קָדְשִׁי". (סד) שֶׁלֹּא לְנַסּוֹת אֶת דְּבַר ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְנַסּוּ
20 אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם*". (סה) שֶׁלֹּא לְאַבֵּד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אוֹ בָּתֵּי
21 כְּנֵסִיּוֹת, אוֹ בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת; וְכֵן אֵין מוֹחֲקִין אֶת הַשֵּׁמוֹת
22 הַמְקֻדָּשִׁין, וְאֵין מְאַבְּדִים כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַבֵּד
23 תְּאַבְּדוּן לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם*". (סו) שֶׁלֹּא יָלִין הַצָּלוּב
24 עַל הָעֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ*". (סז) שֶׁלֹּא
25 לְהַשְׁבִּית שְׁמִירָה סָבִיב לַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת
26 מִשְׁמַרְתִּי*". (סח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן לַהֵיכָל בְּכָל עֵת, שֶׁנֶּאֱמַר:
27 "וְאַל יָבֹא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ". (סט) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן בַּעַל
28 מוּם מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלִפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ אֶל הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא*".
29 (ע) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם*".
30 (עא) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם עוֹבֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר
31 בּוֹ מוּם, לֹא יִקְרָב*". (עב) שֶׁלֹּא יִתְעַסְּקוּ הַלְוִיִּם בַּעֲבוֹדַת
32 הַכֹּהֲנִים וְלֹא הַכֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר בַּלְוִיִּם: "אֶל
33 כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם*". (עג)
34 שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ וְלֹא יוֹרֶה בַּתּוֹרָה שִׁתּוּי יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַיִן
35 וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד", וְנֶאֱמַר: "וְלִהוֹרוֹת
36 אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל*". (עד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד הַזָּר בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר:
37 "וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם*". (עה) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד כֹּהֵן טָמֵא,
38 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל*". (עו) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד כֹּהֵן
39 טְבוּל יוֹם עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יְחַלְּלוּ*". (עז)
40 שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן טָמֵא לָעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִטַּמְּאוּ אֶת
41 מַחֲנֵיהֶם"; זֶה מַחֲנֵה שְׁכִינָה. (עח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס טָמֵא לְמַחֲנֵה
42 לְוִיָּה, שֶׁכְּנֶגְדּוֹ לְדוֹרוֹת הַר הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבוֹא אֶל תּוֹךְ
43 הַמַּחֲנֶה"; זֶה מַחֲנֵה לְוִיָּה*. (עט) שֶׁלֹּא לִבְנוֹת אַבְנֵי מִזְבֵּחַ
44 גָּזִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית*". (פ) שֶׁלֹּא לִפְסֹעַ עַל
45 הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלוֹת עַל מִזְבְּחִי*". (פא)
46 שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר וּלְהַקְרִיב בְּמִזְבַּח הַזָּהָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲלוּ
47 עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה*". (פב) שֶׁלֹּא לְכַבּוֹת אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר:
48 "אֵשׁ, תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ - לֹא תִכְבֶּה*". (פג) שֶׁלֹּא
49 לַעֲשׂוֹת בְּמַתְכֹּנֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא
50 תַעֲשׂוּ*". (פד) שֶׁלֹּא לָסוּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה זָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל
51 בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ*". (פה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בְּמַתְכֹּנֶת הַקְּטֹרֶת,
52 שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ*". (פו) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא בַּדֵּי
53 הָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָסוּרוּ מִמֶּנּוּ**". (פז) שֶׁלֹּא יִזַּח הַחֹשֶׁן
54 מֵעַל הָאֵפוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד*". (פח)
55 שֶׁלֹּא יִקָּרַע הַמְּעִיל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה לוֹ - לֹא
56 יִקָּרֵעַ*". (פט) שֶׁלֹּא לְהַעֲלוֹת קָדָשִׁים בַּחוּץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר
57 לְךָ, פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ...*". (צ) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט קָדָשִׁים בַּחוּץ,
58 שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל
59 מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ וְנִכְרַת*". (צא) שֶׁלֹּא לְהַקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין
60 לַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּל אֲשֶׁר בּוֹ מוּם, לֹא תַקְרִיבוּ"; זֶהוּ אִסּוּר
61 הֶקְדֵּשׁוֹ. (צב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט בַּעֲלֵי מוּמִין לְשֵׁם קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר:
62 "לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'". (צג) שֶׁלֹּא לִזְרֹק דַּם בַּעֲלֵי מוּמִין
63 לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּבַעֲלֵי מוּמִין: "לֹא תַקְרִיבוּ לַה'"*;
64 וְזֶהוּ אִסּוּר זְרִיקַת דָּמָם*. (צד) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר אֵמוּרֵי בַּעֲלֵי
65 מוּמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם*". (צה) שֶׁלֹּא
66 לְהַקְרִיב בַּעַל מוּם עוֹבֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ
67 שׁוֹר וָשֶׂה, אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם"; זֶהוּ מוּם עוֹבֵר. (צו) שֶׁלֹּא
68 לְהַקְרִיב בַּעַל מוּם מִיַּד הַגּוֹיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִיַּד בֶּן נֵכָר, לֹא
69 תַקְרִיבוּ*". (צז) שֶׁלֹּא יִתֵּן מוּם בַּקָּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "מוּם לֹא
70 יִהְיֶה בּוֹ"; כְּלוֹמַר, לֹא תִּתֵּן בּוֹ מוּם*. (צח) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב
71 שְׂאוֹר אוֹ דְבַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל שְׂאוֹר וְכָל דְּבַשׁ, לֹא
72 תַקְטִירוּ**". (צט) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב תָּפֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַשְׁבִּית
73 מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ*". (ק) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב אֶתְנָן וּמְחִיר,
74 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב**". (קא) שֶׁלֹּא
75 לִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, לֹא תִשְׁחָטוּ
76 בְּיוֹם אֶחָד**". (קב) שֶׁלֹּא לִתֵּן שֶׁמֶן זַיִת בְּמִנְחַת חוֹטֵא,
77 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן*". (קג) שֶׁלֹּא לִתֵּן עָלֶיהָ
78 לְבוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה*". (קד) שֶׁלֹּא יִתֵּן שֶׁמֶן
79 בְּמִנְחַת שׁוֹטֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִצֹּק עָלָיו שֶׁמֶן**". (קה) שֶׁלֹּא
80 יִתֵּן עָלָיו לְבוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה*". (קו) שֶׁלֹּא
81 לְהָמִיר אֶת הַקָּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ, וְלֹא יָמִיר
82 אֹתוֹ**". (קז) שֶׁלֹּא לְשַׁנּוֹת הַקָּדָשִׁים מִקָּרְבָּן לְקָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר
83 בַּבְּכוֹר: "לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ*"; כְּלוֹמַר, לֹא יַקְדִּישֶׁנּוּ לְקָרְבָּן
84 אַחֵר*. (קח) שֶׁלֹּא לִפְדּוֹת בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ
85 בְּכוֹר שׁוֹר וְגוֹ' לֹא תִפְדֶּה**". (קט) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר מַעֲשַׂר בְּהֵמָה,
86 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִגָּאֵל*". (קי) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר שְׂדֵה הַחֵרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר:
87 "לֹא יִמָּכֵר**". (קיא) שֶׁלֹּא לִפְדּוֹת שְׂדֵה הַחֵרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
88 יִגָּאֵל**". (קיב) שֶׁלֹּא יַבְדִּיל רֹאשׁ חַטַּאת הָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר:
89 "וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ*". (קיג) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בַּקָּדָשִׁים,
90 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ**". (קיד) שֶׁלֹּא לִגְזֹז אֶת
91 הַקָּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ*". (קטו) שֶׁלֹּא
92 יִשְׁחַט הַפֶּסַח וְהֶחָמֵץ קַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ
93 דַּם זִבְחִי*". (קטז) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ אֵמוּרֵי הַפֶּסַח עַד שֶׁיִּפָּסְלוּ
94 בְּלִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר*". (קיז) שֶׁלֹּא
95 לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר**".
96 (קיח) שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר מֵחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי,

שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָלִין מִן הַבָּשָׂר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר "לַבֹּקֶר" - לְבָקְרוֹ שֶׁל יוֹם שֵׁנִי שֶׁל הַפֶּסַח, שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי לַשְּׁחִיטָה. (קיט) שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי עַד בֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר". (קכ) שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר הַתּוֹדָה עַד בֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר"; וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קָדָשִׁים, שֶׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתָן. (קכא) שֶׁלֹּא לִשְׁבּוֹר עֶצֶם בַּפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֶצֶם, לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ". (קכב) שֶׁלֹּא לִשְׁבּוֹר עֶצֶם בְּפֶסַח שֵׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֶצֶם, לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ". (קכג) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא מִבְּשַׂר הַפֶּסַח מִן הַחֲבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת". (קכד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת שְׁיָרֵי מִנְחוֹת חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ, חֶלְקָם". (קכה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח נָא וּמְבֻשָּׁל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא, וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל*". (קכו) שֶׁלֹּא לְהַאֲכִיל בְּשַׂר פֶּסַח לְגֵר תּוֹשָׁב, שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר, לֹא יֹאכַל בּוֹ*". (קכז) שֶׁלֹּא יֹאכַל הֶעָרֵל בְּשַׂר פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל עָרֵל, לֹא יֹאכַל בּוֹ*". (קכח) שֶׁלֹּא לְהַאֲכִיל בְּשַׂר הַפֶּסַח לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל בֶּן נֵכָר, לֹא יֹאכַל בּוֹ"; כְּלוֹמַר, יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּלְוָה לִבְנֵי נֵכָר וְעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹתָם, לֹא יֹאכַל בּוֹ. (קכט) שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם שֶׁנִּטְמָא קָדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה', וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו". (קל) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מִן הַקָּדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא, לֹא יֵאָכֵל". (קלא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל נוֹתָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא*". (קלב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פִּגּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ, פִּגּוּל יִהְיֶה; וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ, עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא"; וְהוּא בְּכָרֵת*. (קלג) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר תְּרוּמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל זָר, לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ*". (קלד) שֶׁלֹּא יֹאכַל אֲפִלּוּ תּוֹשַׁב כֹּהֵן וּשְׂכִירוֹ תְּרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר, לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ*". (קלה) שֶׁלֹּא יֹאכַל עָרֵל תְּרוּמָה, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קָדָשִׁים. וְדָבָר זֶה לִמְּדוּ הַכָּתוּב מִן הַפֶּסַח בִּגְזֵרָה שָׁוָה, וְאֵינוֹ בְּפֵרוּשׁ מִן הַתּוֹרָה; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאִסּוּר עָרֵל בַּקָּדָשִׁים - מִגּוּפֵי תּוֹרָה, וְאֵינוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. (קלו) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן טָמֵא תְּרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ מִזַּרְעֲךָ וְגוֹ' בַּקָּדָשִׁים לֹא יֹאכַל*". (קלז) שֶׁלֹּא תֹּאכַל חֲלָלָה קֹדֶשׁ, לֹא תְּרוּמוֹת וְלֹא חָזֶה וָשׁוֹק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַת כֹּהֵן - כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, הִיא בִּתְרוּמַת הַקָּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל*". (קלח) שֶׁלֹּא תֹּאכַל מִנְחַת כֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה, לֹא תֵאָכֵל*". (קלט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ". (קמ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהֻטַּל בָּהֶם מוּם בְּכַוָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדָנוּ, שֶׁבִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהֻטַּל בָּהֶם מוּם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. (קמא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שֵׁנִי שֶׁל דָּגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ, מַעְשַׂר דְּגָנְךָ*". (קמב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שֵׁנִי שֶׁל תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּירֹשְׁךָ*". (קמג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שֵׁנִי שֶׁל יִצְהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִצְהָרֶךָ*". (קמד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ בְּכֹרוֹת". (קמה) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לָעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לֶאֱסֹר בְּשַׂר חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת חוּץ לָעֲזָרָה, לְפִי שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁיֵּאָכֵל חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ - "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" אֶקְרָא בוֹ. (קמו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וּנְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר"; כְּלוֹמַר, לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר. וְזוֹ הִיא אַזְהָרָה שֶׁל כָּל מוֹעֵל, שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִן הַקָּדָשִׁים הָאֲסוּרִין לֵיהָנוֹת מֵהֶן; וְאִם נֶהֱנָה, מָעַל*. (קמז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וְנִדְבֹתֶיךָ"; כְּלוֹמַר, לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נִדְבוֹתֶיךָ עַד שֶׁיִּזָּרֵק דָּמָם. (קמח) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר בְּשַׂר קָדָשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָר לֹא יֹאכַל, כִּי קֹדֶשׁ הֵם*". (קמט) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן בִּכּוּרִים קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל... וּתְרוּמַת יָדֶךָ"; אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים. (קנ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שֵׁנִי בְּטֻמְאָה וַאֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁיִּפָּדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְא*". (קנא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שֵׁנִי בַּאֲנִינוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ*". (קנב) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דְּמֵי מַעֲשַׂר שֵׁנִי בִּדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת"; וְכָל שֶׁהוּא חוּץ לְצָרְכֵי הַגּוּף הַחַי, "נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת" אֶקְרָא בוֹ*. (קנג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל הַטֶּבֶל; וְהַטֶּבֶל, הוּא דָּבָר שֶׁגִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ הַחַיָּב בִּתְרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת, שֶׁלֹּא הוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל' אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה'"; כְּלוֹמַר, דְּבָרִים שֶׁהֵם עֲתִידִין לְהָרִים אוֹתָן לַה', לֹא יַעֲשׂוּ אוֹתָן חֹל וְיֹאכְלוּ אוֹתָן בְּטֻבְלָן*. (קנד) שֶׁלֹּא לְהַקְדִּים תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים, וְלֹא מַעֲשַׂר רִאשׁוֹן לִתְרוּמָה, וְלֹא מַעֲשַׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן, אֶלָּא מוֹצִיאִין עַל הַסֵּדֶר: בִּכּוּרִים תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, וְאַחַר כָּךְ מַעֲשַׂר רִאשׁוֹן, וְאַחַר כָּךְ מַעֲשַׂר שֵׁנִי; שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר", לֹא תְּאַחֵר דָּבָר הָרָאוּי לְהַקְדִּימוֹ*. (קנה) שֶׁלֹּא לְאַחֵר הַנְּדָרִים וְהַנְּדָבוֹת שֶׁנָּדַר וְשֶׁנִּדֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ*". (קנו) שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת לֶחָג בְּלֹא קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם*". (קנז) שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עַל דְּבָרִים שֶׁאָסַר אָדָם עַל נַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ*". (קנח) שֶׁלֹּא יִקַּח כֹּהֵן זוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ*". (קנט) שֶׁלֹּא יִקַּח כֹּהֵן חֲלָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ*". (קס) שֶׁלֹּא יִקַּח גְּרוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ*". (קסא) שֶׁלֹּא יִקַּח כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה, אֶת אֵלֶּה לֹא יִקָּח**". (קסב) שֶׁלֹּא יִבְעֹל כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, וַאֲפִלּוּ בְּלֹא קִדּוּשִׁין, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַלְּלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ"; הֲרֵי הוּא מַזְהָר שֶׁלֹּא לְחַלֵּל כְּשֵׁרָה*. (קסג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן לַמִּקְדָּשׁ פְּרוּעַ רֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֹאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ*". (קסד) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן לַמִּקְדָּשׁ קְרוּעַ בְּגָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִגְדֵיכֶם לֹא תִפְרֹמוּ**". (קסה) שֶׁלֹּא יֵצֵא כֹּהֵן מִן הָעֲזָרָה בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ**". (קסו) שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט לִשְׁאָר מֵתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא**". (קסז) שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא כֹּהֵן גָּדוֹל וַאֲפִלּוּ לִקְרוֹבָיו,

1 שֶׁנֶּאֱמַר: "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא". (קסח) שֶׁלֹּא יִכְּנַס כֹּהֵן
2 גָּדוֹל עִם מֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת, לֹא יָבֹא"; כָּךְ
3 לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁהוּא חַיָּב בְּבֵל יָבוֹא וְחַיָּב בְּבֵל יִטַּמָּא.
4 (קסט) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לְוִי חֵלֶק בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר:
5 "וְנַחֲלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ". (קע) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לְוִי חֵלֶק בַּבִּזָּה
6 בִּשְׁעַת כִּבּוּשׁ הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם חֵלֶק
7 וְנַחֲלָה". (קעא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת קָרְחָה עַל מֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
8 תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם - לָמֵת*". (קעב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּהֵמָה
9 טְמֵאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה*".
10 (קעג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּג טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם,
11 מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ*". (קעד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹף טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר:
12 "וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף, לֹא יֵאָכְלוּ*". (קעה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל
13 שֶׁרֶץ הָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל שֶׁרֶץ הָעוֹף, טָמֵא הוּא לָכֶם, לֹא
14 יֵאָכֵלוּ*". (קעו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל
15 הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - שֶׁקֶץ הוּא, לֹא יֵאָכֵל*". (קעז) שֶׁלֹּא
16 לֶאֱכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם,
17 בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ*". (קעח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תּוֹלַעַת
18 הַפֵּרוֹת כְּשֶׁתֵּצֵא לָאֲוִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל
19 הָאָרֶץ - לֹא תֹאכֵלוּם*". (קעט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הַמַּיִם,
20 שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ*".
21 (קפ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מֵתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה*".
22 (קפא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טְרֵפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא
23 תֹאכֵלוּ*". (קפב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֵבֶר מִן הַחַי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
24 תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר*". (קפג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גִּיד הַנָּשֶׁה,
25 שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה*".
26 (קפד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל דָּם, לֹא תֹאכְלוּ*".
27 (קפה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֵלֶב, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז
28 - לֹא תֹאכֵלוּ*". (קפו) שֶׁלֹּא לְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
29 תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ*". (קפז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב,
30 שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי" פַּעַם שְׁנִיָּה; כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי
31 הַשְּׁמוּעָה, שֶׁאֶחָד לְאִסּוּר בְּשׁוּל וְאֶחָד לְאִסּוּר אֲכִילָה. (קפח)
32 שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר שׁוֹר הַנִּסְקָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת
33 בְּשָׂרוֹ**". (קפט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת תְּבוּאָה חֲדָשָׁה קֹדֶם הַפֶּסַח,
34 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֶחֶם וְגוֹ' לֹא תֹאכְלוּ*". (קצ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָלִי מִן
35 הֶחָדָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָלִי לֹא תֹאכְלוּ*". (קצא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל
36 כַּרְמֶל מִן הֶחָדָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ*". (קצב) שֶׁלֹּא
37 לֶאֱכֹל עָרְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שֶׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים, לֹא
38 יֵאָכֵל*". (קצג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּן תִּקְדַּשׁ
39 הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע, וּתְבוּאַת הַכָּרֶם"; זֶה הוּא אִסּוּר
40 אֲכִילָה. (קצד) שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יֵין נֶסֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר חֵלֶב
41 זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ, יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם**". (קצה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל
42 וְלִשְׁתּוֹת דֶּרֶךְ זוֹלֵל וְסוֹבֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּנֵנוּ זֶה זוֹלֵל וְסֹבֵא*".
43 (קצו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּיוֹם הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר
44 לֹא תְעֹנֶּה*". (קצז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּפֶסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
45 יֵאָכֵל חָמֵץ*". (קצח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר:
46 "כָּל מַחְמֶצֶת, לֹא תֹאכֵלוּ*". (קצט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ אַחַר
47 חֲצוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ*".
48 (ר) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ*". (רא)
49 שֶׁלֹּא יִמָּצֵא חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׂאוֹר, לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם**".
50 (רב) שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן, וְלֹא דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ יַיִן וְטַעֲמוֹ
51 כְּטַעַם יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים"; וַאֲפִלּוּ הֶחְמִיץ
52 הַיַּיִן אוֹ דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ הַיַּיִן, הֲרֵי זֶה אָסוּר עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר:
53 "חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה*". (רג) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים
54 לַחִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲנָבִים לַחִים**". (רד) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים
55 יְבֵשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכֵל**". (רה) שֶׁלֹּא יֹאכַל
56 חַרְצַנִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵחַרְצַנִּים לֹא יֹאכֵל***". (רו) שֶׁלֹּא יֹאכַל
57 זוּגִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַד זָג - לֹא יֹאכֵל**". (רז) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא הַנָּזִיר
58 לַמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא*". (רח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס
59 בְּאֹהֶל הַמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל נֶפֶשׁ מֵת, לֹא יָבֹא****". (רט) שֶׁלֹּא
60 יְגַלַּח הַנָּזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ*". (רי) שֶׁלֹּא
61 לִקְצֹר כָּל הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצוֹר*".
62 (ריא) שֶׁלֹּא לִלְקֹט הַשִּׁבֳּלִים הַנּוֹפְלוֹת בִּשְׁעַת קְצִירָה,
63 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֶקֶט קְצִירְךָ, לֹא תְלַקֵּט*". (ריב) שֶׁלֹּא לִבְצֹר
64 עוֹלְלוֹת הַכֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל*". (ריג) שֶׁלֹּא
65 לִלְקֹט פֶּרֶט הַכֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט*". (ריד)
66 שֶׁלֹּא לִקַּח עֹמֶר הַשִּׁכְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ*"; וְכֵן
67 כָּל הָאִילָנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ*". (רטו) שֶׁלֹּא
68 לִזְרֹעַ כִּלְאֵי זְרָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם*". (רטז)
69 שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בַּכֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ
70 כִּלְאָיִם**". (ריז) שֶׁלֹּא לְהַרְבִּיעַ בְּהֵמָה מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ,
71 שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּהֵמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאָיִם*". (ריח) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה
72 מְלָאכָה בִּשְׁנֵי מִינֵי בְּהֵמָה כְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְרֹשׁ בְּשׁוֹר
73 וּבַחֲמוֹר יַחְדָּו*". (ריט) שֶׁלֹּא לַחְסֹם בְּהֵמָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה
74 בְּדָבָר שֶׁאוֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ וְנֶהֱנֵית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר
75 בְּדִישׁוֹ**". (רכ) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֲדָמָה בִּשְׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂדְךָ
76 לֹא תִזְרָע*". (רכא) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אִילָן בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר:
77 "וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר*". (רכב) שֶׁלֹּא לִקְצֹר סְפִיחֵי שְׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ
78 שֶׁקּוֹצְרִין בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא
79 תִקְצוֹר*". (רכג) שֶׁלֹּא לֶאֱסֹף פֵּרוֹת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ
80 שֶׁאוֹסְפִין בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא
81 תִבְצֹר*". (רכד) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בִּשְׁנַת יוֹבֵל בֵּין אֲדָמָה בֵּין אִילָן,
82 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְרָעוּ*". (רכה) שֶׁלֹּא לִקְצֹר סְפִיחֵי יוֹבֵל כִּשְׁאָר
83 הַשָּׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לֹא תִקְצְרוּ אֶת סְפִיחֶיהָ*". (רכו) שֶׁלֹּא
84 לֶאֱסֹף פֵּרוֹת יוֹבֵל כַּאֲסִפַּת שְׁאָר שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וְלֹא
85 תִבְצְרוּ אֶת נְזִרֶיהָ*". (רכז) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר שָׂדֶה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
86 לִצְמִיתוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָאָרֶץ, לֹא תִמָּכֵר לִצְמִיתוּת*". (רכח)
87 שֶׁלֹּא לְשַׁנּוֹת מִגְרַשׁ הַלְוִיִּם וּשְׂדוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׂדֵה
88 מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, לֹא יִמָּכֵר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה
89 שֶׁלֹּא יִשְׁתַּנֶּה. (רכט) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב אֶת הַלְוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר:
90 "הִשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי"; אֶלָּא נוֹתְנִין לָהֶם
91 מַתְּנוֹתֵיהֶם וּמְשַׂמְּחִים אוֹתָם בָּהֶן בְּכָל רֶגֶל וָרֶגֶל*. (רל) שֶׁלֹּא
92 יִתְבַּע הַלְוָאָה שֶׁעָבְרָה עָלֶיהָ שְׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִגֹּשׁ אֶת
93 רֵעֵהוּ*". (רלא) שֶׁלֹּא יִמְנַע מִלְּהַלְוֹת לְעָנִי מִפְּנֵי הַשְּׁמִטָּה,
94 שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן יִהְיֶה דָּבָר*". זֶה הַכְּלָל - כָּל מָקוֹם
95 שֶׁנֶּאֱמַר 'הִשָּׁמֶר' אוֹ 'פֶּן' אוֹ 'אַל', אֵינוֹ אֶלָּא מִצְוַת לֹא
96 תַעֲשֶׂה. (רלב) שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּהַחְיוֹת לְעָנִי וּמִלִּתֵּן לוֹ מַה

שֶׁהוּא צָרִיךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְאַמֵּץ אֶת לְבָבְךָ". נִמְצָא: הַנּוֹתֵן צְדָקָה - עוֹשֶׂה מִצְוַת עֲשֵׂה; וְהַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה - יָתֵר עַל שֶׁבִּטֵּל עֲשֵׂה, עָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה. (רלג) שֶׁלֹּא לִשְׁלֹחַ עֶבֶד עִבְרִי רֵיקָם כְּשֶׁיֵּצֵא חָפְשִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם". (רלד) שֶׁלֹּא יִתְבַּע הֶעָנִי בְּחוֹבוֹ כְּשֶׁיֵּדַע שֶׁהוּא עָנִי, וְלֹא יָצַר לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה". (רלה) שֶׁלֹּא לְהַלְוֹת בְּרִבִּית לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת כַּסְפְּךָ - לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ". (רלו) שֶׁלֹּא לִלְוֹת בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ"; כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַלָּוֶה, שֶׁלֹּא יְנַשֵּׁךְ לַמַּלְוֶה. (רלז) שֶׁלֹּא לְהַשִּׁית יָד בֵּין לוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית, וְלֹא לִהְיוֹת עָרֵב, וְלֹא עֵד, וְלֹא לִכְתֹּב שְׁטָר בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ". (רלח) שֶׁלֹּא לְאַחֵר פְּעֻלַּת שָׂכִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ". (רלט) שֶׁלֹּא יִמְשֹׁכֵן בַּעַל חוֹבוֹ בִּזְרוֹעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ". (רמ) שֶׁלֹּא לִמְנוֹעַ הָעֲבוֹט מִבְּעָלָיו הֶעָנִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ"; כְּלוֹמַר, לֹא תִּשְׁכַּב עִמּוֹ, אֶלָּא הֲשִׁיבֵנוּ לוֹ בַּלַּיְלָה, הוֹאִיל וְהוּא צָרִיךְ לוֹ בַּלַּיְלָה. (רמא) שֶׁלֹּא לְמַשְׁכֵּן הָאַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַחְבֹּל בֶּגֶד אַלְמָנָה". (רמב) שֶׁלֹּא לַחְבֹּל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַחְבֹּל רֵחַיִם וָרָכֶב". (רמג) שֶׁלֹּא לִגְנֹב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִגְנֹב"; זוֹ גְּנֵבַת נֶפֶשׁ. (רמד) שֶׁלֹּא לִגְנֹב מָמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִגְנֹבוּ"; זוֹ גְּנֵבַת מָמוֹן. (רמה) שֶׁלֹּא לִגְזֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִגְזֹל*". (רמו) שֶׁלֹּא לְהַסִּיג גְּבוּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ*". (רמז) שֶׁלֹּא לַעֲשֹׁק, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֶךָ*". (רמח) שֶׁלֹּא לְכַחֵשׁ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְכַחֲשׁוּ*". (רמט) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע עַל כְּפִירַת מָמוֹן חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִשְׁקְרוּ"; כְּלוֹמַר, לֹא תִּשָּׁבַע לַשֶּׁקֶר בְּמָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לְחַבֵּרְךָ בְּיָדְךָ. (רנ) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו*". (רנא) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בִּדְבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ"; זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים. (רנב) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת אֶת הַגֵּר בִּדְבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגֵר לֹא תוֹנֶה*". (רנג) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת אֶת הַגֵּר בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ*". (רנד) שֶׁלֹּא לְהַחְזִיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַאֲדוֹנָיו שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו*". (רנה) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּטוֹב לוֹ, לֹא תּוֹנֶנּוּ*". (רנו) שֶׁלֹּא לְעַנּוֹת יָתוֹם וְאַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אַלְמָנָה וְיָתוֹם, לֹא תְעַנּוּן*". (רנז) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עִבְרִי עֲבוֹדַת עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד*". (רנח) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר אוֹתוֹ מִמְכֶּרֶת עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד*". (רנט) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עִבְרִי בְּפָרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ**". (רס) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ הַגּוֹי לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לוֹ בְּפָרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ*". (רסא) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר אָמָה עִבְרִיָּה לְאַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ*". (רסב) שֶׁלֹּא לִמְנֹעַ מֵאָמָה עִבְרִיָּה הַיְעוּדָה שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ, לֹא יִגְרָע"; וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַנָּשִׁים. (רסג) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר אִשֶּׁת יְפַת תֹּאַר לִהְיוֹת שִׁפְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִמְכְּרֻנָּה*". (רסד) שֶׁלֹּא לִכְבֹּשׁ אִשֶּׁת יְפַת תֹּאַר לִהְיוֹת שִׁפְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ**". (רסה) שֶׁלֹּא לַחְמֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ**". (רסו) שֶׁלֹּא לְהִתְאַוּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ*". (רסז) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַשָּׂכִיר שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה מִן הַמְחֻבָּר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחָרְמֹשׁ לֹא תָנִיף*". (רסח) שֶׁלֹּא יִקַּח הַשָּׂכִיר יָתֵר עַל אֲכִילָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ; וְאֶל כֶּלְיְךָ, לֹא תִתֵּן*". (רסט) שֶׁלֹּא יִתְעַלֵּם מִן הָאֲבֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם**". (רע) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ בְּהֵמָה רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ בַּדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִרְאֶה חֲמוֹר אָחִיךָ**". (רעא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עָוֶל בְּמִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַכָּתוּב מַזְהִיר: לֹא תַּעֲשׂוּ עָוֶל בְּמִשְׁפַּט הַמִּדָּה. (רעב) שֶׁלֹּא לְהִיוֹת אֶצְלֵנוּ אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ וְגוֹ'**". (רעג) שֶׁלֹּא לְעַוֵּל הַמִּשְׁפָּט, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט****". (רעד) שֶׁלֹּא לִקַּח שֹׁחַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֹׁחַד, לֹא תִקָּח*". (רעה) שֶׁלֹּא לְכַבֵּד גָּדוֹל בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל***". (רעו) שֶׁלֹּא יִירָא הַדַּיָּן בַּדִּין מֵאָדָם רַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ*". (רעז) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל עָנִי בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדַל, לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ*". (רעח) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט אָדָם חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ"; זֶה אֶבְיוֹן בְּמִצְוֹת. (רעט) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל הַמַּזִּיק בְּדִינֵי קְנָסוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָחוֹס עֵינְךָ***". (רפ) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט גֵּרִים וִיתוֹמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם*". (רפא) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ מֵאֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין וְאֵין חֲבֵרוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא**". (רפב) שֶׁלֹּא לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים בְּדִבְרֵי נְפָשׁוֹת, אִם הָיוּ הַמְחַיְּבִין יוֹתֵר עַל הַמְזַכִּין אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת*". (רפג) שֶׁלֹּא יְלַמֵּד חוֹבָה מִי שֶׁלִּמֵּד זְכוּת תְּחִלָּה בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲנֶה עַל רַב, לִנְטֹת*". (רפד) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת בַּדַּיָּנִין אָדָם שֶׁאֵינוֹ חָכָם בְּדִינֵי תּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חָכָם בְּחָכְמוֹת אֲחֵרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט**". (רפה) שֶׁלֹּא לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר***". (רפו) שֶׁלֹּא יָעִיד בַּעַל עֲבֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע, לִהְיֹת עֵד חָמָס*". (רפז) שֶׁלֹּא יָעִיד קָרוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת בְּעֵדוּת בָּנִים, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קְרוֹבִים. (רפח) שֶׁלֹּא לִכְרֹת הַדִּין עַל פִּי עֵד אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ*". (רפט) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג נָקִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִרְצַח*". (רצ) שֶׁלֹּא לַחְתֹּךְ הַדִּין בְּאֹמֶד הַדַּעַת, עַד שֶׁיִּרְאוּ שְׁנֵי עֵדִים גּוּפוֹ שֶׁל דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג*". (רצא) שֶׁלֹּא יוֹרֶה הָעֵד בַּדִּין שֶׁהֵעִיד בּוֹ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֵד אֶחָד, לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ**". (רצב) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג מְחֻיָּב הֲרִיגָה קֹדֶם שֶׁיַּעֲמֹד בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ, עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה****". (רצג) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הָרוֹדֵף, אֶלָּא הוֹרְגִין אוֹתוֹ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לַנִּרְדָּף וְיַהַרְגֶנּוּ אוֹ יְגַלֶּה עֶרְוָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִצַּתָּה אֶת כַּפָּהּ, לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ*". (רצד) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ הָאָנוּס, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר*". (רצה) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר מִן הָרוֹצֵחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ

רוֹצֵחַ". (רצו) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר בְּגָלוּת רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
"וְלֹא תִקְּחוּ כֹפֶר, לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ". (רצז) שֶׁלֹּא לַעֲמֹד
עַל הַדָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ". (רצח) שֶׁלֹּא
לְהַנִּיחַ מִכְשׁוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ". (רצט)
שֶׁלֹּא לְהַכְשִׁיל תָּם בַּדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִפְנֵי עִוֵּר, לֹא תִתֵּן
מִכְשֹׁל". (ש) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף בְּמַלְקוּת הַמְחֻיָּב מַלְקוּת,
שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוֹסִיף; פֶּן יוֹסִיף". (שא) שֶׁלֹּא לְרַגֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר:
"לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ". (שב) שֶׁלֹּא לִשְׂנֹא בַּלֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר:
"לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ". (שג) שֶׁלֹּא לְהַלְבִּין פְּנֵי אָדָם
מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ, וְלֹא תִשָּׂא
עָלָיו חֵטְא". (שד) שֶׁלֹּא לִנְקֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִקֹּם". (שה)
שֶׁלֹּא לִנְטֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִטֹּר". (שו) שֶׁלֹּא לִקַּח אֶם עַל
הַבָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים". (שז) שֶׁלֹּא
לְגַלֵּחַ שְׂעַר הַנֶּתֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ". (שח)
שֶׁלֹּא לִתְלֹשׁ סִימָנֵי צָרַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת".
(שט) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד וְלִזְרֹעַ בְּנַחַל אֵיתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לֹא
יֵעָבֵד בּוֹ, וְלֹא יִזָּרֵעַ*". (שי) שֶׁלֹּא לְהַחְיוֹת מְכַשֵּׁף, שֶׁנֶּאֱמַר:
"מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה*". (שיא) שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב חָתָן בְּדָבָר מִצְּרְכֵי
צִבּוּר כָּל שְׁנָתוֹ, כְּגוֹן צָבָא וּשְׁמִירַת הַחוֹמָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן,
שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא, וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר*". (שיב)
שֶׁלֹּא לְהַמְרוֹת עַל פִּי בֵּית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר מִכָּל
הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ*". (שיג) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל מִצְוֹות
הַתּוֹרָה, בֵּין תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בֵּין בְּפֵרוּשָׁהּ שֶׁקִּבְּלוּ עַל פֶּה,
שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם - אֹתוֹ
תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת; לֹא תֹסֵף עָלָיו*". (שיד) שֶׁלֹּא לִגְרֹעַ מִכָּל
מִצְוֹות הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ*". (שטו) שֶׁלֹּא
לְקַלֵּל הַדַּיָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל*". (שטז) שֶׁלֹּא
לְקַלֵּל הַנָּשִׂיא, וְהוּא הַמֶּלֶךְ אוֹ רֹאשׁ יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ, לֹא תָאֹר*". (שיז) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אֶחָד
מִשְּׁאָר יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ*". (שיח) שֶׁלֹּא
לְקַלֵּל אָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, מוֹת יוּמָת*".
(שיט) שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ,
מוֹת יוּמָת**". (שכ) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר:
"לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה**". (שכא) שֶׁלֹּא לְהַלֵּךְ חוּץ לִתְחוּם
מְדִינָה כְּהוֹלְכֵי דְרָכִים בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל יֵצֵא אִישׁ
מִמְּקֹמוֹ*". (שכב) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְבַעֲרוּ
אֵשׁ בְּכָל מֹשְׁבֹתֵיכֶם**". (שכג) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בָּרִאשׁוֹן
שֶׁל פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם**". (שכד)
שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כָּל
מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם*". (שכה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּחַג
הַשָּׁבוּעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ**".
(שכו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, שֶׁנֶּאֱמַר
בּוֹ: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ*". (שכז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת
מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וְכָל מְלָאכָה לֹא
תַעֲשׂוּ**". (שכח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג,
שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ*". (שכט) שֶׁלֹּא
לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁל חַג, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כָּל
מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ**". (של) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵם,
שֶׁנֶּאֱמַר: "אִמְּךָ הִיא, לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ***". (שלא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת
עֶרְוַת אָחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ לֹא תְגַלֶּה*". (שלב)
שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת אָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיךָ
לֹא תְגַלֶּה*". (שלג) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ מִן הָאָב אוֹ מִן
הָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ, אֲחוֹתְךָ
הִיא - לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ**". (שלד) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת בַּת
הַבֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ**". (שלה) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת
בַּת הַבַּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ בַּת בִּתְּךָ, לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן*". (שלו)
שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת הַבַּת; וְלָמָּה לֹא נִתְפָּרְשָׁה בַּתּוֹרָה? מִפְּנֵי
שֶׁאָסַר בַּת הַבַּת, שֶׁתַּק מִן הַבַּת; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ,
שֶׁאִסּוּר הַבַּת מִגּוּפֵי תּוֹרָה, כִּשְׁאָר עֲרָיוֹת*. (שלז) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת
עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה*****".
(שלח) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת בַּת
בְּנָהּ***". (שלט) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר:
"וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תִקַּח**". (שמ) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת
הָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ לֹא תְגַלֶּה*". (שמא) שֶׁלֹּא
לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת הָאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחוֹת אָבִיךָ לֹא
תְגַלֶּה*". (שמב) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת אֲחִי הָאָב, שֶׁנֶּאֱמַר:
"אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב, דֹּדְתְּךָ הִיא*". (שמג) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת
עֶרְוַת אֵשֶׁת הַבֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת כַּלָּתְךָ, לֹא תְגַלֶּה*". (שמד)
שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת אָח, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ
לֹא תְגַלֶּה*". (שמה) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח**". (שמו) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת
עֶרְוַת נִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ - לֹא תִקְרַב***".
(שמז) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל אֵשֶׁת
עֲמִיתֶךָ - לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע*". (שמח) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם
בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע**".
(שמט) שֶׁלֹּא תָּבִיא אִשָּׁה בְּהֵמָה עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה לֹא
תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לִרְבָעָהּ*". (שנ) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם זָכָר,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת זָכָר - לֹא תִשְׁכַּב*". (שנא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת
הָאָב עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה*". (שנב) שֶׁלֹּא
לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחִי הָאָב עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ
לֹא תְגַלֶּה*". (שנג) שֶׁלֹּא לִקְרַב לָעֲרָיוֹת בִּדְבָרִים הַמְבִיאִין
לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה, כְּגוֹן חִבּוּק וְנִשּׁוּק וּרְמִיזָה וּקְפִיצָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
"אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ, לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה"; מִפִּי
הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לִקְרָבָה הַמְבִיאָה לִידֵי גִּלּוּי
עֶרְוָה. (שנד) שֶׁלֹּא יִשָּׂא מַמְזֵר בַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'". (שנה) שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קְדֵשָׁה, וְהִיא
הַנִּבְעֶלֶת בְּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה*****".
(שנו) שֶׁלֹּא יַחֲזִיר הַמְגֹרָשׁ גְּרוּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת לְאַחֵר,
שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב
לְקַחְתָּהּ*". (שנז) שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא הַיְבָמָה לְאִישׁ זָר חוּץ מִיְּבָמָהּ,
שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת*". (שנח) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ הָאוֹנֵס
אֲנוּסָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו*". (שנט) שֶׁלֹּא
יְגָרֵשׁ מוֹצִיא שֵׁם רַע אֶת אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לֹא יוּכַל
לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו***". (שס) שֶׁלֹּא יִקַּח סָרִיס בַּת יִשְׂרָאֵל,
שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבֹא פְצוּעַ דַּכָּא*". (שסא) שֶׁלֹּא לְסָרֵס זָכָר מִכָּל
הַמִּינִין, לֹא אָדָם וְלֹא בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְאַרְצְכֶם

לֹא תַעֲשׂוּ". (שסב) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת עַל יִשְׂרָאֵל אִישׁ מִקְּהַל גֵּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי". (שסג) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה הַמֶּלֶךְ סוּסִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים". (שסד) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה הַמֶּלֶךְ נָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים". (שסה) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ הַמֶּלֶךְ כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֶסֶף וְזָהָב, לֹא יַרְבֶּה לוֹ מְאֹד".

אֵלּוּ הֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, הֵן וּכְלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן; וְכָל אוֹתָן הַכְּלָלוֹת וְהַדִּקְדּוּקִין וְהַבֵּאוּרִין שֶׁל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, הִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁקִּבְּלוּ בֵּית דִּין מִפִּי בֵּית דִּין. וְיֵשׁ מִצְוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ אַחַר מַתַּן תּוֹרָה, וְקָבְעוּ אוֹתָן נְבִיאִים וַחֲכָמִים, וּפָשְׁטוּ בְּכָל יִשְׂרָאֵל - כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה, וְנֵר חֲנֻכָּה, וְתַעֲנִית תִּשְׁעָה בְּאָב, וְיָדַיִם, וְעֵרוּבִין. וְיֵשׁ לְכָל מִצְוָה וּמִצְוָה מֵאֵלּוּ פֵּרוּשִׁין וְדִקְדּוּקִין; וְהַכֹּל יִתְבָּאֵר בְּחִבּוּר זֶה. כָּל אֵלּוּ הַמִּצְוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ - חַיָּבִין אָנוּ לְקַבְּלָם וּלְשָׁמְרָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר וכו'"; וְאֵינָן תּוֹסֶפֶת עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה. וְעַל מָה הִזְהִירָה תּוֹרָה, "לֹא תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"? שֶׁלֹּא יִהְיֶה נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר, וְלוֹמַר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּהוּ בְּמִצְוָה זוֹ לְהוֹסִיפָהּ לְמִצְוֹת הַתּוֹרָה, אוֹ לְחַסֵּר אַחַת מֵאֵלּוּ הַשֵּׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אֲבָל אִם הוֹסִיפוּ בֵּית דִּין עִם נָבִיא שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן מִצְוָה דֶּרֶךְ תַּקָּנָה, אוֹ דֶּרֶךְ הוֹרָאָה, אוֹ דֶּרֶךְ גְּזֵרָה - אֵין זוֹ תּוֹסֶפֶת; שֶׁהֲרֵי לֹא אָמְרוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּה לַעֲשׂוֹת עֵרוּב אוֹ לִקְרוֹת הַמְּגִלָּה בְּעוֹנָתָהּ. וְאִלּוּ אָמְרוּ כֵּן, הָיוּ מוֹסִיפִין עַל הַתּוֹרָה. אֶלָּא כָּךְ אָנוּ אוֹמְרִים, שֶׁהַנְּבִיאִים עִם בֵּית דִּין תִּקְּנוּ וְצִוּוּ לִקְרוֹת הַמְּגִלָּה בְּעוֹנָתָהּ כְּדֵי לְהַזְכִּיר שְׁבָחָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּתְשׁוּעוֹת שֶׁעָשָׂה לָנוּ, וְהָיָה קָרוֹב לְשַׁוְּעֵנוּ כְּדֵי לְבָרְכוֹ וּלְהַלְּלוֹ, וּכְדֵי לְהוֹדִיעַ לַדּוֹרוֹת הַבָּאִים שֶׁאֱמֶת מַה שֶּׁהִבְטִיחָנוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִי גוֹי גָּדוֹל, אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו". וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הִיא כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, בֵּין עֲשֵׂה וּבֵין לֹא תַעֲשֶׂה.

יום רביעי י"ד אייר ה'תש"ע

וְרָאִיתִי לְחַלֵּק חִבּוּר זֶה לְאַרְבָּעָה עָשָׂר סְפָרִים:

סֵפֶר רִאשׁוֹן - אֶכְלֹל בּוֹ כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן עִקַּר דַּת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַ אוֹתָם תְּחִלַּת הַכֹּל - כְּגוֹן יִחוּד שְׁמוֹ בָּרוּךְ הוּא, וְאִסּוּר עֲבוֹדָה זָרָה. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר הַמַּדָּע'.

סֵפֶר שֵׁנִי - אֶכְלֹל בּוֹ הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן תְּדִירוֹת, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהֶן כְּדֵי לֶאֱהֹב אֶת הַמָּקוֹם וּלְזָכְרוֹ תָּמִיד - כְּגוֹן קְרִיאַת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּתְפִלִּין, וּבְרָכוֹת; וּמִילָה בִּכְלָל, לְפִי שֶׁהוּא אוֹת בִּבְשָׂרֵנוּ לְהַזְכִּיר תָּמִיד בְּשָׁעָה שֶׁאֵין שָׁם לֹא תְּפִלִּין וְלֹא צִיצִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר אַהֲבָה'.

סֵפֶר שְׁלִישִׁי - אֶכְלֹל בּוֹ כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן בִּזְמַנִּים יְדוּעִים - כְּגוֹן שַׁבָּת, וּמוֹעֲדוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר זְמַנִּים'.

סֵפֶר רְבִיעִי - אֶכְלֹל בּוֹ הַמִּצְוֹת שֶׁל בְּעִילָה - כְּגוֹן קְדוּשִׁין וְגֵרוּשִׁין, וְיִבּוּם וַחֲלִיצָה. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר נָשִׁים'.

סֵפֶר חֲמִישִׁי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁל בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת, וּמִצְוֹת שֶׁל מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת - לְפִי שֶׁבִּשְׁנֵי עִנְיָנִים הָאֵלּוּ קִדְּשָׁנוּ הַמָּקוֹם וְהִבְדִּילָנוּ מִן הָאֻמּוֹת, בַּעֲרָיוֹת וּבְמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, וּבִשְׁנֵיהֶם נֶאֱמַר: "וָאַבְדֵּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים", "אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים". וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר קְדֻשָּׁה'.

סֵפֶר שִׁשִּׁי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁיִּתְחַיֵּב אָדָם בָּהֶן מִי שֶׁאָסַר עַצְמוֹ בִּדְבָרִים - כְּגוֹן שְׁבוּעוֹת וּנְדָרִים. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר הַפְּלָאָה'.

סֵפֶר שְׁבִיעִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵם בְּזֶרַע הָאָרֶץ - כְּגוֹן שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת, וּמַעֲשְׂרוֹת וּתְרוּמוֹת, וּשְׁאָר מִצְוֹת הַנִּגְלָלִין עִמָּהֶן מִעִנְיָנָם. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר זְרָעִים'.

סֵפֶר שְׁמִינִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵם בִּבְנִין מִקְדָּשׁ וְקָרְבְּנוֹת צִבּוּר הַתְּמִידִין. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר עֲבוֹדָה'.

סֵפֶר תְּשִׁיעִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵן בְּקָרְבָּנוֹת הַיָּחִיד. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר קָרְבָּנוֹת'.

סֵפֶר עֲשִׂירִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵן בְּטָהֳרוֹת וְטֻמְאוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר טָהֳרָה'.

סֵפֶר אַחַד עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְיֵשׁ בָּהֶן הֶזֵּק תְּחִלָּה בַּמָּמוֹן אוֹ בַּגּוּף. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר נְזִיקִין'.

סֵפֶר שְׁנֵים עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת מְכִירָה וּקְנִיָּה. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר קִנְיָן'.

סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, בִּשְׁאָר דִּינִין שֶׁאֵין בִּתְחִלָּתָן הֶזֵּק - כְּגוֹן שׁוֹמְרִין, וּבַעֲלֵי חוֹבוֹת, וּטְעָנוֹת וּכְפִירוֹת. וְקָרָאתִי סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר מִשְׁפָּטִים'.

סֵפֶר אַרְבָּעָה עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵן מְסוּדִרִין לְסַנְהֶדְרִין - כְּגוֹן מִיתוֹת בֵּית דִּין, וְקַבָּלַת עֵדוּת, וְדִין הַמֶּלֶךְ וּמִלְחָמוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר שׁוֹפְטִים'.

וְזֶה הוּא חִלּוּק הֲלָכוֹת שֶׁל חִבּוּר זֶה לְפִי עִנְיְנֵי הַסְּפָרִים, וְחִלּוּק הַמִּצְוֹת לְפִי עִנְיְנֵי הַהֲלָכוֹת.

וְעַתָּה אַתְחִיל לְבָאֵר כָּל מִשְׁפְּטֵי מִצְוָה וּמִצְוָה וְכָל הַדִּינִים הַנִּכְלָלִים עִמָּהּ מֵעִנְיָנָהּ עַל סֵדֶר הַהֲלָכוֹת בְּעֶזְרַת אֵל שַׁדַּי.

סֵפֶר הַמַּדָּע

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה, הִלְכוֹת דֵּעוֹת, הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִם, הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה.

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹת - שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ; (ב) שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ זוּלָתִי ה'; (ג) לְיַחֲדוֹ; (ד) לְאַהֲבוֹ; (ה) לְיִרְאָה מִמֶּנּוּ; (ו) לְקַדְּשׁוֹ; (ז) שֶׁלֹּא לְחַלֵּל שְׁמוֹ; (ח) שֶׁלֹּא לְאַבֵּד דְּבָרִים שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶן; (ט) לִשְׁמֹעַ מִן הַנָּבִיא הַמְדַבֵּר בִּשְׁמוֹ; (י) שֶׁלֹּא לְנַסּוֹתוֹ.

הִלְכוֹת דֵּעוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א)

לְהַדֵּמוֹת בִּדְרָכָיו; (ב) לְהִדַּבֵּק בְּיוֹדְעָיו; (ג) לֶאֱהֹב אֶת הָרֵעִים; (ד) לֶאֱהֹב אֶת הַגֵּרִים; (ה) שֶׁלֹּא לִשְׂנֹא אַחִים; (ו) לְהוֹכִיחַ; (ז) שֶׁלֹּא לְהַלְבִּין פָּנִים; (ח) שֶׁלֹּא לְעַנּוֹת אֶמְלָלִין; (ט) שֶׁלֹּא לֵילֵךְ רָכִיל; (י) שֶׁלֹּא לִנְקֹם; (יא) שֶׁלֹּא לִנְטֹר.

הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹות - (א) לִלְמֹד תּוֹרָה; (ב) לְכַבֵּד מְלַמְּדֵיהָ וְיוֹדְעֵיהָ.

הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִם. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַחַת וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְתֵשַׁע וְאַרְבָּעִים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִפְנוֹת אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה; (ב) שֶׁלֹּא לָתוּר אַחַר הִרְהוּר הַלֵּב וּרְאִיַּת הָעֵינַיִם; (ג) שֶׁלֹּא לְגַדֵּף; (ד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד אוֹתָהּ כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ; (ה) שֶׁלֹּא יִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ; (ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל לְעַצְמוֹ; (ז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת לְנוֹאִי; (ט) שֶׁלֹּא לְהַדִּיחַ אֲחֵרִים אַחֲרֶיהָ; (י) לִשְׂרֹף עִיר הַנִּדַּחַת; (יא) שֶׁלֹּא לִבְנוֹתָהּ; (יב) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת מִכָּל מָמוֹנָהּ; (יג) שֶׁלֹּא לְהָסִית לְעָבְדָהּ; (יד) שֶׁלֹּא לֶאֱהֹב הַמֵּסִית; (טו) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב שִׂנְאָתוֹ; (טז) שֶׁלֹּא לְהַצִּילוֹ; (יז) שֶׁלֹּא לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת; (יח) שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה; (יט) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ; (כ) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ מִן הַמִּתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ; (כא) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בְּשֶׁקֶר, וַאֲפִלּוּ בְּשֵׁם ה'; (כב) שֶׁלֹּא לָגוּר מְהֲרִיגַת נְבִיא שֶׁקֶר; (כג) שֶׁלֹּא לִשְׁבַּע בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה; (כד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אוֹב; (כה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת יִדְּעוֹנִי; (כו) שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ; (כז) שֶׁלֹּא לְהָקִים מַצֵּבָה; (כח) שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּחֲוֹות עַל אֶבֶן מַשְׂכִּית; (כט) שֶׁלֹּא לִטַּע אֲשֵׁרָה; (ל) לְאַבֵּד עֲבוֹדָה זָרָה וְכָל הַנַּעֲשֶׂה בִּשְׁבִילָהּ; (לא) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּבְכָל מְשַׁמְּשֶׁיהָ; (לב) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בְּצִפּוּי נֶעֱבָד; (לג) שֶׁלֹּא לִכְרֹת בְּרִית לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה; (לד) שֶׁלֹּא לָחֹן עֲלֵיהֶם; (לה) שֶׁלֹּא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֵנוּ; (לו) שֶׁלֹּא לִנְהוֹג בְּמִנְהָגוֹתֵיהֶם וּבְמַלְבּוּשָׁם; (לז) שֶׁלֹּא לְנַחֵשׁ; (לח) שֶׁלֹּא לִקְסֹם; (לט) שֶׁלֹּא לְעוֹנֵן; (מ) שֶׁלֹּא לַחְבֹּר חָבָר; (מא) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ אֶל הַמֵּתִים; (מב) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בְּאוֹב; (מג) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בְּיִדְּעוֹנִי; (מד) שֶׁלֹּא לְכַשֵּׁף; (מה) שֶׁלֹּא לְהַקִּיף פְּאַת רֹאשׁ; (מו) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית פְּאַת זָקָן; (מז) שֶׁלֹּא יַעְבֶּדָה אִישׁ עֲבֹדַת אִשָּׁה; (מח) שֶׁלֹּא תַּעֲבֹדָה אִשָּׁה עֲבֹדַת אִישׁ; (מט) שֶׁלֹּא לִכְתֹּב קַעֲקַע; (נ) שֶׁלֹּא לְהִתְגּוֹדֵד; (נא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת קָרְחָה עַל מֵת.

הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא שֶׁיָּשׁוּב הַחוֹטֵא מֵחֶטְאוֹ לִפְנֵי ה', וְיִתְוַדֶּה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים - שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מֵהֶם מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְתֵשַׁע וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר אַהֲבָה

הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה, הִלְכוֹת צִיצִית, הִלְכוֹת בְּרָכוֹת, הִלְכוֹת מִילָה.

הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פַּעֲמַיִם בַּיּוֹם.

הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה: (א) לַעֲבֹד אֶת ה' בִּתְפִלָּה בְּכָל יוֹם; (ב) לְבָרֵךְ כֹּהֲנִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם.

הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִהְיוֹת תְּפִלִּין עַל הָרֹאשׁ; (ב) לְקָשְׁרָן עַל הַיָּד; (ג) לִכְתֹּב מְזוּזָה בִּפְתְחֵי הַשְּׁעָרִים; (ד) לִכְתֹּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ; (ה) לִכְתֹּב הַמֶּלֶךְ סֵפֶר שֵׁנִי לְעַצְמוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה.

הִלְכוֹת צִיצִית. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לַעֲשׂוֹת צִיצִית עַל כַּנְפֵי הַכְּסוּת.

הִלְכוֹת בְּרָכוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְבָרֵךְ אֶת שְׁמוֹ אַחַר אֲכִילָה.

הִלְכוֹת מִילָה. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לָמוּל אֶת הַזְּכָרִים בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹות עֲשֵׂה.

סֵפֶר זְמַנִּים

הִלְכוֹתָיו עֶשֶׂר, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שַׁבָּת, הִלְכוֹת עֵרוּבִין, הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר, הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב, הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה, הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב, הִלְכוֹת שְׁקָלִים, הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ, הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת, הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה.

הִלְכוֹת שַׁבָּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁבִיעִי; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ בְּשַׁבָּת; (ד) שֶׁלֹּא לָצֵאת חוּץ לַגְּבוּל בְּשַׁבָּת; (ה) לְקַדֵּשׁ הַיּוֹם בִּזְכִירָה.

הִלְכוֹת עֵרוּבִין. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים וְאֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן.

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִשְׁבֹּת בּוֹ מִמְּלָאכָה; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בּוֹ.

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - שֵׁשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִשְׁבֹּת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ה) לִשְׁבֹּת בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת; (ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ז) לִשְׁבֹּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ט) לִשְׁבֹּת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג; (י) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (יא) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁמִינִי שֶׁל חַג; (יב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה.

הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹות - שָׁלֹשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר מֵחֲצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעְלָה; (ב) לְהַשְׁבִּית שְׂאוֹר מֵאַרְבָּעָה עָשָׂר; (ג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ

כָּל שִׁבְעָה; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ה) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ו) שֶׁלֹּא יִמָּצֵא חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ז) לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח; (ח) לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה.

הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וּלוּלָב. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי; (ב) לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג; (ג) לִטֹּל לוּלָב בַּמִּקְדָּשׁ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג.

הִלְכוֹת שְׁקָלִים. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִתֵּן כָּל אִישׁ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.

הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְחַשֵּׁב וְלֵידַע וְלִקְבֹּעַ חֳדָשִׁים בְּאֵיזֶה יוֹם הוּא תְּחִלַּת כָּל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ מֵחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה.

הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְהִתְעַנּוֹת וְלִזְעֹק לִפְנֵי ה' בְּכָל עֵת צָרָה גְּדוֹלָה שֶׁתָּבוֹא עַל הַצִּבּוּר.

הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְאֵינָן מִן הַמִּנְיָן.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים - תְּשַׁע עֶשְׂרֵה מֵהֶן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְיֵשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ מִצְוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

סֵפֶר נָשִׁים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת אִישׁוּת, הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין, הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה, הִלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה, הִלְכוֹת שׂוֹטָה.

הִלְכוֹת אִישׁוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשָּׂא אִשָּׁה בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; (ב) שֶׁלֹּא תִּבְעַל אִשָּׁה בְּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; (ג) שֶׁלֹּא יִמְנַע שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה; (ד) לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת מִמֶּנָּה.

הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת — (א) מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהוּא שֶׁיְּגָרֵשׁ הַמְגָרֵשׁ בְּסֵפֶר; (ב) שֶׁלֹּא יַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מִשֶּׁנִּשֵּׂאת.

הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְיַבֵּם; (ב) לַחְלֹץ; (ג) שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא יְבָמָה לְאִישׁ זָר עַד שֶׁתָּסוּר רְשׁוּת הַיָּבָם מֵעָלֶיהָ.

הִלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְקַנֵּס הַמְפַתֶּה; (ב) שֶׁיִּשָּׂא הָאוֹנֵס אֲנוּסָתוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ הָאוֹנֵס; (ד) שֶׁתֵּשֵׁב אִשָּׁה מוֹצִיא שֵׁם רַע תַּחַת בַּעְלָהּ לְעוֹלָם; (ה) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ מוֹצִיא שֵׁם רַע אֶת אִשְׁתּוֹ.

הִלְכוֹת שׂוֹטָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת — (א) מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לַעֲשׂוֹת לְשׂוֹטָה כְּתוֹרַת הַקְּנָאוֹת הַסְּדוּרָה בַּתּוֹרָה; (ב) שֶׁלֹּא לִתֵּן שֶׁמֶן עַל קָרְבָּנָהּ; (ג) שֶׁלֹּא לִתֵּן עָלָיו לְבוֹנָה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שְׁבַע עֶשְׂרֵה - מֵהֶן תֵּשַׁע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה.

סֵפֶר קְדֻשָּׁה

הִלְכוֹתָיו שָׁלֹשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה, הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, הִלְכוֹת שְׁחִיטָה.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לָבֹא עַל הָאֵם; (ב) שֶׁלֹּא לָבֹא עַל אֵשֶׁת אָב; (ג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אָחוֹת; (ד) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת אֵשֶׁת אָב; (ה) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת הַבֵּן; (ו) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת; (ז) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת הַבַּת; (ח) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבִתָּהּ; (ט) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ; (י) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ; (יא) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אָחוֹת אָב; (יב) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אָחוֹת אֵם; (יג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת אֲחִי הָאָב; (יד) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת הַבֵּן; (טו) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת אָח; (טז) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ; (יז) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם בְּהֵמָה; (יח) שֶׁלֹּא תָּבִיא אִשָּׁה בְּהֵמָה עָלֶיהָ; (יט) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם זָכָר; (כ) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אָב; (כא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחִי הָאָב; (כב) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת אִישׁ; (כג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל נִדָּה; (כד) שֶׁלֹּא לְהִתְחַתֵּן בַּגּוֹיִם; (כה) שֶׁלֹּא יָבוֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בַּקָּהָל; (כו) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי מִצְּרִי מִלָּבוֹא בַּקָּהָל; (כז) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי אֲדוֹמִי מִלָّבוֹא בַּקָּהָל; (כח) שֶׁלֹּא יָבוֹא מַמְזֵר בַּקָּהָל; (כט) שֶׁלֹּא יָבוֹא סָרִיס בַּקָּהָל; (ל) שֶׁלֹּא לְסָרֵס זָכָר, אֲפִלּוּ בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף; (לא) שֶׁלֹּא יִשָּׂא כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה; (לב) שֶׁלֹּא יִבְעֹל כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, אֲפִלּוּ בְּלֹא קִדּוּשִׁין; (לג) שֶׁיִּשָּׂא כֹּהֵן גָּדוֹל בְּתוּלָה בְּנַעֲרוּתָהּ; (לד) שֶׁלֹּא יִשָּׂא כֹּהֵן גְּרוּשָׁה; (לה) שֶׁלֹּא יִשָּׂא זוֹנָה; (לו) שֶׁלֹּא יִשָּׂא חֲלָלָה; (לז) שֶׁלֹּא יִקְרַב אָדָם לְאַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בָּעַל.

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה, לְהַבְדִּיל בֵּין טְמֵאָה לִטְהוֹרָה; (ב) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי הָעוֹף, לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ג) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי דָּגִים, לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ד) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי חֲגָבִים, לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה; (ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹף טָמֵא; (ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּגִים טְמֵאִים; (ח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף; (ט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ; (י) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ; (יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת כְּשֶׁתֵּצֵא לָאָרֶץ; (יב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הַמַּיִם; (יג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל נְבֵלָה; (יד) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בְּשׁוּר הַנִּסְקָל; (טו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טְרֵפָה; (טז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֵבֶר מִן הַחַי; (יז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּם; (יח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה; (יט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גִּיד הַנָּשֶׁה; (כ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב; (כא) שֶׁלֹּא לְבַשְּׁלוֹ; (כב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל לֶחֶם תְּבוּאָה חָדָשׁ; (כג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָלִי

מִן הֶחָדָשׁ; (כד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כַּרְמֶל מִן הֶחָדָשׁ; (כה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עָרְלָה; (כו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם; (כז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טֶבֶל; (כח) שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יֵין נֶסֶךְ.

הִלְכוֹת שְׁחִיטָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוּוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוּוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לִשְׁחֹט, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל; (ב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד; (ג) לְכַסּוֹת דַּם חַיָּה וָעוֹף; (ד) שֶׁלֹּא לִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים; (ה) לְשַׁלֵּחַ הָאֵם, אִם לְקָחָהּ עַל הַבָּנִים.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוּוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שִׁבְעִים - מֵהֶן שְׁמוֹנֶה מִצְוּוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים מִצְוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר הַפְּלָאָה

הִלְכוֹתָיו אַרְבַּע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, הִלְכוֹת נְדָרִים, הִלְכוֹת נְזִירוּת, הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִים.

הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוּוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע בִּשְׁמוֹ לַשֶּׁקֶר; (ב) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא; (ג) שֶׁלֹּא לִכְפֹּר בְּפִקָּדוֹן; (ד) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע עַל כְּפִירַת מָמוֹן; (ה) לִישָׁבַע בִּשְׁמוֹ בֶּאֱמֶת.

הִלְכוֹת נְדָרִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוּוֹת - שְׁתַּיִם מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) שֶׁיִּשְׁמֹר מוֹצָא שְׂפָתָיו וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁנָּדַר; (ב) שֶׁלֹּא יַחֵל דְּבָרוֹ; (ג) שֶׁיּוּפַר הַנֶּדֶר אוֹ הַשְּׁבוּעָה, וְזֶה הוּא הֵפֵר נְדָרִים הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב.

הִלְכוֹת נְזִירוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוּוֹת - שְׁתַּיִם מִצְוּוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) שֶׁיְּגַדֵּל הַנָּזִיר פֶּרַע; (ב) שֶׁלֹּא יְגַלַּח שְׂעָרוֹ כָּל יְמֵי נִזְרוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן וְלֹא תַעֲרֹבֶת יַיִן, וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֶׁלָּהֶן; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים לַחִים; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל צִמּוּקִין; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל חַרְצַנִּים; (ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל זַגִּין; (ח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְאֹהֶל הַמֵּת; (ט) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא לַמֵּתִים; (י) שֶׁיְּגַלַּח עַל הַקָּרְבָּנוֹת, כְּשֶׁיַּשְׁלִים נְזִירוּתוֹ אוֹ כְּשֶׁיִּטַּמָּא.

הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוּוֹת - חָמֵשׁ מִצְוּוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לָדוּן בְּעֶרְכֵּי אָדָם כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וְזֶה הוּא דִּין עֶרְכֵּי אָדָם; (ב) דִּין עֶרְכֵּי בְּהֵמָה; (ג) דִּין עֶרְכֵּי בָּתִּים; (ד) דִּין עֶרְכֵּי שָׂדוֹת; (ה) דִּין מַחֲרִים נְכָסָיו; (ו) שֶׁלֹּא יִמְכֹּר חֵרֶם; (ז) שֶׁלֹּא יִגְאַל חֵרֶם.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוּוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים - עֶשֶׂר מֵהֶן מִצְוּוֹת עֲשֵׂה, וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר זְרָעִים

הִלְכוֹתָיו שֶׁבַע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת כִּלְאַיִם, הִלְכוֹת מַתְּנוֹת עֲנִיִּים, הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת, הִלְכוֹת מַעֲשְׂרוֹת, הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי, הִלְכוֹת בִּכּוּרִים וּשְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה, הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל.

הִלְכוֹת כִּלְאַיִם. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ זְרָעִים כִּלְאַיִם; (ב) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בַּכֶּרֶם; (ג) שֶׁלֹּא לְהַרְבִּיעַ בְּהֵמָה כִּלְאַיִם; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּכִלְאֵי בְּהֵמָה כְּאֶחָד; (ה) שֶׁלֹּא לִלְבֹּשׁ כִּלְאַיִם.

הִלְכוֹת מַתְּנוֹת עֲנִיִּים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוּוֹת - שֶׁבַע מִצְוּוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לְהַנִּיחַ פֵּאָה; (ב) שֶׁלֹּא יְכַלֶּה הַפֵּאָה; (ג) לְהַנִּיחַ לֶקֶט; (ד) שֶׁלֹּא יְלַקֵּט הַלֶּקֶט; (ה) לַעֲזֹב עוֹלְלוֹת בַּכֶּרֶם; (ו) שֶׁלֹּא יְעוֹלֵל הַכֶּרֶם; (ז) לַעֲזֹב פֶּרֶט הַכֶּרֶם; (ח) שֶׁלֹּא יְלַקֵּט פֶּרֶט הַכֶּרֶם; (ט) לְהַנִּיחַ הַשִּׁכְחָה; (י) שֶׁלֹּא יָשׁוּב לָקַחַת הַשִּׁכְחָה; (יא) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר לָעֲנִיִּים; (יב) לִתֵּן צְדָקָה בְּמִסַּת יָד; (יג) שֶׁלֹּא יְאַמֵּץ לְבָבוֹ עַל הָעָנִי.

הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוּוֹת - שְׁתַּיִם מִצְוּוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה; (ב) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר; (ג) שֶׁלֹּא יַקְדִּים תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת זֶה לָזֶה, אֶלָּא יַפְרִישׁ עַל הַסֵּדֶר; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר תְּרוּמָה; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל אֲפִלּוּ תּוֹשַׁב כֹּהֵן אוֹ שְׂכִירוֹ תְּרוּמָה; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל עָרֵל תְּרוּמָה; (ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן טָמֵא תְּרוּמָה; (ח) שֶׁלֹּא תֹּאכַל חֲלָלָה תְּרוּמָה, וְלֹא מִן הַמּוּרָם מִן הַקֳּדָשִׁים.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת - וְהִיא לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִשְּׁנֵי הַזְּרִיעָה, וְלִתְּנוֹ לַלְוִיִּם.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי. יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוּוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוּוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; (ב) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דָּמָיו בִּשְׂאָר צָרְכֵי הָאָדָם, חוּץ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְסִיכָה; (ג) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ בְּטֻמְאָה; (ד) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ בַּאֲנִינוּת; (ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דָּגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר יִצְהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ח) לְהִיוֹת נֶטַע רְבָעִי כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ, וְדִינוֹ לְהֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם לִבְעָלָיו כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְכָל דָּבָר; (ט) לְהִתְוַדּוֹת וְדוּי הַמַּעֲשֵׂר.

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים עִם שְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבַּגְּבוּלִין. יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוּוֹת - שְׁמוֹנֶה מִצְוּוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בִּכּוּרִים וּלְהַעֲלוֹתָן לַמִּקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַכֹּהֵן בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ג) לִקְרוֹת עֲלֵיהֶן; (ד) לְהַפְרִישׁ חַלָּה לַכֹּהֵן; (ה) לָתֵת זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקִבָּה לַכֹּהֵן; (ו) לִתֵּן לוֹ רֵאשִׁית הַגֵּז; (ז) לִפְדּוֹת בְּכוֹר הַבֵּן וְלָתֵת פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן; (ח) לִפְדּוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר וְלָתֵת פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן; (ט) לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר, אִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ.

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל. יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם מִצְוּוֹת - תֵּשַׁע מִצְוּוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ מִמְּלָאכָה בַּשְּׁבִיעִית; (ב) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאִילָן בְּשָׁנָה זוֹ; (ד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר הַסָּפִיחַ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים; (ה) שֶׁלֹּא יִבְצֹר הַנְּזִירִים כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים; (ו) שֶׁיַּשְׁמִיט מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ; (ז) שֶׁיַּשְׁמִיט כָּל הַלְוָאָתוֹ; (ח) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ וְלֹא יִתְבַּע

הַלּוָה; (ט) שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּהַלְווֹת קֹדֶם הַשְּׁמִטָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְאַבֵּד מָמוֹנוֹ; (י) לִסְפֹּד שְׁנַיִם שֶׁבַע שֶׁבַע; (יא) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת חֲמִשִּׁים; (יב) לִתְקֹעַ בַּשּׁוֹפָר בַּעֲשִׂירִי לְתִשְׁרֵי כְּדֵי לָצֵאת עֲבָדִים חָפְשִׁים; (יג) שֶׁלֹּא תֵּעָבֵד אֲדָמָה בְּשָׁנָה זוֹ; (יד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר סְפִיחֶיהָ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים; (טו) שֶׁלֹּא יִבְצֹר נְזִירֶיהָ כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים; (טז) לִתֵּן גְּאֻלָּה לָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ, וְהוּא דִּין שְׂדֵה אֲחֻזָּה וּשְׂדֵה מִקְנֶה; (יז) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר הָאָרֶץ לִצְמִיתוּת; (יח) דִּין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה; (יט) שֶׁלֹּא יִנְחַל כָּל שֵׁבֶט לֵוִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא נוֹתְנִים לָהֶם עָרִים מַתָּנָה לְשֶׁבֶת בָּהּ; (כ) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק בְּבִזָּה; (כא) לִתֵּן לַלְוִיִּם עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם; (כב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, אֶלָּא גּוֹאֲלִים לְעוֹלָם בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שֶׁבַע וְשִׁשִּׁים - מֵהֶם שְׁלֹשִׁים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר עֲבוֹדָה

הִלְכוֹתָיו תֵּשַׁע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, הִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ, הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ, הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין, הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, הִלְכוֹת מְעִילָה.

הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִבְנוֹת מִקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא לִבְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ גָּזִית; (ג) שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת בְּמַעֲלוֹת עָלָיו; (ד) לְיִרְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ; (ה) לִשְׁמֹר אֶת הַמִּקְדָּשׁ סָבִיב; (ו) שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ.

הִלְכוֹת כְּלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לַעֲשׂוֹת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כָּמוֹהוּ; (ג) שֶׁלֹּא לָסוּךְ מִמֶּנּוּ; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כְּמַתְכֹּנֶת הַקְּטֹרֶת; (ה) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר עַל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת חוּץ מִן הַקְּטֹרֶת; (ו) לָשֵׂאת הָאֲרוֹן עַל הַכָּתֵף; (ז) שֶׁלֹּא יָסוּרוּ הַבַּדִּים מִמֶּנּוּ; (ח) שֶׁיַּעֲבֹד הַלֵּוִי בַּמִּקְדָּשׁ; (ט) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֶחָד בִּמְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ בַּמִּקְדָּשׁ; (י) לְקַדֵּשׁ הַכֹּהֵן לָעֲבוֹדָה; (יא) שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁווֹת בָּרְגָלִים; (יב) לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי כְּהֻנָּה לָעֲבוֹדָה; (יג) שֶׁלֹּא יִקְרַע הַמְּעִיל; (יד) שֶׁלֹּא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד.

הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן שִׁכּוֹר לַמִּקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לוֹ כֹּהֵן פְּרוּעַ רֹאשׁ; (ג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לוֹ כֹּהֵן קָרוּעַ בְּגָדִים; (ד) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן בְּכָל עֵת אֶל הַהֵיכָל; (ה) שֶׁלֹּא יֵצֵא כֹּהֵן מִן הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה; (ו) לְשַׁלֵּחַ טְמֵאִים מִן הַמִּקְדָּשׁ; (ז) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס טָמֵא לַמִּקְדָּשׁ; (ח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס טָמֵא לְהַר הַבַּיִת; (ט) שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ טָמֵא; (י) שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ טְבוּל יוֹם; (יא) לְקַדֵּשׁ הָעוֹבֵד יָדָיו וְרַגְלָיו; (יב) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בַּעַל מוּם לַהֵיכָל וְלַמִּזְבֵּחַ; (יג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם; (יד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם עוֹבֵר; (טו) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד זָר.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת תְּמִימִים; (ב) שֶׁלֹּא לְהַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ; (ג) שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט; (ד) שֶׁלֹּא יִזְרֹק דָּמוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יַקְטִיר חֶלְבּוֹ; (ו) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם עוֹבֵר; (ז) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם, אֲפִלּוּ בְּקָרְבְּנוֹת הַגּוֹיִם; (ח) שֶׁלֹּא יָטִיל מוּם בַּקֳּדָשִׁים; (ט) לִפְדּוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים; (י) לְהַקְרִיב מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה. וְקֹדֶם זְמַן זֶה הוּא הַנִּקְרָא מְחֻסַּר זְמַן, וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ; (יא) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב אֶתְנָן וּמְחִיר; (יב) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר שְׂאוֹר וּדְבַשׁ; (יג) לִמְלֹחַ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת; (יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית מֶלַח מֵעַל הַקָּרְבָּנוֹת.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת - עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה כְּמַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים עַל הַסִּדֶּר; (ב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר הָעוֹלָה; (ג) סֵדֶר הַחַטָּאת; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מִבְּשַׂר הַחַטָּאת הַפְּנִימִית; (ה) שֶׁלֹּא יַבְדִּיל בְּחַטַּאת הָעוֹף; (ו) סֵדֶר הָאָשָׁם; (ז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בַּמִּקְדָּשׁ; (ח) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּם חוּץ לָעֲזָרָה; (ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים; (י) סֵדֶר הַשְּׁלָמִים; (יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים; (יב) לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּסֵדֶר מַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה; (יג) שֶׁלֹּא יָשִׂים שֶׁמֶן עַל מִנְחַת חוֹטֵא; (יד) שֶׁלֹּא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה; (טו) שֶׁלֹּא תֵּאָכֵל מִנְחַת כֹּהֵן; (טז) שֶׁלֹּא תֵּאָפֶה מִנְחַת חָמֵץ; (יז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים שְׁיָרֵי מְנָחוֹת; (יח) שֶׁיָּבִיא כָּל נְדָרָיו וְנִדְבוֹתָיו בָּרֶגֶל שֶׁפָּגַע בּוֹ; (יט) שֶׁלֹּא יְאַחֵר נְדָרָיו וְנִדְבוֹתָיו וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶן; (כ) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה; (כא) לְהָבִיא קָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה; (כב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט קָרְבָּנוֹת חוּץ לָעֲזָרָה; (כג) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב קָרְבָּן חוּץ לָעֲזָרָה.

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין. יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַקְרִיב שְׁנֵי כְּבָשִׂים בְּכָל יוֹם עוֹלוֹת; (ב) לְהַדְלִיק אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל יוֹם; (ג) שֶׁלֹּא לְכַבּוֹתָהּ; (ד) לְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן בְּכָל יוֹם; (ה) לְהַקְטִיר קְטֹרֶת בְּכָל יוֹם; (ו) לְהַדְלִיק נֵרוֹת בְּכָל יוֹם; (ז) שֶׁיַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל מִנְחָה בְּכָל יוֹם, וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'חֲבִתִּין'; (ח) לְהוֹסִיף שְׁנֵי כְּבָשִׂים עוֹלוֹת בְּשַׁבָּת; (ט) לַעֲשׂוֹת לֶחֶם הַפָּנִים; (י) מוּסַף רָאשֵׁי חֳדָשִׁים; (יא) מוּסַף הַפֶּסַח; (יב) לְהַקְרִיב עֹמֶר הַתְּנוּפָה; (יג) לִסְפֹּר כָּל אִישׁ וָאִישׁ שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת מִיּוֹם הַקְרָבַת הָעֹמֶר; (יד) מוּסַף עֲצֶרֶת; (טו) לְהָבִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עִם הַקָּרְבָּנוֹת הַבָּאוֹת בְּגְלַל הַלֶּחֶם בְּיוֹם עֲצֶרֶת; (טז) מוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה; (יז) מוּסַף יוֹם צוֹם; (יח) מוּסַף הֶחָג; (יט) מוּסַף שְׁמִינִי עֲצֶרֶת.

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁהֵטַל בָּהֶם מוּם; (ב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פִּגּוּל; (ג) שֶׁלֹּא יוֹתִיר קָדָשִׁים לְאַחַר זְמַנָּם; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל נוֹתָר; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם שֶׁנִּטְמָא הַקָּדָשִׁים; (ז) לִשְׂרֹף אֶת הַנּוֹתָר; (ח) לִשְׂרֹף אֶת הַטָּמֵא.

הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת - וְהִיא שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים כֻּלָּן עַל הַסֵּדֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, הַקָּרְבָּנוֹת וְהַוִּדּוּיִין וְשִׁלּוּחַ הַשָּׂעִיר וּשְׂאָר הָעֲבוֹדָה.

הִלְכוֹת מְעִילָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹות - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְשַׁלֵּם הַמּוֹעֵל אֲשֶׁר חָטָא בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ וְקָרְבָּן, וְזֶה הוּא דִּין הַמּוֹעֵל; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּקָדָשִׁים; (ג) שֶׁלֹּא לִגְזֹז הַקָּדָשִׁים. נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, מֵאָה וְשָׁלֹשׁ - מִהֵן שֶׁבַע וְאַרְבָּעִים מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר הַקָּרְבָּנוֹת

הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח, הִלְכוֹת חֲגִיגָה, הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת, הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת, הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה, הִלְכוֹת תְּמוּרָה.

הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִשְׁחֹט הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ; (ב) שֶׁלֹּא לִזְבֹּחַ אוֹתוֹ עַל הֶחָמֵץ; (ג) שֶׁלֹּא תָּלִין אֵמוּרָיו; (ד) לִשְׁחֹט פֶּסַח שֵׁנִי; (ה) לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר; (ו) לֶאֱכֹל בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי; (ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל נָא וּמְבֻשָּׁל; (ח) שֶׁלֹּא יוֹצֵא מִבְּשַׂר הַפֶּסַח חוּץ לַחֲבוּרָה; (ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ מְשֻׁמָּד; (י) שֶׁלֹּא יַאֲכִיל מִמֶּנּוּ לְתוֹשָׁב אוֹ שָׂכִיר; (יא) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ עָרֵל; (יב) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר בּוֹ עֶצֶם; (יג) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר עֶצֶם בְּפֶסַח שֵׁנִי; (יד) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִמֶּנּוּ לַבֹּקֶר; (טו) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִפֶּסַח שֵׁנִי לַבֹּקֶר; (טז) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִבְּשַׂר חֲגִיגַת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר עַד יוֹם שְׁלִישִׁי.

הִלְכוֹת חֲגִיגָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ מִצְוֹות - אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה'; (ב) לָחֹג בִּשְׁלֹשָׁה רְגָלִים; (ג) לִשְׂמֹחַ בָּרְגָלִים; (ד) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה רֵיקָם; (ה) שֶׁלֹּא יַעֲזֹב לֵוִי מִלְּשַׂמְּחוֹ וְלִתֵּן לוֹ מַתְּנוֹתָיו בָּרְגָלִים; (ו) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם בְּחַג הַסֻּכּוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁמִטָּה.

הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בְּכוֹרוֹת; (ב) שֶׁלֹּא יֵאָכֵל בְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ג) שֶׁלֹּא יִפָּדֶה הַבְּכוֹר; (ד) לְהַפְרִישׁ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה; (ה) שֶׁלֹּא יִגָּאֵל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה. וְכָלַלְתִּי הַמַּעֲשֵׂר עִם הַבְּכוֹר - לְפִי שֶׁמַּעֲשֵׂה שְׁנֵיהֶם אֶחָד, וְהַכָּתוּב כְּלָלוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת דָּמָם תִּזְרֹק" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה דַּם מַעֲשֵׂר וְדַם בְּכוֹר.

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁיַּקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ; (ב) שֶׁיַּקְרִיב אָשָׁם מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ אִם חָטָא אִם לֹא חָטָא עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ וְיָבִיא חַטָּאתוֹ, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי'; (ג) שֶׁיַּקְרִיב אָשָׁם הַשּׁוֹגֵג בִּמְעִילָה אוֹ הַחוֹטֵא בִּגְזֵלָה אוֹ בִּשְׁפִחָה חֲרוּפָה אוֹ שֶׁכָּפַר בִּפְקָדוֹן, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם וַדַּאי'; (ד) שֶׁיַּקְרִיב הַחוֹטֵא קָרְבָּן עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת, אִם הָיָה עָשִׁיר בְּהֵמָה, וְאִם הָיָה עָנִי עוֹף אוֹ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד'; (ה) שֶׁיַּקְרִיבוּ הַסַּנְהֶדְרִין קָרְבָּן, אִם טָעוּ וְהוֹרוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה בְּאַחַת מִן הַחֲמוּרוֹת.

הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁתַּקְרִיב הַזָּבָה כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן; (ב) שֶׁתַּקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן; (ג) שֶׁיַּקְרִיב הַזָּב כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן; (ד) שֶׁיַּקְרִיב הַמְּצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. וְאַחַר שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן, תִּגְּמֹר טָהֳרָתָן.

הִלְכוֹת תְּמוּרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹות - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא יָמִיר; (ב) שֶׁתִּהְיֶה הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ, אִם הֵמִיר; (ג) שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה הַקָּדָשִׁים מִקְּדֻשָּׁה לִקְדֻשָּׁה. נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, תֵּשַׁע וּשְׁלֹשִׁים - עֶשְׂרִים מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּתְשַׁע עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר טָהֳרָה

הִלְכוֹתָיו שְׁמוֹנֶה, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת, הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת, הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין, הִלְכוֹת כֵּלִים, הִלְכוֹת מִקְוָוֹת.

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא דִּין טֻמְאַת מֵת.

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין פָּרָה אֲדֻמָּה; (ב) דִּין טֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָן.

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹות - שֵׁשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהוֹרוֹת בְּצָרַעַת אָדָם כִּדְינָהּ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה; (ב) שֶׁלֹּא יָקֵץ סִימָנֵי טֻמְאָה; (ג) שֶׁלֹּא יְגַלַּח הַנֶּתֶק; (ד) שֶׁיִּהְיֶה הַמְּצֹרָע מְפֻרְסָם בִּקְרִיעַת בְּגָדָיו וּפְרִיעַת רֹאשׁוֹ וַעֲטִיָּה עַל שָׂפָם; (ה) טָהֳרַת צָרַעַת; (ו) שֶׁיְּגַלַּח הַמְּצֹרָע אֶת כָּל שְׂעָרוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר; (ז) דִּין צָרַעַת הַבֶּגֶד; (ח) דִּין צָרַעַת הַבַּיִת.

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין טֻמְאַת נִדָּה; (ב) דִּין טֻמְאַת יוֹלֶדֶת; (ג) דִּין טֻמְאַת זָבָה; (ד) דִּין טֻמְאַת זָב.

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹות

עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין טֻמְאַת נְבֵלָה; (ב) דִּין טֻמְאַת שֶׁרֶץ; (ג) דִּין טֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע. וַעֲבוֹדָה זָרָה מְטַמְּאָה כְּשֶׁרֶץ, וְטֻמְאָתָהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

הִלְכוֹת טֻמְאַת אָכָלִין. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין טֻמְאַת מַשְׁקִין וַאֲכָלִין וְהֶכְשֵׁרָן.

הִלְכוֹת כֵּלִים. וְזֶה הוּא פְּרָטָן: עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת, לִידַע כֵּלִים שֶׁמִּקַּבְּלִין טֻמְאָה מִכָּל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת, וְכֵלִים שֶׁאֵינָם מִטַּמְּאִין, וְכֵיצַד מִטַּמְּאִין הַכֵּלִים וּמִטַּמְּאִין.

הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא שֶׁיִּטְבֹּל כָּל טָמֵא בְּמֵי מִקְוֶה וְאַחַר כָּךְ יִטְהַר.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, עֶשְׂרִים - מֵהֶן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר זְרִיקִין

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן, הִלְכוֹת גְּנֵבָה, הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה, הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק, הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ.

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין הַשּׁוֹר; (ב) דִּין הַהֶבְעֵר; (ג) דִּין הַבּוֹר; (ד) דִּין הַהַבְעָרָה.

הִלְכוֹת גְּנֵבָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִגְנֹב מָמוֹן; (ב) דִּין הַגַּנָּב; (ג) לְצַדֵּק הַמֹּאזְנַיִם עִם הַמִּשְׁקָלוֹת; (ד) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה עָוֶל בַּמִּדָּה וּבַמִّשְׁקָלוֹת; (ה) שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְאָדָם אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֵחַ וְנוֹתֵן בָּהֶם; (ו) שֶׁלֹּא יַסִּיג גְּבוּל; (ז) שֶׁלֹּא לִגְנֹב נְפָשׁוֹת.

הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִגְזֹל; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשֹׁק; (ג) שֶׁלֹּא לַחְמֹד; (ד) שֶׁלֹּא לְהִתְאַוּוֹת; (ה) לְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה; (ו) שֶׁלֹּא יִתְעַלֵּם מִן הָאֲבֵדָה; (ז) לְהָשִׁיב הָאֲבֵדָה.

הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא דִּין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ מַזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ.

הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁבַע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שֶׁבַע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִרְצֹחַ; (ב) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ; (ג) לְהַגְלוֹת רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה; (ד) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לִמְחֻיָּב גָּלוּת; (ה) שֶׁלֹּא יוּמַת הָרוֹצֵחַ כְּשֶׁיִּרְצַח, קֹדֶם עֲמִידָה בַּדִּין; (ו) לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף; (ז) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הָרוֹדֵף; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲמֹד עַל דָּם; (ט) לְהַפְרִישׁ עָרֵי מִקְלָט וּלְהָכִין לָהֶן הַדֶּרֶךְ; (י) לְעָרֵף אֶת הָעֶגְלָה בַּנַּחַל; (יא) שֶׁלֹּא יֵעָבֵד אוֹתָהּ קַרְקַע וְלֹא תִזָּרַע; (יב) שֶׁלֹּא תָּשִׂים דָּמִים; (יג) לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה; (יד) שֶׁלֹּא יַכְשִׁיל תָּמִים בְּדָבָר; (טו) לִפְרֹק עִם מִי שֶׁנִּכְשַׁל בַּדֶּרֶךְ; (טז) לִטְעֹן עִמּוֹ; (יז) שֶׁלֹּא יַנִּיחֶנּוּ בַּדֶּרֶךְ נִבְהָל בְּמַשָּׂאוֹ וְיֵלֵךְ לוֹ.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים - מֵהֶן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה, עֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר קִנְיָן

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת מְכִירָה, הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה, הִלְכוֹת שְׁכֵנִים, הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין, הִלְכוֹת עֲבָדִים.

הִלְכוֹת מְכִירָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין מִקָּח וּמִמְכָּר; (ב) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר; (ג) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בִּדְבָרִים; (ד) שֶׁלֹּא גֵּר צֶדֶק בְּמָמוֹנוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יוֹנֵהוּ בִּדְבָרִים.

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה. עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לִידַע דִּין זוֹכֶה מִן הַהֶפְקֵר, הֵיאַךְ יִקְנֶה וּבַמֶּה יִקְנֶה, וְדִין נוֹתֵן מַתָּנָה וּמְקַבֵּל, וְאֵיזוֹ מַתָּנָה חוֹזֶרֶת וְאֵיזוֹ אֵינָהּ חוֹזֶרֶת.

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים. עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לִידַע דִּין חִלּוּק הַקַּרְקָעוֹת בֵּין הַשֻּׁתָּפִין, וְהַרְחָקַת נִזְקֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן מִשְּׁכֵנוֹ וּמִבַּעַל הַמָּצָר שֶׁלּוֹ, וְדִין בַּעַל הַמָּצָר.

הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין. עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לִידַע דִּין שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם וְשֻׁתָּפוֹ, וּמִשְׁפְּטֵיהֶן בְּמִקָּחָן וּמִמְכָּרָן וּבְהֶפְסֵדָן וּשְׂכָרָן.

הִלְכוֹת עֲבָדִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין קִנְיַן עֶבֶד עִבְרִי; (ב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִמְּכֶרֶת עֶבֶד; (ג) שֶׁלֹּא יַעַבְדֶנּוּ בְּפֶרֶךְ; (ד) שֶׁלֹּא נַנִּיחַ גֵּר תּוֹשָׁב לִרְדּוֹת בּוֹ בְּפֶרֶךְ; (ה) שֶׁלֹּא נַעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עֶבֶד; (ו) לְהַעֲנִיק לוֹ בְּצֵאתוֹ חָפְשִׁי; (ז) שֶׁלֹּא יֵצֵא רֵיקָם; (ח) לִפְדּוֹת אָמָה עִבְרִיָּה; (ט) לְיַעֲדָהּ; (י) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר; (יא) לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, אֶלָּא אִם הִפִּיל לוֹ אֲדוֹנָיו אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרָיו; (יב) שֶׁלֹּא לְהַסְגִּיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח מֵחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל; (יג) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה הַנִּצּוֹל אֵלֵינוּ.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה - שֵׁשׁ מֵהֶן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר מִשְׁפָּטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שְׁכִירוּת, הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן, הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה, הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן, הִלְכוֹת נְחָלוֹת.

הִלְכוֹת שְׁכִירוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; (א) דִּין שָׂכִיר וְשׁוֹמֵר שָׂכָר; (ב) לִתֵּן שְׂכַר שָׂכִיר בְּיוֹמוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יְאַחֵר שְׂכַר שָׂכִיר אַחַר זְמַנּוֹ; (ד) שֶׁיֹּאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמְּחֻבָּר שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמְּחֻבָּר שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה; (ו) שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הַשָּׂכִיר בְּיָדוֹ יָתֵר עַל מַה שֶּׁאָכַל; (ז) שֶׁלֹּא יַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ, וְכֵן שְׁאָר בְּהֵמָה.

הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין הַשּׁוֹאֵל; (ב) דִּין שׁוֹמֵר חִנָּם.

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא

פְּרָטָן: (א) לְהַלְווֹת לְעָנִי וָמָךְ; (ב) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ אוֹתוֹ; (ג) לִנְגֹּשׁ אֶת הַנָּכְרִי; (ד) שֶׁלֹּא יִמַּשְׁכֵּן בַּעַל חוֹב בִּזְרוֹעַ; (ה) לְהַחֲזִיר הַמַּשְׁכּוֹן לִבְעָלָיו בִּזְמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ; (ו) שֶׁלֹּא יְאַחֵר הַמַּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו הֶעָנִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ; (ז) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל אַלְמָנָה; (ח) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ; (ט) שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית; (י) שֶׁלֹּא יִלְוֶה הַלְוָה בְּרִבִּית; (יא) שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק אָדָם בֵּין מַלְוֶה וְלוֶה בְּרִבִּית, וְלֹא יָעִיד בֵּינֵיהֶן, וְלֹא יִכְתֹּב שְׁטָר, וְלֹא יַעֲרֹב; (יב) לִלְווֹת מִן הַנָּכְרִי וּלְהַלְווֹתוֹ בְּרִבִּית.

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין טוֹעֵן וּמוֹדֶה אוֹ כּוֹפֵר.

הִלְכוֹת נְחָלוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין סֵדֶר נְחָלוֹת. נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שֶׁלֹּשׁ וְעֶשְׂרִים - מֵהֶן עֲשֵׂרֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר שׁוֹפְטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם, הִלְכוֹת עֵדוּת, הִלְכוֹת מַמְרִים, הִלְכוֹת אֵבֶל, הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת.

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשִׁים מִצְוֹת - עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים; (ב) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט; (ג) לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים, אִם נֶחְלְקוּ הַשּׁוֹפְטִים; (ד) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג אִם רַבּוּ הַמְחַיְּבִים בְּאִישׁ אֶחָד, עַד שֶׁיִּהְיוּ יָתֵר שְׁנַיִם; (ה) שֶׁלֹּא יְלַמֵּד חוֹבָה מִי שֶׁלִּמֵּד זְכוּת בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת; (ו) לַהֲרֹג בִּסְקִילָה; (ז) לַהֲרֹג בִּשְׂרֵפָה; (ח) לַהֲרֹג בְּסַיִף; (ט) לַהֲרֹג בְּחֶנֶק; (י) לִתְלוֹת; (יא) לְקַבֵּר הַנֶּהֱרָג בְּיוֹם הֲרִיגָתוֹ; (יב) שֶׁלֹּא תָּלִין נִבְלָתוֹ; (יג) שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת מְכַשֵּׁף; (יד) לְהַלְקוֹת לָרָשָׁע; (טו) שֶׁלֹּא יוֹסִיף בְּהַכָּיַת הַלּוֹקֶה; (טז) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג נָקִי בְּאֲמִתַּן הַדַּעַת; (יז) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ אָנוּס; (יח) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הוֹרֵג חֲבֵרוֹ אוֹ חוֹבֵל בּוֹ; (יט) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל הַדַּל בַּדִּין; (כ) שֶׁלֹּא לְהַדֵּר גָּדוֹל בַּדִּין; (כא) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת הַדִּין עַל בַּעַל עֲבֵרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹטֵא; (כב) שֶׁלֹּא לְעַוֵּל מִשְׁפָּט; (כג) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם; (כד) לִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק; (כה) שֶׁלֹּא לִירְאָה בַדִּין מֵאִישׁ זְרוֹעַ; (כו) שֶׁלֹּא לִקַּח שֹׁחַד; (כז) שֶׁלֹּא לִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא; (כח) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַדַּיָּן; (כט) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַנָּשִׂיא; (ל) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָדָם מִשְּׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרִים.

הִלְכוֹת עֵדוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת - שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהָעִיד בְּבֵית דִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוּת; (ב) לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר הָעֵדִים; (ג) שֶׁלֹּא יוֹרֶה הָעֵד בְּדִין זֶה שֶׁהֵעִיד עָלָיו, בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת; (ד) שֶׁלֹּא יָקוּם דָּבָר בְּעֵדוּת אֶחָד; (ה) שֶׁלֹּא יָעִיד בַּעַל עֲבֵרָה; (ו) שֶׁלֹּא יָעִיד קָרוֹב; (ז) שֶׁלֹּא לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר; (ח) לַעֲשׂוֹת לְעֵד זוֹמֵם כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת.

הִלְכוֹת מַמְרִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת - שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לַעֲשׂוֹת עַל פִּי הַתּוֹרָה שֶׁיֹּאמְרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל; (ב) שֶׁלֹּא לָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם; (ג) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל הַתּוֹרָה, לֹא בַּמִּצְוֹת שֶׁבִּכְתָב, וְלֹא בְּפֵרוּשָׁן שֶׁלָּמְדָנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה; (ד) שֶׁלֹּא לִגְרֹעַ מִן הַכֹּל; (ה) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָב וָאֵם; (ו) שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָב וָאֵם; (ז) לְכַבֵּד אָב וָאֵם; (ח) לִירְאָה מֵאָב וָאֵם; (ט) שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַל קוֹל אָבִיו וְאִמּוֹ.

הִלְכוֹת אֵבֶל. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים, וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן מִתְטַמֵּא וּמִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים; וְאֵין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין, וּלְפִי זֶה כָּלַלְתִּי הֲלָכוֹת אֵלּוּ בְּסֵפֶר זֶה, שֶׁהֵם מֵעֵין קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה; (ב) שֶׁלֹּא יִטְמָא כֹּהֵן גָּדוֹל לִקְרוֹבִים; (ג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס עִם הַמֵּת בְּאֹהֶל; (ד) שֶׁלֹּא יִטְמָא כֹּהֵן הֶדְיוֹט לְנֶפֶשׁ אָדָם, אֶלָּא לִקְרוֹבִים בִּלְבַד.

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת - עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְמַנּוֹת מֶלֶךְ מִיִּשְׂרָאֵל; (ב) שֶׁלֹּא יְמַנֶּה מִקְּהַל גֵּרִים; (ג) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים; (ד) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים; (ה) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב; (ו) לְהַחְרִים שִׁבְעָה עֲמָמִין; (ז) שֶׁלֹּא לְהַחְיוֹת מֵהֶן נְשָׁמָה; (ח) לִמְחוֹת זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק; (ט) לִזְכֹּר מַה שֶּׁעָשָׂה לָנוּ עֲמָלֵק; (י) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּחַ מַעֲשָׂיו הָרָעִים וַאֲרִיבָתוֹ בַּדֶּרֶךְ; (יא) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם; (יב) לִשְׁלֹחַ שָׁלוֹם לְיוֹשְׁבֵי הָעִיר כְּשֶׁצָּרִים עָלֶיהָ, וְלָדוּן בָּהּ כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, אִם תַּשְׁלִים וְאִם לֹא תַּשְׁלִים; (יג) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ שָׁלוֹם מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב בִּלְבַד, כְּשֶׁצָּרִים עֲלֵיהֶן; (יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית אִילָנֵי מַאֲכָל בַּמָּצוֹר; (טו) לְהַתְקִין יָד שֶׁיֵּצְאוּ בוֹ בַּעֲלֵי הַמַּחֲנֶה לְהִפָּנוֹת בוֹ; (טז) לְהַתְקִין יָתֵד לַחְפֹּר בוֹ; (יז) לִמְשֹׁחַ כֹּהֵן לְדַבֵּר בְּאָזְנֵי אַנְשֵׁי הַצָּבָא בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה; (יח) לִהְיוֹת מְאֻרַשׂ נוֹשֵׂא אִשָּׁה וּבוֹנֶה בִּנְיָן וְנוֹטֵעַ כֶּרֶם שִׂמְחִין בִּקְנִינָן שָׁנָה תְּמִימָה, וּמַחְזִירִין אוֹתָן מִן הַמִּלְחָמָה; (יט) שֶׁלֹּא יַעֲבוֹר עֲלֵיהֶן דָּבָר, וְלֹא יֵצְאוּ אֲפִלּוּ לְצָרְכֵי הָעִיר וְצָרְכֵי הַגְּדוּד וְכָל הַדּוֹמֶה לָהֶן; (כ) שֶׁלֹּא לַעֲרֹץ וְלַחֲזֹר לְאָחוֹר בִּשְׁעַת מִלְחָמָה; (כא) דִּין יָפַת תֹּאַר; (כב) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר יָפַת תֹּאַר; (כג) שֶׁלֹּא יִכְבְּשֶׁנָּה לְעַבְדוּת אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, אַרְבַּע וְשִׁבְעִים - מֵהֶן שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֶׁבַע וְאַרְבָּעִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

וְנִמְצְאוּ כָּל הַהֲלָכוֹת שֶׁל אַרְבָּעָה עָשָׂר סֵפֶר, שָׁלֹשׁ וּשְׁמוֹנִים הֲלָכוֹת.

וְעַתָּה אַתְחִיל לְבָאֵר מִשְׁפָּטֵי כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, וְכָל הַדִּינִין הַנִּגְלָלִין עִמָּהּ מֵעִנְיָנָהּ עַל סֵדֶר הַהֲלָכוֹת, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי בָּרוּךְ הוּא.

יום חמישי ט"ו אייר ה'תש"ע

מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ, וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי לֵב.

סֵפֶר רִאשׁוֹן וְהוּא סֵפֶר הַמַּדָּע

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה, הִלְכוֹת דֵּעוֹת, הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִם, הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה.

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה

יֵשׁ בְּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹת - שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ; (ב) שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בְּמַחְשָׁבָה שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ זוּלָתִי ה'; (ג) לְיַחֲדוֹ; (ד) לְאָהֲבוֹ; (ה) לְיִרְאָה מִמֶּנּוּ; (ו) לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ; (ז) שֶׁלֹּא לְחַלֵּל אֶת שְׁמוֹ; (ח) שֶׁלֹּא לְאַבֵּד דְּבָרִים שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶן; (ט) לִשְׁמֹעַ מִן הַנָּבִיא הַמְדַבֵּר בִּשְׁמוֹ; (י) שֶׁלֹּא לְנַסּוֹתוֹ. וּבֵאוּר הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק א

א. יְסוֹד הַיְסוֹדוֹת וְעַמּוּד הַחָכְמוֹת, לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם [במציאות] מָצוּי רִאשׁוֹן. וְהוּא מַמְצִיא כָּל הַנִּמְצָא; [בורא כל הברואים] וְכָל הַנִּמְצָאִין מִן שָׁמַיִם וָאָרֶץ וּמַה שֶּׁבֵּינֵיהֶן, לֹא נִמְצְאוּ [נבראו] אֶלָּא מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ [מהמצאותו האמיתית - נצחית].

ב. וְאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁהוּא אֵינוֹ מָצוּי, אֵין דָּבָר אַחֵר יָכוֹל לְהִמָּצְאוֹת.

ג. וְאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁאֵין כָּל הַנִّמְצָאִין מִלְּבַדּוֹ מְצוּיִין, הוּא לְבַדּוֹ יִהְיֶה מָצוּי וְלֹא יִבָּטֵל הוּא לְבַטּוּלָן [מציאותו אינה תלויה בהם]; שֶׁכָּל הַנִּמְצָאִין צְרִיכִין לוֹ [מציאותם תלויה בו], וְהוּא בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶן, וְלֹא לְאֶחָד מֵהֶן. לְפִיכָךְ אֵין אֲמִתָּתוֹ [מציאותו] כַּאֲמִתַּת [כמציאות] אֶחָד מֵהֶן.

ד. הוּא שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר: "יה' אֱלֹהִים אֱמֶת" - הוּא לְבַדּוֹ הָאֱמֶת [הנצחי], וְאֵין לְאַחֵר אֱמֶת כַּאֲמִתּוֹ. וְהוּא שֶׁהַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת: "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ", כְּלוֹמַר - אֵין שָׁם מָצוּי אֱמֶת מִלְּבַדּוֹ כְּמוֹתוֹ.

ה. הַמָּצוּי הַזֶּה - הוּא אֱלֹהֵי הָעוֹלָם, אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ. וְהוּא הַמַּנְהִיג [את] הַגַּלְגַּל [העליון העוטף ומסובב את שאר הגלגלים] בְּכֹחַ שֶׁאֵין לוֹ קֵץ וְתַכְלִית, בְּכֹחַ שֶׁאֵין לוֹ הֶפְסֵק; שֶׁהַגַּלְגַּל סוֹבֵב תָּמִיד, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּסֹּב בְּלֹא מְסַבֵּב; וְהוּא בָּרוּךְ הוּא הַמְסַבֵּב אוֹתוֹ, בְּלֹא יָד וְלֹא גּוּף.

ו. וִידִיעַת דָּבָר זֶה - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ". וְכָל הַמַּעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁיֵּשׁ שָׁם [- ישנו במציאות] אֱלוֹהַּ אַחֵר חוּץ מִזֶּה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי", וְכוֹפֵר בָּעִקָּר, שֶׁזֶּה הוּא הָעִקָּר הַגָּדוֹל שֶׁהַכֹּל תָּלוּי בּוֹ.

ז. אֱלוֹהַּ זֶה אֶחָד הוּא - וְאֵינוֹ לֹא שְׁנַיִם וְלֹא יֶתֶר עַל שְׁנַיִם, אֶלָּא אֶחָד, שֶׁאֵין כְּיִחוּדוֹ [כאחדותו] אֶחָד מִן הָאֲחָדִים הַנִּמְצָאִין בָּעוֹלָם; לֹא אֶחָד כְּמִין [כסוג, קבוצה] שֶׁהוּא כּוֹלֵל אֲחָדִים הַרְבֵּה, וְלֹא אֶחָד כְּגוּף [פרט בקבוצה] שֶׁהוּא נֶחְלָק לְמַחְלָקוֹת [אברים] וְלִקְצָווֹת [אורך רוחב]; אֶלָּא יְחִיד שֶׁאֵין כְּיִחוּדוֹ יְחִיד אַחֵר כְּמוֹתוֹ בָּעוֹלָם. אִלּוּ הָיוּ הָאֱלֹהוֹת הַרְבֵּה - הָיוּ גּוּפִין וּגְוִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַנִּמְנִין [דברים הניתנים להימנות] הַשָּׁוִין בִּמְצִיאוּתָן נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה אֶלָּא בִּמְאֹרָעִין שֶׁיֵּאָרְעוּ הַגּוּפוֹת וְהַגְּוִיּוֹת. וְאִלּוּ הָיָה הַיּוֹצֵר גּוּף וּגְוִיָּה - הָיָה לוֹ קֵץ וְתַכְלִית, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת גּוּף שֶׁאֵין לוֹ קֵץ. וְכָל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קֵץ וְתַכְלִית, יֵשׁ לְכֹחוֹ קֵץ וָסוֹף. וַאלֹהֵינוּ בָּרוּךְ שְׁמוֹ, הוֹאִיל וְכֹחוֹ אֵין לוֹ קֵץ וְאֵינוֹ פּוֹסֵק, שֶׁהֲרֵי הַגַּלְגַּל סוֹבֵב תָּמִיד, אֵין כֹּחוֹ כֹּחַ גּוּף. הוֹאִיל וְאֵינוֹ גּוּף, לֹא יֵאָרְעוּ לוֹ מְאֹרָעוֹת הַגּוּפוֹת כְּדֵי שֶׁיִּהֶא נֶחְלָק וְנִפְרָד מֵאַחֵר; לְפִיכָךְ, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה אֶלָּא אֶחָד. וִידִיעַת דָּבָר זֶה - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד".

ח. הֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיא, שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוּף וּגְוִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם, הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת", וְהַגּוּף לֹא יִהְיֶה [אינו יכול להיות] בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת; וְנֶאֱמַר: "כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה", וְנֶאֱמַר: "וְאֶל מִי תְדַמְּיוּנִי, וְאֶשְׁוֶה"; וְאִלּוּ הָיָה גּוּף, הָיָה דּוֹמֶה לִשְׁאָר גּוּפִים.

ט. אִם כֵּן, מַה הוּא זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וְתַחַת רַגְלָיו", "כְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים", "יַד ה'", "עֵינֵי ה'", "אָזְנֵי ה'", וְכַיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ? - הַכֹּל לְפִי דַּעְתָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם הוּא, שֶׁאֵינָן מַכִּירִין אֶלָּא הַגּוּפוֹת; וְדִבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. וְהַכֹּל כִּנּוּיִין הֵן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי"; וְכִי חֶרֶב יֵשׁ לוֹ, וּבַחֶרֶב הוּא הוֹרֵג?! אֶלָּא מָשָׁל, וְהַכֹּל מָשָׁל. רְאִיָּה לְדָבָר זֶה, שֶׁנְּבִיא אֶחָד אוֹמֵר שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "לְבוּשׁהּ כִּתְלַג חִוָּר" [לבושו כשלג לבן], וְאַחֵר רָאָהוּ "חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה"; וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עַצְמוֹ רָאָהוּ עַל הַיָּם כְּגִבּוֹר עוֹשֶׂה מִלְחָמָה, וּבְסִינַי כְּשָׁלִיחַ צִבּוּר עָטוּף. לוֹמַר, שֶׁאֵין לוֹ דְּמוּת וְצוּרָה, אֶלָּא הַכֹּל בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה וּבַמַּחֲזֶה; וַאֲמִתַּת הַדָּבָר - אֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם יְכוֹלָה לְהַשִּׂיגוֹ וּלְחָקְרוֹ; וְזֶה הוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא, אִם עַד תַּכְלִית שַׁדַּי תִּמְצָא".

י. מַה הוּא זֶה שֶׁבִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְהַשִּׂיג, כְּשֶׁאָמַר "הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבֹדֶךָ"? בִּקֵּשׁ לֵידַע אֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַד שֶׁיִּהְיֶה יָדוּעַ בְּלִבּוֹ כְּמוֹ יְדִיעַת אֶחָד מִן הָאֲנָשִׁים שֶׁרָאָה פָּנָיו וְנִחְקְקָה צוּרָתוֹ בְּקִרְבּוֹ, שֶׁנִּמְצָא אוֹתוֹ הָאִישׁ נִפְרָד בְּדַעְתּוֹ מִשְּׁאָר הָאֲנָשִׁים; כָּךְ בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לִהְיוֹת מְצִיאַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָדֶת בְּלִבּוֹ מִשְּׁאָר מְצִיאַת הַנִּמְצָאִין, עַד שֶׁיֵּדַע אֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ כְּמָה שֶׁהִיא. וֶהֱשִׁיבוֹ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּדַעַת הָאָדָם הַחַי שֶׁהוּא מְחֻבָּר מִגּוּף וְנֶפֶשׁ, לְהַשִּׂיג אֲמִתַּת דָּבָר זֶה עַל בָּרְיוֹ. וְהוֹדִיעוֹ בָּרוּךְ הוּא מַה שֶּׁלֹּא יָדַע אָדָם לְפָנָיו וְלֹא יֵדַע לְאַחֲרָיו, עַד שֶׁהִשִּׂיג מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ דָּבָר שֶׁנִּפְרָד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּדַעְתּוֹ מִשְּׁאָר הַנִּמְצָאִין, כְּמוֹ שֶׁיִּפְרֵד אֶחָד מִן הָאֲנָשִׁים שֶׁרָאָה אַחוֹרָיו, וְהִשִּׂיג כָּל גּוּפוֹ וּמַלְבּוּשׁוֹ בְּדַעְתּוֹ מִשְּׁאָר הָאֲנָשִׁים; וְעַל דָּבָר זֶה רָמַז הַכָּתוּב וְאָמַר: "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי, וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ".

יא. וְכֵיוָן שֶׁנִּתְבָּרֵר שֶׁאֵינוֹ גּוּף וּגְוִיָּה, יִתְבָּאֵר שֶׁלֹּא יֶאֱרְעוּ וְלֹא אֶחָד מִמְּאֹרְעוֹת הַגּוּף: לֹא חִבּוּר וְלֹא פֵּרוּד, וְלֹא מָקוֹם וְלֹא מִדָּה, וְלֹא עֲלִיָּה וְלֹא יְרִידָה, וְלֹא יָמִין וְלֹא שְׂמֹאל, וְלֹא פָּנִים וְלֹא אָחוֹר, וְלֹא יְשִׁיבָה וְלֹא עֲמִידָה; וְאֵינוֹ מָצוּי בַּזְּמַן, עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ רֵאשִׁית וְאַחֲרִית וּמִנְיַן שָׁנִים; וְאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה, שֶׁאֵין לוֹ דָּבָר שֶׁיִּגְרֹם לוֹ שִׁנּוּי. וְאֵין לוֹ לֹא מָוֶת וְלֹא חַיִּים כְּחַיֵּי הַגּוּף הַחַי, וְלֹא סִכְלוּת וְלֹא חָכְמָה כְּחָכְמַת הָאִישׁ הֶחָכָם, לֹא שִׂנָּה וְלֹא הַקִּיצָה, וְלֹא כַּעַס וְלֹא שְׂחוֹק, וְלֹא שִׂמְחָה וְלֹא עַצְבוּת, וְלֹא שְׁתִיקָה וְלֹא דִּבּוּר כְּדִבּוּר הָאָדָם. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: 'אֵין לְמַעְלָה לֹא יְשִׁיבָה וְלֹא עֲמִידָה, וְלֹא עֹרֶף [פירוד] וְלֹא עִפּוּי' [חיבור].

יב. וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר כָּךְ הוּא, כָּל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁנֶּאֱמְרוּ בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי נְבִיאִים - הַכֹּל מָשָׁל וּמְלִיצָה הֵן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק", "כִּעַסּוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם", "כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ ה'", וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. עַל הַכֹּל אָמְרוּ חֲכָמִים: 'דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הַאֹתִי הֵם מַכְעִיסִים"; הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "אֲנִי ה', לֹא שָׁנִיתִי", וְאִלּוּ הָיָה פְּעָמִים כּוֹעֵס וּפְעָמִים שָׂמֵחַ, הָיָה מִשְׁתַּנֶּה. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֵינָן מְצוּיִין אֶלָּא לַגּוּפִים הָאֲפֵלִים הַשְּׁפָלִים, שׁוֹכְנֵי בָתֵּי חֹמֶר אֲשֶׁר בֶּעָפָר יְסוֹדָם. אֲבָל הוּא בָּרוּךְ הוּא יִתְעַלֶּה וְיִתְרוֹמֵם עַל כָּל זֶה.

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ב

א. הָאֵל הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה - מִצְוָה לְאָהֲבוֹ וּלְיִרְאָה הֵימֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ", וְנֶאֱמַר: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא".

ב. וְהֵיאַךְ הִיא הַדֶּרֶךְ לְאַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ? בְּשָׁעָה שֶׁיִּתְבּוֹנֵן הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו וּבְרוּאָיו הַנִּפְלָאִים הַגְּדוֹלִים, וְיִרְאֶה מֵהֶן חָכְמָתוֹ שֶׁאֵין לָהּ עֵרֶךְ וְלֹא קֵץ - מִיָּד הוּא אוֹהֵב וּמְשַׁבֵּחַ וּמְפָאֵר, וּמִתְאַוֶּה תַּאֲוָה גְּדוֹלָה לֵידַע הַשֵּׁם הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד: "צָמְאָה נַפְשִׁי לֵאלֹהִים, לְאֵל חָי". וּכְשֶׁמִּחַשֵּׁב בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ עַצְמָן, מִיָּד הוּא נִרְתַּע לַאֲחוֹרָיו, וְיִירָא וְיִפְחַד וְיֵדַע שֶׁהוּא בְּרִיָּה קְטַנָּה שְׁפָלָה אֲפֵלָה, עוֹמֵד בְּדַעַת קַלָּה מְעוּטָה לִפְנֵי תְּמִים דֵּעוֹת [הקב"ה], כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד: "כִּי אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ... מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ". וּלְפִי הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲנִי מְבָאֵר כְּלָלִים גְּדוֹלִים מִמַּעֲשֵׂה רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ פֶּתַח לַמֵּבִין לֶאֱהֹב אֶת הַשֵּׁם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים בְּעִנְיַן אַהֲבָה: 'שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אַתָּה מַכִּיר אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם'.

ג. כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, נֶחְלָק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים: מֵהֶם בְּרוּאִין שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין מִגֹּלֶם וְצוּרָה [חומר וצורתו] - וְהֵם נֶהֱוִין וְנִפְסָדִין תָּמִיד, כְּמוֹ גּוּפוֹת הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וְהַצֶּמַחִים וְהַמַּתָּכוֹת. וּמֵהֶן בְּרוּאִין שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין מִגֹּלֶם וְצוּרָה, אֲבָל אֵינָן מִשְׁתַּנִּים מִגּוּף לְגוּף וּמִצּוּרָה לְצוּרָה כְּמוֹ הָרִאשׁוֹנִים, אֶלָּא צוּרָתָן קְבוּעָה בְּגָלְמָן לְעוֹלָם, וְאֵינָן מִשְׁתַּנִּין כְּמוֹ אֵלּוּ - וְהֵן הַגַּלְגַּלִּים וְהַכּוֹכָבִים שֶׁבָּהֶן, וְאֵין גָּלְמָם כִּשְׁאָר גְּלָמִים וְלֹא צוּרָתָם כִּשְׁאָר צוּרוֹת. וּמֵהֶן בְּרוּאִין צוּרָה בְּלֹא גֹּלֶם כְּלָל - וְהֵן הַמַּלְאָכִים, שֶׁהַמַּלְאָכִים אֵינָן גּוּף וּגְוִיָּה, אֶלָּא צוּרוֹת נִפְרָדוֹת זוֹ מִזּוֹ.

ד. וּמַה הוּא זֶה שֶׁהַנְּבִיאִים אוֹמְרִים, שֶׁרָאוּ הַמַּלְאָךְ אִישׁ וּבַעַל כְּנָפַיִם? הַכֹּל בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה וְדֶרֶךְ חִידָה, לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ גּוּף וְאֵינוֹ כָּבֵד כַּגּוּפוֹת הַכְּבֵדִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ, אֵשׁ אֹכְלָה הוּא", וְאֵינוֹ אֵשׁ אֶלָּא מָשָׁל. וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת, מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לֹהֵט".

ה. וּבַמֶּה יִפָּרְדוּ הַצּוּרוֹת זוֹ מִזּוֹ, וַהֲרֵי אֵינָן גּוּפִין? לְפִי שֶׁאֵינָן שָׁוִין בִּמְצִיאוּתָן, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן לְמַטָּה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהוּא מָצוּי מִכֹּחוֹ [של זה שלמעלה הימנו] זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה; וְהַכֹּל נִמְצָאִין מִכֹּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְטוּבוֹ. וְזֶה הוּא שֶׁרָמַז שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ וְאָמַר: "כִּי גָּבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר, וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם".

ו. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ 'לְמַטָּה מִמַּעֲלָתוֹ', אֵינָהּ מַעֲלַת מָקוֹם כְּמוֹ אָדָם שֶׁיּוֹשֵׁב לְמַעְלָה מֵחֲבֵרוֹ; אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בִּשְׁנֵי חֲכָמִים שֶׁאֶחָד גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ בְּחָכְמָה, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל זֶה, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בְּעִלָּה [- סיבה], שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִן הֶעָלוּל [המסובב].

ז. שִׁנּוּי שְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים, עַל שֵׁם מַעֲלָתָם הִיא; וּלְפִיכָךְ נִקְרָאִים 'חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ', וְהֵם לְמַעְלָה מִן הַכֹּל, וְאוֹפַנִּים, וְאֲרָאֵלִים, וְחַשְׁמַלִּים, וּשְׂרָפִים, וּמַלְאָכִים, וֵאלֹהִים, וּבְנֵי אֱלֹהִים, וּכְרוּבִים, וְאִישִׁים. כָּל אֵלּוּ עֲשָׂרָה הַשֵּׁמוֹת שֶׁנִּקְרָאוּ בָּהֶן הַמַּלְאָכִים, עַל שֵׁם עֶשֶׂר מַעֲלוֹת שֶׁלָּהֶן הֵן. וּמַעֲלָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה אֶלָּא מַעֲלַת הָאֵל בָּרוּךְ הוּא, הִיא מַעֲלַת הַצּוּרוֹת שֶׁנִּקְרֵאת 'חַיּוֹת'; לְפִיכָךְ נֶאֱמַר בַּנְּבוּאָה, שֶׁהֵן תַּחַת הַכִּסֵּא. וּמַעֲלָה עֲשִׂירִית, הִיא מַעֲלַת הַצּוּרָה שֶׁנִּקְרֵאת 'אִישִׁים', וְהֵם הַמַּלְאָכִים שֶׁמְּדַבְּרִים עִם הַנְּבִיאִים וְנִרְאִין לָהֶם בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה; לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ 'אִישִׁים', שֶׁמַּעֲלָתָם קְרוֹבָה מִמַּעֲלַת דַּעַת הָאָדָם.

ח. וְכָל הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ חַיִּים וּמַכִּירִים אֶת הַבּוֹרֵא, וְיוֹדְעִין אוֹתוֹ דֵּעָה גְּדוֹלָה עַד לְמְאֹד. כָּל צוּרָה וְצוּרָה לְפִי מַעֲלָתָהּ, [ומכירה את ה' -] לֹא לְפִי גָּדְלוֹ [האמיתי של הקב"ה]. אֲפִלּוּ מַעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַשִּׂיג אֲמִתַּת הַבּוֹרֵא כְּמוֹ שֶׁהִיא, אֶלָּא דַּעְתָּהּ קְצָרָה לְהַשִּׂיג. אֲבָל מַשֶּׂגֶת וְיוֹדַעַת יָתֵר מִמַּה שֶּׁמַּשֶּׂגֶת וְיוֹדַעַת צוּרָה שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה; וְכֵן כָּל מַעֲלָה וּמַעֲלָה, עַד מַעֲלָה עֲשִׂירִית. וּמַעֲלָה עֲשִׂירִית גַּם הִיא יוֹדַעַת הַבּוֹרֵא דֵּעָה שֶׁאֵין כֹּחַ בְּנֵי אָדָם הַמְחֻבָּרִין מִגֹּלֶם וְצוּרָה יָכוֹל לְהַשִּׂיג וְלֵידַע כְּמוֹתָהּ. וְהַכֹּל אֵינָן יוֹדְעִין אֶת הַבּוֹרֵא, כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עַצְמוֹ.

ט. כָּל הַנִּמְצָאִין חוּץ מִן הַבּוֹרֵא, מִצּוּרָה הָרִאשׁוֹנָה עַד יַתּוּשׁ קָטָן שֶׁיִּהְיֶה בְּטַבּוּר [כדור] הָאָרֶץ - הַכֹּל מִכֹּחַ אֲמִתּוֹ נִמְצָאוּ. וּלְפִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עַצְמוֹ וּמַכִּיר גָּדְלוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ וַאֲמִתּוֹ, הוּא יוֹדֵעַ הַכֹּל וְאֵין דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּנּוּ.

י. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכִּיר אֲמִתּוֹ, וְיוֹדֵעַ אוֹתָהּ כְּמוֹת שֶׁהִיא. וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּדֵעָה שֶׁהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁאָנוּ יוֹדְעִין, שֶׁאֵין אָנוּ וְדַעְתֵּנוּ אֶחָד. אֲבָל הַבּוֹרֵא - הוּא וְדַעְתּוֹ וְחַיָּיו אֶחָד, מִכָּל צַד וּמִכָּל פִּנָּה; שֶׁאִלְמָלֵא הָיָה חַי בְּחַיִּים וְיוֹדֵעַ בְּדֵעָה, הָיוּ שָׁם אֱלֹהוֹת הַרְבֵּה - הוּא וְחַיָּיו וְדַעְתּוֹ; וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אֶחָד מִכָּל צַד וּמִכָּל פִּנָּה וּבְכָל דֶּרֶךְ יִחוּד. נִמְצָאתָ אוֹמֵר: הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַיָּדוּעַ, וְהוּא הַדֵּעָה עַצְמָהּ

- הַכֹּל אֶחָד. וְדָבָר זֶה - אֵין כֹּחַ בַּפֶּה לְאָמְרוֹ וְלֹא בָּאֹזֶן לִשְׁמְעוֹ וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם לְהַכִּירוֹ, עַל בֵּרְיוֹ. וּלְפִיכָךְ אוֹמְרִין: "חֵי נַפְשְׁךָ", "חֵי פַּרְעֹה", וְאֵין אוֹמְרִין: "חֵי ה'", אֶלָּא "חֵי ה'" - שֶׁאֵין הַבּוֹרֵא וְחַיָּיו שְׁנַיִם כְּמוֹ חַיֵּי הַגּוּפוֹת הַחַיִּים, אוֹ כְּחַיֵּי הַמַּלְאָכִים. לְפִיכָךְ, אֵינוֹ מַכִּיר הַבְּרוּאִים וְיוֹדְעָם מֵחֲמַת הַבְּרוּאִים, כְּמוֹת שֶׁאָנוּ יוֹדְעִין אוֹתָם, אֶלָּא מֵחֲמַת עַצְמוֹ יֵדָעֵם; לְפִיכָךְ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עַצְמוֹ, יֵדַע הַכֹּל - שֶׁהַכֹּל נִסְמָךְ בַּהֲוָיָתוֹ לוֹ [- קיום הכל תלוי בהקב"ה].

יא. דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה בִּשְׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ, כְּמוֹ טִפָּה מִן הַיָּם הֵן מִמַּה שֶׁצָּרִיךְ לְבָאֵר בְּעִנְיָן זֶה. וּבֵאוּר כָּל הָעִקָּרִים שֶׁבִּשְׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ - הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה' [המתוארת בספר יחזקאל].

יב. צִוּוּי חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ בִּדְבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא לְאִישׁ אֶחָד בִּלְבַד, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה חָכָם וּמֵבִין מִדַּעְתּוֹ. וְאַחַר כָּךְ מוֹסְרִין לוֹ רָאשֵׁי פְּרָקִים, וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ שֶׁמֶץ [מעט] מִן הַדָּבָר; וְהוּא מֵבִין מִדַּעְתּוֹ, וְיוֹדֵעַ סוֹף הַדָּבָר וְעָמְקוֹ. וּדְבָרִים אֵלּוּ דְּבָרִים עֲמֻקִּים הֵן עַד לְמְאֹד, וְאֵין כָּל דַּעַת וְדַעַת רְאוּיָה לְסָבְלָן. וַעֲלֵיהֶן אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ דֶּרֶךְ מָשָׁל: "כְּבָשִׁים לִלְבוּשֶׁךָ"; כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים בְּפֵרוּשׁ מָשָׁל זֶה: 'דְּבָרִים שֶׁהֵם כִּבְשׁוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם - יִהְיוּ לִלְבוּשֶׁךָ', כְּלוֹמַר לְךָ לְבַדְּךָ, וְאַל תִּדְרֹשׁ אוֹתָם בָּרַבִּים. וַעֲלֵיהֶם אָמַר: "יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ, וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ". וַעֲלֵיהֶם אָמַר: "דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ"; כָּךְ פֵּרְשׁוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: 'דְּבָרִים שֶׁהֵם כִּדְבַשׁ וְחָלָב - יִהְיוּ תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ'.

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ג

א. הַגַּלְגַּלִּים, הֵן הַנִּקְרָאִין 'שָׁמַיִם', וְ'רָקִיעַ', וּ'זְבוּל', וַ'עֲרָבוֹת'; וְהֵן תִּשְׁעָה גַּלְגַּלִּים: גַּלְגַּל הַקָּרוֹב מִמֶּנּוּ הוּא גַּלְגַּל הַיַּרֵחַ, וְהַשֵּׁנִי שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ - גַּלְגַּל שֶׁבּוֹ הַכּוֹכָב הַנִּקְרָא 'כּוֹכָב', וְגַלְגַּל שְׁלִישִׁי שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ שֶׁבּוֹ נוֹגַהּ, וְגַלְגַּל רְבִיעִי שֶׁבּוֹ חַמָּה, וְגַלְגַּל חֲמִישִׁי שֶׁבּוֹ מַאֲדִים, וְגַלְגַּל שִׁשִּׁי שֶׁבּוֹ כּוֹכַב צֶדֶק, וְגַלְגַּל שְׁבִיעִי שֶׁבּוֹ שַׁבְּתַאי, וְגַלְגַּל שְׁמִינִי שֶׁבּוֹ שְׁאָר כָּל הַכּוֹכָבִים שֶׁנִּרְאִין בָּרָקִיעַ, וְגַלְגַּל תְּשִׁיעִי הוּא גַּלְגַּל הַחוֹזֵר בְּכָל יוֹם מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב. וְהוּא הַמַּקִּיף אֶת הַכֹּל וּמְסַבֵּב אֶת הַכֹּל. וְזֶה שֶׁתִּרְאֶה כָּל הַכּוֹכָבִים כְּאִלּוּ הֵן כֻּלָּן בְּגַלְגַּל אֶחָד וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, מִפְּנֵי שֶׁהַגַּלְגַּלִּים טְהוֹרִים וְזַכִּים כַּזְּכוּכִית וְכַסַּפִּיר, וּלְפִיכָךְ רוֹאִין כּוֹכָבִים שֶׁבַּגַּלְגַּל הַשְּׁמִינִי מִתַּחַת גַּלְגַּל הָרִאשׁוֹן.

ב. כָּל גַּלְגַּל וְגַלְגַּל מִשְּׁמוֹנַת הַגַּלְגַּלִּים שֶׁבָּהֶן הַכּוֹכָבִים, נֶחְלָק לְגַלְגַּלִּים הַרְבֵּה זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה כְּמוֹ גִּלְדֵי [קליפות] בְּצָלִים; מֵהֶן גַּלְגַּלִּים סוֹבְבִין מִמַּעֲרָב לְמִזְרָח, וּמֵהֶן סוֹבְבִים מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב כְּמוֹ הַגַּלְגַּל הַחוֹזֵר הַתְּשִׁיעִי. וְכֻלָּן, אֵין בֵּינֵיהֶם [בין גלגל לגלגל] מָקוֹם פָּנוּי.

ג. כָּל הַגַּלְגַּלִּים, אֵינָן לֹא קַלִּים וְלֹא כְּבֵדִים. וְאֵין לָהֶם לֹא עַיִן [צבע] אָדֹם וְלֹא עַיִן שָׁחֹר וְלֹא שְׂעָר עֵינוֹת; וְזֶה שֶׁאָנוּ רוֹאִין אוֹתָן כְּעֵין הַתְּכֵלֶת, לְמַרְאִית הָעַיִן בִּלְבַד הוּא, לְפִי גֹּבַהּ הָאֲוִיר. וְכֵן אֵין לָהֶן לֹא טַעַם וְלֹא רֵיחַ, לְפִי שֶׁאֵין אֵלּוּ הַמְאֹרָעִין מְצוּיִין אֶלָּא בַּגּוּפוֹת שֶׁלְּמַטָּה מֵהֶן.

ד. כָּל הַגַּלְגַּלִּים הָאֵלּוּ הַמַּקִּיפִין אֶת הָעוֹלָם - הֵן עֲגֻלִּין כַּדּוּר, וְהָאָרֶץ תְּלוּיָה בָּאֶמְצַע. וְיֵשׁ לְמִקְצָת מִן הַכּוֹכָבִים גַּלְגַּלִּים קְטַנִּים שֶׁהֵן קְבוּעִים בָּהֶן, וְאֵין אוֹתָן הַגַּלְגַּלִּים מַקִּיפִין אֶת הָאָרֶץ, אֶלָּא גַּלְגַּל קָטָן שֶׁאֵינוֹ מַקִּיף קָבוּעַ בַּגַּלְגַּל גָּדוֹל הַמַּקִּיף.

ה. מִסְפַּר כָּל הַגַּלְגַּלִּים הַמַּקִּיפִין אֶת כָּל הָעוֹלָם, שְׁמוֹנָה עָשָׂר; וּמִסְפַּר כָּל הַגַּלְגַּלִּים הַקְּטַנִּים שֶׁאֵינָן מַקִּיפִין, שְׁמוֹנָה. וּמִמַּהֲלַךְ הַכּוֹכָבִים וּידִיעַת שִׁעוּר סְבִיבָתָן בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁנָה וּנְטִיָּתָן לְרוּחַ צָפוֹן וְרוּחַ דָּרוֹם וּמִגָּבְהָן מֵעַל הָאָרֶץ וּקְרִיבָתָן, יֵדַע מִסְפַּר כָּל אֵלּוּ הַגַּלְגַּלִּים, וְצוּרַת הֲלִיכָתָן, וְדֶרֶךְ הַקָּפָתָן. וְזוֹ הִיא חָכְמַת חֶשְׁבּוֹן תְּקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת, וּסְפָרִים רַבִּים חִבְּרוּ בָהּ חַכְמֵי יָוָן.

ו. גַּלְגַּל הַתְּשִׁיעִי שֶׁהוּא מַקִּיף אֶת הַכֹּל - חִלְּקוּהוּ הַחֲכָמִים הַקַּדְמוֹנִים לִשְׁנֵים עָשָׂר חֵלֶק, כָּל חֵלֶק וְחֵלֶק הֶעֱלוּ לוֹ שֵׁם עַל שֵׁם צוּרָה זוֹ שֶׁתִּרְאֶה בּוֹ מִן הַכּוֹכָבִים שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ שֶׁהֵן מְכֻוָּנִין תַּחְתָּיו; וְהֵן הַמַּזָּלוֹת - שֶׁשְּׁמוֹתָן: טָלֶה, שׁוֹר, תְּאוֹמִים, סַרְטָן, אַרְיֵה, בְּתוּלָה, מֹאזְנַיִם, עַקְרָב, קֶשֶׁת, גְּדִי, דְּלִי, דָּגִים.

ז. גַּלְגַּל הַתְּשִׁיעִי עַצְמוֹ, אֵין בּוֹ לֹא חֲלוּקָה וְלֹא צוּרָה מִכָּל הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ וְלֹא כּוֹכָב, אֶלָּא בְּחִבּוּר הַכּוֹכָבִים שֶׁבַּגַּלְגַּל הַשִּׁשִּׁי שֶׁהֵן סוֹבְבִין בִּכְבֵדוּת. וְחֵלֶק שֶׁתְּהַלֵּךְ הַשֶּׁמֶשׁ כְּנֶגְדּוֹ בְּיוֹם אֶחָד, יֵלֵךְ כְּנֶגְדּוֹ כָּל כּוֹכָב מֵהֶן בְּקֵרוּב מִשִּׁבְעִים שָׁנָה.

ח. כָּל הַכּוֹכָבִים הַנִּרְאִין - יֵשׁ מֵהֶן כּוֹכָבִים קְטַנִּים שֶׁהָאָרֶץ גְּדוֹלָה מֵאַחַד מֵהֶן, וְיֵשׁ מֵהֶן כּוֹכָבִים שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן גָּדוֹל מִן הָאָרֶץ כַּמָּה פְּעָמִים. וְהָאָרֶץ גְּדוֹלָה מִן הַיָּרֵחַ כְּמוֹ אַרְבָּעִים פְּעָמִים, וְהַשֶּׁמֶשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ כְּמוֹ מֵאָה וְשִׁבְעִים פְּעָמִים; נִמְצָא הַיָّרֵחַ אֶחָד מִשִּׁשָּׁה אֲלָפִים וּשְׁמוֹנָה מֵאוֹת מִן הַשֶּׁמֶשׁ בְּקֵרוּב. וְאֵין בְּכָל הַכּוֹכָבִים כּוֹכָב גָּדוֹל מִן הַשֶּׁמֶשׁ, וְלֹא קָטָן מִכּוֹכָב שֶׁבַּגַּלְגַּל הַשֵּׁנִי.

ט. כָּל הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים, כֻּלָּן בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ וְדֵעָה וְהַשְׂכֵּל הֵן; וְהֵן חַיִּים וְעוֹמְדִין וּמַכִּירִין אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי גָּדְלוֹ וּלְפִי מַעֲלָתוֹ מְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים לְיוֹצְרָם כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים. וּכְשֶׁם שֶׁמַּכִּירִין אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כָּךְ מַכִּירִין אֶת עַצְמָן וּמַכִּירִין אֶת הַמַּלְאָכִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶן. וְדַעַת הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים מְעוּטָה מִדַּעַת הַמַּלְאָכִים, וּגְדוֹלָה מִדַּעַת בְּנֵי הָאָדָם.

י. בָּרָא הָאֵל לְמַטָּה מִגַّלְגַּל הַיָّרֵחַ, גֹּלֶם אֶחָד שֶׁאֵינוֹ כְּגֹלֶם הַגַּלְגַּלִּים; וּבָרָא אַרְבַּע צוּרוֹת לְגֹלֶם זֶה, וְאֵינָן כְּצוּרַת הַגַּלְגַּלִּים. וְנִקְבְּעָה כָּל צוּרָה וְצוּרָה בְּמִקְצַת גֹּלֶם זֶה. צוּרָה רִאשׁוֹנָה - צוּרַת הָאֵשׁ נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצַת גֹּלֶם זֶה, וְנִהְיָה מִשְּׁנֵיהֶם גּוּף הָאֵשׁ; וְצוּרָה שְׁנִיָּה - צוּרַת הָרוּחַ נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָתוֹ, וְנִהְיָה מִשְּׁנֵיהֶן גּוּף הָרוּחַ; וְצוּרָה שְׁלִישִׁית - צוּרַת הַמַּיִם נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָתוֹ, וְנִהְיָה מִשְּׁנֵיהֶם גּוּף הַמַּיִם; וְצוּרָה

רְבִיעִית - צוּרַת הָאָרֶץ נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָתוֹ, וְנִהְיָה מִשְּׁנֵיהֶם גּוּף הָאָרֶץ. נִמְצָא לְמַטָּה מִן הָרָקִיעַ, אַרְבָּעָה גּוּפִין מֵחֲלָקִין זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מַקִּיף אֶת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ מִכָּל רוּחוֹתָיו כְּמוֹ גַּלְגַּל. הַגּוּף הָרִאשׁוֹן הַסָּמוּךְ לְגַלְגַּל הַיָּרֵחַ, הוּא גּוּף הָאֵשׁ; לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, גּוּף הָרוּחַ; לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, גּוּף הַמַּיִם; לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, גּוּף הָאָרֶץ. וְאֵין בֵּינֵיהֶם [בין צורה לצורה] מָקוֹם פָּנוּי בְּלֹא גּוּף, כְּלָל.

יא. אַרְבָּעָה גּוּפוֹת הָאֵלּוּ - אֵינָן בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ, וְאֵינָן יוֹדְעִין וְלֹא מַכִּירִין, אֶלָּא כְּגוּפִים מֵתִים; וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן מִנְהָג, שֶׁאֵינוֹ יוֹדְעוֹ וְלֹא מַשִּׂיגוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁנּוֹתוֹ. וְזֶה שֶׁאָמַר דָּוִד: "הַלְּלוּ אֶת ה' מִן הָאָרֶץ, תַּנִּינִים וְכָל תְּהֹמוֹת, אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר" - עִנְיַן הַדְּבָרִים, הַלְּלוּהוּ בְּנֵי אָדָם מִגְּבוּרוֹתָיו שֶׁתִּרְאוּ בְּאֵשׁ וּבָרָד וּבִשְׁאָר בְּרוּאִים שֶׁתִּרְאוּ לְמַטָּה מִן הָרָקִיעַ, שֶׁגְּבוּרָתָם תָּמִיד נִכֶּרֶת לְגָדוֹל וְקָטָן.

יום שישי ט"ז אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ד

א. אַרְבָּעָה גּוּפִים הָאֵלּוּ שֶׁהֵם אֵשׁ וְרוּחַ וּמַיִם וָאָרֶץ, הֵן יְסוֹדוֹת כָּל הַנִּבְרָאִים לְמַטָּה מִן הָרָקִיעַ; וְכֹל שֶׁיִּהְיֶה מֵאָדָם וּבְהֵמָה וְעוֹף וְרֶמֶשׂ וְדָג וְצֶמַח וּמַתֶּכֶת וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת וּשְׁאָר אַבְנֵי בִּנְיָן וְהָרִים וְגוּשֵׁי עָפָר - הַכֹּל, גָּלְמָן מְחֻבָּר מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת הָאֵלּוּ. נִמְצְאוּ כָּל הַגּוּפִים שֶׁלְּמַטָּה מִן הָרָקִיעַ, חוּץ מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת הָאֵלּוּ, מְחֻבָּרִין מִגֹּלֶם וְצוּרָה, וְגֹלֶם שֶׁלָּהֶן מְחֻבָּר מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת אֵלּוּ; אֲבָל כָּל אֶחָד מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת, אֵינוֹ מְחֻבָּר אֶלָּא מִגֹּלֶם וְצוּרָה בִּלְבַד.

ב. דֶּרֶךְ הָאֵשׁ וְהָרוּחַ, לִהְיוֹת מַהֲלָכָן מִמַּטָּה מִטִּבּוּר [כדור] הָאָרֶץ לְמַעְלָה כְּלַפֵּי הָרָקִיעַ; וְדֶרֶךְ הַמַּיִם וְהָאָרֶץ, לִהְיוֹת מַהֲלָכָן מִתַּחַת הָרָקִיעַ לְמַטָּה לָאֶמְצַע - שֶׁאֶמְצַע הָרָקִיעַ [-כדור הארץ], הוּא הַמַּטָּה שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ. וְאֵין הִלּוּכָן בְּדַעְתָּן וְלֹא בְּחֶפְצָן, אֶלָּא מִנְהָג שֶׁנִּקְבַּע בָּהֶן וְטֶבַע שֶׁנִּטְבַּע בָּהֶן. טֶבַע הָאֵשׁ חַם יָבֵשׁ, וְהוּא קַל מִכֻּלָּן; וְהָרוּחַ חַם לַח; וְהַמַּיִם קָרִים לַחִים; וְהָאָרֶץ יְבֵשָׁה קָרָה, וְהִיא כְּבֵדָה מִכֻּלָּן. וְהַמַּיִם קַל מִמֶּנָּה, לְפִיכָךְ נִמְצָא לְמַעְלָה עַל הָאָרֶץ; וְהָרוּחַ קַל מִן הַמַּיִם, לְפִיכָךְ הוּא מְרַחֵף עַל פְּנֵי הַמַּיִם; וְהָאֵשׁ קַל מִן הָרוּחַ. וּמִפְּנֵי שֶׁהֵן יְסוֹדוֹת לְכָל גּוּפִים שֶׁתַּחַת הָרָקִיעַ, יִמָּצֵא כָּל גּוּף וְגוּף מֵאָדָם וּבְהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף וְדָג וְצֶמַח וּמַתֶּכֶת וְאֶבֶן, גָּלְמָן מְחֻבָּר מֵאֵשׁ וְרוּחַ וּמַיִם וְעָפָר; וְאַרְבַּעְתָּן יִתְעָרְבוּ בְּיַחַד, וְיִשְׁתַּנֶּה כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּעֵת הָעֵרוּב, עַד שֶׁיִּמָּצֵא הַמְחֻבָּר מֵאַרְבַּעְתָּן אֵינוֹ דּוֹמֶה לְאֶחָד מֵהֶן כְּשֶׁהוּא לְבַדּוֹ. וְאֵין בַּמְּעֹרָב מֵהֶן, אֲפִלּוּ חֵלֶק אֶחָד שֶׁהוּא אֵשׁ בִּפְנֵי עַצְמָהּ אוֹ רוּחַ בִּפְנֵי עַצְמָהּ אוֹ מַיִם בִּפְנֵי עַצְמָן אוֹ אֶרֶץ בִּפְנֵי עַצְמָהּ; אֶלָּא הַכֹּל נִשְׁתַּנּוּ, וְנַעֲשׂוּ גּוּף אֶחָד. וְכָל גּוּף וָגוּף [נברא ונברא] הַמְחֻבָּר מֵאַרְבַּעְתָּן, יִמָּצֵא בּוֹ קֹר וָחֹם לֵחַ וְיָבֵשׁ כְּאֶחָד. אֲבָל יֵשׁ מֵהֶם גּוּפִים שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן חָזְקָה [תוקף] מִיסוֹד הָאֵשׁ, כְּמוֹ בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ חַיָּה, לְפִיכָךְ יֵרָאֶה בָּהֶם הַחֹם יָתֵר; וְיֵשׁ מֵהֶן גּוּפִים שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן חָזְקָה מִיסוֹד הָאָרֶץ, כְּמוֹ הָאֲבָנִים, לְפִיכָךְ יֵרָאֶה בָּהֶן הַיֹּבֶשׁ הַרְבֵּה. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה, יִמָּצֵא גּוּף חַם יָתֵר מִגּוּף אַחֵר חַם, וְגוּף יָבֵשׁ יָתֵר מִגּוּף אַחֵר יָבֵשׁ. וְכֵן יִמָּצֵא גּוּפִים שֶׁיֵּרָאֶה בָּהֶן הַקֹּר בִּלְבַד, וְגוּפִים יֵרָאֶה בָּהֶן הַקֹּר וְהַיֹּבֶשׁ כְּאֶחָד בָּהֶם הַלֵּחַ בִּלְבַד, וְגוּפִים יֵרָאֶה בָּהֶן הַקֹּר וְהַיֹּבֶשׁ כְּאֶחָד בִּשְׁוָוה, אוֹ הַקֹּר וְהַלֵּחַ כְּאֶחָד בִּשְׁוָוה, אוֹ הַחֹם וְהַיֹּבֶשׁ כְּאֶחָד בִּשְׁוָוה, אוֹ הַחֹם וְהַלֵּחַ כְּאֶחָד בִּשְׁוָוה. לְפִי רֹב הַיְסוֹד שֶׁהָיָה בְּעִקַּר הַתַּעֲרֹבֶת [שממנו מורכב אותו גוף], יֵרָאֶה [יובלט] מַעֲשֶׂה אוֹתוֹ הַיְסוֹד וְטִבְעוֹ בַּגּוּף הַמְעֹרָב.

ג. וְכָל הַמְחֻבָּר מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת אֵלּוּ, הוּא נִפְרָד בַּסּוֹף [כל גוף חוזר למקורו]; יֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר יָמִים אֲחָדִים, וְיֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר שָׁנִים רַבּוֹת. וְכָל שֶׁנִּתְחַבֵּר מֵהֶם - אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִפָּרֵד לָהֶן [יחזור למקורו]; אֲפִלּוּ הַזָּהָב וְהָאָדָם [אחת מאבני החושן], אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִפָּסֵד וְיַחֲזֹר לִיסוֹדוֹתָיו, וְיָשׁוּב מִקְצָתוֹ לְאֵשׁ וּמִקְצָתוֹ לַמַּיִם וּמִקְצָתוֹ לְרוּחַ וּמִקְצָתוֹ לָאָרֶץ.

ד. הוֹאִיל וְכָל הַנִּפְסָד - לְאֵלּוּ יִפָּרֵד [יחזור], לָמָּה נֶאֱמַר לָאָדָם: "וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב"? לְפִי שֶׁרֹב בִּנְיָנוֹ מִן הֶעָפָר. וְלֹא כָּל הַנִּפְסָד, כְּשֶׁיִּפָּסֵד, מִיָּד יַחֲזֹר לְאַרְבָּעָה הַיְסוֹדוֹת; אֶלָּא יִפָּסֵד וְיַחֲזֹר לְדָבָר אַחֵר, וְדָבָר אַחֵר לְדָבָר אַחֵר, וְסוֹף הַדְּבָרִים יַחֲזֹר לַיְסוֹדוֹת. וְנִמְצְאוּ כָּל הַדְּבָרִים חוֹזְרִין חָלִילָה [בחזרה].

ה. אַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת אֵלּוּ, מִשְׁתַּנִּים זֶה לָזֶה תָּמִיד בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה - מִקְצָתָן, לֹא כָּל גּוּפָן. כֵּיצַד? מִקְצַת הָאָרֶץ הַקְּרוֹבָה מִן הַמַּיִם, מִשְׁתַּנֶּית וּמִתְפּוֹרֶרֶת וְנַעֲשֵׂית מַיִם; וְכֵן מִקְצַת הַמַּיִם הַסְּמוּכִין לָרוּחַ, מִשְׁתַּנִּין וּמִתְמַסְמְסִין [מתאדים] וְהוֹוִין רוּחַ; וְכֵן הָרוּחַ, מִקְצָתוֹ הַסָּמוּךְ לָאֵשׁ מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְחוֹלֵל וְנַעֲשֶׂה אֵשׁ. וְכֵן הָאֵשׁ, מִקְצָתָהּ הַסָּמוּךְ לָרוּחַ מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְכַּנֵּס וְנַעֲשֶׂה רוּחַ; וְכֵן הָרוּחַ, מִקְצָתוֹ הַסָּמוּךְ לַמַּיִם מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְכַּנֵּס וְנַעֲשֶׂה מַיִם; וְכֵן הַמַּיִם, מִקְצָתוֹ הַסָּמוּךְ לָאָרֶץ מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְכַּנֵּס וְנַעֲשֶׂה אָרֶץ. וְשִׁנּוּי זֶה - מְעַט מְעַט, וּלְפִי אֹרֶךְ הַיָּמִים; וְאֵין כָּל הַיְסוֹד מִשְׁתַּנֶּה עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה כָּל הַמַּיִם רוּחַ אוֹ כָּל הָרוּחַ אֵשׁ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּבָּטֵל אֶחָד מִן הַיְסוֹדוֹת הָאַרְבָּעָה. אֶלָּא מִקְצָת יִשְׁתַּנֶּה מֵאֵשׁ לְרוּחַ וּמִקְצָת מֵרוּחַ לְאֵשׁ; וְכֵן בֵּין כָּל אֶחָד וַחֲבֵרוֹ, יִמָּצֵא הַשִּׁנּוּי בֵּין אַרְבַּעְתָּן וְחוֹזְרוֹת חָלִילָה.

ו. וְשִׁנּוּי זֶה יִהְיֶה בִּסְבִיבַת הַגַּלְגַּל [הגורם לשינוי הוא סיבוב הגלגלים], וּמִסְּבִיבָתוֹ יִתְחַבְּרוּ אַרְבַּעְתָּן, וְיִהְיֶה מֵהֶן שְׁאָר גְּלָמֵי בְּנֵי אָדָם וְנֶפֶשׁ חַיָּה וְצֶמַח וְאֶבֶן וּמַתֶּכֶת. וְהָאֵל נוֹתֵן לְכָל גֹּלֶם וְגֹלֶם צוּרָה רְאוּיָה לוֹ, עַל יְדֵי הַמַּלְאָךְ הָעֲשִׂירִי שֶׁהִיא הַצּוּרָה הַנִּקְרֶאת 'אִישִׁים'.

ז. לְעוֹלָם אֵין אַתָּה רוֹאֶה גֹּלֶם בְּלֹא צוּרָה, אוֹ צוּרָה בְּלֹא גֹּלֶם. אֶלָּא לֵב [תבונת] הָאָדָם - הוּא הַמְחַלֵּק הַגּוּף הַנִּמְצָא בְּדַעְתּוֹ, וְיוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְחֻבָּר מִגֹּלֶם וְצוּרָה, וְיוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ שָׁם גּוּפִים שֶׁגָּלְמָן מְחֻבָּר מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת, וְגוּפִים שֶׁגָּלְמָן פָּשׁוּט - אֵינוֹ מְחֻבָּר מִגֹּלֶם אַחֵר. וְהַצּוּרוֹת שֶׁאֵין לָהֶן גֹּלֶם, אֵינָן נִרְאִין לָעַיִן, אֶלָּא בְּעֵין הַלֵּב [השכל] הֵן יְדוּעִין, כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ אֲדוֹן הַכֹּל בְּלֹא רְאִיַּת עַיִן.

ח. נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר, הִיא צוּרָתוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ הָאֵל. וְהַדַּעַת הַיְתֵרָה הַמְּצוּיָה בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם, הִיא צוּרַת הָאָדָם הַשָּׁלֵם בְּדַעְתּוֹ; וְעַל צוּרָה זוֹ נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ", כְּלוֹמַר שֶׁתִּהְיֶה לוֹ צוּרָה הַיּוֹדַעַת וּמַשֶּׂגֶת הַדֵּעוֹת שֶׁאֵין לָהֶם גֹּלֶם, עַד שֶׁיִּדְמֶה לָהֶן. וְאֵינוֹ אוֹמֵר ["בצלמנו"] עַל צוּרָה זוֹ

הַנִּבְרֶת לָעֵינַיִם, שֶׁהוּא הַפֶּה וְהַחֹטֶם וְהַלְּסָתוֹת וּשְׁאָר רֹשֶׁם [צורת] הַגּוּף; שֶׁזּוֹ 'תֹּאַר' שְׁמָהּ. וְאֵינָהּ הַנֶּפֶשׁ הַמְּצוּיָה לְכָל נֶפֶשׁ חַיָּה, שֶׁבָּהּ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמוֹלִיד וּמַרְגִּישׁ וּמְהַרְהֵר. אֶלָּא הַדֵּעָה - שֶׁהִיא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ, וּבְצוּרַת הַנֶּפֶשׁ הַכָּתוּב מְדַבֵּר "בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ". וּפְעָמִים רַבּוֹת תִּקָּרֵא זוֹ הַצּוּרָה 'נֶפֶשׁ' וָ'רוּחַ'; וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בַּשֵּׁמוֹת, שֶׁלֹּא תִּטְעֶה, וְכָל שֵׁם וָשֵׁם - יִלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ [מתוך הנושא הנידון].

ט. אֵין צוּרַת הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מְחֻבֶּרֶת מִן הַיְסוֹדוֹת, כְּדֵי שֶׁתִּפָּרֵד [ותחזור] לָהֶן, וְאֵינָהּ מִכֹּחַ הַנְּשָׁמָה [נפש החיונית], עַד שֶׁתְּהֵא צְרִיכָה לִנְשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהַנְּשָׁמָה צְרִיכָה לַגּוּף; אֶלָּא מֵאֵת ה', מִן הַשָּׁמַיִם הִיא. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיִּפָּרֵד הַגֹּלֶם שֶׁהוּא מְחֻבָּר מִן הַיְסוֹדוֹת, וְתֹאבַד הַנְּשָׁמָה מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה אֶלָּא עִם הַגּוּף וּצְרִיכָה לַגּוּף בְּכָל מַעֲשֶׂיהָ, לֹא תִּכָּרֵת הַצּוּרָה הַזֹּאת, לְפִי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לַנְּשָׁמָה בְּמַעֲשֶׂיהָ - אֶלָּא יוֹדַעַת וּמַשֶּׂגֶת הַדֵּעוֹת הַפְּרוּדוֹת מִן הַגְּלָמִים [- המלאכים], וְיוֹדַעַת בּוֹרֵא הַכֹּל, וְעוֹמֶדֶת לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. הוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ: "וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה, וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ".

י. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁדִּבַּרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה, כְּמַר [כטיפה] מִדְּלִי הֵם [=מעט מזעיר]; וּדְבָרִים עֲמֻקִּים הֵם, אֲבָל אֵינָם כְּעֹמֶק עִנְיַן פֶּרֶק רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי. וּבֵאוּר כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁבְּפֶרֶק שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי, הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית'. וְכָךְ צִוּוּ הַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁאֵין דּוֹרְשִׁין גַּם בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ בָּרַבִּים, אֶלָּא לְאָדָם אֶחָד בִּלְבַד מוֹדִיעִין דְּבָרִים אֵלּוּ וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ.

יא. וּמַה בֵּין עִנְיָן מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה לְעִנְיָן מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית? שֶׁעִנְיָן מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, אֲפִלּוּ לְאֶחָד אֵין דּוֹרְשִׁין בּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה חָכָם וּמֵבִין מִדַּעְתּוֹ, מוֹסְרִין לוֹ רָאשֵׁי הַפְּרָקִים; וְעִנְיָן מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, מְלַמְּדִין אוֹתוֹ לַיָּחִיד, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֵבִין אוֹתוֹ מִדַּעְתּוֹ, וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ כָּל שֶׁיָּכוֹל לֵידַע מִדְּבָרִים אֵלּוּ. וְלָמָּה אֵין מְלַמְּדִין אוֹתוֹ בָּרַבִּים? לְפִי שֶׁאֵין כָּל אָדָם יֵשׁ לוֹ דַּעַת רְחָבָה לְהַשִּׂיג פֵּרוּשׁ וּבֵאוּר כָּל הַדְּבָרִים עַל בֵּרְרָן.

יב. בִּזְמַן שֶׁאָדָם מִתְבּוֹנֵן בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וּמַכִּיר כָּל הַבְּרוּאִים מִמַּלְאָךְ וְגַלְגַּל וְאָדָם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְיִרְאֶה חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל הַיְצוּרִים וְכָל הַבְּרוּאִים - מוֹסִיף אַהֲבָה לַמָּקוֹם, וְתִצְמָא נַפְשׁוֹ וְיִכְמַהּ בְּשָׂרוֹ לֶאֱהֹב הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא; וְיִירָא וְיִפְחַד מִשִּׁפְלוּתוֹ וְדַלּוּתוֹ וְקַלּוּתוֹ, כְּשֶׁיַּעֲרֹךְ [ישווה] עַצְמוֹ לְאֶחָד מֵהַגּוּפוֹת הַקְּדוֹשִׁים הַגְּדוֹלִים [הגלגלים], כָּל שֶׁכֵּן לְאֶחָד מֵהַצּוּרוֹת הַטְּהוֹרוֹת הַנִּפְרָדוֹת מִן הַגְּלָמִים [- המלאכים], שֶׁלֹּא נִתְחַבְּרוּ בְּגֹלֶם כְּלָל. וִימְצָא עַצְמוֹ, שֶׁהוּא כִּכְלִי מָלֵא בּוּשָׁה וּכְלִמָּה, רֵיק וְחָסֵר.

יג. וְעִנְיְנֵי אַרְבָּעָה פְּרָקִים אֵלּוּ שֶׁבְּחָמֵשׁ מִצְוֹת הָאֵלּוּ [הראשונות בהלכות אלו] - הֵם שֶׁחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים קוֹרְאִין אוֹתוֹ 'פַּרְדֵּס', כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: 'אַרְבָּעָה נִכְנְסוּ לַפַּרְדֵּס'; וְאַף עַל פִּי שֶׁגְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ, וַחֲכָמִים גְּדוֹלִים הָיוּ, לֹא כֻּלָּם הָיָה בָּהֶן כֹּחַ לֵידַע וּלְהַשִּׂיג כָּל הַדְּבָרִים עַל בֵּרְרָן. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין רָאוּי לְהִטַּיֵּל בַּפַּרְדֵּס, אֶלָּא מִי שֶׁנִּתְמַלֵּא כְּרֵסוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר; וְלֶחֶם וּבָשָׂר זֶה, הוּא לֵידַע בֵּאוּר הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם מִשְּׁאָר הַמִּצְוֹת. וְאַף עַל פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ, 'דָּבָר קָטָן' קָרְאוּ אוֹתָן חֲכָמִים, שֶׁחֲרֵי אָמְרוּ חֲכָמִים: 'דָּבָר גָּדוֹל - מַעֲשֶׂה מֶרְכָּבָה; וְדָבָר קָטָן - הֲוָיָה דְּאַבַּיֵּי וְרָבָא' [התלמוד], אַף עַל פִּי כֵן, רָאוּיִין הֵן לְהַקְדִּימָן; שֶׁהֵן מְיַשְּׁבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם תְּחִלָּה, וְעוֹד - שֶׁהֵן הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁהִשְׁפִּיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשּׁוּב הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי לִנְחֹל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְאֶפְשָׁר שֶׁיֵּדָעֵם הַכֹּל - קָטָן וְגָדוֹל, אִישׁ וְאִשָּׁה, בַּעַל לֵב רָחָב וּבַעַל לֵב קָצָר.

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ה

א. כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם הַגָּדוֹל הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"; וּמֵזְהָרִין שֶׁלֹּא לְחַלְּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי". כֵּיצַד? בְּשָׁעָה שֶׁיַּעֲמֹד גּוֹי, וְיֵאָנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה אוֹ יַהַרְגֶנּוּ - יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג; שֶׁנֶּאֱמַר בַּמִּצְוֹת: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם" - וָחַי בָּהֶם, וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. וְאִם מֵת וְלֹא עָבַר, הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר מִצְוֹת - חוּץ מֵעֲבוֹדָה זָרָה, וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. אֲבָל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת אֵלּוּ, אִם יֹאמַר לוֹ: 'עֲבֹר עַל אַחַת מֵהֶן אוֹ תֵּהָרֵג', יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהַגּוֹי מִתְכַּוֵּן לַהֲנָאַת עַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁאֲנָסוֹ לִבְנוֹת לוֹ בֵּיתוֹ בְּשַׁבָּת, אוֹ לְבַשֵּׁל לוֹ תַּבְשִׁילוֹ, אוֹ אָנַס אִשָּׁה לְבָעֲלָהּ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִירוֹ עַל הַמִּצְוֹת בִּלְבַד - אִם הָיָה בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וְאֵין שֵׁם עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל - יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג; וְאִם אֲנָסוֹ לְהַעֲבִירוֹ בַּעֲשָׂרָה מִיִّשְׂרָאֵל - יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר, וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִירוֹ אֶלָּא עַל מִצְוָה מִשְּׁאָר מִצְוֹת בִּלְבַד.

ג. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַשְּׁמָד [בזמן גזירות על היהודות]. אֲבָל בִּשְׁעַת הַשְּׁמָד, וְהוּא כְּשֶׁיַּעֲמֹד מֶלֶךְ רָשָׁע כִּנְבוּכַדְנֶאצַּר וַחֲבֵרָיו וְיִגְזֹר שְׁמָד עַל יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל דָּתָם אוֹ מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת - יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר, אֲפִלּוּ עַל אַחַת מִשְּׁאָר מִצְוֹת, בֵּין נֶאֱנָס בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה, בֵּין נֶאֱנָס בֵּינוֹ לְבֵין גּוֹיִם.

ד. כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: 'יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג', וְנֶהֱרַג וְלֹא עָבַר - הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר", וְנֶהֱרַג וְלֹא עָבַר - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם. וְאִם הָיָה בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים, כִּדְנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה וּכְרַבִּי עֲקִיבָה וַחֲבֵרָיו; וְאֵלּוּ הֵן הֲרוּגֵי מַלְכוּת, שֶׁאֵין מַעֲלָה עַל מַעֲלָתָן, וַעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר: "כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם, נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה", וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: "אִסְפוּ לִי חֲסִידַי, כֹּרְתֵי בְרִיתִי עָלֵי זָבַח". וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: 'יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר', וְעָבַר וְלֹא נֶהֱרַג - הֲרֵי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם, וְאִם הָיָה בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים; וּבִטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהִיא קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, וְעָבַר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁהִיא חִלּוּל הַשֵּׁם. וְאַף עַל פִּי כֵן, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר בְּאֹנֶס, אֵין מַלְקִין אוֹתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין, אֲפִלּוּ הָרַג בְּאֹנֶס; שֶׁאֵין מַלְקִין וּמְמִיתִין, אֶלָּא לְעוֹבֵר בִּרְצוֹנוֹ בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּנוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ: "וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא",

מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ [ממרע"ה]: "הַהוּא" - לֹא אָנוּס, וְלֹא שׁוֹגֵג, וְלֹא מֵטֶעֶה. וּמָה אִם עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁהִיא חֲמוּרָה מִן הַכֹּל, הָעוֹבֵד אוֹתָהּ בְּאֹנֶס אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִיתַת בֵּית דִּין - קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה. וּבָעֲרָיוֹת הוּא אוֹמֵר: "וְלַנַּעֲרָ(ה) לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר" [- כי אנוסה היא].

ה. נָשִׁים שֶׁאָמְרוּ לָהֶן גּוֹיִם: 'תְּנוּ לָנוּ אַחַת מִכֶּן וּנְטַמֵּא אוֹתָהּ, וְאִם לָאו, נְטַמֵּא אֶת כֻּלְּכֶן' - יִטַּמְּאוּ כֻּלָּן, וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם אָמְרוּ לָהֶם גּוֹיִם: 'תְּנוּ לָנוּ אֶחָד מִכֶּם וְנַהַרְגֶנּוּ, וְאִם לָאו, נַהֲרֹג כֻּלְּכֶם' - יֵהָרְגוּ כֻּלָּם, וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל. וְאִם יְחִדוּהוּ [נקבו בשם אחד מהם] לָהֶם וְאָמְרוּ: 'תְּנוּ לָנוּ פְּלוֹנִי, אוֹ נַהֲרֹג אֶת כֻּלְּכֶם' - אִם הָיָה מְחֻיָּב מִיתָה [למלכות] כְּשֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי [שמרד במלכות], יִתְּנוּ אוֹתוֹ לָהֶן; וְאֵין מוֹרִין לָהֶן כֵּן לְכַתְּחִלָּה; וְאִם אֵינוֹ חַיָּב - יֵהָרְגוּ כֻּלָּן, וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל.

ו. כָּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ בָּאֲנָסִין [יהרג ואל יעבור], כָּךְ אָמְרוּ בָּחֲלָאִים. כֵּיצַד? מִי שֶׁחָלָה וְנָטָה לָמוּת, וְאָמְרוּ הָרוֹפְאִים שֶׁרְפוּאָתוֹ בְּדָבָר פְּלוֹנִי מֵאִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, עוֹשִׂין לוֹ. וּמִתְרַפְּאִין בְּכָל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה בִּמְקוֹם סַכָּנָה, חוּץ מֵעֲבוֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים - שֶׁאֲפִלּוּ בִּמְקוֹם סַכָּנָה, אֵין מִתְרַפְּאִין בָּהֶם; וְאִם עָבַר וְנִתְרַפֵּא - עוֹנְשִׁין אוֹתוֹ בֵּית דִּין עֹנֶשׁ הָרָאוּי לוֹ.

ז. וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ בִּמְקוֹם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת, אֵין עוֹבְרִין עַל אַחַת מִשֶּׁלֹּשׁ עֲבֵרוֹת אֵלּוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ", אֲפִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. וַהֲרֵיגַת נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל לְרַפֹּאת נֶפֶשׁ אַחֶרֶת, אוֹ לְהַצִּיל אָדָם מִיַּד אֹנֵס - דָּבָר שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה לוֹ הוּא [שאסור], שֶׁאֵין מְאַבְּדִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ; וַעֲרָיוֹת הֵקֵשׁוּ לִנְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ - כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה". **ח.** בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁאֵין מִתְרַפְּאִין בִּשְׁאָר אִסּוּרִין אֶלָּא בִּמְקוֹם סַכָּנָה? בִּזְמַן שֶׁהֵן דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן, כְּמוֹ שֶׁמַּאֲכִילִין אֶת הַחוֹלֶה שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, אוֹ חָמֵץ בְּפֶסַח, אוֹ שֶׁמַּאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. אֲבָל שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן, כְּגוֹן שֶׁעוֹשִׂין לוֹ רִטְיָה אוֹ מְלוּגְמָה [מיני תחבושות] מֵחָמֵץ אוֹ מֵעָרְלָה, אוֹ שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתוֹ דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַר מְעֹרָב עִם אִסּוּרֵי מַאֲכָל, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהֶם הֲנָאָה לַחֵךְ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם סַכָּנָה; חוּץ מִכִּלְאֵי הַכֶּרֶם וּבָשָׂר בְּחָלָב - שֶׁהֵם אֲסוּרִין אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן; לְפִיכָךְ אֵין מִתְרַפְּאִין בָּהֶן אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן, אֶלָּא בִּמְקוֹם סַכָּנָה.

ט. מִי שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּאִשָּׁה, וְחָלָה וְנָטָה לָמוּת, וְאָמְרוּ הָרוֹפְאִים: 'אֵין לוֹ רְפוּאָה עַד שֶׁתִּבְעַל לוֹ' - אֲפִלּוּ הָיְתָה פְּנוּיָה, וַאֲפִלּוּ לְדַבֵּר עִמָּהּ מֵאַחוֹרֵי הַגָּדֵר - אֵין מוֹרִין לוֹ בְּכָךְ, וְיָמוּת וְלֹא יוֹרוּ לוֹ לְדַבֵּר עִמָּהּ מֵאַחוֹרֵי הַגָּדֵר; שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֶפְקֵר, וְיָבוֹאוּ בִּדְבָרִים אֵלּוּ לִפְרֹץ בָּעֲרָיוֹת.

י. כָּל הָעוֹבֵר מִדַּעְתּוֹ בְּלֹא אֹנֶס עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, בִּשְׁאָט בַּנֶּפֶשׁ [בזלזול] לְהַכְעִיס - הֲרֵי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם; וּלְפִיכָךְ נֶאֱמַר בִּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר: "וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ, אֲנִי ה'". וְאִם עָבַר בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים. וְכֵן כָּל הַפּוֹרֵשׁ מֵעֲבֵרָה אוֹ עֲשָׂה מִצְוָה, לֹא מִפְּנֵי דָּבָר בָּעוֹלָם, לֹא פַּחַד וְלֹא יִרְאָה, וְלֹא לְבַקֵּשׁ כָּבוֹד, אֶלָּא מִפְּנֵי הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא, כְּמִנִּיעַת יוֹסֵף הַצַּדִּיק עַצְמוֹ מֵאִשֶּׁת רַבּוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם.

יא. וְיֵשׁ דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁהֵם בִּכְלַל חִלּוּל הַשֵּׁם, וְהוּא - שֶׁיַּעֲשֶׂה אָדָם גָּדוֹל בַּתּוֹרָה וּמְפֻרְסָם בַּחֲסִידוּת, דְּבָרִים שֶׁהַבְּרִיּוֹת מִרַּנְּנִים [מדברים] אַחֲרָיו בִּשְׁבִילָן, וַאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן עֲבֵרוֹת - הֲרֵי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם. כְּגוֹן שֶׁלּוֹקֵחַ וְאֵינוֹ נוֹתֵן דְּמֵי הַמֶּקַח לְאַלְתַּר [מיד], וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְנִמְצְאוּ הַמּוֹכְרִין תּוֹבְעִין אוֹתוֹ, וְהוּא מַקִּיפָן [דוחה לפעם אחרת]; אוֹ שֶׁיַּרְבֶּה בִּשְׂחוֹק, אוֹ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אֵצֶל עַמֵּי הָאָרֶץ וּבֵינֵיהֶן; אוֹ שֶׁאֵין דִּבּוּרוֹ בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת, וְאֵינוֹ מְקַבְּלָן בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, אֶלָּא בַּעַל קְטָטָה וְכַעַס; וְכַיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ. הַכֹּל לְפִי גָּדְלוֹ שֶׁל חָכָם - צָרִיךְ שֶׁיְּדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ, וַיַּעֲשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין. וְכֵן אִם דִּקְדֵּק הֶחָכָם עַל עַצְמוֹ, וְהָיָה דִּבּוּרוֹ בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת, וְדַעְתּוֹ מְעֹרֶבֶת עִמָּהֶן, וּמְקַבְּלָן בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, וְנֶעֱלָב מֵהֶן וְאֵינוֹ עוֹלְבָן, מְכַבֵּד לָהֶן וַאֲפִלּוּ לַמְקַלִּין לוֹ [למזלזלים אותו], וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, וְלֹא יַרְבֶּה בַּאֲרִיחוּת [סעודות] עִמֵּי הָאָרֶץ וּיִשִּׁיבָתָן, וְלֹא יֵרָאֶה תָּמִיד אֶלָּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה עָטוּף בְּצִיצִית מֻכְתָּר בִּתְפִלִּין, וְעוֹשֶׂה בְּכָל מַעֲשָׂיו לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין - וְהוּא שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק הַרְבֵּה [מבני האדם] וְלֹא יִשְׁתּוֹמֵם [ישתגע] - עַד שֶׁיִּמָּצְאוּ הַכֹּל מְקַלְּסִין [משבחים] אוֹתוֹ וְאוֹהֲבִין אוֹתוֹ, וּמִתְאַוִּין לְמַעֲשָׂיו - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר לִי: עַבְדִּי אָתָּה; יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר".

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ו

א. כָּל הַמְאַבֵּד [המוחק] שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים הַטְּהוֹרִים שֶׁנִּקְרָא בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה: "וְאַבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא - לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם".

ב. וְשִׁבְעָה שֵׁמוֹת הֵם: הַשֵּׁם הַנִּכְתָּב יוֹד הֵא וָאו הֵא - וְהוּא הַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ, אוֹ הַנִּכְתָּב אָלֶף דָּלֶת נוּן יוֹד, וְאֵל, וֶאֱלוֹהַּ, וֵאלֹהִים, וְאֶהְיֶה, וְשַׁדַּי, וּצְבָאוֹת. כָּל הַמּוֹחֵק אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת מִשִּׁבְעָה שֵׁמוֹת אֵלּוּ, לוֹקֶה.

ג. כָּל הַנִּטְפָּל [נוסף] לַשֵּׁם מִלְּפָנָיו, מֻתָּר לְמָחֲקוֹ: כְּגוֹן לָמֶד מ'לֵה'', וּבֵית מ'בֵּאלֹהִים', וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינָן בִּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם. וְכָל הַנִּטְפָּל לַשֵּׁם מֵאַחוֹרָיו, כְּגוֹן כָּף שֶׁל 'אֱלֹהֶיךָ', וְכָף מֵם שֶׁל 'אֱלֹהֵיכֶם', וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינָן נִמְחָקִין, וַהֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר אוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם, מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם מְקֻדָּשׁ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ וְאָסוּר לְמָחֲקָן, הַמּוֹחֵק אֵלּוּ הָאוֹתִיּוֹת הַנִּטְפָּלוֹת אֵינוֹ לוֹקֶה, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן].

ד. כָּתַב אָלֶף לָמֶד מ'אֱלֹהִים', יוֹד הֵא מֵה' - אֵינוֹ נִמְחָק; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר 'יָה', שֶׁהוּא שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הַשֵּׁם, מִקְצָת שֵׁם הַמְפֹרָשׁ הוּא. אֲבָל הַכּוֹתֵב שִׁין דָּלֶת מ'שַׁדַּי', צָדִי [צדי"ק] בֵּית מ'צְבָאוֹת' - הֲרֵי זֶה נִמְחָק.

ה. שְׁאָר הַכִּנּוּיִין שֶׁמְּשַׁבְּחִין בָּהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּגוֹן: חַנּוּן וְרַחוּם, הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, הַנֶּאֱמָן, קַנָּא וְחָזָק וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר דִּבְרֵי הַקֹּדֶשׁ, וּמֻתָּר לְמָחֳקָן.

ו. כְּלִי שֶׁהָיָה שֵׁם כָּתוּב עָלָיו - קוֹצֵץ אֶת מְקוֹם הַשֵּׁם, וְגוֹנְזוֹ. אֲפִלּוּ הָיָה הַשֵּׁם חָקוּק בִּכְלִי מַתָּכוֹת אוֹ בִּכְלִי זְכוּכִית, וְהִתִּיךְ הַכְּלִי - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה; אֶלָּא חוֹתֵךְ אֶת מְקוֹמוֹ, וְגוֹנְזוֹ. וְכֵן אִם הָיָה שֵׁם כָּתוּב עַל בְּשָׂרוֹ, הֲרֵי זֶה לֹא יִרְחַץ וְלֹא יָסוּךְ וְלֹא יַעֲמֹד בִּמְקוֹם הַטִּנּוּפֶת. נִזְדַּמְּנָה לוֹ טְבִילָה שֶׁל מִצְוָה - כּוֹרֵךְ עָלָיו גְּמִי, וְטוֹבֵל; וְאִם לֹא מָצָא גְּמִי, מְסַבֵּב אַחֲרָיו. וְלֹא יְהַדֵּק, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָחֹץ - שֶׁלֹּא אָמְרוּ לִכְרֹךְ עָלָיו, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לַעֲמֹד בִּפְנֵי הַשֵּׁם כְּשֶׁהוּא עָרֹם.

ז. הַסּוֹתֵר אֲפִלּוּ אֶבֶן אַחַת דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה מִן הַמִּזְבֵּחַ, אוֹ מִן הַהֵיכָל, אוֹ מִשְּׁאָר הָעֲזָרָה - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר בַּעֲבוֹדָה זָרָה: "כִּי אֶת מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן", וְכָתוּב: "לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם". וְכֵן הַשּׁוֹרֵף עֲצֵי הֶקְדֵּשׁ דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ... לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם".

ח. כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ כֻּלָּן, וּפְרוּשֵׁיהֶן וּבֵאוּרֵיהֶן - אָסוּר לִשְׂרֹף אוֹתָן אוֹ לְאַבְּדָן בַּיָּד; וְהַמְאַבֵּד בַּיָּד, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁכָּתְבוּ אוֹתָן יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁה. אֲבָל מִין יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּתַב סֵפֶר תּוֹרָה - שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ עִם הָאַזְכָּרוֹת [שמות הקודש] שֶׁבּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בִּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם, וְלֹא כְתָבוֹ אֶלָּא וְהוּא מַעֲלֶה בְּדַעְתּוֹ שֶׁזֶּה כִּשְׁאָר הַדְּבָרִים, וְהוֹאִיל וְדַעְתּוֹ כֵּן, לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַשֵּׁם; וּמִצְוָה לְשָׂרְפוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ שֵׁם [זכר] לַמִּינִים וְלֹא לְמַעֲשֵׂיהֶן. אֲבָל גּוֹי שֶׁכָּתַב אֶת הַשֵּׁם, גּוֹנְזִין אוֹתוֹ; וְכֵן כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁבָּלוּ אוֹ שֶׁכְּתָבָן גּוֹי, יִגָּנְזוּ.

ט. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּאַבְרָהָם - קֹדֶשׁ; אַף זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲדֹנָי, אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ", הֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּלוּט - חֹל, חוּץ מִזֶּה: "אַל נָא, אֲדֹנָי. הִנֵּה נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן". כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּגִבְעַת בִּנְיָמִין - קֹדֶשׁ. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּמִיכָה - חֹל. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּנָבוֹת - קֹדֶשׁ. כָּל שְׁלֹמֹה הָאָמוּר בְּשִׁיר הַשִּׁירִים - קֹדֶשׁ [כי הכוונה להקב"ה], וַהֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַכִּנּוּיִין [של הקב"ה]; חוּץ מִזֶּה: "הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה". כָּל מַלְכִיָּא הָאָמוּר בְּדָנִיֵּאל - חֹל, חוּץ מִזֶּה: "אֲנַתְּ מַלְכָּא, מֶלֶךְ מַלְכַיָּא", וַהֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַכִּנּוּיִין.

יום שבת קודש י"ז אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ז

א. מִיסוֹדֵי הַדָּת, לִידַע שֶׁהָאֵל מְנַבֵּא אֶת בְּנֵי הָאָדָם; וְאֵין הַנְּבוּאָה חָלָה אֶלָּא עַל חָכָם גָּדוֹל בְּחָכְמָה, גִּבּוֹר בְּמִדּוֹתָיו, וְלֹא יִהְיֶה יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּדָבָר בָּעוֹלָם, אֶלָּא הוּא מִתְגַּבֵּר בְּדַעְתּוֹ עַל יִצְרוֹ תָּמִיד, בַּעַל דֵּעָה רְחָבָה נְכוֹנָה [ישרה] עַד מְאֹד. אָדָם שֶׁהוּא מְמֻלָּא בְּכָל הַמִּדּוֹת הָאֵלּוּ, שָׁלֵם בְּגוּפוֹ, כְּשֶׁיִּכָּנֵס לַפַּרְדֵּס [מעשה מרכבה ומעשה בראשית] וְיִמָּשֵׁךְ בְּאוֹתָן הָעִנְיָנוֹת הַגְּדוֹלִים הָרְחוֹקִים, וְתִהְיֶה לוֹ דַּעַת נְכוֹנָה לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג, וְהוּא מִתְקַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ, פּוֹרֵשׁ מִדַּרְכֵי כְּלַל הָעָם הַהוֹלְכִים בְּמַחְשַׁכֵּי הַזְּמַן, וְהוֹלֵךְ וּמְזָרֵז [מעורר] עַצְמוֹ וּמְלַמֵּד נַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לוֹ מַחְשָׁבָה כְּלָל בְּאֶחָד מִדְּבָרִים בְּטֵלִים, וְלֹא מֵהַבְלֵי הַזְּמַן וְתַחְבּוּלוֹתָיו, אֶלָּא דַּעְתּוֹ תָּמִיד פְּנוּיָה לְמַעְלָה, קְשׁוּרָה תַּחַת הַכִּסֵּא, לְהָבִין בְּאוֹתָן הַצּוּרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַטְּהוֹרוֹת, וּמִסְתַּכֵּל בְּחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֻּלָּהּ מִצּוּרָה רִאשׁוֹנָה [מלאכים הנקראים חיות הקודש] עַד טַבּוּר הָאָרֶץ, וְיוֹדֵעַ מֵהֶן גָּדְלוֹ - מִיָּד רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה עָלָיו. וּבְעֵת שֶׁתָּנוּחַ עָלָיו הָרוּחַ - תִּתְעָרֵב נַפְשׁוֹ בְּמַעֲלַת הַמַּלְאָכִים הַנִּקְרָאִים 'אִישִׁים', וְיִהְפֹּךְ לְאִישׁ אַחֵר, וְיָבִין בְּדַעְתּוֹ שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיָה [עד ששרתה עליו רוח הקודש], אֶלָּא שֶׁנִּתְעַלָּה עַל מַעֲלַת שְׁאָר בְּנֵי אָדָם הַחֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּשָׁאוּל: "וְהִתְנַבֵּיתָ עִמָּם, וְנֶהְפַּכְתָּ לְאִישׁ אַחֵר".

ב. הַנְּבִיאִים, מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת [בדרגות שונות] הֵן: כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ בַּחָכְמָה חָכָם גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ, כָּךְ בַּנְּבוּאָה נָבִיא גָּדוֹל מִנָּבִיא. וְכֻלָּן אֵין רוֹאִין מַרְאֵה הַנְּבוּאָה אֶלָּא בַּחֲלוֹם בְּחֶזְיוֹן הַלַּיְלָה, אוֹ בְּיוֹם אַחַר שֶׁתִּפֹּל עֲלֵיהֶן תַּרְדֵּמָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע, בַּחֲלוֹם אֲדַבֶּר בּוֹ". וְכֻלָּן, כְּשֶׁמִּתְנַבְּאִין, אֶבְרֵיהֶן מִזְדַּעְזְעִין, וְכֹחַ הַגּוּף כּוֹשֵׁל, וְעֶשְׁתּוֹנוֹתֵיהֶם מִטַּרְפּוֹת, וְתִשָּׁאֵר הַדַּעַת פְּנוּיָה לְהָבִין מַה שֶּׁתִּרְאֶה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַבְרָהָם: "וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת עָלָיו"; וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּדָנִיֵּאל: "וְהוֹדִי נֶהְפַּךְ עָלַי לְמַשְׁחִית, וְלֹא עָצַרְתִּי כֹחַ".

ג. הַדְּבָרִים שֶׁמּוֹדִיעִים לַנָּבִיא בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה - דֶּרֶךְ מָשָׁל מוֹדִיעִין לוֹ, וּמִיָּד יֵחָקֵק בְּלִבּוֹ פִּתְרוֹן הַמָּשָׁל בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, וְיֵדַע מַה הוּא; כְּמוֹ הַסֻּלָּם שֶׁרָאָה יַעֲקֹב אָבִינוּ, וּמַלְאָכִים עוֹלִים וְיוֹרְדִים בּוֹ, וְהוּא הָיָה מָשָׁל לַמַּלְכֻיּוֹת וְשִׁעְבּוּדָן; וּכְמוֹ הַחַיּוֹת שֶׁרָאָה יְחֶזְקֵאל, וְהַסִּיר הַנָּפוּחַ [רותח] וּמַקֵּל שָׁקֵד שֶׁרָאָה יִרְמְיָה, וְהַמְּגִלָּה שֶׁרָאָה יְחֶזְקֵאל, וְהָאֵיפָה שֶׁרָאָה זְכַרְיָה. וְכֵן שְׁאָר הַנְּבִיאִים, יֵשׁ מֵהֶן אוֹמְרִין הַמָּשָׁל וּפִתְרוֹנוֹ כְּמוֹ אֵלּוּ, וְיֵשׁ מֵהֶן אוֹמְרִין הַפִּתְרוֹן בִּלְבַד. וּפְעָמִים אוֹמְרִין הַמָּשָׁל בִּלְבַד בְּלֹא פִּתְרוֹן, כְּמִקְצָת דִּבְרֵי יְחֶזְקֵאל וּזְכַרְיָה. וְכֻלָּן, בְּמָשָׁל וְדֶרֶךְ חִידָה הֵם מִתְנַבְּאִין.

ד. כָּל הַנְּבִיאִים - אֵין מִתְנַבְּאִין בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצוּ, אֶלָּא מְכַוְּנִין דַּעְתָּן וְיוֹשְׁבִין שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב וּמִתְבּוֹדְדִין; שֶׁאֵין הַנְּבוּאָה שׁוֹרָה לֹא מִתּוֹךְ עַצְבוּת וְלֹא מִתּוֹךְ עַצְלוּת, אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׂמְחָה. לְפִיכָךְ, בְּנֵי הַנְּבִיאִים, לִפְנֵיהֶם נֵבֶל וְתֹף וְחָלִיל וְכִנּוֹר, וְהֵן מְבַקְּשִׁין הַנְּבוּאָה; וְזֶה הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵמָּה מִתְנַבְּאִים" - כְּלוֹמַר, מְהַלְּכִין בְּדֶרֶךְ הַנְּבוּאָה עַד שֶׁיִּנָּבְאוּ, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר: 'פְּלוֹנִי מִתְגַּדֵּל'.

ה. אֵלּוּ שֶׁהֵן מְבַקְּשִׁין לְהִתְנַבֵּא, הֵם הַנִּקְרָאִין 'בְּנֵי הַנְּבִיאִים'. וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּכַוְּנִין דַּעְתָּן, אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עֲלֵיהֶן, וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תִּשְׁרֶה.

ו. כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאָמַרְנוּ, הֵן דֶּרֶךְ הַנְּבוּאָה לְכָל הַנְּבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים - חוּץ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וְרַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין נְבוּאַת מֹשֶׁה לִשְׁאָר כָּל הַנְּבִיאִים? שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים, בַּחֲלוֹם אוֹ בְּמַרְאֶה; וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ - הוּא עֵר וְעוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ, וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו". כָּל הַנְּבִיאִים, עַל יְדֵי מַלְאָךְ; לְפִיכָךְ רוֹאִין מַה שֶּׁהֵן רוֹאִין בְּמָשָׁל וְחִידָה. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר

בוֹ", וְנֶאֱמַר: "וְדִבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים", וְנֶאֱמַר: "וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט"; כְּלוֹמַר, שֶׁאֵין שָׁם מָשָׁל, אֶלָּא רוֹאֶה הַדָּבָר עַל בֵּרְיוֹ בְּלֹא חִידָה וּבְלֹא מָשָׁל; הוּא שֶׁהַתּוֹרָה מְעִידָה עָלָיו: "וּמַרְאֶה, וְלֹא בְחִידֹת", שֶׁאֵינוֹ מִתְנַבֵּא בְּחִידָה אֶלָּא בְּמַרְאֶה, שֶׁרוֹאֶה הַדָּבָר עַל בֵּרְיוֹ. כָּל הַנְּבִיאִים, יְרֵאִין וְנִבְהָלִין וּמִתְמוֹגְגִין. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵינוֹ כֵּן; הוּא שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר: "כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ"; כְּמוֹ שֶׁאֵין אָדָם נִבְהָל לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ, כָּךְ הָיָה כֹּחַ בְּדִעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְהָבִין דִּבְרֵי הַנְּבוּאָה, וְהוּא עוֹמֵד עַל עָמְדוֹ שָׁלֵם. כָּל הַנְּבִיאִים, אֵין מִתְנַבְּאִין בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצוּ. מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵינוֹ כֵּן; אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיַּחְפֹּץ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ לוֹבַשְׁתּוֹ וּנְבוּאָה שׁוֹרָה עָלָיו; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְכַוֵּן דַּעְתּוֹ וּלְהִזְדַּמֵּן לָהּ [לחכות שתשרה עליו], שֶׁהֲרֵי הוּא מְכֻוָּן וּמְזֻמָּן וְעוֹמֵד כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. לְפִיכָךְ מִתְנַבֵּא בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְצַוֶּה ה' לָכֶם". וּבְזֶה הִבְטִיחוֹ הָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֵךְ אֱמֹר לָהֶם: שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם. וְאַתָּה, פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי". הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים, כְּשֶׁהַנְּבוּאָה מִסְתַּלֶּקֶת, חוֹזְרִין לְאָהֳלָם, שֶׁהוּא צָרְכֵי הַגּוּף כֻּלָּן כְּשֶׁאָר הָעָם; לְפִיכָךְ אֵינָן פּוֹרְשִׁין מִנְּשׁוֹתֵיהֶן. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, לֹא חָזַר לְאָהֳלוֹ הָרִאשׁוֹן; לְפִיכָךְ פָּרַשׁ מִן הָאִשָּׁה לְעוֹלָם וּמִן הַדּוֹמֶה לָהּ, וְנִקְשְׁרָה דַּעְתּוֹ בְּצוּר הָעוֹלָמִים, וְלֹא נִסְתַּלֵּק הַהוֹד מֵעָלָיו לְעוֹלָם, וְקָרַן עוֹר פָּנָיו, וְנִתְקַדֵּשׁ כַּמַּלְאָכִים.

ז. הַנָּבִיא, אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה נְבוּאָתוֹ לְעַצְמוֹ בִּלְבַד, לְהַרְחִיב לִבּוֹ וּלְהוֹסִיף דַּעְתּוֹ, עַד שֶׁיֵּדַע מַה שֶּׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ מֵאוֹתָן הַדְּבָרִים הַגְּדוֹלִים, וְאֶפְשָׁר שֶׁיְּשַׁלַּח לְעַם מֵעַמֵּי הָאָרֶץ, אוֹ לְאַנְשֵׁי עִיר אוֹ מַמְלָכָה, לְבוֹנֵן אוֹתָם [ללמדם בינה] וּלְהוֹדִיעָם מַה יַּעֲשׂוּ, אוֹ לִמְנֹעַ אוֹתָן מִמַּעֲשִׂים הָרָעִים שֶׁבִּידֵיהֶן; וּכְשֶׁמְּשַׁלְּחִין אוֹתוֹ, נוֹתְנִין לוֹ אוֹת וּמוֹפֵת, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הָעָם שֶׁהָאֵל שְׁלָחוֹ בֶּאֱמֶת. וְלֹא כָּל הָעוֹשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת, מַאֲמִינִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא נָבִיא; אֶלָּא אָדָם שֶׁהֵיינוּ יוֹדְעִין בּוֹ מִתְּחִלָּתוֹ שֶׁהוּא רָאוּי לִנְבוּאָה בְּחָכְמָתוֹ וּבְמַעֲשָׂיו, שֶׁנִּתְעַלָּה בָּהֶן עַל כָּל בְּנֵי גִילוֹ, וְהָיָה מְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבוּאָה וּבְקִדֻּשָּׁתָהּ וּפְרִישׁוּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ בָּא וְעָשָׂה אוֹת וּמוֹפֵת וְאָמַר שֶׁהָאֵל שְׁלָחוֹ - מִצְוָה לִשְׁמֹעַ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן". וְאֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת וְאֵינוֹ נָבִיא, וְזֶה הָאוֹת יֵשׁ לוֹ דְּבָרִים בְּגוֹ [יתכן שנעשה באחיזת עיניים]; וְאַף עַל פִּי כֵן, מִצְוָה לִשְׁמֹעַ לוֹ, הוֹאִיל וְאָדָם גָּדוֹל הוּא וְחָכָם וְרָאוּי לִנְבוּאָה, מַעֲמִידִין אוֹתוֹ עַל חֶזְקָתוֹ - שֶׁבְּכָךְ נִצְטַוִּינוּ, כְּמוֹ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַחְתּוֹךְ הַדִּין עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים כְּשֵׁרִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהֵעִידוּ בְּשֶׁקֶר, הוֹאִיל וּכְשֵׁרִין הֵן אֶצְלֵנוּ, מַעֲמִידִין אוֹתָן עַל כַּשְׁרוּתָן. וּבַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן נֶאֱמַר: "הַנִּסְתָּרֹת - לַה' אֱלֹהֵינוּ; וְהַנִּגְלֹת - לָנוּ וּלְבָנֵינוּ", וְנֶאֱמַר: "כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינַיִם, וַה' יִרְאֶה לַלֵּבָב".

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ח

א. מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - לֹא הֶאֱמִינוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה; שֶׁהַמַּאֲמִין עַל פִּי הָאוֹתוֹת - יֵשׁ בְּלִבּוֹ דֹּפִי [פקפוק], שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאוֹת בְּלָט [מלשון בלהטיהם] וּכְשׁוּף. אֶלָּא כָּל הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה בַּמִּדְבָּר, לְפִי הַצֹּרֶךְ עֲשָׂאָן - לֹא לְהָבִיא רְאָיָה עַל הַנְּבוּאָה: צָרַךְ לְהַשְׁקִיעַ אֶת הַמִּצְרִים - קָרַע אֶת הַיָּם וְהִצְלִילָן בּוֹ. צָרַכְנוּ לְמָזוֹן - הוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן. צָמְאוּ - בָּקַע לָהֶן אֶת הָאֶבֶן. כָּפְרוּ בּוֹ עֲדַת קֹרַח - בָּלְעָה אוֹתָן הָאָרֶץ. וְכֵן שְׁאָר כָּל הָאוֹתוֹת. וּבְמַה הֶאֱמִינוּ בּוֹ? בְּמַעֲמַד הַר סִינַי: שֶׁעֵינֵינוּ רָאוּ, וְלֹא זָר, וְאָזְנֵינוּ שָׁמְעוּ, וְלֹא אַחֵר - הָאֵשׁ וְהַקּוֹלוֹת וְהַלַּפִּידִים. וְהוּא נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל, וְהַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו, וְאָנוּ שׁוֹמְעִין: 'מֹשֶׁה, מֹשֶׁה! לֵךְ אֱמֹר לָהֶם כָּךְ וְכָךְ'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם", וְנֶאֱמַר: "לֹא אֶת אֲבֹתֵינוּ כָּרַת ה' אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת". וּמִנַּיִן שֶׁבְּמַעֲמַד הַר סִינַי לְבַדּוֹ, הִיא הָרְאָיָה לִנְבוּאָתוֹ שֶׁהִיא אֱמֶת שֶׁאֵין בּוֹ דֹּפִי? שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן, בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ, וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם" - מִכְּלָל, שֶׁקֹּדֶם דָּבָר זֶה לֹא הֶאֱמִינוּ בּוֹ נֶאֱמָנוּת שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם, אֶלָּא נֶאֱמָנוּת שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ הִרְהוּר וּמַחֲשָׁבָה.

ב. נִמְצְאוּ אֵלּוּ שֶׁשֻּׁלַּח לָהֶם, הֵם הָעֵדִים עַל נְבוּאָתוֹ שֶׁהִיא אֱמֶת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהֶן אוֹת; שֶׁהֵן וְהוּא אֶחָד [שווים] בַּדָּבָר, כִּשְׁנֵי עֵדִים שֶׁרָאוּ דָּבָר אֶחָד בְּיַחַד - שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן עַד לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר אֱמֶת, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה לַחֲבֵרוֹ. כָּךְ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - כָּל יִשְׂרָאֵל עֵדִים לוֹ אַחַר מַעֲמַד הַר סִינַי, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהֶם אוֹת. וְזֶה הוּא שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּתְחִלַּת נְבוּאָתוֹ, בְּעֵת שֶׁנָּתַן לוֹ הָאוֹתוֹת לַעֲשׂוֹתָן בְּמִצְרַיִם, וְאָמַר לוֹ: "וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ"; יָדַע מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהַמַּאֲמִין עַל פִּי הָאוֹתוֹת, יֵשׁ בִּלְבָבוֹ דֹּפִי. וּמִהַרְהֵר וּמְחַשֵּׁב, וְהָיָה נִשְׁמָט מִלֵּילֵךְ, וְאָמַר: "וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי" - עַד שֶׁהוֹדִיעוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵלּוּ הָאוֹתוֹת אֵינָן אֶלָּא עַד שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְאַחַר שֶׁיֵּצְאוּ וְיַעַמְדוּ עַל הָהָר הַזֶּה, יִסְתַּלֵּק הַהִרְהוּר שֶׁמְּהַרְהֵרִין אַחֲרֶיךָ, שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לְךָ כֹּאן אוֹת שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁאֲנִי שְׁלַחְתִּיךָ בֶּאֱמֶת מִבַּתְּחִלָּה, וְלֹא יִשָּׁאֵר בְּלִבָּם הִרְהוּר. וְהוּא שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְזֶה לְּךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ - בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם, תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה". נִמְצָאתָ אוֹמֵר, שֶׁכָּל נָבִיא שֶׁיַּעֲמֹד אַחַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵין אָנוּ מַאֲמִינִין בּוֹ מִפְּנֵי הָאוֹת לְבַדּוֹ, כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: 'אִם יַעֲשֶׂה אוֹת, נִשְׁמַע לוֹ לְכָל מַה שֶּׁיֹּאמַר'; אֶלָּא מִפְּנֵי הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּנוּ מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה, וְאָמַר: אִם נָתַן אוֹת - "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן"; כְּמוֹ שֶׁצִּוָּנוּ לַחְתּוֹךְ הַדָּבָר עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם אֱמֶת הֵעִידוּ אִם שֶׁקֶר - כָּךְ מִצְוָה לִשְׁמֹעַ מִזֶּה הַנָּבִיא, וְאַף אַל פִּי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם הָאוֹת אֱמֶת אוֹ בְּכִשּׁוּף וְלָאט.

ג. לְפִיכָךְ, אִם עָמַד נָבִיא וְעָשָׂה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים גְּדוֹלִים, וּבִקֵּשׁ לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; וְאָנוּ יוֹדְעִין בִּיחוּד [בבירור], שֶׁאוֹתָן הָאוֹתוֹת בְּלָאט [בלחש] וְכִשּׁוּף הֵן, לְפִי שֶׁנְּבוּאַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֵינָהּ עַל פִּי הָאוֹתוֹת כְּדֵי שֶׁנַּעֲרֹךְ אוֹתוֹת זֶה לְאוֹתוֹת זֶה, אֶלָּא בְּעֵינֵינוּ רְאִינוּהָ וּבְאָזְנֵינוּ שְׁמַעְנוּהָ, כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַע הוּא [משה רבנו]. הָא לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְעֵדִים שֶׁהֵעִידוּ לְאָדָם עַל דָּבָר שֶׁרָאָה בְּעֵינָיו, שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹ שֶׁרָאָה - שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לָהֶן, אֶלָּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהֵן עֵדֵי שֶׁקֶר. לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה, שֶׁאִם בָּא הָאוֹת

וְהַמּוֹפֵת, "לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא"; שֶׁהֲרֵי זֶה בָּא אֵלֶיךָ בְּאוֹת וּמוֹפֵת, לְהַכְחִישׁ מַה שֶּׁרָאִיתָ בְּעֵינֶיךָ; וְהוֹאִיל וְאֵין אָנוּ מַאֲמִינִים בְּמוֹפֵת, אֶלָּא מִפְּנֵי הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּנוּ מֹשֶׁה, הֵיאַךְ נְקַבֵּל מֵאוֹת זֶה שֶׁבָּא לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁרָאִינוּ וְשֶׁשָּׁמַעְנוּ.

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ט

א. דָּבָר בָּרוּר וּמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁהִיא [גם] מִצְוָה עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, [מקובל אצלנו ש]אֵין לָהּ לֹא שִׁנּוּי, וְלֹא גֵּרְעוֹן וְלֹא תּוֹסֶפֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם - אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת; לֹא תֹסֵף עָלָיו, וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"; וְנֶאֱמַר: "וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם, לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת". הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל דִּבְרֵי תּוֹרָה, מְצֻוִּין אָנוּ לַעֲשׂוֹתָן עַד עוֹלָם; וְכָךְ הוּא אוֹמֵר: "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם", וְנֶאֱמַר: "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא". הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה. לְפִיכָךְ, אִם יַעֲמֹד אִישׁ, בֵּין מִיִּשְׂרָאֵל בֵּין מִן הָאֻמּוֹת, וְיַעֲשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת, וְיֹאמַר שֶׁה' שְׁלָחוֹ לְהוֹסִיף מִצְוָה, אוֹ לִגְרֹעַ מִצְוָה, אוֹ לְפָרֵשׁ בְּמִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא שָׁמַעְנוּ מִמֹּשֶׁה, אוֹ שֶׁאָמַר שֶׁאוֹתָן הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בָּהֶן יִשְׂרָאֵל אֵינָן לְעוֹלָם וּלְדוֹרֵי דּוֹרוֹת אֶלָּא מִצְוֹת לְפִי זְמַן הָיוּ - הֲרֵי זֶה נָבִיא שֶׁקֶר, שֶׁהֲרֵי בָּא לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה; וּמִיתָתוֹ בְּחֶנֶק, עַל שֶׁהֵזִיד לְדַבֵּר בְּשֵׁם ה' אֲשֶׁר לֹא צִוָּהוּ, שֶׁהוּא בָּרוּךְ שְׁמוֹ צִוָּה לְמֹשֶׁה שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת "לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם", וְ"לֹא אִישׁ, אֵל, וִיכַזֵּב".

ב. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אַחֵיהֶם"? לֹא לַעֲשׂוֹת דָּת הוּא בָּא, אֶלָּא לְצַוּוֹת עַל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה, וּלְהַזְהִיר הָעָם שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ עָלֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָאֲחַרוֹן שֶׁבָּהֶם: "זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי". וְכֵן אִם צִוָּנוּ בְּדִבְרֵי הָרִשּׁוּת, כְּגוֹן: 'לְכוּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי', אוֹ 'אַל תֵּלְכוּ', 'עֲשׂוּ מִלְחָמָה הַיּוֹם', אוֹ 'אַל תַּעֲשׂוּ', 'בְּנוּ חוֹמָה זוֹ', אוֹ 'אַל תִּבְנוּהָ' - מִצְוָה לִשְׁמֹעַ לוֹ; וְהָעוֹבֵר עַל דְּבָרָיו - חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה, הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֶל דְּבָרַי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בִּשְׁמִי - אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ".

ג. וְכֵן נָבִיא שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ [דברי נבואתו], וְהַכּוֹבֵשׁ [מעלים] נְבוּאָתוֹ - חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם; וּבִשְׁלָשְׁתָּן נֶאֱמַר: "אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ". וְכֵן אִם יֹאמַר לָנוּ הַנָּבִיא שֶׁנּוֹדַע לָנוּ שֶׁהוּא נָבִיא, לַעֲבֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה אוֹ עַל מִצְוֹת הַרְבֵּה, בֵּין קַלּוֹת בֵּין חֲמוּרוֹת, לְפִי שָׁעָה - מִצְוָה לִשְׁמֹעַ לוֹ. וְכֵן לָמַדְנוּ מֵחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [איש מפי איש]: בַּכֹּל, אִם יֹאמַר לְךָ נָבִיא: 'עֲבֹר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה', כְּאֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל - שְׁמַע לוֹ; חוּץ מֵעֲבוֹדָה זָרָה. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר לְפִי שָׁעָה - כְּגוֹן אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל, שֶׁהִקְרִיב עוֹלָה בַּחוּץ, וִירוּשָׁלַיִם נִבְחָרָה [להקריב רק בה], וְהַמַּקְרִיב בַּחוּץ חַיָּב כָּרֵת. וּמִפְּנֵי שֶׁהוּא נָבִיא, מִצְוָה לִשְׁמֹעַ לוֹ; וְגַם בָּזֶה נֶאֱמַר: "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן". וְאִלּוּ שָׁאֲלוּ אֶת אֵלִיָּהוּ וְאָמְרוּ לוֹ: 'הֵיאַךְ נַעֲקֹר מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, "פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל מָקוֹם"'? - הָיָה אוֹמֵר: 'לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא הַמַּקְרִיב בַּחוּץ לְעוֹלָם חַיָּב כָּרֵת, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה; אֲבָל אֲנִי אַקְרִיב הַיּוֹם בַּחוּץ בִּדְבַר ה', כְּדֵי לְהַכְחִישׁ נְבִיאֵי הַבַּעַל'. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת, אִם צִוּוּ כָּל הַנְּבִיאִים לַעֲבֹר לְפִי שָׁעָה, מִצְוָה לִשְׁמֹעַ לָהֶן; וְאִם אָמְרוּ שֶׁהַדָּבָר נֶעֱקַר לְעוֹלָם - מִיתָתָן בְּחֶנֶק, שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה: "לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם".

ד. וְכֵן אִם עָקַר דָּבָר מִדְּבָרִים שֶׁלָּמַדְנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממרע"ה], אוֹ שֶׁאָמַר בְּדִינֵי תּוֹרָה שֶׁה' צִוָּה לוֹ שֶׁהַדִּין כָּךְ הוּא וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה נָבִיא שֶׁקֶר, וְיֵחָנֵק אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אוֹת; שֶׁהֲרֵי בָּא לְהַכְחִישׁ תּוֹרָה שֶׁאָמְרָה: "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא". אֲבָל לְפִי שָׁעָה, שׁוֹמְעִין לוֹ בַּכֹּל.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר מִצְוֹת; אֲבָל בַּעֲבוֹדָה זָרָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וַאֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה. וַאֲפִלּוּ עָשָׂה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים גְּדוֹלִים, וְאָמַר שֶׁה' צִוָּהוּ שֶׁתֵּעָבֵד עֲבוֹדָה זָרָה הַיּוֹם בִּלְבַד, אוֹ בְּשָׁעָה זוֹ בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה דִּבֵּר סָרָה עַל ה'; וְעַל זֶה צִוָּה הַכָּתוּב וְאָמַר: "וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת... לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא... כִּי דִּבֵּר סָרָה עַל ה' אֱלֹהֵיכֶם", שֶׁהֲרֵי בָּא לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וּלְפִיכָךְ נֹדַע בְּוַדַּאי שֶׁהוּא נָבִיא שֶׁקֶר, וְכָל שֶׁעָשָׂה - בְּלָאט וְכִשּׁוּף עָשָׂה; וְיֵחָנֵק.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"א־י"ז אייר ה'תש"ע

יום ראשון י"א אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת נְזִירוּת פֶּרֶק ג

א. סְתָם נְזִירוּת, שְׁלֹשִׁים יוֹם. כֵּיצַד? מִי שֶׁאָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר', אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם; וַאֲפִלּוּ אָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר נְזִירוּת גְּדוֹלָה עַד מְאֹד הַרְבֵּה הַרְבֵּה' - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ זְמַן.

ב. פֵּרֵשׁ זְמַן פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר יוֹם אֶחָד', אוֹ 'עֲשָׂרָה יָמִים', אוֹ 'עֶשְׂרִים' - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁאֵין נְזִירוּת פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם; וְדָבָר זֶה, הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה.

ג. פֵּרֵשׁ זְמַן יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם - כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים', אוֹ 'אַרְבָּעִים', אוֹ 'מֵאָה יוֹם', אוֹ 'מֵאָה שָׁנָה' - הֲרֵי זֶה נָזִיר כַּזְּמַן שֶׁפֵּרֵשׁ, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

ד. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר שָׁעָה אַחַת', הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם; אָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְשָׁעָה אַחַת' - הֲרֵי זֶה נָזִיר אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁאֵין נוֹזְרִין שָׁעוֹת.

ה. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר מִכָּאן וְעַד מָקוֹם פְּלוֹנִי' - אִם לֹא הֶחְזִיק בַּדֶּרֶךְ, הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם בִּלְבַד; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לִנְזִירוּת גְּדוֹלָה [כטורח הדרך], וַהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ זְמַן. וְאִם הֶחְזִיק בַּדֶּרֶךְ - אִם הָיָה מַהֲלָךְ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם; וְאִם הָיְתָה יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, הֲרֵי זֶה נָזִיר נְזִירוּת אַחַת כְּמִנְיַן הַיָּמִים.

ו. מִי שֶׁאָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר שְׁתֵּי נְזִירוֹת', אוֹ 'שָׁלֹשׁ' אוֹ 'אַרְבַּע' - הֲרֵי זֶה נָזִיר כַּמִּנְיָן שֶׁאָמַר, כָּל נְזִירוּת מֵהֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם; וּבְסוֹף כָּל שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשִׁים - מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, וּמַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּת שְׁנִיָּה. אֲפִלּוּ אָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה אֶלֶף נְזִירוֹת', שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיֶה כַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה אַחַת אַחַת עַד שֶׁיָּמוּת, אוֹ עַד שֶׁיַּשְׁלִים מִנְיַן נְזִירוֹתָיו.

ז. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר כְּמִנְיַן יְמוֹת הַשָּׁנָה' - מוֹנֶה נְזִירוֹתָיו כְּמִנְיַן יְמוֹת הַשָּׁנָה: אִם פֵּרֵשׁ שְׁנַת הַחַמָּה - מוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים נְזִירוֹת, כָּל אַחַת מֵהֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם; וְאִם פֵּרֵשׁ שְׁנַת הַלְּבָנָה - מוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וַחֲמִשִּׁים נְזִירוֹת; וְאִם סָתַם - מוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וַחֲמִשִּׁים נְזִירוֹת. שֶׁהֲרֵי בְּאַרְנוּ, שֶׁבְּכָל הַנְּדָרִים הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְרֹב שְׁנֵי הַחַמָּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים יוֹם מוֹנִין לָהּ, וְרֹב שְׁנֵי לְבָנָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַרְבַּע וַחֲמִשִּׁים יוֹם מוֹנִין לָהּ, וְאֵין קוֹרִין כָּל הָעָם 'שָׁנָה' סְתָם, אֶלָּא לִשְׁנַת הַלְּבָנָה.

ח. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר אַחַת וּמֶחֱצָה', הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתֵּי נְזִירוֹת; אָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר וְיוֹם אֶחָד', אוֹ 'הֲרֵינִי נָזִיר וְשָׁעָה אַחַת' - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתַּיִם; אָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר, וְאַחַת' - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתַּיִם; 'הֲרֵינִי נָזִיר, וְאַחַת, וְעוֹד' - הֲרֵי זֶה נָזִיר שָׁלֹשׁ נְזִירוֹת; 'הֲרֵינִי נָזִיר, וְאַחַת, וְעוֹד, וְשׁוּב' - הֲרֵי זֶה נָזִיר אַרְבַּע נְזִירוֹת; 'הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְיוֹם אֶחָד' - הֲרֵי זֶה נָזִיר נְזִירוּת אַחַת שֶׁל שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יוֹם.

ט. מִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי כִתֵּי עֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ, אֵלּוּ מְעִידִין שֶׁנָּזַר שְׁתַּיִם, וְאֵלּוּ מְעִידִין שֶׁנָּזַר חָמֵשׁ - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתַּיִם; שֶׁבִּכְלַל חָמֵשׁ שְׁתַּיִם, וַהֲרֵי כֻּלָּן הֵעִידוּ בִּשְׁתַּיִם.

י. מִי שֶׁנָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוֹת, בֵּין שֶׁנָּזַר שְׁתֵּיהֶן בְּבַת אַחַת, בֵּין שֶׁנָּזַר זוֹ אַחַר זוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם, הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם', וּמָנָה אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁאַל עַל זֹאת הָרִאשׁוֹנָה וְהִתִּיר נִדְרוֹ - עָלְתָה לוֹ רִאשׁוֹנָה בַּשְּׁנִיָּה, וּמֵבִיא זֶה הַקָּרְבָּן וְנִכְפָּר. וַאֲפִלּוּ הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ, וַאֲפִלּוּ גִּלַּח שְׁעָרוֹ וְאַחַר כָּךְ נִשְׁאַל עָלֶיהָ - עָלְתָה לוֹ רִאשׁוֹנָה בַּשְּׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי אֵין הַשְּׁנִיָּה חָלָה אֶלָּא אַחַר הָרִאשׁוֹנָה, וְהָרִאשׁוֹנָה אֵינָהּ; כֵּיוָן שֶׁהִתִּירָהּ, כְּאִלּוּ אֵינָהּ מֵעִקָּרָהּ.

יא. מִי שֶׁאָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר לְעוֹלָם', אוֹ 'הֲרֵינִי נָזִיר כָּל יְמֵי חַיַּי' - הֲרֵי זֶה נָזִיר עוֹלָם; וְאִם אָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר אֶלֶף שָׁנָה' - הֲרֵי זֶה נָזִיר לִזְמַן קָצוּב, וְאַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיֶה הָאָדָם אֶלֶף שָׁנָה.

יב. וּמַה בֵּין נָזִיר עוֹלָם לְנָזִיר זְמַן קָצוּב? שֶׁהַנָּזִיר לִזְמַן קָצוּב - אָסוּר לְגַלֵּחַ עַד סוֹף יְמֵי נִזְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ, תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ, עַד מְלֹאת הַיָּמִם". וּנְזִיר עוֹלָם - אִם הִכְבִּיד שְׂעָרוֹ, מְגַלֵּחַ בְּתַעַר מִשְּׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת כְּשֶׁיְּגַלֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יְגַלֵּחַ, כִּי כֶבֶד עָלָיו וְגִלְּחוֹ", וְאַבְשָׁלוֹם נְזִיר עוֹלָם הָיָה. וְדָבָר זֶה, הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה. וּנְזִיר עוֹלָם שֶׁנִּטְמָא - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה, כְּמוֹ נָזִיר לִזְמַן קָצוּב.

יג. שִׁמְשׁוֹן לֹא הָיָה נָזִיר גָּמוּר, שֶׁהֲרֵי לֹא נָדַר בְּנָזִיר, אֶלָּא הַמַּלְאָךְ הִפְרִישוֹ מִן הַטֻּמְאָה [מן האסור לו]; וְכֵיצַד הָיָה דִּינוֹ? הָיָה אָסוּר בְּיַיִן וְאָסוּר בְּתִגְלַחַת, וּמֻתָּר לְהִטַּמֵּא לְמֵתִים. וְדָבָר זֶה, הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה.

יד. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁאָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר כְּשִׁמְשׁוֹן' - הֲרֵי זֶה נָזִיר מִן הַיַּיִן וּמִן הַתִּגְלַחַת לְעוֹלָם, וְאֵינוֹ מְגַלֵּחַ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּשְׁאָר נְזִירֵי עוֹלָם, וּמֻתָּר לְהִטַּמֵּא לְמֵתִים. וְאִם אָמַר: 'לֹא נִתְכַּוַּנְתִּי אֶלָּא לְאִישׁ אַחֵר שֶׁשְּׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן', אֵינוֹ נָזִיר. וּמִי שֶׁנָּדַר נָזִיר כְּשִׁמְשׁוֹן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁאֵל עַל נִדְרוֹ, שֶׁנְּזִירוּת שִׁמְשׁוֹן לְעוֹלָם הָיְתָה [מבלי יכולת להתיר, כי נצטווה מפי המלאך].

טו. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר כְּשִׁמְשׁוֹן בֶּן מָנוֹחַ', 'כְּבַעַל דְּלִילָה', 'כְּמִי שֶׁעָקַר דַּלְתוֹת עַזָּה', 'כְּמִי שֶׁנִּקְּרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו' - הֲרֵי זֶה נָזִיר כִּנְזִירוּת שִׁמְשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁנַּעֲשׂוּ מַעֲשִׂים אֵלּוּ לְאִישׁ אַחֵר.

טז. שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי, נְזִיר עוֹלָם הָיָה; לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר כִּשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי', 'כְּבֶן חַנָּה', 'כְּבֶן אֶלְקָנָה', 'כְּמִי שֶׁשִּׁסֵּף אֶת אֲגַג בַּגִּלְגָּל', וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה נְזִיר עוֹלָם; וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא לְאִישׁ אַחֵר שֶׁמַּעֲשָׂיו כָּאֵלֶּה נִתְכַּוֵּן'.

יז. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר מְלֹא הַבַּיִת', אוֹ 'מְלֹא הַקֻּפָּה' - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ: אִם אָמַר 'לֹא הָיָה בְּדַעְתִּי שֶׁאֶהְיֶה נָזִיר כָּל יָמַי, וְלֹא נִתְכַּוַּנְתִּי אֶלָּא לְהַאֲרִיךְ זְמַן הַנְּזִירוּת זְמַן מְרֻבֶּה' - הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם בִּלְבַד. וְאִם אָמַר: 'סְתָם נָדַרְתִּי' - רוֹאִין אֶת הַקֻּפָּה כְּאִלּוּ הִיא מְלֵאָה חַרְדָּל, וְיִהְיֶה נָזִיר כָּל יָמָיו; וְיֵשׁ לוֹ לְגַלֵּחַ מִשְּׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְיָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו כִּשְׁאָר נְזִירֵי עוֹלָם.

יח. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר כִּשְׁעַר רֹאשִׁי', אוֹ 'כַּעֲפַר הָאָרֶץ', אוֹ 'כְּחוֹל הַיָּם' - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר: 'הֲרֵי עָלַי נְזִירוּת כְּמִנְיַן שְׂעַר רֹאשִׁי', אוֹ 'כְּמִנְיַן עֲפַר הָאָרֶץ', אוֹ 'כְּמִנְיַן חוֹל הַיָּם'. לְפִיכָךְ, יְגַלֵּחַ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְיַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּת שְׁנִיָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם וִיגַלֵּחַ; וְכֵן עַד שֶׁיָּמוּת. וּבְכָל תִּגְלַחַת וְתִגְלַחַת - אֵינוֹ שׁוֹתֶה בַּיַּיִן, וְלֹא מִטַּמֵּא לְמֵתִים; וְאִם שָׁתָה אוֹ נִטְמָא, אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַתִּגְלַחַת - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה.

יט. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר אִם אֹכַל כִּכַּר זוֹ', הֲרֵינִי נָזִיר אִם אֹכְלֶנָּה, הֲרֵינִי נָזִיר אִם אֹכְלֶנָּה', וַאֲכָלָהּ - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזִירוּת [-אם אכל] כַּמִּנְיָן שֶׁאָמַר; וּמוֹנֶה אַחַת אַחַת אַחַר אַחַת, כָּל אַחַת מֵהֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמְגַלֵּחַ בְּסוֹף כָּל שְׁלֹשִׁים, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו.

יום שני י"ב אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת נְזִירוּת פֶּרֶק ד

א. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר' - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה יוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים; וְאִם גִּלַּח בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים, יָצָא. אָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם', אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֶלָּא בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים.

ב. מי שֶׁנָּדַר שְׁתֵּי נְזִירוֹת - מְגַלֵּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹם שְׁלִשִׁים וְאֶחָד, וְאֶת הַשֵּׁנִיָּה בְּיוֹם שִׁשִּׁים וְאֶחָד. וְאִם גִּלַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹם שְׁלִשִׁים, מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה בְּיוֹם שִׁשִּׁים; וְאִם גִּלַּח בְּיוֹם תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים - יָצָא; שֶׁיּוֹם שְׁלִשִׁים עוֹלֶה לוֹ אַף לְמִנְיַן נְזִירוּת שְׁנִיָּה.

ג. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר, וְנָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן', וְהִתְחִיל בִּנְזִירוּת שֶׁלּוֹ, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ בֵּן - מַשְׁלִים אֶת שֶׁלּוֹ, וְאַחַר כָּךְ מוֹנֶה שֶׁל בְּנוֹ. אָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וַהֲרֵינִי נָזִיר כָּךְ וְכָךְ יוֹם', וְהִתְחִיל בִּנְזִירוּת שֶׁלּוֹ, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ בֵּן - פּוֹסֵק נְזִירוּת שֶׁלּוֹ, וּמוֹנֶה אֶת שֶׁל בְּנוֹ, וְאַחַר כָּךְ חוֹזֵר וּמַשְׁלִים אֶת שֶׁלּוֹ, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן כִּנְזִירוּת אַחַת. לְפִיכָךְ, אִם נִטְמָא בְּתוֹךְ נְזִירוּת שֶׁל בְּנוֹ, סוֹתֵר [=מתבטל] הַכֹּל; נִטְמָא אַחַר נְזִירוּת בְּנוֹ כְּשֶׁהִתְחִיל לְהַשְׁלִים נְזִירוּתוֹ, אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא עַד נְזִירוּת בְּנוֹ. וּבְכַמָּה יָמִים מַשְׁלִים אֶת שֶׁלּוֹ? אִם נִשְׁאַר מִנְּזִירוּתוֹ כְּשֶׁנּוֹלַד הַבֵּן שְׁלִשִׁים יוֹם אוֹ יוֹתֵר - מוֹנֶה נְזִירוּת בְּנוֹ, וּמַשְׁלִים הַיָּמִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִנְּזִירוּתוֹ; וְאִם נִשְׁאַר מִנְּזִירוּתוֹ פָּחוֹת מִשְּׁלִשִׁים יוֹם - מוֹנֶה שְׁלִשִׁים אַחַר נְזִירוּת בְּנוֹ, שֶׁאֵין בֵּין תִּגְלַחַת לְתִגְלַחַת פָּחוֹת מִשְּׁלִשִׁים יוֹם.

ד. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן, וַהֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם', וְהִתְחִיל בַּנְּזִירוּת שֶׁלּוֹ, וְנוֹלַד לוֹ בֵּן - אִם נִשְׁאַר מִן הַמֵּאָה שֶׁנָּדַר שְׁלִשִׁים יוֹם אוֹ יוֹתֵר כְּשֶׁנּוֹלַד הַבֵּן, לֹא הִפְסִיד כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי פּוֹסֵק נְזִירוּת שֶׁלּוֹ, וּמוֹנֶה שֶׁל בְּנוֹ, וּמְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, וּמַשְׁלִים הַשְּׁלִשִׁים אוֹ יָתֵר שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִנְּזִירוּתוֹ, וּמְגַלֵּחַ לִנְזִירוּתוֹ. וְאִם נִשְׁאַר מִן הַמֵּאָה פָּחוֹת מִשְּׁלִשִׁים, סוֹתֵר עַד שִׁבְעִים.

ה. כֵּיצַד? נוֹלַד הַבֵּן בְּיוֹם שְׁמוֹנִים - מוֹנֶה שֶׁל בְּנוֹ, וּמַשְׁלִים אֶת שֶׁל בְּנוֹ וּמְגַלֵּחַ, וּמַתְחִיל לִמְנוֹת מֵאַחַר הַתִּגְלַחַת שְׁלִשִׁים יוֹם. וְנִמְצָא מַפְסִיד מִקֹּדֶם הַוָּלֶד, עֲשָׂרָה יָמִים - שֶׁהֵן מִיּוֹם שִׁבְעִים עַד הַוָּלֶד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם', וְחָזַר וְאָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר מֵעַתָּה מֵאָה יוֹם' - מוֹנֶה עֶשְׂרִים יוֹם וּפוֹסֵק, וּמַתְחִיל לִמְנוֹת שְׁלִשִׁים יוֹם, שֶׁהִיא הַנְּזִירוּת שֶׁנָּדַר לְאַחַר עֶשְׂרִים, וְאַחַר הַשְּׁלִשִׁים מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, וְחוֹזֵר וּמוֹנֶה שְׁמוֹנִים יוֹם כְּדֵי לְהַשְׁלִים הַמֵּאָה שֶׁנָּדַר בַּסּוֹף, וּמְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו.

ז. אָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם, וַהֲרֵינִי נָזִיר מֵעַתָּה' - מוֹנֶה שְׁלִשִׁים יוֹם, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וְחוֹזֵר וּמוֹנֶה שְׁלִשִׁים יוֹם אֲחֵרִים, וְהִיא הַנְּזִירוּת שֶׁנָּדַר לְאַחַר עֶשְׂרִים; שֶׁאִם תֹּאמַר: 'מוֹנֶה עֶשְׂרִים וּפוֹסֵק, וּמוֹנֶה שְׁלִשִׁים וּמְגַלֵּחַ' - נִשְׁאֲרוּ מִנְּזִירוּת שֶׁהִתְחִיל בָּהּ עֲשָׂרָה יָמִים בִּלְבַד, וְאֵין בֵּין תִּגְלַחַת טָהֳרָה לְתִגְלַחַת טָהֳרָה לְעוֹלָם פָּחוֹת מִשְּׁלִשִׁים יוֹם.

ח. אָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם', וְחָזַר וְאָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר עוֹלָם מֵעַתָּה' - לֹא חָלָה עָלָיו נְזִירוּת שֶׁנָּדַר בָּרִאשׁוֹנָה.

ט. וְכֵן אִם אָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר שְׁמִשּׁוֹן לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם', וְחָזַר וְאָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר מֵעַתָּה' - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ לִנְזִירוּת זֹאת שֶׁנָּדַר בָּאַחֲרוֹנָה.

י. מִי שֶׁאָמַר: 'הֲרֵי אֲנִי נָזִיר יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתִי' - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשְׁתּוֹת בְּיַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים וּלְגַלֵּחַ, לְעוֹלָם.

יא. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר בַּיּוֹם שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא בוֹ' - אִם בְּחֹל נָדַר, הֲרֵי זֶה אָסוּר לְעוֹלָם. וְאִם בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב נָדַר - אוֹתָהּ שַׁבָּת אוֹ אוֹתוֹ יוֹם טוֹב מֵתָר, מִכָּאן וְאֵילָךְ אָסוּר לְעוֹלָם; שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם יָבוֹא בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, אוֹ לֹא יָבוֹא; וְהוֹאִיל וְהוּא סָפֵק בַּיּוֹם שֶׁנָּדַר - לֹא חָלָה עָלָיו נְזִירוּת, שֶׁסָּפֵק נְזִירוּת לְהָקֵל. מִכָּאן וְאֵילָךְ - חָלָה עָלָיו נְזִירוּת; וְשַׁבָּת הַבָּאָה שֶׁהִיא סָפֵק, אֵינָהּ מַפְקַעַת נְזִירוּת שֶׁחָלָה עָלָיו.

יב. נָזִיר שֶׁשָּׁלְמוּ יְמֵי נְזִירוּתוֹ, וְלֹא גִּלַּח תִּגְלַחַת טָהֳרָה - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם, וְכָל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו; וְאִם גִּלַּח אוֹ שָׁתָה אוֹ נִטְמָא, לוֹקֶה.

יג. מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר, וְדִמָּה שֶׁאֵינוֹ נֶדֶר, וְהָיָה נוֹהֵג הֶתֵּר בִּנְדָרוֹ וְשָׁתָה יַיִן, וּלְאַחַר זְמַן שָׁאַל לְחָכָם, וְהוֹרָהוּ שֶׁהוּא נֶדֶר, וְשֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזִירוּת - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה מִשָּׁעָה שֶׁנָּדַר; וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיִּנְהֹג אִסּוּר כַּיָּמִים שֶׁנָּהַג בָּהֶם הֶתֵּר.

יד. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּדַר שְׁלִשִׁים יוֹם, וְנָהַג הֶתֵּר בִּנְדָרוֹ עֲשָׂרָה יָמִים, וְנָהַג אִסּוּר עֶשְׂרִים יוֹם, וּלְאַחַר הַשְּׁלִשִׁים שָׁאַל לְחָכָם וְאָסַר לוֹ - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה עֲשָׂרָה יָמִים מִיּוֹם שֶׁשָּׁאַל, כְּנֶגֶד הָעֲשָׂרָה שֶׁנָּהַג בָּהֶם הֶתֵּר; וְאִם שָׁתָה אוֹ גִּלַּח אוֹ נִטְמָא בַּעֲשֶׂרֶת יָמִים הָאֵלּוּ, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּנְזִירוּת מְעוּטָה. אֲבָל בִּנְזִירוּת מְרֻבָּה - דַּיּוֹ שֶׁיִּנְהֹג שְׁלִשִׁים יוֹם בִּנְזִירוּת, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל נְזִירוּתוֹ הַמְרֻבָּה כָּל יָמֶיהָ; וְאִם לֹא נָהַג אִסּוּר בְּעַצְמוֹ, אֵין נִזְקָקִין [=מתייחסים] לוֹ כְּלָל [להתיר נדרו].

טז. כָּל בֵּית דִּין שֶׁנִּזְקָקִין לָזֶה וְכַיּוֹצֵא בוֹ, וּמוֹדִיעִין לְאֵלּוּ שֶׁמְּזַלְזְלִין בִּנְדָרִים שֶׁאֵינָן חַיָּבִין מִן הַתּוֹרָה, אוֹ שֶׁיּוֹרוּ לָהֶן לְהָקֵל, אוֹ שֶׁיִּפְתְּחוּ לָהֶן פֶּתַח - מְנַדִּין אֶת אוֹתוֹ בֵּית דִּין הַהֶדְיוֹט.

יז. הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר, וְשָׁלְמוּ יְמֵי הַנְּזִירוּת, וְהֵבִיאָה קָרְבְּנוֹתֶיהָ, וְנִשְׁחֲטָה אַחַת מִן הַבְּהֵמוֹת וְנִזְרַק דָּמָהּ, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע בַּעֲלָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁעַדַּיִן לֹא גִּלְּחָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר; וְאִם קֹדֶם זְרִיקָה, הֲרֵי זֶה יָפֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְגְלַחַת טָהֳרָה; אֲבָל בִּתְגְלַחַת טֻמְאָה - יָפֵר אַף עַל פִּי שֶׁקָּרְבוּ הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל תִּגְלַחַת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲדַיִן צְרִיכָה לִמְנוֹת נְזִירוּת אַחֶרֶת.

יום שלישי י"ג אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת נְזִירוּת פֶּרֶק ה

א. שְׁלֹשָׁה מִינִין [=דברים] אֲסוּרִין לְנָזִיר - הַטֻּמְאָה, וְהַתִּגְלַחַת, וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן, בֵּין פְּרִי בֵּין פְּסֹלֶת פְּרִי. אֲבָל הַשֵּׁכָר שֶׁל תְּמָרִים אוֹ שֶׁל גְּרוֹגְרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר לְנָזִיר; וְשֵׁכָר זֶה שֶׁנֶּאֱסַר עָלָיו בַּתּוֹרָה, הוּא הַשֵּׁכָר שֶׁל תַּעֲרֹבֶת הַיַּיִן.

ב. הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן כֵּיצַד? נָזִיר שֶׁאָכַל כַּזַּיִת מִן הַפְּרִי - שֶׁהוּא עֲנָבִים לַחִים אוֹ יְבֵשִׁים אוֹ בֹּסֶר, אוֹ שֶׁאָכַל כַּזַּיִת מִפְּסֹלֶת הַפְּרִי - שֶׁהֵן הַזּוּגִין, וְהֵן הַקְּלִפָּה הַחִיצוֹנָה, אוֹ הַחַרְצַנִּים, וְהֵן הַפְּנִימִיִּין שֶׁזּוֹרְעִין אוֹתָן - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה; וְכֵן

אִם שָׁתָה רְבִיעִית [הלוג] יַיִן, אוֹ אָכַל כַּזַּיִת מִיַּיִן קָרוּשׁ שֶׁהוּא הַפְּרִי, אוֹ שָׁתָה רְבִיעִית חֹמֶץ שֶׁהוּא פְּסֹלֶת הַפְּרִי - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. אֲבָל הֶעָלִין, וְהַלּוּלָבִין [ענפים רכים], וּמֵי גְּפָנִים [שיוצא מהענפים], וְהַסְּמָדַר [הגפן בראשית התהוותו] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְנָזִיר; שֶׁאֵינָן לֹא פְּרִי וְלֹא פְּסֹלֶת פְּרִי, אֶלָּא מִן הָעֵץ הֵן נֶחְשָׁבִין.

ג. כָּל אִסּוּרֵי הַגֶּפֶן, מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁצֵּרַף עֲנָבִים לַחִים עִם יְבֵשִׁים עִם בֹּסֶר וְחַרְצַנִּים וְזַג, וְאָכַל מִן הַתַּעֲרֹבֶת כַּזַּיִת - לוֹקֶה; וְכֵן אִם אָכְלָן זֶה אַחַר זֶה, עַד שֶׁאָכַל מִן הַכֹּל כַּזַּיִת - לוֹקֶה. וְכֵן אִם שָׁתָה רְבִיעִית מִן הַתַּעֲרֹבֶת יַיִן וְחֹמֶץ, לוֹקֶה.

ד. דָּבָר הַמֻּתָּר, אֵינוֹ מִצְטָרֵף לְדָבָר הָאָסוּר בְּנָזִיר. כֵּיצַד? יַיִן שֶׁנִּתְעָרֵב בִּדְבַשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁטַּעַם הַכֹּל טַעַם יַיִן, וְשָׁתָה מִן הַתַּעֲרֹבֶת, וְכֵן הַצִּמּוּקִין שֶׁדָּרְכָן עִם הַגְּרוֹגְרוֹת, וְטַעַם הַכֹּל טַעַם צִמּוּקִין, וְאָכַל מִן הַתַּעֲרֹבֶת - אֵינוֹ לוֹקֶה; עַד שֶׁיִּהְיֶה מִדְּבָר הָאָסוּר בַּתַּעֲרֹבֶת כַּזַּיִת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים, וְאָכַל כְּשָׁלֹשׁ בֵּיצִים - כִּשְׁאָר הָאִסּוּרִין הַשָּׁוִין בְּכָל אָדָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת.

ה. וְכֵן אִם שָׁרָה פִּתּוֹ בְּיַיִן, וְהָיְתָה רְבִיעִית יַיִן בִּכְדֵי פְּרָס [מלשון פרוסה - חצי ככר של שש ביצים] מִן הַפַּת, וְאָכַל כְּדֵי פְּרָס, שֶׁנִּמְצָא שֶׁאָכַל רְבִיעִית יַיִן - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה; וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים" - לֶאֱסֹר דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ הַיַּיִן, וְטַעֲמוֹ כְּטַעַם הַיַּיִן; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה טַעֲמוֹ וּמַמָּשׁוֹ, כִּשְׁאָר אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת.

ו. נִתְעָרֵב יַיִן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בִּדְבַשׁ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְאֵין שָׁם טַעַם יַיִן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְנָזִיר; לֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מֵחֵלֶב וָדָם.

ז. הָיָה בּוֹ טַעַם יַיִן, וְאֵין שָׁם רְבִיעִית בִּכְדֵי פְּרָס - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּאִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת; וּמַכִּין אוֹתוֹ אִם אָכַל, מַכַּת מַרְדּוּת.

ח. נָזִיר שֶׁאָכַל כַּזַּיִת עֲנָבִים, וְכַזַּיִת חַרְצָן, וְכַזַּיִת זַג, וְכַזַּיִת צִמּוּקִים, וְשָׁתָה רְבִיעִית יַיִן, וַאֲפִלּוּ סָחַט אֶשְׁכּוֹל וְשָׁתָה מִמֶּנּוּ רְבִיעִית - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה חָמֵשׁ מַלְקִיּוֹת; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן בְּלָאוֹ אֶחָד הוּא. וְלוֹקֶה מַלְקוּת שִׁשִּׁית מִשּׁוּם "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", שֶׁהוּא שָׁוֶה בְּכָל הַנְּדָרִים. וְכֵן אִם אָכַל כַּזַּיִת זַג, אוֹ כַּזַּיִת עֲנָבִים - לוֹקֶה שְׁתַּיִם; אַחַת מִשּׁוּם זַג אוֹ מִשּׁוּם עֲנָבִים, וְאַחַת מִשּׁוּם "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ". וְהוּא הַדִּין לְנָזִיר שֶׁגִּלַּח אוֹ נִטְמָא, שֶׁהוּא לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת עַל הָאִסּוּר הַמְיֻחָד בּוֹ, וְאַחַת עַל הָאִסּוּר הַשָּׁוֶה בְּכָל הַנְּדָרִים שֶׁהוּא "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ".

ט. נָזִיר שֶׁשָּׁתָה רְבִיעִית יַיִן וּרְבִיעִית חֹמֶץ - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַיַּיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הַחֹמֶץ בִּפְנֵי עַצְמוֹ; שֶׁאֵין כָּתוּב 'יַיִן לֹא יִשְׁתֶּה וְחֹמֶץ לֹא יִשְׁתֶּה', אֶלָּא כָּךְ כָּתוּב: "חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה" - כְּלוֹמַר: לֹא יִשְׁתֶּה יַיִן וְלֹא דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ הַיַּיִן וְהוּא הַשֵּׁכָר, וַאֲפִלּוּ הֶחְמִיצוּ; וְהוֹאִיל וְלֹא כָּפַל אֶלָּא הַחֹמֶץ, שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד - אֵינוֹ לוֹקֶה עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

י. נָזִיר שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה יַיִן כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב לַשָּׁמַיִם עַל כָּל רְבִיעִית וּרְבִיעִית, אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת מִשּׁוּם יַיִן וְאַחַת דְּ"לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל רְבִיעִית וּרְבִיעִית, וְאָמְרוּ לוֹ: 'אַל תִּשְׁתֶּה', 'אַל תִּשְׁתֶּה', וְהוּא שׁוֹתֶה - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁאָסוּר לַנָּזִיר לַעֲמֹד בְּמוֹשַׁב [בסמיכות ל-] שׁוֹתֵי יַיִן, וְיִתְרַחֵק מִמְּנוּ הַרְבֵּה - שֶׁהֲרֵי מִכְשׁוֹל לְפָנָיו; אָמְרוּ חֲכָמִים: 'סָבִיב לַכֶּרֶם לֹא יִקְרָב'.

יא. נָזִיר שֶׁגִּלַּח שַׂעֲרָה אַחַת - לוֹקֶה, בֵּין בְּתַעַר בֵּין בְּזוּג [=מספריים]; וְהוּא שֶׁקִּצְּצָהּ מֵעִקָּרָהּ, כְּעֵין תַּעַר. וְכֵן אִם תָּלְשָׁהּ בְּיָדוֹ, לוֹקֶה. וְאֶחָד הַמְגַלֵּחַ וְאֶחָד הַמִּתְגַּלֵּחַ [ולוקה אם סייע], שֶׁנֶּאֱמַר: "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ"; וְאִם הִנִּיחַ מִמֶּנָּה כְּדֵי לָכֹף אֶת רֹאשׁהּ לְעִקָּרָהּ - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁאֵין זֶה כְּעֵין תַּעַר.

יב. הֶעֱבִיר עַל רֹאשׁוֹ סַם [=תכשיר] שֶׁמַּשִּׁיר אֶת הַשֵּׂעָר, וְהִשִּׁיר שְׂעָרוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה; אֲבָל בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "גֵּדֵל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ".

יג. נָזִיר שֶׁגִּלַּח כָּל שְׂעָרוֹ, אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם הִתְגַּלְּחַת אֶלָּא אַחַת; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל שַׂעֲרָה וְשַׂעֲרָה, וְאָמְרוּ לוֹ: 'אַל תִּגַּלֵּחַ', 'אַל תִּגַּלֵּחַ', וְהוּא מְגַלֵּחַ - לוֹקֶה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

יד. נָזִיר חוֹפֵף עַל שְׂעָרוֹ בְּיָדָיו, וְחוֹכֵךְ בִּצְפָּרְנָיו - וְאִם נָפַל שֵׂעָר, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ; שֶׁהֲרֵי אֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַשִּׁיר, וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַשִּׁיר. אֲבָל לֹא יִסְרֹק בְּמַסְרֵק, וְלֹא יָחֹף בַּאֲדָמָה [מהסוג שמשירה שיער] - מִפְּנֵי שֶׁמַּשִּׁיר אֶת הַשֵּׂעָר וַדַּאי; וְאִם עָשָׂה כֵּן, אֵינוֹ לוֹקֶה.

טו. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא לְמֵת טֻמְאַת שִׁבְעָה - בֵּין בְּטֻמְאוֹת שֶׁהוּא מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, בֵּין בְּטֻמְאוֹת שֶׁאֵינוֹ מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה.

טז. נִטְמָא לְמֵת פְּעָמִים הַרְבֵּה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת לַשָּׁמַיִם, אֵין בֵּית דִּין מַלְקִין אוֹתוֹ אֶלָּא אַחַת; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם, וְהוּא מִטַּמֵּא - לוֹקֶה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּטְמָא וּפֵרַשׁ, וְחָזַר וְנָגַע אוֹ נָשָׂא אוֹ הֶאֱהִיל; אֲבָל אִם הָיָה נוֹגֵעַ בְּמֵת וַעֲדַיִן הַמֵּת בְּיָדוֹ, וְנָגַע בְּמֵת אַחֵר - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל נְגִיעָה וּנְגִיעָה; שֶׁהֲרֵי מְחֻלָּל וְעוֹמֵד.

יח. נָזִיר שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת, וְשָׁהָה שָׁם עַד שֶׁמֵּת שָׁם מֵת, אוֹ שֶׁנִּכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת בְּשָׂדֶה תֵּבָה וּמִגְדָּל [מתקנים סגורים], וּבָא חֲבֵרוֹ וּפָרַע גַּג הַתֵּבָה מֵעָלָיו מִדַּעְתּוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת מִשּׁוּם "לֹא יָבֹא", וְאַחַת מִשּׁוּם "לֹא יִטַּמָּא" - שֶׁהֲרֵי טֻמְאָה וּבִיאָה בְּאִין כְּאַחַת. אֲבָל אִם נִכְנַס כְּדַרְכּוֹ, טֻמְאָתוֹ קוֹדֶמֶת לְבִיאָתוֹ - שֶׁמֵּעֵת שֶׁיִּכָּנֵס חָטְמוֹ אוֹ אֶצְבְּעוֹת רַגְלָיו, נִטְמָא, וְאֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם בִּיאָה, עַד שֶׁיָּבוֹא כֻּלּוֹ.

יט. נִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת אוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת בִּשְׁגָגָה, וְאַחַר שֶׁנּוֹדַע לוֹ הִתְרוּ בּוֹ, וְלֹא קָפַץ וְיָצָא אֶלָּא עָמַד שָׁם - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה; וְהוּא שֶׁיִּשְׁהֶא שָׁם כְּדֵי הִשְׁתַּחֲוָיָה, כְּמוֹ טָמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ.

כ. הַמְטַמֵּא אֶת הַנָּזִיר - אִם הָיָה הַנָּזִיר מֻזִּיד, הַנָּזִיר לוֹקֶה, וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל". וְאִם

הָיָה הַנָּזִיר שׁוֹגֵג וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ מֵזִיד, אֵין אֶחָד מֵהֶן לוֹקֶה; וְלָמָּה לֹא יִלְקֶה הַמְטַמֵּא אֶת הַנָּזִיר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ", וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיְּטַמֵּא עַצְמוֹ מִדַּעְתּוֹ.

כא. נָזִיר טָהוֹר שֶׁטִּמֵּא עַצְמוֹ, לוֹקֶה אַף מִשּׁוּם "לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ" - שֶׁהֲרֵי אֵחַר נְזִירוּת טָהֳרָה, וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה; וְכֵן אִם נָזַר בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, לוֹקֶה אַף מִשּׁוּם "לֹא תְאַחֵר". הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַנָּזִיר שֶׁטִּמֵּא עַצְמוֹ לוֹקֶה אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת: מִשּׁוּם "לֹא יְטַמֵּא", וּמִשּׁוּם "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", וּמִשּׁוּם "לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ", וּמִשּׁוּם "לֹא יָבֹא" - אִם הָיְתָה בִּיאָה וְטֻמְאָה כְּאַחַת, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

יום רביעי י"ד אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת נְזִירוּת פֶּרֶק ו

א. נָזִיר שֶׁשָּׁתָה יַיִן, וְאָכַל יוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן - אֲפִלּוּ יָמִים רַבִּים - אֵינוֹ סוֹתֵר [=מבטל] מִימֵי נְזִירוּתוֹ, אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד; וְכֵן אִם גִּלַּח מְעוּט שְׂעַר רֹאשׁוֹ, בֵּין בִּשְׂגָגָה בֵּין בְּזָדוֹן. נִתְגַּלַּחַ רֹב רֹאשׁוֹ - בֵּין בְּתַעַר, בֵּין כְּעֵין תַּעַר וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַשְּׂעָרוֹת כְּדֵי לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׂגָגָה, אֲפִלּוּ גִּלְּחוּהוּ לִסְטִים [=גזלנים] בְּאֹנֶס - הֲרֵי זֶה סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ פֵּרַע; וְאַחַר כָּךְ מַתְחִיל לִמְנוֹת.

ב. כֵּיצַד? נָדַר נְזִירוּת מֵאָה יוֹם, וּלְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם נִתְגַּלַּחַ רֹב רֹאשׁוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹהֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם, עַד שֶׁיִּרְבֶּה שְׂעַר רֹאשׁוֹ, וְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם, מוֹנֶה שְׁמוֹנִים יוֹם תַּשְׁלוּם יְמֵי נְזִירוּתוֹ; וְכָל אוֹתָם הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם - כָּל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו, אֶלָּא שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן.

ג. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא - בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׂגָגָה, וַאֲפִלּוּ טִמְּאוּהוּ גּוֹיִים בְּאֹנֶס - סוֹתֵר הַכֹּל, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וּמַתְחִיל לִמְנוֹת יְמֵי נְזִירוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ". וַאֲפִלּוּ נִטְמָא בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ בְּסוֹף הַיּוֹם, סוֹתֵר הַכֹּל.

ד. נִטְמָא אַחַר יוֹם מְלֹאת, שֶׁהוּא יוֹם הַבָּאת קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה אֵלּוּ לֹא נִטְמָא - סָתַר שְׁלֹשִׁים יוֹם בִּלְבַד. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? מֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה כְּשֶׁיִּטְהַר, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה; וּמַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה. וְאִם נִטְמָא אַחַר שֶׁנִּזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים [של הקרבנות] - אֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּם, אֶלָּא מֵבִיא שְׁאָר קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה שֶׁלּוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר.

ה. נִטְמָא בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו, שֶׁהוּא יוֹם שֶׁרָאוּי לְגַדֵּל שֵׂעָר אֵלּוּ גִּלַּח אַחַר מְלֹאת - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּם, וַאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא גִּלַּח; שֶׁהֲרֵי שָׁלְמָה הַנְּזִירוּת וְכֹל הַנִּטְפָּל לָהּ [הקשור אליה].

ו. נִטְמָא בַּיּוֹם שֶׁנָּדַר, אוֹ בַּשֵּׁנִי - אֵינוֹ סוֹתֵר, אֶלָּא מַשְׁלִים עֲלֵיהֶם אַחַר שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ", עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם יָמִים רִאשׁוֹנִים. לְפִיכָךְ, אִם נִטְמָא מִשְּׁלִישִׁי וָהָלְאָה - סוֹתֵר כָּל הַקּוֹדְמִין.

ז. נָדַר בְּנָזִיר, וְהוּא טְמֵא מֵת - חָלָה עָלָיו נְזִירוּת; וְאִם נִטְמָא פַּעַם אַחֶרֶת, אוֹ שָׁתָה יַיִן, אוֹ גִּלַּח - לוֹקֶה. וְאִם שָׁהָה בְּטֻמְאָתוֹ כַּמָּה יָמִים - אֵין עוֹלִין לוֹ, עַד שֶׁיַּזֶּה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, וְיִטְבֹּל בַּשְּׁבִיעִי. וְיוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ, עוֹלֶה [=נחשב] לוֹ מִמִּנְיַן יְמֵי נְזִירוּת, לָזֶה שֶׁנָּדַר וְהוּא טָמֵא; אֲבָל נָזִיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא, אֵינוֹ מַתְחִיל לִמְנוֹת אֶלָּא מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה.

ח. מִי שֶׁנָּדַר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, נְזִירוּת חָלָה עָלָיו; וַאֲפִלּוּ שָׁהָה שָׁם כַּמָּה יָמִים - אֵין עוֹלִין לוֹ, וְלוֹקֶה עַל שְׁהִיָּתוֹ שָׁם. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ שֶׁלֹּא יַזִּיר שָׁם, אֵינוֹ מְגַלֵּחַ שְׂעָרוֹ כְּשֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם; וְאִם נִטְמָא שָׁם בְּבֵית הַקְּבָרוֹת בְּאַחַת מִן הַטֻּמְאוֹת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן, אֵינוֹ מְגַלֵּחַ וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה.

ט. נִכְנַס לְשָׁם בְּשִׁדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל [וקיבל שם נזירות], וּבָא חֲבֵרוֹ וּפָרַע עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה [=הגג] וְנִטְמָא - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה שָׁם, אֵינוֹ לוֹקֶה [היות שבכניסתו אינו בר חיוב]; אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, אִם שָׁהָה.

י. יָצָא מִבֵּית הַקְּבָרוֹת, וְשָׁהָה יָמִים וְחָזַר וְנִכְנַס - אֵין אוֹתָן הַיָּמִים עוֹלִין לוֹ. יָצָא וְהִדָּה וְטָבַל וְטָהַר, וּמָנָה יָמִים מִנְּזִירוּתוֹ, וְחָזַר לְבֵית הַקְּבָרוֹת - הֲרֵי אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁמָּנָה עוֹלִין לוֹ; וַאֲפִלּוּ נִכְנַס בְּיוֹם שְׁמִינִי שֶׁלּוֹ, הֲרֵי שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן. וְאִם נִטְמָא שָׁם אַחַר שֶׁנִּכְנַס, בְּאַחַת מִן הַטֻּמְאוֹת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן - מֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה, וְסוֹתֵר הַיָּמִים הַקּוֹדְמִין, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה.

יא. תִּגְלַחַת טֻמְאָה כֵּיצַד הִיא? נָזִיר שֶׁנִּטְמָא בְּאַחַת מִן הַטֻּמְאוֹת שֶׁהוּא מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן, הֲרֵי זֶה מַזֶּה עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, וּמְגַלֵּחַ שְׂעַר רֹאשׁוֹ בַּשְּׁבִיעִי, וְטוֹבֵל בַּשְּׁבִיעִי אַחַר הַהַזָּיָה כְּדֶרֶךְ כָּל טְמֵאֵי מֵת, וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ [מחכה לערב שהוא שלב בטהרה]; וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בַּשְּׁמִינִי - וְהֵן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד לְעוֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת, וְכֶבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם. וְסוֹתֵר כָּל הַיָּמִים הַקּוֹדְמִין, וּמַתְחִיל לִמְנוֹת נְזִירוּתוֹ; וְאִם גִּלַּח בַּשְּׁמִינִי, מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בּוֹ בַּיּוֹם.

יב. מֵאֵימָתַי מַתְחִיל לִמְנוֹת? מִשֶּׁיָּבִיא חַטָּאתוֹ; אֲבָל עוֹלָתוֹ וַאֲשָׁמוֹ, אֵין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ מִלִּמְנוֹת.

יג. הֲרֵי שֶׁהִדָּה בַּשְּׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וְלֹא טָבַל, וְנִתְאַחֵר כַּמָּה יָמִים - כְּשֶׁיִּטְבֹּל, יַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וְיָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו לְמָחָר. טָבַל וְהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ, וְאַחַר קָרְבְּנוֹתָיו - אֵינוֹ מַתְחִיל לִמְנוֹת עַד שֶׁיָּבִיא חַטָּאתוֹ; אֲבָל עוֹלָתוֹ וַאֲשָׁמוֹ אֵין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

יד. כְּשֶׁמְּגַלֵּחַ הַנָּזִיר תִּגְלַחַת טֻמְאָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְגַלֵּחַ פֶּתַח הַמִּקְדָּשׁ, וְלֹא לְהַשְׁלִיךְ שְׂעָרוֹ עַל הָאֵשׁ [כתגלחת טהרה]. וּבֵין שֶׁגִּלַּח בַּמְּדִינָה [מחוץ להר־הבית] אוֹ בַּמִּקְדָּשׁ, שְׂעָרוֹ אָסוּר בַּהֲנָיָה וְטָעוּן קְבִירָה; וְאֶפְרוֹ אָסוּר, כְּאֵפֶר כָּל הַנִּקְבָּרִין. וְהַמְגַלֵּחַ בַּמִּקְדָּשׁ - אִם הִשְׁלִיכוֹ תַּחַת דּוּד הָאֵשׁ, יָצָא.

טו. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא טֻמְאוֹת הַרְבֵּה - בֵּין שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בֵּין שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת - אֵינוֹ מֵבִיא עַל טֻמְאוֹתָיו אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּטְמָא פַּעַם שְׁנִיָּה קֹדֶם שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה הָרִאשׁוֹנָה; וַאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְאַחֵר כַּמָּה יָמִים אַחַר טָהֳרָתוֹ קֹדֶם הַבָּאַת חַטָּאתוֹ, וְנִטְמָא בְּאוֹתָן הַיָּמִים - אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד. אֲבָל אִם נִטְמָא וְטָהַר וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ, וְנִטְמָא פַּעַם שְׁנִיָּה אַחַר שֶׁהֵבִיא חַטָּאתוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ וְעוֹלָתוֹ, חַיָּב בְּקָרְבְּנוֹת אֲחֵרוֹת.

טז. נָזִיר שֶׁגִּלַּח תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁטָּמֵא הָיָה בְּתוֹךְ יְמֵי נִזְרוֹ - אִם בְּטֻמְאָה יְדוּעָה נִטְמָא - סוֹתֵר הַכֹּל, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וּמְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וּמוֹנֶה נְזִירוּת אַחֶרֶת, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טָהֳרָה. וְאִם בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם נִטְמָא, אֵינוֹ סוֹתֵר; וְדָבָר זֶה, הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה.

יז. וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים, נוֹדַע שֶׁהוּא טָמֵא - בֵּין בְּטֻמְאָה יְדוּעָה, בֵּין בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם - סוֹתֵר הַכֹּל; נוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁנִּזְרַק אֶחָד מִן הַדָּמִים - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גִּלַּח, הוֹאִיל וְטֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה הִיא, אֵינוֹ סוֹתֵר.

יח. אֵיזוֹ הִיא טֻמְאַת הַתְּהוֹם? כָּל שֶׁאֵין אָדָם מַכִּירָהּ, אֲפִלּוּ בְּסוֹף הָעוֹלָם. וְלֹא אָמְרוּ טֻמְאַת הַתְּהוֹם אֶלָּא לְמֵת [במוות טבעי] בִּלְבַד; אֲבָל הָרוּג - לֹא, שֶׁהֲרֵי יָדַע בּוֹ זֶה שֶׁהֲרָגוֹ.

יט. נִמְצָא הַמֵּת גָּלוּי, אֵין זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם. נִמְצָא מֻשְׁקָע בְּקַרְקָעִית מְעָרָה וְהַמַּיִם עַל גַּבָּיו, הֲרֵי זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה; הָיָה טָמוּן בְּתֵבֶן אוֹ בִּצְרוֹרוֹת [=אבנים], הֲרֵי זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה; הָיָה טָמוּן בְּמַיִם בַּאֲפֵלָה וּבִנְקִיקֵי הַסְּלָעִים, אֵינָהּ טֻמְאַת הַתְּהוֹם [כי אינו מוסתר כראוי].

כ. נָזִיר שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, וְיָרַד וְטָבַל בִּמְעָרָה, וְהֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וּמָנָה נְזִירוּת וְגִלַּח תִּגְלַחַת טָהֳרָה, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁמֵּת הָיָה מֻשְׁקָע בְּקַרְקָעִית הַמְּעָרָה כְּשֶׁיָּרַד לִטְבֹּל - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ יְדוּעָה - סָתַר הַכֹּל, מִפְּנֵי שֶׁהֶחְזַק לְטֻמְאָה, וְחֶזְקַת הַטָּמֵא טָמֵא, עַד שֶׁיִּטְהַר וַדַּאי. יָרַד לְהָקֵר [=להתקרר] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּגַּע; נִמְצָא הַמֵּת צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָמֵא, שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁנִּגַּע בָּזֶה שֶׁהוּא צָף.

יום חמישי ט"ו אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת נְזִירוּת פֶּרֶק ז

א. יֵשׁ טֻמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן, וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקּוֹדְמִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא בָּהֶן טֻמְאַת שִׁבְעָה; לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ "וְכִי יִטְמָא לְנֶפֶשׁ", אֶלָּא "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו" - עַד שֶׁיִּטַּמָּא בְּטֻמְאוֹת שֶׁהֵן מִעַצְמוֹ שֶׁל מֵת, וְאַחַר כָּךְ יָבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וּיגַלַּח תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וְיִפְּלוּ כָּל הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים.

ב. וְאֵלּוּ טֻמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן: עַל הַנֹּפֶל, וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְקַשְּׁרוּ אֵבָרָיו בְּגִידִין; וְעַל כַּזַּיִת מִבְּשַׂר הַמֵּת; וְעַל כַּזַּיִת נֶצֶל [מבואר בהמשך]; וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֹב מִנְיָן הָעֲצָמוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן רֹבַע הַקַּב [שם של מידה קטנה]; וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֹב בִּנְיָנוֹ שֶׁל מֵת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן רֹבַע הַקַּב; וְעַל חֲצִי קַב עֲצָמוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא רֹב בִּנְיָנוֹ וְלֹא רֹב מִנְיָנוֹ, וְכָל הָעֲצָמוֹת יִהְיוּ מֶשֶׁל מֵת אֶחָד, לֹא מִשְּׁנֵי מֵתִים; וְעַל הַשִּׁדְרָה הַבָּאָה מִמֵּת אֶחָד; וְעַל הַגֻּלְגֹּלֶת שֶׁל מֵת אֶחָד; וְעַל אֵבֶר מִן הַמֵּת הַבָּא מִמֵּת אֶחָד, וְעַל אֵבֶר מִן הַחַי מֵאָדָם אֶחָד - שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן בָּשָׂר הָרָאוּי לַעֲלוֹת בּוֹ אֲרוּכָה [=עם סיכויי ריפוי כשהוא] בַּחַי; וְעַל חֲצִי לֹג דָּם הַבָּא מִמֵּת אֶחָד; וְעַל מְלֹא חָפְנַיִם רְקַב הַמֵּת. אֵיזֶה הוּא נֶצֶל? זֶה בְּשַׂר הַמֵּת שֶׁנִּמּוֹחַ וְנַעֲשָׂה לֵחָה סְרוּחָה.

ג. וְאֵין רְקַב הַמֵּת מְטַמֵּא, עַד שֶׁיִּקָּבֵר עָרֹם בְּאָרוֹן שֶׁל שַׁיִשׁ וְיִהְיֶה כֻּלּוֹ שָׁלֵם. חָסֵר מִמֶּנּוּ אֵבֶר, אוֹ שֶׁנִּקְבַּר בִּכְסוּתוֹ, אוֹ בְּאָרוֹן שֶׁל עֵץ אוֹ שֶׁל מַתֶּכֶת [שעשויה להחליד] - אֵין לוֹ רָקָב [שהרי נתערבבו בו דברים נוספים]. וְלֹא אָמְרוּ רָקָב אֶלָּא לְמֵת [מוות טבעי] בִּלְבַד - לְהוֹצִיא הָרוּג, שֶׁהֲרֵי חָסֵר דָּמוֹ.

ד. קָבְרוּ שְׁנֵי מֵתִים כְּאֶחָד [=ביחד], אוֹ שֶׁגָּזְזוּ שְׂעָרוֹ אוֹ צִפָּרְנָיו וּקְבָרוּם עִמּוֹ, אוֹ אִשָּׁה עֲבָרָה שֶׁמֵּתָה וְנִקְבְּרָה וְעֻבָּרָהּ בְּמֵעֶיהָ - אֵין הָרָקָב שֶׁלָּהֶן מְטַמֵּא; וְכֵן אִם טָחַן הַמֵּת עַד שֶׁנַּעֲשָׂה רָקָב, אֵינוֹ מְטַמֵּא - עַד שֶׁיַּרְקִיב מֵאֵלָיו. טָחַן אֶת הַמֵּת, וְהִנִּיחַ עֲפָרוֹ עַד שֶׁהִרְקִיב כֻּלּוֹ, אוֹ שֶׁהִרְקִיב כְּשֶׁהוּא חַי, וּמֵת וְהִרְקִיב הַכֹּל - הֲרֵי זֶה סָפֵק; וְאִם נִטְמָא לְרָקָב זֶה, הוּא סָפֵק טָמֵא. וְכֵן אִם נִטְמָא בְּרֹבַע [הקב] עֲצָמוֹת הַבָּאוֹת מִשִּׁדְרָה, אוֹ מִן הַגֻּלְגֹּלֶת בְּאָהֳלָן - הֲרֵי זֶה סָפֵק טָמֵא.

ה. כָּל אֵלּוּ הַשְּׁתַּיִם עֶשְׂרֵה טֻמְאוֹת שֶׁמָּנִינוּ - אִם נָגַע נָזִיר בְּאַחַת מֵהֶן, אוֹ נְשָׂאָהּ, אוֹ הֶאֱהִיל הַנָּזִיר עָלֶיהָ, אוֹ הֶאֱהִילָה הַטֻּמְאָה עַל הַנָּזִיר, אוֹ הָיָה הַנָּזִיר וְאַחַת מִן הַטֻּמְאוֹת הָאֵלּוּ בְּאֹהֶל אֶחָד - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וּמֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה, וְסוֹתֵר אֶת הַכֹּל; חוּץ מִן הָרָקָב, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע - שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּגַּע בְּכֻלּוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ גּוּף אֶחָד; אֲבָל אִם נְשָׂאוֹ, אוֹ נִטְמָא בְּאָהֳלוֹ - מְגַלֵּחַ.

ו. וְכֵן נָזִיר שֶׁנָּגַע בְּעֶצֶם הַמֵּת, אֲפִלּוּ עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה, אוֹ נְשָׂאוֹ - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ עָלָיו, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה, וְסוֹתֵר אֶת הַקּוֹדְמִין; וְאֵין עֶצֶם אֶחָד מְטַמֵּא בְּאֹהֶל. אֲבָל אִם נִטְמָא בְּגוּשׁ [-אדמה] אֶרֶץ הָעֲמִים [=חו"ל] אוֹ בְּשָׂדֶה שֶׁנֶּחְרַשׁ קֶבֶר בְּתוֹכָהּ שֶׁהֵן מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, אוֹ שֶׁהֶאֱהִיל [אחד מהמפורט תיכף: 'השריגים וכו'' - האהיל] עָלָיו [על הנזיר] וְעַל [וגם על] אַחַת מִשְּׁתַּיִם עֶשְׂרֵה [הטומאות שנמנו לעיל בתחילת הפרק -] הַשָּׁרִיגִים [=ענפים] הַיּוֹצְאִים מִן הָאֵילָנוֹת, אוֹ הַפְּרָעוֹת [אבנים בולטות] הַיּוֹצְאוֹת מִן הַגָּדֵר, אוֹ מִטָּה אוֹ גָּמָל וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּאֹהֶל רֹבַע עֲצָמוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא רֹב בִּנְיָן וְלֹא רֹב מִנְיָן, אוֹ שֶׁנִּטְמָא בִּרְבִיעִית דָּם מִן הַמֵּת שֶׁהִיא מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל, אוֹ שֶׁנִּטְמָא בַּגּוֹלֵל [כיסוי ארון המת] אוֹ בַּדּוֹפֵק [צידי הארון] שֶׁהֵן מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְאֹהֶל, אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּאֵבֶר מִן הַחַי אוֹ בְּאֵבֶר מִן הַמֵּת שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן בָּשָׂר כָּרָאוּי - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁבְּכָל אֵלּוּ הוּא טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וּמֵזֶה בִּשְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה, וְלֹא מֵבִיא קָרְבָּנוֹת, וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקּוֹדְמִין; אֲבָל כָּל יְמֵי הַטֻּמְאָה אֵין עוֹלִין [=נחשבים] לוֹ מִמִּנְיַן יְמֵי נְזִירוּתוֹ.

ח. נָגַע בְּאֹהֶל הַמֵּת, אוֹ בַּכֵּלִים הַנּוֹגְעִים בַּמֵּת - אֵינוֹ מַזֶּה בִּשְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁזֶּה דִּין הַמְיַחֵד בְּנָזִיר; אֲבָל כָּל אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּכֵלִים טֻמְאַת שִׁבְעָה, יַזֶּה בִּשְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁזֶּה שֶׁאֵינוֹ מַזֶּה בִּשְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי אִם נָגַע בְּכֵלִים, כְּדֵי שֶׁיֵּעָלוּ לוֹ יְמֵי טֻמְאָתוֹ בַּכֵּלִים מִמִּנְיַן יְמֵי נְזִירוּתוֹ.

ט. נָזִיר שֶׁנִּצְטָרַע וְהֻחְלַט [לטומאה] - כָּל יְמֵי חֻלּוּטוֹ [=טומאתו] וְשִׁבְעַת יְמֵי סוֹפְרוֹ שֶׁסּוֹפֵר אַחַר שֶׁיִּטְהַר מִצָּרַעְתּוֹ

בֵּין תִּגְלַחַת רִאשׁוֹנָה לִשְׁנִיָּה, אֵין עוֹלִין לוֹ מִימֵי נְזִירוּתוֹ; אֲבָל יְמֵי הֶסְגֵּר [שלפני שהוחלט דינו], עוֹלִין לוֹ. וְכֵן אִם זָב בְּשָׂרוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - כָּל יְמֵי זִיבָתָן עוֹלִין לָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִין. וְדָבָר זֶה, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הוּא.

י. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם נִטְמָא הַנָּזִיר בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת - שֶׁיְּמֵי טֻמְאָתוֹ עוֹלִין לוֹ, וְאֵינוֹ סוֹתֵר כְּלוּם; נִטְמָא בְּמֵת בְּתוֹךְ יְמֵי צָרַעְתּוֹ - סוֹתֵר אֶת כָּל הַקּוֹדְמִין, שֶׁהֲרֵי בִּנְזִירוּתוֹ הוּא עוֹמֵד, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא.

יא. הַנָּזִיר מֵתָר בְּטֻמְאַת מֵת מִצְוָה, וּבְתִגְלַחַת מִצְוָה; וְאָסוּר בְּיֵין מִצְוָה, כְּיֵין הָרְשׁוּת. כֵּיצַד? מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיִּשְׁתֶּה הַיּוֹם יַיִן, שֶׁהֲרֵי מִצְוָה עָלָיו לִשְׁתּוֹת, וְאַחַר כָּךְ נָדַר בְּנָזִיר - חָלָה נְזִירוּת עַל הַשְּׁבוּעָה, וְאָסוּר בְּיַיִן; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהוּא אָסוּר בְּיֵין קִדּוּשׁ וְהַבְדָּלָה, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

יב. וְכֵיצַד הוּא מֵתָר בְּטֻמְאַת מֵת מִצְוָה? הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וּפָגַע בְּמֵת שֶׁאֵין שָׁם מִי שֶׁיִּקְבְּרֶנּוּ - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא לוֹ, וְקוֹבְרוֹ. וּדְבָרִים אֵלּוּ, דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן.

יג. נָזִיר וְכֹהֵן שֶׁפָּגְעוּ בְּמֵת מִצְוָה - יִטַּמָּא נָזִיר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סוֹתֵר הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים וּמֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה, וְאַל יִטַּמָּא כֹּהֵן; שֶׁזֶּה - קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת שָׁעָה, וַאֲפִלּוּ הָיָה נָזִיר עוֹלָם; וְהַכֹּהֵן - קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם.

יד. פָּגְעוּ בוֹ שְׁנֵי נְזִירִים, אֶחָד נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאֶחָד נָזִיר מֵאָה יוֹם - יִטַּמָּא נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם. הָיָה אֶחָד נָזִיר עוֹלָם, וְהַשֵּׁנִי נָזִיר לִזְמַן קָצוּב - יִטַּמָּא הַנָּזִיר לִזְמַן קָצוּב; שֶׁנָּזִיר עוֹלָם, קְדֻשָּׁתוֹ חֲמוּרָה מִזֶּה.

טו. וְכֵיצַד הוּא מֵתָר בְּתִגְלַחַת מִצְוָה? נָזִיר שֶׁנִּצְטָרַע וְנִרְפָּא מִצָּרַעְתּוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי נְזִירוּת - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ כָּל שְׂעָרוֹ; שֶׁהֲרֵי תִּגְלַחְתּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר בַּמְּצֹרָע: "וְגִלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ" וגו', וְכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה - אִם יָכוֹל אַתָּה לְקַיֵּם אֶת שְׁנֵיהֶם, מוּטָב; וְאִם לָאו, יָבוֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. וַהֲלֹא נָזִיר שֶׁגִּלַּח בִּימֵי נִזְרוֹ עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "קָדוֹשׁ יִהְיֶה, גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ" - וּבְכָל מָקוֹם אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה שֶׁכְּמוֹתוֹ; וְלָמָּה דּוֹחֶה עֲשֵׂה שֶׁל תִּגְלַחַת הַנֶּגַע לִנְזִירוּתוֹ? מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר נִטְמָא הַנָּזִיר בַּצָּרַעַת, וִימֵי חֲלוּטוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְהֲרֵי אֵינוֹ קָדוֹשׁ בָּהֶן, וּבָטֵל הָעֲשֵׂה מֵאֵלָיו, וְלֹא נִשְׁאַר אֶלָּא לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁהוּא "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ"; וּלְפִיכָךְ בָּא עֲשֵׂה שֶׁל תִּגְלַחַת הַצָּרַעַת, וְדָחָה אוֹתוֹ.

יום שישי ט"ז אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת נְזִירוּת פֶּרֶק ח

א. תִּגְלַחַת טָהֳרָה כֵּיצַד הִיא? כְּשֶׁיִּגְמֹר הַנָּזִיר יְמֵי נְזִירוּתוֹ, מֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת - כֶּבֶשׂ לְעוֹלָה, וְכִבְשָׂה לְחַטָּאת, וְאַיִל לְשְׁלָמִים; הֵבִיא שְׁלָשְׁתָּן וְלֹא פֵּרֵשׁ - הָרְאוּיָה לְחַטָּאת תִּקָּרֵב חַטָּאת, וְהָרְאוּיָה לִשְׁלָמִים שְׁלָמִים, וְהָרְאוּיָה לְעוֹלָה עוֹלָה. וּמֵבִיא עִם אֵיל הַשְּׁלָמִים, שִׁשָּׁה עֶשְׂרוֹנוֹת [-האיפה - שם מידה] וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי עִשָּׂרוֹן סֹלֶת - אוֹפֶה מֵהֶן עֶשְׂרִים חַלָּה, עֶשֶׂר חַלּוֹת [בלולות בשמן לפני אפייתן] וַעֲשָׂרָה רְקִיקֵי מַצּוֹת [משוחים בשמן לאחר אפייתם]; וּמוֹשֵׁחַ הָעֶשְׂרִים בִּרְבִיעִית שֶׁמֶן. וְשִׁעוּר זֶה, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. וּמֵבִיא הָעֶשְׂרִים בִּכְלִי אֶחָד.

ב. וְשׁוֹחֵט הַחַטָּאת תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הָעוֹלָה, וְאַחַר כָּךְ הַשְּׁלָמִים, וְאַחַר כָּךְ מְגַלֵּחַ; וְאִם גִּלַּח אַחַר שֶׁשָּׁחַט הַחַטָּאת אוֹ הָעוֹלָה, יָצָא. וּמְבַשֵּׁל הַשְּׁלָמִים, אוֹ שׁוֹלְקָן [=בישול ממושך]. וְלוֹקֵחַ מִן הָרֹטֶב שֶׁל זִבְחֵי הַשְּׁלָמִים, וְנוֹתֵן עַל הַשֵּׂעָר, וְאַחַר כָּךְ מַשְׁלִיכוֹ לָאֵשׁ תַּחַת דּוּד [=סיר] הַשְּׁלָמִים; וְאִם הִשְׁלִיכוֹ תַּחַת הַחַטָּאת, יָצָא.

ג. וְהֵיכָן מְגַלֵּחַ שְׂעָרוֹ? בְּעֲזָרַת הַנָּשִׁים, בְּלִשְׁכַּת הַנְּזִירִים שֶׁהָיְתָה שָׁם בְּקֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית; וְשָׁם מְבַשְּׁלִין אֶת שַׁלְמֵיהֶן, וּמַשְׁלִיכִין שְׂעָרָן לָאֵשׁ. וְאִם גִּלַּח בַּמְּדִינָה [מחוץ למקדש], יָצָא. וּבֵין שֶׁגִּלַּח בַּמְּדִינָה, בֵּין שֶׁגִּלַּח בַּמִּקְדָּשׁ - הוּא מַשְׁלִיךְ שְׂעָרוֹ תַּחַת הַדּוּד; וְאֵינוֹ מְגַלֵّחַ עַד שֶׁיִּהְיֶה פֶּתַח הָעֲזָרָה פְּתוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" - לֹא שֶׁיְּגַלֵّחַ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, שֶׁזֶּה בִּזְיוֹן מִקְדָּשׁ הוּא.

ד. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרוֹעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאַיִל, וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן הַסַּל, וְרָקִיק אֶחָד, וְנוֹתְנָן עַל כַּפֵּי הַנָּזִיר אוֹ הַנָּזִירָה, וּמְנִיפָן [הכהן מכניס ידו תחת יד הנזיר ומניף יחד עמו]. וְאַחַר כָּךְ הֵתַּר הַנָּזִיר לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים.

ה. נָזִיר מְמֹרָט [=קרח], אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲבִיר תַּעַר; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ שֵׂעָר, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ כַּפַּיִם - הֲרֵי זֶה מַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו, וְיִשְׁתֶּה וְיִטַּמָּא. וְאִם הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, וְלֹא גִּלַּח רֹאשׁוֹ - אֵין הַתִּגְלַחַת מְעַכֶּבֶת, אֶלָּא שׁוֹתֶה וּמִטַּמֵּא לָעֲרֶב; שֶׁמִּשֶּׁיִּדְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים - הֵתַּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן עַל כַּפָּיו וְלֹא הֵנִיף; שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ, לְמִצְוָה וְלֹא לְעַכֵּב.

ו. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתִּגְלַחַת מְעַכֶּבֶת עָלָיו, מִצְוָה לְגַלֵّחַ אֲפִלּוּ לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה; וְנָזִיר שֶׁגִּלַּח שֶׁלֹּא בְּתַעַר, אוֹ שֶׁגִּלַּח וְשִׁיֵּר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, וְלֹא קִיֵּם מִצְוַת גִּלּוּחַ, בֵּין נָזִיר טָהוֹר, בֵּין נָזִיר טָמֵא.

ז. גִּלַּח וְהִנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְצִמַּח רֹאשׁוֹ כֻּלּוֹ, וְחָזַר וְגִלְּחוֹ כֻּלּוֹ עִם אוֹתָן שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת, [או] שֶׁגִּלַּח אַחַת וְנִשְׁאֲרָה אַחַת - הֲרֵי זֶה קַיֵּם מִצְוַת גִּלּוּחַ; נִשְׁרָה אַחַת וְגִלַּח אַחַת - אֵין כָּאן מִצְוַת גִּלּוּחַ [הואיל ואין מצות גילוח כשעל הראש ישנה רק שערה אחת].

ח. גִּלַּח עַל הַשְּׁלָמִים [שהקריבם ראשונים], וְנִמְצָא פָּסוּל [הקרבן] - תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה, וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ [שהרי לא נשלמו עדיין ימי נזירותו]; גִּלַּח עַל הַחַטָּאת, וְנִמְצָאת שֶׁנִּשְׁחֲטָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם חַטָּאת, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא הַשְּׁלָמִים וְהָעוֹלָה, וְקָרְבוּ כְּמִצְוָתָן - תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה, וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ.

ט. גִּלַּח עַל הָעוֹלָה וְעַל הַשְּׁלָמִים, וְנִשְׁחֲטוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא קָרְבָּנוֹת אֲחֵרוֹת לְהַקְרִיבָן לִשְׁמָן - תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה, וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ.

י. גִּלַּח עַל שְׁלָשְׁתָּן, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן כָּשֵׁר - תִּגְלַחְתּוֹ כְּשֵׁרָה, וְיָבִיא שְׁאָר הַזְּבָחִים וְיִקְרְבוּ כְּהִלְכָתָן.

יא. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ 'תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה' - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁנִּתְגַּלַּח בְּתוֹךְ יְמֵי נְזִירוּתוֹ, שֶׁהוּא סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְנִמְצָא מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחַר הַתִּגְלַחַת הַפְּסוּלָה, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו.

יב. שַׁלְמֵי נָזִיר שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא כְּמִצְוָתָן [שלא לשמם או שלא היה בן שתי שנים] - כְּשֵׁרִין [כשלמי נדבה], וְאֵין עוֹלִין לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה; וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאֵין טְעוּנִין לֶחֶם, וְלֹא [מצות תנופה ב:] מַתָּנוֹת [= חזה ושוק], וְלֹא זְרוֹעַ.

יג. שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת הָאֵלּוּ, וְהַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהֶן - הַכֹּל מִן הַחֵלִין [ולא מכסף מעשר שני], כִּשְׁאָר נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

יד. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר, עַל מְנָת שֶׁאֲגַלֵּחַ מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי' - הֲרֵי זֶה נָזִיר, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו מִן הַמַּעֲשֵׂר, אֶלָּא מִן הַחֵלִין.

טו. הָאִישׁ שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר - יֵשׁ לוֹ לְהָבִיא קָרְבְּנוֹת אָבִיו לְעַצְמוֹ, וּמְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן; וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת עַל קָרְבְּנוֹת אָבִיהָ; וְדָבָר זֶה, הַלָּכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה הוּא. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָיָה אָבִיו נָזִיר, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת לִקְנוֹת בָּהֶן קָרְבְּנוֹתָיו, וּמֵת וְהִנִּיחַ הַמָּעוֹת הַסְּתוּמִין, וְאָמַר אַחַר מוֹת אָבִיו: 'הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאָבִיא קָרְבְּנוֹתַי בַּמָּעוֹת שֶׁהִפְרִישׁ אָבִי לְקָרְבְּנוֹתָיו' - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מֵהֶן קָרְבְּנוֹתָיו. וְכֵן אִם הָיָה הוּא וְאָבִיו נְזִירִים, וְהִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת סְתוּמִין, וּמֵת הָאָב, וְאָמַר הַבֵּן אַחַר מוֹת אָבִיו: 'הֲרֵינִי מְגַלֵּחַ עַל מְעוֹת אָבִי' - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו מֵהֶן; אֲבָל אִם לֹא אָמַר, יִפְּלוּ הַמָּעוֹת לִנְדָבָה. מֵת הָאָב וְהִנִּיחַ בָּנִים רַבִּים - חוֹלְקִין הַמָּעוֹת הַסְּתוּמִין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא יֵרֻשָּׁה לָהֶן; וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְגַלֵּחַ עַל חֶלְקוֹ. וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהֶן פִּי שְׁנַיִם.

טז. בֵּין שֶׁהָיָה הָאָב נְזִיר עוֹלָם וְהַבֵּן נְזִיר זְמַן קָצוּב, בֵּין שֶׁהָיָה הָאָב נְזִיר זְמַן קָצוּב וְהַבֵּן נְזִיר עוֹלָם - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו מִמְּעוֹת נְזִירוּת אָבִיו.

יז. הִפְרִישׁ אָבִיו מָעוֹת לְהָבִיא בָּהֶן קָרְבְּנוֹת טֻמְאָה וָמֵת, אֵין הַבֵּן מֵבִיא בָּהֶן קָרְבַּן טָהֲרָה; וְכֵן אִם הִפְרִישָׁן הָאָב לְקָרְבַּן טָהֲרָה, אֵין הַבֵּן מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן תִּגְלַחַת טֻמְאָה; שְׁדָבָרִים אֵלּוּ סָפֵק הֵן. וְאִם הֵבִיא זְבָחָיו, לֹא עָלוּ לוֹ.

יח. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר' - חַיָּב לְהָבִיא קָרְבְּנוֹת תִּגְלַחַת טָהֲרָה, וּמַקְרִיבָן עַל יְדֵי אֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה. אָמַר: 'הֲרֵי עָלַי חֲצִי קָרְבְּנוֹת נָזִיר', אוֹ אִם אָמַר: 'הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר' - הֲרֵי זֶה מֵבִיא חֲצִי הַקָּרְבָּנוֹת לְאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה, וְאוֹתוֹ נָזִיר מַשְׁלִים קָרְבְּנוֹתָיו מִשֶּׁלּוֹ; אֲבָל אִם אָמַר: 'הֲרֵי עָלַי קָרְבְּנוֹת חֲצִי נָזִיר' - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבְּנוֹת נָזִיר שָׁלֵם, שֶׁאֵין לָנוּ חֲצִי נְזִירוּת.

יט. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר, וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר', וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר: 'וַאֲנִי' - הֲרֵי חֲבֵרוֹ נָזִיר, וְאֵינוֹ חַיָּב לְגַלֵּחַ נָזִיר אַחֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא הִתְפִּיס עַצְמוֹ אֶלָּא בַּנְּזִירוּת. וְאִם אָמַר: 'וַאֲנִי, וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר', הֲרֵי זֶה חַיָּב. אִם הָיוּ פִּקְּחִין, כָּל אֶחָד מֵהֶן מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו עַל יְדֵי חֲבֵרוֹ; וְאִם לֹא עָשׂוּ כֵן, חַיָּבִין לְגַלֵּחַ נְזִירִים אֲחֵרִים.

כ. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר', וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר: 'וַאֲנִי, וְעָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר' - זֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבְּנוֹתָיו שֶׁל זֶה, וְזֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבְּנוֹתָיו שֶׁל זֶה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן מַשְׁלִים קָרְבְּנוֹתָיו, אִם הָיוּ פִּקְּחִין; וְאִם לָאו, זֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבָּנוֹת לְאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה, וְזֶה מֵבִיא חֲצִי קָרְבָּנוֹת לְאֵיזֶה נָזִיר שֶׁיִּרְצֶה.

יום שבת קודש י"ז אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת נְזִירוּת פֶּרֶק ט

א. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת שֶׁיַּקְרִיב מֵהֶן קָרְבְּנוֹת נְזִירִים [אחרים], וְהִקְרִיב מֵהֶן וְהוֹתִירוּ - יָבִיא בְּמוֹתָרָן קָרְבְּנוֹת נְזִירִים אֲחֵרִים; שֶׁמּוֹתַר נְזִירִים, לִנְזִירִים. הִפְרִישׁ מָעוֹת סְתוּמִין לִנְזִירוּתוֹ, וְהוֹתִירוּ - יִפְּלוּ הַמּוֹתָרִין לִנְדָבָה.

ב. הִפְרִישׁ מָעוֹת מְפֹרָשִׁין לִנְזִירוּתוֹ, וְהוֹתִירוּ - מוֹתַר מְעוֹת הָעוֹלָה יָבוֹאוּ עוֹלָה, וּמוֹתַר הַחַטָּאת יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח [לאיבוד], וּמוֹתַר דְּמֵי הַשְּׁלָמִים יָבוֹאוּ שְׁלָמִים; וְאֵין טְעוּנִין לֶחֶם, וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד.

ג. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לִנְזִירוּתוֹ, וָמֵת - אִם הָיוּ סְתוּמִין, יִפְּלוּ לִנְדָבָה. הָיוּ מְפֹרָשִׁין - דְּמֵי עוֹלָה עוֹלָה, דְּמֵי חַטָּאת יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח, דְּמֵי שְׁלָמִים יָבוֹאוּ שְׁלָמִים, וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד וְאֵין טְעוּנִין לֶחֶם.

ד. כֵּיצַד הֵם הַמָּעוֹת הַסְּתוּמִין? כְּגוֹן שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת לְהָבִיא מֵהֶן קָרְבְּנוֹתָיו, וְלֹא אָמַר כְּלוּם; אֲבָל אִם אָמַר: 'אֵלּוּ לְחוֹבָתִי', הֲרֵי אֵלּוּ כְּמְפֹרָשִׁין; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם אָמַר 'אֵלּוּ לְעוֹלָתִי וּלְחַטָּאתִי וּלְשְׁלָמַי', שֶׁהֵן כְּמְפֹרָשִׁין.

ה. הַמַּפְרִישׁ בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם, הֲרֵי הִיא כְּמָעוֹת סְתוּמִין; וְכֵן הַמַּפְרִישׁ לָשׁוֹן שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, אוֹ כְּלִי - אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר 'שֶׁזּוֹ לְחַטָּאתִי וּלְעוֹלָתִי וּלְשְׁלָמַי', הֲרֵי הוּא כְּמָעוֹת סְתוּמִין.

ו. הָאוֹמֵר: 'אֵלּוּ לְחַטָּאתִי, וְהַשְּׁאָר לִנְזִירוּתִי', וָמֵת, אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשָּׁה, וְהֵפֵר לָהּ בַּעֲלָהּ - דְּמֵי חַטָּאת יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח, וְהַשְּׁאָר - יָבִיא בְּחֶצְיָן עוֹלָה וּבְחֶצְיָן שְׁלָמִים.

ז. אָמַר: 'אֵלּוּ לְעוֹלָתִי, וְהַשְּׁאָר לִנְזִירוּתִי' - דְּמֵי עוֹלָה יָבוֹאוּ עוֹלָה, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה.

ח. מִי שֶׁדִּמָּה [=חשב] שֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזִירוּת, וְהִפְרִישׁ קָרְבְּנוֹתָיו, וְאַחַר כָּךְ שָׁאַל לְחָכָם, וְהוֹרָהוּ שֶׁאֵין זֶה נֶדֶר וְאֵינוֹ חַיָּב בִּנְזִירוּת - מַה יַּעֲשֶׂה בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁהִפְרִישׁ? יֵצְאוּ [לחולין] וְיִרְעוּ בָּעֵדֶר; שֶׁזֶּה הֶקְדֵּשׁ טָעוּת הוּא, שֶׁאֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

ט. הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בִּנְזִיר, וְהִפְרִישָׁה קָרְבְּנוֹתֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ הֵפֵר לָהּ בַּעֲלָהּ - אִם מִשֶּׁלּוֹ הָיְתָה הַבְּהֵמָה, תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר; שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וְאִם הָיוּ הַקָּרְבָּנוֹת מִשֶّלָּהּ וְאֵין לְבַעֲלָהּ בָּהֶן כְּלוּם, כְּגוֹן שֶׁנִּתְּנוּ לָהּ מַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁלֹּא יִהְיֶה לַבַּעַל בָּהֶן רְשׁוּת, אֶלָּא מַה שֶּׁתִּרְצֶה תַּעֲשֶׂה בָּהֶן - הַחַטָּאת תָּמוּת, וְהָעוֹלָה תִּקָּרֵב עוֹלָה, וְהַשְּׁלָמִים יִקָּרְבוּ שְׁלָמִים, וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד וְאֵינָן טְעוּנִים לֶחֶם.

י. הִפְרִישׁ מָעוֹת סְתוּמִין לְקָרְבְּנוֹתֶיהָ, יִפְּלוּ לִנְדָבָה. הָיוּ מְפֹרָשִׁין - דְּמֵי חַטָּאת יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח, וּדְמֵי עוֹלָה יָבוֹאוּ עוֹלָה, וּדְמֵי שְׁלָמִים יָבוֹאוּ שְׁלָמִים, וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁנִּדְּרָה בְּנָזִיר, וְנִטְמְאַת בְּתוֹךְ יְמֵי נְזִירוּת, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע בַּעֲלָהּ וְהֵפֵר לָהּ - חֲרֵי זוֹ מְביאָה קָרְבַּן טֻמְאָה.

יב. הָאִישׁ שֶׁהִדִּיר אֶת בְּנוֹ בְּנָזִיר, וְהִפְרִישׁ עָלָיו קָרְבְּנוֹתָיו, וְלֹא רָצָה הַבֵּן בִּנְזִירוּת זוֹ, וּמִחָה הוּא אוֹ קְרוֹבָיו, אוֹ שֶׁגִּלַּח הוּא, אוֹ שֶׁגִּלְּחוּהוּ קְרוֹבָיו - הַחַטָּאת תָּמוּת, וְהָעוֹלָה תִּקָּרֵב עוֹלָה, וְהַשְּׁלָמִים יִקָּרְבוּ שְׁלָמִים, וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם. הִפְרִישׁ לוֹ מָעוֹת סְתוּמִים, חֲרֵי אֵלּוּ יִפְּלוּ לִנְדָבָה. הָיוּ מָעוֹת מְפֹרָשִׁין - דְּמֵי חַטָּאת יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח, וּדְמֵי עוֹלָה יָבוֹאוּ עוֹלָה, דְּמֵי שְׁלָמִים יָבוֹאוּ שְׁלָמִים, וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד.

יג. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן', וְהִפְרִישׁ קָרְבָּן, וְהִפִּילָה אִשְׁתּוֹ, וְחָזְרָה וְיָלְדָה - חֲרֵי הַקָּרְבָּנוֹת סָפֵק, וַאֲסוּרִין בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה.

יד. שְׁנֵי נְזִירִים שֶׁנִּטְמְאָ אֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא - כֵּיצַד מְביאִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן? מְביאִין קָרְבַּן טֻמְאָה וְקָרְבַּן טָהֳרָה בִּמְלֹאת יְמֵי נְזִירוּתָם, וְאוֹמֵר אֶחָד מֵהֶן: 'אִם אֲנִי הוּא הַטָּמֵא, קָרְבַּן טֻמְאָה שֶׁלִּי וְקָרְבַּן טָהֳרָה שֶׁלְּךָ; וְאִם אֲנִי הוּא הַטָּהוֹר, קָרְבַּן טָהֳרָה שֶׁלִּי וְקָרְבַּן טֻמְאָה שֶׁלְּךָ'. וְסוֹפְרִין יְמֵי נְזִירוּת אַחֶרֶת גְּמוּרָה מֵאַחַר קָרְבָּנוֹת אֵלּוּ. וְחוֹזְרִין וּמְביאִין קָרְבַּן טָהֳרָה, וְאוֹמֵר אֶחָד מֵהֶן: 'אִם אֲנִי הוּא שֶׁהָיִיתִי טָמֵא - קָרְבַּן טֻמְאָה שֶׁלִּי וְקָרְבַּן טָהֳרָה שֶׁלְּךָ, וְזֶה קָרְבַּן טָהֳרָתִי; וְאִם אֲנִי הוּא הַטָּהוֹר - קָרְבַּן טָהֳרָה שֶׁלִּי וְקָרְבַּן טֻמְאָה שֶׁלְּךָ, וְזֶה קָרְבַּן טָהֳרָתְךָ'. נִמְצְאוּ שֶׁלֹּא הִפְסִידוּ בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן כְּלוּם.

טו. מֵת אֶחָד מֵהֶן - חֲרֵי זֶה מְביא חַטַּאת הָעוֹף וְעוֹלַת בְּהֵמָה, וְיֹאמַר: 'אִם טָמֵא הָיִיתִי, הַחַטָּאת מֵחוֹבָתִי וְהָעוֹלָה נְדָבָה; וְאִם טָהוֹר הָיִיתִי, הָעוֹלָה מֵחוֹבָתִי וַחַטַּאת הָעוֹף סָפֵק'; וְסוֹפֵר יְמֵי נְזִירוּת אַחֶרֶת, וּמְביא קָרְבַּן טָהֳרָה וְאוֹמֵר: 'אִם טָמֵא הָיִיתִי, הָעוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה נְדָבָה וְזוֹ חוֹבָה; וְאִם טָהוֹר הָיִיתִי, הָעוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה חוֹבָה וְזוֹ נְדָבָה, וְזֶה שְׁאָר קָרְבָּנִי'. וְאֵין אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן מְגַלֵּחַ תִּגְלַחַת טֻמְאָה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ קְטַנִּים אוֹ נָשִׁים - שֶׁאֵין אֵלּוּ מַקִּיפִין פְּאַת רֹאשָׁם מִסָּפֵק.

טז. כֵּיצַד יִוָּלֵד לָהֶם סָפֵק זֶה בְּטֻמְאָה? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שְׁנֵי הַנְּזִירִים עוֹמְדִין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, שֶׁסָּפֵק טֻמְאָה שָׁם טֻמְאָ, וְהָיָה אֶחָד מִבַּחוּץ רוֹאֶה אוֹתָן וְאוֹמֵר: 'רָאִיתִי אֶת אֶחָד מִכֶּם שֶׁנִּטְמָא, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא'. אֲבָל אִם הָיָה עֵד זֶה עִמָּהֶן בֶּחָצֵר, חֲרֵי שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין - כֵּיוָן שֶׁהֵן שְׁלֹשָׁה, חֲרֵי הֵן רַבִּים, וְרַבִּים בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, סְפֵקָן טָהוֹר; כִּסְפֵק טֻמְאָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהוּא טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁתְקוּ הַנְּזִירִים שְׁנֵיהֶם, אוֹ נִסְתַּפֵּק לָהֶם הַדָּבָר. אֲבָל אִם אָמַר אֶחָד מֵהֶם: 'אֲנִי לֹא נִטְמֵאתִי' - אֲפִלּוּ שְׁנֵי עֵדִים מְעִידִין עָלָיו שֶׁנִּטְמָא, אֵינוֹ מֵביא קָרְבָּן עַל פִּיהֶם; שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר 'לֹא נִטְמֵאתִי', כְּאוֹמֵר 'אֵינִי מֵביא בְּטֻמְאָה, שֶׁכְּבָר נִשְׁאַלְתִּי עַל נְזִירוּתִי', וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ מַכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים, וְאָדָם נֶאֱמָן עַל יְדֵי עַצְמוֹ. אֲבָל אִם שָׁתַק אוֹ נִסְתַּפֵּק לוֹ - חֲרֵי זֶה מֵביא קָרְבָּן, אֲפִלּוּ עַל פִּי עֵד אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן עַד שֶׁאָמַר לְאֶחָד: 'בְּפָנַי נָדַרְתָּ בִּנְזִירוּת' - אִם הִכְחִישׁוֹ, אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם; וְאִם לֹא הִכְחִישׁוֹ, נוֹהֵג נְזִירוּת עַל פִּיו. אֲפִלּוּ אָמַר לִשְׁנַיִם: 'רָאִיתִי אֶחָד מִכֶּם שֶׁנָּזַר, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא' - הוֹאִיל וְאֵין מַכְחִישִׁין אוֹתוֹ, נוֹהֲגִין נְזִירוּת עַל פִּיו. נָהַג נְזִירוּת עַל פִּי עֵד, וְשָׁתָה יַיִן אוֹ נִטְמָא, וְהִתְרוּ בוֹ - לוֹקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הַנְּזִירוּת בְּעֵד אֶחָד.

יח. מֵת שֶׁהָיָה מֻשְׁכָּב לְרֹחַב הַדֶּרֶךְ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם מָקוֹם לַעֲבֹר אֶלָּא עָלָיו אוֹ נוֹגֵעַ בְּצִדּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא טֻמְאָה יְדוּעָה, וְעָבַר מִשָּׁם נָזִיר - חֲרֵי זֶה טָהוֹר, הוֹאִיל וְסָפֵק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים טָהוֹר [ואולי נטה מהדרך].

יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמְהַלֵּךְ בְּרַגְלוֹ. אֲבָל אִם הָיָה רוֹכֵב, אוֹ טָעוּן מַשָּׂא - חֲרֵי זֶה טָמֵא; שֶׁהַמְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו, אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע אוֹ שֶׁלֹּא יַאֲהִיל אוֹ שֶׁלֹּא יָסִיט; אֲבָל טָעוּן אוֹ רוֹכֵב - אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע וְשֶׁלֹּא יַאֲהִיל אוֹ שֶׁלֹּא יָסִיט, שֶׁחֲרֵי הַמֵּת לְרֹחַב הַדֶּרֶךְ.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"א-י"ז אייר ה'תש"ע

יום ראשון י"א אייר ה'תש"ע

התחלת מחזור הכ"ט במסלול ספר המצוות

הספר הזה . .

במצות עשה

הַסֵּפֶר הַזֶּה "סֵפֶר הַמִּצְוֹת" בּוֹ אֲבָאֵר אֶת־מִנְיָן הַמִּצְוֹת וְאֵיךְ רָאוּי לִמְנוֹתָן. וְאָבִיא לְכָךְ רְאָיוֹת מִפְּסוּקֵי הַתּוֹרָה וּמִדִּבְרֵי חֲזַ"ל עַל פֵּרוּשָׁן, וְאַקְדִּים כְּלָלִים ("שורשים" — יסודות) שֶׁרָאוּי לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת. וּכְשֶׁיֵּצֵא מִנְיָנָן נָכוֹן עַל פִּי הַמַּאֲמָר הַזֶּה בִּרְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁאֵין בָּהּ סָפֵק — תִּתְבָּרֵר לַקּוֹרֵא טָעוּתוֹ שֶׁל כָּל־מִי שֶׁמָּנָה הֵפֶךְ מַה־שֶּׁמָּנִינוּ אֲנַחְנוּ. וְאֵין לִי צֹרֶךְ לְהָשִׁיב לְאָדָם מְסֵיָּם וְלֹא לְבָרֵר טָעוּתוֹ. כֵּיוָן שֶׁהַתּוֹעֶלֶת הַמְכֻוָּנוֹת בְּמַאֲמָר זֶה תֵּשָׂגְנָה עַל־יְדֵי מְבַקְּשֵׁיהֶן בְּלִי זֹאת. שֶׁכֵּן אֲבָאֵר אֶת־הַמִּצְוֹת כֻּלָּן וּמִנְיָנָן — מִצְוָה מִצְוָה — וְאָבִיא רְאָיָה עַל כָּל־מַה־שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ סָפֵק, אוֹ מַה שֶּׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁגֶּה מִי שֶׁאֵין לוֹ בְּקִיאוּת בִּדְיָנֵי הַתּוֹרָה, וְאָסִיר שְׁגִיאָתוֹ וַאֲבָאֵר כֹּל מַה־שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ סָפֵק.

אֲבָל אֵין כַּוָּנָתִי בְּחִבּוּר זֶה לְפָרֵט דִּינֵי אֵיזוֹ מִצְוָה מִן־הַמִּצְוֹת, אֶלָּא לִמְנוֹתָן בִּלְבָד. וְאִם אָמְנָם אֲפָרֵשׁ מֵהֶן מַשֶּׁהוּ בִּשְׁעַת הַזְכָּרָתָן, חֲרֵי אֲפָרְשֶׁנּוּ עַל דֶּרֶךְ פֵּרוּשׁ הַשֵּׁם (לצורך הסברת "שם" — מהות המצווה — אך לא כדי לפרט

הלכותיה), כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע מַה הוּא הָעֲשֶׂה אוֹ הַלָּאו הַזֶּה, וּלְאֵיזֶה דָּבָר נִתָּן הַשֵּׁם הַזֶּה. וּכְשֶׁתִּשַּׂג יְדִיעַת מִנְיָנָן עַל פִּי רְאָיוֹת מִן־הַחִבּוּר הַזֶּה, אָז אַזְכִּירָן בְּדֶרֶךְ סְתָם בְּרֹאשׁ אוֹתוֹ הַחִבּוּר הַכּוֹלֵל (בפתיחת ספר "משנה תורה") בַּמֶּה שֶׁזָּכַרְנוּ (כמו שהזכרנו לעיל).

הַכְּלָלִים (שורשים)

וַאֲנִי עַתָּה מַתְחִיל בִּזְכִרוֹן הַכְּלָלִים שֶׁרָאוּי לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת, וְהֵם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּלָלִים. אַךְ אַקְדִּים [וְאֹמַר] שֶׁכְּלַל הַמִּצְוֹת שֶׁכּוֹלֵל סֵפֶר הַתּוֹרָה, שֶׁצִּוָּנוּ הַשֵּׁם בָּהֶן — הֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת, מֵהֶן — מִצְוֹת עֲשֵׂה רמ"ח, כְּמִנְיַן אֵבְרֵי גּוּף הָאָדָם; וּמֵהֶן — מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שס"ה, וְהֵן כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה (שנת השמש). וּמִנְיָן זֶה נִזְכָּר בִּלְשׁוֹן הַתַּלְמוּד בְּסוֹף גְּמָרָא מַכּוֹת (כג:). אָמְרוּ: שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נֶאֶמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי: שס"ה כְּנֶגֶד יְמוֹת הַחַמָּה, וּרמ"ח כְּנֶגֶד אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם. וְעוֹד אָמְרוּ (תנחומא פרשת תצא) עַל דֶּרֶךְ הַדְּרָשׁ עַל שֶׁמִּצְוֹת עֲשֵׂה כְּמִנְיָן הָאֲבָרִים, כְּלוֹמַר: כָּל־אֵבֶר וָאֵבֶר אוֹמֵר לוֹ לָאָדָם: עֲשֵׂה בִּי מִצְוָה; וְשֶׁמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַשָּׁנָה, כְּלוֹמַר: כָּל־יוֹם וָיוֹם אוֹמֵר לוֹ לָאָדָם: אַל תַּעַשׂ בִּי עֲבֵרָה. וְזֶה לֹא נֶעְלָם מֵאַף אֶחָד מִכָּל־מִי שֶׁמָּנָה אֶת־הַמִּצְוֹת, כְּלוֹמַר: שֶׁזֶּהוּ מִנְיָנָן, אֶלָּא שֶׁשָּׁגוּ שְׁגִיאָה גְּמוּרָה בַּדְּבָרִים הַמְּנוּיִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּחִבּוּר זֶה, וְזֹאת מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדְעוּ עִנְיָנֵי י"ד הַכְּלָלִים (השורשים) הָאֵלֶּה שֶׁאֲבָאֲרֵם עַכְשָׁו:

הַכְּלָל הָרִאשׁוֹן מֵהֶם: שֶׁאֵין לִמְנוֹת בַּמִּנְיָן הַזֶּה אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן.

הַכְּלָל הַשֵּׁנִי: שֶׁלֹּא כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בְּאַחַת מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן אוֹ בְּרִבּוּי, רָאוּי לִמְנוֹתוֹ.

הַכְּלָל הַשְּׁלִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת מִצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת.

הַכְּלָל הָרְבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת צִוּוּיִם הַנּוֹגְעִים לְכָל־מִצְוֹת הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

הַכְּלָל הַחֲמִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת טַעַם הַמִּצְוָה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

הַכְּלָל הַשִּׁשִּׁי: שֶׁהַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, יֵשׁ לִמְנוֹת עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ עִם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלָאו שֶׁבָּהּ עִם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.

הַכְּלָל הַשְּׁבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת פִּרְטֵי הִלְכוֹת הַמִּצְוָה.

הַכְּלָל הַשְּׁמִינִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת הַשְּׁלִילָה עִם הָאַזְהָרָה.

הַכְּלָל הַתְּשִׁיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת־הַלָּאוִין וְהָעֲשֵׂה, אֶלָּא אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמֻּזְהָרִים וְשֶׁמְּצַוִּים עֲלֵיהֶם.

הַכְּלָל הָעֲשִׂירִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת־הַהַקְדָּמוֹת שֶׁהֵן לְאֵיזוֹ תַּכְלִית שֶׁהִיא.

הַכְּלָל הָאַחַד־עָשָׂר: שֶׁאֵין לִמְנוֹת חֶלְקֵי הַמִּצְוָה, כָּל־חֵלֶק בִּנְפְרָד, אִם כְּלָלָם מִצְוָה אֶחָת.

הַכְּלָל הַשְּׁנֵים עָשָׂר: שֶׁבַּפְּעֻלָּה שֶׁמְּצֻוִּים עַל עֲשִׂיָּתָהּ, אֵין לִמְנוֹת כָּל־חֵלֶק שֶׁבָּהּ לְבַדּוֹ.

הַכְּלָל הַשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר: שֶׁמִּסְפַּר הַמִּצְוֹת אֵינוֹ מִתְרַבֶּה לְפִי מִסְפַּר הַיָּמִים שֶׁבָּהֶם נוֹהֶגֶת הַמִּצְוָה הַהִיא.

הַכְּלָל הָאַרְבָּעָה עָשָׂר: אֵיךְ רָאוּי לִמְנוֹת קִיּוּם הָעֲנָשִׁים בְּמִצְוַת עֲשֵׂה.

יום שני י"ב אייר ה'תש"ע

[בימי לימוד הקדמת היד ילמד כל אחד ואחד מהשורשים (—הכללים) כפי יכולתו, לחלק השאר ללמדו בימים הסמוכים בנוסף על לימוד מצות אותו יום].

וְהִנְנִי חוֹזֵר לְבָאֵר כָּל־כְּלָל מֵהֶם וּלְהָבִיא רְאָיוֹת עָלָיו, אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם.

הַכְּלָל הָרִאשׁוֹן: שֶׁאֵין לִמְנוֹת בְּמִנְיָן הַזֶּה אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן.

דַּע שֶׁעִנְיָן זֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהָעִיר עָלָיו, כִּי הוּא בָּרוּר. שֶׁהֲרֵי כֵּיוָן שֶׁלְּשׁוֹן הַתַּלְמוּד (מכות כג:) הוּא: "שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נֶאֶמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי" — אֵיךְ נֹאמַר בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן שֶׁהוּא מִכְּלַל הַמִּנְיָן? אֶלָּא הַעִירֹנוּ עַל כָּךְ, מִכֵּיוָן שֶׁכְּבָר טָעוּ בָּזֶה וּמָנוּ גַּר חֲנַנְיָה וּמִקְרָא מְגִלָּה בִּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְכֵן מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל־יוֹם וְנִחוּם אֲבֵלִים וּבִקּוּר חוֹלִים וּקְבֻרַת מֵתִים וְהַלְבָּשַׁת עֲרֻמִּים וְחִשּׁוּב תְּקוּפוֹת וּשְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם לִגְמֹר בָּהֶן אֶת־הַהַלֵּל. אָכֵן יֵשׁ לְהִסְתַּכֵּל בִּתְמִיהָה בְּמִי שֶׁשּׁוֹמֵעַ אֶת־דִּבְרֵיהֶם "נֶאֶמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי" וּמוֹנֶה קְרִיאַת הַהַלֵּל, שֶׁבּוֹ שִׁבַּח דָּוִד לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה, (כאלו) בָּזֶה נִצְטַוָּה מֹשֶׁה; וּמוֹנֶה גַּר חֲנַנְיָה, שֶׁקִּבְּעוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים בְּבֵית שֵׁנִי. וְכֵן מִקְרָא מְגִלָּה! וְאֵינִי סָבוּר שֶׁיִּדַּמֶּה מִישֶׁהוּ אוֹ יַעֲלֶה עַל לִבּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי שֶׁיְּצַוֶּה אוֹתָנוּ, שֶׁאִם בְּסוֹף מַלְכוּתֵנוּ יִקְרֶה לָנוּ עִם הַיְּוָנִים כָּךְ וָכָךְ שֶׁנִּתְחַיֵּב לְהַדְלִיק גַּר חֲנַנְיָה. אַךְ נִרְאֶה לִי, שֶׁמַּה שֶׁהִכְשִׁילָם בְּכָךְ הוּא, שֶׁאָנוּ מְבָרְכִים עַל דְּבָרִים אֵלּוּ: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מְגִלָּה, וּלְהַדְלִיק גַּר חֲנַנְיָה, וְלִגְמֹר אֶת־הַהַלֵּל"; וְגַם שֶׁהַתַּלְמוּד (שבת כג.) שׁוֹאֵל (על כך שמברכים על מצוות דרבנן "וצוונו"): הֵיכָן צִוָּנוּ? וְאָמְרוּ: מ"לֹא תָסוּר". וְאִם אָמְנָם מִשּׁוּם כָּךְ מָנוּ — הָיָה רָאוּי שֶׁיִּמְנוּ כָּל־דָּבָר שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן, כֵּיוָן שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁצִּוּוּנוּ חֲכָמִים וְכֹל מַה־שֶּׁאָסְרוּ עָלֵינוּ, הֲרֵי כְּבָר נִצְטַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּסִינַי שֶׁיְּצַוֶּה אוֹתָנוּ לְקַיְּמוֹ, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר: "עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה" (דברים יז, יא). וְהִזְהִירָנוּ מִלַּעֲבֹר עַל דִּבְרֵיהֶם בְּשׁוּם עִנְיָן מִמַּה־שֶּׁגָּזְרוּ וְקִבְּעוּ וְאָמַר: "לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל" (שם). אָבָל אִם נָכוֹן לִמְנוֹת כֹּל מַה־שֶּׁהוּא מִדְּרַבָּנָן בִּכְלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, כֵּיוָן שֶׁהוּא נִכְנָס לִכְלַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תָסוּר", וְ"עַל־

הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה" — מַדּוּעַ נִתְיַחֲדוּ אֵלּוּ מִזּוּלָתָן?! וַהֲרֵי כְּמוֹ שֶׁמָּנוּ גֵּר חֲנֻכָּה וּמִקְרָא מְגִלָּה, כָּךְ הָיָה נָכוֹן לִמְנוֹת נְטִילַת יָדַיִם וּמִצְוַת עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי אָנוּ מְבָרְכִים: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם, וְעַל מִצְוַת עֵרוּב, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ מְבָרְכִים: עַל מִקְרָא מְגִלָּה, וּלְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה — וְהַכֹּל מִדְּרַבָּנָן! וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (חולין קו.): מַיִם רִאשׁוֹנִים (נטילת ידים שלפני הסעודה) מִצְוָה. מַאי מִצְוָה? אָמַר אַבַּיֵּי: מִצְוָה לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים. כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמִקְרָא מְגִלָּה וְנֵר חֲנֻכָּה: הֵיכָן צִוָּנוּ? מִ"לֹּא תָסוּר". וּכְבָר נִתְבָּאֵר, שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁתִּקְּנוּ הַנְּבִיאִים, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, שֶׁעָמְדוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ — הוּא גַּם־כֵּן מִדְּרַבָּנָן. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (ערובין כא:): בְּשָׁעָה שֶׁתִּקֵּן שְׁלֹמֹה עֵרוּבִין וְיָדַיִם (נטילת ידים) יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: "חֲכַם בְּנִי וְשַׂמַּח לִבִּי וְכוּ'" (משלי כז, יא). וּבִמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים בֵּאֲרוּ, שֶׁעֵרוּבִין — דְּרַבָּנָן, וְיָדַיִם — מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּבְכָךְ נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁתִּקְּנוּ אַחַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִקְרָא: דְּרַבָּנָן.

הִנֵּה בֵּאַרְתִּי לְךָ זֹאת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּחְשֹׁב שֶׁמִּקְרָא מְגִלָּה — כֵּיוָן שֶׁהוּא תִּקּוּן נְבִיאִים — נֶחְשָׁב מִדְּאוֹרַיְתָא (ואינו דומה לשאר מצוות דרבנן), שֶׁהֲרֵי עֵרוּבִין מִדְּרַבָּנָן (ולא נמנה במצוות) אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם תִּקּוּן שְׁלֹמֹה בֶּן־דָּוִד וּבֵית דִּינוֹ. וְזֶה מַה־שֶּׁנֶּעֱלַם מִזּוּלָתֵנוּ (בעל "הלכות גדולות"), וְלָכֵן מָנָה הַלַּבְּשֹׁת עֲרֻמִּים, לְפִי שֶׁמָּצָא בִּישַׁעְיָה: "כִּי־תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ" (ישעיה נח, ז). וְלֹא יָדַע שֶׁזֶּה נִכְנָס לִכְלַל אָמְרוֹ: "דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ" (דברים טו, ח). כִּי עִנְיַן הַצִּוּוּי הַזֶּה — וְאֵין בָּזֶה שׁוּם סָפֵק — שֶׁנַּאֲכִיל אֶת־הָרְעֵבִים, וְנַלְבִּישׁ אֶת־הָעֲרֻמִּים, וְנִתֵּן מַצָּע לְמִי שֶׁאֵין לוֹ מַצָּע, וְכִסּוּי לְמִי שֶׁאֵין לוֹ כִּסּוּי, וְנַשִּׂיא אֶת־הַפָּנוּי שֶׁאֵין לוֹ יְכֹלֶת לְהִתְחַתֵּן, וְנַרְכִּיב מִי שֶׁדַּרְכּוֹ לִרְכֹּב, כַּמְּפֻרָסָם בְּדִבְרֵי הַתַּלְמוּד (כתובות סז:) שֶׁכָּל־זֶה נִכְנָס לִכְלַל אָמְרוֹ: "דֵּי מַחְסֹרוֹ". אַךְ כְּאֵלּוּ לְשׁוֹן הַתַּלְמוּד מְחֻבָּר אֵצֶל אֵלּוּ בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת (ולכן טעו בדבר המפורש בתלמוד); וְלוּלֵא כָּךְ — לֹא מָנוּ מִקְרָא מְגִלָּה וְכַדּוֹמֶה בֵּין הַמִּצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. וּלְשׁוֹן הַגְּמָרָא בִּשְׁבוּעוֹת (לט.): אֵין לִי אֶלָּא מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ עַל הַר סִינַי; שֶׁעֲתִידִין לְהִתְחַדֵּשׁ, כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ" (אסתר ט, כז) — קִיְּמוּ מַה־שֶּׁקִּבְּלוּ כְּבָר, וְהוּא: שֶׁיַּאֲמִינוּ בְּכָל־מִצְוָה שֶׁיְּתַקְּנוּ הַנְּבִיאִים וְהַחֲכָמִים כְּלֹאַחַר מִכֵּן.

אֲבָל תְּמֵהַנִּי: מַדּוּעַ מָנוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ, וְלֹא מָנוּ גַּם־כֵּן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן? הֲרֵי כְּמוֹ שֶׁמָּנוּ בֵּין מִצְוֹת עֲשֵׂה נֵר חֲנֻכָּה וּמִקְרָא מְגִלָּה וּמֵאָה בְּרָכוֹת וְהַלֵּל, הָיָה לָהֶם לִמְנוֹת גַּם־כֵּן בִּכְלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה — עֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת כְּעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה? כִּי כְּמוֹ שֶׁכָּל־עֶרְוָה וְעֶרְוָה (איסורי ביאה) הִיא לֹא־תַעֲשֶׂה דְּאוֹרַיְתָא, כָּךְ כָּל־שְׁנִיָּה וּשְׁנִיָּה (נשים שהן קרובות של קרוביו של האדם — "שניות" — שמן התורה היו מותרות) הִיא לֹא־תַעֲשֶׂה דְּרַבָּנָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ וְאָמְרוּ (יבמות פרק ב משנה ד): שְׁנִיּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בַּתַּלְמוּד, שֶׁמַּה־שֶּׁאָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה "אִסּוּר מִצְוָה" רְצוֹנָם לוֹמַר: הַשְּׁנִיּוֹת. וְאָמְרוּ: מַאי (מהו לשון) מִצְוָה? מִצְוָה לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים. וְכָךְ הָיָה לָהֶם לִמְנוֹת בְּתוֹךְ הַכְּלָל אֲחוֹת חֲלוּצָה, שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים!

כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵלּוּ מָנִינוּ כָּל־עֲשֵׂה דְּרַבָּנָן וְכָל־לֹא־תַעֲשֶׂה דְּרַבָּנָן, הָיָה הָעִנְיָן מַגִּיעַ לַאֲלָפִים רַבִּים! וְזֶה דָּבָר בָּרוּר שֶׁאֵין בּוֹ נִסְתָּר כְּלָל, וְהוּא: שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁהוּא מִדְּרַבָּנָן אֵינוֹ נֶחְשָׁב בִּכְלַל תַּרְי"ג מִצְוֹת, לְפִי שֶׁהַסְּכוּם הַזֶּה כֻּלָּם פְּסוּקֵי תּוֹרָה וְאֵין בָּהֶם שׁוּם דָּבָר מִדְּרַבָּנָן, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר. אַךְ זֶה שֶׁהֵם מוֹנִים מִקְצָת דְּבָרִים שֶׁהֵם מִדְּרַבָּנָן וּמַנִּיחִים מִקְצָתָם לְפִי בְּחִירָתָם — זֶה דָּבָר שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְקַבְּלוֹ בְּשׁוּם פָּנִים, יֹאמְרוּ מִי שֶׁיֹּאמְרוּ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ עִנְיַן הַכְּלָל הַזֶּה וְרַאֲיָתוֹ עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר שֶׁמֶץ סָפֵק לְשׁוּם אָדָם.

הַכְּלָל הַשֵּׁנִי: שֶׁלֹּא כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בְּאַחַת מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת (כללי לימוד) שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן אוֹ בְּרִבּוּי, רָאוּי לִמְנוֹתוֹ.

כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּרֹאשׁ חִבּוּרֵנוּ עַל פֵּרוּשׁ הַמִּשְׁנָה, שֶׁרֹב דִּינֵי הַתּוֹרָה נִלְמָדִים בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, וְשֶׁהַדִּין שֶׁנִּלְמַד בְּמִדָּה מֵאוֹתָן הַמִּדּוֹת פְּעָמִים יֵשׁ בּוֹ מַחֲלֹקֶת; אַף יֵשׁ דִּינִים שֶׁהֵם פְּרוּשִׁים מְקֻבָּלִים מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ וְאֵין בָּהֶם מַחֲלֹקֶת, אֶלָּא שֶׁמְּבִיאִים עֲלֵיהֶם רְאָיָה בְּאַחַת מִי"ג מִדּוֹת. שֶׁכֵּן מֵחֻכְמַת הַכָּתוּב שֶׁאֶפְשָׁר לִמְצֹא בּוֹ רֶמֶז הַמּוֹרֶה עַל אוֹתוֹ הַפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל אוֹ הֶקֵּשׁ הַמּוֹרֶה עָלָיו, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ עִנְיָן זֶה שָׁם. כֵּיוָן שֶׁהַדָּבָר כֵּן — הֲרֵי לֹא כָּל־(הֲלָכָה) שֶׁנִּמְצָא שֶׁחֲכָמִים הוֹצִיאוּהָ בְּמִדָּה מִי"ג מִדּוֹת נֹאמַר עָלֶיהָ שֶׁהִיא נֶאֱמְרָה לְמֹשֶׁה בְּסִינַי; אַךְ גַּם לֹא נֹאמַר עַל כֹּל מַה־שֶּׁנִּמְצָא שֶׁחָזַ"ל סוֹמְכִים אוֹתוֹ בַּתַּלְמוּד עַל אַחַת מִי"ג מִדּוֹת. שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן — כִּי הוּא יָכוֹל לִהְיוֹת פֵּרוּשׁ מְקֻבָּל. וְהָעִנְיָן כָּךְ הוּא: כֹּל מַה־שֶּׁלֹּא תִּמְצָאֶנּוּ מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה וְתִמְצָא שֶׁהַתַּלְמוּד לָמַד אוֹתוֹ בְּאַחַת מִי"ג מִדּוֹת, אִם פֵּרְשׁוּ הֵם בְּעַצְמָם וְאָמְרוּ שֶׁזֶּה גּוּף תּוֹרָה (חלק מהתורה) אוֹ שֶׁזֶּה מִדְּאוֹרַיְתָא — הֲרֵי זֶה רָאוּי לִמְנוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי מְקַבְּלֵי הַמָּסֹרֶת (חז"ל) אָמְרוּ שֶׁהוּא מִדְּאוֹרַיְתָא; אֲבָל אִם לֹא בֵּאֲרוּ זֹאת וְלֹא אָמְרוּ זֹאת בְּפֵרוּשׁ — הֲרֵי הוּא מִדְّרַבָּנָן, כֵּיוָן שֶׁאֵין פָּסוּק הַמּוֹרֶה עָלָיו, גַּם זֶה כְּלָל שֶׁכְּבָר נִשְׁתַּבֵּשׁ בּוֹ זוּלָתֵנוּ, וּלְפִיכָךְ מָנָה (בה"ג) יִרְאַת חֲכָמִים בִּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה. וּמַה־שֶּׁהֱבִיאוֹ לִידֵי כָּךְ, כְּפִי הַנִּרְאֶה לִי, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא (פסחים כב:): "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" (דברים ו, יג) — לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְחָשְׁבוּ שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בְּרִבּוּי, הוּא מִן הַכְּלָל הַנִּזְכָּר (בכלל תרי"ג מצוות).

אַךְ אִם הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁחָשְׁבוּ, מַדּוּעַ לֹא מָנוּ כִּבּוּד בַּעַל הָאֵם (אב חורג) וְאִשֵּׁת הָאָב מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, נוֹסֶפֶת עַל כִּבּוּד אָב וָאֵם? וְכֵן כִּבּוּד אָחִיו הַגָּדוֹל? שֶׁכֵּן הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה לָמַדְנוּ (רק) מֵרִבּוּי שֶׁחַיָּבִים לְכַבְּדָם. אָמְרוּ (כתובות קג.): "אֶת־אָבִיךָ" (שמות כ, יב) — לְרַבּוֹת אָחִיךָ הַגָּדוֹל וּלְרַבּוֹת

בַּעַל אִמְּךָ; "וְאֶת־אִמְּךָ" (שם) — לְרַבּוֹת אֵשֶׁת אָבִיךָ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" — לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וּמַדּוּעַ מָנוּ אֵלּוּ וְלֹא מָנוּ אֵלּוּ?!

וּכְבָר הֶבִיאָם חֹסֶר הַיְדִיעָה לְעִנְיָן חָמוּר יוֹתֵר מִזֶּה וְהוּא, שֶׁאִם מָצְאוּ דְּרָשׁ שֶׁל אֵיזֶה פָּסוּק, וְאוֹתוֹ הַדְּרָשׁ מְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת אֵיזוֹ פְּעֻלָּה אוֹ לְהִתְרַחֵק מֵאֵיזֶה דָּבָר — וְאֵלֶּה כֻּלָּם בְּלִי סָפֵק דְּרַבָּנָן — הֲרֵי הֵם מוֹנִים אוֹתָם בִּכְלַל הַמִּצְוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁפְּשָׁטֵהּ דִּקְרָא אֵינוֹ מוֹרֶה עַל שׁוּם דָּבָר מֵאוֹתָם הַדְּבָרִים, וְעַל אַף הַכְּלָל שֶׁלִּמְּדוּנוּ, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, בְּאָמְרָם (שבת סג.): אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַתַּלְמוּד חוֹקֵר בְּכָל־מָקוֹם, כְּשֶׁמּוֹצְאִים (חז"ל) פָּסוּק שֶׁלָּמְדוּ מִמֶּנּוּ עִנְיָנִים רַבִּים עַל דֶּרֶךְ הַבֵּאוּר וַהֲבָאַת הָרְאָיוֹת, וְשׁוֹאֵל: גּוּפֵהּ דִּקְרָא (פשוטו של מקרא) בְּמַאי קָא מְדַבֵּר? (ורק בזה היה עליהם להתחשב) — אֶלָּא מִכֵּיוָן שֶׁהֵם מִסְתַּמְּכִים עַל שְׁגִיאָה זוֹ, מָנוּ בִּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה: בִּקּוּר חוֹלִים וְנִחוּם אֲבֵלִים וּקְבֻרַת מֵתִים, בִּגְלַל הַדְּרָשׁ הַנֶּאֱמַר עַל דְּבָרָיו יִתְעַלֶּה: "וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן" (שמות יח, כ) וְהוּא אָמְרָם עַל זֶה (בבא קמא ק.): אֶת־הַדֶּרֶךְ — זוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים; יֵלְכוּ — זֶה בִּקּוּר חוֹלִים; בָּהּ — זוֹ קְבֻרַת מֵתִים; וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה — אֵלּוּ הַדִּינִין; אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן — זוֹ לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין. וְחָשְׁבוּ שֶׁכָּל־פְּעֻלָּה וּפְעֻלָּה מִן־הַפְּעֻלּוֹת הָאֵלֶּה הִיא מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְלֹא יָדְעוּ שֶׁכָּל־הַפְּעֻלּוֹת הָאֵלֶּה וְדוֹמֵיהֶן נִכְנָסוֹת תַּחַת מִצְוָה אַחַת מִכְּלַל הַמִּצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה בְּפֵרוּשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" (ויקרא יט, יח). וּבְדֶרֶךְ זוֹ גּוּפֵהּ מָנוּ חִשּׁוּב תְּקוּפוֹת (לוח השנה) כְּמִצְוָה בִּגְלַל הַדְּרָשׁ הַנֶּאֱמַר עַל הַפָּסוּק: "כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים" (דברים ד, ו). — וְהוּא אָמְרָם (שבת עה.): אֵיזוֹ הִיא חָכְמָה וּבִינָה שֶׁהִיא לְעֵינֵי הָעַמִּים? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה חִשּׁוּב תְּקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת.

הַלֹּא אֵלּוּ הָיוּ מוֹנִים עִנְיָן שֶׁהוּא בָּרוּר יוֹתֵר מִזֶּה, שֶׁאֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹת עַל הַדַּעַת יוֹתֵר שֶׁרָאוּי לִמְנוֹתוֹ — וְזֶה כָּל־דָּבָר שֶׁנִּלְמָד בְּמִדָּה אַחַת מִי"ג מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן — כִּי אָז הָיָה מִסְפַּר הַמִּצְוֹת מַגִּיעַ לַאֲלָפִים רַבִּים. שֶׁמָּא תַּחְשֹׁב שֶׁאָנוּ נִמְנָעִים מִלִּמְנוֹתָן מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בְּרוּרוֹת, וְשֶׁאוֹתוֹ הַדִּין הַנִּלְמָד בְּאוֹתָהּ הַמִּדָּה אוּלַי נָכוֹן וְאוּלַי בִּלְתִּי נָכוֹן — לֹא זֹאת הִיא הַסִּבָּה, אֶלָּא הַסִּבָּה הִיא, שֶׁכָּל מַה־שֶּׁנִּלְמָד הֵם עֲנָפִים מִן הָעִקָּרִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי בְּפֵרוּשׁ, וְהֵם: תַּרְיַ"ג מִצְוֹת.

וַאֲפִלּוּ הָיָה מֹשֶׁה בְּעַצְמוֹ הַלּוֹמֵד, הֲרֵי אֵלּוּ אֵינָם נִמְנִים. וְהָרְאָיָה לְכָל־זֶה אָמְרָם בִּגְמָרָא תְּמוּרָה (טז.): אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת קַלִּין וְחֲמִרִין וּגְזֵרוֹת שָׁווֹת וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים נִשְׁתַּכְּחוּ בִּימֵי אֶבְלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הֶחֱזִירָן עָתְנִיאֵל בֶּן־קְנַז מִפִּלְפּוּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר כָּלֵב אֲשֶׁר־יַכֶּה אֶת־קִרְיַת־סֵפֶר וּלְכָדָהּ וְגוֹ' וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן־קְנַז" (יהושע טו, טז־יז). וְאִם אֵלּוּ הֵן הַנִּשְׁכָּחוֹת, כַּמָּה הָיָה הַסַּךְ הַכּוֹלֵל שֶׁמִּמֶּנּוּ נִשְׁכַּח מִסְפַּר זֶה. שֶׁהֲרֵי לֹא יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁנִּשְׁכַּח כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד. אִם כֵּן אֵין סָפֵק, שֶׁאוֹתָם הַדִּינִים שֶׁנִּלְמְדוּ בְּקַל וָחֹמֶר אוֹ בְּמִדָּה אַחֶרֶת הָיוּ אֲלָפִים רַבִּים — וְכָל־אֵלּוּ כְּבָר הָיוּ בִּימֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהֲרֵי בִּימֵי אֶבְלוֹ נִשְׁתַּכְּחוּ. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁאַפִּלּוּ בִּימֵי מֹשֶׁה מְדַבְּרִים עַל "דִּקְדּוּקֵי סוֹפְרִים" (לשון הגמרא דלעיל), לְפִי שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּסִינַי בְּפֵרוּשׁ — הֲרֵי הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁתַּרְיַ"ג מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי לֹא מָנוּ בָּהֶן כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, אֲפִלּוּ לֹא בִּזְמַנּוֹ עָלָיו הַשָּׁלוֹם — כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא נִמְנָה בָּהֶן מַה־שֶּׁנִּלְמַד בִּזְמַן מְאֻחָר. אֶלָּא רַק זֶה נִמְנָה מַה־שֶּׁהָיָה פֵּרוּשׁ שֶׁנִּמְסַר בִּשְׁמוֹ. וְהוּא, שֶׁיֹּאמְרוּ נוֹשְׂאֵי הַקַּבָּלָה בְּפֵרוּשׁ, שֶׁדָּבָר זֶה אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ וְאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה; אוֹ שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁהוּא גּוּף תּוֹרָה — אָז נִמְנָה אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי נִלְמַד מִפִּי הַקַּבָּלָה, וְלֹא בְּאַחַת הַמִּדּוֹת; וְלֹא הִזְכִּירוּ בְּעִנְיָנוֹ אַחַת הַמִּדּוֹת וְהֵבִיאוּ עָלָיו רְאָיָה בְּאַחַת מִי"ג מִדּוֹת אֶלָּא לְהַרְאוֹת חָכְמַת הַכָּתוּב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה.

הַכְּלָל הַשְּׁלִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת מִצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת.

דַּע שֶׁאָמְרָם: "תַּרְיַ"ג מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי" מוֹרֶה, שֶׁמִּסְפָּר זֶה הוּא מִסְפַּר הַמִּצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת. לְפִי שֶׁמִּצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת אֵין לָהֶן קֶשֶׁר בְּסִינַי, אִם נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי וְאִם לֹא. וְלֹא נִתְכַּוְّנוּ בְּאָמְרָם "בְּסִינַי" אֶלָּא לְעִקַּר מַתַּן הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בְּסִינַי, וְזֶה מַאֲמַר ה' יִתְעַלֶּה: "עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וֶהְיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ וְגוֹ'" (שמות כד, יב). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (מכות כג.): מַאי קְרָאֵהּ? (מהו הפסוק שמשם למדנו שישנן תרי"ג מצוות) "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה וְגוֹ'" (דברים לג, ד), כְּלוֹמַר: מִנְיַן תּ'וֹ'רָ'ה', שֶׁהוּא (בגימטריא) תרי"א; וְ"אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמָעוּם; וּבְאֵלֶּה נִשְׁלְמוּ תַּרְיַ"ג מִצְוֹת. (מדוע מפסוק זה דוקא אנו לומדים מנין המצוות:) הַכַּוָּנָה בְּסִימָן זֶה, שֶׁהַדָּבָר שֶׁצִּוָּה לָנוּ מֹשֶׁה וְלֹא שְׁמַעְנוּהוּ אֶלָּא מִמֶּנּוּ הוּא מִנְיַן תּ'וֹ'רָ'ה' וְאוֹתָהּ (דוקא) קָרָא: "מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב" — וּמִצְוָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת אֵינָהּ מוֹרָשָׁה לָנוּ, שֶׁכֵּן לֹא נִקְרָא "יְרֻשָּׁה" אֶלָּא דָּבָר הַקַּיָּם לְדוֹרוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ" (שם יא, כא). וּמִמַּה שֶׁאָמְרוּ (תנחומא פרשת תצא) גַּם זֹאת: שֶׁכָּל־אֲבָר וָאֵבָר כְּאִלּוּ מְצֻוֶּה לָאָדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, וְכָל־יוֹם וָיוֹם כְּאִלּוּ מְזַהֵירוּ מֵעֲבֵרָה — וַהֲרֵי זֶה מוֹכִיחַ שֶׁהַמִּנְיָן הַזֶּה לֹא יֶחְסַר לְעוֹלָם, אֲבָל אִלּוּ הָיוּ מִצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת מִכְּלַל הַמִּנְיָן, כִּי אָז הָיָה הַמִּסְפָּר הַזֶּה חָסֵר בִּזְמַן שֶׁבּוֹ מִסְתַּיֶּמֶת חוֹבַת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה, וְלֹא הָיָה מַאֲמַר זֶה (מנין תרי"ג) נָכוֹן אֶלָּא בִּזְמַן מְסֻיָּם.

וְאָמְנָם זוּלָתֵנוּ (בה"ג) טָעָה גַּם בָּעִקָּר הַזֶּה וּמָנָה — כְּשֶׁהָיָה נָתוּן בִּדְחָק (כדי להשלים המספר) — "וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ" (במדבר ד, כ) (שאין ללויים לגעת בעת אריזת — "בליעת" — הכלים), וְגַם מָנָה (תחילת הפסוק: ומבן

חמישים שנה ישוב מצבא העבודה ..) "לֹא יַעֲבֹד עוֹד" (שם ח, כה)
— בְּעִנְיַן (עבודת) הַלְוִיִּם. אֲבָל גַּם אֵלּוּ אֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת
אֶלָּא בַּמִּדְבָּר, אַף־עַל־פִּי שֶׁאָמְרוּ (סנהדרין פא:): רֶמֶז לְגוֹנֵב
אֶת־הַקַּסְוָה (כלי שרת — "קשוות") — "לֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת"
("בבלע את הקודש" — שגונבים את כלי הקודש) הֲרֵי דַּי בְּאָמְרָם
"רֶמֶז", שֶׁפְּשָׁטֵהּ דִּקְרָא אֵינוֹ בְּעִנְיָן זֶה; וְגַם אֵינוֹ מִכְּלַל
מְחַיְּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּתּוֹסֶפְתָּא (פרק א
דכריתות) וּבְסַנְהֶדְרִין (פג.).

אָכֵן תִּמְהַנִּי עַל מִי שֶׁמָּנָה אֶת־הַלָּאוִין הָאֵלֶּה — מַדּוּעַ לֹא
מָנָה אֶת־הַפָּסוּק בְּעִנְיַן הַמָּן: "אִישׁ אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ
עַד־בֹּקֶר" (שמות טז, יט)? וְכֵן אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אַל־תָּצַר
אֶת־מוֹאָב וְאַל־תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה" (דברים ב, ט); וְכֵן הַלָּאו
שֶׁבָּא בְּעִנְיַן בְּנֵי עַמּוֹן: "אַל־תְּצָרֵם וְאַל־תִּתְגָּר בָּם" (שם, יט).
אַף הָיָה לוֹ לִמְנוֹת בְּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה אֶת הַפָּסוּק: "עֲשֵׂה לְךָ
שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל־נֵס" (במדבר כא, ח); וְהַפָּסוּק "קַח צִנְצֶנֶת
אַחַת וְתֵן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן" (שמות טז, לג), כְּשֵׁם שֶׁמָּנוּ
תְּרוּמַת הַמֶּכֶס (בביזת מדין) וַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. וְכֵן הָיָה לָהֶם
לִמְנוֹת: "הֱיוּ נְכוֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים" (שם יט, טו), וְכֵן
"גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ" (שם לד, ג) ו"אַל־יֶחֱרְסוּ לַעֲלוֹת
אֶל־ה'" (שם יט, כד), וְרַבִּים כָּאֵלֶּה. הֲרֵי לֹא יִסְתַּפֵּק בַּעַל
שֵׂכֶל, שֶׁכָּל־אֵלּוּ הֵן מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי —
עֲשֵׂה וְלָאו — אֶלָּא שֶׁהֵן כֻּלָּן לְפִי שָׁעָה וְאֵינָן נוֹהֲגוֹת
לְדוֹרוֹת, וְלָכֵן אֵין לִמְנוֹתָן. לְפִי הָעִקָּר הַזֶּה אֵין גַּם לִמְנוֹת
בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בִּגְרִיזִים וְעֵיבָל, וְלֹא בְּנִין הַמִּזְבֵּחַ
שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִבְנוֹתוֹ בְּבוֹאֵנוּ לְאֶרֶץ כְּנַעַן — לְפִי שֶׁכָּל־אֵלּוּ
מִצְוֹת לְפִי שָׁעָה. גַּם לֹא הָעֲשָׂה, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב שְׁלָמִים
כָּל־בְּהֵמָה שֶׁנִּרְצֶה לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה — לְפִי שֶׁכָּל־זֶה צִוָּה
בְּמְיֻחָד בַּמִּדְבָּר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְהֶבִיאֵם לַה'" (.. וזבחו זבחי
שלמים") (ויקרא יז, ה). אָמְרוּ בְּסִפְרָא (פרשת אחרי מות שם):
וֶהֱבִיאֵם — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, אֶלָּא שֶׁהִיא בַּמִּדְבָּר בִּלְבַד, כְּמוֹ
שֶׁבֵּאֵר בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה (חומש דברים) הֶתֵּר בְּשַׂר תַּאֲוָה לְדוֹרוֹת,
וְהוּא אָמְרוֹ: "בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר" (שם יב, כ). אֵלּוּ
הָיָה צָרִיךְ לִמְנוֹת כֹּל מַה־שֶּׁהוּא מִסּוּג זֶה, הָיָה כֹּל מַה־שֶּׁצִּוָּה
בּוֹ מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם שֶׁהָיָה לְנָבִיא עַד הַיּוֹם שֶׁמֵּת — מִלְּבַד
הַמִּצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת — יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ־מֵאוֹת מִצְוֹת, אִם
נִמְנֶה כָּל־מִצְוָה שֶׁנִּתְּנָה בְּמִצְרַיִם וְכֹל מַה־שֶּׁבָּא בַּמִּלּוּאִים
וְזוּלָתָם — כֻּלָּם דִּבְרֵי תּוֹרָה, מֵהֶם עֲשֵׂה וּמֵהֶם לֹא־תַעֲשֶׂה.
אַךְ כֵּיוָן שֶׁלֹּא יִתָּכֵן לִמְנוֹת אֶת־כֻּלָּן, יִתְחַיֵּב בְּהֶכְרֵח שֶׁלֹּא
תִּמְנֶה אַף אַחַת מֵהֶן; וְלֹא כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה זוּלָתֵנוּ, שֶׁלָּקַח
אֲחָדוֹת עַל דֶּרֶךְ הָעֵזֶר (לצורך השלמה) כְּשֶׁנִּלְאָה לִמְצֹא אֶת
הַמִּנְיָן. — זֶהוּ מַה־שֶּׁרָצִינוּ לְהַשִּׂיגוֹ בַּכְּלָל הַזֶּה.

הַכְּלָל הָרְבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת צִוּוּיִים הַנּוֹגְעִים לְכָל־מִצְוֹת
הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

יֵשׁ בַּתּוֹרָה עֲשִׂין וְלָאוִין שֶׁאֵינָם עַל דָּבָר מְסֻיָּם, אֶלָּא כּוֹלְלִים
אֶת־הַמִּצְוֹת כֻּלָּן, כְּאִלּוּ יֹאמַר: עֲשֵׂה כֹּל מַה־שֶּׁצִּוִּיתִיךָ עָלָיו
וְהִשָּׁמֵר מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְהַרְתִּיךָ מִמֶּנּוּ, אוֹ: אַל תַּמְרֶה בְּשׁוּם
דָּבָר מִמַּה שֶּׁצִּוִּיתִיךָ עָלָיו. הָכִי אֵין מָקוֹם לִמְנוֹת אֶת הַצִּוּוּי
הַזֶּה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מְצַוֶּה לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה
דָּבָר מְסֻיָּם — עַד שֶׁיִּהְיֶה מִצְוַת עֲשֵׂה; וְגַם אֵינוֹ מַזְהִיר
מִמַּעֲשֵׂה מְסֻיָּם — עַד שֶׁיִּהְיֶה מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. כָּךְ, לְמָשָׁל,
אָמְרוֹ: "וּבְכֹל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ" (שמות כג, יג),
וּכְגוֹן אָמְרוֹ: "אֶת־חֻקּוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" (ויקרא יט, יט), "וְאֶת־
מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ" (שם יח, ד), "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי" (שמות יט,
ה), "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי" (ויקרא יח, ל). וְהַרְבֵּה כָּאֵלּוּ.
וּכְבָר טָעוּ בַּכְּלָל הַזֶּה, עַד שֶׁמָּנוּ "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" (שם יט, ב)
מִצְוָה מִכְּלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלֹא יָדְעוּ שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "קְדֹשִׁים
תִּהְיוּ", "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים" (שם יא, מד) — הֵם
צִוּוּיִים לְקַיֵּם כָּל־הַתּוֹרָה, כְּאִלּוּ אָמַר: הֱיֵה קָדוֹשׁ בַּעֲשׂוֹתְךָ כֹּל
מַה־שֶּׁצִּוִּיתִיךָ עָלָיו, וְתִשָּׁמֵר מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְהַרְתִּיךָ מִמֶּנּוּ.
וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים שם): קְדֹשִׁים תִּהְיוּ — פְּרוּשִׁים
הֱיוּ, כְּלוֹמַר: הִבָּדְלוּ מִכָּל־הַתּוֹעֵבוֹת שֶׁהִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם מִכֵּלָּן.
וּבַמְּכִלְתָּא אָמְרוּ: "וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי" (שמות כב, ל) —
אִיסִי בֶּן־יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְחַדֵּשׁ מִצְוָה
לְיִשְׂרָאֵל הוּא מוֹסִיף לָהֶם קְדֻשָּׁה, כְּלוֹמַר: הַצִּוּוּי הַזֶּה
(שנתחדש) אֵינוֹ עוֹמֵד (אינו כמטרה) בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא הוּא
קָשׁוּר לַמִּצְוָה שֶׁצִּוּוּ בָהּ (למשמעות העמוקה של קיום "מצוה"
של הקדוש ברוך הוא) שֶׁכֵּן כָּל־הַמְקַיְּמִים אוֹתוֹ הַצִּוּוּי נִקְרָא:
קָדוֹשׁ. אִם כֵּן אֵין הֶבְדֵּל בֵּין שֶׁהוּא אוֹמֵר: "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ"
אוֹ אִלּוּ הָיָה אוֹמֵר: עֲשׂוּ מִצְוֹתַי; שֶׁהֲרֵי כְּלוּם הָיֵינוּ אוֹמְרִים:
זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה נוֹסֶפֶת עַל הַמִּצְוֹת שֶׁנִּרְמְזָן אֲלֵיהֶן שֶׁצִּוָּה
לְקַיְּמָן? כָּךְ לֹא נֹאמַר עַל "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁהוּא
מִצְוָה לְפִי שֶׁלֹּא צִוָּה לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִמַּה־שֶּׁיַּדַּעְנוּ. וּלְשׁוֹן
סִפְרֵי (במדבר טו, מ): "וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים" — זוֹ קְדֻשַּׁת מִצְוֹת.
— הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁכִּוַּנּוּ לוֹ. וּמִן־הַכְּלָל הַזֶּה גַּם כֵּן אָמְרוֹ:
"וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם" (דברים י, טז), כְּלוֹמַר: תִּכָּנַע
וְתִשְׁמַע לְכָל־הַמִּצְוֹת שֶׁקָּדַם זִכְרָן. וְכֵן "וְעָרַפְתֶּם לֹא תַקְשׁוּ
עוֹד" (שם) רְצוֹנוֹ לוֹמַר: אַל תַּמְרוּ בְּקַבָּלַת כֹּל מַה־שֶּׁצִּוִּיתִיךָ
וְאַל תַּעֲבֹר עָלָיו.

הַכְּלָל הַחֲמִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת טַעַם הַמִּצְוָה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי
עַצְמָהּ.

יֵשׁ שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת כְּעֵין לָאוִין, וְאֶפְשָׁר לַחְשֹׁב
שֶׁהֵם מִכְּלַל מַה־שֶּׁרָאוּי לִמְנוֹתוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְזֶה כְּגוֹן
אָמְרוֹ: "לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ (גרשה) לָשׁוּב
לְקַחְתָּהּ וגו'" (אחרי אשר הוטמאה) וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ"
(דברים כד, ד), שֶׁכֵּן אָמְרוֹ: "וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ" טַעַם
לְאִסּוּר מַה־שֶּׁקָּדַם, כְּאִלּוּ אָמַר: אִם תַּעֲשֶׂה זֹאת — הֲרֵי
תַּרְבֶּה שְׁחִיתוּת בָּאָרֶץ. וְכָךְ, לְמָשָׁל, אָמְרוֹ: "אַל־תְּחַלֵּל
אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ" (ויקרא יט, כט), שֶׁכֵּן
אָמְרוֹ: "וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ" — טַעַם; כְּאִלּוּ אָמַר: שֶׁטַּעַם
אִסּוּר הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּזְנֶה הָאָרֶץ. וְכֵן אָמְרוֹ: "וְלֹא תִטַּמְּאוּ

בָּהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם" (שם יא, מג), אַחֲרֵי שֶׁהִזְכִּיר אִסּוּר הַמִּינִים (מן החי) שֶׁנֶּאֱסָרָה אֲכִילָתָם וְנָתַן טַעַם לְכָךְ וְאָמַר: אַל־תִּטַּמְּאוּ בַּאֲכִילָתָם, כְּאִלּוּ אָמַר, שֶׁהֶעֱבֵרָה עַל הַלָּאו הַזֶּה טֻמְאַת נֶפֶשׁ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (במדבר לה, לד) עַל דְּבָרָיו יִתְעַלֶּה אַחֲרֵי שֶׁקָּדְמָה הָאַזְהָרָה שֶׁלֹּא לָקַחַת כֹּפֶר לְרוֹצֵחַ: "וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־הָאָרֶץ" (במדבר לה, לד) — מַגִּיד הַכָּתוּב, שֶׁשְּׁפִיכַת דָּמִים מְטַמֵּא אֶת־הָאָרֶץ. הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁהַלָּאו הַזֶּה טַעַם לַלָּאו הַקּוֹדֵם, לֹא שֶׁהוּא דָּבָר אַחֵר. וְכֵן אָמְרוּ (זבחים טז.): "וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא (הכהן הגדול מבית המקדש) וְלֹא יְחַלֵּל" (ויקרא כא, יב) — הָא אִם יָצָא חִלֵּל. וּכְבָר טָעָה זוֹלְתֵנוּ גַּם בַּכְּלָל הַזֶּה, וּמָנָה אֶת־הַלָּאוִין הָאֵלֶּה כֻּלָּם בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת. אָכֵן יִתְבַּיֵּשׁ מִי שֶׁמָּנָה אוֹתָם כְּשֶׁיִּשְׁאָלוּהוּ וְיֹאמְרוּ לוֹ: הַלָּאו הַזֶּה עַל מָה הוּא מַזְהִיר? וְאָז לֹא תִּהְיֶה לוֹ תְּשׁוּבָה כְּלָל, וּבְכָךְ יִתְבָּרֵר בְּטוּל מִנְיָנוֹ — וְזֶה מַה־שֶּׁרָצִינוּ לְבָאֵר בַּכְּלָל הַזֶּה.

הַכְּלָל הַשִּׁשִּׁי: שֶׁהַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, יֵשׁ לִמְנוֹת עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ עִם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלָאו שֶׁבָּהּ עִם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.

דַּע שֶׁדָּבָר אֶחָד יָכוֹל לִהְיוֹת בּוֹ עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה פָּנִים: אוֹ שֶׁתִּהְיֶה עֲשִׂיַּת אֵיזֶה דָּבָר מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהֶעֱבֵרָה עָלָיו מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב וּשְׁמִטָּה, שֶׁעֲשִׂיַּת הַמְּלָאכָה בָּהֶם — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהַשְׁבִּיתָה בָּהֶם — מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכֵן צוֹם יוֹם כִּפּוּר — מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהָאֲכִילָה בּוֹ — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. אוֹ שֶׁיִּהְיֶה לָאו שֶׁקְּדָמוֹ עֲשֵׂה, כְּגוֹן אָמְרוֹ עַל אוֹנֵס וּמוֹצִיא שֵׁם רָע: "וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה" (דברים כב, יט ו־כט) — וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַחַר־כָּךְ אָמַר: "לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו" (שם) — וְזוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. אוֹ שֶׁיְּהֵא הַלָּאו קֹדֶם וְאַחַר־כָּךְ יִנָּתֵק (יבטל) לַעֲשֵׂה (שקיום ה"עשה" מבטלו) כְּגוֹן אָמְרוֹ: "לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים" (שם כב, ו) וְאַחַר־כָּךְ: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם" (שם, ז). כָּל־מִין מֵאֵלּוּ יֵשׁ לִמְנוֹת עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ בִּכְלָל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלָאו שֶׁבָּהּ בִּכְלָל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה — לְפִי שֶׁבְּפֵרוּשׁ [אָמְרוּ] חֲכָמִים בְּכָל־אַחַת מֵהֶן, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהַרְבֵּה פְּעָמִים אוֹמְרִים: עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ וְלָאו שֶׁבָּהּ: וְזֶה דָּבָר בָּרוּר, שֶׁעִנְיַן הָעֲשֵׂה שֶׁבָּהּ אֵינוֹ עִנְיַן הַלָּאו וְהֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים נִפְרָדִים, שֶׁצִּוָּה עַל אֶחָד מֵהֶם וְהִזְהִיר עַל הָאַחֵר; וְאֵינִי זוֹכֵר שֶׁמִּישֶׁהוּ טָעָה בַּכְּלָל הַזֶּה, עַד כַּמָּה שֶׁאֲנִי זוֹכֵר עָתָּה.

הַכְּלָל הַשְּׁבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת פִּרְטֵי הִלְכוֹת הַמִּצְוָה.

דַּע שֶׁכָּל־מִצְוָה הִיא מִשְּׁפָט אֶחָד מְקֻבָּל, וּמִן הַהַקְדָּמָה הַזֹּאת (שרבנו הציבה והגדירה בראש כל מצוה ב"ספר המצוות") מִתְחַיְּבִים צִוּוּיִם וְאַזְהָרוֹת רַבִּים בְּהִלְכוֹת הַמִּצְוָה. הַמָּשָׁל לְכָךְ: הַחֲלִיצָה וְהַיִּבּוּם (אשה שמת בעלה ולא השאיר זרע אחריו, על אחי בעלה ליבמה — לישאנה — או לקיים חליצה שהן כעין גירושין) הֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה — וְזֶה אֵין בּוֹ מַחֲלֹקֶת. אֲבָל כְּשֶׁנִּתְבּוֹנֵן בְּהִלְכוֹת שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה וּמַה־שֶּׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת בָּהֶן בְּהֶתְאֵם לְהַקְדָּמוֹת הַהֲלָכָה — יִתְחַיֵּב, שֶׁיִּהְיוּ מִקְצָת הַנָּשִׁים חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת, וּמִקְצָתָן מִתְיַבְּמוֹת וְלֹא חוֹלְצוֹת, וּמִקְצָתָן אוֹ חוֹלְצוֹת אוֹ מִתְיַבְּמוֹת, וּמִקְצָתָן לֹא חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. וְכֵן גַּם הָאֲנָשִׁים, כְּלוֹמַר: הַיְבָמִין. מִקְצָתָם חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, וּמִקְצָתָם מְיַבְּמִין וְלֹא חוֹלְצִין, וּמִקְצָתָם לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, וּמִקְצָתָם אוֹ מְיַבְּמִין אוֹ חוֹלְצִין. וְכֵן נִמְצָא שֶׁהַיְבָמוֹת מִקְצָתָן חוֹלֶצֶת מִזֶּה וּמִתְיַבֶּמֶת לָזֶה, וּמִקְצָתָן חוֹלֶצֶת מִזֶּה וּמִזֶּה, וּמִקְצָתָן מֻתָּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לְיִבְמֵיהֶן, וּמֻתָּרוֹת לְיִבְמֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, וַאֲסוּרוֹת לָאֵלּוּ וָאֵלּוּ, וּמֻתָּרוֹת לָאֵלּוּ וָאֵלּוּ (כמפורט בארבעת הפרקים הראשונים של מסכת יבמות).

אִם־כֵּן אֵלּוּ מָנִינוּ כָּל־דִּין וָדִין מִן־הַדִּינִים הָאֵלֶּה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, הָיוּ דִּינֵי מַסֶּכֶת יְבָמוֹת לְבַדָּהּ מַגִּיעִים לְיוֹתֵר מִמֵּאתַיִם מִצְוֹת, וְאֵין אַף אַחַת מֵהֶן שֶׁאֵינָהּ אוֹ עֲשֵׂה בִּפְנֵי עַצְמָהּ אוֹ לָאו — שֶׁנֹּאמַר, לְמָשָׁל: זוֹ צְרִיכָה לַחֲלִיץ בְּאֹפֶן כָּזֶה, אוֹ לְהִתְיַבֵּם בְּאֹפֶן כָּזֶה; אוֹ נֹאמַר: זוֹ אֲסוּרָה לָזֶה, אוֹ אִי אֶפְשָׁר לָהּ לַחֲלִיץ אוֹ לְהִתְיַבֵּם כְּלָל. וְכָךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּכָל־מִצְוָה וּמִצְוָה.

כֵּיוָן שֶׁהַדָּבָר כָּךְ — וְזֶה מִמַּה־שֶּׁאֵין בּוֹ מַחֲלֹקֶת — הֲרֵי שֶׁהִלְכוֹת הַמִּצְוָה, אַף אִם הֵן מְפֹרָשׁוֹת בַּתּוֹרָה, אֵין לִמְנוֹתָן; כִּי לֹא מִפְּנֵי שֶׁהַכָּתוּב בֵּאֵר הִלְכוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה אוֹ תְּנָאִים שֶׁבָּהּ, נִמְנֶה אֲנַחְנוּ כָּל־תְּנַאי אוֹ כָּל־פְּרַט הֲלָכָה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וּכְבָר טָעוּ בָּזֶה הַרְבֵּה: שֶׁכֵּן כֹּל־מַה־שֶּׁנִּמְצָא כָּתוּב מוֹנִים, בְּלִי לְהִתְבּוֹנֵן בְּעִקַּר הַמִּצְוָה וְלֹא בְּהִלְכוֹתֶיהָ אוֹ תְּנָאֶיהָ. דֶּרֶךְ מָשָׁל: שֶׁהַכָּתוּב חִיֵּב בְּסֵפֶר וַיִּקְרָא (פרק ה): אֶת מְטַמֵּא מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו וְהַנִּזְקָרִים עִמּוֹ (להביא) קָרְבַּן חַטָּאת — וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה בְּלִי סָפֵק. אַחַר־כָּךְ בֵּאֵר הַכָּתוּב מַה הֵן הִלְכוֹת הַקָּרְבָּן הַזֶּה, וְאָמַר שֶׁיְּהֵא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה; וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת דְּמֵיהָ, יָבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה; וְאִם לֹא יוּכַל, יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת — וְזֶה הוּא קָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד. הִנֵּה זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בֵּאוּר, מַהוּ הַקָּרְבָּן הַמֻּטָּל עָלָיו. אַךְ אֵין לִמְנוֹת כָּאן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת וְלֵאמֹר: הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּה לְהַקְרִיב בְּהֵמָה וְאַחַר־כָּךְ הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּנוּ לְהַקְרִיב עוֹף וְאַחַר־כָּךְ הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּנוּ לְהַקְרִיב עֲשִׂירִית הָאֵיפָה — לְפִי שֶׁאֵינָם שְׁלֹשָׁה צִוּוּיִן אֶלָּא מִצְוָה אַחַת, וְהִיא: שֶׁיַּקְרִיב קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ, וְאוֹתוֹ הַקָּרְבָּן הוּא כָּךְ אוֹ כָּךְ אִם אִי־אֶפְשָׁר בְּכָךְ. וּמִן הַסּוּג הַזֶּה גַּם כֵּן שִׁגְגַת מִצְוֹת, וְהוּא שֶׁהַכָּתוּב אָמַר בְּוַיִּקְרָא (שם ד), שֶׁמִּי שֶׁשָּׁגַג וְעָבַר עַל מִצְוַת ה' יַקְרִיב קָרְבָּן — וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא: שֶׁיַּקְרִיב הַשּׁוֹגֵג חַטָּאת בִּתְנַאי שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׁגָגָה בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת, וְיֵשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה וְהִיא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרָנוּ בְּפֵרוּשׁ (המשניות ב)הוֹרָיוֹת (בהקדמה) וּכְרֻתוֹת (פרק

א משנה ב). אַחַר־כָּךְ פֹּרַט הַכָּתוּב הֲלָכוֹת בְּעִנְיַן קָרְבַּן זֶה וְכָתַב עָלָיו מִקְרָאוֹת וְאָמַר: אִם הַשּׂוֹגֵג מֵעַם הָאָרֶץ — יַקְרִיב כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה; וְאִם הוּא נָשִׂיא — יַקְרִיב שָׂעִיר; וְאִם הוּא כֹּהֵן גָּדוֹל — יַקְרִיב פָּר. אֲבָל אִם הַשֹּׁגֶגֶת דַּוְקָא בַּעֲבוֹדָה־זָרָה — יַקְרִיב הַשּׂוֹגֵג שְׂעִירָה בֵּין שֶׁהוּא נָשִׂיא אוֹ הֶדְיוֹט אוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל. אַךְ עַל־יְדֵי שִׁנּוּי מִינֵי הַבְּהֵמוֹת שֶׁמֵּהֶן מַקְרִיבִים אֶת־הַקָּרְבָּן, לֹא יֵהָפֵךְ הַקָּרְבָּן הָאֶחָד — שֶׁהוּא קָרְבַּן שׁוֹגֵג — לְרַבִּים, עַד שֶׁיִּהְיֶה מִצְוֹת הַרְבֵּה. שֶׁכֵּן אִלּוּ הָיָה הַדָּבָר כָּךְ, הָיֵינוּ צְרִיכִים לִמְנוֹת גַּם־כֵּן אֶת־אָמְרוֹ 'כִּשְׂבָּה' אוֹ 'שְׂעִירָה' כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת — וְגַם אָמְרוֹ 'שְׁתֵּי תּוֹרִים' אוֹ 'שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה' כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת — וְאֵין הַדָּבָר כֵּן; אֶלָּא הַצִּוּוּי (להביא) קָרְבָּן הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֶׁזֶּה מֵבִיא לְאוֹתוֹ הַקָּרְבָּן עַצְמוֹ שְׂעִירָה, וְאַחֵר מֵבִיא שָׂעִיר — זֶהוּ מִתְּנָאֵי אוֹתוֹ קָרְבָּן, וְאֵין כָּל־תְּנַאי מִתְּנָאֵי הַמִּצְוֹת נֶחְשָׁב כְּמִצְוָה. הֶבֵן עִנְיָן זֶה הֵיטֵב, כִּי הַטָּעוּת בּוֹ נִסְתֶּרֶת, לֹא יַרְגִּישׁ בָּהּ אֶלָּא נָבוֹן.

מֵהַסּוּג הַזֶּה גַּם אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה, שֶׁנַּעֲרָה מְאֹרָסָה אִם זָנְתָה — בִּסְקִילָה; וְאִם הִיא בַּת כֹּהֵן — בִּשְׂרֵפָה; זוֹהִי הַשְׁלָמַת דִּין עֹנֶשׁ אִשֶּׁת אִישׁ שֶׁזָּנְתָה. וּכְבָר טָעָה בָּזֶה כָּל־מִי שֶׁשָּׁמַעְתִּי עָלָיו, שֶׁכֵּן מוֹנִים אִשֶּׁת אִישׁ מִצְוָה, וְנַעֲרָה מְאֹרָסָה מִצְוָה, וּבַת כֹּהֵן מִצְוָה — וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא הוּא כְּמוֹ שֶׁאָבָאֵר, וְהוּא: שֶׁאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה "לֹא תִנְאָף" (שמות כ, יד) — הִיא מִצְוָה אַחַת מִכְּלָל הַמִּצְוֹת, וּבָא בַּקַּבָּלָה, שֶׁהַלָּאו הַזֶּה אַזְהָרָה לְאֵשֶׁת אִישׁ; אַחַר־כָּךְ בָּא הַכָּתוּב אַחַר אַזְהָרָה זוֹ וּבֵאֵר, שֶׁהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה יֵהָרֵג וְהוּא אָמְרוֹ: "מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת" (ויקרא כ, י). אַחַר־כָּךְ הִשְׁלִים הַכָּתוּב אֶת־תּוֹרַת הָעֹנֶשׁ הַזֶּה וְהִתְנָה בּוֹ תְּנָאִים וְאָמַר, שֶׁאָמְרוֹ "מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת" יֵשׁ בּוֹ חִלּוּקִים: אִם אֵשֶׁת אִישׁ זוֹ הִיא בַּת־כֹּהֵן — חֲרֵי הִיא נִשְׂרֶפֶת; וְאִם הִיא נַעֲרָה מְאֹרָסָה בְּתוּלָה — חֲרֵי הִיא נִסְקֶלֶת; וְאִם הִיא בְּעוּלָה וְאֵינָהּ בַּת כֹּהֵן — חֲרֵי הִיא בְּחֶנֶק. אֲבָל אֵין הַמִּצְוֹת הוֹפְכוֹת לְרַבּוֹת עַל־יְדֵי פֵּרוּט סוּגֵי הַמִּיתָה, כִּי בְּכָל־זֶה לֹא יָצָאנוּ מִגֶּדֶר אִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּסַנְהֶדְרִין (נא:): הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל נֹאֵף וְנֹאֶפֶת — הוֹצִיא הַכָּתוּב אֶת־בַּת יִשְׂרָאֵל לִסְקִילָה, וְאֶת־בַּת כֹּהֵן לִשְׂרֵפָה. רְצוֹנָם לוֹמַר בָּזֶה, שֶׁאִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ כּוֹלֵל הַכֹּל, וְהוּא שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: "מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת"; אֶלָּא שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בְּמִיתָה זוֹ וְקָבַע לְמִקְצָתָן שְׂרֵפָה וּלְמִקְצָתָן סְקִילָה. אֲבָל אִלּוּ הָיָה צָרִיךְ לְמִנּוֹת דִּין הַמִּצְוָה מֵאַחַר שֶׁהוּא נִזְכָּר בַּתּוֹרָה, הָיֵינוּ צְרִיכִים שֶׁלֹּא לִמְנוֹת "מַכַּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה — גּוֹלֶה" כְּמִצְוָה אַחַת, כֵּיוָן שֶׁהַכָּתוּב פָּרַט הֲלָכוֹת מִצְוָה זוֹ (במדבר לה). וְהָיָה לָנוּ לִמְנוֹת כָּךְ: מַה־שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב: "וְאִם־בִּכְלִי בַרְזֶל הִכָּהוּ" — מִצְוָה אַחַת; וְהַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — אָמְרוֹ: "וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ"; וְהַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית — אָמְרוֹ: "אוֹ בִכְלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ"; וְהַמִּצְוָה הָרְבִיעִית — אָמְרוֹ: "גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ"; וְהַמִּצְוָה הַחֲמִישִׁית — אָמְרוֹ: "וְאִם בְּשִׂנְאָה יֶהְדָּפֶנּוּ"; וְהַמִּצְוָה הַשִּׁשִּׁית — אָמְרוֹ: "אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו בִּצְדִיָּה"; וְהַמִּצְוָה הַשְּׁבִיעִית — אָמְרוֹ: "אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ"; וְהַמִּצְוָה הַשְּׁמִינִית — אָמְרוֹ: "וְאִם בְּפֶתַע בְּלֹא־אֵיבָה הֲדָפוֹ"; וְהַמִּצְוָה הַתְּשִׁיעִית — אָמְרוֹ: "אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל־כְּלִי בְּלֹא צְדִיָּה"; וְהַמִּצְוָה הָעֲשִׂירִית — אָמְרוֹ: "אוֹ בְכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת"; וְהַמִּצְוָה הַי"א — אָמְרוֹ: "וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמֹת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב לוֹ"; וְהַמִּצְוָה הַי"ב — אָמְרוֹ: "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ"; וְהַמִּצְוָה הַי"ג — אָמְרוֹ: "וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר־מִקְלָטוֹ"; וְהַמִּצְוָה הַי"ד — אָמְרוֹ: "וְיָשַׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל"; וְהַמִּצְוָה הַט"ו — אָמְרוֹ: "וְאִם־יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ"; וְהַמִּצְוָה הַט"ז — אָמְרוֹ: "וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ" אִלּוּ עָשִׂינוּ כֵּן בְּכָל־מִצְוָה וּמִצְוָה, הָיָה מִנְיַן הַמִּצְוֹת מַגִּיעַ לְיוֹתֵר מֵאַלְפַּיִם — וְדָבָר זֶה בָּרוּר שֶׁהוּא בָּטֵל, לְפִי שֶׁכָּל־זֶה הוּא פֵּרוּט הַמִּצְוָה וְהִיא הַמִּצְוָה הַמְּנוּיָה הִיא: דִּין מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה, וְזֶהוּ הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בּוֹ לְפִי דִּינֵי הַכְּתוּבִים הָאֵלֶּה. וְכָךְ קָרָאם ה' "מִשְׁפָּטִים" וְלֹא קָרָאם "מִצְוֹת" וְאָמַר: "וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה".

וּכְבָר נִתְעוֹרֵר בַּעַל "הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת" וְשָׂם לֵב לְמִקְצָת הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה וְהִתְלַבֵּט (התקשה) בָּהֶם וְהִתְחִיל לִמְנוֹת פָּרָשִׁיּוֹת פָּרָשִׁיּוֹת וְאָמַר בְּמִנְיָנוֹ: פָּרָשַׁת נְחָלוֹת, פָּרָשַׁת נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת, פָּרָשַׁת מוֹצִיא שֵׁם רָע. וְכָךְ מָנָה הַרְבֵּה פָּרָשִׁיּוֹת, אֶלָּא שֶׁלֹּא נִתְבָּרֵר לוֹ הָעִנְיָן הַזֶּה בִּשְׁלֵמוּת וְלֹא הִשִּׂיגוֹ, וּלְפִיכָךְ מָנָה בְּאוֹתָן הַפָּרָשִׁיּוֹת מַה־שֶּׁכְּבָר מָנָה מִקֹּדֶם מִבְּלִי שֶׁהִרְגִּישׁ בְּכָךְ. וּלְפִי שֶׁנֶּעְלַם מִזּוּלָתֵנוּ הַכְּלָל הַזֶּה, הִגִּיעַ לְכָךְ שֶׁמָּנָה בְּמִצְוַת צָרַעַת אַחַד עָשָׂר מִצְוֹת, וְלֹא יָדַע שֶׁזּוֹ מִצְוָה אַחַת, וְכֹל מַה־שֶּׁנִּזְכַּר בַּכָּתוּב אֵינוֹ אֶלָּא פֵּרוּט הֲלָכוֹת וּתְנָאִים. פֵּרוּשׁ הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁצָּרַעַת אָדָם מְטַמֵּאתּוּ, וְנַעֲשֶׂה טָמֵא וְחַיָּב בְּכֹל מַה־שֶּׁחַיָּבִים בּוֹ הַטְּמֵאִים: לְהִתְרַחֵק מִן־הַמִּקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו וְלָצֵאת חוּץ לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה. אֶלָּא שֶׁאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע אֵיזוֹ צָרַעַת מְטַמְּאָה וְאֵיזוֹ אֵינָהּ מְטַמְּאָה, לָכֵן הִתְחִיל הַכָּתוּב לְבָאֵר וּלְפָרֵט אֶת־הַדִּין: שֶׁאִם הוּא כָּךְ — חֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם הוּא כָּךְ — חֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם הוּא בְּמַצָּב כָּזֶה — מַעֲמִידִין אוֹתוֹ זְמַן מְסֻיָּם. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (ספרא ויקרא יג, כט): "לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ" (שם) — כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לְטַהֲרוֹ, כָּךְ מִצְוָה לְטַמְּאוֹ — חֲרֵי שֶׁהַמִּצְוָה הִיא רַק שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ: טָמֵא אוֹ טָהוֹר, אֲבָל פִּרְטֵי הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם יְהֵא טָמֵא אוֹ טָהוֹר — אֵין לִמְנוֹתָם, לְפִי שֶׁהֵם תְּנָאִים וּפִרוּטֵי הֲלָכוֹת.

וַחֲרֵי זֶה כְּאָמְרָנוּ, שֶׁבַּעַל מוּם אָסוּר לְהַקְרִיבוֹ, וְזוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה; אֶלָּא נִשְׁאַר לָנוּ לָדַעַת מַה הֵם הַמּוּמִין. אַךְ כְּלוּם נִמְנֶה כָּל־מוּם וָמוּם כְּמִצְוָה?! אִלּוּ הָיָה הַדָּבָר כָּךְ — הָיָה (עולה) מִנְיָנָם קָרוֹב לְשִׁבְעִים מוּם. אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָנוּ

מוֹנִים אֶת־הַמּוּמִין — מַה־מֵּהֶם מוּם וּמַה־מֵּהֶם אֵינוֹ מוּם, אֶלָּא רַק אֶת־הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִירָנוּ עַל בַּעַל מוּם — כָּךְ אֵין גַּם לִמְנוֹת סִימָנֵי הַצָּרַעַת, מַה־מֵּהֶם טָמֵא וּמַה־מֵּהֶם טָהוֹר, אֶלָּא (מונים רק) שֶׁהַמְּצֹרָע טָמֵא; וְכָל־הַשְּׁאָר הוּא בְּאוּר מַה הִיא הַצָּרַעַת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ רָאוּי לִמְנוֹת כָּל־מִין וָמִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת כְּמִצְוָה אַחַת, וְאֵין מוֹנִים פֵּרוּט הַהֲלָכוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַמִּין מִן־הַטֻּמְאוֹת וּתְנָאָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר מִמִּנְיָנֵנוּ. הֶבֵן כְּלָל זֶה, כִּי הוּא עַמּוּד הַתָּוֶךְ בְּמַה־שֶּׁאֲנַחְנוּ עוֹסְקִים בּוֹ.

יום שלישי י"ג אייר ה'תש"ע

הַכְּלָל הַשְּׁמִינִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת הַשְּׁלִילָה עִם הָאַזְהָרָה.

דַּע שֶׁהָאַזְהָרָה הִיא מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי (סוגי) הַצִּוּוּי (הפקודה), כְּלוֹמַר (ה"צווי" מתחלק לשנים) שֶׁתְּצַוֶּה לַמְצַוֶּה לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ; כְּגוֹן שֶׁתְּצַוֵּהוּ לֶאֱכֹל וְתֹאמַר לוֹ: אֱכֹל: אוֹ שֶׁתְּצַוֵּהוּ לְהִמָּנַע מֵאֹכֶל וְתֹאמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל. אַךְ אֵין בַּלָּשׁוֹן הָעַרְבִּי שֵׁם הַכּוֹלֵל אֶת־שְׁנֵי הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה יָחַד; וּכְבָר הִזְכִּירוּ זֹאת הַמְּדַבְּרִים בְּתוֹרַת הַהִגָּיוֹן (חכמי הלשון) וְאָמְרוּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה: "אֲבָל הַצִּוּוּי וְהָאַזְהָרָה אֵין לָהֶם בַּלָּשׁוֹן הָעַרְבִּי שֵׁם הַכּוֹלְלָם, וּלְפִיכָךְ הֵצַרְכְּנוּ לְקָרְאָם גַּם שְׁנֵיהֶם בְּשֵׁם אֶחָד מֵהֶם, וְהוּא: הַצִּוּוּי (המתפצל לשנים: ה"צווי" — עשה, ו"אזהרה" — לא תעשה)". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁהָאַזְהָרָה וְהַצִּוּוּי עִנְיָן אֶחָד הֵם". (ובכלל ה"צווי") הַמִּלָּה הַמְפֻרְסֶמֶת בַּלָּשׁוֹן הָעַרְבִּי הַמְשַׁמֶּשֶׁת לְאַזְהָרָה הִיא מִלַּת "לא", וְעִנְיָן זֶה עַצְמוֹ מָצוּי בְּלִי סָפֵק בְּכָל־לָשׁוֹן, כְּלוֹמַר: שֶׁאַתָּה תְּצַוֶּה לַמְצַוֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה. בָּרוּר אִפּוֹא שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה שְׁתֵּיהֶן צִוּוּי מֻחְלָט: דְּבָרִים שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹתָם, וּדְבָרִים שֶׁהֵזְהִירָנוּ מִלַּעֲשׂוֹתָם. הַשֵּׁם שֶׁל אֵלֶּה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹתָם — מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהַשֵּׁם שֶׁל אֵלֶּה שֶׁהֵזְהִירָנוּ עֲלֵיהֶם — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה; וְהַשֵּׁם הַכּוֹלְלָם יַחַד בַּלָּשׁוֹן הָעִבְרִי — גְּזֵרָה (פקודה, צו), וְכָךְ קוֹרְאִים חֲכָמִים כָּל־מִצְוָה, בֵּין שֶׁתִּהְיֶה עֲשֵׂה אוֹ לֹא־תַעֲשֶׂה: גְּזֵרַת מֶלֶךְ.

אֲבָל הַשְּׁלִילָה הִיא עִנְיָן אַחֵר, וְהוּא: שֶׁתִּשְׁלֹל נָשׂוּא מִנּוּשָׂא, וְאֵין בָּזֶה שׁוּם צִוּוּי כְּלָל, כְּגוֹן שֶׁתֹּאמַר: לֹא אָכַל פְּלוֹנִי אֶתְמוֹל וְלֹא שָׁתָה פְּלוֹנִי אֶת־הַיַּיִן, וְאֵין רָאוּבֵן אֲבִי שִׁמְעוֹן וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה — שֶׁכָּל־זֶה הוּא שְׁלִילָה, וַאֲפִלּוּ רֵיחַ צִוּוּי אֵין בּוֹ. וְהַמִּלָּה שֶׁבָּהּ שׁוֹלְלִים בְּעַרְבִית לָרֹב הִיא מִלַּת "מא", אַךְ שׁוֹלְלִים גַּם בְּמִלַּת "לא", וּבְמִלַּת "בְּלִי". אֲבָל הָעִבְרִים הֲרֵי לָרֹב שְׁלִילָתָם בְּאוֹתָהּ מִלַּת "לֹא" עַצְמָהּ, שֶׁבָּהּ גַּם מַזְהִירִים; וְשׁוֹלְלִים גַּם בְּמִלַּת "אַיִן" וּמַה־שֶּׁמִּתְחַבֵּר אֵלֶיהָ מִן־הַכִּנּוּיִים: "אֵינוֹ" וְ"אֵינָם" וְ"אֵינְכֶם" וְזוּלָתָם.

(ודוגמאות לכך): **הַשְּׁלִילָה** בְּעִבְרִי בְּמִלַּת "לֹא" כְּגוֹן אָמְרוֹ: "וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה" (דברים לד, י); "לֹא אִישׁ אֵל וִיכַזֵּב" (במדבר כג, יט); "לֹא־תָקוּם פַּעֲמַיִם צָרָה" (נחום א, ט); "וְלֹא־עָמַד אִישׁ" (בראשית מה, א); "וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע מִמֶּנּוּ" (אסתר ה, ט) וְכָאֵלֶּה רַבִּים. וְהַשְּׁלִילָה בְּמִלַּת "אַיִן", כְּגוֹן אָמְרוֹ: "וְאָדָם אַיִן" (בראשית ב, ה); "וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה" (קהלת ט, ה) וְזוּלָתָם רַבִּים גַּם כֵּן.

הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ הַהֶבְדֵּל בֵּין הַשְּׁלִילָה לָאַזְהָרָה, וְהוּא: שֶׁהָאַזְהָרָה (היא חלק) מֵעִנְיַן הַצִּוּוּי וְאֵינָהּ אֶלָּא פֹּעַל בְּצִוּוּי, כְּלוֹמַר: כְּשֵׁם שֶׁהַצִּוּוּי לְעוֹלָם לֶעָתִיד, כָּךְ הָאַזְהָרָה; וְלֹא יִתָּכֵן שֶׁבַּלָּשׁוֹן יְהֵא הַצִּוּוּי לָעָבָר — וְכָךְ הָאַזְהָרָה. וְאֵין אֶפְשָׁרוּת לְהַכְנִיס צִוּוּי לְסִפּוּר, כִּי הַסִּפּוּר זָקוּק לָנָשׂוּא וְנוֹשֵׂא וְהַצִּוּוּי דִּבּוּר שָׁלֵם בְּעַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּסְּפָרִים שֶׁנִּתְחַבְּרוּ לְכָךְ; וְכֵן לֹא תִּכָּנֵס גַּם הָאַזְהָרָה בַּסִּפּוּר. אֲבָל לֹא כָּךְ הַשְּׁלִילָה — לְפִי שֶׁהַשְּׁלִילָה תִּכָּנֵס בַּסִּפּוּר וּתְשַׁלֵּל בֶּעָבָר וּבֶעָתִיד וּבַהֹוֶה. וְכָל־זֶה בָּרוּר מֵעַצְמוֹ עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת.

כֵּיוָן שֶׁהַדָּבָר כֵּן — בְּשׁוּם פָּנִים אֵין לִמְנוֹת אֶת־הַלָּאוִין שֶׁהֵם שְׁלִילָה בֵּין מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְזֶה דָּבָר מֵעַצְמוֹ שֶׁאֵין צָרִיךְ עָלָיו מוֹפֵת (ראיה), זוּלַת מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ בְּבֵרוּר עִנְיָנֵי (דברי) הַבִּטּוּיִים, כְּדֵי לְהַבְדִּיל בֵּין הָאַזְהָרָה וּבֵין הַשְּׁלִילָה (ורק על־ידי הבנת הענין אפשר לקבוע אם זו אזהרה או שלילה).

אַךְ זוּלָתֵנוּ לֹא יָדַע זֹאת וְהִגִּיעַ לְכָךְ, שֶׁמָּנָה: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" (שמות כא, ז); וְלֹא יָדַע שֶׁזּוֹ שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה. וּבֵאוּר הָעִנְיָן כְּמוֹ שֶׁאַסְבִּיר, וְהוּא: שֶׁה' דָּן מַכֵּה עַבְדּוֹ אוֹ אֲמָתוֹ הַכְּנַעֲנִים שֶׁחִסְרוּ בִּשְׁעַת הַהַכָּאָה אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵבָרִים (כמו שן ועין) — שֶׁהוּא יוֹצֵא לַחָפְשִׁי; הָיָה אֵפוֹא עוֹלֶה בְּדַעְתֵּנוּ, שֶׁכָּךְ הוּא בְּאָמָה עִבְרִיָּה מִכָּל־שֶׁכֵּן מֵעֶבֶד כְּנַעֲנִי (היוצא בשן ועין), וְשֶׁהִיא (אמה עבריה) אִם חִסְרָה אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵבָרִים יוֹצֵאת לַחָפְשִׁי — לְפִיכָךְ שָׁלַל מִמֶּנָּה דִּין זֶה בְּאָמְרוֹ: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים", כְּאִלּוּ אָמַר: אֵין חוֹבָה לְהוֹצִיאָהּ לַחָפְשִׁי כְּשֶׁמְּחַסְּרָהּ אֵבָר מֵאֵבָרֶיהָ — הִנֵּה זוֹ שְׁלִילַת דִּין מְסֻיָּם מִמֶּנָּה, אַךְ לֹא אַזְהָרָה. וְכָךְ פֵּרְשׁוּ מוֹסְרֵי הַקַּבָּלָה וְאָמְרוּ בַּמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" — אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהַכְּנַעֲנִים יוֹצְאִים. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזּוֹ שְׁלִילַת דִּין מְסֻיָּם הַנִּשְׁלָל מִמֶּנָּה, לֹא שֶׁהוּא הִזְהִיר עַל הַדָּבָר.

וְאֵין הֶבְדֵּל בֵּין אָמְרוֹ: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" וּבֵין אָמְרוֹ: "לֹא־יִבַּקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא הוּא" (ויקרא יג, לו), שֶׁהוּא שְׁלִילָה בִּלְבַד, לֹא אַזְהָרָה; וְהוּא שֶׁבָּא לְהוֹדִיעֵנוּ: שֶׁעִם סִימָן זֶה אֵינוֹ צָרִיךְ הֶסְגֵּר (בבדיני טומאת הצרעת שכשמסתפק הכהן בדינה, מסתגר המנוגע כדי לבחון התפתחות) וְלֹא יִסְתַּפֵּק בּוֹ, כִּי הוּא טָמֵא. וְכֵן אָמְרוֹ: "(ואיש כי ישכב את אשה .. והיא שפחה .. וחופשה לא ניתן לה) לֹא יוּמָתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה" (ויקרא יט, כ) — לְפִי שֶׁהוּא גַּם כֵּן שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה. שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר: שֶׁאֵינָם חַיָּבִים מִיתָה כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִשְׁלְמָה חֵרוּתָהּ (ואין הקידושין חלין), וְאֵין לְתַרְגֵּם אֶת־זֶה וְלוֹמַר "לֹא יֶקְתַּלָא" (אל יהרגו), שֶׁבְּכָךְ יֵצֵא מֵעִנְיַן

הַשְּׁלִילָה לְעִנְיַן הָאַזְהָרָה. כִּי אָמְרוּ כָּאן: "לֹא יוּמְתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה" כְּמוֹ אָמְרוֹ: "אֵין לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת" (דברים כב, כו) שֶׁשָּׁלַל מִמֶּנָּה חִיּוּב הַמִּיתָה בִּגְלַל הָאוֹנֶס; כָּךְ שָׁלַל מֵהֶם כָּאן חִיּוּב הַמִּיתָה בִּגְלַל הָעֲבֵדוּת, כְּאִלּוּ אָמַר: אֵין לָהֶם חֵטְא מָוֶת, כִּי לֹא חֻפָּשָׁה. וְכֵן אָמְרוּ: "וְלֹא־יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ" (במדבר יז, ה) — הוּא שְׁלִילָה. וּפֵרְשׁוּ חֲכָמִים שֶׁהוּא שְׁלִילָה וּבֵרְרוּ עִנְיָנוֹ וְאָמְרוּ (מדרש תנחומא שם): שֶׁהוּא יִתְעַלֶּה הִשְׁמִיעָנוּ שֶׁכָּל־הַיּוֹצֵא וְטוֹעֵן עַל הַכְּהֻנָּה וִיבַקֵּשָׁה לְעַצְמוֹ (כמנהג קרח ועדתו) — לֹא יֵאָרַע לוֹ מַה־שֶּׁאֵרַע לְקֹרַח וַעֲדָתוֹ, כְּלוֹמַר: הַבְּלִיעָה וְהַשְּׂרֵפָה — אֶלָּא יִהְיֶה עָנְשׁוֹ "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ" (מהביטוי "ביד משה" אנו למדים שילקה במה שלקתה יד משה) כְּלוֹמַר: הַצָּרַעַת; וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה אֵלָיו: "הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ" (שמות ד, ו) וְהֵבִיאוּ רָאָיָה מִמַּה־שֶּׁאֵרַע לְעַזִּיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה (שביקש להקטיר קטורת "ובידו מקטרת להקטיר — והצרעת זרחה במצחו" — דברי הימים־ב כו, יט). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמָּצָאנוּ דֵּעָה אַחֶרֶת (של חז"ל) בַּגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (קי.), וְהוּא אָמְרָם: "כָּל־הַמַּחֲזִיק בְּמַחְלֹקֶת עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא־יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ" — הֲרֵי זֶה עַל דֶּרֶךְ הַתּוֹכֵחָה לֹא שֶׁכָּךְ פְּשָׁטֵהּ דִּקְרָא בְּעִנְיָן זֶה; אֲבָל הָאַזְהָרָה עַל עִנְיָן זֶה (המחלוקת) נִכְלֶלֶת תַּחַת לָאו אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה מה).

אֵין אִפּוֹא שׁוּם דָּבָר שֶׁעַל יָדָיו אֶפְשָׁר לְהַבְדִּיל בֵּין הַשְּׁלִילָה לָאַזְהָרָה חוּץ מֵעִנְיַן הַדְּבָרִים, אֲבָל לֹא מִן־הַמִּלָּה, כֵּיוָן שֶׁמִּלַּת הַשְּׁלִילָה וְהָאַזְהָרָה בְּעִבְרִית מִלָּה אַחַת, וְהִיא מִלַּת "לֹא". וְלָכֵן הֶכְרֵחַ, שֶׁלְּמַעֵין תְּהֵא הַבָּנָה בְּעִנְיַן הַדְּבָרִים וְאָז יַשִּׂיג בְּקַלּוּת אֵיזֶה לָאו הוּא שְׁלִילָה וְאֵיזֶה לָאו הוּא אַזְהָרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ מִקֹּדֶם. וּכְבָר הֵעִירוּ חֲכָמִים, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, עַל עִנְיָן זֶה בְּמַה־שֶּׁמָּצָאנוּ אֶצְלָם בַּמַּחְלֹקֶת שֶׁנָּפְלָה בֵּינֵיהֶם בְּלָאו מִן הַלָּאוִין אִם הוּא שְׁלִילָה אוֹ אַזְהָרָה, וְזֶה בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה עַל חַטַּאת הָעוֹף: "וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא־יַבְדִּיל" (ויקרא ה, ח). הִנֵּה תַּנָּא דִּידַן, וְהוּא הַמְדַבֵּר בַּמִּשְׁנָה, סוֹבֵר שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה, וְלָכֵן הוּא אוֹמֵר: אִם הִבְדִּיל (הפריד את הראש מהצואר) — פָּסַל. יוֹצֵא לְפִי זֶה שֶׁהַלָּאו הַזֶּה יִהְיֶה מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה; שֶׁכֵּן כְּשֶׁהִבְדִּיל אֶת הָרֹאשׁ — פָּסַל, כְּאִלּוּ הִקְרִיב שְׁאוֹר אוֹ דְּבַשׁ. אֲבָל רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סוֹבֵר, שֶׁהַלָּאו הַזֶּה שְׁלִילָה (שלילת ההכרח) וְלֹא אַזְהָרָה, וְשֶׁפֵּרוּשׁ אָמְרוֹ: "לֹא יַבְדִּיל" — שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְדִּיל הָרֹאשׁ, אֶלָּא מַסְפִּיק שֶׁיַּחְתֹּךְ אוֹתוֹ בְּאֵיזֶה שֵׁעוּר, וּלְפִיכָךְ אִם הִבְדִּיל — כָּשֵׁר לְפִי דַּעְתּוֹ. וְכָךְ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא זְבָחִים (סה:) אוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: שֶׁמַּבְדִּילִין בְּחַטַּאת הָעוֹף; מַאי "לֹא יַבְדִּיל" — אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְדִּיל. וְהִקְשׁוּ עַל דְּבָרִים אֵלּוּ וְאָמְרוּ: אֶלָּא מַעֲתָּה, גַּבֵּי בּוֹר נַמִּי, דִּכְתִיב: "(וכי יפתח איש בור) וְלֹא יְכַסֶּנּוּ" (שמות כא, לג) — הָכִי נַמִּי (האמנם כך) דְּאֵינוֹ צָרִיךְ לְכַסּוֹת?! וְהָיְתָה הַתְּשׁוּבָה: הָתָם דִּכְתִיב: "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם" — מִכְּלָל דְּבָעֵי כִּסּוּי. הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁמְּבִיאִים רְאָיָה מֵעִנְיַן הַדְּבָרִים, אִם זוֹ שְׁלִילָה אוֹ אַזְהָרָה. וְנִתְבָּאֵר עוֹד שֶׁאָמְרוֹ "לֹא יַבְדִּיל" — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה הַמִּשְׁנָה, וּמִכָּאן יִתְבָּאֵר שֶׁאָמְרוֹ בְּעוֹלַת הָעוֹף: "וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִּכְנָפָיו לֹא־יַבְדִּיל" (ויקרא א, יז) — אֵין לִמְנוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהוּא שְׁלִילָה, הוֹאִיל וּלְדִבְרֵי הַכֹּל: אִם הִבְדִּיל — כָּשֵׁר. שֶׁכֵּן, כֵּיוָן שֶׁאָמַר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה: "וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו" (שם א, יב), הָיָה עוֹלֶה בְּדַעְתֵּנוּ, שֶׁגַּם עוֹלַת הָעוֹף כָּךְ, לְפִיכָךְ אָמַר: אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְדִּיל, אֶלָּא וְשִׁסַּע בִּלְבָד; וְאִם הִבְדִּיל — כָּשֵׁר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

עוֹד מִכְּלַל הַלָּאוִין הָאֵלֶּה שֶׁהֵם בְּגֶדֶר שְׁלִילָה אָמְרוֹ: "כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה" (שם כז, כט), וְיִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁזּוֹ שְׁלִילָה — לֹא אַזְהָרָה — אִם תֵּדַע מַהוּ מוּבַן הַדָּבָר הַזֶּה, וְהוּא: שֶׁהַכָּתוּב כְּבָר דָּן בְּדָמִים קְצוּבִים בְּעֲרָכִים לְפִי גִּיל הַנֶּעֱרָךְ וּלְפִי הֱיוֹתוֹ זָכָר אוֹ נְקֵבָה, וְאֵין הֶבְדֵּל בְּעִנְיָן זֶה בֵּין שֶׁאָמַר: "עֶרְכִּי עָלַי", אוֹ "עֶרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי" — הֲרֵי אָנוּ רוֹאִים אוֹתוֹ הַפְּלוֹנִי מָה הוּא וּמַה־גִּילוֹ, וִישַׁלֵּם בְּהֶתְאֵם לְכָךְ. וְאִם הַנֶּעֱרָךְ הוּא אָדָם שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין וְנִפְסַק דִּינוֹ, וְאַחַר גְּמַר דִּינוֹ אָמַר מִי שֶׁהוּא: "עֶרֶךְ זֶה עָלַי" — הֲרֵי זֶה לֹא יִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם כְּלוּם, לְפִי שֶׁהוּא חָשׁוּב כְּמֵת שֶׁאֵין לוֹ עֶרֶךְ מֵעֵת שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ. וְזֶהוּ הָעִנְיָן שֶׁרָצָה בְּאָמְרוֹ "לֹא יִפָּדֶה", כְּלוֹמַר: אֵין לוֹ פִּדְיוֹן, שֶׁיִּצְטָרֵךְ אוֹתוֹ הַמַּעֲרִיךְ לְשַׁלֵּם. וְזֶהוּ דִּין מִדִּינֵי הָעֲרָכִים וְהִלְכוֹתָם שֶׁזְّכָרוֹ הַכָּתוּב, אֲבָל אֵינוֹ אַזְהָרָה. וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (ערכין פרק א משנה ג): הַגּוֹסֵס וְהַיּוֹצֵא לַהֲרֵג לֹא נָדַר וְלֹא נֶעֱרָךְ. וּפֵרֵשׁ הַתַּלְמוּד (ערכין ו.): שֶׁזֶּה בִּתְנַאי שֶׁיְּהֵא יוֹצֵא מִבֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַהֲרֵג. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): חַיָּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת". הִתְבּוֹנֵן בְּדִיּוּק הַלָּשׁוֹן וּבְעֹמֶק הָעִיּוּן בָּהּ, אֵיךְ בֵּאֲרוּ שֶׁהַלָּאו הַזֶּה שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה בְּאָמְרָם: "אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן" וְלֹא אָמְרוּ: "אֵין פּוֹדִין אוֹתָם". אֶת־הָעִנְיָן הַזֶּה עַצְמוֹ בֵּאֲרוּ בַּסִּפְרָא בְּפָרָשַׁת עֲרָכִים וְאָמְרוּ: מִנַּיִן לְמְחַיָּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין, לְאֶחָד ('מעריך'). שֶׁאָמַר "עֶרְכּוֹ (של החייב מיתה) עָלַי", שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִפָּדֶה", כְּלוֹמַר: מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֶרֶךְ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ עִנְיָן זֶה בְּתַכְלִית הַבֵּאוּר עַד שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁלֹּא נִשְׁאַר דָּבָר מְסֻפָּק אֲפִלּוּ לֹא לִקְשֵׁה הַהֲבָנָה שֶׁבִּבְנֵי אָדָם.

כֵּיוָן שֶׁדִּבַּרְנוּ בְּעִנְיַן זֶה, דַּע שֶׁהַמִּלִּים הַמְשַׁמְּשׁוֹת בַּתּוֹרָה לָאַזְהָרָה הֵן אַרְבַּע מִלִּים, וְכֹל מַה־שֶּׁהִזְהִיר עָלָיו בְּאַחַת מֵאַרְבַּע אֵלּוּ נִקְרָא: מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְהֵן: 'הִשָּׁמֶר' וּ'פֶן', 'אַל' וְ'לֹא'. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (זבחים קו.): כָּל־מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'הִשָּׁמֶר', 'פֶּן' וְ'אַל' וְ'לֹא' — אֵינוֹ אֶלָּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה.

אֲבָל נִשְׁאַר לָנוּ לְבָאֵר דָּבָר אֶחָד, שֶׁבּוֹ תִּשְׁלַם כַּוָּנַת הַשַּׁעַר הַזֶּה, וְהוּא: שֶׁכָּל־מָקוֹם שֶׁבֵּאַר בַּתּוֹרָה וְחִיֵּב אוֹתָנוּ לְנַקּוֹת עַצְמֵנוּ עַל־יְדֵי שֶׁנִּשְׁלֹל מֵעַצְמֵנוּ מַעֲשֶׂה פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי

— הֲרֵי אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה נִמְנֶה מִכְּלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַלָּאו שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ הוּא שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה. כִּי מִשֶּׁהִטִּיל עָלֵינוּ שֶׁנִּשְׁלֹל מֵעַצְמֵנוּ וְנֹאמַר: אֲנִי לֹא עָשִׂיתִי כָּךְ וְלֹא עָשִׂיתִי כָּךְ — נוֹדַע בְּהֶכְרֵחַ, שֶׁעֲשִׂיַּת אוֹתוֹ הַכָּךְ־וָכָךְ מֵזְהָרִים עָלֶיהָ, וְזֶה כְּגוֹן שֶׁחִיְּבָנוּ הַכָּתוּב (בעת ה"ווידוי" בבית המקדש על המעשרות) שֶׁנֹּאמַר: "לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמֵא וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת" (דברים כו, יד) — מַשְׁמַע מִזֶּה: שֶׁכָּל־מַעֲשֶׂה וּמַעֲשֶׂה מֵאֵלּוּ מֵזְהָרִים עָלָיו, וְיִתְבָּאֵר זֶה בִּמְקוֹמוֹ כְּשֶׁנְּדַבֵּר עַל מִצְוֹת אֵלּוּ.

הַכְּלָל הַתְּשִׁעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת עֶצֶם הַלָּאוִין וְהָעֲשֵׂה, אֶלָּא אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמֵּזְהָרִים וְשֶׁמְּצַוִּים עֲלֵיהֶם.

דַּע, שֶׁכָּל־צִוּוּיֵי הַתּוֹרָה וְאַזְהָרוֹתֶיהָ הֵם בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים: בְּדֵעוֹת, בְּמַעֲשִׂים, בְּמִדּוֹת וּבְדִבּוּר. וְזֶהוּ שֶׁצִּוְּתָה אוֹתָנוּ לְהַאֲמִין וּלְקַבֵּל אֵיזוֹ דֵּעָה, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַאֲמִין בַּיִּחוּד. וּבְאַהֲבַת הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה וְיִרְאָתוֹ; אוֹ שֶׁהִזְהִירָה אוֹתָנוּ מִלְּהַאֲמִין בְּאֵיזוֹ דֵּעָה, כְּגוֹן שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהִיוֹת בַּדֵּעָה שֶׁיֵּשׁ אֱלֹהוּת לְזוּלָתוֹ. וְכֵן צִוְּתָה אוֹתָנוּ בְּאֵיזֶה מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב אֶת־הַקָּרְבָּנוֹת וְלִבְנוֹת אֶת־הַמִּקְדָּשׁ; אוֹ הִזְהִירָה אוֹתָנוּ מֵאֵיזֶה מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב לְזוּלָתוֹ יִתְעַלֶּה וּמִלְּהִשְׁתַּחֲוֹת לַנַּעֲבַד זוּלָתוֹ (עבודת אלילים). וְכֵן צִוְּתָה אוֹתָנוּ לְהִתְנַהֵג בְּאֵיזוֹ מִדָּה, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּצִדְקָה בְּחֶסֶד, בְּרַחֲמָנוּת, בְּחֶמְלָה וּבְאַהֲבָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" (ויקרא יט, יח); אוֹ שֶׁהִזְהִירַתְנוּ מֵאֵלּוּ מִדּוֹת, כְּגוֹן שֶׁהֵזְהַרְנוּ עַל הַנְּטִירָה וְהַנְּקִימָה וּגְאֻלַּת הַדָּם וְזוּלָתָן מִן־הַמִּדּוֹת הָרָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר. אוֹ שֶׁצִּוְּתָה אוֹתָנוּ בַּאֲמִירַת אֵיזֶה דָּבָר, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְהִתְפַּלֵּל אֵלָיו וּלְהִתְוַדּוֹת עַל הָעֲוֹנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִמַּה־שֶּׁאֲבָאֵר; וְהִזְהִירַתְנוּ מֵאֲמִירַת אֵיזֶה דָּבָר, כְּגוֹן שֶׁהֵזְהַרְנוּ עַל שְׁבוּעַת הַשֶּׁקֶר וְהָרְכִילוּת וּלְשׁוֹן הָרַע וְהַקְּלָלָה וְזוּלָתָן.

אִם הִשְׁגּוּ עִנְיָנִים אֵלּוּ, הֲרֵי רָאוּי לִמְנוֹת אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמְּצַוִּים אוֹ מֵזְהָרִים עֲלֵיהֶם, בֵּין שֶׁאֵלֶּה מַעֲשֶׂה אוֹ דִּבּוּר אוֹ דֵּעָה אוֹ מִדָּה. וְאֵין לְהַבִּיט לְרִבּוּי הַצִּוּוּיִן שֶׁבָּאוּ בְּאוֹתוֹ הָעִנְיָן, אִם הַמְּדֻבָּר בַּ"עֲשֵׂה"; אוֹ לְרִבּוּי הָאַזְהָרוֹת שֶׁבָּאוּ בְּעִנְיָנוֹ, אִם הַמְּדֻבָּר בְּ"לָאו" — כִּי כֻּלָּם לְחִזּוּק בִּלְבָד (להדגיש את חומרת הדבר). לְפִי שֶׁפְּעָמִים יָבוֹא בְּאוֹתוֹ עִנְיָן עַצְמוֹ לָאו אַחֲרֵי לָאו לְחִזּוּק, וְכֵן יָבוֹא בּוֹ צִוּוּי אַחֲרֵי צִוּוּי לְחִזּוּק. אֶלָּא־אִם־כֵּן תִּמְצָא מַאֲמַר חֲכָמִים בְּחִלּוּק הָעִנְיָנִים וִיבָאֲרוּ לְךָ הַמְפָרְשִׁים, שֶׁכָּל־לָאו מֵאֵלּוּ אוֹ כָּל־עֲשֵׂה כּוֹלֵל עִנְיָן שֶׁלֹּא כְּעִנְיָן שֶׁכּוֹלֵל הַלָּאו אוֹ הָעֲשֵׂה הָאַחֵר — הֲרֵי אָז רָאוּי לִמְנוֹתוֹ בְּלִי סָפֵק, כִּי אָז לֹא נִשְׁאַר לְחִזּוּק אֶלָּא בָּא לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן, אַף־עַל־פִּי שֶׁפְּשַׁט הַכָּתוּב (לכאורה) שֶׁהֵם בְּעִנְיָן אֶחָד. לְפִי שֶׁאֲנַחְנוּ אֵין אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁאֵיזֶה פָּסוּק נִכְפָּל לְחִזּוּק וְאֵינוֹ לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן אֶלָּא כְּשֶׁאֵין לָנוּ עַל כָּךְ דִּבְרֵי הַמְפָרְשִׁים נוֹשְׁאֵי הַקַּבָּלָה; אֲבָל אִם נִמְצָא קַבָּלָה, שֶׁהַצִּוּוּי הַזֶּה אוֹ הַלָּאו כּוֹלֵל עִנְיָן פְּלוֹנִי, וְהַצִּוּוּי הַחוֹזֵר וְנִכְפָּל כּוֹלֵל עִנְיָן אַחֵר — הֲרֵי זֶה הַנָּכוֹן וְהָאֱמֶת: שֶׁלֹּא נִכְפַּל פָּסוּק אֶלָּא לְעִנְיָן, וְאָז רָאוּי לִמְנוֹת אֶת־זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֶת־זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל אִם אֵין עִנְיָן נוֹסָף — הֲרֵי תַּכְלִית הַכֶּפֶל לְחִזּוּק; וְגַם בָּא לְהוֹדִיעַ, שֶׁהָעָוֹן הַזֶּה חָמוּר מְאֹד, כֵּיוָן שֶׁבָּאָה בּוֹ אַזְהָרָה אַחַר אַזְהָרָה, אוֹ שֶׁנִּכְפַּל לְהַשְׁלֶמַת דִּין הַמִּצְוָה (שכל פסוק משלים פרטי דינים שאין בשני), אוֹ כְּדֵי לִלְמֹד מִמֶּנּוּ אֵיזֶה דִּין בְּמִצְוָה אַחֶרֶת, כְּמוֹ שֶׁמְּבָאֵר הַתַּלְמוּד וְאוֹמֵר: מֵפְנֶה (פסוק "פנוי" — כפול בענינו) — לְהַקִּישׁ, לָדוּן מִמֶּנּוּ גְּזֵרָה שָׁוָה. וּכְבָר מָצָאנוּ שֶׁחֲכָמִים, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, הֵעִירוּ עַל עִנְיָן זֶה בַּגְּמָרָא פְּסָחִים בַּפֶּרֶק הַשֵּׁנִי (כד.), וְכִוְּנוּ לְאַחַד הַלָּאוִין שֶׁלְּפִי הַנִּרְאֶה הוּא נִכְפָּל, כֵּיוָן שֶׁהָאַזְהָרָה כְּבָר נִלְמְדָה מִזּוּלָתוֹ, וּבִקְּשׁוּ לַהֲקִימוֹ בְּעִנְיָן נוֹסָף, וְאָמְרוּ עַל כָּךְ בְּדֶרֶךְ טַעֲנָה וְקַשְׁיָה: אָמַר לֵהּ רָבִינָא לְרַב אָשֵׁי: וְאִימָא (אמור, אולי, שהפסוק נכפל כדי) לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין? כְּלוֹמַר: זֶה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לְהָקִים אֶת־הַלָּאו הַזֶּה בְּעִנְיָן אַחֵר, שֶׁלֹּא כְּעִנְיָן שֶׁנִּלְמַד מִן־הַלָּאו הָאַחֵר — מַדּוּעַ מִתְבַּקֵּשׁ מוֹצָא זֶה? שֶׁמָּא נִכְפַּל בְּאוֹתוֹ עִנְיָן עַצְמוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ הַדָּבָר חַיָּב בִּשְׁנֵי לָאוִין?! וּבָאָה הַתְּשׁוּבָה: אָמַר לֵהּ: כָּל־הֵיכָא (בכל מקום) דְּאִכָּא לְמִדְרַשׁ (שאפשר לפרש שהכפילות באה להוסיף דין חדש וכדומה) — דָּרְשִׁינַן, וְלָא מוֹקְמִינַן (ולא מניחים שמטרת הכפילות להשמיענו) בְּלָאוֵי יַתִּירֵי. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁכָּל־לָאו שֶׁלֹּא בָּא לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן — הֲרֵי הוּא נִקְרָא: יָתֵר ("לאו יתירי"), כְּלוֹמַר: שֶׁהוּא נִכְפָּל. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָמְרוּ שֶׁהוּא לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין? — הֲרֵי בְּכָל־זֹאת הוּא לָאו יָתֵר, כְּמוֹ שֶׁמִּתְבָּאֵר מִן־הַלָּשׁוֹן הַזֶּה (שבגמרא דלעיל), וְאֵין רָאוּי לִמְנוֹתוֹ כֵּיוָן שֶׁנִּכְפַּל. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּסְפַּר הַמִּצְוֹת אֵינוֹ מִתְרַבֶּה בִּגְלַל רִבּוּי הַלָּאוִין אוֹ הָעֲשִׂין.

הֲרֵי יָדוּעַ, שֶׁצִּוּוּי הַשְּׁבִיתָה בַּשַּׁבָּת נִכְפַּל בַּתּוֹרָה שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה פְּעָמִים — כְּלוּם יִסְבֹּר מִישֶׁהוּ הַמּוֹנֶה אֶת־הַמִּצְוֹת וְיֹאמַר: שֶׁמִּכְּלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה הַשְּׁבִיתָה בַּשַּׁבָּת, וְהִיא שְׁנֵים עָשָׂר מִצְוֹת?! וְכֵן בָּאָה הָאַזְהָרָה עַל אֲכִילַת הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים — הַאִם אֶפְשָׁר לְבַר־דַּעַת לוֹמַר: שֶׁאִסּוּר הַדָּם הוּא שֶׁבַע מִצְוֹת? הִנֵּה זֶה מִמַּה־שֶּׁלֹּא יִטְעֶה בּוֹ אַף אֶחָד — כְּלוֹמַר: בִּשְׁבִיתַת שַׁבָּת, שֶׁהִיא מִצְוָה אַחַת מִכְּלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְכֵן בָּאַזְהָרָה עַל אֲכִילַת הַדָּם, שֶׁהִיא מִצְוָה אַחַת מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְדַע שֶׁאֶפְלוּ תִּמְצָא מַאֲמַר לַחֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהָעוֹבֵר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית כְּבָר עָבַר עַל כָּךְ וָכָךְ לָאוִין, אוֹ שֶׁהַמְבַטֵּל דָּבָר פְּלוֹנִי כְּבָר עָבַר עַל כָּךְ וָכָךְ עֲשִׂין — לֹא יִתְחַיֵּב מִזֶּה לִמְנוֹת כָּל־אוֹתָם הַלָּאוִין כָּל־אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְלֹא כָּל־עֲשֵׂה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כֵּיוָן שֶׁהָעִנְיָן אֶחָד וְאֵין בּוֹ כְּפִילוּת. וְלֹא אָמְרוּ שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל כָּךְ וָכָךְ עֲשִׂין אוֹ עַל כָּךְ וָכָךְ לָאוִין, אֶלָּא מִפְּנֵי כֶּפֶל הַצִּוּוּי אוֹ הָאַזְהָרָה בְּאוֹתָהּ הַמִּצְוָה, שֶׁהֲרֵי עָבַר עַל אַזְהָרוֹת רַבּוֹת אוֹ צִוּוּיִם רַבִּים. אֶלָּא־אִם־כֵּן תִּמְצָא שֶׁאוֹמְרִים "לוֹקֶה שְׁתַּיִם", אוֹ "לוֹקֶה שָׁלֹשׁ" — הֲרֵי אָז נִמְנֶה כָּל־אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, לְפִי שֶׁאֵין אָדָם לוֹקֶה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת עַל שֵׁם אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר לְפִי

מַה־שֶּׁיְּדוּעַ בַּתַּלְמוּד בְּמַכּוֹת (טז.) וְחֵלִין (פב.) וְזוּלָתָם; אֲבָל לוֹקֶה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת עַל שְׁנֵי שֵׁמוֹת, כְּלוֹמַר: שְׁנֵי עִנְיָנִים שֶׁבָּאָה הָאַזְהָרָה בְּכָל־עִנְיָן מֵהֶם בִּפְנֵי עַצְמוֹ. זֶהוּ הַהֶבְדֵּל בֵּין אָמְרָם: "עוֹבֵר מִשּׁוּם כָּךְ וּמִשּׁוּם כָּךְ" (בגלל שנכפלו האזהרות) וּבֵין אָמְרָם: "לוֹקֶה שְׁתַּיִם אוֹ לוֹקֶה שָׁלֹשׁ" (בגלל אזהרות שונות שהצטברו). וְהָרְאָיָה עַל כָּל־מַה־שֶּׁאָמַרְנוּ, אָמְרָם (מנחות מד.): כֹּל שֶׁאֵין לוֹ צִיצִית בְּבִגְדוֹ — עוֹבֵר בַּחֲמִשָּׁה עֲשֵׂה, לְפִי שֶׁנִּכְפַּל בּוֹ לְשׁוֹן צִוּוּי חָמֵשׁ פְּעָמִים: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת, וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת" (במדבר טו, לח־לט) "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ" (דברים כב, יב). אַךְ (עם כל זאת) מָצָאנוּ לָהֶם מַאֲמָר מְפֹרָשׁ בְּמִצְוַת צִיצִת שֶׁהִיא מִצְוָה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר כְּשֶׁאַזְכִּיר מִצְוָה זוֹ (מצות עשה יד).

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה עַצְמוֹ אָמְרוּ (מנחות מד.): "כֹּל שֶׁאֵינוֹ מֵנִיחַ תְּפִלִּין — עוֹבֵר בִּשְׁמֹנֶה עֲשֵׂה", מִפְּנֵי שֶׁנִּכְפַּל הַצִּוּוּי בָּהֶם שְׁמֹנֶה פְּעָמִים, כְּלוֹמַר בְּשֶׁל־רֹאשׁ וְשֶׁל־יָד. וְכֵן אָמְרָם (מנחות שם): "כָּל־כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן — עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה עֲשֵׂה", מִפְּנֵי שֶׁנִּכְפַּל הַצִּוּוּי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. אַךְ לֹא יִסְבֹּר מִישֶׁהוּ, הַמּוֹנֶה אֶת־הַמִּצְוֹת, לוֹמַר: בִּרְכַּת כֹּהֲנִים שָׁלֹשׁ מִצְוֹת, וְצִיצִת חָמֵשׁ מִצְוֹת, וּתְפִלִּין שְׁמֹנֶה מִצְוֹת. כֵּיוָן שֶׁהַדָּבָר כֵּן — הֲרֵי אֵין גַּם לִמְנוֹת אוֹנָאַת הַגֵּר שָׁלֹשׁ מִצְוֹת מִפְּנֵי כְּפִילַת הַלָּאו, בִּגְלַל אָמְרָם בַּגְּמָרָא מִצִּיעָא (נט:): הַמְאַנֶּה אֶת־הַגֵּר (בדיבורים) — עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, וְהַלּוֹחֲצוֹ (דוחקו במעשים) — בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, אֶלָּא אֵלֶּה שְׁתֵּי מִצְוֹת בִּלְבָד: "לֹא תוֹנֶה" "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ" (שמות כב, כ), וְנִכְפַּל הַלָּאו בְּכָךְ — וְזֶה בָּרוּר, אֵין בּוֹ שׂוּם סָפֵק. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא מִצִּיעָא (שם): "מִפְּנֵי מָה הִזְהִירָה תּוֹרָה בִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְקוֹמוֹת עַל הַגֵּר? מִפְּנֵי שֶׁסּוֹרֵר רָע!" כְּלוּם אֶפְשָׁר לְמִישֶׁהוּ לוֹמַר, שֶׁאֵלּוּ שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ מִצְוֹת מִכְּלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת?! הֲרֵי זֶה מַה שֶּׁאִי־אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ.

הִנֵּה נִתְבָּאֵר וְנִתְבָּרֵר, שֶׁאֵין לִמְנוֹת כָּל־לָאו הַנִּמְצָא בַּתּוֹרָה וְלֹא כָּל־עֲשֵׂה, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה נִכְפָּל — אֶלָּא רָאוּי לִמְנוֹת אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמְּצַוִּים אוֹ מַזְהִרִים עֲלֵיהֶם. וְאִי־אֶפְשָׁר לָדַעַת שֶׁהַלָּאו אוֹ הָעֲשֵׂה הַנִּכְפָּל בָּא לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן, אֶלָּא עַל־יְדֵי מוֹרֶה שֶׁיּוֹרֶה עַל זֹאת — וְהֵם מְקַבְּלֵי (חכמינו) עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם גַּם לֹא יִטְעֲךָ שֶׁהַלָּאו נִכְפָּל בְּבִטּוּיִים שׁוֹנִים, כְּגוֹן אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ" (דברים כד, כא) אַחַר אָמְרוֹ "וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא־תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ" (שם, יט), וְאָמְרוֹ: "כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ" (שם, כ) — לְפִי שֶׁאֵין אֵלּוּ שְׁנֵי לָאוִין, אֶלָּא זוֹ אַזְהָרָה אַחַת עַל עִנְיָן אֶחָד, וְהוּא, שֶׁלֹּא יִקַּח מַה־שֶּׁשָּׁכַח מִן־הַתְּבוּאָה אוֹ הַפֵּרוֹת בְּעֵת אֲסִיפָתָם, וְהֵבִיא לְכָךְ שְׁתֵּי דִּגְמָאוֹת: עֲנָבִים וְזֵיתִים; פֵּרוּשׁ "לֹא תְפָאֵר": אַל־תִּכְרֹת מַה־שֶּׁשָּׁכַחְתָּ בְּקַצּוֹת הַפֹּארוֹת, וְהֵן הָעֲנָפִים*. אַךְ מִמַּה־שֶּׁרָאוּי לְהוֹסִיף לַכְּלָל הַזֶּה הוּא מַה־שֶּׁאֹמַר עַתָּה, וְהוּא: הָעִנְיָן שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לִמְנוֹת אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמְּצַוִּים אוֹ מְזָהֲרִים עֲלֵיהֶם הוּא בְּאוֹתוֹ הָעִנְיָן שֶׁמְּזָהָרִים עָלָיו לָאו מְיֻחָד בְּכָל־עִנְיָן וְעִנְיָן; אוֹ שֶׁיֵּשׁ רְאָיָה שֶׁאֲמָרוּהָ בַּעֲלֵי הַקַּבָּלָה, הַמַּבְדִּילָה אֶת כָּל־הָעִנְיָנִים זֶה מִזֶּה וְיֵשׁ אַזְהָרָה לְכָל־עִנְיָן מֵהֶם. אֲבָל אִם לָאו אֶחָד כּוֹלֵל עִנְיָנִים רַבִּים — הֲרֵי אָז נִמְנֶה הַלָּאו לְבַדּוֹ, לֹא כָּל־עִנְיָן וְעִנְיָן מִן־הָעִנְיָנִים שֶׁאוֹתוֹ הַלָּאו כּוֹלְלָם — וְזֶהוּ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת שֶׁאֵין לוֹקִין עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר עַתָּה. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה "לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" (ויקרא יט, כו), אָמְרוּ (סנהדרין סג.), בְּפֵרוּשׁוֹ: "מִנַּיִן לָאוֹכֵל מִבְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ שֶׁהוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם. דָּבָר אַחֵר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם — לֹא תֹאכְלוּ בָּשָׂר (הקרבנות), וַעֲדַיִן דָּם (לפני זריקת הדם) בַּמִּזְרָק. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֵין מַבְרִין (סעודה ראשונה שאחרים עורכים עבור האבלים — נקראת "הבראה") עַל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן לְסַנְהֶדְרִין שֶׁהָרְגוּ אֶת־הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵין טוֹעֲמִין כְּלוּם כָּל־אוֹתוֹ הַיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אַזְהָרָה לְבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" — הֲרֵי אֵלּוּ חֲמִשָּׁה עִנְיָנִים שֶׁכֻּלָּם בְּאַזְהָרָה וְכֻלָּם נִכְלָלִים. תַּחַת לָאו זֶה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין כְּשֶׁמָּנוּ עִנְיָנִים אֵלּוּ: "עַל כֻּלָּם אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם דְּהָוֵי לֵהּ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת — וְכָל־לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת אֵין לוֹקִין עָלָיו". וּבֵאֲרוּ עוֹד, שֶׁלָּאו שֶׁבִּכְלָלוּת הוּא: דַּאֲתוֹ תְּרֵי־תְּלָתָא (שנים שלושה) אִסּוּרֵי מֵחַד לָאו — הֲרֵי שֶׁאֵין לִמְנוֹת כָּל־אִסּוּר וְאִסּוּר שֶׁנִּכְלַל בְּלָאו זֶה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא מוֹנִים אֶת־הַלָּאו הַכּוֹלֵל אֶת־כָּל־הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה לְבַדּוֹ. וּכְמוֹ הַלָּאו הַזֶּה, כְּלוֹמַר "לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" אָמְרוֹ: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" (ויקרא יט, יד), לְפִי שֶׁגַּם הוּא כּוֹלֵל עִנְיָנִים רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר (לא תעשה רצט). וְכֵן אָמְרוֹ: "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא" (שמות כג, א), שֶׁגַּם הוּא כּוֹלֵל עִנְיָנִים רַבִּים כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר (לא תעשה רפא). — וְזֶה הוּא הַסּוּג הָאֶחָד מִשְּׁנֵי הַסּוּגִים שֶׁל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת.

הַסּוּג הַשֵּׁנִי הוּא, שֶׁיָּבוֹא לָאו אֶחָד לֶאֱסֹר דְּבָרִים רַבִּים הַמְחֻבָּרִים וְנוֹסָפִים זֶה לָזֶה, וְהוּא שֶׁיֹּאמַר: לֹא תַעֲשֶׂה כָּךְ וָכָךְ. וְסוּג זֶה נֶחְלָק לִשְׁנֵי חֲלָקִים: יֵשׁ מִמֶּנּוּ מַה־שֶּׁבֵּאֲרוּ בַּתַּלְמוּד שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת עַל כָּל־דָּבָר וְדָבָר מֵאוֹתָם הַדְּבָרִים הַמְחֻבָּרִים; וְיֵשׁ מִמֶּנּוּ מַה־שֶּׁאָמְרוּ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, לְפִי שֶׁהוּא לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. הִנֵּה אוֹתָם הַלָּאוִין שֶׁבֵּאֲרוּ שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וָאַחַת — הֵם שֶׁאָנוּ נִמְנֶה כָּל־דָּבָר מֵהֶם כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ: וּמַה־שֶּׁבֵּאֲרוּ שֶׁהוּא חַיָּב אַחַת עַל הַכֹּל — נִמְנֶה אוֹתוֹ כְּמִצְוָה אַחַת, לְפִי מַה־שֶּׁקִּבַּלְנוּ בַּכְּלָל הַזֶּה, שֶׁלֹּא יִלְקֶה מִישֶׁהוּ שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת מִשֵּׁם אֶחָד בְּשׁוּם אֹפֶן. וּמֵאַחַר שֶׁחִיְּבוּ בִּפְרוּשׁ בְּכָל־עִנְיָן וְעִנְיָן מֵאוֹתָם הָעִנְיָנִים הַמְחֻבָּרִים וְנוֹסָפִים, כְּלוֹמַר שֶׁלּוֹקִין עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד, וְשֶׁהָעוֹשֶׂה אוֹתָם כֻּלָּם בְּבַת אַחַת לוֹקֶה מַלְקִיּוֹת הַרְבֵּה — יָדַעְנוּ בְּהֶכְרֵחַ, שֶׁהֵם שְׁמוֹת הַרְבֵּה (של איסורים שונים) וְכָל־עִנְיָן נִמְנֶה לְבַדּוֹ.

וְאַזְכִּיר עַתָּה דֶּגְמָאוֹת רַבּוֹת מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי הַסּוּג הַשֵּׁנִי הַזֶּה, וְאֶפְשָׁר שֶׁאַזְכִּיר אוֹתָם הַלָּאוִין מִן־הַסּוּג הַזֶּה כֻּלָּם, כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרֵר הָעִנְיָן הַמְכֻוָּן תַּכְלִית בֵּאוּר. מֵהֶם אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בְּכֶבֶשׂ הַפֶּסַח: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא (אינו צלוי כל צרכו) וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל" (שם יב, ט), שֶׁאָנוּ מוֹנִים לָאו זֶה כְּמִצְוָה אַחַת, וְלֹא נִמְנֶה "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא" כְּמִצְוָה וְ"לֹא תֹאכְלוּ מְבֻשָּׁל" כְּמִצְוָה, כִּיוָן שֶׁלֹּא יִחֵד לְכָל־עִנְיָן לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְלֹא אָמַר "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וְלֹא בָשֹׁל מְבֻשָּׁל" — אֶלָּא הֵבִיא לָאו אֶחָד הַכּוֹלֵל שְׁנֵי הָעִנְיָנִים, וְחִבֵּר וְהוֹסִיף אֶחָד מֵהֶם לָאַחֵר. וּבְפֶרֶק ב' מִפְּסָחִים (מא.) אָמְרוּ "אָמַר אַבַּיֵי: אָכַל נָא — לוֹקֶה שְׁתַּיִם: מְבֻשָּׁל — לוֹקֶה שְׁתַּיִם: נָא וּמְבֻשָּׁל — לוֹקֶה שָׁלֹשׁ". וְזֶה — מִפְּנֵי שֶׁסָּבַר: לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת, וּבְשָׁעָה שֶׁאָכַל נָא — עָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין: הָאֶחָד מֵהֶם — אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא: וְהַשֵּׁנִי — לָאו הַבָּא מִכְּלָלָא, כְּאִלּוּ אָמַר: אַל תֹּאכְלוּ אֶלָּא צָלִי — וַהֲרֵי אֲכָלוֹ שֶׁלֹּא צָלִי. וְאִם אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל, לוֹקֶה לְדַעְתּוֹ שָׁלֹשׁ: אַחַת עַל אֲכִילָתוֹ נָא, וְשֵׁנִית עַל אֲכִילָתוֹ מְבֻשָּׁל, וּשְׁלִישִׁית עַל אֲכִילָתוֹ שֶׁלֹּא צָלִי. וְשָׁם אָמְרוּ בְּהֶמְשֵׁךְ מַאֲמָר זֶה "וְרָבָא אָמַר: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. אִכָּא דְּאָמְרֵי (יש שאמרו): חָדָא מִיהָא לָקֵי (אחד בכל זאת לוקה)", כְּלוֹמַר: אִם אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל — לוֹקֶה אַחַת. "וְאִכָּא דְּאָמְרֵי: חָדָא נַמִּי לָא לָקֵי, מִשּׁוּם דְּלָא מְיַחֵד לָאוֵהּ (הלאו אינו מיוחד) כְּלוֹאוּ דַּחֲסִימָה" — כְּלוֹמַר אָמְרוּ יִתְעַלֶּה "לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" (דברים כה, ד), שֶׁהוּא לָאו אֶחָד הַמַּזְהִיר עַל דָּבָר אֶחָד (ומלאו ד"חסימה" למדנו דין עונש מלקות — שנאמר שם — לכל הלאוין, ולכן עליהם להיות דומים אליו); אֲבָל לָאו זֶה הַמַּזְהִיר עַל שְׁנֵי דְּבָרִים — נָא וּמְבֻשָּׁל — אֵין לוֹקִין עָלָיו. וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁנִּתְבָּרֵר בַּגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (סג.) "אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת", וְלָכֵן נִדְחִים דִּבְרֵי אַבַּיֵי. וְהַנָּכוֹן שֶׁהוּא לוֹקֶה אַחַת, בֵּין שֶׁאָכַל נָא אוֹ מְבֻשָּׁל אוֹ נָא וּמְבֻשָּׁל — אַחַת בִּלְבַד לוֹקֶה; וּלְפִיכָךְ נִמְנֶה אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל" כְּמִצְוָה אֶחָת. וְשָׁם (פסחים מא.) אָמְרוּ עוֹד "אָמַר אַבַּיֵי: אָכַל זָג (קליפת הענבים) — לוֹקֶה שְׁתַּיִם; חַרְצָן (הגרעינים) — לוֹקֶה שְׁתַּיִם; זָג וְחַרְצָן לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. וְרָבָא אָמַר: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת" — הַכַּוָּנָה לְאָמְרוֹ: "מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיָּיִן" (במדבר ו, ד) שֶׁאַבַּיֵי סוֹבֵר שֶׁלּוֹקִין עָלָיו. וְכָךְ אָמְרוּ בְּפֶרֶק ד' מִמְּנָחוֹת (נח.): "הַמַּעֲלֶה מִשְּׁאוֹר וּדְבַשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אָמַר אַבַּיֵי: לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁאוֹר וְלוֹקֶה מִשּׁוּם דְּבַשׁ וְלוֹקֶה מִשּׁוּם עֵרוּב שְׁאוֹר. וְלוֹקֶה מִשּׁוּם עֵרוּב דְּבַשׁ", כְּלוֹמַר שֶׁאָמְרוֹ "כָּל (שאור וכל דבש לא תקטירו)" — (ויקרא ב, יא) כּוֹלֵל שְׁנֵי דְּבָרִים: שֶׁלֹּא יַקְרִיב לְבַדּוֹ, וְשֶׁלֹּא יַקְרִיב דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּעֲרֹבֶת מֵהֶם בְּאֵיזֶה שִׁעוּר שֶׁיִּהְיֶה — וְכָל־זֶה לְפִי עִקַּר שִׁטָּתוֹ שֶׁכְּבָר יָדַעְתָּ: לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. וְשָׁם אָמְרוּ "רָבָא אָמַר: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. אִכָּא דְּאָמְרֵי (יש שאמרו): חָדָא מִיהָא לָקֵי", כְּלוֹמַר: אִם אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל — לוֹקֶה אַחַת. "וְאִכָּא דְּאָמְרֵי: חָדָא נַמִּי לָא לָקֵי, מִשּׁוּם דְּלָא מְיַחֵד לָאוֵהּ (הלאו אינו מיוחד) כְּלָאוּ דַּחֲסִימָה".

כֵּיוָן שֶׁנִּתְבָּאֵר, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל" מִצְוָה אַחַת; וְכֵן זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ" (שם) מִצְוָה אַחַת, נִמְנֶה כָּךְ גַּם: "לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי" (דברים כג, ד) — מִצְוָה אַחַת, וְכֵן גַּם־כֵּן: "כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן" (שמות כב, כא), וְכֵן אָמְרוֹ: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם" (דברים כד, יז), וְכֵן אָמְרוֹ: "שְׁאֵרָהּ כִּסּוּתָהּ וְעֹנָתָהּ (של האשה) לֹא יִגְרָע" (שמות כא, י) — נִמְנֶה כָּל־לָאו מֵהֶם כְּמִצְוָה אַחַת, לְפִי שֶׁכָּל־לָאו מֵהַלָּאוִין הָאֵלֶּה הוּא כְּמוֹ "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל", וּכְמוֹ "כָּל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ". וְאֵין הֶבְדֵּל בֵּינֵיהֶם. וְכֵן אָמְרוֹ: "לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב (בית ה' אלהיך לכל נדר". דברים כג, יט) — הוּא לָאו אֶחָד. וְכֵן אָמְרוֹ: "יַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ וְגוֹ' בְּבֹאֲכֶם וְגוֹ' וּלְהַבְדִּיל וְגוֹ' וּלְהוֹרֹת" (ויקרא י, ט־יא) כְּלוֹמַר: הִזְהִיר בְּלָאו אֶחָד עַל הַכְּנִיסָה לַמִּקְדָּשׁ אוֹ הַהוֹרָאָה בַּתּוֹרָה כְּשֶׁהוּא שָׁתוּי — זֶהוּ הַחֵלֶק הָאֶחָד מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי הַסּוּג הַשֵּׁנִי מִסּוּגֵי לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת.

אַךְ הַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הוּא בְּדִיּוּק כְּמוֹ לְשׁוֹן הַחֵלֶק הַקּוֹדֵם הַזֶּה, אֶלָּא שֶׁבָּא בַּפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל שֶׁכָּל־דָּבָר וְדָבָר מִן־הַדְּבָרִים הַמְחֻבָּרִים וְנוֹסָפִים לוֹקִים עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאִם יַעֲשֶׂה אֶת־כֻּלָּם — לוֹקֶה עַל כָּל־אֶחָד מֵאוֹתָם הַמְחֻבָּרִים, גַּם אִם יַעֲשֶׂה אוֹתָם בְּבַת אַחַת (כדין העובר על כמה לאוין שונים) — וְאִלּוּ רָאוּי לִמְנוֹת כָּל־אֶחָד וְאֶחָד כְּלָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מֵהֶם אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ (מחוץ לחומה) מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ (.. כי אם .. במקום אשר יבחר ה' אלוקיך בו". דברים יב, יז). אָמְרוּ בַּגְּמָרָא כְּרֻתוֹת (ד:): "אָכַל מַעְשַׂר דָּגָן תִּירֹשׁ וְיִצְהָר — חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת". וְהִקְשׁוּ עַל זֶה וְאָמְרוּ: "וְכִי לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת?" וְהַתְּשׁוּבָה: "קְרָא יַתִּירָא כְּתִיב. מִכְּדֵי כְּתִיב: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ" (שם יד, כג); לְמָה לִי לְמִכְתַּב "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ"? וְכִי תֵּימָא לְלָאו (להוסיף לאו על העשה) — אִם כֵּן לֵימָא קְרָא: לֹא תֹאכְלוּם. לְמָה לִי לְמֶהְדַּר לְמִכְתְּבִנְהִי (לחזור ולכתוב) כֵּלְהִי? שְׁמַע מִנַּהּ: לְחַלֵּק" (לאו נפרד לכל פרט שבפסוק). וְשָׁם נִתְבָּאֵר גַּם־כֵּן, שֶׁאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ (עד הביאכם את קרבן אלוקיכם" — איסור חדש. ויקרא כג, יד) — שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת. אָמְרוּ: "אָכַל לֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל (סוגי מאכלים העשויים מהתבואה) — חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת. וְכִי לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת? קְרָא יַתִּירָא כְּתִיב: לִכְתֹּב רַחֲמָנָא חָד וְלֵיתֵי אִידָךְ מִגַּהּ". וְנִתְבָּאֵר אַחֲרֵי שַׁקְלָא וְטַרְיָא שֶׁאָמְרוֹ "קָלִי" לֹא הָיָה בּוֹ צֹרֶךְ, וְרַק הִזְכִּירוֹ לְחַלֵּק: לְחַיְּבוֹ מַלְקוּת עַל קָלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכַאֲשֶׁר אָמְרוּ בַּתַּלְמוּד עַל דֶּרֶךְ הַוּכּוּחַ: שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב מַלְקוּת עַל קָלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ כֵּיוָן שֶׁנִּזְכַּר בְּגִלַּל זֶה, וְיִהְיֶה חַיָּב עַל לֶחֶם וְכַרְמֶל (שלא מצאנו עבורם לימוד חָדָא נַמִּי לָא לָקֵי, מִשּׁוּם דְּלָא מְיַחֵד לָאוֵהּ (הלאו אינו מיוחד) כְּלָאו דַּחֲסִימָה".

מיוחד "לחלק" כשם שמצינו ב"קלי") מַלְקוּת אֶחָת? הֵשִׁיבוּ: לְמַאי הִלְכְתָא כַּתְּבֵהּ רַחֲמָנָא לְקָלֵי בָּאֶמְצַע — לוֹמַר (אלא ללמד לנו): לֶחֶם כִּי־קָלִי וְקָלִי כִּי־כַרְמֶל, וְיִהְיֶה חַיָּב עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד.

בְּדוֹמֶה לְכָךְ אֹמַר, שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף וְחוֹבֵר חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים" (דברים יח, י–יא) — שֶׁכָּל־אֶחָד מִתִּשְׁעַת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה שֶׁנִּמְנוּ הוּא לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְכֻלָּם (המוזכרים בפסוק) אֵינָם מִן־הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי הַסּוּג הַשֵּׁנִי (שהוא לאו שבכללות ואין לוקין — אלא מהחלק השני שבסוג השני — שלוקין). וְהָרְאָיָה לְכָךְ אָמְרוּ יִתְעַלֶּה בָּאֶמְצַע: "מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ" — שֶׁכֵּן כְּבָר נִתְבָּאֵר שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ" (ויקרא יט, כו). וּכְמוֹ מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ לְחֵלֶק — וְהִזְכִּירָם בָּאֶמְצַע — כָּךְ כֹּל מַה־שֶּׁלְּפָנֵיהֶם וְאַחֲרֵיהֶם הֵם כְּמוֹ מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ בְּלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל. וּכְבָר טָעָה זוּלָתֵנוּ בְּעִנְיָן זֶה, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ לֹא הִשִּׂיגָה עִנְיָנִים אֵלּוּ בִּכְלָל, אוֹ שֶׁשָּׁכַח וְשָׁגָה בָּהֶם. כָּךְ מָנָה אָמְרוּ יִתְעַלֶּה עַל הַכֹּהֲנִים: "אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ" (שם כא, ז) — כְּמִצְוָה אַחַת, וּכְבָר נִתְבָּאֵר בַּגְּמָרָא קְדוּשִׁין (עז.), שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת אֲפִלּוּ בְּאִשָּׁה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה קסא). אָמְנָם אֶפְשָׁר לִמְצֹא לוֹ הִתְנַצְּלוּת עַל מְנוֹתוֹ זוֹנָה וַחֲלָלָה כְּמִצְוָה אַחַת, מִפְּנֵי שֶׁחָשְׁבוֹ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת וְגָבְרָה אֶצְלוֹ הַדֵּעָה שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ" כְּמוֹ אָמְרוּ: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל", וְלֹא יָדַע שֶׁזֶּה לְחֵלֶק וְזֶה אֵינוֹ לְחֵלֶק, כְּמוֹ שֶׁגַּם לֹא הִבְדִּיל בֵּין אָמְרוּ: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ" וּבֵין אָמְרוּ: "שְׁאָרָהּ כְּסוּתָהּ וְעִנָּתָהּ לֹא יִגְרָע". אַךְ לֹא אֶתְפֹּשׂ עָלָיו בְּכַיּוֹצֵא בָּזֶה; אֲבָל שֶׁמָּנָה גְרוּשָׁה בִּכְלַל זוֹנָה וַחֲלָלָה וְעָשָׂה הַכֹּל מִצְוָה אַחַת, עַל כָּךְ אֵין לוֹ בְּהֶחְלֵט הִתְנַצְּלוּת — לְפִי שֶׁהִיא, כְּלוֹמַר הַגְּרוּשָׁה, בְּפֵרוּשׁ בְּלָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ". — הִנֵּה כְּבָר בֵּרַרְנוּ אֶת־הָעִקָּר הַגָּדוֹל הַזֶּה, כְּלוֹמַר: לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת, וּבֵאַרְנוּ סְפֵקוֹתָיו וְהוֹדַעְנוּ מַה־מִּמֶּנּוּ לְחֵלֶק, וּמַה־מִּמֶּנּוּ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת בִּלְבָד וְאֵין חַיָּבִים עָלָיו אֶלָּא אֶחָת, וְשֶׁזֶּה שֶׁהוּא לְחֵלֶק — נִמְנֶה כְּהַרְבֵּה מִצְוֹת; וְשֶׁאֵינוֹ לְחֵלֶק — נִמְנֶה כְּמִצְוָה אֶחָת. שִׂים כְּלָל זֶה כֵּלוֹ נֶגֶד עֵינֶיךָ תָּמִיד, כִּי הוּא מַפְתֵּחַ גָּדוֹל מְאֹד לְאֻמּוּת מִנְיָן הַמִּצְוֹת.

יום רביעי י"ד אייר ה'תש"ע

הַכְּלָל הָעֲשִׂירִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת־הַהַקְדָּמוֹת לְאֵיזוֹ תַּכְלִית שֶׁהִיא.

פְּעָמִים יָבוֹאוּ בַּתּוֹרָה צִוּוּיִים, וְאֵין אוֹתָם הַצִּוּוּיִים הַמִּצְוָה, אֶלָּא הַקְדָּמוֹת לַעֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה. דֻּגְמָה לָזֶה אָמְרוּ: "וְלָקַחְתָּ סֹלֶת" וְגוֹ' (ויקרא כד, ה) כִּי אֵין רָאוּי לִמְנוֹת לְקִיחַת הַסֹּלֶת כְּמִצְוָה וַאֲפִיָּתוֹ כְּמִצְוָה — אֶלָּא הַנִּמְנֶה הוּא רַק אָמְרוּ: "וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד" (שמות כה, ל); וְהַמִּצְוָה הִיא רַק, שֶׁיְּהֵא לֶחֶם תָּמִיד לִפְנֵי ה'. אַחַר־כָּךְ תֵּאָר, אֵיךְ יִהְיֶה הַלֶּחֶם הַזֶּה, וּמִמַּה הוּא נַעֲשֶׂה, וְאָמַר שֶׁיִּהְיֶה מִסֹּלֶת, וְיִהְיוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ עַצְמָהּ אֵין לִמְנוֹת אָמְרוּ: "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ" (שם כז, כ), אֶלָּא מוֹנִים אָמְרוּ: "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד"; וְזוֹ הִיא הַטָּבַת הַנֵּרוֹת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"תָּמִיד" (פרק ג). וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ עַצְמָהּ אֵין מוֹנִים אָמְרוּ: "קַח־לְךָ סַמִּים" (שם ל, לד), אֶלָּא מוֹנִים הַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת בְּכָל־יוֹם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת וְגוֹ' יַקְטִירֶנָּה וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן וְגוֹ'" (שם ל, ז–ח) — וְזוֹ הִיא הַמִּצְוָה הַמְּנוּיָה. אֲבָל אָמְרוּ "קַח־לְךָ סַמִּים" — הַקְדָּמָה לַצִּוּוּי שֶׁהוּא מְבֻאָר, אֵיךְ תֵּעָשֶׂה מִצְוָה זוֹ וּמֵאֵיזֶה דָּבָר תִּהְיֶה הַקְּטֹרֶת הַזֹּאת וְכָךְ אָמְרוּ: "קַח־לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ" (שם ל, כג) — אֵינוֹ נִמְנֶה; אֲבָל הַנִּמְנֶה הוּא הַצִּוּוּי שֶׁצִּוָּנוּ לִמְשֹׁחַ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה הַמִּתְאָר. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תְּדוּן כָּל־הַדּוֹמֶה לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְבֶּה לְפִי מִנְיָנְךָ מַה־שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי שֶׁיִּרְבֶּה — וְזוֹהִי כַּוָּנָתֵנוּ בַּכְּלָל הַזֶּה, וְהוּא דָּבָר בָּרוּר. אֶלָּא הִזְכַּרְנוּהוּ וְהֵעַרְנוּ עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁגַּם בָּזֶה כְּבָר טָעוּ הַרְבֵּה וּמָנוּ מִקְצָת הַקְדָּמוֹת הַמִּצְוָה עִם הַמִּצְוָה עַצְמָהּ כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁמִּתְבָּאֵר לְמִי שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּמִנְיָן הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁהִזְכִּיר שִׁמְעוֹן קַיָּארָא זִכְרוֹ לִבְרָכָה — הוּא וְכָל־מִי שֶׁנִּמְשַׁךְ אַחֲרָיו מִן־הַמַּזְכִּירִים פָּרָשִׁיּוֹת בְּמִנְיָנָם.

הַכְּלָל הָאַחַד עָשָׂר: שֶׁאֵין לִמְנוֹת חֶלְקֵי הַמִּצְוָה כָּל־חֵלֶק בִּנְפְרָד, אִם כְּלֻלָּם מִצְוָה אֶחָת.

יֵשׁ לִפְעָמִים, שֶׁדִּין אֶחָד שֶׁהוּא מִצְוָה אַחַת יֵשׁ לוֹ חֲלָקִים רַבִּים, כְּגוֹן: מִצְוַת לוּלָב שֶׁהִיא אַרְבָּעָה מִינִין (ויקרא כג, מ); הַרֵי אֵין אוֹמְרִים, שֶׁפְּרִי עֵץ הָדָר (אתרוג) — מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְעֵץ־עָבוֹת (הדס) — מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְעַרְבֵי־נָחַל — מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְכַפֹּת תְּמָרִים (לולב) מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁכָּל־אֵלּוּ הֵם חֶלְקֵי הַמִּצְוָה, שֶׁכֵּן הוּא צִוָּה לְאַחֲדָם, וְאַחֲרֵי אִחוּדָם, תִּהְיֶה הַמִּצְוָה לְקִיחַת הַכֹּל בַּיָּד בַּיּוֹם הַיָּדוּעַ. וּבְדִיּוּק בְּדוֹמֶה לְכָךְ אֵין רָאוּי לִמְנוֹת אָמְרוּ בַּמִּצְרָע, שֶׁהוּא טָהֹר בִּשְׁתֵּי־צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת וּמַיִם חַיִּים וּכְלֵי חֶרֶשׂ (שם יד, ד–ה) — כְּשֵׁשׁ מִצְוֹת; אֶלָּא טָהֳרַת הַמִּצְרָע מִצְוָה אַחַת עַל כָּל־תָּאֳרֶיהָ הַהֻכְרָחִיִּים בָּהּ — אֵלּוּ וְזוּלָתָם, כְּלוֹמַר הַתְּגַלְּחַת, כִּי כָּל־אֵלֶּה הֵם חֶלְקֵי הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָהּ וְהִיא טָהֳרַת מְצֹרָע; הַיְנוּ שֶׁתִּהְיֶה בְּאֹפֶן כָּזֶה וּבְאֹפֶן כָּזֶה. וְדִין זֶה עַצְמוֹ הוּא בַּהֶכֵּר שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת לַמְּצֹרָע בְּמַצַּב טַמְאָתוֹ כְּדֵי שֶׁנִּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְהוּא: "בִּגְדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" (שם יג, מה) — כִּי אֵין כָּל־פְּעֻלָּה מֵאֵלּוּ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא כְּלֻלָּם הוּא הַמִּצְוָה. וְהוּא שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת הֶכֵּר לַמְּצֹרָע — כְּדֵי שֶׁיַּכִּירֵהוּ כָּל־רוֹאֵהוּ וְיִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְדֶרֶךְ הֶכֵּרוֹ תִּהְיֶה בְּכָךְ וָכָךְ — כְּשֵׁם שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁמֹחַ לִפְנֵי ה' בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל סֻכּוֹת, וּבֵאַר שֶׁאוֹתָהּ הַשִּׂמְחָה תִּהְיֶה בִּלְקִיחַת זֶה וָזֶה.

כְּלָל זֶה קָשֶׁה מְאֹד לַהֲבִינוֹ, וְאֹפֶן הַקֹּשִׁי שֶׁבּוֹ — מַה־שֶּׁאֲסַפֵּר לְךָ, וְהוּא שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים עָלָיו, שֶׁדָּבָר פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי מְעַכְּבִין זֶה־אֶת־זֶה — הֲרֵי בָּרוּר שֶׁזּוֹ מִצְוָה אַחַת, כְּגוֹן: אַרְבָּעָה מִינִים שֶׁבַּלּוּלָב, וְלֶחֶם הַפָּנִים עִם לְבוֹנָה זַכָּה הַנַּעֲשֵׂית עִמּוֹ שֶׁאָמְרוּ בָּהֶם: "הַסְּדָרִים וְהַבָּזִיכִים מְעַכְּבִין זֶה־אֶת־זֶה" (מנחות כז.) — הֲרֵי בָּרוּר, שֶׁזּוֹ מִצְוָה אֶחָת. וְכָךְ כֹּל מַה־שֶּׁיִּתְבָּרֵר לְךָ, שֶׁהַתַּכְלִית הַמְבֻקֶּשֶׁת (קיום המצוה) לֹא תֵּשֵׁג בְּחֵלֶק אֶחָד מֵאוֹתָם הַחֲלָקִים — הֲרֵי גַּם־כֵּן בָּרוּר, שֶׁכְּלוּתָם הִיא הָעִנְיָן הַמְּנוּי, כְּגוֹן: הֶכֵּר הַמִּצְרָע שֶׁנִּתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאִם בְּגָדָיו פְּרֻמִים בִּלְבַד אֲבָל לֹא פָּרַע רֹאשׁוֹ וְלֹא עָטָה עַל שָׂפָם וְלֹא קָרָא: טָמֵא! טָמֵא! — שֶׁלֹּא עָשָׂה כְּלוּם וְלֹא הֶשֵּׂגָה הַכָּרָתוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כֻּלָּם. וְכֵן לֹא תֵּשֵׁג טָהֳרָתוֹ אֶלָּא בְּכֹל מַה־שֶּׁנִּזְכַּר: הַצִּפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת וְתִגְלַחַת — אָז תֵּשֵׁג הַטָּהֳרָה. אַךְ נְקֵדַת הַקֹּשִׁי הִיא בַּדְּבָרִים שֶׁאָמְרוּ בָּהֶם: "אֵינָם מְעַכְּבִים זֶה־אֶת־זֶה". כִּי הָעוֹלֶה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה הוּא, שֶׁהוֹאִיל וַחֲלָקִים אֵלּוּ כָּל־חֵלֶק מֵהֶם אֵינוֹ זָקוּק לַחֲבֵרוֹ, יִהְיֶה כָּל־חֵלֶק מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כְּגוֹן אָמְרָם: "הַתְּכֵלֶת (שבציצית) אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת־הַלָּבָן וְהַלָּבָן אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת־הַתְּכֵלֶת" (מנחות פרק ד משנה א). שֶׁכֵּן הָיֵינוּ אוֹמְרִים, שֶׁלָּבָן וּתְכֵלֶת נִמְנִים כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, לוּלֵא מָצָאנוּ עֲלֵיהֶם מַאֲמָר מְפֹרָשׁ בַּמְּכִלְתָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְהוּא אָמְרָם שָׁם: "יָכוֹל שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת, מִצְוַת תְּכֵלֶת וּמִצְוַת לָבָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת — מִצְוָה אַחַת הִיא וְאֵינָהּ שְׁתֵּי מִצְוֹת". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאֲפִלּוּ הַחֲלָקִים שֶׁאֵינָם מְעַכְּבִים זֶה־אֶת־זֶה, פְּעָמִים הֵם מִצְוָה אַחַת אִם הָעִנְיָן אֶחָד; שֶׁהֲרֵי הַמַּטָּרָה בַּצִּיצִת "לְמַעַן תִּזְכְּרוּ", לָכֵן נִמְנֵית כְּלָלוּת הַדָּבָר הַמֵּבִיא לִידֵי זְכִירָה. אִם כֵּן, לֹא נִשְׁאַר לָנוּ לִתֵּן לֵב בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת לְאָמְרָם "מְעַכְּבִין" וְ"אֵין מְעַכְּבִין" — אֶלָּא לָעִנְיָן בִּלְבַד: אִם הוּא עִנְיָן אֶחָד אוֹ עִנְיָנִים רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי מִכְּלָלִים אֵלּוּ שֶׁאָנוּ עוֹסְקִים בְּבֵאוּרָם.

הַכְּלָל הַשְּׁנִים עָשָׂר: שֶׁבַּפְּעֻלָּה שֶׁמְּצַוִּים עַל עֲשִׂיָּתָהּ, אֵין לִמְנוֹת חֵלֶק שֶׁבָּהּ לְבַדּוֹ.

יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שֶׁמְּצַוִּים אָנוּ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה מַעֲשֶׂה, וְאַחַר־כָּךְ יַתְחִיל הַכָּתוּב לְבָאֵר אֵיכוּת הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא, וִיפָרֵשׁ אֶת־הַשֵּׁם שֶׁהִזְכִּיר וְיֹאמַר מַה הוּא כּוֹלֵל, — הֲרֵי אֵין לִמְנוֹת כָּל־צִוּוּי שֶׁבָּא בְּאוֹתוֹ הַבֵּאוּר כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. לְדֻגְמָה אָמְרוֹ: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" (שמות כה, ח), הֲרֵי זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת מִכָּל־הַמִּצְוֹת, וְהִיא: שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ בַּיִת שֶׁאֵלָיו יָבוֹאוּ וְיָחֹגּוּ בוֹ, וּבוֹ תִּהְיֶה הַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת, וְשָׁם יִתְקַבְּצוּ בַּמּוֹעֲדִים. אַחַר־כָּךְ הִתְחִיל לְתָאֵר פְּרָטָיו וְאֵיךְ הֵם נַעֲשִׂים — אֲבָל אֵין לִמְנוֹת כֹּל מַה־שֶּׁאָמַר בּוֹ "וְעָשִׂיתָ" מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ עַצְמָהּ יִהְיֶה הַדָּבָר בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁנִּזְכְּרוּ בְּוַיִּקְרָא, וְהוּא, שֶׁהַמִּצְוָה הָאַחַת הִיא כְּלָל הָעֲבוֹדָה הַמִּתְאֶרֶת בְּכָל־מִין מִמִּינֵי הַקָּרְבָּנוֹת. הַמָּשָׁל בָּזֶה: הָעוֹלָה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדַת הָעוֹלָה כָּךְ, הַיְנוּ, שֶׁתִּשָּׁחֵט וּתְפֻשַּׁט וּתְנֻתַּח וְיִזָּרֵק דָּמָהּ בְּאֹפֶן כָּזֶה וְכָזֶה וְיַקְרֵב חֶלְבָּהּ; אַחַר־כָּךְ יִשָּׂרֵף בְּשָׂרָהּ כָּלִיל עִם שִׁעוּר יָדוּעַ מִן־הַסֹּלֶת הַבָּלוּל בַּשֶּׁמֶן וְשִׁעוּר יָדוּעַ מִן־הַיַּיִן — וְהֵם הַנְּסָכִים — וְשֶׁיִּהְיֶה עוֹרָהּ לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אוֹתָהּ. הִנֵּה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת בִּכְלָלוּתָהּ הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא תּוֹרַת הָעוֹלָה, כִּי הַתּוֹרָה חִיְּבָהּ שֶׁכְּמוֹ הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת תֵּעָשֶׂה כָּל־עוֹלָה. וְכָךְ גַּם עֲבוֹדַת הַחַטָּאת כֻּלָּהּ — שְׁחִיטָתָהּ וְהֶפְשֵׁטָהּ וְהַקְרָבַת מַה־שֶּׁקָּרֵב מִמֶּנָּה וּרְחִיצַת הַכֵּלִים אֲשֶׁר יַזֶּה מִדָּמָהּ עֲלֵיהֶם וּרְחִיצַת הַכֵּלִים, שֶׁהִיא מִתְבַּשֶּׁלֶת בָּהֶם אוֹ שְׁבִירָתָם — הַכֹּל תּוֹרַת חַטָּאת, וְזוֹ מִצְוָה אֶחָת. וְכָךְ תּוֹרַת הָאָשָׁם הִיא מִצְוָה אַחַת; וְכָךְ תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים, וְשֶׁהוּא עַל תּוֹדָה עִם לֶחֶם אוֹ בְּלִי לֶחֶם, וּלְקִיחַת הַכֹּהֵן מִמֶּנּוּ חָזֶה וָשׁוֹק וַהֲנָפָתוֹ — הַכֹּל מִכְּלַל עֲבוֹדַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים, וְזוֹ מִצְוָה אֶחָת. וְאֵלּוּ הֵם כְּלַל מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁחִיּוּבָם כּוֹלֵל לְיָחִיד וְצִבּוּר, חוּץ מִן־הָאָשָׁם, שֶׁהוּא קָרְבָּן יָחִיד לְעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהַקְדָּמַת סֵדֶר קָדָשִׁים. הַסֵּדֶר הַזֶּה בָּעֲבוֹדוֹת הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאֵין לִמְנוֹת כָּל־פְּרָט וּפְרָט מִפְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, זוּלָתֵי אִם יֵשׁ צִוּוּיִים הַכּוֹלְלִים אֶת־כָּל־מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת, וְאֵינָם מְיֻחָדִים לְאַחַד הַמִּינִים לְהוֹצִיא אֶת־זוּלָתוֹ — כִּי כָּל־צִוּוּי מֵאֵלּוּ (הציווים הכוללים את הקרבנות כולם) צָרִיךְ לִמְנוֹתוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁאָז אֵינוֹ פְּרָט מִפְּרָטֵי עֲבוֹדַת קָרְבָּן מְסֻיָּם. כָּךְ, לְמָשָׁל, אַזְהָרָתוֹ יִתְעַלֶּה מִלְּהַקְרִיב בַּעַל מוּם, אוֹ צִוּוּיוֹ שֶׁיְּהֵא תָּמִים, וְצִוּוּיוֹ שֶׁלֹּא יְהֵא מְחֻסַּר זְמָן — וְהוּא אָמְרוֹ: "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה" (ויקרא כב, כז); וְצִוּוּיוֹ לִמְלֹחַ כָּל־קָרְבָּן — וְהוּא אָמְרוֹ "עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח" (שם ב, יג); וְאַזְהָרָתוֹ מִלְּבַטְּלוֹ — כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח"; וְצִוּוּיוֹ לֶאֱכֹל מֵהַקָּרְבָּן מִמֶּנּוּ — שֶׁכָּל־אֶחָד מִן הַצִּוּוּיִים הָאֵלֶּה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁאֵין אַף אֶחָד מֵהֶם פְּרָט מֵעֲבוֹדַת קָרְבָּן מְסֻיָּם, אֶלָּא הֵם צִוּוּיִים הַכּוֹלְלִים כָּל־קָרְבָּן כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר בִּשְׁעַת מִנְיָנֵנוּ.

וּבָרוּר, כִּי זֶה שֶׁהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ מַה־שֶּׁרָאוּי לוֹ לָקַחַת — פְּרָט מִפִּרְטֵי הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ בְּעוֹר הָעוֹלָה. וְכָךְ גַּם בְּרֵאשִׁית הַגֵּז. כְּלַל הַמִּצְוָה הוּא, שֶׁנַּפְרִישׁ רֵאשִׁית הַגֵּז וְנִתְּנֵהוּ לַכֹּהֵן; וְכֵן שֶׁנַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וְנִתְּנֵהוּ לַלֵּוִי. וּכְבָר טָעוּ בָּזֶה עַד שֶׁמָּנוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִתְּנוֹת כְּהֻנָּה כְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִצְוֹת, אַחַר שֶׁמָּנוּ מִקְצָת הַמִּצְוֹת שֶׁאוֹתָהּ הַמַּתָּנָה הִיא פְּרָט מֵהֶן, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעוֹר הָעוֹלָה וְחָזֶה וְשׁוֹק מִשְּׁלָמִים. וּלְפִי שֶׁנֶּעְלַם כְּלָל זֶה מִזּוּלָתֵנוּ וְלֹא הִרְגִּישׁ בּוֹ כָּל־עִקָּר וְלֹא שָׂם אֵלָיו לֵב, הִגִּיעַ לְכָךְ כְּמִצְוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן: יְצִיקוֹת, בְּלִילוֹת, פְּתִיתוֹת, מְלִיחוֹת, הַגָּשׁוֹת, תְּנוּפוֹת, קְמִיצוֹת וְהַקְטָרוֹת — וְלֹא יָדַע שֶׁכָּל־אֵלּוּ פִּרְטֵי עֲבוֹדַת הַמִּנְחָה, וְהוּא, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב מִנְחָה. אַחַר־כָּךְ הִתְחִיל (הפסוק) לְבָאֵר עַל אֵיזֶה דָּבָר חָל הַשֵּׁם הַזֶּה — וְהִיא תּוֹרַת הַמִּנְחָה — וְאָמַר, שֶׁתִּהְיֶה מִסֹּלֶת אוֹ מִלֶּחֶם הָאָפוּי בְּאֹפֶן כָּךְ אוֹ בְּאֹפֶן כָּךְ כְּלוֹמַר: מַחֲבַת אוֹ מַרְחֶשֶׁת אוֹ מַאֲפֵה תַנּוּר; וּבוֹלְלָהּ בַּשֶּׁמֶן בְּשִׁעוּר מְסֻיָּם, וּפוֹתְתָהּ, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ מֶלַח

וּלְבוֹנָה, וַיַּגִּישׁ וְיָנִיף וְיַקְטִיר מִמֶּנָּה כַּסִּדֶר שֶׁבְּאַרְנוּ וּבֵרַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת. וְכָל־אֵלּוּ פִּרְטֵי הָעֲבוֹדָה, וְעַל הַדָּבָר הַנַּעֲשֶׂה לְפִי כָּל־הַתֵּאוּר הַזֶּה נוֹפֵל שֵׁם מִנְחָה. אִם־כֵּן הַמִּצְוָה הִיא: הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדַת קָרְבַּן הַלֶּחֶם אוֹ הַסֹּלֶת שֶׁנַּקְרִיב לְפִי כָּל־הַסִּדֶּר הַזֶּה. וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּמִצְוֹת מִנְחָה, כְּלוֹמַר: הַיְצִיקָה וְהַבְּלִילָה וְהַפְּתִיתָה וְהַמְּלִיחָה וְהַתְּנוּפָה וְהַהַגָּשָׁה וְהַקְּמִיצָה וְהַהַקְטָרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּחֲלִיצָה: "וְחָלְצָה נַעֲלוֹ וְגוֹ' וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה" (דברים כה, ט). וּכְשֵׁם שֶׁמִּצְוַת חֲלִיצָה אַחַת וְאֵין אָנוּ מוֹנִים חֲלִיצָה וּרְקִיקָה וּקְרִיאָה, כֵּיוָן שֶׁכְּלוּתָם מַעֲשֶׂה הַחֲלִיצָה וְזוֹ מִצְוָה אַחַת — כָּךְ גַּם לֹא נִמְנֶה: וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן, וְשַׁמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה, בַּמֶּלַח תִּמְלָח, וְהַנִּיף, וְהַגִּישׁ, וְקָמַץ וְהִקְטִיר. וְזֶה לֹא יֵעָלֶם אֶלָּא מִמִּי שֶׁתּוֹפֵשׂ אֶת־הָעִנְיָנִים בְּעִיּוּן רִאשׁוֹן, בְּלִי שֶׁיַּחֲזֹר וְיִשְׁקֹל אֶת־הָעִנְיָנִים בְּדַעְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם: "אַגַּב שִׁטְפֵהּ אַמְרֵהּ", כְּלוֹמַר: אֲמָרוֹ בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת אֶלָּא לְפִי הַמַּחֲשָׁבָה הָרִאשׁוֹנָה הָעוֹלָה עַל הַדַּעַת אִם־כֵּן כְּלָל זֶה בְּרֹר לָנוּ מִצְוַת הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם וְאֵיךְ רָאוּי לִמְנוֹתָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרֶה בָּהֶם שׁוּם מִשְׁגֶּה וְלֹא עֵרְבּוּב כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר בְּמִנְיָנֵנוּ בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם.

הַכְּלָל הַשְּׁלִשָּׁה עָשָׂר: שֶׁמִּסְפַּר הַמִּצְוֹת אֵינוֹ מִתְרַבֶּה לְפִי מִסְפַּר הַיָּמִים שֶׁבָּהֶם נוֹהֶגֶת הַמִּצְוָה הַהִיא.

בָּרוּר, שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה בְּעֵת וּבִזְמַן קָבוּעַ; פְּעָמִים נִמְשֶׁכֶת אוֹתָהּ תְּקוּפַת זְמַן בְּהֶמְשֵׁךְ, כְּלוֹמַר: שֶׁחוֹבָה לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה יוֹם אַחֲרֵי יוֹם, כְּגוֹן: סֻכָּה וְלוּלָב; וּפְעָמִים הִיא בְּיָמִים יְדוּעִים כְּגוֹן הַקָּרְבָּנוֹת. אִם נֹאמַר, דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁמּוֹסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ מִצְוָה אַחַת, הֲרֵי זוֹ הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן נוֹסָף כָּל־פַּעַם שֶׁנּוֹלַד הַיָּרֵחַ. וְאִם יֹאמַר מִישֶׁהוּ: מַדּוּעַ לֹא תִּמְנֶה מוּסַף כָּל־רֹאשׁ חֹדֶשׁ כְּמִצְוָה בְּפָנֶיהָ עַצְמָהּ? נֹאמַר לוֹ: אִלּוּ הָיָה הַדָּבָר כֵּן — תִּמְנֶה גַּם אֶת־הַתָּמִיד שֶׁל כָּל־יוֹם כְּמִצְוָה בְּפָנֶיהָ עַצְמָהּ, וְהַקְטֹרֶת הַקְּטֹרֶת בְּכָל־יוֹם מִימוֹת הַשָּׁנָה מִצְוָה בְּפָנֶיהָ עַצְמָהּ, וַהֲטָבַת הַנֵּרוֹת שֶׁהִיא חוֹבָה בְּכָל־יוֹם וָיוֹם כְּמִצְוָה בְּפָנֶיהָ עַצְמָהּ! אַךְ כֵּיוָן שֶׁאֵין מוֹנִים אֶלָּא אֶת־הָעִנְיָן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ — יִהְיֶה חִיּוּבוֹ בְּאֵיזֶה זְמַן שֶׁיִּהְיֶה — אֵין מוֹנִים מוּסַף רֹאשׁ־חֹדֶשׁ אֶלָּא מִצְוָה אַחַת, וּמוּסַף שַׁבָּת מִצְוָה אַחַת, וְכֵן מוּסַף כָּל־מוֹעֵד וּמוֹעֵד מֻחֲמֶשֶׁת הַמּוֹעֲדִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא חוֹבָה בְּהַרְבֵּה יָמִים רְצוּפִים, כִּי כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כג, מ), כָּךְ אָמַר: "שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַה'" (שם, לו); וּכְשֵׁם שֶׁמִּצְוַת לוּלָב הִיא אַחַת, כָּךְ מִצְוַת מוּסַף־פֶּסַח — אַחַת, וְכֵן מוּסַף כָּל־פֶּרֶק וּפֶרֶק. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ יִתְבָּאֵר, שֶׁגַּם הַחֲגִיגָה (קרבן שהיו מקריבים בעליה לרגל) מִצְוָה אַחַת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא חוֹבָה בִּשְׁלִשָּׁה פְּרָקִים; וְכֵן הָרְאִיָּה (החיוב לראות עם קרבן הנקרא 'ראיה' ולהראות בבית המקדש) וְהַשִּׂמְחָה (בשלשת הרגלים) — וְזֶה מִמַּה־שֶּׁלֹּא יִטְעֶה בּוֹ שׁוּם אָדָם וְלֹא יַחְשֹׁב אַחֶרֶת.

אֶלָּא טָעוּ בְּמַה־שֶּׁתָּלוּי בַּכְּלָל הַזֶּה טָעוּת גְּדוֹלָה מְאֹד וּמוּזָרָה, וְהִיא, שֶׁמָּנוּ כָּל־הַמּוּסָפִין מִצְוָה אַחַת: מוּסַף שַׁבָּת וּמוּסַף רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וּמוּסְפֵי מוֹעֲדוֹת. הֲרֵי לְפִי דֶּרֶךְ מִנְיָן זוֹ הָיוּ צְרִיכִים לִמְנוֹת שְׁבִיתַת כָּל־יוֹם טוֹב מִצְוָה אַחַת — וְלֹא עָשׂוּ כֵּן. אַךְ ה' יוֹדֵעַ וָעֵד — שֶׁאֵין רָאוּי לְתָפְסָם בְּדָבָר כָּזֶה, לְפִי שֶׁלֹּא דָּבְקוּ בְּשִׁיטָה אַחַת (עקבית) בְּמִנְיָנָם, אֶלָּא "יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת" (תהלים קז, כו), וְהָאֱמֶת הַבְּרוּרָה הִיא מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ לְךָ, שֶׁכָּל־מוּסָף וּמוּסָף מִצְוָה בְּפָנֶיהָ עַצְמָהּ כְּמוֹ שֶׁשְּׁבִיתַת כָּל־יוֹם וָיוֹם מִצְוָה בְּפָנֶיהָ עַצְמָהּ — וְזוֹהִי הַשִּׁיטָה הַנְּכוֹנָה.

הַכְּלָל הָאַרְבָּעָה עָשָׂר: אֵיךְ רָאוּי לִמְנוֹת קִיּוּם הָעֲנָשִׁים בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה.

דַּע שֶׁכָּל־הַמִּצְוֹת, עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, נֶחְלָקוֹת חֲלֻקָּה רִאשׁוֹנִית לְפִי מַטְּרַת הַשַּׁעַר הַזֶּה לִשְׁנֵי חֲלָקִים: חֵלֶק שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ בּוֹ הַכָּתוּב עֹנֶשׁ כְּלָל, אֶלָּא צִוָּה וְהִזְהִיר וְלֹא חִיֵּב אֶת־הָעוֹבֵר עֹנֶשׁ וְלֹא יָעַד לוֹ עֹנֶשׁ מְסֻיָּם, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עַל צִוּוּי אוֹ אַזְהָרָה מְסֻיֶּמֶת, וְחֵלֶק שֶׁבֵּאֵר בּוֹ גְּמוּל וְעֹנֶשׁ. מִן־הַמִּצְוֹת שֶׁל הַחֵלֶק שֶׁפֵּרַשׁ בּוֹ אֶת־הָעֹנֶשׁ: מַה־שֶּׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה לִסְקֹל בָּאֶבֶן מִי שֶׁעוֹבֵר עֲלֵיהֶן; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ לִשְׂרֹף בָּאֵשׁ אֶת־הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ לְהַכּוֹת בַּסַּיִף (חרב) אֶת־צַוָּאר הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל (מחז"ל); וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ לְחַנֵּק אֶת־הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּפֵרוּשׁ; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ לְהַלְקוֹת אֶת־הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן בָּרְצוּעָה; וּמֵהֶן — שֶׁיָּעַד עֲלֵיהֶן כָּרֵת, וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶא לָעוֹבֵר שֶׁיָּמוּת בְּעָמְדוֹ בְּחֶטְאוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק חֵלֶק; וּמֵהֶן — שֶׁיָּעַד עֲלֵיהֶן, יִתְעַלֶּה, בְּמִיתָה בִּלְבָד, וְהוּא, שֶׁיְּמִיתֵהוּ ה' בְּחֶטְאוֹ וְיִתְכַּפֵּר־לוֹ בְּמִיתָתוֹ. וּכְבָר בֵּאֲרוּ בְּרֵישׁ מַכּוֹת (יג.), כִּי כָּל־לָאו שֶׁהָעוֹבֵר עָלָיו חַיָּב כָּרֵת אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם בִּלְבָד, אִם נִתְבָּרֵר שֶׁהָעוֹבֵר עָבַר עַל אוֹתוֹ הַלָּאו וְהֵזִיד בְּאוֹתָהּ הָעֲבֵרָה בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה — הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁעִקַּר מִשְׁפָּטוֹ, שֶׁיְּהֵא דִּינוֹ מָסוּר לַשָּׁמַיִם; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה לְהַעֲנִישׁ אֶת־הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן בְּמָמוֹנוֹ בִּלְבָד, לֹא בְּגוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁקָּבַע לַגַּזְלָן (שכפר בממון חבירו ונשבע לשקר) תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ וְלַגַּנָּב תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל מַה־שֶּׁגָּנַב; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה שֶׁיַּקְרִיב הָעוֹבֵר קָרְבָּן עַל חַטָּאתוֹ וְיִתְכַּפֵּר־לוֹ.

וַאֲשֶׁר לְקִיּוּם הָעֲנָשִׁים הָאֵלֶּה — כֻּלָּם מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁנְּמִית אֶת־זֶה, וְשֶׁנַּלְקֶה אֶת־זֶה, וְשֶׁנִּסְקֹל אֶת־זֶה, וְשֶׁנַּקְרִיב קָרְבָּן עַל מַה־שֶּׁעָבַרְנוּ עָלָיו. וּלְאֹפֶן מִנְיָנָן, שֶׁאָנוּ נִמְנֶה אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין כְּאַרְבַּע מִצְוֹת מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה, לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (פרק ז משנה א): זוֹ מִצְוַת הַנִּסְקָלִין. וְכֵן אָמְרוּ (שם פרק ז משנה ב־ג): כֵּיצַד מִצְוַת הַנִّשְׂרָפִין? כֵּיצַד מִצְוַת הַנֶּחְנָקִין? כֵּיצַד מִצְוַת הַנֶּהֱרָגִין? וְאָמְרוּ עוֹד (שם לה:), שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ" (שמות לה, ג) — הוּא אַזְהָרָה שֶׁלֹּא לְבַצֵּעַ אֶת־הָעֲנָשִׁים בַּשַּׁבָּת, וְהוּא, שֶׁבָּזֶה הִזְהִיר

מִשְּׁרֻפַת־מִצְוָה (שרפה שהיא מצוה); וְאָמַר: "בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם", כְּלוֹמַר: בְּמוֹשַׁב בֵּית דִּין לֹא־תִבְעֲרוּ אֵשׁ, אַף־עַל־פִּי שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. אָמְרוּ: "שְׂרֵפָה בַּכְּלָל הָיְתָה, וְיָצְאת לְלַמֵּד: מַה שְּׂרֵפָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁהִיא אַחַת מִמִּיתוֹת בֵּית דִּין וְאֵינָהּ דּוֹחָה אֶת־הַשַּׁבָּת, אַף כָּל־שְׁאָר מִיתוֹת בֵּית דִּין לֹא יִדְחוּ אֶת־הַשַּׁבָּת" (וכשם שהשרפה מצוה כך שאר מיתות). וְזֶה בָּרוּר וְלֹא יְסַפֵּק בּוֹ שׁוּם אָדָם. וְכָךְ גַּם רָאוּי, שֶׁנִּמְנֶה הַמַּלְקוּת בָּרְצוּעָה כְּמִצְוָה, וְאֵין לִמְנוֹת כָּל־עֹנֶשׁ מְיֻחָד כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ עַד שֶׁנֹּאמַר, דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁהַצּוּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לִסְקֹל מְחַלֵּל שַׁבָּת — מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת; וּסְקִילַת בַּעַל אוֹב — מִצְוָה שְׁנִיָּה; וּסְקִילַת עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה — מִצְוָה שְׁלִישִׁית, עַד שֶׁיְּהֵא מִנְיָן הַמִּצְוֹת כְּפִי מִנְיָן הָאִישִׁים שֶׁהֵם מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה זוֹלְתֵנוּ בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת. שֶׁכֵּן אִלּוּ הָיָה הַדָּבָר כָּךְ, רָאוּי הָיָה בְּהֶכְרַח שֶׁנִּמְנֶה כָּל־מַלְקוּת וּמַלְקוּת מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ עַד שֶׁתְּהֵא מַלְקוּת אוֹכֵל נְבֵלָה — מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּמַלְקוּת אוֹכֵל בָּשָׂר חֲזִיר — מִצְוָה שְׁנִיָּה, וּמַלְקוּת אוֹכֵל בָּשָׂר בְּחָלָב — מִצְוָה שְׁלִישִׁית, וּמַלְקוּת לוֹבֵשׁ שַׁעַטְנֵז — מִצְוָה רְבִיעִית, וְיִהְיוּ אֶצְלֵנוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה כְּמִנְיָן הַלָּאוִין שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶם — חֲרֵי אָז יִתְרַבּוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה וְיִהְיוּ בְּהֶכְרַח יוֹתֵר מֵאַרְבַּע מֵאוֹת מִצְוֹת! אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נִמְנָה כָּל־מְחַיֵּב מַלְקוּת, אֶלָּא נִמְנָה סוּג הָעֹנֶשׁ בִּלְבָד — וְהִיא הַהַלְקָאָה בְּשׁוֹט — כָּךְ לֹא נִמְנָה בַּמִּיתוֹת אֶלָּא מִין הָעֹנֶשׁ וְהוּא: שְׂרֵפָה, סְקִילָה, חֶנֶק וְהֶרֶג וְכָךְ גַּם לֹא נִמְנָה כָּל־מְחַיֵּב קָרְבָּן לְבַדּוֹ עַד שֶׁנֹּאמַר: חַטַּאת שִׁגְגַת שַׁבָּת — מִצְוָה, חַטַּאת שִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה — מִצְוָה, אֶלָּא נִמְנָה מִין הַקָּרְבָּן בִּלְבָד, כְּמוֹ שֶׁמָּנִינוּ מִין הַמִּיתָה.

וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁמִּינֵי הַקָּרְבָּנוֹת מִשְׁתַּנִּים לְפִי שִׁנּוּיֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁעֲלֵיהֶן חַיָּבִים אוֹתוֹ הַקָּרְבָּן. כִּי יֵשׁ עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ חַטָּאת קְבוּעָה, וְיֵשׁ שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ אָשָׁם תָּלוּי, וְיֵשׁ שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ אָשָׁם וַדַּאי, וְיֵשׁ שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד (המשתנה לפי הישג ידו של המקריב). לְפִיכָךְ לֹא נִמְנָה הַחַטָּאת עִם הָאָשָׁם, אֶלָּא נִמְנָה חִיּוּב חַטָּאת קְבוּעָה — מִצְוָה, וְחִיּוּב אָשָׁם תָּלוּי — מִצְוָה, וְחִיּוּב אָשָׁם וַדַּאי — מִצְוָה, וְחִיּוּב קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד — מִצְוָה, יִתְחַיֵּב בְּאוֹתוֹ קָרְבָּן מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב; וְלֹא נָשִׂים לֵב לְשִׁנּוּיֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁעַל כָּל־אַחַת מֵהֶן חַיָּבִים אוֹתוֹ מִין שֶׁל קָרְבָּן, כְּשֵׁם שֶׁמָּנִינוּ הַמַּלְקוּת מִצְוָה אַחַת וְלֹא שַׂמְנוּ לֵב לְשִׁנּוּיֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁעַל כָּל־אַחַת מֵהֶן חַיָּבִין מַלְקוּת. וְכָךְ קָבַע הַכָּתוּב לְכָל־מִין מֵהֶם פָּרָשָׁה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

וּכְבָר עִרְבֵּב זוֹלְתֵנוּ בַּכְּלָל הַזֶּה עִרְבּוּב שֶׁאֵין צֹרֶךְ לְהָשִׁיב עָלָיו; אַף לֹא יִהְיֶה קַל לְהָשִׁיב עָלָיו בִּגְלַל עֹצֶם עִרְבּוּבוֹ לָעִנְיָנִים חֲרֵי יֵשׁ לִתְמֹהַּ וּלְהִתְפַּלֵּא עַל אָדָם הַמּוֹנֶה מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין כֻּלָּם אֶחָד אֶחָד, וּמְחַיְּבֵי כָּרֵת וּמְחַיְּבֵי מִיתָה מִכְּלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה; אַחַר־כָּךְ מוֹנֶה גַּם אֶת־הַדְּבָרִים שֶׁהֵזְהַרְנוּ עֲלֵיהֶם, שֶׁעֲלֵיהֶם חַיָּבִים אוֹתָהּ הַמִּיתָה, בִּכְלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁמָּנָה בַּעַל "הַלָּכוֹת גְּדוֹלוֹת" 'הַמְּחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת' בִּכְלַל מְחַיְּבֵי סְקִילָה, אַחַר־כָּךְ מָנָה "לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה". וְלֹא נִשְׁאַר לָנוּ לוֹמַר אֶלָּא שֶׁהֵם חוֹשְׁבִים בָּרֹאשׁוֹנָה, בְּלִי סָפֵק, שֶׁקִּיּוּם הָעֲנָשִׁים מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְאִם־כֵּן — אֵיךְ מוֹנִים בָּהֶם (גם) הָעֹנֶשׁ וְגַם הַדָּבָר (האיסור עצמו) שֶׁחַיָּבִים עָלָיו אוֹתוֹ הָעֹנֶשׁ?! וְיוֹתֵר קָשֶׁה מִזֶּה, שֶׁמָּנוּ בְּתוֹכָן, כְּלוֹמַר בְּתוֹךְ מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, מְחַיְּבֵי כָּרֵת שֶׁבָּהֶם אֵין מִיתָה; וְהֵם מְדַמִּים, שֶׁחִיּוּב הַכָּרֵת וְהָעֹנֶשׁ עַל כָּךְ זוֹ הַמִּצְוָה הַמְּנוּיָה, עַד שֶׁבַּעַל "סֵפֶר הַמִּצְוֹת" (רב חפץ גאון) פֵּרֵשׁ זֹאת וְאָמַר בַּפֶּרֶק הָרִאשׁוֹן, כְּשֶׁסִּכֵּם מַה־שֶּׁכָּלַל אוֹתוֹ הַפֶּרֶק, דְּבָרִים בְּנֹסַח זֶה: "וּמִמֶּנּוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם עִנְיָנִים שֶׁהוֹדִיעָנוּ, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה יְבַצֵּעַ אוֹתָם (והן מוטלות, כביכול עליו) וְלֹא אֲנַחְנוּ, וְכֻלָּם בְּטוּחִים". וְזֶה שֶׁאָמַר "וּמִמֶּנּוּ", כְּלוֹמַר מִן הָעִנְיָן שֶׁכּוֹלֵל אוֹתוֹ הַפֶּרֶק. וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם הָעִנְיָנִים — הֵם: עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה הַמְּחַיְּבִים כָּרֵת בִּלְבַד וְתִשְׁעַת מְחַיְּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם כְּמוֹ שֶׁמָּנָה. וְעִנְיָן אָמְרוֹ: "וְכֻלָּם בְּטוּחִים" — כְּלוֹמַר שֶׁהוּא יִתְעַלֶּה הִבְטִיחַ, שֶׁהוּא יַכְרִית וְיָמִית זֶה. וְאֵין סָפֵק, שֶׁאָדָם זֶה לֹא נִשְׁאֲרָה אֶצְלוֹ הַסְּבָרָה שֶׁתַּרְיַ"ג מִצְוֹת חוֹבָה עָלֵינוּ, אֶלָּא יֵשׁ מֵהֶן שֶׁהֵן חוֹבָתֵנוּ אָנוּ וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁהֵן חוֹבָתוֹ יִתְעַלֶּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר וּפֵרֵשׁ, שֶׁהוּא יְבַצֵּעַ אוֹתָן וְלֹא אֲנַחְנוּ. וְהַשֵּׁם יוֹדֵעַ וָעֵד שֶׁכָּל־זֶה לְדַעְתִּי בִּלְבוּל גָּמוּר, וְאֵין צָרִיךְ לְדַבֵּר עַל זֶה בְּשׁוּם פָּנִים, כִּי הֵם דְּבָרִים שֶׁבִּטּוּלָם בָּרוּר; אֶלָּא בָּאָה לָהֶם כֻּלָּם טָעוּת זוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מוֹנִים אֶת־הָעֲנָשִׁים כְּמִצְוֹת וּנְבוּכִים בְּכָךְ: פַּעַם מוֹנִים אוֹתָם לְבַדָּם, וּפַעַם מוֹנִים אֶת־הָעֹנֶשׁ וְגַם אֶת־הַדָּבָר שֶׁעָלָיו חַיָּבִים אוֹתוֹ הָעֹנֶשׁ, וְקוֹבְעִים אֶת־כָּל־זֶה כְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת. אֲבָל סֵדֶר הַמִּנְיָן הַנָּכוֹן הוּא מַה־שֶּׁהִזְכַּרְתִּי: שֶׁכָּל־מִין שֶׁל עֹנֶשׁ הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וּלְפִי זֶה יִהְיֶה דִּין תַּשְׁלוּמֵי גַּנָּב — מִצְוַת עֲשֵׂה, כִּי אָנוּ נִצְטַוִּינוּ לְהַטִּיל עָלָיו סְכוּם בְּשִׁעוּר זֶה. וְדִין תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ — מִצְוָה, וְדִין חִיּוּב חַטָּאת קְבוּעָה — מִצְוָה, וְדִין חִיּוּב אָשָׁם וַדַּאי — מִצְוָה, וְדִין חִיּוּב אָשָׁם תָּלוּי — מִצְוָה; וְקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד — מִצְוָה; וְכֵן לִסְקֹל וְלִשְׂרֹף וְלַהֲרֹג וְלִחֲנֹק וְלִתְלוֹת — כָּל־אֶחָד מִן הָעֲנָשִׁים הָאֵלֶּה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, יִתְחַיֵּב בָּהֶן מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב; כְּשֵׁם שֶׁהַהַלְקָאָה בְּרָצוּעָה מִצְוָה אַחַת, יִתְחַיֵּב בַּמַּלְקוּת מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב. — זֶהוּ מַה־שֶּׁרָצִינוּ לְהַקְדִּימוֹ בַּכְּלָל הַזֶּה, וּבוֹ נִשְׁלְמוּ הַכְּלָלִים שֶׁהַקְדַּמְתָּם תּוֹעִיל לְמַה־שֶּׁאֲנַחְנוּ עוֹסְקִים בּוֹ.

הַקְדָּמָה

מָבוֹא

עוֹד רָאוּי לְהוֹסִיף לְכָךְ הַקְדָּמָה זוֹ: שֶׁכָּל־דָּבָר שֶׁחַיָּבִים עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין אוֹ כָּרֵת — חֲרֵי זוֹ בְּהֶכְרַחַ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. חוּץ מִפֶּסַח וּמִילָה שֶׁהֵם בְּכָרֵת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם

מִצְוֹת עֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ בְּרִישׁ מַסֶּכֶת כְּרִתוֹת (ב.); וְאֵין אֶצְלֵנוּ שׁוּם מִצְוֹת עֲשֵׂה זוּלָתָן שֶׁהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן יִתְחַיֵּב כָּרֵת — וְכָל־שֶׁכֵּן מִיתַת בֵּית דִּין. אִם־כֵּן, כֹּל מַה־שֶּׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר פְּלוֹנִי יוּמַת, אוֹ שֶׁהוּא חַיָּב כָּרֵת — יָדַעְנוּ בְּבֵרוּר שֶׁאוֹתוֹ הַדָּבָר מִזְהָרִים עָלָיו וְשֶׁהוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. וְיֵשׁ שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּכָּתוּב הַלָּאו שֶׁבּוֹ מִלְּבַד בֵּאוּר הָעֹנֶשׁ וְיִהְיֶה הָעֹנֶשׁ מְבֹאָר וְגַם הָאַזְהָרָה מְבֹאָרֶת, כְּגוֹן: חִלּוּל שַׁבָּת וַעֲבוֹדָה־זָרָה, שֶׁאָמַר בָּהֶם: "לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה" וְ"לֹא תָעָבְדֵם", אַחַר־כָּךְ חִיֵּב סְקִילָה לְמִי שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה אוֹ עָבַד. וּפְעָמִים לֹא תִתְבָּאֵר הָאַזְהָרָה בַּכָּתוּב בְּלָאו גְּרִידָא, אֶלָּא הוּא מַזְכִּיר אֶת־הָעֹנֶשׁ בִּלְבַד וְעוֹזֵב אֶת־הָאַזְהָרָה; אֶלָּא שֶׁהַכְּלָל הוּא אֶצְלֵנוּ: "לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר" (זבחים קו:), וְעַל־כָּל־פָּנִים יֵשׁ אַזְהָרָה לְכָל־מִי שֶׁחַיָּב עֹנֶשׁ. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים בְּכָל־מָקוֹם: "עֹנֶשׁ שֶׁמַּעְנוּ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: כָּךְ וָכָךְ". וְאִם לֹא נִתְפָּרְשָׁה הָאַזְהָרָה בַּכָּתוּב, לְמָדוּהָ בְּאַחַת הַמִּדּוֹת (שהתורה נדרשת בהן), כְּגוֹן זֶה שֶׁאָמְרוּ (מכילתא פרשת משפטים) בְּאַזְהָרַת מְקַלֵּל אָבִיו וּמַכֵּה אָבִיו, שֶׁלֹּא נִתְבָּאֲרָה בַּכָּתוּב כְּלָל, כִּי לֹא אָמַר: "לֹא־תְקַלֵּל אָבִיךָ" וְלֹא אָמַר: "לֹא־תַכֶּה אָבִיךָ", אֲבָל חִיֵּב מִיתָה לְמִי שֶׁהִכָּה אוֹ קִלֵּל. וּמִתּוֹךְ כָּךְ לָמַדְנוּ, שֶׁהֵן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוֹצִיאוּ וְלָמְדוּ לָהֶן וּלְכַיּוֹצֵא בָהֶן אַזְהָרָה מִמְּקוֹמוֹת אֲחֵרִים בְּדֶרֶךְ אַחַת מִן־הַמִּדּוֹת. וְאֵין זוֹ סְתִירָה לְמַה־שֶּׁאָמְרוּ (במקומות רבים בתלמוד): "אֵין מַזְהִירִין מִן־הַדִּין", וְלֹא לְמַה־שֶּׁאוֹמְרִים תָּמִיד: "וְכִי מַזְהִירִין מִן־הַדִּין?!" אֶלָּא כַּוָּנַת מַה־שֶּׁאוֹמְרִים: "אֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין" — כְּדֵי לֶאֱסֹר בִּדְרֶךְ לִמּוּד עַל־יְדֵי מִדָּה (שהתורה נדרשת בהן) מַה־שֶּׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בּוֹ אִסּוּר לְגַמְרֵי; אֲבָל אִם נִמְצָא אֶת־הָעֹנֶשׁ לְעוֹשֵׂה מַעֲשֶׂה זֶה מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה — נֵדַע בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה אָסוּר וּמִזְהָרִים עָלָיו. וְרַק נִלְמַד בְּאַחַת הַמִּדּוֹת הֵיכָן הֵעִיר עַל הָאַזְהָרָה, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיֵּם לָנוּ הַכְּלָל "לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר". וְאָכֵן אַחֲרֵי שֶׁמָּצָאנוּ הָאַזְהָרָה עַל אוֹתוֹ דָּבָר — אָז חִיַּב מִי שֶׁעָבַר וְעָשָׂה אוֹ כָּרֵת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין. דַּע אֵפוֹא הַקְדָּמָה זוֹ וּזְכֹר אוֹתָהּ עִם כָּל־הַכְּלָלִים שֶׁקָּדְמוּ בְּכֹל מַה־שֶּׁנַּזְכִּיר לְקַמָּן.

עַתָּה אַתְחִיל לְהַזְכִּיר כָּל־הַמִּצְוֹת, מִצְוָה מִצְוָה, וַאֲבָאֵר אוֹתָן בְּדֶרֶךְ פֵּרוּשׁ שֵׁם הַמִּצְוָה (מבלי להיכנס לפרטי ההלכות), כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְנוּ בְּרֵאשִׁית דְּבָרֵינוּ (בהקדמה על מטרת הספר — שיעור א), לְפִי שֶׁזּוֹהִי מַטָּרַת הַמַּאֲמָר. אַךְ טוֹב בְּעֵינַי לְהוֹסִיף לְמַטָּרָה זוֹ תּוֹסֶפֶת, וְהִיא: כְּשֶׁאַזְכִּיר אֶת־הַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ אֵיזֶה עֹנֶשׁ בַּעֲשֵׂה אוֹ בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, אַזְכִּיר עָנְשָׁהּ וְאֹמַר: "וְהָעוֹבֵר עָלֶיהָ — חַיָּב מִיתָה, אוֹ כָּרֵת, אוֹ קָרְבָּן כָּךְ, אוֹ מַלְקוּת, אוֹ אַחַת מִמִּיתוֹת בֵּית דִּין, אוֹ תַּשְׁלוּמִין". וְכֹל מַה־שֶּׁלֹּא יִזָּכֵר בּוֹ עֹנֶשׁ מִן־הָעֲנָשִׁים — תֵּדַע שֶׁאִם הִיא מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (תוספתא כריתות פרק א): "כְּעוֹבֵר עַל מִצְוַת מֶלֶךְ", וְלֹא עָלֵינוּ לְהַעֲנִישׁוֹ. אֲבָל מִצְוֹת עֲשֵׂה כֻּלָּן — הֲרֵי כָּל־מִצְוָה מֵהֶן בְּשָׁעָה שֶׁעָשִׂיתָהּ חוֹבָה, יֵשׁ לָנוּ לְהַלְקוֹת בָּרְצוּעָה אֶת־הַנִּמְנָע מִלַּעֲשׂוֹתָהּ עַד שֶׁיָּמוּת אוֹ יַעֲשֶׂה, אוֹ יַעֲבוֹר זְמַן הַחִיּוּב. כִּי מִי שֶׁעָבַר וְלֹא יָשַׁב בַּסֵּכָה, דֶּרֶךְ מָשָׁל, אֵין לָנוּ לְהַלְקוֹתוֹ אַחַר סֻכּוֹת עַל עֲבֵרָתוֹ — וְדַע זֹאת.

וְעוֹד: כְּשֶׁאַזְכִּיר אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה עַל הַנָּשִׁים, בֵּין עֲשֵׂה וּבֵין לֹא־תַעֲשֶׂה — אֹמַר: וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה עַל הַנָּשִׁים. וְיָדוּעַ, שֶׁהַנָּשִׁים אֵינָן דָּנוֹת וְלֹא מְעִידוֹת וְלֹא מַקְרִיבוֹת קָרְבָּן בִּידֵיהֶן וְלֹא נִלְחָמוֹת בְּמִלְחֶמֶת רְשׁוּת לֹא אֶצְטָרֵךְ לוֹמַר בָּהּ "וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה עַל הַנָּשִׁים", כֵּיוָן שֶׁזֶּה רִבּוּי דְּבָרִים לְלֹא צֹרֶךְ.

וְעוֹד: כְּשֶׁאַזְכִּיר אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, אוֹ בִּפְנֵי הַבַּיִת, בֵּין עֲשֵׂה וּבֵין לֹא־תַעֲשֶׂה — אֹמַר: וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל אוֹ בִּפְנֵי הַבַּיִת. וְיָדוּעַ גַּם־כֵּן, שֶׁכָּל־הַקָּרְבָּנוֹת אֵינָם קְרֵבִים אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ וְשֶׁהָעֲבוֹדָה אֲסוּרָה מִחוּץ לָעֲזָרָה; וְכֵן דִּינֵי נְפָשׁוֹת אֵין דָּנִים אוֹתָם אֶלָּא כְּשֶׁיֵּשׁ מִקְדָּשׁ. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "מִנַּיִן שֶׁאֵין מְמִיתִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת? תַּלְמוּד לוֹמַר: מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת (שמות כא, יד) הָא: אִם יֵשׁ לְךָ בַּיִת — אַתָּה מֵמִית; וְאִם לָאו — אֵין אַתָּה מֵמִית". וְשָׁם אָמְרוּ עוֹד: "מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא סַנְהֶדְרִין סְמוּכָה לַמִּזְבֵּחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת". וְכֵן יָדוּעַ שֶׁהַנְּבוּאָה וְהַמַּלְכוּת נִסְתַּלְּקוּ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁנֶּחְדַּל מִן־הַחֲטָאִים שֶׁאֲנַחְנוּ מַתְמִידִים בָּהֶם — וְאָז יִסְלַח לָנוּ ה' וִירַחֲמֵנוּ, כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחָנוּ, וְיַחֲזִירֵן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר עַל הַחֲזָרַת הַנְּבוּאָה: "וְהָיָה אַחֲרֵי־כֵן אֶשְׁפֹּךְ אֶת־רוּחִי עַל־כָּל־בָּשָׂר וְנִבְּאוּ בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם" (יואל ג, א). וְאָמַר עַל הַחֲזָרַת הַמַּלְכוּת וְהַמֶּמְשָׁלָה: "בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת וְגָדַרְתִּי אֶת־פִּרְצֵיהֶן וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם" (עמוס ט, יא). גַּם יָדוּעַ שֶׁהַמִּלְחָמָה וְכִבּוּשׁ הָאָרֶץ לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בְּמֶלֶךְ וְעַל־פִּי סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה וְכֹהֵן גָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד" ("ושאל לו" — כשיצטרך לצאת למלחמה — רש"י במדבר כז, כא). וּלְפִי שֶׁעִנְיָנִים אֵלּוּ כֻּלָּם מְפֻרְסָמִים אֵצֶל רֹב בְּנֵי אָדָם, הֲרֵי כָּל־מִצְוֹת עֲשֵׂה אוֹ לֹא־תַעֲשֶׂה הַתְּלוּיָה בְּקָרְבָּנוֹת, אוֹ בַּעֲבוֹדוֹת, אוֹ בְּמִיתוֹת בֵּית דִּין, אוֹ בַּסַּנְהֶדְרִין, אוֹ בְּנָבִיא וָמֶלֶךְ, אוֹ בְּמִלְחֶמֶת רְשׁוּת — לֹא אֶצְטָרֵךְ לוֹמַר בָּהֶן: וּמִצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, כֵּיוָן שֶׁזֶּה בָּרוּר לְפִי מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ. אֲבָל מַה־שֶּׁאֶפְשָׁר שֶׁיְּהֵא בּוֹ סָפֵק אוֹ טָעוּת, אָעִיר עָלָיו בְּעֶזְרַת הָאֵל.

וְעַתָּה אַתְחִיל בְּזִכְרוֹן כָּל־מִצְוָה וּמִצְוָה בְּעֶזְרַת שַׁדַּי.

יום חמישי ט"ו אייר ה'תש"ע

מצות עשה א. מצות לא תעשה א.

מצות עשה ב.

הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה — הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּידִיעַת [בְּהַאֲמָנַת] הָאֱלֹקוּת, וְהוּא: שֶׁנֵּדַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם עִלָּה וְסִבָּה וְהוּא הַפּוֹעֵל לְכָל־הַנִּמְצָאִים, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כ, ב. דברים ה, ו) וּבְסוֹף גְּמָרָא מַכּוֹת (כג.)

אָמְרוּ: "תַּרְיַ"ג מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. מַאי קְרָא? תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה (דברים לג, ד) — כְּלוֹמַר: מִנְיַן תּ"וֹ"רָ"ה', וְהִקְשׁוּ עַל זֶה וְאָמְרוּ: "תּוֹרָה בְּגִמַּטְרִיָּא הָכֵי הָוֵי? שֵׁשׁ מֵאוֹת וְחַד סְרֵי הָוֵי!". (שהרי ת"ו"ר"ה בגימטריא תרי"א ולא תרי"ג) וּבָאָה הַתְּשׁוּבָה: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" ו"לֹא יִהְיֶה לְךָ" מִפִּי הַגְּבוּרָה (הקדוש ברוך הוא) שְׁמָעוּם" (ולא מפי משה) הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאָנֹכִי ה' מִכְּלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, וְהוּא הַצִּוּוּי לֵידַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

הָרְאשׁוֹנָה מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה — הִיא הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲלוֹת עַל דַּעְתֵּנוּ אֱלָהוּת לְזוּלָתוֹ יִתְעַלֶּה, וְהוּא אָמְרוֹ — יִתְרוֹמֵם מִלְּיַחֵס לוֹ אֲמִירָה (ארבע מלים אלה הם בעין מאמר המוסגר כיון שאמר "והוא אומרו", הסתייג מיד ממושג אמירה כפשוטו ביחס לקדוש ברוך הוא) "לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי" (שמות כ, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (כג:) שֶׁלָּאו זֶה הוּא מִכְּלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, וְהוּא אָמְרָם שָׁם: "שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי וְגוֹ'", כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּידִיעַת הַיִּחוּד, וְהוּא: שֶׁנֵּדַע שֶׁפּוֹעֵל (בורא) הַמְּציאוּת וְסִבָּתוֹ הָרִאשׁוֹנָה הוּא אֶחָד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" (דברים ו, ד). וּבְרֹב הַמִּדְרָשׁוֹת תִּמְצָא שֶׁהֵם אוֹמְרִים: "עַל־מְנָת לְיַחֵד אֶת־שְׁמִי, עַל־מְנָת לְיַחֲדֵנִי" וְהַרְבֵּה כְּגוֹן זֶה. כַּוָּנָתָם בְּדָבָר זֶה: שֶׁלֹּא הוֹצִיאָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים וְלֹא עָשָׂה עִמָּנוּ מַה־שֶּׁעָשָׂה בַּעֲשֵׂית חֶסֶד וַהֲטָבָה, אֶלָּא בִּתְנַאי שֶׁנִּקְבַּע בְּדַעְתֵּנוּ שֶׁהוּא אֶחָד, לְפִי שֶׁאָנוּ מְחַיְּבִים בְּכָךְ. וּבְהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת אוֹמְרִים (חכמים) 'מִצְוַת יִחוּד', וְקוֹרְאִים לְמִצְוָה זוֹ גַּם 'מַלְכוּת שָׁמַיִם', כִּי אוֹמְרִים (— מתבטאים על פעולה מסויימת, שנעשית): כְּדֵי לְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, כְּלוֹמַר הַהוֹדָאָה בַּיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה בּוֹ.

יום שישי ט"ז אייר ה'תש"ע

מצות עשה ג. ד. ט.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית — הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ עַל אַהֲבָתוֹ יִתְעַלֶּה, וְהוּא: שֶׁנִּתְבּוֹנֵן וְנִסְתַּכֵּל בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּוּיָו וּפְעֻלּוֹתָיו, כְּדֵי שֶׁנַּשִּׂיגֵהוּ וְנִתְעַנֵּג בְּהַשָּׂגָתוֹ תַּכְלִית הַתַּעֲנוּג — וְזוֹהִי תַּכְלִית הָאַהֲבָה הַמְצֻוָּה. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (דברים ו, ו) "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ" (שם ו, ה) יוֹדֵעַ אֲנִי כֵּיצַד אֹהַב אֶת־הַמָּקוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ" — שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אַתָּה מַכִּיר מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם". הִנֵּה בֵּאַרְנוּ לְךָ, שֶׁעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת תָּבוֹא לִידֵי הַשָּׂגָה, וְיִמָּצֵא לְךָ הַתַּעֲנוּג וְתָבוֹא הָאַהֲבָה בְּהֶכְרֵחַ. וּכְבָר אָמְרוּ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת גַּם־כֵּן, שֶׁנִּקְרָא אֵת כָּל־בְּנֵי הָאָדָם לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְעַלֶּה וְלָאֱמוּנָה בּוֹ, שֶׁכֵּן אִם אַתָּה אוֹהֵב אֶת־מִי־שֶׁהוּא, תְּהַלֵּלְנוּ וּתְשַׁבְּחֵנוּ וְתִקְרָא בְּנֵי־אָדָם לְאַהֲבָתוֹ — וְזֶה עַל דֶּרֶךְ הַמָּשָׁל — כָּךְ אִם תֶּאֱהַב אֶת־ה' בְּאֱמֶת בְּמַה שֶׁהִגִּיעַ לְךָ מֵהַשָּׂגַת אֲמִתּוּתוֹ, הֲרֵי שֶׁאַתָּה בְּלִי סָפֵק תִּקְרָא אֶת־הַפִּתָּאִים וְהַסְּכָלִים לִידִיעַת הָאֱמֶת שֶׁאַתָּה כְּבָר יוֹדֵעַ. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "וְאָהַבְתָּ אֵת ה'" — אַהֲבֵהוּ עַל הַבְּרִיּוֹת כְּאַבְרָהָם אָבִיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן" (בראשית יב, ה) כְּלוֹמַר: כְּמוֹ שֶׁאַבְרָהָם, לְפִי שֶׁהָיָה אוֹהֵב — כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד הַכָּתוּב: "זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי" (ישעיה מא, ח) קָרָא בְּעֹצֶם הַשָּׂגָתוֹ אֶת־בְּנֵי הָאָדָם לָאֱמוּנָה מֵרֹב אַהֲבָתוֹ, כָּךְ תֶּאֱהַבֵהוּ עַד שֶׁתִּקְרָא בְּנֵי הָאָדָם אֵלָיו.

הַמִּצְוָה הָרְבִיעִית — הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִקְבֹּעַ בְּדַעְתֵּנוּ יִרְאָתוֹ יִתְעַלֶּה וּמוֹרָאוֹ, וּבַל נִהְיֶה שַׁאֲנָנִים וּבוֹטְחִים (שלוים ושקטים בלי שום דאגה על החטאים). — אֶלָּא נָחוּשׁ לְבִיאַת עָנְשׁוֹ בְּכָל־עֵת, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" (דברים ו, יג). וּבַגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (נו.) אָמְרוּ בְּדֶרֶךְ שַׁקְלָא וְטַרְיָא עַל דְּבָרָיו יִתְעַלֶּה: "וְנֹקֵב שֵׁם־ה' מוֹת יוּמָת" (ויקרא כד, טז): וְאֵימָא פָּרוּשֵׁי (אמור, אולי, ש"נוקב" שבפסוק, הכוונה בזה להוגה את שם השם במפורש), דִּכְתִיב: (ודוגמה לכך) "אֲשֶׁר נִקְבוּ בְּשֵׁמוֹת" (במדבר א, יז) וְאַזְהַרְתֵּהּ מִן "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא"? — כְּלוֹמַר: זֶה שֶׁנֶּאֱמַר "וְנֹקֵב שֵׁם־ה'" הוּא שֶׁיַּזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם בְּלִבַּד בְּלִי שֶׁיְּבָרֵךְ. וְאִם תֹּאמַר: אֵיזֶה עָוֹן יֵשׁ בָּזֶה? נֹאמַר, (שהוא עובר על "את ה' אלהיך תירא" מפני) שֶׁהוּא מְאַבֵּד אֶת־הַיִּרְאָה. כִּי מִיִּרְאַת ה' הוּא, שֶׁלֹּא יִזְכֹּר שְׁמוֹ לְבַטָּלָה. וְהָיְתָה הַתְּשׁוּבָה עַל שְׁאֵלָה זוֹ וּדְחִיַּת דָּבָר זֶה בְּכָךְ שֶׁאָמְרוּ: "חָדָא — דְּבָעֵינָא שֵׁם בְּשֵׁם, וְלֶבָא", כְּלוֹמַר (טעם ראשון שאי אפשר לומר כן, הוא משום שיש דין שהמגדף אינו חייב עד) שֶׁיְּבָרֵךְ אֶת־הַשֵּׁם בְּשֵׁם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ "יַכֶּה יוֹסֵי אֶת־יוֹסֵי" (כלומר, עד שיזכיר שם השם ויקללו בשם השם, כגון יכה פלוני את פלוני, או יקלל שם פלוני את שם פלוני, והזכיר שם יוסי רק לדוגמה). וְעוֹד, "אַזְהָרַת עֲשֵׂה הִיא, וְכָל־אַזְהָרַת עֲשֵׂה לָא שְׁמַהּ אַזְהָרָה". כְּלוֹמַר: זֶה שֶׁאָמַרְתָּ "אַזְהַרְתֵּהּ מִן 'אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא'" לֹא יִתָּכֵן, לְפִי שֶׁזֶּה צִוּוּי — וְהוּא מִצְוַת עֲשֵׂה — וְאֵין מַזְהִירִין בַּעֲשֵׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" — מִצְוַת עֲשֵׂה.

הַמִּצְוָה הַתְּשִׁיעִית — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ויקרא כב, לב). וְעִנְיַן מִצְוָה זוֹ: שֶׁאָנוּ מְצֻוִּים לְפַרְסֵם דָּת אֱמֶת זוֹ בָּרַבִּים, וְשֶׁלֹּא נִירָא בְּכָךְ מֵהַזִּיק שׁוּם מַזִּיק, עַד שֶׁאֲפִלּוּ יָבוֹא אֵלֵינוּ אַנָּס עָרִיץ (שליט תקיף וגבור) וְיִקְרָא אוֹתָנוּ לִכְפּוֹר בּוֹ יִתְעַלֶּה — לֹא נִשְׁמַע לוֹ, אֶלָּא נִמְסֹר אֶת־עַצְמֵנוּ לַמָּוֶת בְּהֶחְלֵט; וְלֹא נִתֵּן לוֹ לַחֲשֹׁב שֶׁכָּפַרְנוּ, אַף שֶׁלִּבֵּנוּ מַאֲמִין בּוֹ יִתְעַלֶּה. (שאפילו למראית עין בלבד אסור לכפור בקדוש ברוך הוא) וְזוֹ הִיא מִצְוַת קִדּוּשׁ הַשֵּׁם שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהּ כָּל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר: שֶׁנִּמְסֹר אֶת־עַצְמֵנוּ לָמוּת בִּידֵי הָעָרִיץ עַל אַהֲבָתוֹ יִתְעַלֶּה וְהָאֱמוּנָה בְּיִחוּדוֹ, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה

בִּימֵי נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע כְּשֶׁהִכְרִיחַ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַצֶּלֶם, וְהִשְׁתַּחֲווּ כָּל־בְּנֵי אָדָם וְיִשְׂרָאֵל בִּכְלָלָם, וְלֹא הָיָה שָׁם מְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם. וְהָיָה בְּכָךְ חֶרְפָּה גְּדוֹלָה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֲבָדָה מִכֻּלָּם מִצְוָה זוֹ, וְלֹא הָיָה שָׁם מִי שֶׁמְּקַיֵּם אוֹתָהּ אֶלָּא הַכֹּל פָּחֲדוּ (דניאל ג). וְאֵין מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּכְגוֹן אוֹתוֹ הַמַּעֲמָד הֶעָצוּם שֶׁבּוֹ פָּחֲדוּ כָּל־בָּאֵי הָעוֹלָם, וְהָיָה חוֹבָה לְפָרְסֵם יִחוּדוֹ וּלְהַכְרִיז עָלָיו בְּאוֹתָהּ הָעֵת. וּכְבָר הִבְטִיחַ ה' עַל־יְדֵי יְשַׁעְיָהוּ, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה חֶרְפַּת יִשְׂרָאֵל גְּמוּרָה בְּאוֹתוֹ הַמַּעֲמָד, וְשֶׁיּוֹפִיעוּ בָּהֶם בַּחוּרִים בְּאוֹתוֹ הַמַּעֲמָד הַקָּשֶׁה, שֶׁלֹּא יַרְתִּיעֵם הַמָּוֶת, וְיַפְקִירוּ דָּמָם וִיפַרְסְמוּ אֶת־הָאֱמוּנָה וִיקַדְּשׁוּ אֶת־ה' בָּרַבִּים, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ. כִּי בִרְאֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ" (ישעיה כט, כב־כג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (אמור ט, ה־ו): "עַל־מְנָת כָּךְ הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם — עַל־מְנָת שֶׁתְּקַדְּשׁוּ אֶת־שְׁמִי בָּרַבִּים". וּבַגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (לג:) אָמְרוּ: "בֶּן־נֹחַ מְצֻוֶּה עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, אוֹ אֵינוֹ מְצֻוֶּה? תָּא שְׁמַע (בא נשמע, תשובה לשאלה): שֶׁבַע מִצְוֹת נִצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ. וְאִי אִיתָא (ואם תאמר שנצטוו גם על קדוש השם) — תְּמַנְיָא הָווֹ" (יש שמונה ולא שבע)!. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, (מזה שדנו בגמרא אם גם בן נח נצטווה על זה, ואם זה נכלל בכלל ב"שבע מצוות בני נח" אם לא, משמע) שֶׁהִיא מִכְּלַל מִסְפַּר הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה עַל יִשְׂרָאֵל, וְהֵבִיאוּ רַאֲיָתָם עַל מִצְוָה זוֹ מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כב, לב) "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין.

יום שבת קודש י"ז אייר ה'תש"ע

מצות לא תעשה סג. סה.

מצות עשה קעב.

הַמִּצְוָה הַס"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ עַל חִלּוּל הַשֵּׁם, וְהוּא הֵפֶךְ קִדּוּשׁ ה' שֶׁאָנוּ מְצֻוִּים בּוֹ, וְשֶׁקָּדַם בֵּאוּרוֹ (שכבר נתבאר) בְּמִצְוַת עֲשֵׂה הַתְּשִׁעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי" (ויקרא כב, לב). וְעָוֹן זֶה נֶחְלָק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים: שְׁנַיִם עַל הַכְּלָל וְאֶחָד עַל הַיְחִידִים (שבעם). הַחֵלֶק הַכְּלָלִי הָרִאשׁוֹן — הוּא: שֶׁכָּל־מִי שֶׁדָּרְשׁוּ מִמֶּנּוּ לַעֲבוֹר עַל אַחַת מִן־הַמִּצְוֹת בִּשְׁעַת הַשְּׁמָד (— הגזרה צווי המלך על ישראל לבטל אחת מן המצוות — כדי להעבירם על (חלק) דתם), אִם הָאֲנַס מִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִיר (שיעבור על ציווי הקדוש ברוך הוא) בֵּין בְּמִצְוֹת קַלּוֹת בֵּין בְּמִצְוֹת חֲמוּרוֹת. אוֹ מִי שֶׁדָּרְשׁוּ מִמֶּנּוּ לַעֲבוֹר עַל עֲבוֹדָה זָרָה אוֹ גִּלּוּי עֲרָיוֹת אוֹ שְׁפִיכוּת דָּמִים וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַשְּׁמָד — הֲרֵי זֶה חַיָּב לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ וְיֵהָרֵג וְאַל יַעֲבוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוַת עֲשֵׂה הַתְּשִׁעִית. וְאִם עָבַר וְלֹא נֶהֱרַג — הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת־הַשֵּׁם וְעָבַר עַל לָאו זֶה. וְאִם הָיָה זֶה בָּרַבִּים — כְּלוֹמַר: בְּמַעֲמַד עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל — הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת־הַשֵּׁם בָּרַבִּים וְעָבַר עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי" וַעֲוֹנוֹ חָמוּר מְאֹד; אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָנוּס, לְפִי שֶׁאֵין בֵּית דִּין רַשַּׁאי לְקַיֵּם עֹנֶשׁ מַלְקוּת אוֹ מִיתָה אֶלָּא עַל מֵזִיד בְּרָצוֹן בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (י, יג) בְּנוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ: "וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא" (שם כ, ה), אָמְרוּ: "הַהוּא (כלומר, לכן נאמר באיש "ההוא" לומר שרק לאיש ההוא שעליו מדבר הכתוב שהוא —) לֹא אָנוּס וְלֹא שׁוֹגֵג וְלֹא מֻטְעֶה". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בְּאֹנֶס אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, כָּל־שֶׁכֵּן מִיתַת בֵּית דִּין, אֲבָל עָבַר עַל חִלּוּל הַשֵּׁם. וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הַכְּלָלִי — גַּם־כֵּן שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם עֲבֵרָה שֶׁאֵין בָּהּ תַּאֲוָה וְלֹא הֲנָאָה, אֶלָּא מַרְאֶה בְּמַעֲשָׂיו הַזְּלִזּוּל וְהַהֶפְקֵרוּת (במצוות התורה) — הֲרֵי גַּם זֶה מְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם וּלְוֹקֶה, וּלְפִיכָךְ אָמַר: "וְלֹא־תִשְׁבְּעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ" (שם יט, יב), לְפִי שֶׁזֶּה מַרְאֶה עַל הַזְּלִזּוּל בַּצִּוּוּי הַזֶּה, וְאֵין הֲנָאָה גּוּפָנִית בְּכָךְ. וְהַחֵלֶק שֶׁעַל הַיְחִידִים (שבעם) — הוּא: שֶׁיַּעֲשֶׂה אָדָם יָדוּעַ בַּחֲסִידוּת וּבְיֹשֶׁר אֵיזֶה מַעֲשֶׂה הַנִּרְאֶה לֶהָמוֹן שֶׁהוּא עֲבֵרָה וְשֶׁכְּגוֹן מַעֲשֶׂה זֶה אֵין רָאוּי לְאוֹתוֹ חָסִיד לַעֲשׂוֹתוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מֻתָּר — הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת־הַשֵּׁם, וְהוּא אָמְרָם (יומא פו.:) "הֵיכִי דָּמֵי (כיצד יתואר) חִלּוּל הַשֵּׁם: (אמר רב) כְּגוֹן אֲנָא דְּשָׁקֵלְנָא בִּשְׂרָא מִבֵּי טַבְחָא וְלָא יָהֵיבְנָא דְּמֵי לְאַלְתַּר. (אם אקנה בשר ולא אשלם מיד, משום שכשאני מאחר לפרוע אומרים שאני גזלן ולומדים ממני לזלזל בגזל) רַבִּי פְּלוֹנִי אָמַר: כְּגוֹן אֲנָא דְּמַסְגֵּינָא (אם אלך) אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תּוֹרָה וּבְלֹא תְּפִלִּין". וּכְבָר נִכְפַּל לָאו זֶה וְאָמַר: "וְלֹא תְחַלֵּל אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'" (שם יח, כא). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּפְסָחִים (כה:) וּבְסוֹף יוֹמָא (פו.־פב.).

הַמִּצְוָה הַס"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לִנְתּוֹץ אֶת־בָּתֵּי עֲבוֹדַת ה' יִתְעַלֶּה אוֹ לְהַשְׁחִית אֶת־סִפְרֵי הַנְּבוּאָה אוֹ לִמְחוֹק אֶת־הַשֵּׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וּלְשׁוֹן הַלָּאו שֶׁבָּא בְּעִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (שם יב, ד), אַחַר שֶׁכְּבָר הִקְדִּים אֶת־הַצִּוּוּי לְאַבֵּד עֲבוֹדָה זָרָה וּלְהַשְׁמִיד שְׁמָהּ וְלִנְתּוֹץ אֶת־מִזְבְּחוֹתֶיהָ לְגַמְרֵי, הִזְהִיר וְאָמַר: "לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם". וְכָל־הָעוֹבֵר עַל אֵיזֶה דָּבָר מִזֶּה, כְּגוֹן שֶׁיְּהַרֵּס מִשֶּׁהוּ מִן־הַהֵיכָל וְהַמִּזְבֵּחַ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, אוֹ שֶׁיִּמְחֹק שֵׁם מִשְּׁמוֹת ה' — לוֹקֶה. וּבְסוֹף מַכּוֹת (כב.) נִתְבָּאֵר בִּלְשׁוֹן הַגְּמָרָא, שֶׁהַשּׂוֹרֵף עֲצֵי הֶקְדֵּשׁ — לוֹקֶה. אָמְרוּ: "וְאַזְהַרְתִּיהּ מֵהָכָא (והאזהרה נלמדת מכאן): מִן וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ, לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (שם). וְכֵן נִתְבָּאֵר שָׁם שֶׁהַמּוֹחֵק אֶת־הַשֵּׁם — לוֹקֶה. אָמְרוּ: "וְאַזְהַרְתִּיהּ מֵהָכָא: וְאַבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמָם, לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַה'". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִשְּׁבוּעוֹת.

הַמִּצְוָה הַקע"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהִשָּׁמֵעַ לְכָל־נָבִיא מִן־הַנְּבִיאִים עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם וּלְקַיֵּם כֹּל מַה־שֶּׁיְּצַוֶּה, אֲפִלּוּ יְצַוֶּה נֶגֶד מִצְוָה, אוֹ כַּמָּה מִצְוֹת מִן הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ, וּבִלְבַד

שֶׁיְּהֵא זֶה לְפִי שָׁעָה; אֲבָל לֹא שֶׁיַּנְצִיחַ תּוֹסֶפֶת אוֹ גֵּרָעוֹן (שיצוה לגרוע או להוסיף על מצוות התורה לעולם), כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהַקְדָּמַת חִבּוּרֵנוּ בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה. וְהַכָּתוּב שֶׁבּוֹ נֶאֱמַר צִוּוּי זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן" (דברים יח, טו). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן — אֲפִלּוּ אָמַר לְךָ לַעֲבוֹר עַל אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה לְפִי שָׁעָה, שְׁמַע לוֹ". וְהָעוֹבֵר עַל מִצְוָה זוֹ חַיָּב מִיתָה בְּיָדֵי שָׁמַיִם, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרַי אֲשֶׁר יְדַבֵּר (הנביא) בִּשְׁמִי אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ" (שם, יט). וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסַנְהֶדְרִין (פט.): "שְׁלֹשָׁה מִיתָתָם בִּידֵי שָׁמַיִם: הָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי הַנָּבִיא, וְנָבִיא שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ, וְהַכּוֹבֵשׁ נְבוּאָתוֹ" (שנצטווה מהקדוש ברוך הוא להתנבאות ולא ניבא), וְכֻלָּם (נלמדו —) מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרַי [אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ = מיתה בידי שמים]", אָמְרוּ: "קְרִי בֵּיהּ: לֹא־יִשְׁמַע (זה העובר על דברי הנביא), לֹא־יִשָּׁמַע (זה העובר על דברי עצמו), לֹא־יַשְׁמִע (זה הכובש נבואתו)". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף סַנְהֶדְרִין (סוף פרק אלו הן הנחנקין).

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' א

לְפִי שֶׁלֹּא לְמַדְנוּ מהפסוק בו נדרש לרבות קרובותיו לשריפה, לְחִיּוּב שריפה בִּבְתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ, שהרי לא הוזכרה בתו, משום כך הוּצְרַךְ הַכָּתוּב לוֹמַר (ויקרא כא ט), 'וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת וגו' בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף', על אף שהיה די לכתוב 'ובת כהן', אלא מייתור המילה 'איש' נלמד לבת ישראל שאף אם היא רק בת איש [הבועלה] ולא בת אשתו, והיינו בתו מאנוסתו, יש בה חיוב שריפה אם תזנה עמו.

שואלת הגמרא: אם דין בתו מאנוסתו נלמד מהפסוק העוסק בדין בת כהן, יש לשאול, אִי מַה בַּת כֹּהֵן נשואה שזינתה, ממעטים מהנאמר 'היא מחללת באש תשרף', שֶׁהִיא בִּשְׂרֵפָה וְאֵין בּוֹעֲלָהּ בִּשְׂרֵפָה אלא בחנק, וכמבואר להלן, אַף בִּתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ הנדרשת מפסוק זה, יש לומר בה שֶׁהִיא בִּשְׂרֵפָה וְאֵין בּוֹעֲלָהּ בִּשְׂרֵפָה, ואילו במשנתינו מבואר, שהבא על בתו מאנוסתו שניהם נידונים בשריפה.

אָמַר אַבָּיֵי, אָמַר קְרָא (שם), 'אֶת אֲבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף', כלומר, מִי שֶׁמְּחַלֶּלֶת אֶת אֲבִיהָ בזנותה, והיינו בת כהן שהלכה וזינתה, שבזה היא מחללת את קדושת כהונת אביה, נאמר בה שהיא חייבת שריפה ואין בועלה חייב שריפה. יָצְתָה זוֹ – בתו מאנוסתו, שֶׁאָבִיהָ מְחַלְּלָהּ בביאתו עליה, ובאופן זה לא התמעט הבועל מחיוב שריפה.

עוד מביאה הגמרא ליישב: רָבָא אָמַר, בִּשְׁלָמָא הָתָם – בבת כהן שזינתה, ניתן למעט את בועלה משריפה, משום שבמיעוט זה אַפִּיקְתֵּיהּ – התמעט דינו מִדִּינָא דְּבַת כֹּהֵן, וְאוֹקִימְתָּהּ אַדִּינָא דְּבַת יִשְׂרָאֵל – והועמד בחנק כדין בועל אשת איש ישראלית. אבל הָכָא – בדינו של הבא על בתו, אם נמעט את דינו מדין בתו, אַדִּינָא דְּמַאן מוֹקְמַת לֵיהּ – כאיזה דין נעמידו, על כרחך, אַדִּינָא דִּפְנוּיָיה מוֹקְמַת לֵיהּ, שאין לחייב את בועלה במיתה. וכיון שבודאי אין לפטור את האב לגמרי, על כרחך שיש לדונו כדין בתו.

הגמרא מבררת מהו המקור לאיסור ביאה בבתו. שואלת הגמרא: למדנו לעיל את המקור לחיובו של הבא על בתו, אבל עדיין יש לברר, אַזְהָרָה לְבִתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ מִנַּיִן – מהו המקור לאיסור ביאה על בתו. בִּשְׁלָמָא לְשיטתם של אַבָּיֵי וְרָבָא במקור מהו החיוב, מובן מהו המקור לאזהרה, דְּמַהֵיכָא דְּנַפְקָא לְהוּ – מהמקור ממנו למד כל אחד מהם את העונש, מֵהָתָם נַפְקָא לְהוּ גם את האַזְהָרָה. אֶלָּא לְשיטת הברייתא דְּתָנֵי אֲבוּהּ דְּרַבִּי אָבִין, שלומדים את העונש מהפסוק שנאמר לגבי בת כהן שזינתה, ובפסוק זה לא מוזכרת אזהרה, מַאי – מהו המקור לאיסורה. אָמַר רַבִּי אִילְעָא, האזהרה נלמדת מדאָמַר קְרָא (שם יט כט), 'אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ', והיינו, אל תחלל את בתך בזנות.

מַתְקִיף לָהּ – הקשה רַבִּי יַעֲקֹב אֲחוּהּ דְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב על דברי רבי אילעא, וכי הַאי – פסוק זה של 'אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ', לְהָכִי הוּא דְּאָתָא – לצורך לימוד זה הוא נאמר, והרי הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ [–נצרך] לְכִדְתַנְיָא בברייתא, נאמר בפסוק, 'אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ', יָכוֹל היית לפרש, שבְּכֹהֵן הַמַּשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ לְלֵוִי וְיִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר – שפסוק זה בא לאסור על כהן להשיא את בתו למי שאינו כהן, שמחללה בזה שפוסלה מאכילת תרומה כל זמן שהיא תחת בעלה, תַּלְמוּד לוֹמַר – לכך מלמדנו הכתוב 'לְהַזְנוֹתָהּ', כלומר, דווקא בְּחִילּוּל שֶׁבִּזְנוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, והיינו, בְּמוֹסֵר אֶת בִּתּוֹ לאדם המיחדה לביאת זנות שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת, ואיך אפשר לדרוש מפסוק זה גם אזהרה שלא לבוא על בתו. מיישבת הגמרא: הפסוק בודאי לא נאמר רק על מסירה לזנות, שהרי אִם כֵּן, לֵימָא קְרָא דין זה בלשון 'אַל תַּחֵל', מַאי לשון 'אַל תְּחַלֵּל' שנאמר בפסוק. על כרחך, שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי – יש ללמוד מפסוק זה שני דינים. האחד, איסור על אדם למסור את בתו לשם זנות. והשני, איסור ביאה על בתו מאנוסתו.

שואלת הגמרא: וְאַבָּיֵי וְרָבָא שלמדו את האזהרה בבתו מהיכן שלמדו את העונש, ולא מהיתור שבמילה 'תחלל', אם כן, הַאי – פסוק זה 'אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ' שיש בו ייתור, מַאי עָבְדִי לֵיהּ – מה הם דורשים ממנו. אָמַר רַבִּי מָנִי, הם דורשים שחילול זה נאמר על זֶה הַמַּשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ לְזָקֵן, שאינה מקבלתו, ובכך גורם לה לזנות. וּכְדְתַנְיָא בברייתא, נאמר בפסוק 'אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ', רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, איסור זה נאמר על זֶה הַמַּשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ לְזָקֵן, ומחמת שאינה מקבלתו, היא מזנה תחתיו. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, זֶה הַמַּשִּׂיאָהּ בִּתּוֹ בּוֹגֶרֶת ואינו משיאה, ומחמת שמתבגרת ואינה נישאת, היא מתאוה לביאה ומזנה.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין המשהה את בתו בוגרת. אומרת הגמרא: אָמַר רַב כַּהֲנָא מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא, אֵין לְךָ עָנִי בְּיִשְׂרָאֵל אֶלָּא רָשָׁע עָרוּם [–המרשיע בערמימות], וְהַמַּשְׁהֶא בִּתּוֹ בּוֹגֶרֶת ואינו משיאה. שואלת הגמרא: מלשון דברי רבי עקיבא משמע שיש שני סוגי עניים, אחד רשע ערום והאחד שמשהא את בתו בוגרת, אָטוּ [–וכי] הַמַּשְׁהֶא בִּתּוֹ בּוֹגֶרֶת לָאו רָשָׁע עָרוּם הוּא, והרי משהה אותה הוא בכדי שתוכל לשמשו ולא יצטרך לקנות שפחה, ולא אכפת לו שבזה הוא גורם לה לזנות. אָמַר אַבָּיֵי,

ביאורים למסכת סוטה דף כו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וממשיכה הברייתא, **מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ וּמֵינֶקֶת חֲבֵירוֹ, לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר לֹא יִשָּׂא אָדָם מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ וּמֵינֶקֶת חֲבֵירוֹ** שאסרו חכמים לישא אותן עד שימלאו שנתיים ללידתן, **וְאִם נָשָׂא יוֹצִיא** בגט **וְלֹא יַחֲזִיר עוֹלָמִית**, וכיון שאסורות עליו ואינן ראויות לאישות, אינן שותות, כמבואר במשנה לעיל. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יוֹצִיא וּכְשֶׁיַּגִּיעַ זְמַנּוֹ לִכְנוֹס** – לאחר השנתיים שגזרו חכמים שלא ישאנה, אז **יִכְנוֹס**, ואם כן נחשבת ראויה לאישות, ומשקים אותה, כמבואר במשנה. **וְהָרוֹבֶא** – הבחור **שֶׁנָּשָׂא עֲקָרָה וּזְקִינָה וְאֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים מֵעֵיקָּרָא** – מלפני כן, **לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה**, כיון שאסורות עליו כיון שחייב בפריה ורביה. **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר**, אין אלו נחשבות אסורות עליו, כיון **שֶׁיָּכוֹל הוּא לִישָׂא אַחֶרֶת וְלִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת הֵימֶנָּה. אֲבָל הַמְקַנֵּא לַאֲרוּסָתוֹ וּלְשׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁלּוֹ וּמִשְׁכַּנְתָּה נִסְתְּרָה** – שלא נסתרה אלא לאחר הנישואין, אז דינה **אוֹ שׁוֹתָה אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה. מְעוּבֶּרֶת וּמֵינֶקֶת עַצְמוֹ** – שהיתה אשתו מעוברת או מניקה וקינא לה, **אוֹ שׁוֹתָה** אף על פי שיתכן שתמות וימות ולדה עמה, **אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּתָהּ. חָרוֹבֶא** – הבחור **שֶׁנָּשָׂא עֲקָרָה וּזְקִינָה וְיֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים**, שכבר קיים פריה ורביה, **אוֹ שׁוֹתָה אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה. אֵשֶׁת מַמְזֵר לְמַמְזֵר, וְאֵשֶׁת נָתִין לְנָתִין, וְאֵשֶׁת גֵּר וְעֶבֶד מְשׁוּחְרָר**, שכן אלו נשואות בהיתר גמור, **וְאַיְּלוֹנִית** – נשא איילונית, ויש לו אשה ובנים, כל אלו דינן **אוֹ שׁוֹתָה אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה**. עד כאן דברי הברייתא. ומדייקת הגמרא, **קָתָנֵי מִיהָא** – על כל פנים כתוב בברייתא, **שאַיְּלוֹנִית** שותה, **תִּיוּבְתֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן** – וקשה על רב נחמן שאמר שאיילונית לדברי הכל אינה שותה.

מתרצת הגמרא, **אָמַר לָךְ רַב נַחְמָן, תַּנָּאֵי הִיא** – זו מחלוקת תנאים האם איילונית שותה או לא, והברייתא שהובאה אמנם סוברת שאיילונית שותה, **וַאֲנָא דְּאָמְרִי כִּי הַאי תַּנָּא** – ואני סובר כהתנא דלהלן שאף לרבי אליעזר איילונית אינה שותה, **דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַיְּלוֹנִית לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה, שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה על האשה ששתתה מי סוטה "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא **וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע**", ודורשים, דוקא **מִי שֶׁדִּרְכָּהּ לְהִזָּרִיעַ** – שראויה להריון, היא שותה ממי הסוטה, **יָצְאָתָה זוּ** – האיילונית **שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהִזָּרִיעַ**, וכדלעיל בדרשת רב נחמן בשם רבה בר אבוה.

שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן** שסוברים שאיילונית שותה, **הַאי "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע"** שרבי שמעון בן אלעזר למד ממנו שאיילונית אינה שותה, **מַאי עָבְדֵי לֵיהּ** – מה ילמדו רבנן מן הפסוק ההוא.

מתרצת הגמרא, **מִיבָּעֵי לְהוּ** – רבנן צריכים את הפסוק, **לְכִדְתַנְיָא**, נאמר על האשה ששתתה מי סוטה "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא **וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה [זָרַע]**", משמע שהתורה מבטיחה שיהיה לה זרע, **שֶׁאִם הָיְתָה עֲקָרָה** לפני כן, **נִפְקֶדֶת** כעת, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** לרבי עקיבא, **אִם כֵּן יִסָּתְרוּ כָּל הָעֲקָרוֹת** לבעליהן, **וְיִפָּקְדוּ** בהבטחת התורה, **וְזוּ** – אשה צנועה עקרה, שאינה רוצה להסתר, **הוֹאִיל וְלֹא נִסְתְּרָה הִפְסִידָה**. אלא, סובר רבי ישמעאל, **אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע"**, לא לומר שאם היתה עקרה גמורה תפקד, אלא לומר **שֶׁאִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת** עד היום **בְּצַעַר, יוֹלֶדֶת** מכעת **בְּרֶיוַח**, ואם היתה יולדת עד היום **נְקֵבוֹת, יוֹלֶדֶת** מכעת **זְכָרִים**, וכן אם היתה יולדת עד היום ילדים **קְצָרִים, יוֹלֶדֶת** מכעת ילדים **אֲרוּכִּים**, או אם היתה יולדת ילדים **שְׁחוֹרִים, יוֹלֶדֶת** מכעת ילדים **לְבָנִים**.

שנינו בברייתא לעיל, **אֵשֶׁת מַמְזֵר לְמַמְזֵר** או שותה או לא נוטלת כתובתה.

שואלת הגמרא, **פְּשִׁיטָא** ששותה, שהרי הם נשואים בהיתר, ונחשבת אשתו לכל דבר. מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר שלא נשקה אותה, שמא טהורה היא ועל ידי ההשקיה נתיר אותה לבעלה, **וַאֲפוּשֵׁי פְּסוּלִין לֹא לֵיפּוּשׁ** – לא נרבה פסולים בישראל, שהרי כל ולד מהם הוא ממזר, ועדיף יותר שתשאר בספק סוטה ותאסר לבעלה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שכיון שמותרת עליו ונקראת אשתו, משקים אותה ככל אשה.

עוד למדנו בברייתא לעיל, **שאֵשֶׁת גֵּר וְעֶבֶד מְשׁוּחְרָר וְאַיְּלוֹנִית** או שותות או לא נוטלות כתובה: שואלת הגמרא, **פְּשִׁיטָא** שאשת גר ואשת עבד משוחרר שותות, שהרי הם נשואים בהיתר, ונחשבות אשתו לכל דבר. מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר שלא נשקה אותן, כי כתוב בתחילת פרשת סוטה **"דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"**, ונדייק דוקא "בני ישראל" ממש, **וְלֹא גֵּרִים** ועבדים משוחררים, שהם אינם משקים את נשותיהן, **קָא מַשְׁמַע לָן** שנשותיהם שותות.

שואלת הגמרא, **וְאִימָא הָכִי נַמִּי** – אולי באמת אין נשותיהן שותות, שהרי כתוב "דבר אל בני ישראל" דוקא, כמו שדרשנו לעיל.

מתרצת הגמרא, כתוב בפסוק "דבר אל בני ישראל **וְאָמַרְתָּ**", ותוספת "ואמרת" **רִבּוּיָא הוּא** – לרבות גם נשות גרים ועבדים משוחררים, ששותות.

שנינו במשנה, **אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה כו'** [ומותרת לבעלה].

שואלת הגמרא, **(אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה) פְּשִׁיטָא** ששותה, מדוע יהיה שינוי בינה לבין אשת ישראל.

מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר שפרשת סוטה אמורה רק לגבי ישראל, כיון שכתוב בפרשת סוטה **"וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׂה"**, פירוש שלא נאנסה, והדגישה התורה בתיבת "היא" שדוקא זאת **שאֲסוּרָה** רק כשלא נאנסה, **הָא נִתְפְּשָׂה** באונס **מוּתֶּרֶת**, עליה אמרה התורה שאם קינא לה בעלה, ויש ספק אם נטמאה הרי היא שותה, אבל **וְזוּ** – אשת כהן **הוֹאִיל וְנִתְפְּשָׂה, אֲסוּרָה**, שגם אם נאנסה היא אסורה, שהרי אשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה, **אֵימָא לֹא תִּשְׁתֶּה**, ותהיה אסורה על בעלה, **קָא מַשְׁמַע לָן** ששותה.

שנינו במשנה שאשת כהן שותה **וּמוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ**.

שואלת הגמרא, **פְּשִׁיטָא** שמותרת לבעלה, שהרי שתתה ובדקוה המים שטהורה היא.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב הוּנָא**, החידוש שמותרת לבעלה הוא **בְּמִתְנַוְּנוּנָה** – שלא מתה מחמת המים, אבל מתנוונת, פירוש מכחישה והולכת, שלא תאמר שאסורה לבעלה שהרי בדקוה המים.

שואלת הגמרא, אם היא **מִתְנַוְּנוּנָה**, היא באמת אסורה לבעלה, **דְּהָא בַּדְקוּהָ מַיָּא** – שהרי בדקוה המים והוכיחו שטמאה היא, אלא שתלה לה זכות שלא מתה מיד.

מתרצת הגמרא, מה שמותרת כאן במתנוונת, משום שמדובר שלא מתנוונת במעיים ובירכים מעין סוטה הטמאה, אלא **בְּמִתְנַוְּנוּנָה דֶּרֶךְ אֵבָרִים** – ראשה ושאר אבריה כבדים עליה, ובכל אופן יש חידוש מה שמותרת לכהן, מכיון **שמַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר, **הָא זַנּוּיֵי זַנָּאי** – שהיא ודאי זינתה, ולכן מתנוונת, **וְהָא דְּלֵא בַּדְקוּהָ מַיָּא כִּי אוֹרְחֵיהּ** – ומה שלא מתנוונת דרך בדיקת המים, דהיינו במעיה ובירכיה, אלא רק בשאר אבריה, הוא **מִשּׁוּם דְּבָאוֹנָס זַנָּאי** – כיון שלא זינתה ברצון, רק באונס, **וּלְגַבֵּי כֹּהֵן** על כל פנים **אֲסִירָא**, שהרי אשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה, **קָא מַשְׁמַע לָן**, שמה שמתנוונת דרך איברים אינו משום שזינתה באונס, אלא הוא חולי אחר, ומותרת.

שנינו במשנה, **אֵשֶׁת סָרִים שׁוֹתָה**.

שואלת הגמרא, **פְּשִׁיטָא** שאשתו שותה, שהרי נישואין גמורים יש להם.

מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר כיון שהתורה כתבה שהכהן משביע את האשה "ויתן איש בך את שכבתו **מִבַּלְעָדֵי אִישֵׁךְ**", הרי **שאָמַר רַחֲמָנָא** דוקא שגם בעלה הוא בר שכבת זרע, **וְהָאי** – הסריס, **לָאו בַּר הָכִי הוּא** – שאינו בר זריעה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שגם אשת סריס שותה.

שנינו במשנה, **עַל יְדֵי כָּל עֲרָיוֹת מְקַנֵּין** – שהבעל מקנא לאשתו גם אם נסתרה עם אחד מקרוביה, כגון אביה ואחיה, או שאר עריות שבתורה.

שואלת הגמרא, **פְּשִׁיטָא** שנחשבת סתירה, ומה בכך שהם קרוביה או שאר עריות.

סוטה. פרק רביעי – ארוסה דף כו עמוד א

רש״י

לֹא שׁוֹתוֹת. דִּכְתִיב תַּחַת אִישָׁהּ: **וְלֹא יַחֲזִיר עוֹלָמִית.** קְנָסָא קְנָסוּהוּ רַבָּנָן: **לְכֶשֶׁגִּיגֵעַ זְמַנּוֹ.** לְאַחַר כ״ד חֹדֶשׁ לְלֵידַת הַוָּלָד: **וְהָרוֹבֶא.** בְּחוּר, כְּמוֹ יֶלֶד (בְּרֵאשִׁית כֹּ״ה) רַבִּיא: **מְעֻבֶּרֶת עַצְמוֹ.** שֶׁהֲיָתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת וְקִנָּא לָהּ: **אוֹ שׁוֹתוֹת.** וְלֹא אַמְרִינָן לֹא לִיקְטַלֵיהּ לְוָלָד: **אִשָּׁה מַמְזֵר לְמַמְזֵר.** כְּלוֹמַר אִשָּׁה הָרְאוּיָה לְמַמְזֵר וְנִיסֵּת לְמַמְזֵר וְקִנָּא לָהּ וְנִסְתְּרָה: **אוֹ שׁוֹתָה כוּ׳.**

וּלְקַמָּן פָּרִיךְ פְּשִׁיטָא: **אֲנָא דְּאָמְרִי כִּי הַאי תַּנָּא.** דְּאִית לֵיהּ עֲקָרָה וּזְקֵנָה שׁוֹתוֹת, מִדְּלָא נָקֵט אֶלָּא אַיְילוֹנִית וְנָסֵיב תַּלְמוּדָא מִוְּזִקְתָּה וְנִזְרְעָה זֶרַע וְלֹא מִשּׁוּם דְּאַיְנָה רְאוּיָה לְקַיְּמָה, אֲלִמָּא כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר ס״ל דְּיָכוֹל לִשָּׂא אַחֶרֶת וְלִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת וַאפ״ה אַיְילוֹנִית לֹא: וְזוּ. כָּל אִשָּׁה צְנוּעָה עֲקָרָה מִשּׁוּם דְּלֹא נִסְתְּרָה הִפְסִידָה: **לֹא לֵיפּוּשׁ פְּסוּלִין.** לֹא נַעֲשֶׂה שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם, הַלַּוַאי לֹא יִפְרֶה וְלֹא יִרְבֶּה הוֹאִיל וְכָל דּוֹרוֹתָיו מִמְּזִרְיָן: **וְהִיא לֹא נִתְפַּשָּׁה כוּ׳.** כְּלוֹמַר מַהוּ דְּתַיְמָא פָּרֶשֶׁת סוֹטָה עַל כָּרְחָךְ בְּאֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל קַיְּמָא מִדְּכְתִיב וְהִיא, מֵיעוּטָא מִשְּׁמַע זוֹ הִיא דְּכִי לֹא נִתְפְּשָׂה אֲסוּרָה הָא נִתְפְּשָׂה כוּ׳, וַעֲלָהּ קָאֵי קְרָא דְּבַתְרֵיהּ וְעָבַר עָלָיו רוּחַ וְגוֹ׳, דְּהַיְינָא דְּמַסְפְּקָא לָן בְּהָךְ אִם נִטְמְאָה וְאִם לֹא נִטְמְאָה שׁוֹתָה, אֲבָל אֵשֶׁת כֹּהֵן דְּלֵיתָהּ בִּכְלַל וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה לֵיתָהּ נַמִּי בִּכְלַל הַשְׁקָאָה, קמ״ל: **בְּמִתְנַוְּנָה.** לְאַחַר שֶׁשְּׁתָתָה אִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן דְּמָתֶרֶת לְבַעְלָהּ, דְּלֹא תֵּימָא זוֹנָה הִיא שֶׁהֲרֵי בְּדָקוּהָ הַמַּיִם: **מִתְנַוְּנָה.** הָא וַדַּאי בְּדָקוּהָ הַמַּיִם וְזוֹנָה הִיא אֶלָּא שֶׁתָּלָה לָהּ זְכוּת וְאַמַּאי מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ: **בְּמִתְנַוְּנָה דֶּרֶךְ אֲבָרִים.** שֶׁאֵינָהּ מִתְנַוְּנָה בַּמַּעַיִם וּבַיְּרָכַיִם אֶלָּא רֹאשָׁהּ וּשְׂאָר אֵבָרֶיהָ כְּבֵדִים עָלֶיהָ. מַהוּ דְּתֵימָא הָא לָאו זְכוּת תָּלָה לָהּ, דְּאִם כֵּן הֲוָה לָהּ לְהִתְנַוְּנָה דֶּרֶךְ בְּדִיקַת הַמַּיִם, אֶלָּא בְּאֹנֶס זִנְתָּה לְפִיכָךְ מִתְנַוְּנָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ וּלְכֹהֵן מִיהָא תִּיתְסַר: **מִבַּלְעָדַי אִישֵׁךְ.** מִשְּׁמַע דְּאִישָׁהּ בַּר הָכִי הוּא: **קָא מַשְׁמַע לָן.** דִּלְמֵיקְדַּם שְׁכִיבַת בַּעַל לְבוּעַל הוּא דְּאָתָא, וְסָרִיס בַּר שְׁכִיבָה הוּא וְאַף עַל גַּב דְּלָאו בַּר זְרִיעָה הוּא. וּבְסָרִיס חַמָּה קָאָמַר, דְּמִתֶּר לְקַיְּמָהּ, וְלֹא בְּסָרִיס אָדָם שֶׁאָסוּר לְקַיְּמָהּ מִשּׁוּם לֹא יָבֹא פְּצוּעַ דַּכָּא (קְרָיִס כנ״)

מהו

תוספות

[שנשא עקרה וזקינה וכו׳]. ותימה אמאי לא תנא איילונית בהדי עקרה וזקינה: **לא** ישא אדם מעוברת חבירו. בירושלמי עליו הכתוב אומר (משלי כג) אל תשיג גבול עולם ובשדה יתומים אל תבא ומודים חכמים לרבי אלעזר שאם היו לו בנים ואשה [שהיא שותה או לא נוטלת כתובה היו לו אשה ובנים] ומתו בין קינוי לסתירה כבר נראית לשתות: **מעוברת** עצמו או שותה וכו׳. רש״י פי׳ ולא אמרינן דלא לקטליה לולד ותימה אמאי אית לן למקטליה מה איכפת לן נמתין עד שתלד הא תנן בפ״ק דערכין (דף ז.) האשה היוצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד והתם גזירת הכתוב הוא ומתו גם שניהם לרבות את הולד והתם משמע טעמא דרבי קרא הא לא רבי קרא לא קטליניה ליה משום דממונא דבעל הוא כדכתיב (שמות כא) כאשר ישית עליו בעל האשה והכא הכי פירושא מעוברת עצמו אע״ג דקינא לה כשהיא מעוברת שותה לאחר שתלד ולא אמרינן כמו גבי מעוברת חבירו דאי קינא לה כשהיא מעוברת וילדה ומת הולד או הפילה אפ״ה אינה שותה דלאו בת קינוי היתה דממעט לה בספרי מכי תשטה אשתו וכדאמרינן בירושלמי לא היו [לו] אשה ובנים וכו׳ כבר [נראית] שלא לשתות: **אמר** לו רבי ישמעאל א״כ יסתרו כל עקרות ויפקדו. תימה ור׳ ישמעאל לימא ליה לנפשיה יסתרו כל יולדות בצער וילדו בריוח וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה: **ואמרת** ריבויא הוא. תימה והא אפיקתיה לעיל (דף כד.) לרבות הארוסה ושומרת יבם לקינוי: **וזו** הואיל ונתפשה אסורה אימא לא תשתה כלל קמ״ל. תימה לר״י אמאי לא פריך הכא ואימא הכי נמי כדפריך לעיל ונראה כל היכא דקרא דמסיק אדעתיה מתוכו למדרש הכי ומדריש לדרשא אחריתי לא פריך ואימא ה״נ דקמ״ל דכך ניתן למדרש למשה בסיני ולא בע״א כגון והיא נתפשה לאסור אשת כהן מבלעדי אישך מי שקדמה שכיבת בעל אבל לעיל בני ישראל משמע בהדיא למעוטי גרים וכן בפרק שני דיבמות (דף כב.) בגמרא דמי שיש לו אח מ״מ זוקק את אשת אחיו ליבום דקא פריך פשיטא אחיו הוא מהו דתימא לילף אחוה אחוה מבני יעקב קמ״ל התם פריך ואימא הכי נמי משום דאין גזרה שוה למחצה וצריך טעמא להוציא מאותה סברא או קרא וכן לענין ליורשו (שם:) וליטמא לו פשיטא אחיו הוא סד״א לא יטמא בעל בעמיו יש בעל שמטמא ויש שאינו מטמא הא כיצד מטמא לאשתו כשרה ואינו מטמא לאשתו פסולה ה״נ קמ״ל ואימא הכי נמי דהא קרא מעמט פסולין והאי פסול הוא וכן בפ״ק דערכין (דף ז.) גבי האשה שיוצאת ליהרג אין ממתינים לה עד שתלד פשיטא גופה היא מהו דתימא (כי) כאשר ישית עליו בעל האשה כתיב והאי ממונא דבעל הוא קמ״ל ואימא ה״נ דמאי [דהא] נפקא לן מהתם דממונא דבעל הוא אבל הכא כיון דאשמועינן דעיקר קרא לדרשא אחריתי תו לא סלקי דעתא למעוטי מיניה מידי וכן פר״י: **אשת** סריס . רש״י פי׳ בסריס חמה ולא בסריס אדם שאסור לקיימה ולא ידענן מנלן דסריס אדם כגון ששתה כוס עיקרין דאסור לקיימה אי משום האי ברייתא דמייתי בפרק שני דיבמות (דף כ:) ובפרק הערל (שם דף פט:) פצוע דכא וכרות שפכה סריס אדם והזקן וכו׳ עד אסור לקיימה הא קתני נמי זקן וכי זקן אסור לקיים אלא על כרחיך אפצוע דכא וכרות שפכה קאי כדקתני טעמא משום שנאמר לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה אבל אסריס דקתני בברייתא לא ידענא מנליה דקאי נמי עלה:

מעֻבֶּרֶת חֲבֵירוֹ וּמֵינֶקֶת חֲבֵירוֹ, לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא יִשָּׂא אָדָם מְעֻבֶּרֶת חֲבֵירוֹ וּמֵינֶקֶת חֲבֵירוֹ, וְאִם נָשָׂא, יוֹצִיא וְלֹא יַחֲזִיר עוֹלָמִית. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יוֹצִיא וּכְשֶׁגִּיגֵעַ זְמַנּוֹ לְכַנּוֹס יְכַנּוֹס. וְהָרוֹבֶא שֶׁנָּשָׂא עֲקָרָה וּזְקֵנָה, וְאֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים מֵעַכְּשָׁו, לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה. ר׳ אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר: יָכוֹל הוּא לִישָׂא אַחֶרֶת וְלִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת הֵימֶנָּה. אֲבָל הַמְקַנֵּא לַאֲרוּסָתוֹ וּלְשוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁלּוֹ, וּמְשֻׁכְּנָסָה נִסְתְּרָה, אוֹ שׁוֹתָה אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה. מְעֻבֶּרֶת וּמֵינֶקֶת עַצְמוֹ, אוֹ שׁוֹתָה אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּתָהּ. הָרוֹבֶא שֶׁנָּשָׂא עֲקָרָה וּזְקֵנָה, וְיֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, אוֹ שׁוֹתָה, אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה. אֵשֶׁת מַמְזֵר לְמַמְזֵר, וְאֵשֶׁת נָתִין לְנָתִין, וְאֵשֶׁת גֵּר עֶבֶד מְשׁוּחְרָר, וְאַיְילוֹנִית אוֹ שׁוֹתָה, אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה. קָתְנֵי מִיהָא אַיְילוֹנִית, תְּיוּבְתֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן אָמַר לֵהּ רַב נַחְמָן: תַּנָּאֵי הִיא, וַאֲנָא דַּאֲמַרִי כִּי הַאי תַּנָּא. דְּתַנְיָא, ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַיְילוֹנִית לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע" מִי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהִזָּרֵעַ, יָצְאָתָה זוֹ שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהִזָּרֵעַ. וְרַבָּנַן הַאי "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע" מַאי עֲבִדֵי לֵיהּ? מִיבָּעֵי לְהוּ לְכִדְתַנְיָא: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה", שֶׁאִם הָיְתָה עֲקָרָה נִפְקְדָה, דִּבְרֵי ר׳ עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ ר׳ יִשְׁמָעֵאל: אִם כֵּן יִפְתְּרוּ כָּל הָעֲקָרוֹת, וְיִפָּקְדוּ, וְזוֹ, הוֹאִיל וְלֹא נִסְתְּרָה, הִפְסִידָה?! אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע", שֶׁאִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּצַעַר, יוֹלֶדֶת בְּרֶיוַח. נְקֵבוֹת, יוֹלֶדֶת זְכָרִים. קְצָרִים, יוֹלֶדֶת אֲרֻכִּים. שְׁחוֹרִים, יוֹלֶדֶת לְבָנִים. אֵשֶׁת מַמְזֵר לְמַמְזֵר. פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא: אַפּוּשֵׁי פְּסוּלִין לֹא לֵיפּוּשׁ, קָא מַשְׁמַע לָן: אֵשֶׁת גֵּר וְעֶבֶד מְשׁוּחְרָר, וְאַיְילוֹנִית: פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְלֹא גֵּרִים, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאִימָא הָכִי נַמִּי? "וְאָמַרְתָּ" רִבּוּיָא הוּא: אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה פְּשִׁיטָא מַהוּ דְּתֵימָא, "וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה" אֲסוּרָה, הָא נִתְפְּשָׂה מוּתֶּרֶת, וְזוֹ הוֹאִיל וְנִתְפְּשָׂה אֲסוּרָה, אֵימָא לֹא תִּשְׁתֶּה, קָא מַשְׁמַע לָן: וּמוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ: פְּשִׁיטָא? אָמַר רַב הוּנָא: בְּמִתְנַוְּנָה. מִתְנַוְּנָה? הָא בְּדָקוּהָ מַיָּא? בְּמִתְנַוְּנָה דֶּרֶךְ אֵבָרִים, מַהוּ דְּתֵימָא: הָא זַנּוּיֵי זָנֵאי, וְהָא דְּלֹא בְּדָקוּהָ מַיָּא כִּי אוֹרְחֵיהּ, מִשּׁוּם דְּבַאוֹנֶס זָנֵאי וּלְגַבֵּי כֹּהֵן אֲסִירָא, קָא מַשְׁמַע לָן: אֵשֶׁת סָרִיס שׁוֹתָה פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא: "מִבַּלְעָדֵי אִישֵׁךְ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו בַּר הָכִי הוּא, קָא מַשְׁמַע לָן: שֶׁעַל יְדֵי כָּל הָעֲרָיוֹת מְקַנְּנִין: פְּשִׁיטָא

מהו

אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה כוּ׳: אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה פְּשִׁיטָא מַהוּ דְּתֵימָא, "וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה" אֲסוּרָה, הָא נִתְפְּשָׂה מוּתֶּרֶת, וְזוֹ הוֹאִיל וְנִתְפְּשָׂה אֲסוּרָה, אֵימָא לֹא תִּשְׁתֶּה, קָא מַשְׁמַע לָן: וּמוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ: פְּשִׁיטָא? אָמַר רַב הוּנָא: בְּמִתְנַוְּנָה. מִתְנַוְּנָה? הָא בְּדָקוּהָ מַיָּא? בְּמִתְנַוְּנָה דֶּרֶךְ אֵבָרִים, מַהוּ דְּתֵימָא: הָא זַנּוּיֵי זָנֵאי, וְהָא דְּלֹא בְּדָקוּהָ מַיָּא כִּי אוֹרְחֵיהּ, מִשּׁוּם דְּבַאוֹנֶס זָנֵאי וּלְגַבֵּי כֹּהֵן אֲסִירָא, קָא מַשְׁמַע לָן: אֵשֶׁת סָרִיס שׁוֹתָה פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא: "מִבַּלְעָדֵי אִישֵׁךְ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו בַּר הָכִי הוּא, קָא מַשְׁמַע לָן: שֶׁעַל יְדֵי כָּל הָעֲרָיוֹת מְקַנְּנִין: פְּשִׁיטָא

מהו

סוטה. פרק רביעי – ארוסה דף כו עמוד ב

תוספות

אבל הא הואיל ואסורה וקיימא אימא לא קא משמע לן. תימה הא שמעינן לה מאלמנה לכהן גדול דאסירה וקיימא לבעל ואפ׳ הכי איצטריך קרא דכי תשטה אשתו למעוטי הא לאו הכי הוה שותה וכן על מה שאמר איש אמר רחמנא ולא קטן נראה דדוקא משתיה ממעט לה קרא אבל נאסרה על ידי בן תשע שנים ויום אחד אע״פ שאינו איש שהרי ביאתו פוסלת בתרומה כדאיתא בפרק אלמנה (יבמות דף סח.) ונסקלת הערוה על ידו כדאיתא בפ׳ ד׳ מיתות (סנהדרין דף נה:) ומקומו בפרק יוצא דופן (נדה דף מה.) דומיא דכל עריות מקנא על ידן דלא איצטריך לאשמועינן אלא דשותות אבל דנאסרו פשיטא וכי משום דעריות נינהו גריעי:

שחוף . פירש רבינו חננאל שאינו בועל כדרכו ואינו מזריע דתניא איזהו מרוח אשך זה הקליטים שנכנס רוח באשכיו דברי ר״ע רבי ישמעאל אומר זה השחוף תימה אמאי נקט שמואל שחוף ולא נקט סריס ושמא שחוף הוי רבותא טפי:

אבל הא הואיל ואסירא וקיימא. תימא מאי קמ״ל רב הונא והא מתני׳ היא ע״י כל עריות מקנין וי״ל דהכי פירושו מי שנאסר בכל בת ישראל ע״י בעילת זנות אפילו אינה קרובתו יצא עובד כוכבים דבלאו הכי כל בת ישראל מתסרא וקיימא לגביה: **יצא** עובד כוכבים שאין לו אלמנות וגירושין בה. פירש רש״י דנפקא לן מדכתיב אשר ינאף את אשת רעהו פרט לאשת אחרים תימה והא נפקא לן בקידושין בפרק האומר מלא תתחתן בם וכמדומה דלא אתי קרא פרט לאשת אחרים אלא למעוטי ישראל הבא על העובדת כוכבים אשת עובד כוכבים וקמ״ל אע״ג דבעולת בעל יש להן ישראל בעובדת כוכבים פטור:

למעוטי בהמה. תימה דהכא משמע דבזנות תליא מילתא אם כן רבא דאמר בפ׳ הבא על יבמתו (יבמות דף נד.) דיש זנות לבהמה מתני׳ למעוטי מאי וכי אית לן למימר דל״ל דשמואל או דרב [המנונא] הונא:

מנא הא מילתא דאמרי רבנן אין זנות לבהמה. ה״ג בפ׳ כל האסורין (תמורה ל:) מנא הא מילתא דאין זנות לבהמה אמר ליה לא נישתמיט קרא ונכתוב אתנן זונה וכלב א״נ הכי אתנן כלב וכו׳: **אלא** למאן דאמר הערוה זו נשיקה מאי איכא למימר. והיינו שמואל בפ׳ הבא על יבמתו (יבמות דף נה:) והכא אליביה דשמואל נמי מסקינן ותימה אדרבה איפכא מסתברא למאן דאמר הערוה זו נשיקה וחשיבה ביאה גבי שאר עריות היינו דאיצטריך קרא הכא למעוטי אלא למ״ד הערוה זו הכנסת עטרה ולא חשיבה נשיקה גבי שאר עריות הכא מאי איצטריך למעוטה:

רש״י

מַהוּ דְּתֵימָא, "נִטְמְאָה" "נִטְמְאָה" שְׁנֵי פְּעָמִים, אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל, הֵיכָא דְּקָא מִיתַּסְּרָא בְּהָא זְנוּת. אֲבָל הָא הוֹאִיל וְאֲסוּרָה וְקַיְּימָא, אֵימָא לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן: חוּץ מִן הַקָּטָן וְכוּ׳: אִישׁ אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא קָטָן, וְשֶׁאֵינוֹ אִישׁ. לְמַעוּטֵי מַאי? אֵילִימָא לְמַעוּטֵי שָׁחוּף, וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל: שָׁחוּף מְקַנְּיָן עַל יָדוֹ, וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה! מְקַנְּיָן עַל יָדוֹ, פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא: "וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לָאו בַּר הָכִי הוּא, קָא מַשְׁמַע לָן. "וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה" פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא: "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, דְּאִית לֵיהּ זֶרַע לְיַחֵלֵל, דְּלֵית לֵיהּ זֶרַע לֹא לְיַחֵלֵל, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֶלָּא לְמַעוּטֵי גּוֹי, וְהָאָמַר רַב הַמְנוּנָא: גּוֹי מְקַנְּיָן עַל יָדוֹ וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה. מְקַנְּיָן עַל יָדוֹ, פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא: "נִטְמְאָה" "נִטְמְאָה" שְׁתֵּי פְּעָמִים, אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל, הֵיכָא דְּקָמִיתַּסְּרָא בְּהָא זְנוּת. אֲבָל הָא הוֹאִיל וַאֲסוּרָה וְקַיְּימָא, אֵימָא לֹא, קָמַשְׁמַע לָן. וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה, פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא: "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר" אָמַר רַחֲמָנָא, דְּבַר הֲוָיָה אִין, דְּלָאו בַּר הֲוָיָה לֹא, קָמַשְׁמַע לָן דְּפָסֵיל מִדְּר׳ יוֹחָנָן, דְּאָמַר ר׳ יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר׳ יִשְׁמָעֵאל: מִנַּיָּן לְגוֹי, וְעֶבֶד שֶׁבָּאוּ עַל הַכֹּהֶנֶת, וְעַל הַלְוִיָּה, וְעַל בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁפְּסָלוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה" מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַלְמָנוּת וְגֵרוּשִׁין בָּהּ, יָצְאוּ גּוֹי וְעֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ אַלְמָנוּת וְגֵרוּשִׁין בָּהּ. וְאֶלָּא לְמַעוּטֵי מַאי? אָמַר רַב פַּפָּא: לְמַעוּטֵי בְּהֵמָה, שֶׁאֵין זְנוּת בִּבְהֵמָה. אָמַר לֵיהּ רָבָא מִפְּרַזְקִיָּא לְרַב אַשִׁי: מְנָא הָא מִילְּתָא דַּאֲמוּר רַבָּנַן אֵין זְנוּת בִּבְהֵמָה? דִּכְתִיב: "לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב" וְתַנְיָא: "אֶתְנַן כֶּלֶב" וּמְחִיר זוֹנָה מוּתָּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "גַּם שְׁנֵיהֶם", שְׁנַיִם וְלֹא אַרְבָּעָה. וְאֶלָּא "שִׁכְבַת זֶרַע" לָמָּה לִי? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא "שִׁכְבַת זֶרַע" פְּרָט לְדָבָר אַחֵר. מַאי "דָּבָר אַחֵר"? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: פְּרָט לְשֶׁקִּינֵּא לָהּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. אָמַר לֵיהּ רָבָא, "מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה" כְּתִיב? אֶלָּא אָמַר רָבָא: פְּרָט לְשֶׁקִּינֵּא לָהּ דֶּרֶךְ אֲבָרִים. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: פְּרִיצוּתָא בְּעָלְמָא הִיא, וּפְרִיצוּתָא מִי אָסַר רַחֲמָנָא? אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: פְּרָט לְשֶׁקִּינֵּא לָהּ בִּנְשִׁיקָה, הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר הַעֲרָאָה זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה, אֲבָל נְשִׁיקָה, וְלֹא כְּלוּם הִיא, הַיְינוּ דְּאִתֵּי קְרָא לְמַעוּטֵי נְשִׁיקָה. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר הַעֲרָאָה זוֹ נְשִׁיקָה, מַאי אִיכָּא לְמִימַר? לְעוֹלָם לְשֶׁקִּינֵּא לָהּ דֶּרֶךְ אֲבָרִים, וְמַהוּ דְּתֵימָא, בִּקְפִידָא דְּבַעַל תַּלְיָא רַחֲמָנָא וּבַעַל הָא קָא קָפֵיד, קָמַשְׁמַע לָן. אָמַר שְׁמוּאֵל: יְשָׁא אָדָם לְהִבָּעֵל שְׁלָא כְּדַרְכָּהּ: **מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה כְּתִיב.** הִקְשׁוּ שְׁנֵי מִשְׁכְּבוֹתֶיהָ לְכָל דְּבָרִים, וְכֵיוָן דְּנֶאֱסֶרֶת עָלָיו אַמַּאי לֹא הֲוֵי קִנּוּי: דֶּרֶךְ **אֲבָרִים פְּרִיצוּתָא בְּעָלְמָא הוּא.** שׁוֹבֵב עִמָּהּ בְּקָרוּב בְּשָׂר: **פְּרִיצוּתָא מִי קָאָסַר רַחֲמָנָא.** אִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ בְּהָכֵי, וְכֵיוָן דְּלֹא מִתַּסְּרָא עָלָיו בְּהָכֵי פְּשִׁיטָא דְּלָאו קִנּוּי הוּא: **בִּנְשִׁיקָה.** מְשִׁיק הַשַּׁמָּשׁ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: **הַיְינוּ דְּאָתָא קְרָא לְמַעוּטֵיהּ.** דְּלֹא תֵּימָא הַעֲרָאָה הִיא: **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר.** בִּיבָמוֹת (קף נה:) הַעֲרָאָה הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה שֶׁהִיא כִּגְמַר בִּיאָה בְּכָל הָעֲרָיוֹת כְּדִכְתִיב (ויקרא כ) אֶת מְקוֹרָהּ הֶעֱרָה אֶת שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה זוֹ נְשִׁיקָה, מַאי אִיכָּא לְמִימַר, הֵיכִי מְצִית לְמִימַר דְּאָתָא קְרָא לְמַעוּטֵהּ, הָלַא כִּגְמַר בִּיאָה הִיא לְכָל דָּבָר חוּץ מִשֶּׁפָּחָה חֲרוּפָה: **בִּקְפִידָא דְּבַעַל תַּלְיָא.** דִּכְתִיב וְקִנָּא, וּבַעַל הָא חָזִינָן לֵיהּ דְּקָפִיד שֶׁהֲרֵי קִנָּא לָהּ עַל כָּךְ:

ביאורים למסכת סוטה דף כו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מתרצת הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא – הייתי אומר, כיון שכתוב בפרשת סוטה "נִטְמָאָה" "נִטְמָאָה" שְׁנֵי פְּעָמִים, ודורשים את שני הפסוקים, אֶחָד שאסורה לַבַּעַל, וְאֶחָד שאסורה לַבּוֹעֵל, והייתי סובר שהתורה אומרת לקיים דין סוטה רק הֵיכָא דְּקָא מִיתַּסְּרָא בְּהָא זְנוּת – במקום שנאסרת רק מחמת זנות זו על הבועל, אֲבָל הָא – זו שקינא לה בעלה שנסתרה עם אחד העריות, הוֹאִיל וַאֲסוּרָה וְקַיְימָא – כבר אסורה על הבועל לפני הזנות הזו, אֵימָא לֹא – הייתי אומר שלא שותה, קָא מַשְׁמַע לָן שכל מה שבא הפסוק הוא רק כדי לאסור אותה על ידי זנות זו כשלא היתה אסורה לפני כן, אך גם כשאסורה לפני כן כגון בקרובים ועריות, יש בה דין סוטה להשקותה וכו'.

שנינו במשנה, על ידי כל העריות מקנין חוץ מִן הַקָּטָן [וְכוּ'] וממי שאינו איש. מבארת הגמרא, מה שמיעטנו קטן מקינוי, שאין הבעל מקנא לאשתו אם נסתרה עם קטן, למדנו מהפסוק "ושכב אִישׁ אותה" אָמַר רַחֲמָנָא, ומדייקים, דוקא "איש" וְלֹא קָטָן.

שואלת הגמרא, מה ששנינו במשנה וְשֶׁאֵינוֹ אִישׁ – שאין הבעל מקנא לאשתו אם נסתרה עם מי שאינו איש, לְמַעוּטֵי מַאי – מי הוא זה שאינו איש. מנסה הגמרא לתרץ, אִילֵימָא לְמַעוּטֵי שָׁחוּף – אם נאמר שבא למעט אדם שבשרו נשחף וכלה ויבש ואין לו כח, וזהו מה שכתוב בקללות שבתורה "את השחפת". דוחה הגמרא, וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל שָׁחוּף כן מְקַנְּין עַל יָדוֹ, וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה שאם היה השחוף מהפסולים בקהל, ובא על בת כהן פוסל אותה מלאכול בתרומה, ויבואר להלן. על כל פנים רואים במפורש שהבעל מקנא לאשתו כשנסתרה עם שחוף, ואי אפשר לפרש שזו כוונת המשנה 'שאינו איש'.

ומבררת הגמרא את עצם דברי שמואל, לפני שתמשיך לברר מה כוונת המשנה 'שאינו איש'. מה שאמר שמואל ששחוף מְקַנְּין עַל יָדוֹ, שואלת הגמרא פְּשִׁיטָא, למה שלא יקנא הבעל. ומתרצת הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא – הייתי אומר כיון שהפסוק אומר בפרשת סוטה "וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לָאו בַּר הָכִי הוּא – והרי שחוף אינו ראוי להזריע, אם כן לא יקנא הבעל על ידו, קָא מַשְׁמַע לָן שמקנין על ידו, והלימוד של "שכבת זרע" בא ללמד דבר אחר שיבואר להלן.

עוד מבררת הגמרא, מה שאמר שמואל על שחוף וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה, שואלת הגמרא והרי זה פְּשִׁיטָא, שהרי בת כהן שבא עליה אחד מן הפסולים, כגון גוי או עבד או חלל או נתין או ממזר, נפסלה מלאכול יותר בתרומה, ומה החידוש אם הפסול הוא שחוף.

מתרצת הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא – הייתי אומר כיון שכתוב בדיני כהן "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, והיתה התורה יכולה לכתוב "לא יחל", ומהכפילות "לא יחלל" דורשים שני חילולים, אחד שמחלל את האשה ואחד שמחלל את זרעה, אם כן דוקא דְּאִית לֵיהּ זֶרַע לִיחַלֵּל – מי שיכול שיכול להביא זרע מחלל אשה מכהונה בביאתו, דְּלֵית לֵיהּ זֶרַע לֹא לִיחַלֵּל – אבל מי שאינו יכול להביא זרע, כגון השחוף, לא יחלל אשה מכהונה בביאתו, קָא מַשְׁמַע לָן שפוסל אותה מכהונה.

חוזרת הגמרא לברר מה כוונת המשנה שמי 'שאינו איש' אין מקנין על ידו, וְאֶלָּא 'שאינו איש' לְמַעוּטֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שאם האשה נסתרה עם גוי, אין בעלה מקנא לה, שואלת הגמרא, וְהָאָמַר רַב הַמְנוּנָא עוֹבֵד כּוֹכָבִים כן מְקַנְּין עַל יָדוֹ, וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה וכדלעיל. על כל פנים רואים במפורש שהבעל מקנא לאשתו כשנסתרה עם גוי, ואי אפשר לפרש שזו כוונת המשנה 'שאינו איש'.

ושוב מבררת הגמרא את עצם דברי רב המנונא, לפני שתמשיך לברר מה כוונת המשנה 'שאינו איש'. מה שאמר רב המנונא שגוי מְקַנְּין עַל יָדוֹ, שואלת הגמרא פְּשִׁיטָא, למה שלא יקנא הבעל. ומתרצת הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא – הייתי אומר כיון שאומרת התורה בפרשת סוטה "נִטְמָאָה" "נִטְמָאָה" שְׁתֵּי פְּעָמִים כדלעיל, ולמדנו שבא לרבות אֶחָד שאסורה לַבַּעַל וְאֶחָד שאסורה לַבּוֹעֵל, והייתי סובר שהתורה אומרת לקיים דין סוטה רק הֵיכָא דְּקָמִיתַּסְּרָא בְּהָא זְנוּת – במקום שנאסרת רק מחמת זנות זו על הבועל, אֲבָל הָא – שקינא לה בעלה שנסתרה עם גוי, הוֹאִיל וַאֲסוּרָה וְקַיְימָא – כבר אסורה על הגוי הבועל לפני הזנות הזו, אֵימָא לֹא – הייתי אומר שלא שותה, קָמַשְׁמַע לָן שמקנין על ידו.

עוד מבררת הגמרא, מה שאמר רב המנונא על גוי וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה, שואלת הגמרא והרי זה פְּשִׁיטָא, שבת כהן שבא עליה גוי נפסלה מלאכול בתרומה, כמו כל הפסולים, וכדלעיל.

מתרצת הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא – הייתי אומר "וְבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר היא בתרומת הקדשים לא תאכל", אָמַר רַחֲמָנָא, – נאמר בתורה בדיני כהונה, ומפסוק זה דורשים שאם נבעלה האשה למי שהוא 'זר' אצלה בנישואין, דהיינו הפסולים בחיתון, פוסלים אותה בתרומה, כמו שכתוב בהמשך הפסוק, 'היא בתרומת הקדשים לא תאכל', והייתי חושב שמלשון התורה "תהיה" נדייק הָכַר הֲוָיָה – שרק מי שתופסים בו קידושין, יהודי, אלא שהוא פסול, כגון ממזר או נתין או חלל, אִין – כן פוסל אותה בביאתו מלאכול בתרומה, אבל דְּלָאו בַּר הֲוָיָה – שאינו בתורת הויה כלל, שאין תופסים בו קידושין, כגון גוי ועבד, לֹא פוסל אותה בביאתו, קָמַשְׁמַע לָן רב המנונא, דְּפָסֵיל גוי את האשה בביאתו, מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִנַּיִן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד שֶׁבָּאוּ עַל הַכֹּהֶנֶת וְעַל הַלְוִיָּה וְעַל בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁפְּסָלוּהָ מן הכהונה כדלעיל, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה, מלחם אביה תאכל", הרי שבת כהן שאין לה זרע ונתאלמנה או נתגרשה, חוזרת לבית אביה לאכול בתרומה, ומדייקים, דוקא כשהיתה נשואה לִמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַלְמָנוּת וְגֵירוּשִׁין בָּהּ, כל יהודי, שיש לו דיני אלמנות וגירושין כיון שקידושיו תפסו, יָצְאוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ דיני אַלְמָנוּת וְגֵירוּשִׁין בָּהּ, שהרי אין קידושין תופסים בו, פוסלים את האשה בביאתם מן הכהונה.

חוזרת הגמרא לברר מה כוונת המשנה שמי 'שאינו איש' אין מקנין על ידו, ושואלת וְאֶלָּא 'שאינו איש' לְמַעוּטֵי בְּהֵמָה, שאם נסתרה האשה עם בהמה אין בעלה מקנא לה, דְּאֵין זְנוּת בַּבְּהֵמָה – שאין האשה נחשבת זונה בביאת בהמה, ואינה נאסרת על בעלה.

מבררת הגמרא באותו ענין, אָמַר לֵיהּ רָבָא מִפַּרְזִקְיָא [– שם מקום,] לְרַב אַשֵׁי, מָנָא הָא מִילְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן – מהיכן למדו רבנן את הדין שאֵין זְנוּת בְּבְהֵמָה.

מהא דִּכְתִיב בדיני הבאת קרבנות לבית המקדש "לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בית ה' אלהיך וגו' כי תועבת ה' גם שניהם", וְתַנְיָא דייקו מלשון הפסוק שרק "אתנן זונה ומחיר כלב" אסורים, אבל אֶתְנַן כֶּלֶב – אדם אמר לזונה קחי טלה והבעלי לכלבי, וּמְחִיר זוֹנָה – שהיתה לו שפחה זונה, והחליף אותה בטלה, מוּתָּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר בסוף הפסוק "גַּם שְׁנֵיהֶם", ומדייקים, שְׁנַיִם אסורים, וְלֹא אַרְבָּעָה. ואם כן ממה שהתירו אתנן כלב, רואים שביאת כלב אינה נחשבת זנות, כי אם היתה נחשבת זנות היה אסור האתנן שניתן בעבורה.

חוזרת הגמרא לברר את תחילת דבריה, ושואלת, וְאֶלָּא לפי דברי שמואל דלעיל, שאשה שנסתרה עם שחוף בעלה מקנא לה, וביארה הגמרא שלא תלמד מ"ושכב איש אותה שכבת זרע" שצריך דוקא מי שהוא מזריע, אם כן מה שאמר הפסוק "שִׁכְבַת זֶרַע" לָמָּה לִי – מה בא למעט. מתרצת הגמרא, מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, כתוב בפסוק דלעיל "ושכב איש אותה שכבת שִׁכְבַת זֶרַע", פְּרָט לְדָבָר אַחֵר, שיש קינוי של הבעל שהתרה בה שלא תסתר עם פלוני, אך לא לביאה ממש בהוצאת זרע, אלא לדבר אחר, והוא לא נחשב קינוי.

שואלת הגמרא, מַאי דָּבָר אַחֵר, שאמרת עליו שאינו נקרא קינוי. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, פְּרָט לְשֶׁקִּינָא לָהּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ – שלא קינא לה בעלה שלא תסתר עם פלוני לביאה רגילה, אלא לביאה שלא כדרך איש ואשה, שאין לזה דין קינוי להחשיבה סוטה.

מקשה הגמרא, אָמַר לֵיהּ רָבָא, והרי ביאה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ אוסרת אשה כמו ביאה כדרכה, שהרי "מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה" כְּתִיב בתורה, "משכבי" בלשון רבים, לדמות משכב שלא כדרכה למשכב כדרכה, שבשניהם נאסרת, ואיך אמרת שאינו נקרא קינוי. מתרצת הגמרא אֶלָּא מהו 'דבר אחר', אָמַר רָבָא, מה שכתוב בתורה "ושכב איש אותה שכבת זרע" בא למעט פְּרָט לְשֶׁקִּינָא לָהּ דֶּרֶךְ אֲבָרִים – שקינא לה בעלה שלא תסתר עם פלוני לשכב עמו בקירוב אברים, ולא קינא לה לביאה כלל.

שואלת הגמרא, אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, קירוב דרך אברים פְּרִיצוּתָא בְּעָלְמָא הִיא, וּפְרִיצוּתָא מִי אָסַר רַחֲמָנָא – האם התורה אסרה אשה על בעלה

המשך בעמוד ק

ביאורים למסכת סוטה דף כז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

דּוּמָה – אשה שכולם מדברים על ניאופיה, **וְאַל יִשָּׂא בַּת דּוּמָה, שֶׁזּוֹ** – הדומה, **בָּאָה מִטִּיפָּה כְּשֵׁרָה**, שהרי אמה כשרה היתה, **וְזוֹ** – בת הדומה, **בָּאָה מִטִּיפָּה פְּסוּלָה**, שכיון שמלעיזים על אמה, יתכן שאכן היא בת ממזר או גוי. **וְרַבִּי יוֹחָנָן** חלק על שמואל **וְאָמַר**, עדיף **שִׁיָּא אָדָם בַּת דּוּמָה, וְאַל יִשָּׂא דּוּמָה, שֶׁזּוֹ** – בת הדומה בעצמה **עוֹמֶדֶת בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת**, שהרי עליה אין שום רינונים, ומותרת לבעלה כיון שרוב בעילות אחר הבעל וחזקה שאמה התעברה מבעלה שהוא אביה של זו, **וְזוֹ** – הדומה, **אֵינָהּ עוֹמֶדֶת בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת**, שהרי כולם מרננים עליה שמזנה תחת בעלה, ואסורה עליו ואינו יודע ובא עליה באיסור.

שואלת הגמרא, **מֵיתִיבִי, נוֹשֵׂא אָדָם דּוּמָה**, ומשמע שעדיף מבת דומה, וקשה על רבי יוחנן.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רָבָא**, יש לברר הענין, **וְתִסְבְּרָא נוֹשֵׂא לְכַתְּחִלָּה** – וכי תעלה על דעתך שכוונת הברייתא היא שמותר לישאנה לכתחילה, והרי תזנה תחתיו. **אֶלָּא** ודאי חייבים לתקן את דברי הברייתא ולְשִׁנּוֹת בה, **אִם נָשָׂא** בדיעבד דומה מותר בה, ואם כבר שבשנו הברייתא והוספנו בה שמדובר בדיעבד, **תְּנִי נַמִּי** – אפשר גם להוסיף שאם נשא **בַּת דּוּמָה** מותר.

ופוסקת הגמרא, **וְהָלְכָתָא, יִשָּׂא אָדָם בַּת דּוּמָה וְאַל יִשָּׂא דּוּמָה**, כרבי יוחנן, **דְּתָנֵי רַב תַּחֲלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא** – שהיה מארץ ישראל, **קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, אִשָּׁה** שהיא **מְזַנָּה, בָּנֶיהָ כְּשֵׁרִין** ולא חוששים שמא אינם מבעלה והם ממזרים, כיון שחזקה **שְׁרוֹב בְּעִילוֹת אַחַר הַבַּעַל**. לכן עדיף לישא בת דומה, כיון שהיא כשרה, ותהיה תחתיו בחזקת היתר, מאשר לישא דומה עצמה שמחטיאה אותו שחי עמה באיסור כיון שמזנה עם אחרים מרצונה.

שואלת הגמרא, **בָּעֵי רַב עַמְרָם**, הכלל שאמרנו שרוב בעילות אחר הבעל, ואשה מזנה בניה כשרים, מה הדין באשה **שֶׁהָיְתָה פְּרוּצָה בְּיוֹתֵר**, שיש לחשוש שרוב בעילותיה אינן על ידי בעלה אלא מאחרים, **מַהוּ**, האם בניה כשרים. ומבארת הגמרא, **אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר אֵין אִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת אֶלָּא סָמוּךְ לְוִוסְתָּהּ** – שהאשה מתעברת בדרך כלל יום אחד לפני שווסתה צריך להופיע, **לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ** – אין לנו שאלה, ופשוט שבניה אינם כשרים, **דְּלֵא יָדַע בָּהּ וְלֵא מַנְטַר לָהּ** – שהרי בעלה לא יכול לדעת מתי יגיע ווסתה כדי לשמרה ביום שלפני כן שלא תזנה עם אחרים כדי שלא תתעבר. **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ** – אמנם יש לנו שאלה **אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר אֵין אִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת אֶלָּא סָמוּךְ לְטִבִּילָתָהּ** – לפי הדעה החולקת, וסוברת שהאשה מתעברת בדרך כלל בליל טבילתה או למחרת, נסתפקנו **מַאי**, האם **כֵּיוָן דְּיָדַע בָּהּ** בעלה מתי ליל טבילתה, **נְטוֹרֵי מַנְטַר לָהּ** – הוא שומר אותה ביום יומיים שאחר הטבילה שלא תזנה כדי שלא תתעבר מאחרים, **אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דִּפְרוּצָה בְּיוֹתֵר לֹא** מצליח בעלה לשמור עליה אפילו יום יומיים אלו, שבורחת ממנו לפתע. **תֵּיקוּ**.

שנינו במשנה, **וְאִלּוּ שֶׁבֵּית דִּין כּוֹ'** [מקנין לזן, מי שנתחרש בעלה או נשטתה, או שהיה חבוש בבית האסורין].

למדנו בברייתא, **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר בתורה בפרשת סוטה **"אִישׁ** איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל", ומבררת הברייתא, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ"** פעמיים, ועונה, בא **לְרַבּוֹת** כמו ששנינו לעיל, **אֵשֶׁת חֵרֵשׁ, וְאֵשֶׁת שׁוֹטֶה, וְאֵשֶׁת שֶׁעֲמוּם** שהוא אדם שלקוי בתמהון לב, **וְשֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לְמְדִינַת הַיָּם, וְשֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאַסּוּרִין, שֶׁבֵּית דִּין מְקַנִּין לָהֶן** אם רואים שמתנהגות בפריצות, **לְפוֹסְלָן מִכְּתוּבָּתָן**, שיצאו מבעליהן בלי לקבל כתובתן. מבררת הברייתא, **יָכוֹל** – הייתי חושב שבית דין מקנין להן **אַף** כדי **לְהַשְׁקוֹתָן** – שבית דין ישקו אותה מי הסוטה שיבדקום כשאר סוטות, ועונה, **תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ** אל הכהן", ואין בית דין מביאים אותה אל הכהן להשקותה, ואף אם הבריא בעלה, אינו יכול להשקותה על סמך קינוי בית הדין, כפי שמבארת הגמרא בהמשך. **רַבִּי יוֹסֵי** חולק **וְאוֹמֵר**, בית דין מקנין לה **אַף** כדי **לְהַשְׁקוֹתָהּ**, אמנם הם עצמם אינם יכולים להשקותה, שהרי נאמר 'והביא האיש את אשתו', אלא **וְלִכְשֶׁיֵּצֵא בַּעְלָהּ מִבֵּית הָאַסּוּרִין** הוא **יַשְׁקֶנָּה**.

שואלת הגמרא, **בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי** – במה חולקים רבנן ורבי יוסי.

עונה הגמרא, **רַבָּנַן סְבְרִי** שאין הבעל יכול להשקותה על סמך קינוי בית הדין משום **דִּבְעִינָן "וְקִנְּאָה וְהֵבִיא"** – שנאמר "וקינא את אשתו", "והביא האיש את אשתו", דורשים הסמיכות שדוקא אם הבעל קינא לה, הוא יכול להביאה להשקייה, **וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר לֹא בְּעִינָן "וְקִנְּאָה וְהֵבִיא"** – אין לדרוש הסמיכות, והבעל יכול להשקותה על סמך קינוי בית הדין, לכן כשיצא הבעל מבית האסורים ישקנה, אף על פי שבית דין קינאו לה.

למדנו בברייתא, **תָּנוּ רַבָּנַן**, כתוב בתורה בסוף פרשת סוטה "זאת תורת הקנאות, **אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ** ונטמאה", ופסוק זה מיותר, ובא כדי **לְהַקִּישׁ אִישׁ לְאִשָּׁה** שדיני אשה כאיש, **וְאִשָּׁה לְאִישׁ** שדיני איש כאשה.

שואלת הגמרא, **לְמַאי הִלְכְתָּא** – לענין מה הוקשו, מה למדו אשה מאיש ומה למדו איש מאשה.

עונה הגמרא, **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת**, אשה מאיש לומדים, **שִׁכְּשֵׁם שֶׁאִם הוּא סוּמָא** – עיור, **לֹא הָיָה מַשְׁקֶה, דִּכְתִיב** בתורה בפרשת סוטה **"וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ"**, תיבת "עיני" מיותרת ובאה ללמדנו דוקא מי שרואה בעיניו, **כָּךְ הִיא אִם הָיְתָה סוּמָא לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**.

רַב אַשִּׁי אָמַר, איש מאשה לומדים, **כְּשֵׁם שֶׁחִיגֶּרֶת** – שאין לה רגל **וְגִידֶּמֶת** – שאין לה יד **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה דִּכְתִיב** בתורה בפרשת סוטה

המשך ביאור למס' סוטה ליום ששה ועשרים לעומר עמ' ב

כשעשתה רק פריצות זו של קירוב באברים, וכיון שלא אסרה התורה אם כן ודאי שאינו נחשב קינוי. מתרצת הגמרא **אֶלָּא** מהו 'דבר אחר', **אָמַר אַבָּיֵי**, מה שכתוב בתורה "ושכב איש אותה שכבת זרע" בא למעט **פֵּרֵט לְשֶׁקִּינֵּא לָהּ בִּנְשִׁיקָה** – שקינא לה בעלה שלא תסתר עם פלוני לביאה שאינו מכניס בה את האבר, אלא רק נוגע האבר באותו מקום.

שואלת הגמרא, **הָנִיחָא** – מובן מה שהוצרכה התורה למעט שאינו נקרא קינוי כשהתרה בה על נשיקת אבר, רק **לְמַאן דְּאָמַר הַעֲרָאָה** הכתובה בכל מקום שנקראת ביאה **זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה**, וסובר **אֲבָל נְשִׁיקָה וְלֹא כְּלוּם הִיא, הַיְינוּ דְּאָתֵי קְרָא לְמַעוּטֵי נְשִׁיקָה** – לכן הוצרך הפסוק בדלעיל למעט נשיקת אבר שלא תאמר שהיא כהערא, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר (דְּאָמַר) הַעֲרָאָה** הכתובה בכל מקום שנקראת ביאה **זוֹ** אפילו **נְשִׁיקָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – למה מיעט הכתוב שאינו נקרא קינוי, והרי היא הערא ונחשבת ביאה גמורה.

מתרצת הגמרא, **לְעוֹלָם** כמו שתירץ רבא לעיל ש'דבר אחר' זהו **לְשֶׁקִּינֵּא לָהּ דֶּרֶךְ אֵבָרִים**, ומה שהקשה אביי והרי אין צריך לזה פסוק שודאי אינו נחשב קינוי כי זו פריצות בלבד שאינה אוסרת אשה על בעלה, נענה ונאמר, **וּמַהוּ דְּתֵימָא** – הייתי אומר, כיון **שבְּקִפְּיָדָא דְּבַעַל תַּלְיָא רַחֲמָנָא** – כתוב בתורה "ועבר עליו רוח קנאה וקינא את אשתו", הרי שתלו זאת בהקפדת הבעל, **וּבַעַל הָא קָא קָפִיד** שלא תשכב עם איש זר בקירוב אברים, **קָמַשְׁמַע לָן** כיון שאינה נאסרת בכך אינו נחשב קינוי.

אָמַר שְׁמוּאֵל, עדיף **שִׁיָּא אָדָם**

סוטה. פרק רביעי – ארוסה דף כז עמוד א

רש״י

דומה. נִטְעֶנֶת וְנִדְבֶּרֶת בְּפִי כֹּל עַל נִיאוּפֶיהָ. דּוּמָה לְשׁוֹן קְלָסָה וְדִבּוּר, כְּדַאֲמְרִי׳ בְּנִדָּה (קף סו.) דּוּמַת עִירְךָ עָלְתָה בִּיךָ, וְהַהוּא לָאו חֲשָׁד הוּא אֶלָּא דִּבּוּר יֶתֶר שֶׁהָיוּ נִדְבָּרִים בָּהּ עַל חֲבִיבוּתָהּ שֶׁל בַּעֲלָהּ. וְאַף קְלָסָה לְשׁוֹן דִּבּוּר יֶתֶר הוּא, לְפִיכָךְ הוּא נֶהְפָּךְ לְלָשׁוֹן שֶׁבַח וְלְלָשׁוֹן גְּנַאי כְּדַאֲמַר (שָׁמְקַלְסִין אוֹתוֹ): **וְזוֹ בָּאָה מִבִּיאָה פְּסוּלָה.** שֶׁמָּא מְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ מַמְזֵר:

[שֶׁזּוֹ]. הַבַּת עוֹמֶדֶת בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת וּמִתְּרֶת לְבַעֲלָהּ. וּלְטָפָה פְּסוּלָה לֹא חַיִּישִׁינָן, דְּרֹב בְּעִילוֹת אַחַר הַבַּעַל וּמִבַּעֲלָהּ נִתְעַבְּרָה: **וְזוֹ אֵינָהּ עוֹמֶדֶת בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת.** שֶׁמְּזַנָּה תִּחְתָּיו וְנֶאֱסֶרֶת עָלָיו וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶה וְאֵינוֹ מְגָרֵשָׁהּ וּבָא עָלֶיהָ בְּאִסּוּר: **וְתִסְבְּרָא "נוֹשֵׂא לְכַתְּחִילָּה".** הָא וַדַּאי מְקַלְקְלָה לֵיהּ, אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ מִשַּׁבֶּשְׁתָּא הִיא וּבָעֵית לְתָרוּצָהּ וּלְמִתְנֵי אִם נָשָׂא אָדָם דּוּמָה מֻתָּר, וְכֵיוָן דְּבָעֵית לְתָרוּצָהּ אֶלְמָא תְּנָא לָאו דַּוְקָא וְלֹא מוֹתְבִינָן מִנָּהּ, דְּאִיכָּא לְמִימַר בְּהָא נַמִּי טָעָה וְתָנֵי נַמִּי בַּת דּוּמָה, וַאֲנַן נַמִּי כִּי אֲמַרִינָן יָשָׁא אָדָם זוֹ וְלֹא יִשָּׂא זוֹ לָאו לְכַתְּחִלָּה אִם יִמְצָא אַחֶרֶת, אֲבָל [אֶלָּא דְּ]מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא אֶלָּא שְׁתַּיִם אֵלּוּ יִשָּׂא זוֹ וְאַל יִשָּׂא זוֹ: **דְּתָנֵי רַב תַּחְלִיפָא כּוּ׳.** הִלְכָּךְ בַּת דּוּמָה כֵּיוָן דִּכְשֵׁרָה הִיא טוֹב לוֹ שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה שֶׁתְּהֵא תִּחְתָּיו בְּחֶזְקַת הֶתֵּר, וְאַל יִשָּׂא דּוּמָה שֶׁמְּקַלְקֶלֶתוּ לְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ מְשֻׁנָּאֶסֶרֶת לוֹ: **הָיְתָה פְּרוּצָה בְּיוֹתֵר.** דְּאִיכָּא לְמֵיחַשׁ דְּרֹב בְּעִילוֹתֶיהָ מִשֶּׁל אֲחֵרִים: **מַהוּ.** שֶׁיְּהוּ בָּנֶיהָ כְּשֵׁרִים: **אֵין אִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת אֶלָּא סָמוּךְ לְוִסְתָּהּ.** לְפִנֵּי וֶסֶת נִדּוּתָהּ יוֹם אֶחָד, דְּלֹא יָדַע הַבַּעַל אֶת וֶסֶת נִדָּתָהּ דְּלִנְטְרָהּ אוֹתוֹ הַיּוֹם מִלְּזִנּוֹת שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר בְּזִנּוּת: **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ כּוּ׳.** פְּלוּגְתָּא בְּסמ״ק נִדָּה (לח:): **סָמוּךְ לְטָבִילָתָהּ.** לְאַחַר שֶׁטָּבְלָה בְּיוֹם טְבִילָתָהּ אוֹ לְיוֹם מָחָר: **אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דִּפְרוּצָה הִיא בְּיוֹתֵר.** לֹא מְצִי מִינְטַר לָהּ, שֶׁנִּשְׁמֶטֶת מֵאֶצְלוֹ פִּתְאֹם: **וְקָנֵא וְהֵבִיא.** הַמְקַנֵּא לָהּ יִשְׁקֶנָּה. וְאִי קַשְׁיָא בְּקִנּוּי נַמִּי הָא כְּתִיב אֶת אִשְׁתּוֹ דְּמַשְׁמַע דְּבַעֲלָהּ מְקַנֵּא לָהּ וְלֹא אַחֵר, הָא מִתַּרְבֵּי מֵאִישׁ אִישׁ: **אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ.** קְרָא יְתֵירָא הוּא לְדַרְשָׁה בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה, זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת וְגוֹ׳: לְהַקִּישׁ אִישׁ לְאִשָּׁה. כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל לְמֵאי הִלְכְתָא: **רַב אָשֵׁי אָמַר כּוּ׳.** מַר מְפָרֵשׁ הֲקִישָׁא דְּאִישׁ לְאִשָּׁה, וּמַר מְפָרֵשׁ הֲקִישָׁא דְּאִישׁ לְאִשָּׁה וְלֹא פְּלִיגִי:

תוספות

דומה . פירש ר״ח שמלעיזין עליה בני אדם שהיא מזנה כדגרסינן (ביבמות דף כה.) [אמר אביי אמרה לי אם] דומי דמתא יומא ופלגא והוא עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה פ׳ מוזרות נשים שטוות פשתן משזר כך מפרש בגמרא א״י. מה שהביא רבינו חננאל דומי דמתא יומא ופלגא לא הביא אלא לראיה דלשון דומה לזות שפתים הוא ומיהו הכא לא מיירי בדומה כה״ג דא״כ אפי׳ כנס יוציא דהא פסקינן התם בפ״ב דיבמות (דף כה.) כרבי בקלא דלא פסיק היכא דדומי מתא יומא ופלגא דקאמר הואיל ומכוער הדבר תצא ואפילו רבי יוחנן מודי הכא אם כנס דלא יוציא: **רוב** בעילות אחר הבעל. לא איירי אלא בקלא דפסק דפסקינן כרב (יבמות כה.) דלא תצא דרוב בעילות אחר הבעל ואע״ג דרב דאמר בסוף פרק אלמנה ביבמות (דף סט:) הבא על ארוסתו בבית חמיו הולד ממזר ומוקי בגמרא בדדיימא מיניה ומעלמא ולא שדינן לה בתר דידיה דוקא ארוס שאין מצוי אצלה אבל בבעל שכנסה מודי ולשמואל ל״ש דלעולם הולד שתוקי וכגון דליתא לדומה גופא קמן דלישיילה אבל איתא קמן ואמרה לכשר נבעלתי נאמנת דאמרינן בפרק עשרה יוחסין (קדושין דף עה.) גבי ארוסה שעיברה אע״ג דמוקמינן לה בפרק אלמנה לכ״ג (יבמות סט:) כגון דדיימא מעלמא מאי שתוקי דאמר שמואל בדוקי שבודקין את אמו ואומרת לכשר נבעלתי דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל דאמר היא נאמנת דאפילו ברוב פסולין אצלה והוא הדין האי דקאמר הכא אל ישא בת דומה כגון דליתא לדומה קמן דנישיילה אבל איכא למתמה לליטנא בתרא דאמר בפרק אלמנה בבא עליה דכ״ע לא פליגי דבתר דידיה שדינן והא הכא דבעלה קבוע אצלה כל שעה לא שדי ליה שמואל בתריה דבעל בתר ארוס לא כל שכן ואפי׳ אם תמצא לומר דשאני התם דידעינן בברור דבא עליה ארוס אבל הכא גבי בעל לא ידעינן ביאה ודאית דבא עליה מ״מ לרבא תקשה דאמר אפי׳ בארוסה שעיברה אמר מסתברא דלא דיימא מיניה בהא קאמר רב הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי אבל דיימא מיניה בתר דידיה שדינן ליה ואפי׳ לרב וכ״ש לשמואל והא הכא אע״ג דאית לה בעל קבוע והוה לן למימר רוב בעילות אחר הבעל ולא שדי ליה בדידיה כ״ש התם: **אליבא** דמ״ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה וכו׳. י״ל כגון שלא קבעה ווסת וה״ה דהמ״ל וכגון דלא קבעה ווסת לא תבעי לך כי תבעי לך היכא דקבעה ווסת אלא מילתא דפסיקא נקט תימה לרבי והא אמרי׳ התם בפ׳ המפלת (נדה דף כה:) ההוא שפירא דאתא לקמיה דמר שמואל אמר האי בר מ״א יומא הוא וחשיב מיום דאזלה לטבילה עד ההוא יומא ולא הוה אלא מ׳ יומא אמר האי בנדותה בעל וכפתיה ואודי ותקשה למ״ד סמוך לווסתה ונראה דמ״ד סמוך לווסתה רוב עיבורין קאמר מיהו מודי דזימנין מיקרי דמיעברה נמי סמוך לטבילתה או באחד מאותן הימים שבין טבילתה לווסתה וכן למ״ד סמוך לטבילתה: **איש** איש לרבות אשת חרש וכו׳. נראה דעיקר קרא לא איצטריך אלא לאורסה לבעל ולבועל ע״י קינוי זה אבל משום לפוסלה מכתובתה כדאמרינן דתם בפ״ק (דף י.) מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה אלא תנא דנקט כתובה מילתא אגב אורחיה קמ״ל דעוברת על דת צריכה התראה להפסיד כתובתה: **רב** אשי אמר כשם שחיגרת וגידמת אינה שותה דכתיב והעמיד הכהן את האשה. תימה לר״י מאי שנא הכא דממעט מוהעמיד חיגרת וגבי ערכין דכתיב והעמיד והעריך לא ממעט אלא גוסס בפ״ק דערכין (דף ד.) וכן העמדה דכתיב בקדשים בעלי מומין דאמרי׳ בפרק השוחט (חולין ל.) שחטה ועדיין מפרכסת דבת העמדה והערכה היא וגבי יבם כתיב (דברים כה) ועמד ואמר ואפ״ה חליץ נחתכו רגליו [למטה] מן הארכובה מיהו מחליצה לא תקשי דהתם מפרש טעמא משום דכתיב בה מעל רגלו ועיקר קרא דועמד ואמר בדדריש ליה בספרי מלמד שאינו אומר דבריו אלא בעמידה ותירץ מדרבי רחמנא בן חדש לערכין ש״מ דאהעמדה ממש לא קפיד רחמנא וכן בהמה בעלת מום עיקרה לפדיון עומדת ולא חילק בה הכתוב בין בעלת מום אפי׳ נשברו או נחתכו רגליה דלא עדיפא מאדם דלא קפיד קרא אעמידתו: **דכתיב** והעמיד הכהן את האשה ונתן על כפיה. אי קשיא דהכא משמע דרב אשי בעי קרא כדכתיב ובפרק נגמר הדין (סנהדרין מה:) אמרי׳ אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי ומי לא בעינן קרא כדכתיב והתנן היה אחד מהם גידם או חיגר וכו׳ מאי טעמא לאו משום דבעינן קרא כדכתיב לא משום דכוליה קרא יתירא הוא דמשמע אי לאו דהוי יתירא דלא בעינן קרא כדכתיב בשלמא דרב ששת דממעט סומא מעיני איכא למימר קרא יתירא דהוה מצי למימר ונעלם מאישה וכן והעמיד דאמר רב אשי איכא למימר קרא יתירא הוא דהא כתיב והעמידה

דּוּמָה, וְאַל יִשָּׂא בַּת דּוּמָה. שֶׁזּוֹ, בָּאָה מִטִּיפָּה כְּשֵׁרָה, וְזוֹ, בָּאָה מִטִּיפָּה פְּסוּלָה. וְר׳ יוֹחָנָן אָמַר, יִשָּׂא אָדָם בַּת דּוּמָה וְאַל יִשָּׂא דּוּמָה. שֶׁזּוֹ, עוֹמֶדֶת בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת, וְזוֹ, אֵינָהּ עוֹמֶדֶת בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת. מֵיתִיבִי, נוֹשֵׂא אָדָם דּוּמָה? אָמַר רָבָא: וְתִסְבְּרָא "נוֹשֵׂא" לְכַתְּחִילָּה, אֶלָּא, "אִם נָשָׂא", תְּנֵי נַמִּי "בַּת דּוּמָה". וְהִלְכְתָא: יִשָּׂא אָדָם בַּת דּוּמָה, וְאַל יִשָּׂא דּוּמָה. דְּתָנֵי רַב תַּחְלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא קַמֵּיהּ דְּרַ׳ אַבָּהוּ: אִשָּׁה מְזַנָּה בָּנֶיהָ כְּשֵׁרִין, רוֹב בְּעִילוֹת אַחַר הַבַּעַל. בָּעֵי רַב עַמְרָם: הָיְתָה פְּרוּצָה בְּיוֹתֵר, מַהוּ? אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר אֵין אִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת אֶלָּא סָמוּךְ לְוִוסְתָּהּ לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, לֹא יָדַע בָּהּ וְלֹא מַנְטַר לָהּ. כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר אֵין אִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת אֶלָּא סָמוּךְ לִטְבִילָתָהּ, מַאי? כֵּיוָן דְּיָדַע בָּהּ נָטְרֵי מַנְטַר לָהּ אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דִּפְרוּצָה בְּיוֹתֵר לֹא, תֵּיקוּ: וְאֵלּוּ שֶׁבֵּית דִּין כּוּ׳: תָּנוּ רַבָּנַן: "אִישׁ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ" לְרַבּוֹת אֵשֶׁת חֵרֵשׁ, וְאֵשֶׁת שׁוֹטֶה, וְאֵשֶׁת שִׁעְמוּם, וְשֶׁהָלַךְ בַּעֲלָהּ לְמְדִינַת הַיָּם, וְשֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, שֶׁבֵּית דִּין מְקַנִּין לָהֶן לְפוֹסְלָן מִכְּתוּבָּתָן. יָכוֹל אַף לְהַשְׁקוֹתָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ". ר׳ יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף לְהַשְׁקוֹתָהּ, וְלְכְשֶׁיֵּצֵא בַּעֲלָהּ מִבֵּית הָאֲסוּרִין יַשְׁקֶנָּה. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? רַבָּנַן סְבְרִי: בָּעֵינַן "וְקִנֵּא וְהֵבִיא", וְר׳ יוֹסֵי סָבַר: לָא בָּעֵינַן "וְקִנֵּא... וְהֵבִיא". תָּנוּ רַבָּנַן: "אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ", לְהַקִּישׁ אִישׁ לְאִשָּׁה וְאִשָּׁה לְאִישׁ. לְמַאי הִלְכְתָא? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: כְּשֵׁם שֶׁאִם הוּא סוּמָא לֹא הָיָה מַשְׁקֶה, דִּכְתִיב: "וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ", כָּךְ הִיא, אִם הָיְתָה סוּמָא לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. רַב אַשִּׁי אָמַר: כְּשֵׁם שֶׁחִיגֶּרֶת וְגִידֶּמֶת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה, דִּכְתִיב:

"והעמיד"

לפני

סוטה. פרק רביעי – ארוסה דף כז עמוד ב

תוספות

לפני ה׳ וכן הא דאמר מר בר רב אשי דאילמת אינה שותה משום דכתיב ואמרה ואפי׳ למ״ד (סנהדרין דף מה:) לא בעינן קרא כדכתיב מודה דאילמת אינה שותה משום דלא מציא לקבולי שבועה ואפי׳ גבי חליצה דקרייה לא מעכבא אילם ואילמת שחלצו חליצתן פסולה משום דר׳ זירא כל הראוי לבילה אלא ונתן על כפיה אע״ג דלאו קרא יתירא הוא בעי קרא כדכתיב והכי משמע בפרק שלשה מינין בנזיר (דף מו:) דמאן דבעי קרא כדכתיב דנזיר ממורט או אין לו כפים אין לו תקנה משום דכתיב ונתן על כפי הנזיר וכן אין לו בהן יד משום דכתיב על בהן ידו תרי״ן דרב אשי מהדר למר קשישא לפום סברתו דבעי למידק ממתני׳ דבעינן קרא כדכתיב וא״ל רב אשי מהכא ליכא למידק מידי דהתם קרא יתירא מיהו רב אשי ס״ל דבעינן קרא כדכתיב:

הדרן עלך ארוסה

כשם שהמים בודקין אותה כך בודקין אותו. ירושלמי המאררים אמר רבי תנחומא מנין המאררים נגד רמ״ח אברים שיש בה ונגד רמ״ח אברים שיש בו כשם שהמים בודקין אותה על כל ביאה וביאה שהיא מקבלת מבעלה לאחר הבועל כך הן בודקין אותו וכשם שהיא אסורה לאחיו של בעל כך היא אסורה לאחיו של בועל היא על ידי שדרכה ליאסר בין לו בין לאחר היא נבדקת אבל הוא לכשתשתה הוא נבדק בדקו אותו ולא אותה אני אומר הזכות תולה ניחא כמאן דאמר הזכות תולה לה ואינו ניכרת ברם כמאן דאמר הזכות תולה וניכרת הרי לא הוכרה אלא אני אומר מים מגולים שתה ונצבה הכין לא הוון בעייא מבדקוניה אלא כדין אלא אני אומר עם אחרים נסתרה ולא כן סברינן מימר לכשתשתה הוא נבדק תיפתר שהיה הוא מזיד והיא שוגגת ובדקו אותו ולא בדקו אותה בדקו אותה ולא בדקו אותו אני אומר הזכות תלה ליה ניחא כמ״ד הזכות תולה ואינו ניכרת ברם כמ״ד הזכות תולה וניכרת הרי הוא לא הוכר אלא אני אומר מים מגולים שתת ונצבת הכין לא הוה בעי מבדקונה אלא כדין אלא אני אומר עם אחרים נסתרה מעתה גרש יהא מותר בה תיפתר שהיה הוא שוגג והיא מזידה ובדקו אותה ולא אותו הוא מזיד והיא שוגגת פשיטא שהיא מותרת לביתה גירש מהו שיהא מותר בה אפשר לומר מזיד בה ואת אמרת הכין הוא שוגג והיא מזידה פשיטא שהיא אסורה לביתה גירש מהו שיהא מותר בה אפשר לומר יצאה מתחת ידו ואת אמר הכין ומנין שהדבר תלוי בה שמעון ב״ר אבא בשם ר׳ יוחנן אמר ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה בה הדבר תלוי אם היתה מזידה אסורה שוגגת מותרת: ההוא

מִיְּרֵאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע", וַהֲלֹא יְהוֹשֻׁעַ תַּלְמִיד תַּלְמִידָךְ לִמֵּד שֶׁמְּאַהֲבָה עָשָׂה: **גמ׳** "אוֹתוֹ" לְמַאן? אִילֵימָא לַבַּעַל, בַּעַל מַאי עָבִיד? וְכִי תֵימָא

"וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה׳... וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ". כָּךְ הוּא, אִם הָיָה חִיגֵּר אוֹ גִּידֵם, לֹא הָיָה מַשְׁקֶה. מָר בַּר רַב אַשֵׁי אָמַר: כְּשֵׁם שֶׁאִילֶּמֶת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה, דִּכְתִיב "וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן". כָּךְ הוּא, אִם הָיָה אִילֵּם לֹא הָיָה מַשְׁקֶה:

הדרן עלך ארוסה

כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִים אוֹתָהּ, כָּךְ הַמַּיִם בּוֹדְקִים אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבָאוּ", "וּבָאוּ". כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "נִטְמָאָה" "וְנִטְמָאָה", דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כָּךְ הָיָה דּוֹרֵשׁ זְכַרְיָה בֶּן הַקַּצָּב. רַבִּי אוֹמֵר: שְׁנֵי פְּעָמִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה" נִטְמְאָה וְנִטְמְאָה, אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ עֲקִיבָא "וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא", אֵינוֹ אוֹמֵר "טָמֵא" אֶלָּא "יִטְמָא", לְטַמֵּא אֲחֵרִים. לְמֵד עַל כְּבָר שֵׁנִי, שֶׁמְּטַמֵּא אֶת הַשְּׁלִישִׁי. אָמַר ר׳ יְהוֹשֻׁעַ: מִי יְגַלֶּה עָפָר מֵעֵינֶיךָ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁהָיִיתָ דּוֹר אַחַר לְטַהֵר כְּבָר שְׁלִישִׁי, שֶׁאֵין לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא טָמֵא, וַהֲלֹא ר׳ עֲקִיבָא תַּלְמִידְךָ מֵבִיא לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא": בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ עֲקִיבָא, "וּמִדֹּתָם מִחוּץ לָעִיר אֶת פְּאַת קֶדְמָה אַלְפַּיִם בָּאַמָּה..." וּמִקְרָא אַחֵר אָמַר: מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב", אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אֶלֶף אַמָּה שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר אַלְפַּיִם אַמָּה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אַלְפַּיִם אַמָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר אֶלֶף אַמָּה, הָא כֵּיצַד, אֶלֶף אַמָּה מִגְרָשׁ, וְאַלְפַּיִם אַמָּה תְּחוּם הַשַּׁבָּת. ר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אֶלֶף אַמָּה מִגְרָשׁ, וְאַלְפַּיִם אַמָּה שָׂדוֹת וּכְרָמִים: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ עֲקִיבָא, "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה׳ וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר"? מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹנִין שִׁירָה אַחֲרֵיו שֶׁל מֹשֶׁה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר כְּקוֹרְאִין אֶת הַלֵּל, "אֲשִׁירָה לַה׳ כִּי גָאֹה גָּאָה" לְכָךְ נֶאֱמַר "לֵאמֹר". ר׳ נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע, וְלֹא כְּקוֹרִין אֶת הַלֵּל: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס: לֹא עָבַד אִיּוֹב אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא מֵאַהֲבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֵן יִקְטְלֵנִי לוֹ אֲיַחֵל". וַעֲדַיִן הַדָּבָר שָׁקוּל לוֹ אֲנִי מְצַפֶּה, אוֹ אֵינִי מְצַפֶּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַד אֶגְוָע לֹא אָסִיר תֻּמָּתִי מִמֶּנִּי", מְלַמֵּד שֶׁמֵּאַהֲבָה עָשָׂה. אָמַר ר׳ יְהוֹשֻׁעַ: מִי יְגַלֶּה עָפָר מֵעֵינֶיךָ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁהָיִיתָ דּוֹרֵשׁ כָּל יָמֶיךָ לֹא עָבַד אִיּוֹב אֶת הַמָּקוֹם אֶלָּא

רש״י

וְהֶעֱמִיד. וְלֹא חִגֵּרַת: **וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ.** וְלֹא גִּדֵּמֶת קְטוּעַת יָדַיִם:

הַדְרָן עֲלָךְ אֲרוּסָה

כְּשֵׁם. כָּךְ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ: שֶׁנֶּאֱמַר וּבָאוּ וּבָאוּ. בגמ׳ מִפְּרָשׁ לָהּ: בְּעִבְרֵי אִי״ו יְתֵירָא דְּרִישׁ אוֹ וּבָאוּ וּבָאוּ יְתֵירֵי דִּכְתִיבֵי בְּעִבְרֵי אִי״ו יְתֵירָא: **נִטְמְאָה וְנִטְמְאָה.** וְי״ו יְתֵירָא דְּרִישׁ, אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמְאָה: **וְכָךְ הָיָה ר׳ זְכַרְיָה דּוֹרֵשׁ.** וְי״ו יְתֵירָא: **שְׁתֵּי פְּעָמִים.** וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה לֹא מִמְּנִיָּנָא הוּא, דְּאוֹקִימְנָא לְטֻמְאָה דַּדְּאִית בְּעֵד אֶחָד בְּפ״ק (לְעֵיל כ:), אֶלָּא וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמְאָה, וְהָיְתָה אִם נִטְמְאָה. וְעוֹד כְּתִיב אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמְאָה, וּבְגִמְרָא דְּרִישׁ לָהּ ר״ע לְתִרוּמָה וְרַבִּי נְמַי מוֹדֶה, וְהַאי דְּנָקֵט הָכָא תְּרֵי מִנְיָיהוּ וְתוּ לֹא, מִשּׁוּם דְּשַׁמְעִינָן לְר״ע דְּדָרִישׁ בַּעַל וּבוֹעֵל מְרַבּוּיָא דְּוַ״ו יְתֵירָא, וקא״ל רַבִּי בַּעַל וּבוֹעֵל מִנִּטְמְאָה וְנִטְמְאָה נָפְקֵי, וְלֹא דָּרְשֵׁי וַ״ו: **בּוֹ בְּיוֹם דָּרַשׁ.** בְּמס׳ בְּרָכוֹת (קף כח.) אַמְרִינָן דְּכָל הַיְכָא דְּתָנֵי בּוֹ בְּיוֹם הוּא יוֹם שֶׁהוֹשִׁיבוּ אֶת ר״א בֶּן עַזַּרְיָה לְנְשִׂיאוּת, שֶׁנִּתְרַבּוּ תַּלְמִידִים שֶׁנָּתְנוּ רְשׁוּת לְבָנֵס לְכֹל, שֶׁהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל ת״ח שֶׁאֵין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ אַל יִכָּנֵס לְבֵהַמ״ד, וְרַבְּתָה תּוֹרָה בּוֹ בְּיוֹם וְלֹא הָיְתָה הֲלָכָה תְּלוּיָה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּהָ. וְהָא דְּקָתָנֵי לָהּ הָכָא, נִרְאֶה בְּעִינֵי דְּהַהִיא דְּרִשָּׁה דְּנִטְמְאָה וְנִטְמְאָה דְּלָעֵיל נְמַי בּוֹ בְּיוֹם הֲוָאי: כְּלִי חֶרֶשׂ הוּא רִאשׁוֹן, שֶׁנִּטְמָא מִן הַשֶּׁרֶץ, וְהָאֹכֶל שֶׁבְּתוֹכוֹ שֵׁנִי, שֶׁנִּטְמָא בְּכֵלִי: **אֵינוֹ אוֹמֵר טָמֵא.** כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ טָמֵא, אֶלָּא יִטְמָא, לְמִדְרָשׁ נְמַי יִטְמָא שֶׁמְּטַמֵּא אֲחֵרִים: **לְמֵד עַל כְּבָר שֵׁנִי.** לְהָכִי נָקֵט כְּבָר, לְפִי שֶׁהוּא מְצוּי בְּתָנוּי שֶׁהוּא כְּלִי חֶרֶשׂ: **שֶׁמְּטַמֵּא אֶת הַשְּׁלִישִׁי.** בְּתָרוּמָה וַאֲפִי׳ בְּחֻלִּין, דְּקָרֵא סְתָמָא כְּתִיב: **עָתִיד דּוֹר אַחֵר.** מִן הָעֲתִידִין לָבֹא שֶׁיְּטַהֵר אֶת הַשְּׁלִישִׁי אַף בְּתִרוּמָה, שֶׁאֵין לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה, וְאַגַּן הוּא דִּמְטַמְּאִינָן לֵיהּ בְּתִרוּמָה מִק״ו בְּדִמְפְרַשׁ בַּגְּמָרָא, וְדוֹר אַחֵר פָּרִיךְ לֵיהּ לק״ו בְּדִלְקַמָּן בְּגְמָרָא: **וְר״ע תַּלְמִידְךָ מֵבִיא מִקְרָא שֶׁהוּא טָמֵא.** אַף בְּחֻלִּין: **מִגְרָשׁ.** רִחְבָּה פְּנִיָּה מִזְּרִיעָה וּמִבָּתִּים וּמֵאֵילָנוֹת לְנוֹי הָעִיר לְהִיוֹת לָהּ לַאֲוִיר, וְאַלְפַּיִם לֹא הֻזְכְּרוּ לִתְּנָן לַלְוִיִּם, וְלֹא נֶאֱמְרוּ אֶלָּא לִיצִיאַת תְּחוּם שַׁבָּת: **שָׂדוֹת וּכְרָמִים.** וְאַלְפַּיִם סָבִיב נָתְנוּ לַלְוִיִּם, מֵהֶם הַנִּיחוּ אֶלֶף סָבִיב הָעִיר לְמִגְרָשׁ, וְהַשְּׁאָר שָׂדוֹת וּכְרָמִים: **שֶׁאֵין ת״ל לֵאמֹר.** שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה לְשֶׁאָר לֵאמֹר שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהִשְׁכִּינָה מִדַּבֵּר הַדִּבּוּר לְמֹשֶׁה לְחַזּוֹר הוּא וּלְאָמְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל כָּאן אֵין לוֹמַר כֵּן: **כְּקוֹרֵא אֶת הַהַלֵּל.** בגמ׳ מִפְּרָשׁ: **כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע.** בְּגִמְרָא מִפְּרָשׁ: **מֵאַהֲבָה.** שֶׁאוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם: **שָׁקוּל.** מִשְׁקָלוֹ שָׁוֶה מַכְרִיעַ לְכָאן וּלְכָאן: **לוֹ אֲנִי מְיַחֵל אוֹ אֵינִי מְיַחֵל.** וְה״ק הֵן יִקְטְלֵנִי הֲלֹא הוּא הוֹרְגֵנִי לֹא אֲיַחֵל לוֹ עוֹד, דַּיֵּשׁ לֹא שֶׁהוּא נִדְרָשׁ כְּמוֹ לוֹ בְּלָמ״ד וְי״ו בְּדִמְפְרַשׁ בַּגְּמָרָא: **מִיְּרֵאָה.** מִדַּאֲגַת הַפּוּרְעָנוּת שֶׁלֹּא תָּבֹא עָלָיו: **יְרֵא אֱלֹהִים.** וְלֹא אוֹהֵב אֱלֹהִים: **תַּלְמִיד תַּלְמִידְךָ.** תַּלְמִידוֹ שֶׁל ר״ע הָיָה: **גמ׳**

ביאורים למסכת סוטה דף כז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

"וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה' וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ", ותיבת "והעמיד" מיותרת ובאה ללמד שצריך שיהיו לה רגליים ולא חיגרת, ומתיבת "כפיה" רואים שצריך שיהיו לה ידים, ולא גידמת, כָּךְ הוּא אִם הָיָה חִיגֵּר אוֹ גִּידֵּם לֹא הָיָה מַשְׁקֶה.

עוד מוסיפה הגמרא דין הנלמד מהיקש אשה לאיש, מַר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר, כְּשֵׁם שֶׁאִילֶּמֶת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה דִּכְתִיב בתורה בפרשת סוטה "וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן" הרי שהצריך שתוכל לומר בפיה, ולא אילמת, כָּךְ הוּא אִם הָיָה אִילֵּם לֹא הָיָה מַשְׁקֶה.

הדרן עלך ארוסה

כשם שהמים פרק חמישי

בפרק זה יתבאר שהמים בודקין גם את הבועל והוא נענש בעונש המים המרים גם כן, ושהיא אסורה לו. ועל ידי שהזכיר שכך דרש רבי זכריה בן הקצב, נתגלגלו בענינים אחרים שנאמרו בדרשותיהם בעניני טומאה וטהרה, ועניני איסורי תחומין, ועוד.

משנה. כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ לידע אם חטאה על ידי 'לצבוט בטן ולנפיל ירך', כָּךְ הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתוֹ – את הבועל, שגם בטנו צבה וירכו נופלת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וּבָאוּ' 'וּבָאוּ', הוי"ו מיותרת לדרשה. כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה האשה לַבַּעַל אם לא שתתה את המים, כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל אם התגרשה או התאלמנה מבעלה הראשון, שֶׁנֶּאֱמַר 'נִטְמָאָה' 'וְנִטְמָאָה', הוי"ו מיותרת לדרשה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כָּךְ הָיָה דּוֹרֵשׁ זְכַרְיָה בֶּן הַקַּצָּב כרבי עקיבא. רַבִּי אוֹמֵר, מִשְּׁנֵי פְּעָמִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה 'נִטְמָאָה' 'וְנִטְמָאָה' – ממה שנכפל בתורה פעמיים 'נטמאה', נלמדים שני הטומאות, אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל, ולא מדרשת וי"ו יתירא.

בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, "[וְכָל] כְּלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפּוֹל מֵהֶם – מהשרצים במותם, אֶל תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא", דהיינו שהכלי חרס נטמא משרץ מת ונעשה ראשון לטומאה, והאוכל שבתוכו נטמא מהכלי ונעשה שני. הפסוק אֵינוֹ אוֹמֵר 'כל אשר בתוכו טָמֵא' אֶלָּא 'יִטְמָא', ונדרוש יִטַּמֵּא שמשמעו לִטַּמֵּא אֲחֵרִים, לִמֵּד עַל כִּכָּר שנטמא מהכלי חרס שהוא שֵׁנִי לטומאה, שֶׁמְּטַמֵּא אֶת הַשְּׁלִישִׁי אפילו בחולין.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מִי יַגֵּלָה עָפָר מֵעֵינֶיךָ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁהָיִיתָ אוֹמֵר, עָתִיד דּוֹר אַחֵר לְטַהֵר כִּכָּר שְׁלִישִׁי אף בתרומה, כיון שֶׁאֵין לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא טָמֵא, וַהֲלֹא רַבִּי עֲקִיבָא תַּלְמִידְךָ מֵבִיא לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא טָמֵא אף בחולין, שֶׁנֶּאֱמַר 'כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא'.

בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, "וּמַדּוּתָם מִחוּץ לָעִיר אֶת פִּאַת קֵדְמָה אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְגוֹ", וּמִקְרָא אַחֵר אָמַר "מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב", אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שיתנו ללוים אֶלֶף אַמָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר 'אַלְפַּיִם אַמָּה', וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שיתנו אַלְפַּיִם אַמָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "אֶלֶף אַמָּה", הָא כֵּיצַד, אֶלֶף אַמָּה הוא המִגְרָשׁ שתתנו ללוים, וְאַלְפַּיִם אַמָּה נאמרו לגבי תְּחוּם הַשַּׁבָּת, שאסור לצאת חוץ לאלפים אמה בשבת, ולא הוזכרו כדי שיתנום ללוים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אֶלֶף אַמָּה מִגְרָשׁ, וְאַלְפַּיִם אַמָּה שָׂדוֹת וּכְרָמִים – נתנו ללוים אלפיים אמה, מתוכם אלף היו מגרש ועוד אלף לשדות וכרמים.

בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה' וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֵאמֹר', שהרי בכל מקום שכתוב בתורה 'לאמר' הכוונה שהשכינה מדברת הדיבור למשה שיאמר לבני ישראל, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר כאן 'לֵאמֹר', הרי פה אי אפשר להסביר כך, אלא מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹנִין שִׁירָה אַחֲרֵיו שֶׁל מֹשֶׁה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר כְּקוֹרְאִין אֶת הַלֵּל, שאומרים הציבור את ראשי הפרקים, (אֲשִׁירָה לַה' כִּי גָאֹה גָאָה), לְכָךְ נֶאֱמַר 'לֵאמֹר'. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע שאחרי שהשליח ציבור פותח תחילה, כולם קוראים ביחד, כך אמר משה אשירה לה', ושרתה רוח הקודש על כל בני ישראל וכוונו למה שהוא אומר, ואמרו כולם ביחד, וְלֹא כְּקוֹרִין אֶת הַלֵּל.

בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס, לֹא עֲבַד אִיּוֹב אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא מֵאַהֲבָה, שֶׁנֶּאֱמַר "הֵן יִקְטְלֵנִי לוֹ אֲיַחֵל", וַעֲדַיִן הַדָּבָר שָׁקוּל, 'לוֹ' אֲנִי מְצַפֶּה – האם כתוב 'לו' בוי"ו שמשמע, גם אם יעניש אותי ויהרגני, 'לו' אני מצפה לעולם הבא, הרי שעבד מאהבה, אוֹ אֵינִי מְצַפֶּה – שכתוב 'לא' באל"ף שמשמע, אני מצפה לו כיון שאני מפחד שמא יהרגני, אבל 'הן יקטלני' שוב 'לא איחל' ולא אצפה לו לעולם הבא, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד אֶגְוָע לֹא אָסִיר תֻּמָּתִי מִמֶּנִּי", מִלְּמֵד שֶׁמֵּאַהֲבָה עָשָׂה, כיון שמי שיש לו מידה כזאת שלא מסיר תומתו עד יום מיתתו, מידה זו היא מידת העובדים מאהבה. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מִי יַגֵּלָה עָפָר מֵעֵינֶיךָ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁהָיִיתָ דּוֹרֵשׁ כָּל יָמֶיךָ שֶׁלֹּא עָבַד אִיּוֹב אֶת הַמָּקוֹם אֶלָּא מִיִּרְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אִישׁ תָּם וְיָשָׁר וִירֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע", וַהֲלֹא יְהוֹשֻׁעַ בן הורקנוס, תַּלְמִיד רבי עקיבא שהיה תַּלְמִידְךָ לִמֵּד שֶׁמֵּאַהֲבָה עָשָׂה.

גמרא. שנינו במשנה, 'כך המים בודקין אותו'. מבררת הגמרא, 'אוֹתוֹ' לְמַאן, אִילֵּימָא שבודקים לְבַעַל, בַּעַל מַאי עָבֵיד – והלא הבעל לא חטא כלל, וְכִי תֵּימָא שהכוונה היא

אגרות קודש

ב"ה, ד' אייר תשט"ו

ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר שמואל חיים שי'

שלום וברכה!

... במ"ש אודות נוסח התפלה ובאיזה אותיות להסביר זה להמתפללים, הנה יעוין בהקדמת שער הכולל שהעתיק שם מנשיאנו הק' אשר נוסח האר"י הוא נוסח השוה לכל נפש. ובשו"ת מהרשד"ם חלק או"ח פסק שמנוסח אשכנז לספרד מותר לשנות, וכן בשו"ת דברי חיים חלק ב' חלק או"ח סי' ח'. ומה שהקשה ע"ז בחת"ס חלק או"ח וחלק יו"ד ושו"ת מנחת אלעזר חלק ראשון סי' י"א, שתירצו כל הקושיות, ומסקנתם שמותר לשנות מנוסח אשכנז לספרד ואין שום דיעה להתיר מנוסח ספרד לאשכנז.

בברכה.

ביאורים למסכת סוטה דף כח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

דְּאִי אִית בֵּיהּ בבעל **עָוֹן**, שבא עליה אחרי שנסתרה, **בָּדְקֵי** אף **לֵיהּ מַיָּא**, לא יתכן לומר כן, כיון **שֶׁכִּי אִית בֵּיהּ עָוֹן בְּדִידֵיהּ** – בבעל, **מִי בָּדְקֵי לָהּ מַיָּא לְדִידָהּ** – לאשה, **וְהָא תַּנְיָא**, "**וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ**", ודורשים, **בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנוּקֶה מֵעָוֹן**, שלא בא עליה לאחר שנסתרה, **הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ**, אבל אם **אֵין הָאִישׁ מְנוּקֶה מֵעָוֹן, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ**, הרי שלא יתכן שהמשנה מדברת בבעל.

ממשיכה הגמרא לברר, **וְאֶלָּא** כוונת המשנה שהמים בודקים **לְבוֹעֵל**, מקשה הגמרא, אם כן **לֵיתְנֵי** כך המים בודקין את הבועל בפירוש, **כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא** 'כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל', ומפני מה כתוב 'כך המים בודקין אותו'. מתרצת הגמרא, **לְעוֹלָם** המים בודקים **לְבוֹעֵל, וְרֵישָׁא, אַיְידֵי דְּתָנָא** 'כשם שהמים בודקין **אוֹתָהּ**', לכך **תָּנֵי** 'כך המים בודקין **אוֹתוֹ**', **וּבְסֵיפָא, אַיְידֵי דְּתָנָא** 'כשם שאסורה **לַבַּעַל**', לכך **תָּנָא** 'כך אסורה **לַבּוֹעֵל**'.

שנינו במשנה, כך המים בודקין אותה, **שֶׁנֶּאֱמַר 'וּבָאוּ' 'וּבָאוּ'**. שואלת הגמרא, **אִיבַּעְיָא לְהוּ, 'בָּאוּ וּבָאוּ' קָאָמַר** והלימוד הוא מייתור הוי"ו, **אוֹ 'וּבָאוּ' 'וּבָאוּ' קָאָמַר** והלימוד הוא ממה שנכפל בפרשה כמה פעמים 'ובאו'.

מוכיחה הגמרא, **תָּא שְׁמַע** ששנינו במשנתינו, **כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל, שֶׁנֶּאֱמַר 'נִטְמָאָה וְנִטְמָאָה'** דברי רבי עקיבא, הרי שרבי עקיבא דורש וי"ו יתירא. דוחה הגמרא, **וַעֲדַיִין תִּיבָּעֵי** לך אף שם כמו ששאלנו ברישא, האם **'נִטְמָאָה' 'נִטְמָאָה' קָאָמַר** והלימוד הוא מכפילות המילים, **אוֹ 'נִטְמָאָה וְנִטְמָאָה' קָאָמַר** והלימוד הוא מייתור הוי"ו.

מוכיחה הגמרא, **תָּא שְׁמַע, מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא, רַבִּי אוֹמֵר שְׁנֵי פְּעָמִים הַאֲמוּרִין בַּפָּרָשָׁה 'וְנִטְמָאָה' 'וְנִטְמָאָה', אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל**, אם כן רבי לומד מכפילות המילים, **מִכְּלָל דְּרַבִּי עֲקִיבָא** שנחלק עליו **וַיְ קָדְרִישׁ**.

מבארת הגמרא, **הִלְכָּךְ לְרַבִּי עֲקִיבָא שִׁיתָּא קְרָאֵי כְּתִיבִי, חַד לְצַוָּאָה דִּידָהּ** – שהקדוש ברוך הוא גוזר שיבואו בה המים המאררים ויהיו למרים, **וְחַד לְצַוָּאָה דִּידֵיהּ** – שהמים יבדקו גם את הבועל, **חַד לַעֲשַׂיָּיה דִּידָהּ** – שהקדוש ברוך הוא מודיע לבני ישראל שייעשה כך לאשה זו, **וְחַד לַעֲשַׂיָּיה דִּידֵיהּ** – שייעשה כך לבועל, **חַד לִידִיעָה דִּידָהּ** – שהכהן מודיעה שבטנה תצבה קודם ואחר כך יריכה, **וְחַד לִידִיעָה דִּידֵיהּ. וְרַבִּי** שלא את ייתור הווי"ם, **תְּלָתָא קְרָאֵי** 'ובאו' **כְּתִיבִי, חַד לְצַוָּאָה וְחַד לַעֲשַׂיָּיה וְחַד לִידִיעָה**, וכולם באשה.

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי** שלא דורש וי"ו יתירא, והפסוקים מדברים רק על האשה, אם כן הלכה זו **שכְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ כָּךְ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, מְנָא לֵיהּ**. משיבה הגמרא, **נַפְקָא לֵיהּ מִדְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בפסוק "**לַצְבוֹת בֶּטֶן וְלִנְפִּיל יָרֵךְ**", מבארת הברייתא שהכוונה **לִבְטְנוֹ וִירֵיכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל**, מבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר בִּבְטְנוֹ וִירֵיכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּבְטְנָהּ וִירֵיכָהּ שֶׁל נִבְעֶלֶת**, ומבארת, **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְצָבְתָה בִּבְטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵיכָהּ" חֲרֵי בִּבְטְנָהּ וִירֵיכָהּ שֶׁל נִבְעֶלֶת** כבר **אָמוּר, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים "לַצְבוֹת בֶּטֶן וְלִנְפִּיל יָרֵךְ"**, חייבים לומר שהכוונה **לִבְטְנוֹ וִירֵיכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל**, ומכאן לומד רבי שהמים בודקים גם את הבועל. שואלת הגמרא, **וְאִידָּךְ**, רבי עקיבא שלומד שהמים בודקים אותו מהייתור של הוי"ו, מפני מה אינו לומד את זה מכאן. משיבה הגמרא, **הַהוּא דְּמוֹדַע לָהּ כֹּהֵן דְּבֶטֶן בְּרֵישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ** – פסוק זה בא לומר שהכהן מודיע לה שקודם תצבה הבטן ואחר כך תנפול היירך, ולא יהיה כמו שכתוב לפני כן, 'את יריכך נופלת ואת בטנך צבה', כדי **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל הַמַּיִם הַמָּרִים**, שיאמרו שהמים לא עשו כסדר הכתוב בתורה.

מקשה הגמרא, **וְאִידָּךְ**, כיצד לומד רבי שהמים בודקים לבועל, והרי מפסוק זה לומדים להודעת הכהן. מתרצת הגמרא, **אִם כֵּן** שלומדים מפסוק זה רק את הודעת הכהן ולא שהמים בודקים לבועל, **לִכְתּוֹב קְרָא בִּבְטְנָהּ וִירֵיכָהּ** של האשה, **מַאי 'בֶּטֶן וְיָרֵךְ'**, **שְׁמַע מִינָּהּ** שהמים בודקים גם **לִבּוֹעֵל**. מקשה הגמרא, **וְאֵימָא כּוּלֵּי לְהָכִי הוּא דְּאָתָא** – אולי הפסוק בא ללמד רק שהמים בודקים לבועל, מנין לרבי שאפשר ללמוד מהפסוק גם את הודעת הכהן. מתרצת הגמרא, **אִם כֵּן לִכְתּוֹב בִּבְטְנוֹ וִירֵיכוֹ** שמשמע רק לבועל, **מַאי 'בֶּטֶן וְיָרֵךְ'** סתם, **שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי** – שאפשר לדרוש מכך גם הודעת הכהן, וגם שהמים בודקים לבועל.

שנינו במשנה, **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כָּךְ הָיָה הוֹרֵשׁ זְכַרְיָה** בן הקצב, רבי אומר **וכו'**. מביאה הגמרא ברייתא המבארת את המחלוקת שבמשנה, **תָּנוּ רַבָּנַן, שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הָאֲמוּרִין בַּפָּרָשָׁה**, 'והיתה **אם נִטְמָאָה**', 'וקנא את אשתו והיא **נִטְמָאָה**', 'תחת אישה **וְנִטְמָאָה**' **לָמָּה**, ומבארת הברייתא, **אֶחָד** לומר שהאשה אסורה **לַבַּעַל, וְאֶחָד** לומר שאם התגרשה מהבעל או התאלמנה אסורה להנשא **לַבּוֹעֵל, וְאֶחָד לִתְרוּמָה** – שאפילו אם היא בת כהן ובעלה כהן, נפסלת מלאכול בתרומה, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**, אין צריך ללמוד שאסורה לכהונה מפסוק, כיון שאפשר ללמדו מקל וחומר, **וּמַה** בת כהן **גְּרוּשָׁה** – שהתגרשה מישראל **שֶׁמּוּתֶּרֶת** בבית אביה **לִתְרוּמָה**, בכל זאת **אֲסוּרָה לִכְהוּנָּה** כדין גרושה שאסורה לכהן, **זוֹ** – בת כהן סוטה **שֶׁאֲסוּרָה בִּתְרוּמָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁאֲסוּרָה לִכְהוּנָּה**.

הגמרא דורשת את הפסוקים המדברים בסוטה, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** "וקנא את אשתו **וְהִיא נִטְמָאָה, אִם** ברור לבעל **שנִטְמָאָה לָמָּה שׁוֹתָהּ, וְאִם** ברור לבעל **שלֹא נִטְמָאָה לָמָּה מַשְׁקֶה**, אלא **מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב שֶׁהַסָּפֵק אֲסוּרָה** – שאסורה עליו בשספק אם נטמאה. ופירוש הפסוק הוא כך, אשה זו ספק אם נטמאה או לא, לכך משקה אותה לברר הספק, ואם לא ישקה אותה אסורה עליו.

מוסיפה הגמרא, **מִכָּאן** – מסוטה, **אַתָּה דָּן** קל וחומר **לְשֵׁרֵץ** מת, שספק אם נגע בטהרות, שמחזיקים את הטהרות בטומאה מספק, בדרך זו, **וּמַה פּוֹטֶה שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֵס כְּרָצוֹן** – שאם נטמאה בשוגג או באונס, אין דינה כמזיד ורצון ואינה אסורה על בעלה, בכל זאת **עָשָׂה בָּהּ סָפֵק כְּוַדַּאי** – שגם כשספק אם נטמאה אסורה על בעלה כודאי, **שֶׁרֵץ שֶׁעָשָׂה בּוֹ שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֵס כְּרָצוֹן** – שאף אם נגע שרץ בטהרות בשוגג או באונס נטמאים, **אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ סָפֵק**

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף כח עמוד א

רש"י

דְּאִי אִית בֵּיהּ עָוֹן. שֶׁבָּא עָלֶיהָ לְאַחַר שֶׁנִּסְתְּרָה: **בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן.** שֶׁלֹּא בָּא עָלֶיהָ מִשֶּׁנִּאֲסְרָה עָלָיו, הָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא עֲוֹנָהּ שֶׁיִּבְדְּקוּהָ הַמַּיִם: **אֶלָּא לְבוֹעֵל לִיתְנֵי.** כְּךְ בּוֹדְקִין אֶת הַבּוֹעֵל בְּהֶדְיָא כִּדְתָנֵי סֵיפָא בְּהֶדְיָא, כָּךְ אֲסוּרָה לְבוֹעֵל, וְלֹא תְּנָא כָּךְ אֲסוּרָה לוֹ: **כָּאוּ וּבָאוּ קָאָמַר.** מַרְבּוּיָא דְּוָי"ו: **אוֹ וּבָאוּ וּבָאוּ.** הַכַּפּוּלִים בַּפָּרָשָׁה דָּרִישׁ: **שֶׁנֶּאֱמַר נִטְמְאָה וְנִטְמְאָה.**

ש"מ רַבִּי עֲקִיבָא וָוֵ"י דָּרִישׁ: **וַעֲדַיִין.** בְּהָא גּוּפָא מִיבַּעְיָא לִי, נִטְמְאָה וְנִטְמְאָה דָּרִישׁ מֵרַבּוּיָא וָוֵ"י, אוֹ חַד נִטְמְאָה וְחַד וְנִטְמְאָה קָדָרִישׁ: **שְׁתָּא קְרָאֵי.** שְׁלֹשָׁה וּבָאוּ כְּתוּבִים שָׁם, וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרֲרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעֶיךָ לַצְבּוֹת בֶּטֶן, לְהוֹדִיעַ לָנוּ דְּבֶטֶן וְהֵדֵר יָרֵךְ שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז כִּדְאַמְרִי' בְּפ"ק (לְעֵיל ט:), וְחַד וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אֶת מֵי הַמָּרִים הַמְאָרֲרִים וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם וּגוּ' לְצוּאָה שֶׁהַקָּבָּ"ה גּוֹזֵר שֶׁיְּבוֹאוּ בָהּ הַמַּיִם לְמָרִים, וְחַד (לְעֵשׂיָה) וְהִשְׁקָהּ אֶת הַמַּיִם וְהָיְתָה אִם נִטְמְאָה וּגוּ' לְעַשׂיָה, כָּאן הוֹדִיעַ הַכָּתוּב אֶת יִשְׂרָאֵל דְּמַבְטִיחַ לָהֶן שֶׁיְּבַדְּקוּהָ הַמַּיִם, וּבְכֻלָּם כְּתִיב וָוֵ"י יִתְיַרֵּי, הֲרֵי שׁוּת: **דִּידֵיהּ.** דְּבוּעַל: **דִּידָהּ.** דְּאִשָּׁה, יְדִיעָה וְצִוּוּאָה וַעֲשִׂיָּה בְּדַפְרִישׁוּת: **וְרַבִּי.** דְּלֹא דָּרִישׁ וָוֵ"י, תִּלְתָא קְרָאֵי הוּא דִּכְתִיבִי וְכֻלְּהוּ לִדִידָהּ, יְדִיעָה וַעֲשִׂיָּה וְצִוּוּאָה: **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז.** מִשּׁוּם דְּהוּא אָמַר לָהּ בְּקַלְלָה בְּרֵישָׁא אֶת יְרֵכֵךְ נוֹפֶלֶת וּגוּ', וְסוֹף הַמַּיִם לְבִדּוֹק כְּדֶרֶךְ בְּנִיסָּתָן דִּכְתִיב וְצָבְתָה בִּטְנָהּ וְהֵדֵר וְנָפְלָה יְרֵכָהּ, לְכָךְ הֶצְרַךְ לְהוֹדִיעַ תְּחִלָּה שֶׁהַמַּיִם כְּדֶרֶךְ בְּנִיסָּתָן יִבְדְּקוּהָ: **וְאִימָא כָּלֵיהּ לְהָכִי הוּא דְּאָתָא.** לְבוּעַל, לְהוֹדִיעַ דְּבֶטֶן לוֹקָה בְּרֵישָׁא מִנָּלָן: **מַאי בֶּטֶן וְיָרֵךְ.** סְתָם הָכָא וְהָכָא דָּרִישׁ לֵיהּ: **שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים.** וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָיא נִטְמְאָה, וְהָיְתָה אִם נִטְמְאָה תֵּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמְאָה: **וְאֶחָד לִתְרוּמָה.** שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה בַּת כֹּהֵן וּבַעֲלָהּ כֹּהֵן נִפְסְלָה מִן הַתְּרוּמָה: **קַל וָחֹמֶר.** אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא מִן הַמִּקְרָא לְפַסְלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה מִלְּנָשֹׂא לְכֹהֵן, דְּמִקַּל וָחֹמֶר אָתֵי: **מַה גְּרוּשָׁה.** בַּת כֹּהֵן שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה מִישְׂרָאֵל וְזֶרַע אֵין לָהּ שֶׁמֻּתֶּרֶת בְּתְרוּמָה כִּדְכְתִיב מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכַל (וַיִּקְרָא כב) פְּסוּלָה לִכְהֻנָּה: **זוֹ שֶׁפְּסוּלָה מִתְּרוּמָה.** מֵרַבּוּיָא דְּנִטְמְאָה כִּדְקָאָמְרַתְּ, אֵינוֹ דִּין שֶׁפְּסוּלָה לִכְהֻנָּה. וּלְקַמָּן פָּרִיךְ וְהָא לֹא אַיְירֵי רַבִּי עֲקִיבָא בִּפְסוּל כְּהֻנָּה כְּלָל, דְּלֹא אַצְרְכָהּ קְרָא, וּמַאי קָאָמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: **מַה ת"ל וְהִיא נִטְמְאָה כו'.** גַּרְסִינָן, וְלֹא גָּרַס א"כ, דְּמִלְּתָא בְּאַנְפֵי נַפְשֵׁהּ הִיא, וְלֹא נִטְמְאָה יְתִירָא קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ דְּהָא דְּרִשִׁינָן. וְלָאו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְחוֹדֵיהּ קָאָמַר לָהּ, אֶלָּא סְתָמָא הִיא, וּקְרָאֵי דְּעַנְיֵנָא קָדָרִישׁ וְאָזִיל: **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמְאָה.** דְּמַשְׁמַע דְּוַדַּאי נִטְמְאָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹ עָבַר עָלָיו וּגוּ' וְהִיא לֹא נִטְמְאָה, אִי פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּנִטְמְאָה לְמָה שׁוֹתָהּ, וְאִי פְּשִׁיטָא דְּלֹא נִטְמְאָה לְמָה מַשְׁקֶה: **מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב שֶׁעַל הַסָּפֵק אֲסוּרָה.** וְהָכִי קָאָמַר קְרָא, אִשָּׁה זוֹ שֶׁמָּא נִטְמְאָה וְשֶׁמָּא לֹא נִטְמְאָה, וְקָאָמַר לְךָ דְּיַשְׁקֶנָּה לְבֵרֵר הַסְּפֵקָא, וְאִי לֹא מַשְׁקֶה לָהּ אֲסוּרָה: **וּמִכָּאן אַתָּה.** לְמַד ק"ו לְשַׁרְץ, סָפֵק נָגַע בְּטָהֳרוֹת סָפֵק לֹא נָגַע דְּמִחְזַקִּינָן לָהּ בְּטָמְאָה מִסָּפֵק: **סוֹטָה לֹא עָשָׂה כָּהּ כו'.** דִּכְתִיב וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה אֲסוּרָה, הָא נִתְפְּשָׂה מֻתֶּרֶת, וְהוּא הַדִּין לְשׁוֹגֵג, אִשְׁתּוֹ וְאֵשֶׁת אִישׁ עִמּוֹ בַּבַּיִת וְנִתְכַּוֵּן לְאִשְׁתּוֹ וְנִזְדַּמְּנָה לוֹ זוֹ, וְאַף הִיא שְׁגֵגָה כַּסְּבוּרָה שֶׁהוּא בַּעֲלָהּ:

תוספות

דְּאִי אִית בֵּיהּ עָוֹן בְּדָקֵי לֵיהּ מַיָּא, כִּי אִית בֵּיהּ עָוֹן בְּדִידֵיהּ מִי בְּדָקֵי לָהּ מַיָּא לְדִידָהּ? וְהָא תַּנְיָא, "וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ" בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנוּקֶה מֵעָוֹן הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, אֵין הָאִישׁ מְנוּקֶה מֵעָוֹן אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ! וְאֶלָּא לַבּוֹעֵל, לִיתְנֵי כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל? לְעוֹלָם לַבּוֹעֵל, וְרֵישָׁא אַיְידֵי דְּתָנָא "אוֹתָהּ" תָּנֵי "אוֹתוֹ". סֵיפָא, אַיְידֵי דְּתָנָא "בַּעַל" תָּנָא "בּוֹעֵל": שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָאוּ" "וּבָאוּ": אִיבַּעְיָא לְהוּ, "בָּאוּ" "וּבָאוּ" קָאָמַר אוֹ "וּבָאוּ" "וּבָאוּ" קָאָמַר? תָּא שְׁמַע, כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "נִטְמְאָה" "וְנִטְמְאָה". וַעֲדַיִין תִּיבָּעֵי, "נִטְמְאָה" "נִטְמְאָה" קָאָמַר אוֹ "נִטְמְאָה" "וְנִטְמְאָה" קָאָמַר? תָּא שְׁמַע מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא, רַבִּי אוֹמֵר: שְׁנֵי פְּעָמִים הָאֲמוּרִין בַּפָּרָשָׁה "וְנִטְמְאָה" "וְנִטְמְאָה" אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל. מִכְּלָל דְּרַבִּי עֲקִיבָא וָ"וֵי קָדָרֵישׁ הִלְכָּךְ לְרַבִּי עֲקִיבָא שִׁיתָּא קְרָאֵי כְּתִיבִי. חַד לְצוּאָה דִּידָהּ, וְחַד לְצוּאָה דִּידֵיהּ, חַד לַעֲשִׂיָּה דִּידָהּ וְחַד לַעֲשִׂיָּה דִּידֵיהּ, חַד לִידִיעָה דִּידָהּ וְחַד לִידִיעָה דִּידֵיהּ. וְרַבִּי תִּלְתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי, חַד לְצוּאָה וְחַד לַעֲשִׂיָּה וְחַד לִידִיעָה. וְרַבִּי, כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִים אוֹתָהּ כָּךְ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, מְנָא לֵיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מִדְּתַנְיָא "לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפֵּל יָרֵךְ" בִּבְטָנוֹ וִירֵיכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל. אַתָּה אוֹמֵר בִּבְטָנוֹ וִירֵיכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּבְטָנָהּ וִירֵיכָהּ שֶׁל נִבְעֶלֶת? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְצָבְתָה בִּטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ" הֲרֵי בִּטְנָהּ וִירֵיכָהּ שֶׁל נִבְעֶלֶת אָמוּר, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים "לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפֵּל יָרֵךְ"? בִּבְטָנוֹ וִירֵיכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל. וְאִידָךְ, הַהוּא דְּמוֹדַע לָהּ כֹּהֵן דְּבֶטֶן בְּרֵישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל הַמַּיִם הַמָּרִים. וְאִידָךְ, אִם כֵּן, לְכִתּוּב קְרָא "בִּבְטָנָהּ וִירֵיכָהּ", מַאי "בֶּטֶן" וְ"יָרֵךְ"? שְׁמַע מִינָּהּ לַבּוֹעֵל. וְאִימָא כּוּלֵּי לְהָכִי הוּא דְּאָתָא? אִם כֵּן לְכִתּוּב "בִּבְטָנוֹ וִירֵיכוֹ", מַאי "בֶּטֶן" וְ"יָרֵךְ"? שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי: אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ: כָּךְ, הָיָה דּוֹרֵשׁ זְכָרָיָה כו': תְּנוּ רַבָּנָן: שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הָאֲמוּרִין בַּפָּרָשָׁה, "אִם נִטְמְאָה" "נִטְמְאָה" "וְנִטְמְאָה", לָמָּה? אֶחָד לַבַּעַל, וְאֶחָד לַבּוֹעֵל, וְאֶחָד לִתְרוּמָה, דִּבְרֵי ר' עֲקִיבָא. אָמַר ר' יִשְׁמָעֵאל: קַל וָחוֹמֶר, וּמָה גְּרוּשָׁה שֶׁמֻּתֶּרֶת לִתְרוּמָה אֲסוּרָה לִכְהוּנָּה, זוֹ, שֶׁאֲסוּרָה בִּתְרוּמָה אֵינוֹ דִּין שֶׁאֲסוּרָה לִכְהוּנָּה? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִיא נִטְמְאָה" "וְהִיא לֹא נִטְמְאָה" אִם נִטְמְאָה לָמָּה שׁוֹתָהּ, אִם לֹא נִטְמְאָה לָמָּה מַשְׁקֶהָ? מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב שֶׁהַסָּפֵק אֲסוּרָה, וּמִכָּאן אַתָּה דָּן לְשֶׁרֶץ. וּמַה סוֹטָה, שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֵס כְּרָצוֹן, עָשָׂה בָּהּ סָפֵק כְּוַדַּאי. שֶׁרֶץ שֶׁעָשָׂה בּוֹ שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֵס כְּרָצוֹן, אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ סָפֵק כודאי?

ההוא דמודע לה כהן. פירוש הכהן צריך להודיע שלא להוציא לעז וכיון דגלי לן קרא דהוא נבדק כמותה וכתיב בה צואה ידיעה ועשייה לא צריך למכתב תו ביה: **זו** שאסורה בתרומה אינה דין שאסורה לכהונה. וליכא למימר בת ישראל יוכיח שאסורה בתרומה ומותרת לכהונה דה"פ ומה גרושה שמותרת לתרומה אסורה לכהונה ע"י מעשה שנעשה בה דהיינו גירושין זו וכו' אינו דין שאסורה לכהונה ע"י זנות שנעשה בה אבל בת ישראל מה שפסולה בתרומה אינו ע"י מעשה ועוד אם תנשא בת ישראל לכהן תהא מותרת לתרומה מה שאין כן באלו שאין להם היתר לעולם בספרי מתני הכי ומה גרושה קלה שמותרת לחזור למגרשה בישראל פסולה מן הכהונה סוטה חמורה דין הוא שפסולה מן הכהונה:

מה ת"ל היא נטמאה וכו'. בגירסת רש"י וכך סיומא ללמדך שלעולם אין משקין אלא על הספק וא"ת וכי איצטריך קרא למיסר ספיקא יש לומר הכתוב אוסרה קודם שתיה כאילו היא ודאי ואע"ג דליכא מלקות כדמוכח בפ"ק דיבמות (דף יא:) מיהו לאו הבא מכלל עשה איכא ואפי' אם היא טהורה נענש בב"ד של מעלה אם בא עליה כמו על חייבי עשה ולא כשאר ספיקות כגון ספק חלב ספק שומן ואכלו ונודע שהוא שומן אע"ג דצריך כפרה וסליחה מיהו לא חמיר כחייבי עשה:

אינו דין שעשה בו ספק כודאי. ליכא למיפרך נזיר ועושה פסח יוכיחו שעשה בהן אונס כרצון דנפקא לן מכי יומות מת עליו בפתע פתאום בספרי ובפרק ב' דכריתות (דף ט.) ואפ"ה לא עשה בהן ספק טומאת התהום כודאי לפי שטומאת התהום הלכה הוא ולא סתרינן ק"ו מהלכה וה"ה דאין להוכיח משם דהכי אמר בהוכחה אף אני אביא זה והלא אין ללמוד הימנו אבל הא איכא למתמה אמאי לא פרכינן מה לסוטה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה כדפרכינן לעיל בריש פ"ק (דף ב:) ואין לומר משום דלעיל מיירי בטומאה דבתר קינוי וסתירה דמהימן עד א' התם ודאי איכא רגלים אבל הכא ילפינן מסתירה דבתר קנויא גרידא דליכא למיפרך שכן קינא לה דקנויא לא חשיב רגלים בלא סתירה דהא בריש מסכת נדה (דף ב:) דמייתי התם מקוה שנמדד ונמצא חסר כל הטהרות שנעשו על גביו בין ברה"ר בין ברה"י טמא ר"ש אומר ברה"ר טהור ברה"י תולין ושניהם לא למדוה אלא מסוטה רבנן סברי בסוטה מה סוטה ספק הוא ועשאוה כודאי אף כו' ופריך אי מסוטה נימא מה סוטה ברה"י טמא ודאי הכא נמי טמא ודאי הכי השתא התם יש רגלים לדבר שהרי קנא לה ונסתרה הכא מאי רגלים לדבר איכא אלמא אע"ג דמסתירה דבתר קנויא יליף כי הכא פריך והכא אמאי לא פריך הכי ויש לומר דסתירה על ידי קנויא בסוטה הוי כספק מגע שרץ שהרי בלא קנויא לא היה שום ספק בסתירה גרידא דלא נחשדו על העריות הלכך הקנויא גורם הספק וה"פ במס' נדה התם גבי סוטה וספק שרץ הרי ריעותא דהיינו השרץ והבועל קמן אצל הטהרות והאשה אבל גבי מקוה קודם טבילה לא ראינו שום ריעותא דאיכא לספוקי על ידה ולעיל בפ"ק קודם העדאת עדים לא הואי שום ריעותא:

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף כח עמוד ב

תוספות

מכאן אמרו וכו׳ ברשות הרבים ספיקו טהורה. בפ״ק דשחיטת חולין (דף ט:) ובפרק אין מעמידין (ע״ז דף לז:) אמר דסבק טומאה ברשות הרבים הלכתא גמירי לה מסוטה דמשמע דדוקא במקום סתירה טמא אבל שלא במקום סתירה גמירי דטהור ודאי הוא ותימה למאי איצטריך הלכתא לימא העמד טהור על חזקתו ואימור לא נטמא והכי אמר בהדיא נמי בריש מסכת נדה (דף ג.) דרבי שמעון גמר לה מספק טומאה ברה״ר ואמר ורבנן הכי השתא התם גברא בחזקת טהרה קאי מספיקא לא מחתינא ליה טומאה וי״ל אי לאו הלכתא דגמרינן דברה״ר טהור הוה אמינא סתירה דנקט קרא לא דבר הכתוב אלא בהווה וה״ה לכל ספק טומאה בכל מקום שנולדה דמסברא אין לטהר זו יותר מזו וסד״א דגזירת מלך כך היא בכל ספק טומאה הלכך איצטריך הלכתא להעמיד ספק טומאה ברשות הרבים אחזקתה דלא מחתינן ליה טומאה מספק ירושלמי דפירקין קמא מ״מ יש רגלים לדבר לפלטיא בלילה לחורבה ביום למבואות אפילות ביום שאלו את בן זומא מפני מה ספק רה״י טמא אמר לון סוטה מה היא לבעלה ודאי או ספק אמרו ליה ספק אמר להו מצינו שהיא אסורה לבעלה ומכאן אתה דן לשרץ מה כאן רשות היחיד אף להלן ומה כאן דבר שיש בו דעת לישאל אף וכו׳ מכאן אמרו דבר שיש בו דעת לישאל וכו׳ מיליהון דרבנן פליגין דמר רבי זעירא ור׳ יוסי בשם ר׳ יוחנן קטנה שזינתה אין לה רצון להאסר על בעלה והא תנינן כל דבר שיש בו דעת לישאל ספיקו טמא ברם הכא אע״פ שיש בו דעת לישאל ספיקו טהור ומפני מה ספק רה״ר טהור אמר להו מצינו שהציבור עושין את הפסח בטומאה בזמן שרובו של ציבור טמאים אם טומאה ודאית הותרה לצבור ק״ו לספק טומאה וסיום הברייתא בתוספתא דמסכת טהרות פרק הנבילות השחוטות רשב״ג אומר מפני מה ספק רה״י טמא וספק רה״ר טהור מפני שאפשר לישאל ליחיד ואי אפשר לישאל לרבים: **ברשות** הרבים ספיקו טהור. מקשי׳ מפרק שני נזירין (נזיר דף נז.) דתנן שני נזירין שאמר להן אחד ראיתי אחד מכם שנטמא ואיני יודע איזה מכם הוא שניהן מביאין קרבן טומאה וקדייק בגמרא ואמאי כל ספק טומאה מהיכא גמירי מסוטה מה סוטה בועל ונבעלת אף כל ספק טומאה ברה״י כגון דאיכא בי תרי אבל הכא שני נזירין והאי דקאים גביהון הא תלתא הוי ליה ספק טומאה ברה״ר אלמא כל היכא דאיכא תלת חשיב ליה ברה״ר א״כ הא דתנן בפרק האשה שהיא עושה צרכיה (נדה ס:) שלש נשים שהיו ישינות במטה אחת ונמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות אמאי כיון דאיכא שלש הוה ליה ברה״ר מיהו מהתם לא קשיא מידי דלא דמי לשרץ דשרץ אפשר שלא נגע וטהור אבל התם אחת מהן ודאי טמאה שיצא הדם מגופה והיאך נטהר כולם ולא דמי אלא לשני שבילין (טהרות פ״ה מ״ה) אבל מפרק קמא דנדה (דף ב.) מקשינן דתנן כיצד דיה שעתה היתה יושבת במטה ועסוקה בטהרות ופירשה וראתה היא טמאה וכולן טהורות ודייק בגמרא (דף ה:) טעמא דדיה שעתה הא מעת לעת מטה נמי מטמא מכדי דבר שאין בו דעת לישאל ספיקו טהור תרגמא כשחברותיה נושאות אותה במטה דהויא לה יד חברותיה סוף סוף חברותיה והיא הויא שלש והוה ליה ספק טומאה ברה״ר ואמאי מטמינן לה ונראה דלא חשבינן טומאה ברה״ר אלא היכא דספיקא היתה יכולה להיות גלויה לכל כגון ההיא דנזיר ותשעה צפרדעים ושרץ אחד ביניהם (כתובות דף טו.) אבל ההיא דנדה המגע ודאי הוא שנגעה במטה ואין שום ספק אלא אם ראתה או לאו ומקום המקור מקום סתר הוא ולא שייך למימר ביה רה״ר אפילו אם נולד ספק ראייתה ברשות הרבים אבל בהא איכא למתמה אמאי משוינן מטה כספק טומאה ברשות היחיד והא לא דמיא לסוטה דסוטה ודאי שרץ וספק מגע כגון בועל הוא השרץ וספק אם בעל אבל התם ודאי מגע וספק מעת לעת הוא שרץ דשמא לא ראתה ואגן לא ילפינן מסוטה אלא דדמי לסוטה דהא דבר שאין בו דעת לישאל ממעטינן הואיל ולא דמי לסוטה ועוד תניא בהדיא בתוספתא דטהרות פרק [הנבילות] השחוטות (פ״ו) נגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת למחר עומד ונמצא מת רבי מאיר מטהר שספק רשות הרבים טהור אלמא דמסוטה גמירי אע״ג דהוי ודאי מגע וספק שרץ ותימה מאי שנא דמטהרינן דבר שאין בו דעת לישאל הואיל ולא דמי לסוטה ובכי האי גוונא לא מטהרינן וי״ל דהכי הלכתא גמירי לה א״נ עיקר הדבר שאין בו דעת לישאל נפקא לן מוהבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל כדלקמן בשמעתין וכיון דגלי לן קרא דאיכא לפלוגי בין דבר שיש בו דעת לישאל לשאין בו דעת דדבר שיש בו דעת ספיקו טמא ולא פירש טומאתו היכן נלמוד סתום מן המפורש מסוטה דמפרש בו דוקא מקום סתירה ואע״ג דמסיק אי מסוטה הוה אמינא דעת נוגע ומגיע אגב שיטפיה נקט ליה אי נמי הכי פירושו ואי הוה גלי לן קרא בסוטה דבעינן דבר שיש בו דעת לישאל הוה אמינא דעת נוגע ומגיע. סיום הברייתא דנגע באחד בלילה וחכמים מטמאין שכל הטומאות כשעת מציאתן ומודים חכמים לרבי מאיר שאם ראוהו חי מבערב אע״פ שבא שחרית ומצאו מת טהור מפני שזה ספק רה״ר אלמא דבין לרבנן בין לרבי מאיר אפילו בלילה חשבינן ליה רשות הרבים וקשיא מהא דתנן במסכת טהרות פרק שמיני (מ״ג) המאבד ביום ומצא ביום טהור ביום ומצא בלילה ביום ומצא ביום של אחריו ספיקו טמא זה הכלל כל שעבר עליו הלילה או מקצתו ספיקו טמא אלמא דלילה חשיב לעולם כרשות היחיד ולעיל אייתינן נמי מירושלמי מ״מ יש רגלים לדבר לפלטיא בלילה לחורבה ביום למבואות אפילים ביום אלמא דפלטיא בלילה חשיב רה״י. בתוספתא דטהרות פרק ז׳ יש דברים ברה״ר ועשאום כרה״י קופה ברה״י גבוה י׳ טפחים והטומאה בתוכו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור הכניס ידו לתוכה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא היתה כפושה על כתיפו וכבר תרומה כרוך בסיב או בנייר ונתן בתוכו ספק נגע ספק לא נגע טהור הכניס ידו לתוכה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא חמור ברה״ר גבוה י׳ טפחים וטומאה נתונה על גביו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור פשט ידו על גביו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא סלע ברה״ר גבוה י׳ טפחים וטומאה עליו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור עלה לראשו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא היה זה רוכב על חמורו וזה רוכב על חמורו אחד טמא ואחד טהור ספק נגעו זה בזה ספק לא נגעו ר׳ יעקב מטמא ורבי יוסי מטהר בנו של זה רוכב על כתיפו ובנו של זה רוכב על כתף [כתיפיו] אחד טהור ואחד טמא ספק נגעו זה בזה ספק לא נגעו ר׳ יעקב מטמא ורבי יוסי מטהר היתה חבילה על כתיפו והרוק מדובק בכותל למעלה מי׳ טפחים ספק הסיט ספק לא הסיט ר׳ יעקב מטמא ורבי יוסי מטהר שהיה ר׳ יעקב אומר כל שהוא למעלה מעשרה טפחים ברה״ר הרי הוא כרה״י ורבי יוסי אומר כל שדרך הילוכו ברה״ר טהור ועוד מפרש התם דין בקעה בימות החמה ובימות הגשמים אלו הן ימות החמה משתעקר תבואה ואלו הן ימות הגשמים משתרד רביעה שניה ובפרק מי שמת (ב״ב דף קנג:) מפרש הא דאמרינן בימות החמה רה״ר לטומאה לא שנו אלא שלא עברו עליו ימות הגשמים אבל עברו עליו ימות הגשמים רשות היחיד לכאן ולכאן:

ותו לרבי עקיבא כהונה מנא ליה. רש״י פי׳ דמקל וחומר לא יליף דאם כן היינו רבי ישמעאל ותימה אי לית ליה קל וחומר דרבי ישמעאל א״כ כיון שנבעלה לפסול לה בעילה ודאית מנא ליה דפסולה לכהונה והא ביבמות בפרק אלמנה (דף סח:) ילפינן ליה מהאי קל וחומר ועוד הא ליכא למיפרך עליה מידי יש לומר הכא לית ליה קל וחומר משום דאי לא הוו כתיבי אלא תלתא קראי הוה אמינא חד לבועל וחד לבעל וחד לכהונה דחמיר טפי כדפריך לרבי ישמעאל אבל גבי בעילת פסולין כתיבה תרומה בהדיא:

רש״י

וּמִמָּקוֹם שֶׁבָּאת. הוֹאִיל וְלֹא לָמַדְתָּ דְּמִטַּמֵּנָן מִסְּפֵק אֶלָּא מִסּוֹטָה, חֲזוֹר וְדוֹן, דְּמַה סּוֹטָה הָא דִּטְמֵאָה מִסְּפֵק בְּרה״י הוּא, מְקוֹם הָרְאוּי לְסַתֶּר, אַף טְמֵאָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד סְפֵקוֹ טָמֵא, אֲבָל בְּרה״ר טָהוֹר: **וּמַה סּוֹטָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל הִיא.** אִם נִטְמֵאת אִם לָאו, אַף סְפֵק טְמֵאָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בְּנוּגֵעַ זֶה דַּעַת לִשְׁאֹל אִם נָגַע אִם לָאו וְהוּא אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, כְּגוֹן אָדָם אוֹ טָהֳרוֹת שֶׁהָיָה אָדָם עָסוּק בָּהֶם בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד הַסָּפֵק: **וּפַרְכִינָן לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל א״ר עֲקִיבָא.** וְאֶחָד לִתְרוּמָה, וְקָמְהַדַּר לִיהּ אֵיהוּ א״צ מִקְּרָא לְהָבִיא בִּכְהֻנָּה: **וְתוּ.** מִבְּעֵיָא לָן לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּלֵא אַיְירֵי בִּכְהֻנָּה: **מְנָא לֵיהּ.** דַּאֲסוּרָה לִכְהֻנָּה אִם מֵת זֶה, וְהָא לֵיכָּא לְמֵימַר דְּשַׁרְיָא, דְּהַשְׁתָּא לִתְרוּמָה אָסַר לָהּ לִכְהֻנָּה מִבְּעֵיָא, וּמִק״ו הוּא לֹא יָלִיף, דְּא״כ הַיְינוּ ר׳ יִשְׁמָעֵאל: **וְכ״ת כְּהֻנָּה לֹא צָרִיךְ קְרָא.** דְּמִמֵּילָא אֲסוּרָה שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ הַכָּתוּב בְּסוֹטָה סְפֵק זוֹנָה כְּוַדַּאי זוֹנָה לְאָסְרָהּ עַל בַּעֲלָהּ, הֵלְכָךְ לְגַבֵּי כְּהֻנָּה נַמִּי אַסִּירָא דִּכְתִיב זוֹנָה לֹא יִקָּחוּ וְזוֹ בְּחֶזְקַת זוֹנָה הִיא:

תוספות

כְּוַדַּאי? וּמִמָּקוֹם שֶׁבָּאת, מַה סּוֹטָה רְשׁוּת הַיָּחִיד, אַף שֶׁרֶץ רְשׁוּת הַיָּחִיד. וּמַה סּוֹטָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל. אַף שֶׁרֶץ, דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל וּמִכָּאן אָמְרוּ: דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל, בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד סְפֵיקוֹ טָמֵא, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים סְפֵיקוֹ טָהוֹר. וְשֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים סְפֵיקוֹ טָהוֹר. וְר׳ יִשְׁמָעֵאל, אָמַר ר׳ עֲקִיבָא תְּרוּמָה, וּמְהַדַּר לֵיהּ אֵיהוּ כְּהוּנָּה? וְתוּ: לְר׳ עֲקִיבָא, כְּהוּנָּה מְנָא לֵיהּ? וְכִי תֵּימָא, כְּהוּנָּה לָא צְרִיכָא קְרָא,

שהרי

אי

ביאורים למסכת סוטה דף כח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

כְּוַדַּאי – שאף בספק אם נגעו הטהרות בשרץ, הרי הם טמאים כודאי.
מוסיפה הגמרא עוד, **וּמְמָקוֹם שֶׁבָּאתָ** – כיון שלמדת ששרץ מטמא מספק מסוטה, כמו כן נלמד שרק באופן שסוטה טמאה מספק, מטמא גם השרץ בספק, **מַה סּוֹטָה** שייך בה ספק טומאה רק **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** שהוא מקום הראוי להסתר, **אַף שֶׁרֶץ** אינו מטמא בספק אלא **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד**, אבל ברשות הרבים אין השרץ מטמא אלא בודאי. וכמו כן נלמד, **וּמַה סּוֹטָה** היא **דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל** – שאפשר לשאול אותה אם נטמאה או לא, **אַף שֶׁרֶץ** מטמא בספק רק **בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל**, כגון באדם המתעסק בטהרות שאפשר לשאול אותו אם השרץ נגע בהם, אם אינו יודע נטמאים הטהרות מספק, אך אם אין אדם לשאול אין הטהרות נטמאים אלא בודאי.
מסיימת הגמרא, **וּמִכָּאן אָמְרוּ, דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל** כגון ספק אם נטמא אדם משרץ, או אדם המתעסק בטהרות, ספק אם נטמאו הטהרות משרץ, הדין הוא, אם הוא **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, סְפֵיקוֹ טָמֵא**, אבל **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים סְפֵיקוֹ טָהוֹר. וְשֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל**, כגון שרץ מת שספק אם נגע בטהרות שאינם ביד אדם, **בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים סְפֵיקוֹ טָהוֹר.**
שנינו בברייתא, שלש פעמים 'נטמאה' למה, אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה דברי רבי עקיבא, אמר רבי ישמעאל, קל וחומר, ומה גרושה שמותרת לתרומה אסורה לכהונה, זו שאסורה בתרומה אינו דין שאסורה לכהונה. מקשה הגמרא על רבי ישמעאל, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל**, הרי **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא** שלומדים מפסוק רק שאסורה לאכול **תְּרוּמָה** מספק, **וּמַהֲדַר לֵיהּ אִיהוּ כְּהוּנָּה** – והוא השיב לו שאין צריך פסוק שאסורה בכהונה, והרי רבי עקיבא לא דיבר על כך. **וְתוּ, לְרַבִּי עֲקִיבָא**, שאסורה **לִכְהוּנָּה** אם מת בעלה **מְנָא לֵיהּ**, ואי אפשר לומר שסובר שמותרת לכהונה, כיון שיש קל וחומר, וכן אי אפשר לומר שלומד מהקל וחומר, שזה שיטת רבי ישמעאל.
וְכִי תֵּימָא כְּהוּנָּה לֹא צְרִיכָא קְרָא, ואסורה ממילא

אגרות קודש

ב״ה, ז׳ אייר, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוהר״ש שי׳

שלום וברכה!

... מ״ש אודות השתתפות בספר וויטעבסק שמתכוננים להו״ל באה״ק ת״ו ואחיו ברצונו להשתתף במאמר אודות פעולת חב״ד שמה.

הנה לדעתי נכון הדבר, אלא שבהתאם לשאר המשתתפים ואופי הכללי של הספר - תלוי אם השתתפותו תהי׳ בגלוי (ביחד עם מי מעסקני אנ״ש שם ומהחסידים) או לא. ואם ספק בדבר, והרי לפי המצב שם, אי אפשר להיות בטוח שיהי׳ הספר כדבעי עד שיודעים שמות אנשי חברי המערכת, אז האחריות קטנה יותר כשבא על החתום איש שאינו מעסקני חב״ד, ולכן הצעתי שיכתוב לאנ״ש באה״ק ת״ו היודעים אודות תולדות וויטעבסק בהנוגע לחב״ד, שהם יעמדו שם בקישור עם אחיו שי׳, ויסדרו הדברים בהתאם להנ״ל. מובן שיכול לכתוב לאנ״ש שעושה זה ע״פ הצעתי.

נוסף על זה - יעורר את אחיו שישגיחו שידפיסו את הדברים בלי סילוף, כי, בכללות, הדבר נכון הוא, וכנ״ל...

המחכה לבשו״ט וחותם בברכת הצלחה בגו״ר.

מ. שניאורסאהן

ביאורים למסכת סוטה דף כט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ הכתוב בסוטה שתהיה **סָפֵק זוֹנָה** אסורה על בעלה **כְּזוֹנָה** ודאי, וכיון שהיא בחזקת זונה תהיה אסורה גם לגבי כהונה, ולא צריך לזה פסוק. דוחה הגמרא, אם כן **תְּרוּמָה נַמִּי לֹא תִּיבָּעֵי קְרָא, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ סָפֵק זוֹנָה כְּזוֹנָה**, ואם היא בחזקת זונה אסורה לאכול בתרומה, וכיון שבכל זאת מצריך רבי עקיבא פסוק לפוסלה מאכילת תרומה, הרי שצריך פסוק גם לאוסרה להינשא לכהן.

מתרצת הגמרא, **אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי** – 'נטמאה', 'נטמאה', 'ונטמאה', ווי"ו יתירא של 'ונטמאה', **חַד לְבַעַל, וְחַד לְבוֹעֵל, וְחַד לִכְהוּנָּה, וְחַד לִתְרוּמָה. וכיון שאמר רבי עקיבא שלומדים כהונה** מהוי"ו היתירא, אמר לו רבי ישמעאל שאפשר ללמדו מקל וחומר. **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** לא לומד מייתור הוי"ו, משום כך רק **תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי, חַד לְבַעַל, וְחַד לְבוֹעֵל, וְחַד לִתְרוּמָה, וּכְהוּנָּה אָתְיָא בְּקַל וְחוֹמֶר.**

מקשה הגמרא, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִמַּאי דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לִתְרוּמָה** הקלה, **וּכְהוּנָּה** החמורה **אָתְיָא** ממילא **בְּקַל וָחוֹמֶר**, הרי לא כתוב במפורש בפסוק תרומה, ואם כן **דִּילְמָא כִּי אִצְטְרִיךְ** את הפסוק **לִכְהוּנָּה** כיון שהיא חמורה, **וּתְרוּמָה** הקלה **שַׁרְיָא.** מתרצת הגמרא, **אָמַר לָךְ** רבי ישמעאל, **מְסַתַּבְּרָא** שהפסוק השלישי הוא **דּוּמְיָא** דשני הפסוקים הראשונים שלמדנו מהם את האיסור **דְּבַעַל וּבוֹעֵל, מַה בַּעַל וּבוֹעֵל** אסורה עליהם גם **מֵחַיִּים** של הבעל, **אַף** הפסוק השלישי מדבר על **תְּרוּמָה** שהיא נאסרת **נַמִּי מֵחַיִּים** של הבעל ולא רק לאחר מיתה, **לְאַפּוּקֵי כְּהוּנָּה דִּלְאַחַר מִיתָה** – מה שאין כן אם נעמיד את הפסוק בכהונה תיאסר לכהן מהפסוק רק לאחר מיתת בעלה, כיון שגרושה אסורה לכהן גם בלא הפסוק, לכן מעמיד רבי ישמעאל את הפסוק בתרומה שדומה לבועל ונבעל, ואת כהונה הוא לומד מקל וחומר.

מקשה הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** שלומד מפסוק רביעי שנאסרת לכהונה, מפני מה אינו לומד מקל וחומר וכדברי רבי ישמעאל. מתרצת הגמרא, 'דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל' לֵית לֵיהּ, ולכך אם לא ילמד מפסוק, נאמר שילמד רק שאסורה לכהונה החמורה, אבל בתרומה תהיה מותרת. **וְאִי נַמִּי אִית לֵיהּ** 'דומיא דבעל ובועל' ואפשר ללמוד תרומה מהפסוק וללמוד כהונה בקל וחומר, בכל זאת כתוב וי"ו יתירא לכהונה, כיון שמִילְּתָא דְּאָתְיָא **בְּקַל וָחוֹמֶר, טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא.**

לעיל למדה הגמרא מסוטה שדבר שיש בו דעת לישאל נטמא מספק, ושאין בו דעת לישאל לא נטמא מספק, הגמרא מביאה כאן לימוד נוסף להלכה זו.

אָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב, דין זה שדָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל נטמא מספק, **וְאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל** לא נטמא מספק, **מֵהַאי קְרָא נַפְקָא, "וְהַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֹאכַל"**, משמע שרק **וַדַּאי טָמֵא הוּא דְּלֹא יֹאכַל, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר יֹאכַל,** הרי שספק טומאה אינו כודאי. **אִימָא סֵיפָא** של הפסוק, **"וְהַכֹּהֵן כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר"**, משמע שרק אדם שהוא **וַדַּאי טָהוֹר הוּא דְּיֹאכַל בָּשָׂר, הָא** אדם שהוא **סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר, לֹא יֹאכַל,** הרי שספק טומאה הוא כודאי טומאה. **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ, כָּאן** – 'כל טהור יאכל בשר' מדבר באדם **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל** ולכן נטמא בספק, **כָּאן** – 'והבשר אשר יגע', מדבר בבשר **שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל** ולכן לא נטמא בספק.

מבארת הגמרא שצריכים את שתי הדרשות, **וְאִיצְטְרִיךְ דְּרַב גִּידֵל אָמַר רַב, וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה, דְּאִי** רק **מִדְּרַב, הֲוָה אֲמִינָא,** שכשיש דעת לישאל טמא **בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּבֵין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** לכן **אִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה,** לומר שנטמא רק ברשות היחיד בסוטה. **וְאִי** רק **מִסּוֹטָה, הֲוָה אֲמִינָא,** אין טומאה בספק **עַד דְּאִיכָּא דַּעַת בְּנוֹגֵעַ** – השרץ המטמא, **וּמַגִּיעַ** הנטמא, בסוטה שיש דעת באשה ובבועל, אבל אם יש דעת רק בנוגע או רק במגיע אינו נטמא מספק, לכן **צְרִיכָא** את הלימוד של רב גידל אמר רב שלומד, 'טהור ודאי' יאכל, אבל בספק ויש בנטמא דעת לא יאכל, אף אם אין במטמא דעת, ומשום כך שרץ מטמא בספק אף שאין בו דעת.

שנינו במשנה, **בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ כּוּ',** אמר רבי יהושע, מי יגלה עפר מעיניך רבי יוחנן בן זכאי, שהיית אומר עתיד דור אחר לטהר כבר שלישי שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא. מקשה הגמרא לרבי יוחנן בן זכאי, **וּמֵאַחַר דְּאִין לוֹ** לשני מקרא מן התורה שמטמא שלישי, **לָמָּה** עכשיו הוא **טָמֵא** עד שיטהרו דור אחר. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** אמנם **מִן הַתּוֹרָה אֵין לוֹ** מקרא לטמאו, אבל **מִדִּין קַל וָחוֹמֶר יֵשׁ לוֹ** טומאה לשלישי בתרומה, בדרך זו, **וּמַה טְּבוּל יוֹם** שלא העריב שמשו, **שֶׁמּוּתָּר בְּחוּלִּין** – שאם יגע בחולין אינו מטמאו, בכל זאת **פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה** עד שיעריב שמשו, **כְּבָר שֵׁנִי שֶׁפָּסוּל** אף **בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה** ויפסלנו.

דוחה הגמרא, **אִיכָּא לְמִיפְרַךְ, מַה לְּטְבוּל יוֹם** של טמא מת או זב או מצורע, **שֶׁכֵּן** בשעת טומאתו היה **אַב הַטּוּמְאָה** ומשום כך פוסל תרומה, מה שאין כן כבר שני שלא היה אב הטומאה, לא יעשה שלישי בתרומה. מתרצת הגמרא, **תִּיתֵי** – תלמד כבר שני שמטמא שלישי בקל וחומר

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד אייר, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מעש"ק, בו כותב אודות מצב רוחו שאינו כדבעי ועל מיעוט החיות בלימודו וכו' ומסיים שאינו יודע לשית עצות בנפשו.

והנה אינו צריך לשית עצות, כי כבר ידועה עצה היעוצה מתורתנו הק' בכל הנ"ל אשר יגעת ולא מצאת אל תאמין ובו הדבר תלוי להצליח בלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות וגם שיהי' הלימוד בחיות כדבעי, אלא שכמו שלכל דבר צריך סייעתא דשמיא שגם הנ"ל בכלל זה, צריך הוא לשמור את שלשת השיעורים השוים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע והם בחומש תהלים ותניא הידועים, וכן מהנכון שבכל יום מימות החול קודם תפלת הבקר יתן איזה פרוטות לצדקה שזהו סגולה שתקובל התפלה, ובטח למד בעיון ומקיים מ"ש בלקו"ת סד"ה תחת אשר לא עבדת כו'.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל.

מזכיר

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף כט עמוד א

רש״י

אי הָכֵי לִתְרוּמָה נַמֵּי לֹא תִּיבָּעֵי קְרָא. וְנִילַף מֵהַהוּא טַעְמָא גּוּפֵיהּ שֶׁהֲרֵי עָשָׂה הַכָּתוּב בְּסוֹטָה כְּסֵפֶק זוֹנָה כְּוַדַּאי זוֹנָה, וּבִתְרוּמָה הָא יָדְעִינָן דְּזוֹנָה אֲסוּרָה דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כב) כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, כִּי תִבָּעֵל לְזָר אֲצָלָהּ, הִיא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֵאָכֵל, וְאֵין לְךָ פְּסוּל גָּדוֹל מִזֶּה כְּשֶׁהִיא אֵשֶׁת אִישׁ וְנִבְעֲלָה לְאַחֵר. וּלְר׳ עֲקִיבָא מֵהַאי קְרָא נַפְקָא לָן בִּיבָמוֹת (ל׳ סח.) כָּל הַפְּסוּלִים דְּפָסְלֵי, וְהָנַךְ נַמֵּי דְּלֵא תָּפְסֵי בְּהוּ קְדוּשִׁין, דְּכֵיוָן דִּלְר׳ עֲקִיבָא אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּשׁוּם פְּסוּל, לֹא מִשְׁמַע לֵיהּ כִּי תִהְיֶה לְשׁוֹן הֲוָיָה אֶלָּא כִּי תִבָּעֵל: **אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי.** יְתִירֵי, ב׳ נִטְמְאָה וְחַד וְנִטְמְאָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא דָּרִישׁ וָו״י חֲרֵי אַרְבָּעָה: **וּכְהֻנָּה אַתְיָא מִקַּל וָחֹמֶר.** וְלֹא דָּרִישׁ וָו״י, וּפַרְכִינָן לְר׳ יִשְׁמָעֵאל כֵּיוָן דְּלֵא דָּרִישׁ וָו״י מִמַּאי דִּקְרָא לִתְרוּמָה מִדָּרִישׁ וּכְהֻנָּה אַתְיָא בְּקַל וָחֹמֶר וְאָתוּ בְּלֵהוּ, דִּילְמָא קְרָא לִכְהֻנָּה אָתָא, דְּכֵיוָן דְּלֵא כְּתִיב תְּרוּמָה בְּהֲדֵיהּ אֲנָא אֲמִינָא תְּרוּמָה לֹא אִתְרַבַּאי לְאִסּוּרָא אֶלָּא כְּהֻנָּה הוּא דְּאִתְרַבַּאי דַּחֲמִירָא מִנֵּיהּ, וּתְרוּמָה שָׁרְיָא: **אָמַר לְךָ מִסְתַּבְּרָא.** דִּקְרָא תְּרוּמָה רַבִּי דּוּמְיָא דִּתְרֵין נִטְמְאָה דְּרַבִּי בָּדֵן בַּעַל וּבוֹעֵל דְּמַחַיִּים דְּבַעַל קָמִיתַסְּרָא לְהוּ, כְּגוֹן אִם יִגְרְשֶׁנָּה אֲסוּרָה לְבוֹעֵל, הִלְכָּךְ מִקְרָא שְׁלִישִׁי נַמֵּי לְמִידֵּי דְּמִיתְסַר בֵּיהּ מְחַיִּים וְדוֹלְבַעַל אָתֵי, וְהַיְינוּ תְּרוּמָה, וּלְמַעוּטֵי כְּהֻנָּה, שֶׁאֵין פְּסוּק זֶה בָּא לְאָסְרָהּ אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה, דְּמַחַיִּים הָא אֲסִירָא וְקַיְימָא, דְּהָא מְגָרֵשׁ לְהּ וְהַוְיָא לְהּ גְּרוּשָׁה וְאָסוּרָה לִכְהֻנָּה: **וְרַבִּי עֲקִיבָא.** דְּמִצְרִיךְ קְרָא לִכְהֻנָּה, דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל לֵית לֵיהּ, וְאִי לֹא כְּתִיב קְרָא יְתֵירָא לֹא הֲוָה מְרַבִּינָן אֶלָּא כְּהֻנָּה דַּחֲמִירָא, דְּכָל חַד וְחַד קְרָא בְּאַנְפֵּי נַפְשֵׁיהּ הוּא, וְלֹא אַמְרִינָן הָא לֹא מְרַבִּי אֶלָּא דּוּמְיָא דִּכְהֻנָּה: **וְאִי נַמֵּי אִית לֵיהּ.** וּמִיתוֹקֶם קְרָא לִתְרוּמָה, אֲפִלּוּ הָכֵי אָתָא וְי״ו יְתֵירָא לִכְהֻנָּה, וְאע״ג דְּאִיבָּא לְמֵילַפָּהּ בְּקַל וָחֹמֶר טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא: **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִנָּהּ.** הַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע, דְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִשְׁאַל הוּא, דְּבָשָׂר הֲוֵי נוֹגֵעַ, הִלְכָּךְ סִפְקוֹ טָהוֹר, וְכָל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר דְּאֵיירֵי בְּטֻמְאַת הַגּוּף דְּיֵשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאַל, בְּהַהוּא קָאָמַר לָךְ סִפְקוֹ טָמֵא: **דַּעַת נוֹגֵעַ וּמַגִּיעַ.** בְּמִטַּמֵּא וְנִטְמָא, כִּי סוֹטָה דְּיֵשׁ בָּהּ דַּעַת וְיֵשׁ דַּעַת בְּבַוּעֵל הַמְטַמְּאָה, קָמַשְׁמַע לָן דְּרַב גִּידֵּל דְּנַפְקָא מִכָּל טָהוֹר, הָא סָפֵק לֹא יֹאכַל כֵּיוָן דְּיֵשׁ בּוֹ דַּעַת בְּזֶה שֶׁנִּטְמָא, אֲבָל בְּמִטַּמֵּא לֹא בָּעֵינָן דַּעַת: **וּמֵאַחַר דְּאֵין לוֹ.** מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה לְמָה הוּא טָמֵא בִּתְרוּמָה, לְרַבִּי יוֹחָנָן [פְּרִיךְ] דְּקָאָמַר עָתִיד דּוֹר אַחֵר לְטַהֲרוֹ אֲבָל הוּא הָיָה מִטַּמְּאוֹ: **וּמַה טְּבוּל יוֹם.** שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ: **שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין.** כִּדְאַמְרִינָן בִּיבָמוֹת בְּהֶעְרֵל (קף עז:) תִּלְתָּא קְרָאֵי כְּתִיבֵי, טְבָל וְעָלָה מֻתָּר לְחֻלִּין וּלְמַעֲשֵׂר, הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, הַבִּיא כִּפָּרָתוֹ בְּטֻמְאָה שֶׁהִיא בַּת קָרְבָּן מֻתָּר בְּקָדָשִׁים: **כְּבַר שְׁנֵי שֶׁפָּסוּל בְּחֻלִּין.** דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא יז) כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא, חֻלִּין וּתְרוּמָה וְקָדָשִׁים בְּמַשְׁמַע, דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה, וְדִיוֹ לַיִּבָּא לְמֵימַר דְּאִם כֵּן בָּטֵל לֵיהּ קַל וָחֹמֶר דְּהָא שְׁנֵי בִּתְרוּמָה מִקְרָא מִשְׁתַּמַּע כִּי חֻלִּין, וְקַיְימָא לָן (כְּכֹ״ק קף כה.) דְּהַיְינָא דְּמִיפְרַךְ קַל וָחֹמֶר לֹא אַמְרִינָן דַּיּוֹ: **שֶׁכֵּן אַב הַטֻּמְאָה.** בְּגוֹן טָמֵא מֵת אוֹ זָב אוֹ מְצוֹרָע שֶׁהֵן בְּטֻמְאָתָן אָבוֹת:

מטבול

תוספות

שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ סֵפֶק זוֹנָה כְּזוֹנָה, תְּרוּמָה נַמֵּי לֹא תִּיבָּעֵי קְרָא? שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ סֵפֶק זוֹנָה כְּזוֹנָה! אֶלָּא לְר׳ עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי: חַד לַבַּעַל, וְחַד לַבּוֹעֵל, וְחַד לְכֹהֵנָה, וְחַד לִתְרוּמָה. ור׳ יִשְׁמָעֵאל, תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי: חַד לַבַּעַל, וְחַד לַבּוֹעֵל, וְחַד לִתְרוּמָה, וּכְהֻנָּה אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר. וְר׳ יִשְׁמָעֵאל, מִמַּאי דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לִתְרוּמָה, וּכְהֻנָּה אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר? דִּילְמָא כִּי אִצְטְרִיךְ לִכְהֻנָּה, וּתְרוּמָה שָׁרְיָא? אָמַר לְךָ, מִסְתַּבְּרָא דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל. מַה בַּעַל וּבוֹעֵל מְחַיִּים אַף תְּרוּמָה נַמִּי מְחַיִּים, לְאַפּוּקֵי כְּהֻנָּה דְּלְאַחַר מִיתָה. וְר׳ עֲקִיבָא, דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל לֵית לֵיהּ, וְאִי נַמִּי אִית לֵיהּ, מִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא. אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאַל וְאֵין בּוֹ דַּעַת לִשְׁאַל, מֵהַאי קְרָא נָפְקָא, "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל" וַדַּאי טָמֵא הוּא דְּלֹא יֵאָכֵל, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר יֵאָכֵל. אֵימָא סֵיפָא "וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר" וַדַּאי טָהוֹר הוּא דְּיֹאכַל בָּשָׂר, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר לֹא יֹאכַל. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ, כָּאן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאַל, כָּאן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִשְׁאַל. וְאִיצְטְרִיךְ רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה. דְּאִי מִדְּרַב הָוָה אָמִינָא בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּבֵין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה. וְאִי מִסּוֹטָה, הָוָה אָמִינָא עַד דְּאִיבָּא דַּעַת נוֹגֵעַ וְמַגִּיעַ, צְרִיכָא: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ עֲקִיבָא, וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ כּוּ׳: וּמֵאַחַר שֶׁאֵין לוֹ לָמָּה טָמֵא? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מִן הַתּוֹרָה אֵין לוֹ, מִדִּין קַל וָחוֹמֶר יֵשׁ לוֹ. וּמַה טְּבוּל יוֹם שֶׁמּוּתָּר בְּחוּלִּין פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה, כְּבָר שְׁנֵי שֶׁפָּסוּל בְּחוּלִּין אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה? אִיבָּא לְמִיפְרַךְ, מַה לְּטְבוּל יוֹם שֶׁכֵּן אַב הַטּוּמְאָה? תֵּיתֵי

מטבול

שכן עשה בה ספק זונה כזונה. תימה אמאי לא אמר כיון דטמאה הכתוב מספק מהיכא תיתי דמותרת בתרומה ולכהונה ויש לומר אי לאו קראי איכא למימר דלא טמאה אלא לענין בעלה דאיכא ספק חייבי מיתות בית דין על ידו אבל לענין תרומה וכהונה הוה אמינא אוקי איתתא אחזוקה אבל בירושלמי דפרק קמא מתוך קושיא זו דריש חד מהני תלתא קראי ליבם והכי איתא התם תני ר׳ מאיר אומר שלש טומאות אמורות בפרשה אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה מצינו אשה שהיא אסורה לביתה ומותרת לאכול בתרומה למה לא אילו בת כהן שנישאת לישראל ונאנסה שמא אינה מותרת לביתה ואסורה לאכול בתרומה לא מצינו אשה שהיא אסורה לביתה ומותרת לאכול בתרומה אמר ר׳ אבין הכין איתאמרת אחת לבעל ואחת לבועל ואחת ליבם אמר ר׳ יוסי מתניתא אמרה כן ואם מת חולצת ולא מתייבמת: **חד** לתרומה וחד לכהונה. אין להקשות וכי ספק חמור מן ודאי דאילו ודאי זינתה מותרת בתרומה ולכהונה דהא בפ׳ אלמנה ביבמות (דף סח.) מרבינן מובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה שזר אצלה פסלה ומרבינן גר עמוני ומואבי וכו׳ וקא פריך התם אימא חייבי כריתות נמי פירוש אינהו נמי הוו בכלל נבעלה לפסול לה ומאי שנא דלא תני להו לעיל ומשני כי תהיה כתיב דוקא בני הויה לאפוקי חייבי כריתות דלאו בני הויה נינהו אלמא דחייבי כריתות לא מפסלי בביאתן ואשת איש איהי נמי מחייבי כריתות ואם כן מספקא אמאי מיפסלי ורש״י שיבש שם אותה הגירסא וזה לשונו אימר נבעלה לפסול לה חייבי כריתות אבל חייבי לאוין כיון דתפסי להו בה קידושין לא פסלי לה וכותי ונתין וממזר דפסלי מנלן הנך דאית בהו הויה מדאפקה להך ביאה בלשון הויה שמע מינה בהנך דתפסי בה קדושין משתעי קרא ואפ״ה פסלי ולאפוקי חייבי כריתות לא גרסינן אי הכי כותי ועבד וכו׳ וזהוא הדין דהוה מצי למימר חייבי כריתות לא מפסלי אלא משום דאיירי בהו לעיל דקתני כותי והיינו עובד כוכבים ובמתניתין תנן העבד פוסל משום ביאה ומשני פסלי מדרבי יוחנן כו׳ ואית דמפרשי ואימא נבעלה לפסול לה חייבי כריתות נמי וכו׳ וקשיא לי בגוה טובא חדא דתנן בפרק ארבעה אחין (שם דף לג:) אם היו כהנות נפסלו מן התרומה בבעילת אשת איש ועוד קל וחומר חייבי לאוין פסלי חייבי כריתות לא פסלי ועוד הא אמר בעשרה יוחסין (קדושין דף עז:) כהן הבא על אחותו זונה משוי לה וכיון דזונה משוי לה בעילתה פוסלתה דתניא לויה שנשבית או שנבעלה בעילת זנות נותנין לה מעשר ואוכלת לויה אין אבל תרומה לכהנת לא:

שלישי

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף כט עמוד ב

מִטְּבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ מַה לִּטְבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ שֶׁכֵּן בְּמִינוֹ אַב הַטּוּמְאָה? כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ מַה לִּכְלִי חֶרֶשׂ שֶׁכֵּן מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ? טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ וְחוֹזֵר הַדִּין לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמּוּתָּרִין בְּחוּלִּין, וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, כָּל שֶׁכֵּן כִּכָּר שֵׁנִי שֶׁפּוֹסֵל בְּחוּלִּין דְּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה. וְדוֹר אַחֵר פָּרֵיךְ, מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן צַד חָמוּר, וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי צַד חָמוּר לֹא פָּרֵיךְ. תַּנְיָא, אָמַר ר׳ יוֹסֵי: מִנַּיִן לָרְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ שֶׁפָּסוּל? וְדִין הוּא. מַה מְּחוּסַּר כִּיפּוּרִים שֶׁמּוּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל בַּקּוֹדֶשׁ. שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ? וְלָמַדְנוּ שְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה, וּרְבִיעִי מִקַּל וָחוֹמֶר. שְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה מְנָלַן דִּכְתִיב: ״וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל״ מִי לָא עָסְקִינַן דְּנָגַע בְּשֵׁנִי, וְאָמַר רַחֲמָנָא ״לֹא יֵאָכֵל״. רְבִיעִי מִקַּל וָחוֹמֶר כִּדְאָמָרַן. אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: טַעַם בְּרִיבִּי אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, שֶׁהֲרֵי תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ: אוֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ, שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ. דְּתַנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: טְבוּל יוֹם תְּחִילָּה לְקוֹדֶשׁ, לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד. ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר: מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כְּשֵׁם שֶׁפּוֹסֵל אוֹכְלֵי תְרוּמָה וּמַשְׁקֵי תְרוּמָה, כָּךְ פּוֹסֵל אוֹכְלֵי קוֹדֶשׁ וּמַשְׁקֵי קוֹדֶשׁ. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: מִמַּאי דְּר׳ יוֹסֵי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ? דִּלְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ דְּאָמַר לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד! אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ, לַיְיתֵיהּ לָרְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ מֵאוֹכֶל שֶׁבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם. וּמָה אוֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם, דִּטְבוּל יוֹם גּוּפֵיהּ מוּתָּר בְּחוּלִּין, אָמַרְתָּ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ. אוֹכֶל

שלישי

רש״י

פִּירְכָא הוֹאִיל וְאֵין חֹמֶר שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם שָׁוֶה: **מִנַּיִן לִרְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא פָּסוּל.** וְלֹא אַמְרִינָן טָהוֹר הוּא כְּבִתְרוּמָה: **מְחֻסַּר כִּפּוּרִים.** בְּטֻמְאוֹת הַצְּרִיכוֹת קָרְבָּן, כְּגוֹן זָב וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת וּמְצוֹרָע: **שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל בְּקֹדֶשׁ.** בִּיבָמוֹת יַלְפִינַן לָהּ בְּפֶרֶק הֶעָרֵל (דַּף עד:): **שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה.** כִּדְיַלְפִינַן לְעֵיל מִטְּבוּל יוֹם: **דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ.** וְלֹא תֵּימָא דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן וְנֵימָא הָכִי, שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה דַּיּוֹ הוּא שֶׁיְּהֵא פָּסוּל לַקֹּדֶשׁ, דְּאִם כֵּן בָּטֵיל לֵיהּ הַאי קַל וָחֹמֶר, דִּשְׁלִישִׁי בְּקֹדֶשׁ לֹא אִיצְטְרִיךְ, דְּלָא מִיבָּעְיָא דְּכִי הֵיכִי דְּבִתְרוּמָה אַיְיתִינֵיהּ בְּקַל וָחֹמֶר מִטְּבוּל יוֹם הָכִי נַמֵּי אָתֵי קֹדֶשׁ בְּהַהוּא קַל וָחֹמֶר, אֶלָּא אֲפִלּוּ מִן הַתּוֹרָה לְמַדְנוּהוּ, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר לָמַדְנוּ שְׁלִישִׁי לְקֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה, הִלְכָּךְ אִי אַמְרִינָן דַּיּוֹ אִיפְּרַךְ לֵיהּ ק״ו כּוּ׳: **מִי לֹא עָסְקִינָן.** מִי לֹא מָצִינָן לְמִישְׁמַע מִנָּהּ דַּאֲפִי׳ נָגַע בְּשֵׁנִי נַמֵּי קָאָמַר לֹא יֵאָכֵל, דְּהָא בְּכָל טָמֵא כְּתִיב, וְשֵׁנִי אִיקְרֵי טָמֵא דִּכְתִיב כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא, וְהַאי בְּבָשָׂר שְׁלָמִים כְּתִיב דְּקֹדֶשׁ נִינְהוּ: **טַעַם בְּרִיבִּי.** טַעֲמוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסִי שֶׁהוּא חָכָם וּגְדוֹל הַדּוֹר אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ שֶׁלָּמַד רְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ, שֶׁהֲרֵי מִקַּל וָחֹמֶר זֶה תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ: **אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם.** שֶׁנָּגַע בִּטְבוּל יוֹם וְהוּא שֶׁל קֹדֶשׁ אוֹ שֶׁל תְּרוּמָה יוֹכִיחַ, שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה מִן הַתּוֹרָה כִּדְפְרִישִׁית לְעֵיל דִּבְכֵלִים נַמֵּי כְּתִיב הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ לְגַבֵּי תְּרוּמָה וְאֵינוֹ אֶלָּא לִנְגִיעָה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ לְרַבָּנָן דִּפְלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּאַבָּא שָׁאוּל וְאָמְרוּ טְבוּל יוֹם פּוֹסֵל בַּקֹּדֶשׁ וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לִפְסוֹל אֶת מִי שֶׁיַּחֲזוֹר וְיִגַּע בּוֹ, וְקָא סָלְקָא דַּעְתָּא דְּר׳ יוֹסִי כְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ הִלְכָּךְ תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ דְּא״כ הָכִי נַמֵּי נִדְרֹשׁ לְהַאי ק״ו שֶׁיִּפְסוֹל אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם אֶת הַקֹּדֶשׁ, וּמַה מְּחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל בְּקֹדֶשׁ, אֹכֶל הַנּוֹגֵעַ בִּטְבוּל יוֹם שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה [אֵינוֹ] דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ: **טְבוּל יוֹם תְּחִלָּה לְקֹדֶשׁ.** מַעֲלָה עָשׂוּ בַּקֹּדֶשׁ לִהְיוֹת טְבוּל יוֹם אֶצְלוֹ כְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה וִיטַמֵּא שְׁנֵי׳ בְּקֹדֶשׁ זֶה, מִזֶּה שֶׁאֹכֶל שֶׁנּוֹגֵעַ בִּטְבוּל יוֹם נַעֲשֶׂה שֵׁנִי וְעוֹשֶׂה אֶת חֲבֵרוֹ שְׁלִישִׁי וּשְׁנֵיהֶם קְרוּיִין טְמֵאִין שֶׁמְּקַלְקְלִין אֶת אֲחֵרִים, וְהַשְּׁלִישִׁי פּוֹסֵל אֶת הָרְבִיעִי לִהְיוֹת הוּא עַצְמוֹ פָּסוּל אֲבָל לֹא יִפְסוֹל אֶת אֲחֵרִים בְּמַגָּעוֹ: **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד.** הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר שֵׁנִי שֶׁפּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ פּוֹסֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ, כָּךְ טְבוּל יוֹם הַפּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָמֵא לְקֹדֶשׁ וְלִפְסוֹל עוֹד אֶחָד: **כָּךְ פּוֹסֵל כּוּ׳.** וְאֵין הַנּוֹגֵעַ בִּטְבוּל יוֹם פּוֹסֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ פָּסוּל: **מִמַּאי דְּרַבִּי יוֹסִי כְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ.** דְּתֶהֱוֵי תְּשׁוּבָה בְּצִדּוֹ, דִּילְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ. וְהוּא הַדִּין דַּהֲוָה מָצֵי רַב פָּפָּא לְמֵימַר דִּילְמָא כְּר׳ מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ וְאֵין כָּאן עוֹד תְּשׁוּבָה דְּהָא עָבִיד רְבִיעִי, אֶלָּא רְבוּתָא נָקַט, כְּלוֹמַר מַאן לֵימָא לָן דְּלָא מַחְמִיר כְּאַבָּא שָׁאוּל, דִּילְמָא כְּוָותֵיהּ סְבִירָא לֵיהּ דְּאֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם אִם שֶׁל קֹדֶשׁ הוּא מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד, דְּהַהוּא דְּנָגַע בֵּיהּ פְּסִיל לֵיהּ דְּאוֹרַיְיתָא וַאֲפִלּוּ הֲוֵי קַמָּא תְּרוּמָה פָּסוּל לְקֹדֶשׁ מִקַּל וָחֹמֶר מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים כִּדְדָרֵישׁ רַבִּי יוֹסִי לְעֵיל, וְדָרֵישׁ לֵיהּ נַמֵּי הָכָא, וּמַה מְּחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל לְקֹדֶשׁ, אֹכֶל תְּרוּמָה הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ, דְּהֵיכָא דַּהֲוָה לֵיהּ דְּקֹדֶשׁ עֲבוּד רַבָּנָן מַעֲלָה שֶׁיְּטַמֵּא אֶחָד וְיִפְסוֹל אֶחָד: **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ.** [דְּ]מִקַּל וָחֹמֶר דִּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים פְּסִיל לְקַמָּא וּמִמַּעֲלָה דְּרַבָּנָן מְטַמֵּא לֵיהּ, כֵּיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא פָּסִיל לֵיהּ לְהַהוּא דְּנָגַע בֵּיהּ לַיְיתֵיהּ לִרְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ מֵאֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם: **וּמָה אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם דִּטְבוּל יוֹם.** שֶׁבָּא מִכֹּחוֹ שָׁרֵי בְּחֻלִּין עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ, כְּלוֹמַר פּוֹסֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ מִקַּל וָחֹמֶר מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים:

שלישי

תוספות

מִטְּבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ. אָדָם שֶׁנָּגַע בְּשֶׁרֶץ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה הוּא וְלֹא אַב הַטֻּמְאָה, וְכִי טָבַל הֻתַּר לְחֻלִּין וְאָסוּר לִתְרוּמָה וַאֲפִי׳ לִנְגִיעָה דִּכְתִיב נַמֵּי הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ בְּכֵלִים בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר (וַיִּקְרָא יא), וְהָא לִנְגִיעָה הוּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תְּרוּמָה, וְאַשְׁמְעִינָן דִּכְלִי טְבוּל יוֹם פָּסַל לֵיהּ: **שֶׁכֵּן יֵשׁ בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה.** אִם הָיָה נוֹגֵעַ כְּלִי זֶה אוֹ אָדָם זֶה בְּמֵת נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, תֹּאמַר בְּאֹכֶל שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה אֲפִי׳ ע״י מֵת דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר יט) וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא, וּמֵהָכָא נַפְקָא לָן טְמֵא מֵת דִּמְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, וְעַל כָּרְחָךְ בִּטְמֵא מֵת שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה כְּתִיב, דְּהָא כְּתִיב לְעֵיל מִנֵּיהּ וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא וְרָחַץ בַּמַּיִם, דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה [בְּמִקְוֶה] נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה בְּמַגַּע טְמֵא מֵת עַל יְדֵי מַגַּע הַמֵּת, יָצְאוּ אֳכָלִים וּמַשְׁקִין וּכְלִי חֶרֶשׂ שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה [בְּמִקְוֶה]: **כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ.** שֶׁאֵין בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה וּמְטַמֵּא אֶת הַתְּרוּמָה כְּשֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְכ״ש שֶׁפּוֹסְלָהּ, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל כִּכָּר שֵׁנִי שֶׁאע״פ שֶׁאֵין בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה יִפְסוֹל, דְּטַעְמָא לָאו בְּאַב הַטֻּמְאָה תְּלֵי: **מַה לִּכְלִי חֶרֶס כּוּ׳ טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ.** שֶׁאֵין כְּלִי שֶׁטֶף הָרָאוּי לִטְבִילָה מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ וּפָסִיל תְּרוּמָה: **לֹא רְאִי.** טְבוּל יוֹם כִּרְאִי כְּלִי חֶרֶשׂ לוֹמַר שֶׁטַּעַם פְּסוּל הַתְּרוּמָה תָּלוּי מִשּׁוּם שֶׁמְּטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ, דְּהָא טְבוּל יוֹם אֵינוֹ מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ וּפָסִיל, וְלֹא רְאִי כְּלִי חֶרֶשׂ לִהְיוֹת אַב הַטֻּמְאָה בְּמִינוֹ כִּרְאִי טְבוּל יוֹם, דְּלֵיכָּא לְמֵימַר טַעְמָא דִּטְבוּל יוֹם דְּפָסֵיל בִּתְרוּמָה מִשּׁוּם דְּמִין אַב הַטֻּמְאָה הוּא, דְּהָא לֵיתָא לְהָא חוּמְרָא בִּכְלִי חֶרֶשׂ וּפָסִיל: **הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן.** צָרִיךְ אַתָּה לִמְצוֹא חֹמֶר שָׁוֶה בִּשְׁנֵיהֶם לִתְלוֹת בּוֹ טַעַם פְּסוּל תְּרוּמָה, וּמַהוּ צַד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמְּטַמְּאִין, טְבוּל יוֹם אִיקְרֵי טָמֵא דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כב) וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר, מִכְּלָל דְּעַד הַשְׁתָּא טָמֵא, וּכְלִי חֶרֶשׂ כְּתִיב (שָׁם יא) תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, וְכ״ש כִּכָּר שֵׁנִי דְּפָסֵיל טְפֵי מִטְּבוּל יוֹם שֶׁהוּא טָמֵא וְאָסוּר בְּחֻלִּין שֶׁיִּפְסוֹל בִּתְרוּמָה: וּבְכָל הַסְּפָרִים כְּתִיב הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה, וּלְהַךְ לִשְׁנָא אֵין אָדָם יָכוֹל לְפָרֵשׁ אֵיזֶהוּ כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין וּפָסוּל בִּתְרוּמָה. וּבְדֹחַק גָּדוֹל יֵשׁ לְפָרֵשׁ כְּלִי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁמַּצִּיל עַל חֻלִּין שֶׁבְּתוֹכוֹ וְאֵין מַצִּיל עַל הַתְּרוּמָה שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְהַרְבֵּה גִּמְגּוּמִין וּתְשׁוּבוֹת וּבִטּוּל שִׁיטַת הַגְּמָרָא יֵשׁ בַּדָּבָר, חֲדָא דְּלָא אַשְׁכְּחַן דְּאֵינוֹ מַצִּיל בִּתְרוּמָה, דְּבַחֲגִיגָה (דַּף כה.) אָמַר אֵין חַטָּאת נִצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל, אֲבָל תְּרוּמָה לֹא תְּנַן בָּהּ, וְעוֹד אֵין זֶה פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה דְּהָא לֹא פָּסִיל מִידֵּי אֶלָּא אֵינוֹ מֵגֵן וּמֵאֵלֶיהָ הִיא נִטְמֵאת מֵאֹהֶל הַמֵּת, וְעוֹד כָּל הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבַּגְּמָרָא שֶׁבָּא לִלְמוֹד חֹמֶר צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא חָמוּר וְזֶה קַל, דְּקָאָמַר הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמֻּתָּרִין בְּחֻלִּין, וְאֵין זוֹ שִׁיטָה בְּכָל הַגְּמָרָא. וְלַלָּשׁוֹן שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אַל תְּשִׁיבֵנִי מַה שֶּׁאוֹמֵר כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ, שֶׁהָיָה לוֹ לְהָבִיא הוֹכָחָה בְּדָבָר הַדּוֹמֶה לִטְבוּל יוֹם שֶׁאע״פ שֶׁטָּהוֹר לְחֻלִּין פָּסוּל לִתְרוּמָה, שֶׁאֵין זוֹ תְּשׁוּבָה, דְּאֵין צָרִיךְ הוֹכָחָה אֶלָּא לִסְתּוֹר תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁתּוֹלֶה טַעַם הַחוּמְרָא דִּפְסוּל תְּרוּמָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא אַב הַטֻּמְאָה, וְקָא מַהֲדַר לֵיהּ כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ שֶׁאֵין בּוֹ חֹמֶר זֶה וּפוֹסֵל, וְכֵן שִׁיטַת רוֹב הַדִּינִין, כִּי הַהוּא דְּכָל הַבָּשָׂר (חֻלִּין דַּף קטו:) מִנַּיִן לְבָשָׂר בְּחָלָב שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה קַל וָחֹמֶר וּמָה עָרְלָה שֶׁלֹּא נֶעֶבְדָה בָּהּ עֲבֵרָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁנֶּעֶבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה בְּבִשּׁוּלוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה, מַה לְּעָרְלָה שֶׁכֵּן לֹא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר, חָמֵץ בְּפֶסַח יוֹכִיחַ, מַה לְּחָמֵץ [בְּפֶסַח] שֶׁבּוֹ כָּרֵת, כִּלְאֵי הַכֶּרֶם יוֹכִיחַ, וְהָא כִּלְאֵי הַכֶּרֶם נֶעֶבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה בִּזְרִיעָתָהּ וְחָמֵץ בְּפֶסַח נַמֵּי עָבַר בְּבַל יֵרָאֶה וְלֹא דָּמוּ לְעָרְלָה בְּקֻלָּא דִּידָהּ וְקָא הָוְיָא הוֹכָחָה: **צַד חָמוּר.** טְבוּל יוֹם יֵשׁ בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה, כְּלִי חֶרֶשׂ מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ: **וְרַבִּי יוֹחָנָן צַד חָמוּר לֹא פָּרֵיךְ.** לֹא חָשִׁיב לֵיהּ

ביאורים למסכת סוטה דף כט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מִטְּבוּל יוֹם דְּשֵׁרֵץ, שבשעת טומאתו לא היה אב הטומאה אלא ראשון, ובכל זאת אסור באכילת תרומה.

דוחה הגמרא, **מַה לְּטְבוּל יוֹם דְּשֵׁרֵץ שֶׁכֵּן יש בְּמִינוֹ** – באדם או בכלים **אַב הַטּוּמְאָה** – שאם יגעו במת ייעשו אב הטומאה, מה שאין כן כבר שאינו נעשה אב הטומאה אפילו יגע במת. מתרצת הגמרא, **כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ** שאף שאין במינו אב הטומאה, בכל זאת מטמא את התרומה כשהוא ראשון, אם כן נלמד גם לכבר שני שאף שאין במינו אב הטומאה, יפסול את התרומה.

דוחה הגמרא, **מַה לִּכְלִי חֶרֶשׂ** שיש בו חומרא **שֶׁכֵּן מְטַמֵּא** אוכלין ומשקין **מֵאֲוִירוֹ** – אף אם לא נגעו בכלי עצמו, אלא רק היו באויר הכלי, ומשום כך גם פוסל תרומה, מה שאין כן כבר שמטמא רק בנגיעה. ומתרצת הגמרא, **טְבוּל יוֹם** בכלי שנטהר במים **יוֹכִיחַ**, שאף שאינו מטמא מאוירו בכל זאת פוסל תרומה. **וְחוֹזֵר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כְּרְאִי זֶה** – אין חומרתו של כלי שהוא טבול יום כחומרתו של כלי חרס שמטמא מאוירו, לומר שזו הסיבה שכלי חרס פוסל בתרומה, שהרי כלי טבול יום גם פוסל בתרומה, **וְלֹא רְאִי זֶה כְּרְאִי זֶה** – ואין חומרתו של כלי חרס, כחומרתו של כלי טבול יום שיש במינו אב הטומאה, לומר שזו הסיבה שטבול יום פוסל בתרומה, שהרי גם כלי חרס גם פוסל בתרומה, **הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן** – בטבול יום ובכלי חרס, [שטמאים] **שֶׁמּוּתָּרִין בְּחוּלִּין וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, כָּל שֶׁכֵּן כְּבָר שֵׁנִי** שחמור יותר מטבול יום **שֶׁפּוֹסֵל בְּחוּלִּין**, אם כן ודאי **דְּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה**.

הגמרא מסבירה את שיטת הדור אחר שרבי יוחנן בן זכאי אמר שיתירו את כבר שני. **וְדוֹר אַחֵר פָּרִיךְ, מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן** – בכל אחד מהם **צַד חָמוּר**, טבול יום שיש במינו אב הטומאה, וכלי חרס שמטמא מאוירו, אבל כבר שני אין בו צד חומרא כלל. **וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, צַד חָמוּר לֹא פָּרִיךְ**, אלא רק כשיש צד שוה לשניהם.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי, מִנַּיִן לְרִבְעִי בְּקוֹדֶשׁ שנגע בשלישי לטומאה **שֶׁפָּסוּל**, ולא טהור כתרומה, **וְדִין הוּא** – יש ללמוד זאת מדין קל וחומר, **מַה מְּחוּסָּר כִּפּוּרִים** – דהיינו טמא שטעון קרבן ועדיין לא הקריבו, **שֶׁמּוּתָּר** לאכול **בִּתְרוּמָה**, בכל זאת **פָּסוּל בְּקוֹדֶשׁ** – אם נגע בקודש פוסלו, **שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה, אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ,** ואי אפשר לומר דיו לבא מן הדין להיות כנידון, שיהיה בקדשים רק שלישי כתרומה שהוא נלמד ממנה, כיון שקל וחומר זה יתבטל, מפני שאת הדין שיש שלישי בקודש אפשר ללמוד מאותו קל וחומר שלומדים את תרומה, ועוד הרי **וְלָמַדְנוּ שְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה** בפירוש, ואם כן ודאי שאם נאמר דיו יתבטל הקל וחומר, ולכן **וּרְבִיעִי** בקודש נלמד **מִקַּל וָחוֹמֶר** כמו שכתבה הגמרא.

שואלת הגמרא, **וּשְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ** שאמרנו שנלמד **מִן הַתּוֹרָה מְנָלָן.** משיבה הגמרא, **דִּכְתִיב** "**וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל**", **מִי לֹא עֶסְקִינַן** – האם לא מדובר בפסוק, **דְּנָגַע** הבשר **בְּשֵׁנִי** לטומאה, **וְאָמַר רַחֲמָנָא לֹא יֵאָכֵל**, משמע ששלישי בקודש טמא, ואם כן **רְבִיעִי** נלמד **מִקַּל וָחוֹמֶר** ממחוסר כיפורים, **כְּדַאֲמָרָן.**

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, טַעַם בְּרִיבִּי – טעמו של רבי יוסי שהוא חכם וגדול הדור, שאמר שרביעי בקודש פסול, **אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, שֶׁהָרֵי תְּשׁוּבָתוֹ** – פירכתו של הקל וחומר **בְּצִדּוֹ**, כיון **שאוֹכֵל הַבָּא** – שנטמא **מֵחֲמַת** נגיעה **בִּטְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ**, שאף **שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה**, בכל זאת **וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ**, ולפי רבי יוסי נדרוש קל וחומר גם לאוכל הבא מחמת טבול יום שיעשה רביעי בקודש, ומה מחוסר כיפורים שמותר בתרומה בכל זאת פסול בקודש, אוכל הנוגע בטבול יום שפסול בתרומה ודאי שיעשה רביעי בקודש, אם כן מוכח שרבי יוסי אינו דורש קל וחומר זה.

הגמרא מביאה ברייתא שחכמים סוברים שאוכל הבא מחמת טבול יום אינו פוסל בקודש, **דְּתַנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר**, שאף שטבול יום הוא שני לטומאה, החמירו חכמים **שִׁבְטְבוּל יוֹם** יהיה **תְּחִילָּה לְקוֹדֶשׁ** – ראשון לגבי קדשים, ויוכל **לְטַמֵּא שְׁנַיִם** – אם יגע בקודש יעשה אותו שני והשני יעשה את חבירו שלישי, ושניהם נקראים טמאים ויכולים לטמא אחרים, **וְלִפְסוֹל אֶחָד** – והשלישי יכול לפסול עוד קודש ולעשותו רביעי, אמנם הרביעי רק פסול לאכילה ואינו יכול לטמא אחרים. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר,** טבול יום נחשב לשני גם לגבי קדשים **וּמְטַמֵּא אֶחָד** ועושהו שלישי, **וּפוֹסֵל** השלישי **אֶחָד** אחר ועושהו רביעי. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** טבול יום אינו מטמא אחרים אלא רק פוסלם, **וּכְשֵׁם שֶׁפּוֹסֵל אוֹכְלֵי תְּרוּמָה** לאכילה **וּמַשְׁקֵי תְּרוּמָה** לשתיה, ואינם מטמאים אחרים, **כָּךְ** טבול יום **פּוֹסֵל אוֹכְלֵי קוֹדֶשׁ וּמַשְׁקֵי קוֹדֶשׁ** אבל הם אינם מטמאים אחרים, הרי שאף על פי שאוכל הבא מחמת טבול יום פסול בתרומה, אינו פוסל רביעי בקדש, והרי זה פירכא על הקל וחומר של רבי יוסי.

דוחה הגמרא את הפירכא של רבי יוחנן, **מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא, מִמַּאי דְּרַבִּי יוֹסִי כְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ, דִּילְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ דְּאָמַר** שטבול יום נחשב מדרבנן לראשון כשנגע בקדש, **לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד,** כמבואר לעיל, וכשנגע טבול יום בתרומה, אז לא החמירו לעשותו כראשון, אלא שני, והתרומה היא שלישי, והיא פוסלת קודש לעשותו רביעי, ואין פירכא על הקל וחומר של רבי יוסי. מבארת הגמרא שאין לדחות את הפירכא של רבי יוחנן, מכיון **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שרבי יוסי **כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ,** ולומד קל וחומר ממחוסר כיפורים לטמא את הנוגע בטבול יום לעשותו שלישי, ויפסול את הרביעי בקדש, אם כן **לֵיתֵיהּ** – ילמד ששלישי פוסל **לְרִבְעִי בְּקוֹדֶשׁ,** מקל וחומר **מֵאוֹכֵל שֶׁבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם** ולא ממחוסר כיפורים, בדרך זו, **וּמָה אוֹכֵל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם** אף **דִּטְבוּל יוֹם גּוּפֵיהּ מוּתָּר בְּחוּלִּין** ואינו פוסל אותו, בכל זאת **אָמְרִתְּ** שאוכל הבא מחמתו **עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, אוֹכֵל**

משיבה הגמרא, **דִּכְתִיב** "**וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל**", **מִי**

אגרות קודש

ב״ה, כ״ט ניסן, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ״ה ניסן בו כותב שלומד בלי חיות כו׳ וכו׳ ושאין לו בזה שום טעם.

הנה בודאי למותר לעוררו ששני הענינים תלוים אך ורק בו, כי גם נשמתו עמדה בהר סיני, ובמילא ניתנו לו הכחות היכולת והאפשרות ללמוד בקבלת עול וללמור בחיות ולפום גמלא שיחנא, והאריכות בדבר הפשוט אך למותר...

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

ביאורים למסכת סוטה דף ל עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי, דְּשֵׁנִי גּוּפֵיהּ אָסוּר בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, ומזה שרבי יוסי למד דווקא ממחוסר כיפורים משמע שאינו סובר כאבא שאול אלא כרבנן שאוכל הבא מחמת טבול יום אינו פוסל אחרים, ואם כן קשה עליו פירכת רבי יוחנן.

וְכִי תֵּימָא שהסיבה שרבי יוסי לא למד מאוכל הבא מחמת טבול יום, היא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ את הקל וחומר ולומר מַה לְּטִבּוּל יוֹם שֶׁכֵּן היה אַב הַטּוּמְאָה, ומשום כך אוכל הבא מחמתו מטמא רביעי בקודש, מה שאין כן שני שלא היה אב הטומאה אין שלישי הבא מחמתו יכול לעשות רביעי, ואמנם הוא סובר כאבא שאול. דוחה הגמרא, הָא אֵיתִיתֵיהּ – למדה רבי יוסי מִמְּחוּסָּר כִּפּוּרִים, וגם שם אפשר לפרוך מה למחוסר כיפורים שכן אב הטומאה, ובכל זאת וְלָא פְּרִכְיַיהּ, הרי שרבי יוסי סובר שאין פירכא זו פירכא, כיון שאף שקודם היה אב הטומאה בכל זאת עכשיו שטבל הלכה טומאתו החמורה, אם כן גם בטבול יום כיון שעכשיו אינו אב הטומאה אי אפשר לפרוך בדרך זו, ואם כן צריך לומר שהסיבה שלמד דווקא ממחוסר כיפורים היא מפני שסובר כרבנן ולא כאבא שאול.

אָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַב, וְאָמְרִי לְהּ אָמַר רַבָּה בַּר אִיסִי אָמַר רַב, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ דְּאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, ואינם סוברים כרבי עקיבא שדרש במשנתינו שני עושה שלישי אפילו בחולין.

רַבִּי מֵאִיר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דִּתְנַן, כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים – כל מי שהוא טהור מהתורה, אלא שחכמים הזקיקו אותו להיטהר במים, דינו מדרבנן כשני לטומאה, וּמְטַמֵּא אֶת הַקּוֹדֶשׁ ועושהו שלישי, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, וּמוּתָּר באכילה בְּחוּלִּין וּבְמַעֲשֵׂר שני, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין אכילה בְּמַעֲשֵׂר שני. הרי שרבי מאיר ורבנן שחולקים עליו סוברים ששני אינו עושה שלישי בחולין.

רַבִּי יוֹסֵי אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין, מֶהָא דַּאֲמָרָן – ממה שאמר רבי יוסי לעיל, מנין לרביעי בקדש שפסול וכו׳, כיון דְּאִם אִיתֵיהּ – אם הוא סובר ששלישי בחולין הוא טמא מהתורה, לֵיתֵיהּ לְרִבְיעִי בִּתְרוּמָה – שילמד שגם רביעי בתרומה טמא, מהקל וחומר מטבול יום, כמו שהוא לומד שלישי בתרומה, ולאחר שילמד שרביעי בתרומה פסול, שילמד גם וַחֲמִישִׁי בְּקוֹדֶשׁ בקל וחומר מרביעי בתרומה, ומזה שרבי יוסי אינו לומד כך משמע שהוא סובר שאין שלישי בחולין.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הָאוֹכֵל שיעור חצי פרס מאוֹכֶל שהוא רִאשׁוֹן לטומאה, נעשה גופו רִאשׁוֹן מדרבנן, ומה שנוגע בו נעשה שני, ואם אוכל שֵׁנִי נעשה שֵׁנִי, ואם נגע בתרומה עשאה שלישי, ואם אוכל שְׁלִישִׁי נעשה שְׁלִישִׁי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, שאוכל ראשון אינו עושה את האוכל אותו ראשון, אלא הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן וְאוֹכֵל שֵׁנִי נעשה שֵׁנִי, ואם ואם אכל אוכל שְׁלִישִׁי נעשה הוא בעצמו שֵׁנִי בְּקוֹדֶשׁ – שאם יגע בקודש יטמא אותו, ואותו הקודש יוכל לפסול קודש אחר, וְאֵין גופו נעשה שֵׁנִי בִּתְרוּמָה, ואם יגע בתרומה אינו פוסל אותה. ומוסיף רבי יהושע, באיזה חולין אמרו שיש בהם שלישי והוא נעשה שני לקודש, בְּחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה – שקיבל בעליהם הכהן על עצמו לשמור את חוליו בטהרה כתרומה, אבל חולין סתם אין בהם שלישי. מדייקת הגמרא, עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה אֵין – יש בחולין שלישי בתרומה, כיון שכך עשו הרבה כהנים, אבל חולין שנשמרו עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ לֹא שייך בהם שלישי, כיון שדבר זה לא היה מצוי ובטלה דעתו אצל כל אדם, ויש להם דין ככל חולין רגילים שאין בהם שלישי, וממה שהוצרכו להגיע לחולין שנעשו על טהרת תרומה כדי לאסור שלישי בחולין, אַלְמָא קָסָבַר רבי יהושע, אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין סתם.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהברייתא, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, שְׁלָשְׁתָּן – אלה המבוארים מיד, שָׁוִין בדינם, הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּקוֹדֶשׁ וְשֶׁבְּחוּלִּין וְשֶׁבִּתְרוּמָה, מְטַמֵּא שְׁנַיִם – הראשון מטמא את השני, והשני מטמא את השלישי, וּפוֹסֵל אֶחָד – והשלישי פוסל את הרביעי בְּקוֹדֶשׁ, וּמְטַמֵּא אֶחָד – הראשון מטמא את השני, וּפוֹסֵל אֶחָד – השני פוסל את השלישי בִּתְרוּמָה, וּפוֹסֵל אֶחָד – הראשון פוסל את השני בְּחוּלִּין, הרי שלרבי אלעזר אין למעלה משני לטומאה בחולין.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עיסה שנטמאה במזיד אין מפרישין ממנה חלה, אלא חַלָּה נִיטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה – שצריך ללוש עיסה נוספת טהורה ולהפריש ממנה על הטמאה. כֵּיצַד יפריש מהעיסה הטהורה על הטמאה מהמוקף, ולא תיטמא מהעיסה הטמאה, עושה כך, הרי שְׁתֵּי עִיסּוֹת יש, אַחַת טְהוֹרָה, וְאַחַת הַטְּמֵאָה, נוֹטֵל כְּדֵי שיעור חַלָּה שהוא אמור להפריש על העיסה הטמאה, מֵעִיסָּה הטהורה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, ונוטל עוד חתיכה מהעיסה הטהורה, וְנוֹתֵן ממנה בשיעור של פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה שיעמוד בָּאֶמְצַע ויגע בעיסה הטמאה, ובחתיכה הטהורה שעושה אותה חלה, וכל זה הוא כְּדֵי לִיטּוֹל את החלה מִן הַמּוּקָף.

אגרות קודש

ב״ה, ז׳ אייר, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מה׳ אמור אשר קרא שם בנם הנולד להם... שי׳. הנה יה״ר מהשי״ת שכשם שהכניסוהו לברית כן יכניסוהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

ומה שכותב בענין סגולה, הנה יבדקו המזוזות בביתם שיהיו כולן כשרות וכן את התפילין שלו, ובודאי מניח או עכ״פ יניח מעתה תפילין דרבנו תם ובמילא יבדוק גם אותם, והוא וזוגתו שיחיו יפרישו בכל יום שני וחמישי בבקר איזה פרוטות לצדקה נוסף על מה שבודאי זוגתו תחי׳ מפרישה לצדקה קודם הדלקת הנרות בכל עש״ק וערב יום טוב. והרי צדקה סגולה היא שמגינה בפני כל וכמ״ש וילבש צדקה כשריון וידוע דרז״ל על זה שנתבארה גם כן באגרת הקדש לרבנו הזקן סי׳ ג׳. והשי״ת יזכהו לבשר טוב תכה״י.

בברכת מז״ט.

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף ל עמוד א

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי, דְּשֵׁנִי גּוּפֵיהּ אָסוּר בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ? וְכִי תֵּימָא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לִּטְבוּל יוֹם שֶׁכֵּן אַב הַטּוּמְאָה? הָא אַיְיתִינָהּ מִמְּחוּסַּר כִּיפּוּרִים, וְלָא פַּרְכֵיהּ? אָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבָּה בֶּן אִיסִי אָמַר רַב: ר' מֵאִיר, וְר' יוֹסֵי, וְר' יְהוֹשֻׁעַ, וְר' אֶלְעָזָר, וְר' אֱלִיעֶזֶר כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ, דְּאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין. ר' מֵאִיר, דִּתְנַן כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מְטַמֵּא אֶת הַקּוֹדֶשׁ, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, וּמוּתָּר בְּחוּלִּין וּבְמַעֲשֵׂר, דִּבְרֵי ר' מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין בְּמַעֲשֵׂר. ר' יוֹסֵי, הָא דַּאֲמָרַן, דְּאִם אִיתֵיהּ לְיִיתֵיהּ לִרְבִיעִי בִּתְרוּמָה וַחֲמִישִׁי בַּקּוֹדֶשׁ. ר' יְהוֹשֻׁעַ דִּתְנַן, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, שֵׁנִי שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי שְׁלִישִׁי. ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן וְאוֹכֶל שֵׁנִי שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי שֵׁנִי בַּקּוֹדֶשׁ וְאֵין שֵׁנִי בִּתְרוּמָה, בְּחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה. עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה אִין, עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ לָא, אַלְמָא קָסָבַר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין. ר' אֶלְעָזָר דְּתַנְיָא, ר' אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין, הָרִאשׁוֹן שֶׁבַּקּוֹדֶשׁ וְשֶׁבַּחוּלִּין וְשֶׁבַּתְּרוּמָה מְטַמֵּא שְׁנַיִם וּפוֹסֵל אֶחָד בַּקּוֹדֶשׁ, מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד בִּתְרוּמָה, וּפוֹסֵל אֶחָד בְּחוּלִּין. ר' אֱלִיעֶזֶר דִּתְנַן, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חַלָּה נִיטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה, כֵּיצַד? שְׁתֵּי עִיסּוֹת אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה, נוֹטֵל כְּדֵי חַלָּה מֵעִיסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, וְנוֹתֵן פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בְּאֶמְצַע, כְּדֵי לִיטּוֹל מִן הַמּוּקָּף,

וחכמים

רש"י

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי כו'. דְּשַׁמְעִינַן מִנֵּיהּ תַּרְתֵּי, ש"מ אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם דִּסְבִירָא לֵיהּ כְּאַבָּא שָׁאוּל, וש"מ שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי נְהִי דַּחֲמִישִׁי בְּקֹדֶשׁ לֹא אָמַר דְּנֵיתֵי מִנֵּהּ כִּדְקָעָבִיד בִּטְבוּל יוֹם, דְּהָתָם מַעֲלָה דְּרַבָּנָן הִיא, וּבְקֹדֶשׁ מְקֹדָּשׁ מַיְירִי וְרַבִּי יוֹסֵי מִדְּאוֹרַיְיתָא קָאָמַר, אֲבָל רְבִיעִי מִיהָא אַיְתִי מִנָּהּ: **וְכ"ת כו' הָא אַיְיתִינָהּ.** ר' יוֹסֵי מִק"ו מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים, דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ נַמֵּי מַה לִּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁכֵּן אַב הַטֻּמְאָה וְלֹא פָּרִיךְ, דְּלֹא חָשִׁיב לֵיהּ ר' יוֹסֵי פִּירְכָא, דְּהַשְׁתָּא דְּטָבַל לָהּ אָזְלָה לָהּ הַהִיא טֻמְאָה: **כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.** כָּל שֶׁהוּא טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה וַחֲכָמִים הִזְקִיקוּהוּ לָבֹא בַּמַּיִם וְלִטָּהֵר, כְּגוֹן הַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין וְהָאוֹכֵל חֲצִי פְּרָס אֳכָלִין טְמֵאִין וְהַיָּדַיִם שֶׁהִצְרִיכוּם טְבִילָה, כֻּלָּם בְּתוֹרַת שְׁנַיִם הִטְעִינוּם: **מְטַמְּאִין אֶת הַקֹּדֶשׁ.** לִהְיוֹת שְׁלִישִׁי וְיַעֲשֶׂה רְבִיעִי וּפוֹסְלִין אֶת הַתְּרוּמָה: **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין בְּמַעֲשֵׂר.** בַּאֲכִילָה אֲבָל נְגִיעָה שָׁרֵי, וְחֻלִּין אַף לֶאֱכוֹל, וְהָכִי אָמַר בַּחֲגִיגָה (דַּף יח:), וְהוּא הַדִּין נַמֵּי דִּלְרַבָּנָן אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְהַאי דְּלֹא חָשִׁיב לְהוּ לְפִי שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, וְר"מ וּמַחְלוֹקְתּוֹ קָאָמַר: **דְּאִם אִיתָא.** דִּשְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין מִן הַתּוֹרָה, לְיִיתֵיהּ רְבִיעִי בִּתְרוּמָה מִק"ו מִטְּבוּל יוֹם כִּדְאַיְיתֵי לִשְׁלִישִׁי לְעֵיל מִשֵּׁנִי בְּחֻלִּין: **וַחֲמִישִׁי בְּקֹדֶשׁ.** מֵרְבִיעִי בִּתְרוּמָה מִק"ו מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים, כִּדְאַיְיתֵי לִרְבִיעִי לְעֵיל מִשְּׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה: **הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן.** חֲצִי פְּרָס מֵאֹכֶל רִאשׁוֹן נַעֲשֶׂה גּוּפוֹ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה מִדְּרַבָּנָן, וְהָאוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי נַעֲשֶׂה גּוּפוֹ שֵׁנִי. וּבִשְׁחִיטַת חֻלִּין מְפָרֵשׁ טַעְמָא שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הָאוֹכֵל חָמוּר כְּמַאֲכָל, בְּהַשּׁוֹחֵט (חֻלִּין ד' לג.): **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן אוֹ אוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי שֵׁנִי.** מַאֲכָל רִאשׁוֹן לֹא עָבִיד לֵיהּ רִאשׁוֹן אֶלָּא שֵׁנִי, שֶׁאֵין הָאוֹכֵל חָמוּר כְּמַאֲכָל, אֲבָל מַאֲכָל שֵׁנִי עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שֵׁנִי, וְהָתָם מְפָרֵשׁ טַעְמָא, מָצִינוּ שֶׁהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שֵׁנִי עַל יְדֵי מַשְׁקִין: **שְׁלִישִׁי שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ.** הָאוֹכֵל אֹכֶל שְׁלִישִׁי נַעֲשֶׂה גּוּפוֹ שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ, שֶׁאִם יִגַּע בְּקֹדֶשׁ יְטַמְּאֶנּוּ לִפְסוֹל עוֹד אֶחָד, וְהָתָם מְפָרֵשׁ טַעְמָא. וְכָל הָנֵךְ טֻמְאוֹת מִדְּרַבָּנָן נִינְהוּ: **בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה.** בְּאֵיזוֹ חֻלִּין אָמְרוּ שֶׁהָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי שֶׁלָּהֶן נַעֲשֶׂה שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ, בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה, שֶׁבַּעֲלֵיהֶם כֹּהֵן וְרָגִיל בִּתְרוּמָה וְקִבֵּל עָלָיו לֶאֱכוֹל חֻלִּין שֶׁלּוֹ בְּטָהֳרַת תְּרוּמָה כְּדֵי שֶׁיְּהֵא רָגִיל לִתְרוּמוֹתָיו בְּטָהֳרָה הַזְּקוּקָה לָהֶן, הִלְכָּךְ מַשְׁכַּחַת בְּהוּ שְׁלִישִׁי, דִּבְחֻלִּין אֲחֵרִים לֹא מַשְׁכַּחַת שְׁלִישִׁי: **ה"ג עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה אִין חֻלִּין גְּרֵידֵי לָא.** וּמַאן דְּגָרֵיס עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ לֹא הָכִי מְפָרֵשׁ לָהּ, עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ לֹא דַּהֲווֹ לְהוּ חֻלִּין גְּרֵידֵי, שֶׁהַמִּתְפִּיס חֻלִּין לְטָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ בָּטְלָה דַּעְתּוֹ וְאֵין בִּדְבָרָיו כְּלוּם: **שְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין.** הָנֵךְ דִּמְפָרֵשׁ לְהוּ, רִאשׁוֹן שֶׁל חֻלִּין, וְרִאשׁוֹן שֶׁל תְּרוּמָה, וְרִאשׁוֹן שֶׁל קֹדֶשׁ: **מְטַמֵּא שְׁנַיִם וּפוֹסֵל אֶחָד בְּקֹדֶשׁ.** דְּהַיְינוּ רְבִיעִי: **מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד בִּתְרוּמָה.** דַּהֲוָה לֵיהּ שְׁלִישִׁי: **וּפוֹסֵל אֶחָד בְּחֻלִּין.** דַּהֲוָה לֵיהּ שֵׁנִי. וְתַנָּא דִּפְלִיג עֲלֵיהּ סָבַר רִאשׁוֹן שֶׁל חֻלִּין לֹא אָזִיל בְּקֹדֶשׁ עַד רְבִיעִי, שֶׁאֵין קֹדֶשׁ בָּא לִידֵי רְבִיעִי אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רִאשׁוֹן שֶׁל קֹדֶשׁ. וּמִיהוּ שַׁמְעִינַן מִנָּהּ דְּאֵין שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין: **ר"א אוֹמֵר חַלָּה נִטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה.** רֵישָׁא דְּמַתְנִי' בְּמַסֶּכֶת חַלָּה (פ"ב מ"ז) הָכִי, שִׁעוּר חַלָּה אֶחָד מִכ"ד, נִטְמְאָה עִסָּתָהּ שׁוֹגֶגֶת אוֹ אֲנוּסָה אֶחָד מִמ"ח, נִטְמֵאת בְּמֵזִיד אֶחָד מִכ"ד, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. ר"א אוֹמֵר הֵיכָא דְּנִטְמֵאת מְזִידָה תָּלוּשׁ אַחֶרֶת בְּטָהֳרָה וְתִטּוֹל מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה, מִשּׁוּם דְּמִצְוָה לִתְרוֹם מִן הַמֻּקָּף. **כֵּיצַד** תַּעֲשֶׂה שֶׁיְּהֵא מִן הַמֻּקָּף וּטְהוֹרָה, נוֹטֶלֶת כְּדֵי חַלַּת הַטְּמֵאָה מֵעִסָּה הַטְּהוֹרָה עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, דְּאִי הוּרְמָה חַלָּתָהּ דִּטְהוֹרָה תּוּ לֹא מָצֵי לְאַפְרוֹשֵׁי מִן הַפָּטוּר עַל הַחִיּוּב וְלֹא חָיֵיל עֲלֵיהּ תּוּ שֵׁם חַלָּה, וְנוֹתֶנֶת: **פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בְּאֶמְצַע כְּדֵי לִתְרוֹם מִן הַמֻּקָּף.** מֻקָּף לְשׁוֹן מְחֻבָּר וּמְקוֹרָב, כְּמוֹ אֵין מַקִּיפִין שְׁתֵּי חָבִיּוֹת בְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה (דַּף לג:), וּמִקְּרָא נַפְקָא לָן וַהֲרֵמוֹתֶם מִמֶּנּוּ מִן הַמֻּקָּף לוֹ, בְּסִפְרֵי, הִלְכָּךְ צְרִיכָה

להקיף

תוספות

שלישי הבא מחמת שני וכו'. פירש רש"י דשמעינן מיניה תרתי שמעינן מיניה אוכל הבא מחמת טבול יום דסבירא ליה כאבא שאול ושמעינן מיניה דשלישי הבא מחמת שני וכו' תימה כיון דיליף ק"ו לשלישי ממחוסר כיפורים לאו ממילא שמעינן מיניה דאית ליה כאבא שאול דבהאי קל וחומר גופיה דמחוסר כיפורים נפקא לן אוכל הבא מחמת טבול יום דעביד רביעי א"כ אמאי הוי ליה למיתניה לרביעי בקודש מאוכל הבא מחמת טבול יום וכי לא מייתי ליה שפיר טפי ממחוסר כיפורים גופיה מדהוי מייתי ליה מאוכל הבא מחמת טבול יום דאוכל הבא מחמת טבול יום גופיה לא שמעינן ליה אלא מק"ו דמחוסר כיפורים ונראה דאפי' הכי הוי ניחא ליה טפי לעשות שלישי מק"ו ראשון כגון שלישי הבא מחמת שני דאלים טפי למיעבד רביעי ממאי דמייתי ליה ממחוסר כיפורים שצריך למייתי שלישי גופיה (למייתי) מק"ו דטבול יום דפסול בתרומה אע"ג דבין כך ובין כך הוי ק"ו בן ק"ו מיהו לאלומי כח שלישי עדיף ליה טפי:

הא אייתינה ממחוסר כיפורים ולא פרכינן. רש"י פי' משום דכיון דטבל אזלה ליה ההיא טומאה ולא ידענא אמאי פי' הכי הא ע"כ אית לן למימר דר' יוסי סבירא ליה כרבן יוחנן בן זכאי דמייתי שלישי בתרומה במה הצד דאי לא תימא הכי שלישי מנא ליה ובאותו מה הצד גופיה מייתי רבי יוסי רביעי ממחוסר כיפורים ומכלי חרס ומשום הכי לא פריך. ספר הישר. מסיק בפ"ק דשבת (דף יד.) זימנין דאכיל אוכלין טמאין וכו' הקשה ריב"א הלוי זצ"ל אלמא דאוכלין טמאין פוסלין את הגויה בכביצה דאפי' כביצה מטמאין למשקין דתרומה דשדי לפומיה והתנן בפרק כיצד משתתפין (עירובין דף פב:) חציה לבית המנוגע וחצי חציה לפסול את הגויה דהיינו שני ביצים ותירץ מורי אין דרך בני אדם לשתות אלא לאחר אכילת שני ביצים וקודם לכן מילתא דלא שכיחא היא ואין נראה לר"י תירוץ זה חדא שאפילו בלשון לא דקדק שבכאן הוא אמר לפסול את הגויה ולשם הוא אומר אלו פוסלין בתרומה משמע אפילו במגע ובכאן לא גזרו אלא טומאת פנים אטו טומאת חוץ ועוד היאך אנו אומרים ביומא פרק אחרון (דף פ:) אמר רב פפא הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא ומותיב מי אמר רב פפא הכי והכתיב לא תטמאו בהם ואמר רב פפא מכאן לטומאת גויה דאורייתא ומתרץ מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ואם היה מגזרת י"ח דבר וכי בזה היה טועה בעל הגמרא שהם דאורייתא והלא פשט איסורם בכל העולם אלא ודאי נראה דתרי גזירות הוו חדא גזירת טומאת פנים אטו טומאת חוץ דהיינו פסול גויה דהרואה סבר דמותר להגיע טומאה למשקין דהא זה כשאכל תרומה ואח"כ שותה משקין טמאים נוגעין זה בזה בתוך מעיו ולא חיישינן להכי נמי לא נחוש אפי' בחוץ להכי גזרו ודוקא בשני ביצים אבל בכביצה לא שהרי האוכל כביצה מתעכל בתוך מעיו ונשאר בין שיניו ולכשיהיה בבני מעיו יפחת הרבה מכביצה ואין אדם טועה שאפילו אוכל אוכלין טמאין בכביצה ושותה משקין דתרומה לא יאמר א"כ טהורין הן בכביצה אפי' בחוץ דהא בפנים לא היה כביצה שהרי נתעכל האוכל ולא היה כשיעור לטמא ודוקא באוכלין מצריך יותר מכשיעור משום דמתעכל אבל משקין פסלי גויה בכדי רביעית דאין דרך משקה להתעכל בתוך מעיו וא"ת היה להן להוסיף יותר מעט מ"מ כיון דנחית לשיעוריה העמיד אותה על שני ביצים שהוא שיעור ידוע וגזירה אחרת אותה של שבת שגזרו בכביצה אף על מגע ואותה של שחיטת חולין (דף לד.) דאמר עולא האוכל אוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה נפסל גופו מלאכול בתרומה איני יודע לפרש אם היה מאותה גזירה ראשונה מ"מ למה גזרו אי משום טומאת חוץ הלא אפילו אם היה נוגע בשלישי שבתרומה לא היה נפסל שאין שלישי עושה רביעי בתרומה כדמוכח התם דתניא חולין שנעשו על טהרת הקדש הרי הוא כחולין רבי אלעזר ברבי צדוק אומר הרי הן כטומאה לתרומה לטמא שנים ולפסול אחד א"כ אינו רביעי וא"ת מגזרה שניה ומשום משקין דאכיל אוכלין טמאין ושתה משקין דתרומה אם כן למה נפסל גופו יהי' טמא אפי' במגע וא"ת גזרה שלישית היא מ"מ הטעם לא נודע אלא א"כ נאמר רבו בגזרות וגזרו גזירה לגזרה ולפי פירוש הקונטרס שפירש בשחיטת חולין אינו נראה ואינו מיושב יפה שמפרש האוכל אוכל ראשון זהו חצי פרס שהרי אנו אומרים מאי טעמא דילמא אכיל אוכלין טמאין ושתי משקין דתרומה וזהו אפילו בכביצה. ע"כ לשון ספר הישר:

מר

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף ל עמוד ב

תוספות

מר סבר תחומין דאורייתא ומר סבר תחומין דרבנן. תימה דהכא משמע דאי הוה משתעי קרא דאלפים אמה בלוים דהוה סבר דתחומין דרבנן אלא טעמא משום דמשתעי בשבת והא יליף לתחומין בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף נא.) מג״ש מקום ממקום ומקום מניסה וכו׳ א״כ אפי׳ הוה משתעי בשדות וכרמים הוי מצי למילף בהו ג״ש דמקום דכתיב גבי שבת היינו אלפים דהא פריך התם ונילף מקיר העיר וחוצה אע״ג דהוהו קרא משתעי לדברי הכל בלוים ובספ״ק דעירובין (דף יז:) משמע מאן דסבר דתחומין דאורייתא נפקא לן מאל יצא איש ממקומו: **רבי** נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת. בתוספתא (פ״ו) ר׳ נחמיה אומר כבני אדם שקורין את שמע שנאמר ויאמרו לאמר מלמד שהיה משה פותח תחילה וישראל עונין אחריו וגומרין משה אמר אז ישיר משה וישראל אומרים אשירה לה׳ משה אמר עוזי וזמרת יה וישראל אומרים זה אלי ואנוהו משה אמר ה׳ איש מלחמה וישראל אומרים ה׳ שמו: **רבי** מאיר אומר מנין שאפי׳ עוברין שבמעי אמן. אין לומר דרבי יוסי הגלילי ורבי מאיר פליגי דרבי יוסי אית ליה דוקא עוללים ויונקים ולא עוברים אלא מקרא דמפי עוללים ויונקים נפקא ליה דתינוק שמט דד מפיו דמשמע יונקים בשעה שהוא יונק ולכך איצטריך קרא דמפי עוללים דאי לאו הכי כיון דנפקא לן מקרא ממקור ישראל במקהלות ברכו אלקים אפילו עוברים לא הוה צריך למימר תו עוללים ויונקים דבפ׳ שלשה שאכלו (ברכות דף מט:) תנינן בעשרה אומרים נברך אלהינו וכו׳ רבי יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל מברכין שנאמר במקהלות ברכו אלקים א״ר עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה׳ וקדייק עליה בגמ׳ (שם דף נ.) ורבי עקיבא האי קרא דר״י הגלילי מאי עביד ליה מבעי ליה לכדר׳ מאיר וכו׳ ואידך

רש״י

וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. וְתַנְיָא כַּבֵּיצָה, סַבְרוּהָ: אִידִי וְאִידִי, בְּעֵיפָה רִאשׁוֹנָה וְחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי? דְּמָר סָבַר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וּמָר סָבַר שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: דִּכּוּלֵּי עָלְמָא אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה קָמִיפַּלְגִי, מָר סָבַר כְּחַלָּה דָּמוּ, וּמָר סָבַר לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכּוּלֵּי עָלְמָא חוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ, וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּמוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר מוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמָר סָבַר אָסוּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכוּ׳: בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? מָר סָבַר תְּחוּמִין דְּאוֹרַיְיתָא, וּמָר סָבַר דְּרַבָּנָן, תָּנוּ רַבָּנָן, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ עֲקִיבָא: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה. וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, כְּנָדוֹל הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְּרָקִים. מֹשֶׁה אָמַר "אָשִׁירָה לַה׳" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה לַה׳", מֹשֶׁה אָמַר "כִּי גָאֹה גָּאָה" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה לַה׳". ר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: כְּקָטָן הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו כָּל מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר. מֹשֶׁה אָמַר "אָשִׁירָה לַה׳" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה לַה׳", מֹשֶׁה אָמַר "כִּי גָאֹה גָּאָה" וְהֵן אוֹמְרִים "כִּי גָאֹה גָּאָה". ר׳ נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כְּסוֹפֵר הַפּוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִילָּה וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? ר׳ עֲקִיבָא סָבַר: "לֵאמֹר" אַמִּילְתָּא קַמָּיְיתָא. וְר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר: "לֵאמֹר" אַכָּל מִילְתָּא וּמִילְתָּא. וְר׳ נְחֶמְיָה סָבַר: "וַיֹּאמְרוּ" דַּאֲמוּר כּוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הָדָדֵי, "לֵאמֹר" דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא. תָּנוּ רַבָּנָן, דָּרַשׁ ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה. וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה? עוֹלָל מוּטָל עַל בִּרְכֵּי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה, עוֹלָל הִגְבִּיהַּ צַוָּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט דַּד מִפִּיו, וְאָמְרוּ "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ" שֶׁנֶּאֱמַר: "מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז". הָיָה ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוּבָּרִים שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה? שֶׁנֶּאֱמַר

"במקהלות"

לְהַקִּיף הַחַלָּה אֵצֶל הָעִסָּה קֹדֶם שֶׁתִּקְרָא לָהּ שֵׁם, וְהָכִי מַקִּיפָה לָהּ נוֹתֶנֶת בָּעֲרִיבָה לְצַד אֶחָד וְנוֹתֶנֶת מִן הָעִסָּה הַטְּהוֹרָה פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בֵּין הַחַלָּה הַטְּהוֹרָה וּבֵין הָעִסָּה הַטְּמֵאָה, וְהָאֶמְצָעִית נוֹגַעַת בִּשְׁתֵּיהֶן וּמְצָרְפָתָן, וְקוֹרֵא שֵׁם עַל הַחַלָּה וּמְסַלֶּקֶת עִם קְרִיאַת הַשֵּׁם, וּפָחוֹת מִכַּבֵּיצָה אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַחַלָּה וְאע״פ שֶׁהוּא עַצְמוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כְּדִתְנַיָּא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל מְלַמֵּד שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא, יָכוֹל יְטַמֵּא לְאֲחֵרִים בְּכָל שֶׁהוּא ת״ל אֲשֶׁר יֵאָכֵל, וְדִרְשִׁינָן לֵיהּ בְּפֶרֶק הָעֲרֵל דְּיוֹמָא (דף פ.) אֹכֶל הַנֶּאֱכָל בְּבַת אַחַת, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחֲזִיק יוֹתֵר מִכֵּיצַת תִּרְגֻּגוֹלֶת: **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין.** כְּדִבְעֵינָן לְפָרוּשֵׁי טַעְמָא: **וְתַנְיָא כַּבֵּיצָה.** וְתַנְיָא בְּבָרַיְיתָא דְּאַלְבָּא דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר, וְנוֹתֶנֶת אַף כְּבֵיצָה בְּאֶמְצַע וְאפ״ה לֹא מְטַמֵּא לָהּ לְחַלָּה עַד שֶׁלֹּא נִקְרָא עָלֶיהָ שֵׁם: **סַבְרוּהָ רַבָּנָן.** הָנֵי דְּבֵי מִדְרְשָׁא דִּבְעוּ לְמִשְׁמַע מִנֵּהּ דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין ס״ל, אִידִי וְאִידִי – הַךְ בְּרַיְיתָא נַמִּי אַלְבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּשָׁרֵי בְּבֵיצָה, וּמַתְנִי׳ דְּאָמַר פָּחוֹת – תְּרוַוּיְיהוּ בְּעִסָּה רִאשׁוֹנָה הָעִסָּה הַטְּמֵאָה רִאשׁוֹנָה לְטֻמְאָה הִיא וְאפ״ה קָאָמַר ר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּבָרַיְיתָא בְּבֵיצָה וְאע״ג דְּמִיטַּמְּאָה אֶמְצָעִית מֵחֲמַת רִאשׁוֹנָה וְהַוְיָא לָהּ שְׁנִיָּה לֹא הַדְּרָא וְעִבְּדָא לָהּ לְחַלָּה עַד שֶׁלֹּא קָרָא עָלֶיהָ שֵׁם שְׁלִישִׁי, וְאע״ג דְּמַעֲשֵׂת חֻלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה הוּא, דְּכ״ע בֵּין לְר׳ אֱלִיעֶזֶר בֵּין לְרַבָּנָן לָאו בְּחַלָּה דָּמְיָא לְמֵהֱוֵי עָלָהּ תּוֹרַת תְּרוּמָה: **מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי.** רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּנָן, דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר דְּשָׁרֵי סָבַר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְרַבָּנָן דְּאָסְרֵי סְבָרֵי שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין וְאִיטְּמָא לָהּ חַלָּה לְפָנֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם וְאע״ג דְּחֻלִּין הוּא וְאִשְׁתְּכַח דְּסָפִינָן לְכֹהֵן חַלָּה טְמֵאָה בְּחֶזְקַת שֶׁהִיא טְהוֹרָה, וְתַנָּא דְּמַתְנִי׳ דְּאָמַר לֵיהּ אֱלִיעֶזֶר פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה, לָאו מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּכִמְּה דְּאֶפְשָׁר לְמַעְטִינָן טֻמְאָה לְגִרוֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין, אֶלָּא מִשּׁוּם תַּקָּנַת תְּרוּמָה הוּא דְּשָׁרֵי, וְהָא אֶפְשָׁר בְּהָכִי. אִי נַמִּי מִשּׁוּם דֵּילְמָא לֹא מִיזְדַּהַר בָּהּ שֶׁלֹּא תֵּגַע חַלָּה בְּאֶמְצָעִית זוֹ אַחַר קְרִיאַת הַשֵּׁם, וְחֲכָמִים אוֹסְרִין דֵּילְמָא אָתֵי לְמֵיעֲבַד כְּבֵיצָה וּמִטַּמֵּא אֶמְצָעִית וְהַדְּרָא וּמִטַּמֵּא לְחַלָּה: **לֹא דְּכ״ע.** וַאֲפִילּוּ לְרַבָּנָן אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְהַאי דְּקָאָמְרִי רַבָּנָן מִשּׁוּם דְּקִסְבְּרֵי חֻלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה כְּחַלָּה דָּמוּ **וְאִיבָּעֵית אֵימָא דְּכ״ע לָאו כְּחַלָּה דָּמֵי וּדְכ״ע אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְהָכָא בְּמֻתָּר לִגְרוֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין כו׳.** טַעְמָא דְּרַבָּנָן דְּאָסְרֵי מִשּׁוּם אֶמְצָעִית הוּא, דְּמִיטַּמֵּא מֵחֲמַת הָעִסָּה שֶׁהִיא רִאשׁוֹנָה, וְקָסְבְרֵי אָסוּר לִגְרוֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין מִשּׁוּם תַּקָּנַת תְּרוּמָה, וְר׳ אֱלִיעֶזֶר סָבַר מֻתָּר לִגְרוֹם טֻמְאָה לְאֶמְצָעִית כְּדֵי לְתַקֵּן חַלָּה בְּטָהֳרָה, וְתַנָּא דְּמַתְנִיתִין וְתַנָּא דְּבָרַיְיתָא אַלְבָּא דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר נַמִּי בְּהָא פְּלִיגִי, דְּתַנָּא דְּמַתְנִיתִין סָבַר אע״ג דְּמֻתָּר לִגְרוֹם לָהּ טֻמְאָה מִיהוּ כָּל כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר לְמַעְטוּתֵי לֹא מַפְשִׁינָן לְהוּ לִגְרוֹם לְהַן טֻמְאָה בְּחֻמָּם, וְהָא אֶפְשָׁר בְּהָכִי, הִלְכָּךְ כְּבֵיצָה לֹא דְּחִשִׁיב, וְתַנָּא דְּבָרַיְיתָא סָבַר כֵּיוָן דְּמֻתָּר לִגְרוֹם לֹא שְׁנָא שִׁיעוּרָא רַבָּא וְלֹא שְׁנָא שִׁיעוּרָא זוּטְרָא, דַּאֲפִילּוּ בִּכְדֵי בֵּיצָה נַמִּי מֻתָּר לִגְרוֹם, אִי נַמִּי תַּנָּא דְּמַתְנִי׳ סָבַר דֵּילְמָא נָגַע חַלָּה בְּאֶמְצָעִית אַחַר קְרִיאַת הַשֵּׁם וְתַנָּא בָּרָא לֹא חָיֵשׁ: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי.** ר״ע וְר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי: **כְּגָדוֹל הַמַּקְרֵא אֶת הַהַלֵּל.** מִקְּרֵהוּ לְצִבּוּר לְהוֹצִיאָן יְדֵי חוֹבָתָן: **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְּרָקִים הַלְלוּיָהּ.** שֶׁהוּא רֹאשׁ הַפָּרָשָׁה, עַל כָּל דָּבָר שֶׁהוּא אוֹמֵר עוֹנִין אַחֲרָיו הַלְלוּיָהּ, דִּתְנַן בְּמַסֶּכֶת סֹכָּה (דף לח.) מִי שֶׁהָיָה עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן מַקְרִין אוֹתוֹ הוּא עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן מָה שֶׁהֵם אוֹמְרִים, וְאִם הָיָה גָּדוֹל מַקְרֵא אוֹתוֹ עוֹנֶה אַחֲרָיו הַלְלוּיָהּ: **כְּסוֹפֵר.** מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, וְהוּא תָּדִיר בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּפוֹרֵס עַל שְׁמַע לְעֲשָׂרָה הַנּוֹעָדִים. פּוֹרֵס לְשׁוֹן פְּרוֹס חֶחָג לְפָנֵי הֶחָג (קָקֵלִיס קַף ס). מַתְחִיל בְּבִרְכוֹת שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו וְקוֹרִין כֻּלָּן יַחַד, וְכָךְ שָׁרְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַל כֻּלָּם וְכִוְּונוּ יַחַד אֶת הַשִּׁירָה כִּכְתָבָהּ: **לֵאמֹר אַמִּילְתָּא קַמָּיְיתָא קָאֵי.** שֶׁעוֹנִין תָּמִיד אֲשִׁירָה לַה׳: **וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר וַיֹּאמְרוּ.** אֲמֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קָאֵי, וּמַשְׁמַע דְּאָמוּר כֻּלְּהוּ בַּהֲדֵי הָדָדֵי: **לֵאמֹר דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא.** הָכִי קָאָמַר, וַיֹּאמְרוּ כֻּלָּם אַחַר שֶׁנִּרְשׁוּ לֵאמֹר, דְּהַיְינוּ אַחַר שֶׁפָּתַח הָכָם: **עוֹלָל.** גָּדוֹל מִיּוֹנֵק כְּדִכְתִיב (שְׁמוּאֵל ז׳ טו) מֵעוֹלֵל וְעַד יוֹנֵק, וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָא לוֹמַר כֵּן, כְּלוֹמַר כֻּלָּה הַכֹּל מִן הֶחָשׁוּב עַד הַגָּרוֹעַ כְּמוֹ מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה (שָׁם):

"במקהלות"

ביאורים למסכת סוטה דף ל עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וַחֲכָמִים אוֹסְרִין להפריש חלה מהעיסה הטהורה על הטמאה, אלא יפריש מהטמאה על עצמה. **וְתַנְיָא** בברייתא, שלדברי רבי אליעזר אפשר להניח באמצע אף עיסה בשיעור **כַּבֵּיצָה**, ובכל אופן אין האמצעית מטמאת את הטהורה, כמבואר בהמשך.

סְבָרוּהָ – רבנן שרצו ללמוד מדברי רבי אליעזר שאין שלישי בחולין סברו, **שְׁאֵרִי וְאֵרִי** – בין הברייתא שמתירה לפי רבי אליעזר אפילו בביצה, ובין המשנה שמתירה רק פחות מכביצה, עוסקות **בְּעֵיסָה** שהיא **רִאשׁוֹנָה** לטומאה, שמטמאת את האמצעית, ועושה אותה שניה, ובכל זאת סוברת הברייתא שלפי רבי אליעזר אפשר להניח באמצע גם כביצה, ואף על פי כן אינה מטמאת את הטהורה, היות ואין שני עושה שלישי בחולין, ואף על פי שחולין אלה עומדים להיות חלה, עדיין יש להם דין חולין, היות **וְחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה** – חולין שלא הופרש מהם חלה, **לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ** ודינם כחולין. ולפי זה רצו החכמים לומר, **מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפְּלְגִי, דְּמַר** – רבי אליעזר **סָבַר, אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין** ולכן אפשר להניח באמצע גם חתיכה כביצה, והיא לא תטמא את הטהורה כיון שלא נקרא עליה שם חלה, ואין שני עושה שלישי בחולין. **וּמַר סָבַר** – חכמים סוברים, **שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין**, ולכן נטמאת העיסה הטהורה אף לפני שיקרא עליה שם חלה, והכהן יקבל חלה טמאה בחזקת טהורה ויכשל באכילת חלה טמאה.

דוחה הגמרא, **אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – בין לרבנן ובין לרבי אליעזר, **אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה** – חולין שלא הופרש מהם חלה **קָמִיפְּלְגִי, מַר סָבַר** – רבנן סברו, שעוד לפני שנקרא עליהם שם חלה **כְּחַלָּה דָּמוּ**, ויש בחלה דין שלישי בתרומה, והחתיכה האמצעית תפסול את החלה בשלישי. **וּמַר** – רבי אליעזר **סָבַר, לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ**, ולכן עד שיקרא עליה שם חלה היא חולין ואינה יכולה לטמאות את החלה.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא חוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ, וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, ולכולי עלמא אף אם יהיה בחתיכה האמצעית כביצה היא לא תטמא את הטהורה, **וְהָכָא בְּמוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָמִיפְּלְגִי** – והמחלוקת היא אם מותר לטמאות את האמצעית, **מַר** – רבי אליעזר **סָבַר, מוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** כדי לתקן חלה בטהרה, לכן מותר לחבר חתיכה קטנה בין העיסה הטהורה לטמאה אף שהיא עצמה נטמאת. **וּמַר סָבַר** – רבנן סברו, **אָסוּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, וכיון שהחתיכה האמצעית נטמאת, אסור להפריש בדרך זו, הרי שלרבי אליעזר ולרבנן שחולקים עליו, אין שני עושה שלישי בחולין.

שנינו במשנה, **כּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכוּ׳**, הא כיצד, אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום השבת, רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים. מבארת הגמרא **בְּמַאי קָא מִיפְּלְגִי, מַר** – רבי עקיבא **סָבַר, תְּחוּמִין** – מה שאסור לצאת חוץ לאלפים אמה בשבת הוא מ**דְּאוֹרַיְיתָא** כמו שנרמז בפסוק, **וּמַר** – רבי אליעזר **סָבַר, תחומין דְּרַבָּנַן** ולא הוזכרו בפסוק.

שנינו במשנה, בו ביום דרש רבי עקיבא "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה׳ ויאמרו לאמר" שאין תלמוד לומר ׳לאמר׳, ומה תלמוד לומר ׳לאמר׳, מלמד, שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר כקוראין את הלל, לכך נאמר לאמר. רבי נחמיה אומר, כקורין את שמע, ולא כקורין את הלל. מביאה הגמרא ברייתא המבארת מחלוקתם, **תָּנוּ רַבָּנַן, כּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, כְּשֶׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, כְּגָדוֹל הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל כדי להוציא את הציבור ידי חובתם, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְּרָקִים** – על כל דבר שהוא אומר הם עונים אחריו הללויה שהוא ראש הפרשה, כעין זה **מֹשֶׁה אָמַר ׳אָשִׁירָה לַה׳", וְהֵן אוֹמְרִים** אחריו ׳**אָשִׁירָה לַה׳", מֹשֶׁה אָמַר ׳כִּי גָאֹה גָּאָה׳, וְהֵן אוֹמְרִים ׳אָשִׁירָה לַה׳".**

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, כְּקָטָן הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל לגדולים שאינם יודעים לקרוא בעצמם, ואינו יכול להוציאם ידי חובתם, **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו כָּל מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר**, כעין זה **מֹשֶׁה אָמַר ׳אָשִׁירָה לַה׳", וְהֵן אוֹמְרִים ׳אָשִׁירָה לַה׳", מֹשֶׁה אָמַר ׳כִּי גָאֹה גָּאָה׳, וְהֵן אוֹמְרִים ׳כִּי גָאֹה גָּאָה׳.**

רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כְּסוֹפֵר – מלמד תינוקות שהוא רגיל להיות בבית הכנסת, **הַפּוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּבֵית הַכְּנֶסֶת** – לעשרה אנשים המגיעים לבית הכנסת, **שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִילָּה** בברכות שלפני קריאת שמע, **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו** ביחד אתו, כעין זה היה בשירת הים שמשה פתח אשירה לה׳, ושרתה רוח הקודש על כולם וכיוונו כולם ואמרו יחד את השירה.

מבארת הגמרא **בְּמַאי קָמִיפְּלְגִי**, נאמר בהקדמת השירה, "את השירה הזאת לה׳ ויאמרו לאמר", ונחלקו מה אמרו בני ישראל, **רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, ׳לֵאמֹר׳ אַמִּילְתָּא קַמַּיְיתָא** – שבני ישראל אמרו כל פעם את תחילת השירה ׳אשירה לה׳". **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר, ׳לֵאמֹר׳** הולך **אַכָּל מִילְּתָא** ומילתא – שכל תיבה שאמר משה חזרו אחריו בני ישראל. **וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר**, שפירוש הפסוק הוא כך, ׳**וַיֹּאמְרוּ׳** משמע, **דְּאָמוּר כּוּלְּהוּ כַּחֲדֵי הֲדֵדֵי** – משה עם בני ישראל ביחד, לאחר שקבלו רשות ׳**לֵאמֹר**׳, על ידי **דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא.**

תָּנוּ רַבָּנַן, דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, כְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, עוֹלֶל מוּטָל עַל בִּרְכֵּי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה, עוֹלֶל הִגְבִּיהַּ צַוָּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט יָד מִפִּיו, וְאָמְרוּ ׳זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ׳, שֶׁנֶּאֱמַר ׳מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז׳.

הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוּבָּרִים שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר

ביאורים למסכת סוטה דף לא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

'בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל' משמע שגם אלו שעדיין היו במקור ברכו את ה' כשהיו במקהלות על הים. (שואלת הגמרא, **וְהָא לֹא חָזוּ**. משיבה הגמרא, **אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, כֶּרֶם נַעֲשָׂה לָהֶן כְּאַסְפַּקְלַרְיָא** – מראה **הַמְּאִירָה וְרָאוּ**).

שנינו במשנה, **בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס שֶׁלֹּא עָבַד אִיּוֹב כּוּ'**. את הקדוש ברוך הוא אלא מאהבה, שנאמר "הן יקטלני לו אייחל", ועדיין הדבר שקול, 'לו' אני מצפה או איני מצפה. מקשה הגמרא, **וְלֵיחֵזֵי הַאי 'לֹא' כִּיצַד הוּא כתוב, אִי בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף כְּתִיב 'לֹא' הוּא,** שפירושו איני מצפה, **וְאִי בְּלָמֶ"ד יָ"ו כְּתִיב, 'לוֹ' הוּא** שפירושו שמצפה, ומפני מה אומרת המשנה הדבר עדיין שקול, וצריך להביא פסוק נוסף.

דוחה הגמרא את הקושיא, **וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף, לֹא הוּא, אֶלָּא מֵעַתָּה, 'בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר', דִּכְתִיב 'לֹא' בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף, הָכִי נַמִּי דְּלֹא הוּא,** האם תפרש שהכוונה היא שהקדוש ברוך הוא אינו נמצא עמהם בצרתם, **וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי**, שכך הוא הפירוש, **וְהָכְתִיב** בהמשך הפסוק, **'וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם'**, הרי שהקדוש ברוך הוא כן נמצא ומושיע להם בצרתם. **אֶלָּא (לָאו)**, **מַשְׁמַע הָכִי, וּמַשְׁמַע הָכִי** – פעמים שהכוונה כך ופעמים שהכוונה כך, לכן אומרת המשנה הדבר עדיין שקול.

תָּנֵיא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, נֶאֱמַר 'יְרֵא אֱלֹהִים' בְּאִיּוֹב, וְנֶאֱמַר 'כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אתה' **בְּאַבְרָהָם, מַה יְרֵא אֱלֹהִים הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם מְאַהֲבָה, אַף יְרֵא אֱלֹהִים הָאָמוּר בְּאִיּוֹב מְאַהֲבָה, וְאַבְרָהָם נוֹפֵיהּ מְנָלָן שמאהבה, דִּכְתִיב 'זֶרַע אַבְרָהָם אוֹהֲבִי'.**

שואלת הגמרא, **מַאי אִיכָּא בֵּין עוֹשֶׂה מְאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיְּרָאָה.** ומשיבה, **אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מְאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיְּרָאָה, שֶׁזֶּה** העושה מיראה, **תָּלוּי** זכותו ומגינה **לְאֶלֶף דּוֹר** שלאחריו, **וְזֶה** העושה מאהבה, **תָּלוּי לְאַלְפַּיִם דּוֹר.** ומנין שכך הוא, כיון **שהָכָא כְּתִיב, 'לְאַלְפַּיִם לְאֹהֲבַי וּלְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָי'** הרי שלאוהביו הוא תולה אלפים, **וְהָתָם כְּתִיב, 'וּלְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר'** הרי שלשומרי מצוותיו שאינם עושים מאהבה אלא מיראה, תולה אלף.

מקשה הגמרא, **הָתָם נַמִּי** – בפסוק של אלף דור **כְּתִיב 'לְאוֹהֲבָיו וּלְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר'**. מתרצת הגמרא, **הַאי לְדַסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדַסְמִיךְ לֵיהּ** – 'לאלפים' סמוך 'לאוהבי', ו'לאלף דור' סמוך 'ולשומרי מצוותי'.

הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דַּהֲווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַד אָמַר לֵיהּ לרבא, אַקָּרְיוּן בְּחֶלְמָאי – הקריאו לי בחלומי את הפסוק 'מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִּירֵאֶיךָ', **וְחַד אָמַר לֵיהּ** לרבא, **אַקָּרְיוּן בְּחֶלְמָאי 'וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ וַיַּעֲלֹצוּ בְךָ אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ'. אָמַר לְהוּ** רבא, **תַּרְוַיְיכוּ רַבָּנָן צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי אַתּוּן** – שניכם צדיקים גמורים, אלא **שמַר** עובד את הקדוש ברוך הוא **מְאַהֲבָה**, ולכן הקריאו לו 'ויעלצו בך אוהבי שמך', **וּמַר** עובדו **מִיְּרָאָה**, ולכן הקריאו לו 'אשר צפנת ליראיך'.

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא פרק שישי

הפרק עוסק בדיני העדות על סוטה.

משנה. מִי שֶׁקִּנֵּא לְאִשְׁתּוֹ שלא תיסתר עם פלוני, **וְנִסְתְּרָה** אחר קינויו, **אֲפִילּוּ שָׁמַע** על כך שנסתרה **מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ,** כלומר שלא שמע בעדות גמורה אלא רק מעד אחד, ואף אם הוא פסול לעדות כגון עבד או שפחה, אם בעלה אינו רוצה להשקותה, אזי **יוֹצִיא** את אשתו בגט, **וְיִתֵּן כְּתוּבָּה,** **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.** רבי אליעזר סובר בזה כשיטתו בתחילת המסכת שאין צריך עדות גמורה על הסתירה, וגם הפסולים לעדות נאמנים בזה, כמו שנאמנים להעיד על טומאתה, משום שסתירה הוקשה לטומאה, לפיכך נאסרת לבעלה בעדותם עד שישקה אותה מים המאררים, ואם אינו רוצה להשקותה, יוציא ויתן כתובה. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,** אינה נאסרת לבעלה אם אין שני עדים כשרים על הסתירה, אולם יכול לקיימה רק **עַד שֶׁיִּשָּׂאוּ וְיִתְּנוּ בָהּ מוּזְרוֹת בַּלְּבָנָה** – שנשים השוזרות חוטי פשתן בלילה, ישאו ויתנו, כלומר ידברו על פריצותה, שבהגיע למצב זה, מכוער הדבר, ויוציאה בגט, שהרי במצב כזה שנושאות ונותנות בה מוזרות בלבנה, אין המים המאררים בודקים אם זינתה, כמו שלמדנו לעיל.

אם **אָמַר עֵד אֶחָד, אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת** בסתירה זו שעליה העידו שני העדים לפי רבי יהושע או בסתירה שנודעה על פי עוף הפורח לפי רבי אליעזר, **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה,** כי אחרי שקיבלנו עדות שנסתרה, עד אחד נאמן להעיד שנטמאה, משום שרגליים לדבר, ואין צורך לבודקה, ונאמנותו היא אף להפסידה כתובתה, וכפי שנדרש מהפסוקים בהמשך המשנה. ממשיכה המשנה, **וְלֹא עוֹד,** ולא רק עד כשר נאמן, **אֶלָּא אֲפִילּוּ עֶבֶד, אֲפִילּוּ שִׁפְחָה** המעידים שנטמאה, **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין** שנטמאה ואינה שותה, ונאמנים **אַף לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ.** ממשיכה המשנה, **חֲמוֹתָהּ, וּבַת חֲמוֹתָהּ, וְצָרָתָהּ, וִיבַמְתָּהּ, וּבַת בַּעְלָהּ** מאשה אחרת, אף ששונאות אותה ואינן נאמנות בשום עדות שהיא לרעתה, **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת** לעדות זו שנטמאה כשנסתרה, אבל **וְלֹא** נאמנות נשים אלו **לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ,** שהואיל ושונאות אותה, אינן נאמנות להפסידה, **אֶלָּא** נאמנותן היא רק לעניין **שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה.**

המשנה מביאה את הדרשה לכך שעד אחד ואפילו פסול לעדות נאמן שנטמאה במקרה שכבר הועדה שנסתרה, ומקדימה לבאר, שלולי גזירת הכתוב היינו מצריכים לכך שני עדים. **שֶׁהָיָה בַּדִּין** שנאמר שעד אחד לא יהיה נאמן שנטמאה, מקל וחומר, **וּמָה אִם עֵדוּת רִאשׁוֹנָה** – על הסתירה, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ** על בעלה **אִיסּוּר עוֹלָם,** אלא רק עד שתשתה ותמצא טהורה, **אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בִּפְחוֹת מִשְּׁנַיִם, עֵדוּת אַחֲרוֹנָה** – שהעידו שנטמאה לאחר שהועדה שנסתרה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ** לבעלה **אִיסּוּר עוֹלָם,** והיא חמורה יותר, האם **אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִתְקַיֵּים בִּפְחוֹת מִשְּׁנַיִם.** אך דוחה המשנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – לפיכך כתוב **'וְעֵד אֵין בָּהּ',** לומר **שכָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ** שנטמאה, העדות נאמנת, אפילו היא של עד אחד.

מקשה המשנה שיש לומר ההפך, **קַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה** – מאחר ולמדנו שלטומאה מספיק עד אחד, נלמד קל וחומר לעדות סתירה שיספיק עד אחד, וכך נלמד את הקל וחומר, **וּמָה אִם**

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף לא עמוד א

רש"י

בְּמַקְהֵלוֹת. כְּשֶׁנִּקְהֲלוּ עַל הַיָּם: **מִמְּקוֹר.** אַף אוֹתָם שֶׁבַּמְּקוֹר: **וְלִיחֲזֵי הַאי לֹא כוּ'.** וְאַמַּאי אֲמַר הַדָּבָר עֲדַיִן שָׁקוּל: **ה"נ דְּלֹא הוּא.** וְה"ק קְרָא אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְצָרָתָם וְלֹא צַר בָּהּ: **בְּאַבְרָהָם.** כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה (בְּרֵאשִׁית כב): **תָּלוּי.** זְכוּתוֹ לְדוֹרוֹתָיו לְהָגֵן עֲלֵיהֶם עַד אַלְפַּיִם דּוֹר: **לַאֲלָפִים לְאוֹהֲבַי.** סָמֵךְ אוֹהֲבָיו לָאֲלָפִים, וְאִידָךְ קְרָא סָמֵךְ לְאֶלֶף דּוֹר אֶל שׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו, דְּהַיְינוּ מִיְּרָאָה, וְאֵין אֵלּוּ דּוֹמִין לְפָרוּשׁ מֵאַהֲבָה לְפָרוּשׁ מִיְּרָאָה (עַיֵּן לְקַ"ל כב:), דְּדִנְהוּ מֵאַהֲבַת שָׂכָר וּמִיְּרָאַת פּוּרְעָנוּת הַקְּלָלוֹת וְהָעֲנָשִׁין, וְהָכָא מֵאַהֲבַת הַמָּקוֹם וּמִיְּרָאָתוֹ שֶׁמּוֹרֵאוֹ גָּדוֹל וּמָשָׁל עַל הַבְּרִיּוֹת: **וְיִשְׁמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ וְגו'.** סִיְּפֵיהּ דִּקְרָא וְיַעֲלְצוּ בָךְ אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ:

הִדְרָן עֲלָךְ כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם

מַתְנִי' מִי שֶׁקִּנֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה. אִם לְאַחַר שֶׁקִּנֵּא לָהּ נִסְתְּרָה: **אֲפִי' שָׁמַע מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ.** שֶׁנִּסְתְּרָה יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר בְּפ"ק (גְּלֵיל קַף כ:) סְתִירָה לֹא בָעֲיָא עֵדוּת וְאֲפִלּוּ עֶבֶד וְאֲפִלּוּ שִׁפְחָה נֶאֱמָנִין, דְּהַיְינוּ נַמִּי כְּעוֹף הַפּוֹרֵחַ, דְּאִיתְקַשׁ לְטֻמְאָה דְּכֹלְהוּ מְהֵימְנֵי בָּהּ, הִלְכָּךְ נֶאֱסְרָה עָלָיו וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה: **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר עַד שֶׁיִּשְׁאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוּזְרוֹת בַּלְּבָנָה.** כְּלוֹמַר מִשּׁוּם סְתִירָה שֶׁאֵין בָּהּ ב' עֵדִים אֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת עָלָיו, וְר' יְהוֹשֻׁעַ לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר מִשְּׁקֶה עַל פִּי שְׁנַיִם. מִיהוּ כְּשֶׁיִּשְׁאוּ וְיִתְּנוּ מוּזְרוֹת בַּלְּבָנָה בְּפְרִיצוּתָהּ מִכּוֹעֵר הַדָּבָר וְתֵצֵא, דְּהָא אֲפִלּוּ מַיָּא תּוּ לֹא בָּדְקֵי לָהּ כְּדִתְנַן בְּפ"ק (גְּלֵיל קַף ו:) וּטְהוֹרָה הִיא וְלֹא שֶׁיִּשְׁאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוּזְרוֹת בַּלְּבָנָה: **אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת.** בְּאוֹתָהּ סְתִירָה שֶׁהִיא עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וּלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר ע"פ עוֹף הַפּוֹרֵחַ: **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה.** דְּעֵד אֶחָד נֶאֱמָן בָּהּ אַף לְהַפְסִידָהּ כְּתֻבָּתָהּ שֶׁרְגִלִּים לְדָבָר, וּמִקְּרָאֵי יַלְפִינָן לָהּ לְקַמָּן בְּמַתְנִי': **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים אַף לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ.** שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה וְלֹא תִּטּוֹל כְּתֻבָּתָהּ: **חֲמוֹתָהּ וּבַת חֲמוֹתָהּ וְצָרָתָהּ וִיבִמְתָּהּ.** אֶשֶׁת אָחִי בַּעֲלָהּ, אַף הִיא כְּצָרָתָהּ וְשׁוֹנְאָתָהּ שֶׁדּוֹאֶגֶת הֵימֶנָּה שֶׁסּוֹפָהּ לִהְיוֹת צָרָתָהּ, אִם יָמוּת בַּעֲלָהּ בְּלֹא בָּנִים תִּתְיַיֵּבֵם לְבַעְלָהּ, וּבַת בַּעֲלָהּ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת, אֵלּוּ חָמֵשׁ נָשִׁים שׁוֹנְאוֹת אוֹתָהּ. וּבִיבָמוֹת (קַף קיז:) מְפָרֵשׁ טַעְמָא אַמַּאי סָנוּ לָהּ. וְאֵינָן נֶאֱמָנוֹת לָהּ לְשׁוּם עֵדוּת שֶׁהִיא לְרָעָתָהּ: **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת.** לָהּ לְעֵדוּת זוּ, שֶׁהַתּוֹרָה הֶאֱמִינָהּ כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. וּמִיהוּ לֹא לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ הוֹאִיל וְשׁוֹנְאוֹת אוֹתָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה: **שֶׁהָיָה בְּדִין.** שֶׁלֹּא יְהֵא נֶאֱמָן בָּהּ עַד אֶחָד אִם לֹא מִגְּזֵרַת הַכָּתוּב: **הָרִאשׁוֹנָה.** סְתִירָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם אֶלָּא עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה: **אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְׁנַיִם.** כִּדְבָעֵינָן לְמֵימַר מִגְּזֵרָה שָׁוָה, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא: **עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה.** טְמְאָה: **כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ.** נֶאֱמָן בָּהּ. וּבַגְּמָרָא יַלְפִינָן לָהּ דְּהָכֵי קָאָמַר, תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא אֶחָד, וְקָאָמַר וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה לְמֵיסְרָהּ, אֶלְמָא מְהֵימְנָן: שאוסרתה

תוספות

"בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל". וְהָא לֹא חָזוּ? אָמַר ר' תַּנְחוּם: כֵּרֶם נַעֲשָׂה לָהֶן כְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה וְרָאוּ: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס לֹא עָבַד אִיּוֹב כוּ': וְלִיחֲזֵי הַאי "לֹא", אִי בְּלָמֵ"ד אָלֶ"ף כְּתִיב, לֹא הוּא. אִי בְּלָמֵ"ד וָי"ו כְּתִיב, לוֹ הוּא? וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּלָמֵ"ד אָלֶ"ף, לֹא, הוּא? אֶלָּא מַעֲתָּה "בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר" דִּכְתִיב בְּלָמֵ"ד אָלֶ"ף, הָכִי נַמִי "לֹא" הוּא? וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִי? וְהָכְתִיב "וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם"! אֶלָּא לָאו, מַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי. תַּנְיָא ר' מֵאִיר אוֹמֵר: נֶאֱמַר "יְרֵא אֱלֹהִים" בְּאִיּוֹב, וְנֶאֱמַר "יְרֵא אֱלֹהִים" בְּאַבְרָהָם. מַה "יְרֵא אֱלֹהִים" הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם, מְאַהֲבָה. אַף "יְרֵא אֱלֹהִים" הָאָמוּר בְּאִיּוֹב, מְאַהֲבָה. וְאַבְרָהָם גּוּפֵיהּ מְנָלַן? דִּכְתִיב "זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי". מַאי אִיכָּא בֵּין עוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיְּרָאָה? אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא, ר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיְּרָאָה, שֶׁזֶּה תָּלוּי לְאֶלֶף דּוֹר, וְזֶה תָּלוּי לַאֲלָפִים דּוֹר. הָכָא כְּתִיב: "לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי", וְהָתָם כְּתִיב: "וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר". הָתָם נַמִי כְּתִיב "לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר"? הַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ. הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דְּהָווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרִיוּן בְּחֶלְמַאי "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ". וְחַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרִיוּן בְּחֶלְמַאי "וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ וְיַעֲלֹצוּ בְךָ אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ". אָמַר לְהוּ: תַּרְוַיְיכוּ רַבָּנָן צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי אַתּוּן. מָר מֵאַהֲבָה, וּמָר מִיְּרָאָה:

הִדְרָן עֲלָךְ כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם

מִי שֶׁקִּנֵּא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתְּרָה, אֲפִילּוּ שָׁמַע מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ, יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה, דִּבְרֵי ר' אֱלִיעֶזֶר. ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשְׁאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוּזְרוֹת בַּלְּבָנָה. אָמַר עַד אֶחָד "אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת" לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִילּוּ עֶבֶד, אֲפִילּוּ שִׁפְחָה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין, אַף לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. חֲמוֹתָהּ וּבַת חֲמוֹתָהּ וְצָרָתָהּ וִיבִמְתָּהּ וּבַת בַּעְלָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת. וְלֹא לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה. שֶׁהָיָה בַּדִּין, וּמָה אִם עֵדוּת רִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם. עֵדוּת אַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעֵד אֵין בָּהּ", כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. קַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה: וּמָה אִם עדות

ואידך דהיינו רבי יוסי הגלילי ממקור ישראל נפקא אלמא דלר' יוסי הגלילי נמי עוברים אומרים שירה ובפ"ק דכתובות (דף ז:) דריש לה דברכת חתנים בעשרה מדהוי מצי למיכתב מבטן ישראל וכתיב ממקור על עיסקי מקור בתוספתא מסיים הכי ואותן המלאכים שאמרו מה אנוש כי תזכרנו אמר להן הקב"ה באו וראו את השירה כיון שראו את ישראל פתחו אף הן ואמרו שירה שנאמר ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ וגו' ור"ש בן אלעזר [מנסיא] אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לענין עקידה:

גדול העושה מאהבה. בירושלמי (ברכות פ"ט) ר"ע הוה מתדין קמיה טורנוסרופוס הרשע אתת עונתא דקרית שמע שרי קרי וגחך א"ל סבא סבא או חרש אתה או מבעט ביסורין את א"ל תיפח רוחיה דההוא רשיעא לא חרש אנא ולא מבעט ביסורין אנא אלא כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך רחמתיה בכל לבי רחמתיה בכל נפשי רחמתיה בכל ממוני לא הות בדיק ליה וכיון דמטי ליה בכל נפשיה ואתיא ענתיה דקרית שמע ולא איפליג עליה בגין כן אנא קרי וגחיך:

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא לה. פרק זה היה הגון שיהא שנוי ומעורב בפרק ראשון לאחר אותה בבא דאלו אסורות לאכול בתרומה ואח"כ היה לו לשנות כיצד עושה לה וכל הסדר אבל תימה דלאחר ששנה שבדקוה המים הוא חוזר לקינוי, ה"ג בסדר המשנה משקינא לה אפילו שמע מעוף הפורח והכי מסתברא ונראה דה"פ מאחר שקינא לה אפילו קודם סתירה שמע פריצותא שהרי עכשיו קצת רגלים לדבר מכוער הדבר ומוציאה בכתובתה מאחר שלא נסתרה ולא נאסרה עליו ובענין זה מצוה לגרשה דאפילו לב"ה [דאמר אפילו אם] הקדיחה תבשילו היינו רשות מיהו מצוה ליכא אלא בבה"ג ואם מקיימה דומה לאדם שנפל זבוב לתוך תמחוי שמוצצו ואוכלו ולבית שמאי חובה הואיל וקינא לה רגלים לדבר מיהו כתובתה גובה הואיל ולא נסתרה והשתא אתי שפיר דרבי יהושע אבל לפירוש רבינו שלמה דפירש משקינא לה אפי' שמע מעוף הפורח שנסתרה דעוף פורח היינו עבד ושפחה שנאמנין בעידי סתירה ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובתה וכי היה רבי יהושע מחייב כתובה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה והלא אין המים בודקין אותה כדאמרינן בפרק קמא (לעיל דף ו:) ומאחר שהיא גרמה שתיאסר עליו ואין יכולה לשתות הויא כארוסה ושומרת יבם שלא שותות ולא נוטלות כתובה מיהו מצי למימר הא דאמרינן אין המים בודקין אותה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה דוקא לאחר קינוי ועידי סתירה לרבי יהושע אבל כאן אין עידי סתירה אלא שמוזרות בלבנה נושאות ונותנות בפריצותה:

סוטה. פרק שישי – מי שקינא דף לא עמוד ב

תוספות

כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה. קשיא דהכא משמע כיון שנתקבל עדותו של ראשון ואע"פ שלא עשו ע"י עדותו שום מעשה ולא שום הוראה רק שלא העיד השני בתוך כדי דיבורו של ראשון הוי דבריו של שני במקום ראשון כדבריו של אחד במקום שנים הכי משמע לפירוש רש"י והא בפרק האשה שהלכה (יבמות דף קיז:) תנן עד אומר מת וניסת ובא אחר ואמר לא מת לא תצא וקא דייק בגמ' טעמא דניסת הא לכתחילה לא תנשא והאמר עולא וכו' ומשני הכי קאמר עד אומר מת והתירוה לינשא ובא אחר ואמר לא מת לא תצא מהתירה הראשון והא התם דבזה אחר זה מיירי דהא ניסת בנתיים ואפ"ה בכה"ג בזה אחר זה אם לא ניסת לא תנשא אא"כ התירוה לינשא דאמר לא תצא מהתירה הראשון ופירש נמי רש"י התם דדוקא שהתירוה קודם שיבא עד השני המכחישו אבל אם קודם שהתירוה מודה עולא דלא סמכינן אקמא דאכתי לא אחשביניה כתרי להכי נראה לפרש הכא בזה אחר זה שקיבלו עדות הראשון והורו ע"פ עדותו מיהו תימה עולא גופיה דאמר הכי אליביה תני לא היתה שותה מה דוחקיה למימר הכי והא מתניתין לא משמע ששהה השני אחר הראשון עד שהורו ואסרוה עליו ואמרו אינה שותה וי"ל דמתניתין בסתם קתני אי נמי רבי יצחק ועולא הוה מתרצי לההיא דהאשה זוטא כדמתרצי אליבא דר' יוחנן בפ' שני דכתובות (דף כב:) משום לזות שפתים וההיא דהאשה רבה (יבמות דף פח:) לא דמיא לתרוייהו משום דגברא אתי וקאי:

הא חד וחד לא היתה שותה תיובתא דרבי חייא. נראה האי דלא דחי ליה בזה אחר זה משום דסוף סוף תיקשי דיוקא דסיפא דשנים אומרים נטמאת וא' אומר לא נטמאת לא היתה שותה הא חד וחד היתה שותה במאי מוקמת לה ע"כ בבת אחת מאי קמ"ל היינו רישא הילכך צריך לתרוצי כר' נחמיה בין לר' יצחק בין לר' חייא הני תרתי בבי דסיפא תימה היכי הוה מתרץ ר' יצחק מתני' דפרק אמרו לו (בריתות דף יא:) דתנן עד אמר אבל ועד אמר לא אבל אשה אומרת אבל ואשה אומרת לא אבל מביא אשם תלוי כיון דהאמינה תורה עד אחד דנפקא לן מאו הודע אליו חטאתו (ויקרא ד) חטאת הוי ליה לאיתויי בשלמא רבי חייא הוה מוקי לה בבת אחת. ירושלמי גידל בר בנימן בשם רב אמר בכל מקום שהכשירו עד אחד עדות האשה כאיש האיש מכחיש את האשה והאשה מכחשת את האיש דתנן עד א' אמר נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת אשה אומרת נטמאת ועד א' אמר לא נטמאת תנא דבי רבי אומר כן ותו בירושלמי עד אחד אמר נטמאת ועד אחד אמר לא נטמאת שמעון ב"ר אבא בשם ר' יוחנן כאן לא היתה שותה ובעגלה ערופה היו עורפין וטעמא מפני שכאן רגלים לדבר ומסיק נמי התם דבעידי טומאה לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה מפני שרגלים לדבר:

רש"י

שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם. כִּדְאָמַר (לְעֵיל דַּף כח.) בְּסוֹטָה סָפֵק מִנְטְמָאָה וְנִטְמְאָה, וְכ"ש וַדָּאִית: **עַד אוֹמֵר נִטְמֵאת וְעַד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת.** אוֹקִי חַד בְּהֵרֵי חַד וַהֲרֵי הִיא כִּסְפֵיקָא וְשׁוֹתָה: **וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִטְמֵאת.** כְּלוֹמַר לֹא נִטְמֵאת בְּפָנֶיךָ, שֶׁכִּשְׁבָאתָ וּמְצָאתָ שֶׁנִּסְתְּרוּ יַחַד גַּם אָנוּ הֱיֵינוּ עִמָּךְ וּבְפָנֶיךָ לֹא נִטְמֵאת, הֲרֵי נִסְתַּלֵּק הָעֵד הַזֶּה וּבִטְלוּ דִּבְרֵיהֶן בִּסְפֵיקָא אִם נִטְמֵאת קֹדֶם שֶׁבָּאוּ אֵלּוּ וּמְצָאוּם וְהָיְתָה שׁוֹתָה. וּבְגַמ' מְפָרֵשׁ לְמַאי אִיצְטְרִיכוּ כָּל הָנָךְ בְּבֵי: **גמ' בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי כוּ'.** לְמַאי אִיצְטְרִיךְ גְּזֵרָה שָׁוָה הָא כְּתִיב גַּבֵּי טְמֵאָה וְעַד אֵין בָּהּ וּמִיעוּטָא הוּא, בָּהּ עַד אֶחָד נֶאֱמָן וְלֹא בְּעֵדוּת אַחֶרֶת וְהַוְיָא לָהּ עֵדוּת סְתִירָה כְּשֹׁאֵר כֹּל עֵדֵיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה: **וְטֻמְאָה בְּעַלְמָא.** עַד א' שֶׁהֵעִיד עַל אִשָּׁה שֶׁלֹּא קִנֵּא לָהּ בַּעֲלָהּ וְאָמַר נִטְמֵאת מִנַּיִן דְּלֵא מְהֵימְנָן וְלֹא אֲמַרִינָן אִטְמְאַת אִשָּׁה הַמְנַיְהּ רַחְמָנָא לֹא שְׁנָא לְאַחַר קִנּוּי וְלֹא שְׁנָא בְּלֹא קִנּוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר כוּ', וְכִי הַמְנַיְהּ רַחְמָנָא בְּטֻמְאָה שֶׁאַחַר קִנּוּי וְיֵשׁ עֵדֵי סְתִירָה שְׁנַיִם וְעַד מֵעִיד שֶׁנִּטְמְאַת שֶׁרְגָלִים לַדָּבָר. וּבְפֶרֶק קַמָּא (לְעֵיל דַּף ג.) פַּרְכִינָן וְהָא כִּי כְּתִיב קִנּוּי בְּתַר הָכֵי כְּתִיב, וּמְשָׁנִינָן וְעָבֵר כְּתִיב שֶׁכִּבֵּר עָבַר: **הָא לֹא מַכְחִישׁ לֵיהּ כוּ'.** הוּא הַדִּין דַּהֲוָה לֵיהּ לְמִבְּעֵי אַרִישָׁא דְּקָתָנֵי בְּהֵדְיָא אֶחָד אוֹמֵר אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה אֵלָּמָא מְהֵימְנָן, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְאַקְשׁוּיֵי עָלָה כִּי מַכְחִישׁ לֵיהּ מַאי הֲוֵי הָא הַמְנַיְהּ רַחְמָנָא לְהַאי דְּאָמַר נִטְמֵאת כְּבֵי תְּרֵי וַהֲוֵי לֵיהּ הַאי דְּמַכְחִישׁ לֵיהּ חַד וְאֵין דִּבְרֵיהוּ שֶׁל אֶחָד בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם: **הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם.** הֲרֵי הוּא כִּשְׁנַיִם: **קַשְׁיָא דְעוּלָּא.** דְּכִיוָן דְּהֶאֱמִינָהּ תּוֹרָה הֲרֵי הֶעֱמִידָתוֹ בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם: **כָּאן בְּבַת אַחַת.** מַתְנִי' כְּשֶׁהֵעִידוּ שְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר דִּבְטֵלוּ דִּבְרֵיהוּ מִיָּד דְּלֹא נִתְקַיְּמָה עֵדוּתָן בְּב"ד, וְהֵיכָא הֶאֱמִינָהוּ תּוֹרָה כִּשְׁנַיִם כְּגוֹן אִם הֵעִיד עֵדוּתוֹ וְיָצָא, דְּתוּ לֹא מָצֵי חַד לְאַכְחוּשֵׁיהּ: **הָא חַד וְחַד.** עַל כָּרְחָךְ לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה תְּנָא בְּרִישָׁא, דְּאִי הָיְתָה שׁוֹתָה קָתָנֵי הָא תּוּ לָמָּה לִי, הַשְׁתָּא בְּחַד הֲוֵי הַכְחָשָׁה תְּרֵי מִבָּעְיָא פְּשִׁיטָא דְּאֵין אֶחָד בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם, וּמַתְנִי' לְדִיּוּקָא דִּידֵיהּ תְּנָא לֵיהּ, דְּאִי לְאַשְׁמוּעִינָן הִיא גּוּפָהּ פְּשִׁיטָא דְּלֹא אִיצְטְרִיךְ: **אָמַר לָךְ ר' חִיָּיא וּלְטַעֲמֵיךְ.** דְּסָבִירָא לָךְ דְּמַתְנִי' לְגוּפֵיהּ לֹא אִיצְטְרִיךְ, וְדָא פְּשִׁיטָא דְּאֵין א' בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם, וּלְדִיּוּקָא אָתָא, סֵיפָא מַאי תִּידּוּק מִנָּהּ, אֶלָּא מַתְנִי' לֹא לְדִיּוּקָא אָתָא אֶלָּא לְאַשְׁמוּעִינָן הִיא גּוּפָהּ אִיצְטְרִיךְ, דִּשְׁנַיִם דְּקָא תְּנָא בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת קָאָמַר כְּגוֹן נָשִׁים וְעוֹ עֲבָדִים, וְאַשְׁמוּעִינָן דִּשְׁתֵּי נָשִׁים מְבַטְּלוֹת דִּבְרֵי עֵד א' בֵּין בְּרִישָׁא בֵּין בְּסֵיפָא. וּלְקַמָּן פָּרִיךְ תִּרְתֵּי לְמָה לִי. וְהַאי דְּלֹא שָׁנֵי ר' חִיָּיא מִצִּיעָתָא בְּזֶה אַחַר זֶה, מִשּׁוּם דְּקָא דָּיֵיק מַתְנִי' בְּבַת אַחַת דְּקָתָנֵי וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא רְאִינוּהָ [וְנִטְמֵאת] אֵלָּמָא בְּהֵדֵי הֲדָדֵי קָאָתוּ, דְּלְעוֹלָם בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם לֹא הֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד: **כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה כוּ'.** הוֹצִיאָתוּ זֶה מִכְּלַל כָּל עֵדֵיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה לְפִיכָךְ פְּסוּלִין וּכְשֵׁרִין שָׁוִין בָּהּ וְהַלָּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת הַמְעִידִין בַּדָּבָר: **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי כָּל הֵיכָא דְּאָתָא עַד כָּשֵׁר מֵעִקָּרָא.** וְהָכָא

עֵדוּת אַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, הֲרֵי הִיא מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד. עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּם בְּעֵד אֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים... יָקוּם דָּבָר". מַה לְּהַלָּן עַל פִּי שְׁנַיִם, אַף כָּאן פִּי שְׁנַיִם. עֵד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וְעֵד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת", אִשָּׁה אוֹמֶרֶת "נִטְמֵאת" וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת "לֹא נִטְמֵאת", הָיְתָה שׁוֹתָה. אֶחָד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא נִטְמֵאת", הָיְתָה שׁוֹתָה. שְׁנַיִם אוֹמְרִים "נִטְמֵאת" וְאֶחָד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת", לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה **גמ'** הַאי תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר"? תַּלְמוּד לוֹמַר "בָהּ" בְּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה. וְטוּמְאָה בְּעָלְמָא בְּלֹא קִנּוּי וּבְלֹא סְתִירָה, דְּלֹא מְהֵימַן עֵד אֶחָד, מִנְּלַן? נֶאֱמַר כָּאן "דָּבָר", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "דָּבָר". מַה לְּהַלָּן בִּשְׁנֵי עֵדִים אַף כָּאן בִּשְׁנֵי עֵדִים: עֵד אוֹמֵר נִטְמֵאת: טַעֲמָא דְּקָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, הָא לֹא קָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, עֵד אֶחָד מְהֵימַן, מְנָהֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "וְעֵד אֵין בָּהּ" בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בִּשְׁנַיִם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ", מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָקוּם עֵד" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד"? זֶה בָּנָה אָב, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵד" הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עַד שֶׁיְּפֹרֵט לְךָ הַכָּתוּב "אֶחָד". וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא חַד, "וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה" אֲסוּרָה. וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא עֵד אֶחָד מְהֵימַן, אִידָּךְ הֵיכִי מָצֵי מַכְחִישׁ לֵיהּ? וְהָא אָמַר עוּלָּא: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם! אֶלָּא אָמַר עוּלָּא: תְּנֵי, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְכֵן אָמַר ר' יִצְחָק, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְר' חִיָּיא אָמַר הָיְתָה שׁוֹתָה. לְר' חִיָּיא קַשְׁיָא דְעוּלָּא? לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּבַת אַחַת, כָּאן, בְּזֶה אַחַר זֶה. תְּנַן, עֵד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא נִטְמֵאת" הָיְתָה שׁוֹתָה, הָא חַד וְחַד, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. תִּיוּבְתָּא דְּר' חִיָּיא! אָמַר לְךָ ר' חִיָּיא: וְלִיטַעֲמֵיךָ, אֵימָא סֵיפָא, שְׁנַיִם אוֹמְרִים "נִטְמֵאת" וְאֶחָד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת" לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. הָא חַד וְחַד, הָיְתָה שׁוֹתָה. אֶלָּא כּוּלָּהּ בִּפְסוּלֵי עֵדוּת וְר' נְחֶמְיָה הִיא. דְּתַנְיָא, ר' נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הֲלָךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי כָּל הֵיכָא דַּאֲתָא עֵד אֶחָד כָּשֵׁר מֵעִיקָּרָא, אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים נַמִּי, כְּעֵד אֶחָד דְּמִיָּין.

מהו

וְאָמַר נִטְמֵאת וְנִתְקַבְּלָה עֵדוּתוֹ וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ מֵאָה נָשִׁים כְּעֵד א' דַּמְיָין וַהֲוָה לֵיהּ קַמָּא שְׁנַיִם וְאֵין דִּבְרֵיהוּ שֶׁל אֶחָד בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם וְאֵינָהּ שׁוֹתָה: והכא

ביאורים למסכת סוטה דף לא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

עֵדוּת אַחֲרוֹנָה – שנטמאה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא חמורה, **הֲרֵי הִיא מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד**, כמו שדרשנו, **עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה** – שנסתרה, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא קלה יותר, האם **אֵינוֹ** דִּין **שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד**. דוחה המשנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** "**כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר**", **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר** "**עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים** או על פי שלשה עדים **יָקוּם דָּבָר**", דורשים גזירה שווה 'דבר' 'דבר' להשוות בין עדות על אשה שמצא בה ערות דבר, כגון עדות זו שנסתרה, ובין עדות ממון, **מַה לְּהַלָּן, בעדות ממון, עַל פִּי שְׁנַיִם, אַף כָּאן, על פִּי שְׁנַיִם.**

אם **עַד אוֹמֵר** 'ראיתי שהאשה **נִטְמֵאת**', **וְעַד** אחר **אוֹמֵר** '**לֹא נִטְמֵאת**', או אם **אִשָּׁה** מעידה עליה **וְאוֹמֶרֶת** '**נִטְמֵאת**', **וְאִשָּׁה** אחרת **אוֹמֶרֶת** '**לֹא נִטְמֵאת**', **הָיְתָה שׁוֹתָה**, שכיון שהעדים מכחישים זה את זה, ממילא זה ספק בכל סוטה, ושותה. אם **אֶחָד אוֹמֵר** '**נִטְמֵאת**', **וּשְׁנַיִם** מכחישים אותו **וְאוֹמְרִים** '**לֹא נִטְמֵאת** בפניך, שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד, גם אנו היינו עמך, ובפנינו לא נטמאת', **הָיְתָה שׁוֹתָה**, שהרי נסתלקה עדותו ובטלו דבריו של העד האחד מפני השנים, ויש עדיין ספק שמא נטמאה קודם שבאו העדים ומצאום, לפיכך שותה כסוטה רגילה. אם **שְׁנַיִם אוֹמְרִים** '**נִטְמֵאת**', **וְאֶחָד אוֹמֵר** '**לֹא נִטְמֵאת**', **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**, שאין אחד נאמן נגד השנים.

גמרא. שנינו במשנה שלדברי רבי יהושע לומדים מגזירה שוה 'דבר' 'דבר', שעד אחד אינו נאמן להעיד שנסתרה. מקשה על כך הגמרא, **הַאי תַּלְמוּד לוֹמַר** '**כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר**' – וכי הלימוד לדברי רבי יהושע שעד אחד אינו נאמן להעיד שנסתרה לומדים מהגזירה שוה, הרי בפסוק עצמו ממנו דורשים שהעד נאמן שנטמאה יש לימוד אחר לזה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'ועד אין **בָּהּ**', שזה מיעוט, דווקא **בָּהּ**, בעדות שנטמאה, עד אחד נאמן, **וְלֹא בְּקִנּוּי**, ודווקא **בָּהּ** הוא נאמן, **וְלֹא בִּסְתִירָה**, שאין עד אחד נאמן להעיד שקינא לה בעלה או שנסתרה, אלא צריך שני עדים כשאר כל עדויות שבתורה, ואת המיעוט הזה **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היתה המשנה צריכה להביא, ומדוע דרשה זאת המשנה מ'דבר' 'דבר'. מתרצת הגמרא, **הָכִי נַמִּי קָאָמַר** – כך אכן אומרת גם משנתינו, '**תַּלְמוּד לוֹמַר בָּהּ, בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה**', ובאמת מכאן נדרש הדין, אלא שמילים אלו חסרות במשנה. והגזירה שוה מלמדת דין אחר, וגם הוא חסר בגירסתינו, וכך צריך להוסיף במשנה, 'עדות על **טוּמְאָה בְּעֶלְמָא**, שהאשה נטמאה, **בְּלֹא** שהיה **קִנּוּי וּבְלֹא** שהיתה **סְתִירָה, דְּלֹא מְהֵימָן עַד אֶחָד** – שבזה, הדין הוא שאין עד אחד נאמן, **מְנָלָן** – מנין לומדים זאת'. על כך אמרה המשנה, '**נֶאֱמַר כָּאן** 'כי ימצא בה ערות דָּבָר', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** 'על פי שני עדים וגו' יקום דָּבָר', **מַה לְּהַלָּן בִּשְׁנֵי עֵדִים, אַף כָּאן בִּשְׁנֵי עֵדִים**', והגזירה שוה נאמרה לגבי דין זה, שעד אחד אינו נאמן להעיד על אשה שנטמאה כשבעלה לא קינא לה, ורק אם קינא לה ונסתרה נאמן, כמו שדרשה המשנה מ'ועד אין בה', כי אז יש רגליים לדבר.

שנינו במשנה, שאם **עַד אוֹמֵר נִטְמֵאת**, ועד אחר אומר לא נטמאת, היתה שותה. מדייקת הגמרא, **טַעְמָא דְּקָא מַכְחִישׁ לֵיהּ** – רק מטעם שהראשון הוכחש היא שותה, **הָא** אם **לֹא קָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, עַד אֶחָד מְהֵימָן** שנטמאת. מבררת הגמרא, **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** שעד אחד נאמן לומר שנטמאת. ומבארת הגמרא, **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, '**וְעַד אֵין בָּהּ' בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר**, שכוונת הפסוק היא שאין עדות גמורה של שני עדים שזינתה. דנה הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר בִּשְׁנַיִם, אוֹ** אולי **אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד**, שכוונת הפסוק שאין אפילו עד אחד שזינתה. וכדי לברר את כוונת הפסוק מביאה הברייתא עוד דרשה אחרת, **תַּלְמוּד לוֹמַר**, '**לֹא יָקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ וגו'**", והיה מקום להקשות על פסוק זה, **מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר** '**לֹא יָקוּם עַד**', וכי **אֵינִי יוֹדֵעַ** כבר **שֶׁהוּא אֶחָד, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** '**אֶחָד**'. אלא שזֶה **בְּנָה אָב** – לימוד של 'בנין אב', **שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** '**עַד**', **הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עַד שֶׁיְּפָרֵט לְךָ הַכָּתוּב** '**אֶחָד**'. ועל פי זה חוזרת הגמרא ומבארת את הפסוק 'ועד אין בה והיא לא נתפשה', **וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ** – הכוונה ב'עד אין בה' היא שאין עדות של שנים, **אֶלָּא** רק **חַד** מעיד בה שנטמאה, והפסוק ממשיך, '**וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה**', כלומר שלא היתה אנוסה ולכן היא **אֲסוּרָה**. הרי שהאמינה כאן התורה לעד אחד ואסרה את האשה מחמת עדותו.

מקשה הגמרא על דין המשנה שהעד השני האומר 'לא נטמאת' יכול להכחיש את הראשון האומר 'נטמאת' ולכן היא שותה, **וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא עַד אֶחָד מְהֵימָן** שנטמאה, אם כן **אֵידָךְ, הֵיכִי מָצֵי מַכְחִישׁ לֵיהּ** – השני, איך יכול להכחישו, **וְהָא אָמַר עוּלָּא, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עַד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן** תוקף של **שְׁנַיִם, וְאֵין דִּבְרֵיו שֶׁל אֶחָד** המכחישו נחשבים **בִּמְקוֹם שְׁנַיִם**. עונה הגמרא, **אֶלָּא אָמַר עוּלָּא, תְּנִי** – אכן יש לשנות במשנתינו '**לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**', ולא כמו ששנינו 'היתה שותה', כי באמת הראשון נאמן כשנים שנטמאה, והשני שהוא רק עד אחד אינו יכול להכחישו. **וְכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק**, שצריך לשנות '**לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**'. **וְרַבִּי חִיָּיא אָמַר**, הגירסא נשארת '**הָיְתָה שׁוֹתָה**'. שואלת הגמרא, **לְרַבִּי חִיָּיא קַשְׁיָא דְּעוּלָּא**, שכיוון שהאמינה תורה את הראשון על כך שנטמאה, הרי הוא כשנים, כפי שלימד עולא, אם כן מדוע שותה. עונה הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** במשנתינו, מדובר שהעידו שניהם **בְּבַת אַחַת**, שבתוך כדי דיבור מאז שהעיד הראשון, העיד גם השני, שאז בטלו דבריו של הראשון מיד, כי עדיין לא הספיקה עדותו להתקיים בבית דין, שלא האמינה תורה עד אחד אלא אם העיד עדותו ויצא בלי שיוכחש, ורק באופן זה כבר לא ניתן להכחישו בעד אחד. לפיכך במשנתינו אין לראשון תוקף של שנים. ואילו **כָּאן** בדברי עולא שעד אחד נחשב כשנים, מדובר ששני העדים באו להעיד **בָּזֶה אַחַר זֶה**, ורק על מקרה כזה אומרים שאין דבריו של אחד במקום שנים.

הגמרא מקשה על רבי חייא מהמשך משנתינו, **תְּנַן, עַד אוֹמֵר** '**נִטְמֵאת**', **וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים** '**לֹא נִטְמֵאת**', **הָיְתָה שׁוֹתָה**. ויש לדייק מזה, דווקא אם הכחישוהו שנים היתה שותה, **הָא חַד וְחַד** – במקרה שרק אחד הכחישו, דהיינו במקרה הקודם במשנה, **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**, וכך יש ודאי לגרוס שם. ובהכרח אי אפשר לגרוס שם 'היתה שותה', כי אם זו הגירסה שם, אזי קשה מה חידשה המשנה במקרה השני, ששנים יכולים להכחיש את העד הראשון, הרי כבר למדנו מהמקרה הראשון שאפילו אחד יכול להכחישו. אלא ודאי שהמקרה השני הובא כדי לדייק שצריך לגרוס 'לא היתה שותה' במקרה הראשון, כפי שדייקנו. הרי מכאן **תִּיוּבְתָּא דְּרַבִּי חִיָּיא**, שגרס שם 'היתה שותה'.

משיבה הגמרא, **אָמַר לְךָ רַבִּי חִיָּיא, וְלִיטַעְמֵיךְ** – לשיטתך הסוברת שהמשנה הביאה מקרה נוסף רק כדי לדייק ממנו, **אֵימָא סֵיפָא** – מה תעשה עם המקרה השלישי במשנה, '**שְׁנַיִם אוֹמְרִים נִטְמֵאת, וְאֶחָד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**', וכי תדייק ממנו, **הָא חַד וְחַד, הָיְתָה שׁוֹתָה**, הרי דייקת מהמקרה השני בדיוק הפוך. **אֶלָּא** ודאי שהמקרים האלו לא נאמרו כדי לדייק מהם, אלא שסוף המשנה **כּוּלָּהּ** עוסקת בעניין שונה, **בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, וְרַבִּי נְחֶמְיָה הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עַד אֶחָד**, הרי שהוצאה עדות זו מכלל כל עדויות שבתורה ולא צריך בה תורת עדות, ולפיכך פסולים וכשרים שווים בה **וְהַלָּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת**, כלומר, מקבלים את העדות שיש בה יותר עדים מן העדויות האחרות, אפילו אם הם פסולים, ואפילו העידו זה אחר זה וכבר נתקבלה עדות אחרת. **וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, כְּשֵׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד**, כלומר שאם נשים, הפסולות לעדות, הכחישו עד אחד כשר, הרי הן נאמנות בעדות כזו כמו שני עדים כשרים שהכחישו עד אחד, שגם בזה הולכים אחר רוב דעות. ושני המקרים האחרונים במשנה מתפרשים כך, כשיש עדויות סותרות אם נטמאה האשה, עד אחד אומר שכן, ושניים פסולים אומרים שלא, או הפוך, מקבלים את דברי השנים שהם רוב הדעות. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי** דעה אחרת בדברי רבי נחמיה, **כָּל הֵיכָא דְּאָתָא עֵד אֶחָד כְּשֵׁר מֵעִיקָּרָא** – כל מקום שבא עד אחד הכשר לעדות בתחילה ואמר שנטמאה, ונתקבלה עדותו, **אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים נַמִּי**, אם יבואו אחר כך להכחישו, כולן **כְּעֵד אֶחָד דָּמְיָין**, ואין עדותן מתקבלת, כי לראשון הכשר יש נאמנות כשנים כשרים, וכבר לא הולכים אחר רוב דעות של פסולים, אלא אומרים בזה 'אין דבריו של אחד, במקום שנים'.

ביאורים למסכת סוטה דף לב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְהָכָא – מה שאמרה המשנה 'אחד אומר נטמאת, ושנים אומרים לא נטמאת, היתה שותה', **כְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דְּאַתַאי אִשָּׁה מֵעִיקָּרָא** – שאשה היא שבאה ראשונה ואמרה 'נטמאת', ולכן הולכים אחר רוב דעות של הפסולים ומקבלים את עדות השנים, **וְתָרְצָה לְדַרְבִּי נְחֶמְיָה הָכִי** – ה'איבא דאמרי' יפרשו את דברי רבי נחמיה לפי דעתם כך, **רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמַנְתָּה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִשָּׁה אַחַת, כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד,** דהיינו דוקא כשגם העד הראשון היה אשה או עד פסול אחר מקבלים את עדותן של שתי הנשים, **אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד** הכשר לעדות, **כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דָּמֵי,** כלומר, כל אחת מעדויות אלו נחשבת כאילו היא של עד אחד, ואין הולכים אחר רוב דעות.

הגמרא שבה לדון בגוף תירוצו של רבי חייא, ששני המקרים האחרונים במשנה עוסקים בפסולי עדות, ומקשה על כך הגמרא, **וְתַרְתֵּי** – שתי המקרים שאמרנו שעוסקים **בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת, לָמָּה לִי,** הרי כדי לומר שהולכים בפסולים אחר הרוב היה מספיק למשנה להביא דוגמא אחת. מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא, כִּי אָזְלִינַן בְּתַר** – מה שהולכים אחר **רוֹב דֵּיעוֹת** נאמר רק **לְחוּמְרָא** – אם לפי רוב הדעות צריכה לשתות, **אֲבָל לְקוּלָּא** – אם לפי רוב הדעות יש להקל מעליה שלא תשתה, כגון כששתים אומרות 'נטמאת' ועד אחד אומר 'לא נטמאת', אולי בזה **לֹא אָזְלִינַן** אחר רוב דעות, אלא נשאיר את הענין בספק בגלל שהיתה הכחשה כל שהיא, ותשתה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שהולכים גם במקרה כזה אחר רוב דעות, ואינה שותה, כי הדין נאמר בין לחומרא ובין לקולא.

הדרן עלך מי שקינא

אלו נאמרין פרק שביעי

משנה. דברים **אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן** – בכל שפה, ואין צריך לאומרם בלשון הקודש, **פָּרָשַׁת סוֹטָה** – מה שאומר הכהן לסוטה, כמפורש בפסוקים, "והשביע אותה הכהן ואמר אל האשה, אם לא שכב וכו'", ואינו צריך לומר לה כדרך שכתוב בלשון הקודש, אלא אפילו בשפה אחרת. **וְוִידּוּי מַעֲשֵׂר,** שמצווה להתוודות בפסח של שנה רביעית ושביעית של מחזור השמיטה, שאז הזמן שחייב להוציא ולבער מן הבית את כל מעשרותיו של גידולי קרקע ולעשות בכל אחד כדינו, ואחר כך אומר הוידוי 'ביערתי הקודש מן הבית וכו'" הכתוב בתורה, ויכול לאמרו בכל שפה, ואין אומרים שהכתוב חייבו לומר דווקא בלשון זו הכתובה. **קְרִיַּת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת** – אם חבירו ביקש שיעיד עבורו בתביעת ממון שתבע בבית דין, ונשבע בשקר שאינו יודע עדות זו, או שהלה השביעו שיעיד עבורו וכפר בשקר שאינו יודע, חייב קרבן 'עולה ויורד' האמור בפרשה, גם אם השבועה נאמרה בכל לשון. **וּשְׁבוּעַת הַפִּיקָּדוֹן** – שכפר לחבירו על תביעת פיקדון או ממון ונשבע על כך בשקר, או שהשביעו התובע וכפר בשקר, מתחייב קרבן 'אשם גזילות' האמור בפרשה, גם אם השבועה נאמרה בכל לשון. ואף בַּדברים שנסדר ונכתב מצוות דיבורם בתורה, אין צריך לאומרם בלשון הקודש, כפי שלומדת הגמרא על פי הנאמר בהם.

וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין דווקא **בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ,** ואינם נלמדים מהדברים הקודמים לאומרם בכל לשון, משום שנכתב בהם לימוד לעכב שלא לומר אותם בלשונות אחרים, **מִקְרָא בִּיכּוּרִים** – הקריאה של 'ארמי עובד אבי וגו'" שהמביא ביכורים צריך לקרוא. **וַחֲלִיצָה** – כל סדר האמירות הכתוב בפרשת חליצת יבמה. **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת** שאמרן יהושע וישראל בהר גריזים והר עיבל כמו שנצטוו בתורה. **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים** – נשיאת כפיים. **וּבִרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל** ביום הכיפורים אחר עבודת היום שלפני ולפנים בקודש הקדשים, שאז היה קורא בתורה את פרשת העבודה ומברך עליה שמונה ברכות. **וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ** – פרשת 'הקהל', שהמלך היה קורא בספר דברים על בימת עץ בעזרה בסוכות שאחר השמיטה. **וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה** – מה שאומרים הזקנים והכהנים כשנמצא חלל שלא נודע מי היכהו אחרי שעורפים את העגלה, כמו שכתוב, 'וענו ואמרו, ידינו לא שפכו את הדם הזה וגו'". **וּמָשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם** – הדברים שהכהן שנמשח לכך אומר אל העם הקרבים למלחמה, כמו שכתוב 'ואמר אליהם, שמע ישראל, אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם, אל ירך לבבכם וגו'".

מכאן עד סוף המסכת הולכת המשנה ומבארת את הפרטים שנזכרו. **מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד** – דהיינו מנין שצריך לאומרו בלשון הקודש. שנאמר בפרשת הביכורים, 'וְעָנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ', **וּלְהַלָּן** בברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר,** 'וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ', מזה שנאמר בשניהם עניה ואמירה דורשים גזירה שוה, **מַה לְּהַלָּן** הברכות והקללות היו דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** כפי שדורשת הגמרא, **אַף כָּאן** בפרשת ביכורים, **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.**

חֲלִיצָה כֵּיצַד – מנין שצריכה להיות בלשון הקודש. מבארת המשנה, נאמר בחליצה, 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה', **וּלְהַלָּן** בברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר,** 'וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ', לומדים בזה גזירה שוה, **מַה לְּהַלָּן,** בברכות וקללות **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן,** בחליצה **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** אין צורך ללמוד זאת מגזירה שוה, שמהפסוק עצמו שנאמר בחליצה נלמד הדבר, שכתוב 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה', שמשמע, **עַד שֶׁתֹּאמַר בְּלָשׁוֹן הַזֶּה** – שבלשון הזה שכתוב צריכה היא לומר, בלשון הקודש.

בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת שבהר גריזים והר עיבל, **כֵּיצַד** היה הדבר. **כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** בכניסתם לארץ, **וּבָאוּ אֶל הַר גְּרִיזִים וְאֶל הַר עֵיבָל שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן, שֶׁבְּצַד שְׁכֶם, שֶׁבְּאֵצֶל** – על יד **אַלּוֹנֵי מוֹרֶה,** ואנו למדים שהרים אלו זהו מיקומם, **שֶׁנֶּאֱמַר** "ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל, **הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן** וגו' אצל אלוני מורה", **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר,** "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם, עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", **מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן** לגבי אברהם, נתפרש שהוא על יד **שְׁכֶם, אַף אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר כָּאן,** הרי הוא על יד **שְׁכֶם. שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים, וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע,** בין שני ההרים, **הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַלְוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל מִכָּאן וּמִכָּאן** על ההרים, **שֶׁנֶּאֱמַר** "וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרָיו וְשֹׁפְטָיו עוֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן וְגוֹ'". **הָפְכוּ** הלוים את **פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים, וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה,** "בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה", **וְאֵלּוּ** שבהר גריזים **וְאֵלּוּ** שבהר עיבל **עוֹנִין אָמֵן.** ואז **הָפְכוּ** הלוים את **פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל, וּפָתְחוּ בְּקִלְלָה,** "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה", **וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן,** וכך היו עושים גם בשאר הברכות והקללות, **עַד שֶׁגּוֹמְרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת** שנאמרו שם. **וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים** שנטלו מן הירדן כדי לעשות את ציווי התורה, לבנות מזבח בהר עיבל ולכתוב על האבנים 'את כל דברי התורה וגו' באר היטב', **וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן,** כל שפה בכתבה ובלשונה, **שֶׁנֶּאֱמַר** 'בַּאֵר הֵיטֵב', **וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים** – פירקו את המזבח אחרי שגם העלו בו עולות ושלמים, כמו שציוותה תורה 'והעלית עליו עולות וגו', ולקחו את אבניו כדי להקימם במקום שילינו באותו לילה, כפי שציווה ה' ליהושע לעשות, **וּבָאוּ**

סוטה. פרק שישי – מי שקינא דף לב עמוד א

רש"י

וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן. דְּקָתָנֵי עַד אֶחָד אוֹמֵר נִטְמֵאת וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִטְמֵאת הָיְתָה שׁוֹתָה וְאוֹקִימְנָא בִּפְסוֹלֵי עֵדוּת וּבֵין בְּבֵת אַחַת בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה כְּר' נְחֶמְיָה, וְעַל כָּרְחָךְ דְּבָזֶה אַחַר זֶה אֵיצְטְרִיךְ עִקָּר לְאַשְׁמוּעִינָן, דְּאִי בְּבֵת אַחַת מַאי הֲלָךְ אַחַר רוֹב דְּעוֹת אִיבָּא, בְּחַד וְחַד נַמִּי הָיְתָה שׁוֹתָה, (אֶלָּא) בְּהָכֵי עָסְקִינָן דְּהַהוּא דְּאָתָא מֵעִקָּרָא וְאָמַר נִטְמֵאת אִשָּׁה הָוְיָא הֲלָכָה אֲפִי' בָּזֶה אַחַר זֶה אֲתוּ תַּרְתֵּי וּמְבַטְּלֵי לָהּ: וְתָרְצָהּ לִדְרַבִּי נְחֶמְיָה הָכִי כּוֹ'. דְּהָא דַּאֲמָרָן לְעֵיל וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד כּוֹ' לָאו סֵיפָא דְּמִלְּתֵיהּ דְּרַבִּי נְחֶמְיָה הוּא, אֶלָּא פֵּירוּשָׁא דְּמִלְּתֵיהּ הוּא, דְּאָנוּ פָּרְשִׁין לָהּ הָכִי: **כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דָּמֵי.** כְּלוֹמַר כִּי חַד וְחַד, וְאִי בְּבַת אַחַת אֶתוּ אוֹקִי תְּרֵי לְבַהֲדֵי חַד וְאוֹקְמֵיהּ אַסְפִּיקָא, וְאִי בָּזֶה אַחַר זֶה וְהַהוּא דְּהַאֲמִינָה תּוֹרָה קֹדֶם וְאָתָא בְּרִשְׁעָא הָוָה לֵיהּ כִּשְׁנַיִם וְהָנָךְ בְּחַד וְאֵין דְּבָרֵיהֶם בְּמִקּוֹמוֹ, וְהֵיכָא דִּשְׁתַּיִם אוֹמְרוֹת נִטְמֵאת וְעַד אֶחָד כָּשֵׁר אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת הָיְתָה שׁוֹתָה דְּכִי חַד וְחַד גִּינְהוּ, וּמַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה כְּגוֹן דְּהַהוּא חַד הָוָה פָּסוּל: **וְתַרְתֵּי בִּפְסוּלֵי עֵדוּת לָמָּה לִי.** לְמִתְנֵי מִתְנֵי' הֲלָךְ אַחַר רוֹב דְּעוֹת: **לְחוּמְרָא.** שֶׁתִּשְׁתֶּה: **לְקוּלָא.** לְהָקֵל מֵעָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה: **לֹא אֲזַלִּינָן.** בְּתַר רוֹב דְּעוֹת בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, וְהֵיכָא דִּשְׁתַּיִם אוֹמְרוֹת נִטְמֵאת וְאֶחָד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת כֵּיוָן דְּאִיכָּא הַכְחָשָׁה כָּל דְּהוּ נַיְמָא אוֹקִי הַאי לְבַהֲדֵי הָנָךְ וְאוֹקִי מִלְּתָא אַסְפִּיקָא וְתִשְׁתֶּה, קָא מַשְׁמַע לָן:

הַדְרָן עָלָךְ מִי שֶׁקִּנֵּא

אֵלּוּ נֶאֱמָרִין (בְּכָל לָשׁוֹן). גֵּרְסִינָן: **פָּרָשַׁת סוֹטָה.** מַה שֶּׁהַכֹּהֵן אוֹמֵר לָהּ. וְלֹא אֲמָרִי' צָרִיךְ לְאָמְרָהּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ כְּדְרָךְ שֶׁנִּכְתָּב. וּבִסְפָרֵי אֲמָרִי' דְּאִי לֹא כְּתִיב קְרָא לְהַתִּיר בְּכָל לָשׁוֹן כִּדְלִקַמָּן ה"א נִיגְמַר מִינֵּיהּ בְּקַל וָחוֹמֶר, וּמַה יְּבֵמָה קַלָּה לֹא עָשָׂה בָּהּ כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, סוֹטָה חֲמוּרָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן: **וּוִדּוּי מַעֲשֵׂר.** בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית בְּעֶרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת (דְּבָרִים כו) שֶׁהוּא מוֹצִיא כָּל מַעֲשְׂרוֹתָיו וּמְבָעֲרָן מִבֵּיתוֹ וְאֵין יָכוֹל עוֹד לְהַשְׁהוֹתָם, וְנוֹתְנָן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַלֵּוִי וּמַעֲשַׂר עָנִי לָעֲנִיִּים, וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁעָבְרוּ מַעֲלֵהוּ לִירוּשָׁלַיִם עַכְשָׁיו

תוספות

מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דיעות לחומרא אבל לקולא לא קמ"ל. ואם תאמר הא ממתני' בפרק האשה שהלכה (יבמות ד' קיז:) וממתני' דפרק עגלה ערופה (לקמן דף מז.) שמעינן לה י"ל דהכא איצטריך דאפילו לקולא אע"ג דרגלים לדבר ועוד דלא תנא פסולי העדות בהדיא במתני' להכי תנא גבי כל חד וחד:

הדרן עלך מי שקנא

ה"ג בסדר המשנה

אלו נאמרין בלשונם. ופירוש כל אדם בלשונו שהוא שומע לאפוקי למדי שאינו אומר בלשון פרסי אם אינו שומעו אבל בכל לשון משמע בין שומע בין אינו שומע ובגמרא לא משמע הכי:

קרית שמע ותפלה. תימה אמאי שייר הלל וקידוש של שבת וברכת הפירות וברכת המצות וליכא למימר דלא נקט אלא דאורייתא דהא בפרק מי שמתו (ברכות דף כא.) משמע דתפלה וקרית שמע דרבנן ועד דהתם (דף כ:) משמע דקידוש דאורייתא והכי משמע נמי בריש מסכת נזיר (דף ג:) בשלמא מקרא מגילה איכא למימר להכי שייר דתנא בפ"ב דמגילה (דף יז.) הלועז ששמע אשורית יצא אלא הני אמאי שייר ונראה דהני נאמרים בכל לשון אפי' אינו שומע הלכך לא דמו להני דמתני' דנאמרין דוקא בלשונם:

איהו

וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דַּאֲתַאי אִשָּׁה מֵעִיקָּרָא, וְתַרְצָהּ לְדַר' נְחֶמְיָה הָכִי, ר' נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהָאֲמִינָה תּוֹרָה עַד אֶחָד, הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישָׁה אַחַת כְּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד. אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דָּמֵי. וְתַרְתֵּי בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, לָמָּה לִי? מַהוּ דְּתֵימָא: כִּי אָזְלִינַן בְּתַר רוֹב דֵּעוֹת, לְחוּמְרָא. אֲבָל לְקוּלָא לָא אָזְלִינַן, קָא מַשְׁמַע לָן:

הדרן עלך מי שקינא

אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן: פָּרָשַׁת סוֹטָה, וּוִדּוּי מַעֲשֵׂר, קְרִיאַת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן. וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: מִקְרָא בִּיכּוּרִים, וַחֲלִיצָה, בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, וּבִרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה, וּמְשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם. מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד? "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ". מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. חֲלִיצָה כֵּיצַד? "וְעָנְתָה וְאָמְרָה" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ", מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר, "וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה", עַד שֶׁתֹּאמַר בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן וּבָאוּ אֶל הַר גְּרִיזִים וְאֶל הַר עֵיבָל שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן, שֶׁבְּצַד שְׁכֶם, שֶׁבְּאֵצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגו'", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה". מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁכֶם, אַף אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר כָּאן שְׁכֶם. שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע. הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן וְהַלְוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל מִכָּאן וּמִכָּאן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרָיו וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן" הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, "בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ, עוֹנִין "אָמֵן". הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה: "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ עוֹנִין "אָמֵן", עַד שֶׁגּוֹמְרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת. וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן. שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּאֵר הֵיטֵב" וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים וּבָאוּ

ולנו

אם לא הֲעָלָהוּ, וּמִתְוַוְדָּה בְּעֶרְתִּי הַקֹּדֶשׁ זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְגַם נְתַתִּי לַלֵּוִי זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה זֶה מַעֲשַׂר עָנִי, וְאוֹמְרוֹ בְּכָל לָשׁוֹן כִּדְלִיקָּ לְקַמָּן, וְלֹא אֲמַרִינָן בְּלָשׁוֹן זֶה הַזְקִיקוֹ הַכָּתוּב לְאָמְרָהּ בְּלֹה"ק: **וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן.** בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִשְׁבִּיעוּהוּ וְכָפַר וְלֹא הוֹדָה חַיָּיב קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד הָאָמוּר בְּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וַאֲשֶׁם גְּזוּלוֹת בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן: **וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּלֹה"ק:** מִקְרָא בִּכּוּרִים. הֵיא אוֹמֶרֶת מֵאַן יְבָמִי וְגו' וְהוּא אוֹמֵר לֹא חָפַצְתִּי לְקָחְתָּהּ, וְאַחַר הַחֲלִיצָה הֵיא אוֹמֶרֶת כָּכָה יֵעָשֶׂה לְאִישׁ וְגו': **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת.** שֶׁאֲמָרָן יְהוֹשֻׁעַ וְיִשְׂרָאֵל בְּהַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל: **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים.** נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם: **בִּרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל.** בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחַר עֲבוֹדַת הַיּוֹם שֶׁלְּפָנֵי וּלְפָנִים הָיָה קוֹרֵא בַּתּוֹרָה אֶת הַפָּרָשָׁה וּמְבָרֵךְ שְׁמֹנֶה בְּרָכוֹת בִּדְמִפְרַשׁ בְּמִתְנִיתִין: **וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ.** מִפְרַשׁ בְּסוֹף פִּירְקָא, וְהִיא פָּרָשַׁת הַקְהֵל: **וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה.** יְדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ וְגו' כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְגו' (דְּבָרִים כא): **פָּרָשַׁת מְשׁוּחַ מִלְחָמָה.** (סָס כ) וְהָיָה כִּקְרָבְכֶם אֶל וְגו' שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם וְגו' כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו': **כֵּיצַד.** כְּמוֹ מַנִּין: **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר.** בִּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁל הַר גְּרִזִּים, וּלְקַמָּן מִפְרַשׁ הָתָם גּוּפֵיהּ מִנָּא לָן: **אֵינוֹ צָרִיךְ.** לְלַמְּדָהּ בְּגִזְרָה שָׁוָה שֶׁמַּעֲצֻמָהּ הֵיא לְמֵדָה: **וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה.** דְּמִשְׁמַע בְּלָשׁוֹן זֶה תֹּאמַר: **שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן.** אֵצֶל שׁוֹמְרוֹן: **לְמַטָּה בָּאֶמְצַע.** בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים: **מִכָּאן וּמִכָּאן.** עַל הֶהָרִים: **הָפְכוּ.** הַלְוִיִּם כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִּים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה. כָּל הָאֲרוּרִים הָיוּ אוֹמְרִים תְּחִלָּה בְּלָשׁוֹן בְּרָכָה: **אֵלּוּ וָאֵלּוּ.** שֶׁבְּהַר גְּרִזִּים וְשֶׁבְּהַר עֵיבָל, וְהָא דִּכְתִיב וְאֵלֶּה יַעֲמֹדוּ לְבָרֵךְ, לֹא שֶׁהָיוּ הַשְּׁבָטִים מְבָרְכִין וּמְקַלְּלִין, אֶלָּא הַלְוִיִּם הָעוֹמְדִים בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם לְהַר גְּרִזִּים בִּבְרָכָה וּלְהַר עֵיבָל בְּקִלְלָה: **הֵכִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים.** כִּדְכְתִיב וּבְנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ וְגו' וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב: **וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים.** סְתָרוּם אֶת הַמִּזְבֵּחַ לְאַחַר שֶׁהֶעֱלוּ הָעוֹלוֹת וְהַשְּׁלָמִים כִּדְכְתִיב וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלוֹת (שָׁם כז):

ולנו

סוטה. פרק שישי – מי שקינא דף לב עמוד ב

תוספות

איהו הוא דקא מכסיף נפשיה. תימה והא אמר בשמעתא קמייתא דמנחות (דף ג.) דבין זברים לנקיבות לאו דעתייהו דאינשי ואמר רבי התם דווקא אמרי [הכי] דאין מעשיו מוכיחים מפני שסומכין השומעין על דבורו שהוא שוחט חטאת לשם עולה אבל בסתמא כי הכא ודאי מרגישים בדבר:

ליכסיף וליזיל כי היכי דליכפר ליה.

וא"ת יחלוק כמו כן בקביעות מקום שחיטתה כי היכי דליהוי ליה כפרה גמורה י"ל כיון שחלק הכתוב בדבר אחד שיש היכר בדבר מה צריך יותר. מ"ר:

ורבי שלא יקראנה למפרע מנליה. תימה דהכא משמע דבין רבי ובין רבנן אית להו דקריאת שמע דאורייתא וכן תנאי דפליגי התם בקורא את שמע ולא השמיע לאזנו וכן ב"ש וב"ה התם בפרק קמא דברכות (דף י:) דתנן בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובבקר יעמוד שנאמר בשכבך ובקומך וב"ה אומרים בשעה שבני אדם שוכבין אלמא דתרוייהו סבירא להו דקרא משתעי בק"ש וסתמא דגמרא נמי התם פריך תנא היכא קאי דקתני מאימתי תנא אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך ותו בפ"ב (שם דף יג:) בפלוגתא דרבי זוטרא ורבי יאשיה דתניא והיו שלא יקראם למפרע הדברים על לבבך רבי זוטרא אמר עד כאן מצות כוונה מכאן ואילך מצות קריאה רבי יאשיה אומר עד כאן מצות קריאה מכאן ואילך מצות כוונה אמר מר רבי זוטרא וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות קריאה דכתיב לדבר בם ה"נ הא כתיב ודברת בם וכו' אמר מר רבי יאשיה וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות כוונה דכתיב על לבבכם ה"נ כתיב על לבבך אלא עד כאן מצות כוונה וקריאה מכאן ואילך כוונה בלא קריאה מ"ש עד כאן מצות כוונה וקריאה דכתיב ודברת בם ה"נ כתיב לדבר בם ההוא בדברי תורה כתיב מדקאמר ההוא בדברי תורה מכלל ודברת בם דוקא בק"ש ותו התם הפועלים שעשו מלאכה עם בעל הבית קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה ואוכלים ומברכין לאחריה שתים כיצד ברכה ראשונה כתיקנה שניה כולל בונה ירושלים בברכת הארץ ולא מברך הטוב והמטיב משום דמדרבנן היא דביבנה תקנוה מכלל דק"ש דחייב לקרות דאורייתא ובפרק מי שמתו (ברכות ד' כא.) בגמרא בעל קרי פריך סתמא דגמרא קריאת שמע דרבנן אהא דקאמר דק"ש וברכת המזון דאורייתא ותו אמרינן התם (דף כא. ע"ש) אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר מאי טעמא ק"ש מדרבנן ודוחק לומר דכל הני דמשמע מינייהו דמדאורייתא הוי אסמכתא בעלמא דאין שיטת הגמרא לדייק כל כך על אסמכתא רבי ורבנן ועוד דאמר לימא קסבר כל התורה בכל לשון נאמרה ואי הוי אסמכתא בעלמא לא הוה צריך למידק מינייהו:

ורבנן סברי לה כמ"ד הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. תימה מאי דוחקיה למימר הכי הוה מצי למימר ורבנן תרתי שמעינן מיניה כדאמר בפרק היה קורא (ברכות דף טו.) דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא רבי יוסי אומר לא יצא ומפרש בגמרא מ"ט דר' יוסי משום דכתיב שמע השמיע לאזניך ות"ק שמע בכל לשון שאתה שומע ואידך תרתי ש"מ:

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן: **גמ'** פָּרֶשֶׁת סוֹטָה מְנָלָן? דִּכְתִיב: "וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר. תָּנוּ רַבָּנָן: מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת, עַל מָה הִיא שׁוֹתָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה. עַל מָה נִטְמֵאת, וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת. עַל מָה הִיא שׁוֹתָה, עַל עִסְקֵי קִינּוּי וּסְתִירָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, בִּמְקֵדָה שֶׁל חֶרֶשׂ. עַל מָה נִטְמֵאת, עַל עִסְקֵי שְׂחוֹק וַיְלָדוּת. וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת, בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּמֵזִיד, בְּאוֹנֶס [אוֹ] בְּרָצוֹן, וְכָל כָּךְ לָמָּה? שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מֵים הַמָּרִים: וידוי מַעֲשֵׂר: מְנָלָן? דִּכְתִיב: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת", וְיָלִיף "אֲמִירָה" מִסּוֹטָה, בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר. אָמַר לֵיהּ רַב זְבִיד לְאַבַּיֵּי: וְלֵילַף אֲמִירָה מִלְּוִיִּם, מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ? דָּנִין "אֲמִירָה" גְּרִידְתָא מִ"אֲמִירָה" גְּרִידְתָא, וְאֵין דָּנִין "אֲמִירָה" גְּרִידְתָא, מִ"עֲנִיָּה" ו"אֲמִירָה". תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אָדָם אוֹמֵר שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם. שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, מִן וידוי הַמַּעֲשֵׂר, גְּנוּתוֹ בְּקוֹל רָם, מִמִּקְרָא ביכורים. וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם?! וְהָאָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מָה תִּקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. לָא תֵּימָא גְּנוּתוֹ, אֶלָּא אֵימָא צַעֲרוֹ, כְּדְתַנְיָא "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. וְכָל מִי שֶׁאֵירַע בּוֹ דָּבָר, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. גּוּפָא אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מִפְּנֵי מָה תִּקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה. שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. וְלֹא? וְהָא אִיכָּא דָּמִים? דַּם חַטָּאת לְמַעְלָה וְדַם עוֹלָה לְמַטָּה! הָתָם כֹּהֵן הוּא דְּיָדַע. וְהָאִיכָּא חַטָּאת נְקֵבָה, עוֹלָה זָכָר? הָתָם מִיכַּסְּיָא בְּאַלְיָה. תֵּינַח בִּבְשָׂה, שְׂעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָתָם אִיהוּ דְּקָא מִיכְסִיף נַפְשֵׁיהּ, דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְאִיתוּיֵי כִּבְשָׂה וְקָא מַיְיתֵי שְׂעִירָה. חַטָּאת דְּעֲבוֹדָה זָרָה דְּלָא סַגִּי דְּלָאו שְׂעִירָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָתָם נִיכְסִיף וְנֵיזִיל, כִּי הֵיכִי דְּנִכַּפֵּר לֵיהּ: קְרִיַּת שְׁמַע: מְנָלָן? דִּכְתִיב "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שוֹמֵעַ. תָּנוּ רַבָּנָן: קְרִיַּת שְׁמַע בִּכְתָבָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּכָל לָשׁוֹן. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי? אָמַר קְרָא: "וְהָיוּ" בַּהֲוָיָיתָן יִהוּ. וְרַבָּנָן, אָמַר קְרָא "שְׁמַע", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שוֹמֵעַ. וְרַבָּנָן נַמִּי, הָא כְּתִיב "וְהָיוּ"? הַהוּא, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ. וְרַבִּי, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ מִנְּלֵיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מִ"דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים", וְרַבָּנָן: "דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים" לֹא מַשְׁמַע לְהוּ. וְרַבִּי נַמִּי, הָכְתִיב "שְׁמַע"? הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ. וְרַבָּנָן סָבְרִי לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר: הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא. לֵימָא קָסָבַר רַבִּי,

רש"י

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן. בְּבֵית מְלוֹנָם בַּגִּלְגָּל וְשָׁם הִקִּימוּ אֶת הָאֲבָנִים: **גמ' ה"ג.** וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת, וּמֵהַאי קְרָא יָלִיף לָהּ בִּסִּפְרֵי, וְל"ג וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה: **אֶל הָאִשָּׁה.** מַשְׁמַע דְּבָרִים הַנִּבְנְסִין בְּלִבָּהּ שֶׁתְּהֵא מַכֶּרֶת בַּלָּשׁוֹן: **עַל מָה הִיא שׁוֹתָה.** כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזִיל שֶׁאוֹמֵר לָהּ פְּרִיצוּת גָּרַם לָךְ שֶׁתִּשְׁתֶּה: **וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה.** בְּכֵלִי מָאוּס בִּמְקֵדָה שֶׁל חֶרֶשׂ: **וְעַל מָה נִטְמֵאת.** מִי הֱבִיאָהּ לִידֵי טֻמְאָה שֶׁחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, כְּדֵי לְיַסֵּר אֶת הַנָּשִׁים שֶׁלֹּא יְקַלּוּ רֹאשָׁן עִם הָאֲנָשִׁים, שֶׁעַל יְדֵי כָּךְ בָּאוֹת לִידֵי וְצִבְּתָהּ בִּטְנָהּ: **וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאָה.** מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ הִלְכוֹת הַמַּיִם הַמְאָרֲרִים, עַל אֵיזוֹ טֻמְאָה הֵן בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, שֶׁאִם נִטְמְאָה וְהִיא מְזִידָה וּבְרָצוֹן בְּדִקוּהָ, וְאִם שׁוֹגֶגֶת כְּגוֹן אָמְרוּ לָהּ מֵת בַּעֲלִיךְ אוֹ אָנוּסָה לֹא יִבְדְּקוּהָ: **וְכָל כָּךְ לָמָּה.** לָנוּ לְהוֹדִיעַ בְּהִלְכוֹת הַמַּיִם, בִּשְׁלָמָא הָנָךְ קַמַּיְיתָא מִשּׁוּם וְנוַסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים (יְחֶזְקֵאל כג), אֶלָּא הַךְ לָמָּה: **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז.** שֶׁאִם נִטְמְאַת בְּאֹנֶס אוֹ שׁוֹגֶגֶת וְלֹא נִבְדֶּקֶת, שֶׁלֹּא תְּהֵא סְבוּרָה אֵלּוּ נִטְמְאוּ מִזִּידָה גַּם כֵּן לֹא הָיוּ בּוֹדְקִים אוֹתָהּ: **ה"ג.** וְדוּי מַעֲשֵׂר מְנָלָן דִּכְתִיב וְאָמַרְתָּ וְגוֹ', וְיָלִיף אֲמִירָה אֲמִירָה מִסּוֹטָה: א"ל רַב זְבִיד לְאַבַּיֵּי וְנֵילַף אֲמִירָה אֲמִירָה מִלְּוִיִּם, א"ל דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָא מֵאֲמִירָה גְּרִידְתָא, וְאֵין דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָא מֵעֲנִיָּה וְאֲמִירָה: אָדָם אוֹמֵר שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ. מַה שֶּׁמְּגַנֶּה אֶת עַצְמוֹ: **בְּקוֹל נָמוּךְ.** מִדְּלָא כְּתִיב בֵּיהּ עֲנִיָּה: **וּגְנוּתוֹ.** כְּגוֹן אֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי הַיְּיוּנוּ גְּנוּתוֹ, שֶׁמִּתְוַדִּין שֶׁאֲבִיהֶן לָבָן הָאֲרַמִּי הָיָה רָשָׁע: **מִפְּנֵי מָה תִּקְּנוּ.** שֶׁיְּהֵא אָדָם אוֹמֵר תְּפִלָּתוֹ בְּלַחַשׁ כְּדַאֲשַׁכַּחְנָא בְּחַנָּה וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמַע (שְׁמוּאֵל א א): **שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה.** הַמִּתְוַדִּים בִּתְפִלָּתָם עַל עֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדָם: **צַעֲרוֹ.** צְרוֹת שֶׁעָבְרוּ עָלָיו, דְּהַיְינוּ צָרוֹת שֶׁעָבְרוּ עַל יִשְׂרָאֵל, צָרַת לָבָן הָאֲרַמִּי צָרַת מִצְרַיִם: **שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה.** לֹא קָבַע לִשְׁחִיטַת חַטָּאת מָקוֹם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יָבִינוּ שֶׁהִיא חַטָּאת וּמִתְבַּיֵּשׁ: **טָמֵא טָמֵא יִקְרָא.** כְּלוֹמַר סוּרוּ מֵעָלָיו שֶׁטָּמֵא הוּא: **וְהָאִיכָּא כוּ'.** כְּלוֹמַר וַהֲרֵי יֵשׁ סִימָנִים אֲחֵרִים לְהַכִּירָהּ: **לְמַעְלָה מִחוּט הַסִּיקְרָא.** דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא ז) עַל קַרְנוֹת וּבְעוֹלָה לֹא כְּתַב קַרְנוֹת, וְהוּא נוֹתֵן דָּמִים לְמִשָּׁה מִחוּט הַסִּיקְרָא, וְכֵן שְׂאָר כָּל הַדָּמִים: **הָתָם כֹּהֵן.** לְחוּדֵיהּ הוּא דְּיָדַע וְלֹא שְׂאָר כָּל הָעוֹלָם וְאֵין בּשֶׂת בְּכָךְ: **מִכַּסְּיָא.** הַנְּקֵבוּת שֶׁל נְקֵבָה: **בְּאַלְיָה.** בְּזָנָב וְלֹא נְכָר: **שְׂעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר.** שֶׁאֵין לָהּ זָנָב וְנְכָר הַנְּקֵבוּת: **דְּאִיבְּעֵיָא לֵיהּ לַאֲתוּיֵי כִּשְׂבָה.** אִם הָיָה לוֹ בּשֶׂת, שֶׁהֲרֵי כָּל הַחַטָּאוֹת שֶׁל יָחִיד רָצָה כִּשְׂבָה רָצָה שְׂעִירָה חוּץ מֵחַטָּאת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁכְּתִיב בָּהּ עֵז בַּת שְׁנָתָהּ בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים: **הָתָם נַיְיתֵי וְנִיכְסִיף.** הַטִּיל עָלָיו הַכָּתוּב שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ שֶׁתְּהֵא לוֹ כַּפָּרָה מֵעוֹנֶשׁ גָּדוֹל בָּזֶה: **כִּכְתָבָהּ.** בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: **הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ.** פְּלוּגְתָּא הִיא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף טו.):

לימא

ביאורים למסכת סוטה דף לב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן, בבית מלונם בגילגל, והקימו שם את האבנים.

גמרא. הגמרא מביאה את הדרשות לדברים שנאמרים בכל לשון. שנינו במשנה **שִׁפְרַשַׁת סוֹטָה** נאמרת בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן** – מהיכן לומדים זאת. ומשיבה, **דִּכְתִיב, 'וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה', דורשים מזה בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.**

אגב מה שלמדנו שהאשה צריכה להבין את דברי הכהן, מביאה הגמרא את הברייתא הבאה, **תָּנוּ רַבָּנָן, מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת** – מסבירים לסוטה בשפה שהיא מבינה, את הדברים הבאים, **עַל מַה הִיא שׁוֹתָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, עַל מַה נִּטְמֵאת, וּבַמָּה הִיא נִטְמֵאת.** ומפרשת הברייתא, **עַל מַה** – בגלל מה **הִיא שׁוֹתָה, עַל עִסְקֵי קִינּוּי וּסְתִירָה,** דהיינו שמסבירים לה, מה גרם לך להגיע לכך משמשקים אותך, פריצותך, שקינא לך בעלך ונסתרת, היא שהביאה אותך לזה. **וּבַמָּה הִיא שׁוֹתָה, בִּמְקִידָה שֶׁל חֶרֶשׂ** – מסבירים לה שישקוה בכוס של חרס, שהוא כלי מאוס. עוד מסבירים לה **עַל מַה נִּטְמֵאת** – שאם אכן נטמאה, מה הביאה לידי כך, **עַל עִסְקֵי שְׂחוֹק וְיַלְדוּת** – קלות ראש. וכל ההסבר הזה נועד בשביל שיקחו הנשים מוסר שלא יקלו ראשן עם האנשים כדי שלא יגיעו על ידי זה לעונש הכתוב בסוטה שנטמאה, שנאמר בה 'וצבתה בטנה ונפלה ירכה'. וממשיכה הברייתא לבאר, **וּבַמָּה הִיא נִטְמֵאת, בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּמֵזִיד, בְּאוֹנֶס [אוֹ] בְּרָצוֹן** – מסבירים לה מהלכות המים המאררים, שבאיזה אופן הם יבדקו אותה, רק אם נטמאה במזיד וברצון, אבל אם היתה שוגגת, כגון שאמרו לה שמת בעלה, והיא חשבה שאינה אשת איש, או אם היתה אנוסה, לא יבדקוה המים. **וְכָל כָּךְ לָמָּה** – מדוע מרחיבים לה גם בהלכות אלו, הסיבה היא, **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מֵימֵי הַמָּרִים,** שאם נטמאה באונס או בשוגג, וישקוה, ותראה שהמים לא בדקוה, שלא תהא סבורה, אילו נטמאתי במזיד גם כן לא היו המים בודקים אותי.

שנינו במשנה **שִׁוּיְדוּי מַעֲשֵׂר** נאמר בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן,** ומבארת, **דִּכְתִיב,** בוידוי מעשרות, **'וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת', וְיָלֵיף 'אֲמִירָה' מִסּוֹטָה** – דורשים גזירה שוה של 'אמירה' 'אמירה' מפרשת סוטה שגם בה כתוב לשון 'אמירה', שהפסוק בא להשוות את דין וידוי מעשר לזה של סוטה, שגם הוא יכול להאמר **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.** שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב זְבִיד לְאַבָּיֵי, וְלֵילַף 'אֲמִירָה' מִלְּוִים** – אולי נלמד גזירה שוה של 'אמירה' מהברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל שנאמר בהם לשון 'אמירה', ונדרוש להיפך, **מַה לְּהַלָּן** בלוים, היה צריך לומר את הברכות והקללות **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ,** כפי שדורשת הגמרא לקמן, **אַף כָּאן** בוידוי מעשר יהיה חייב לאומרו **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.** ענה לו אביי, **דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָּא** – לשון של 'אמירה' בלבד, **מֵאֲמִירָה גְּרִידְתָּא** – מלשון של 'אמירה' בלבד, ולפיכך דורשים את דין וידוי מעשרות מסוטה, שהרי בשניהם כתוב לשון של 'אמירה' בלבד, **וְאֵין דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָּא** – לשון של 'אמירה' בלבד, **מֵעֲנִיָּיה וַאֲמִירָה** – מלשון של ענייה ואמירה, ולכן לא דורשים את דין וידוי מעשרות, שנאמר בו לשון של 'אמירה' בלבד, מפרשת הלוים שבה כתוב 'וענו הלוים ואמרו'.

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר, אָדָם אוֹמֵר שֶׁבְּחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם, כלומר, ראוי שאדם המשבח את עצמו יאמר שבחו בקול נמוך, וכשמגנה עצמו, יאמר את גנותו בקול רם. ומנין למדים זאת, **שֶׁבְּחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ** לומדים **מִן וִידּוּי הַמַּעֲשֵׂר,** שאומר בו "לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי", דהיינו שבח עצמו, ואומרים אותו בקול נמוך שהרי בוידוי מעשר לא כתוב לשון 'ענייה' לחייב אמירה בקול רם. **וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם** נלמד **מִמִּקְרָא בִּכּוּרִים** שנאמר בו "וענית ואמרת וגו' ארמי עובד אבי וגו'", והיינו גנות, שמתוודים שאביהם לבן הארמי היה רשע וביקש לעקור את הכל, וצריך לאומרו בקול רם שנאמר 'וענית', שהוא לשון הרמת קול. מקשה על כך הגמרא, **וּגְנוּתוֹ,** האם צריך לאומרו **בְּקוֹל רָם, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי,** שצריך אדם לומר את **הִתְפִּלָּה בְּלַחַשׁ,** הסיבה היא, **כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה,** המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם, והדבר נלמד מהתורה, **שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה** – לא קבע הכתוב לשחיטת חטאת מקום נפרד לעצמו, אלא היא נשחטת היכן שנשחטת גם העולה, בצד צפון של העזרה, כדי שלא יבינו הרואים שהיא חטאת ולא יתביישו עוברי העבירה שהביאוה. נתבאר מזה, שאין לאדם לומר גנותו בקול רם, ולפיכך הגמרא מתקנת את הדברים, **לֹא תֵּימָא, גְּנוּתוֹ,** שכן לא על זה אמר רבי שמעון בן יוחאי שראוי לאומרו בקול, **אֶלָּא אֵימָא, צַעֲרוֹ,** רבי שמעון בן יוחאי התכוון שראוי לאדם לומר את צערו בקול כדי שידעו עליו הרבים, ולמדים זאת ממקרא ביכורים, שאומר 'ארמי עובד אבי' בקול, משום שמזכיר שם צרות שעברו על ישראל אצל לבן הארמי ובמצרים, **כִּדְתַנְיָא** כך גם בברייתא, שמזה שנאמר במצורע 'וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא', כלומר, שהמצורע צריך להשמיע שהוא טמא ויסורו מעליו, לומדים גם, **שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בּוֹ דָּבָר** מצער, **צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים.**

גּוּפָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מָה תִּיקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. מקשה הגמרא, **וְלֹא** – וכי לא עשתה תורה חילוק בין חטאת לעולה, **וְהָא אִיבָּא** חילוק בדיניהם לגבי הזאת **דָּמִים, שֶׁדַּם חַטָּאת** ניתן **לְמַעְלָה** מחוט הסיקרא שבמזבח, **וְדַם עוֹלָה** ניתן **לְמַטָּה** מחוט הסיקרא. מתרצת הגמרא, **הָתָם** בהזאת דם החטאת, רק **הַכֹּהֵן** הזורק את הדם, **הוּא דְּיָדַע,** וחוץ ממנו אין אחרים שיודעים שהיא חטאת, וממילא אין החוטא מתבייש. הגמרא שבה ומקשה, **וְהָאִיבָּא** – הרי יש סימן אם זו חטאת או עולה, שהרי **חַטָּאת** באה רק **נְקֵבָה,** ואילו קרבן **עוֹלָה** יכול להיות רק **זָכָר,** אם כן הרואים ידעו שזו חטאת, למרות שנשחטת במקום שנשחטת גם העולה. מתרצת הגמרא, **הָתָם מִיכַּסְיָא בְּאַלְיָה** – הנקבות של הנקבה מכוסה על יד הזנב, ולכן לא ניכר שזו חטאת. שואלת הגמרא, **תִּינַח כַּבְשָׂה,** שיש לה זנב, אבל אם הביא **שְׂעִירָה** לחטאת שאין לה זנב, **מַאי אִיבָּא לְמֵימַר.** עונה הגמרא, **הָתָם, אִיהוּ דְּקָא מִיכַּסְיָיף נַפְשֵׁיהּ** – במקרה כזה, שהביא שעירה לחטאת, הרי שהוא זה שמבייש את עצמו, **דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְאַיְתוּיֵי כַּבְשָׂה, וְקָא מַיְיתֵי שְׂעִירָה** – שהיה צריך להביא כבשה אילו רצה שלא להתבייש, ובמקום זה הביא שעירה. שואלת הגמרא, **חַטָּאת דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – שמביא מי שנכשל בשוגג בעבודת כוכבים, **דְּלֵא סַגִּי דְּלָאו שְׂעִירָה** – שאי אפשר שלא להביא שעירה, שהרי נאמר בה "עז בת שנתה", **מַאי אִיבָּא לְמֵימַר,** הרי רואים שהתורה לא דאגה שלא לבייש את עובר העבירה. עונה הגמרא, **הָתָם** בחטאת על עבודה זרה, **נִיכְסִיף וְנִיזִיל, כִּי הֵיכִי דְּנִכַּפַּר לֵיהּ** – כאן באמת הטיל עליו הכתוב שיתביש, כדי שתהא לו כפרה מעבירה גדולה כזו.

שנינו במשנה, **קְרִיַּת שְׁמַע** נאמרת בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן.** ומבארת, **דִּכְתִיב, "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל",** ודורשים מזה, שניתן לומר **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ.**

מביאה הגמרא מחלוקת בזה, **תָּנוּ רַבָּנָן, קְרִיַּת שְׁמַע** ניתן לקרא אותה רק **כִּכְתָבָהּ,** ולא בשפות אחרות, **דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּכָל לָשׁוֹן.** מבארת הגמרא **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי, אָמַר קְרָא** בפרשת 'ואהבת', "וְהָיוּ הדברים האלה וגו'", משמע **שֶׁהֲוָוֵיתָן יְהוּ** – דברי הקריאת שמע צריכים להיות כמו שהם, ולא בשפה אחרת. **וְרַבָּנָן** דורשים, **אָמַר קְרָא, 'שְׁמַע',** משמע **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ.** שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן נַמִּי, הָא כְּתִיב 'וְהָיוּ',** ומדוע אינם לומדים מזה כדברי רבי, לקרוא קריאת שמע כהוויתה בלשון הקודש. מתרצת הגמרא, **הַהוּא** – הם דורשים את הפסוק ההוא לדין אחר, **שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ,** כלומר בסדר הפוך מהסוף להתחלה, שאינו יוצא ידי חובה אם לא קרא לפי הסדר הכתוב. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ, מְנָלֵיהּ** – מהיכן הוא לומד דין זה. עונה הגמרא, **נַפְקָא לֵיהּ** – הוא דורש זאת **מִ'דְּבָרִים' 'הַדְּבָרִים',** שהיה מספיק לכתוב 'והיו דברים האלה' בלי ה"א, ונאמר 'הדברים', ללמד שלא יקרא בסדר הפוך. ומבארת הגמרא, **וְרַבָּנָן,** שדרשו שלא יקרא למפרע מ'והיו', ולא דרשו זאת מ'הדברים' כמו רבי, כי **'דְּבָרִים' 'הַדְּבָרִים' לֹא מַשְׁמַע לְהוּ** שזה ייתור הניתן לדרשו. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי נַמִּי, הָכְתִיב 'שְׁמַע',** ומדוע אינו דורש מזה שאפשר לקרוא בכל לשון שאתה שומע, כחכמים. עונה הגמרא, **הַהוּא,** המילה 'שמע', **מִיבָּעֵי לֵיהּ** רבי לדרשה אחרת, שבקריאת שמע צריך **לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ.** ומבארת הגמרא, **וְרַבָּנָן** שדרשו מ'שמע', לקרוא בכל לשון שאתה שומע, ולא דרשו מכך שצריך להשמיע לאזניו, **סָבְרֵי לֵהּ כְּמַאן דְּאָמַר הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא.**

הגמרא מברברת אם מחלוקת רבי וחכמים תלויה בעניין אחר. **לֵימָא** – האם נאמר **שֶׁקָּסָבַר רַבִּי,**

שמואל־א י כג־כז

כג וַיָּרֻצוּ וַיִּקָּחֻהוּ מִשָּׁם וַיִּתְיַצֵּב בְּתוֹךְ הָעָם וַיִּגְבַּהּ מִכָּל־הָעָם מִשִּׁכְמוֹ וָמָעְלָה׃
כד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־הָעָם הַרְאִיתֶם אֲשֶׁר בָּחַר־בּוֹ יְהוָה כִּי אֵין כָּמֹהוּ
בְּכָל־הָעָם וַיָּרִעוּ כָל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ׃ פ כה וַיְדַבֵּר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם
אֵת מִשְׁפַּט הַמְּלוּכָה וַיִּכְתֹּב בַּסֵּפֶר וַיַּנַּח לִפְנֵי יְהוָה וַיְשַׁלַּח שְׁמוּאֵל אֶת־כָּל־
הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ׃ כו וְגַם־שָׁאוּל הָלַךְ לְבֵיתוֹ גִּבְעָתָה וַיֵּלְכוּ עִמּוֹ הַחֵיל
אֲשֶׁר־נָגַע אֱלֹהִים בְּלִבָּם׃ כז וּבְנֵי בְלִיַּעַל אָמְרוּ מַה־יֹּשִׁיעֵנוּ זֶה וַיִּבְזֻהוּ
וְלֹא־הֵבִיאוּ לוֹ מִנְחָה וַיְהִי כְּמַחֲרִישׁ׃ פ

שמואל־א יא א־ה

יא א וַיַּעַל נָחָשׁ הָעַמּוֹנִי וַיַּחַן עַל־יָבֵישׁ גִּלְעָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־אַנְשֵׁי יָבֵישׁ אֶל־נָחָשׁ
כְּרָת־לָנוּ בְרִית וְנַעַבְדֶךָּ׃ ב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם נָחָשׁ הָעַמּוֹנִי בְּזֹאת אֶכְרֹת לָכֶם
בִּנְקוֹר לָכֶם כָּל־עַיִן יָמִין וְשַׂמְתִּיהָ חֶרְפָּה עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ ג וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו זִקְנֵי
יָבֵישׁ הֶרֶף לָנוּ שִׁבְעַת יָמִים וְנִשְׁלְחָה מַלְאָכִים בְּכֹל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְאִם־אֵין
מוֹשִׁיעַ אֹתָנוּ וְיָצָאנוּ אֵלֶיךָ׃ ד וַיָּבֹאוּ הַמַּלְאָכִים גִּבְעַת שָׁאוּל וַיְדַבְּרוּ הַדְּבָרִים
בְּאָזְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ כָל־הָעָם אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ׃ ה וְהִנֵּה שָׁאוּל בָּא אַחֲרֵי הַבָּקָר
מִן־הַשָּׂדֶה וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מַה־לָּעָם כִּי יִבְכּוּ וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֶת־דִּבְרֵי אַנְשֵׁי יָבֵישׁ׃

רש"י

(כו) אשר נגע אלהים. גברין דחלי חטאה דאתיהב דחלא מן קדם ה׳ בלבהון: **(ב) כל עין ימין.** כמשמעו. ומדרש אגדה (ילקוט שמעוני רמז קיא): הביאו לי ספר תורתכם שנתנה מימין, ואשרפה, על שכתוב בו (דברים כג ד): לא יבא עמוני ומואבי וגו׳: **חרפה.** גדוף: **(ה) אחרי הבקר.** אחר זמן מועד ביאת הבקר מן השדה:

מצודת דוד

(כד) הראיתם. אם נותנים אתם לב לראות ולהתבונן בהמלך אשר בחר ה׳, כי אין כמוהו וכו׳, והגון הוא למלוכה: **ויריעו.** תרועת מלוכה: **(כה) את משפט המלוכה.** חק המלוכה הראוי על פי התורה והמצוה, שיהא מוראו על העם ולא ימרו פיו: **לפני ה׳.** לפני הארון: **(כו) אשר נגע אלהים.** אשר נגע יראת אלהים בלבם, לכבד את המלך אשר נמשח על פי הדבור: **(כז) מה יושיענו זה.** על כי היות משפחתו הצעירה, ומי אם כן יחזיק בידו: **ולא הביאו לו מנחה.** כאשר הדרך להביא למלך ביום המלכו: **ויהי כמחריש.** עשה עצמו כחרש לא ישמע או כאלם לא יפתח פיו:

מצודת ציון

(כד) הראיתם. בה"א השאלה: **(כה) משפט.** חק הראוי: **(כז) ויבזהו.** מלשון בזיון: **כמחריש.** יאמר על חרשות האוזן, ועל השתיקה: **(א) ויחן.** מלשון חניה: **(ב) בנקור.** ענין נקיבה, כמו (במדבר טז יד): העיני האנשים ההם תנקר: **(ג) הרף.** מלשון רפיון:

(א) כרת לנו ברית. לבל המית אותנו: **(ב) בזאת.** בזה התנאי והאופן, שאנקר מכל איש עין ימינו: **ושמתיה חרפה.** הדבר הזה יהי חרפה לכל ישראל, על שלא יוכלו להושיע אתכם מבזיון גדול כזה: **(ג) הרף לנו.** התרפה מאתנו והמתן שבעת ימים, ורצה לומר: אם הכוונה בזה לחרף כל ישראל, הנה ראוי להודיעם, ואם לא יושיעונו אז יחשב לחרפה: **(ה) אחרי הבקר.** על כי ראה שבזוהו, לא נהג גם הוא עדיין בעצמו כבוד מלוכה, והלך אחרי הבקר להנהיגם כדרך ההדיוט:

דברי הימים־ב כט טז־כב

טז וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים לִפְנִימָה בֵּית־יְהוָה לְטַהֵר וַיּוֹצִיאוּ אֵת כָּל־הַטֻּמְאָה אֲשֶׁר
מָצְאוּ בְּהֵיכַל יְהוָה לַחֲצַר בֵּית יְהוָה וַיְקַבְּלוּ הַלְוִיִּם לְהוֹצִיא לְנַחַל־קִדְרוֹן
חוּצָה: יז וַיָּחֵלּוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְקַדֵּשׁ וּבְיוֹם שְׁמוֹנָה לַחֹדֶשׁ בָּאוּ
לְאוּלָם יְהוָה וַיְקַדְּשׁוּ אֶת־בֵּית־יְהוָה לְיָמִים שְׁמוֹנָה וּבְיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן כִּלּוּ: יח וַיָּבֹאוּ פְנִימָה אֶל־חִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ טִהַרְנוּ אֶת־כָּל־בֵּית
יְהוָה וְאֶת־מִזְבַּח הָעוֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־שֻׁלְחַן הַמַּעֲרֶכֶת וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו:
יט וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר הִזְנִיחַ הַמֶּלֶךְ אָחָז בְּמַלְכוּתוֹ בְּמַעֲלוֹ הֵכַנּוּ וְהִקְדָּשְׁנוּ
וְהִנָּם לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה: כ וַיַּשְׁכֵּם יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַיֶּאֱסֹף אֵת שָׂרֵי הָעִיר וַיַּעַל
בֵּית יְהוָה: כא וַיָּבִיאוּ פָרִים־שִׁבְעָה וְאֵילִים שִׁבְעָה וּכְבָשִׂים שִׁבְעָה וּצְפִירֵי
עִזִּים שִׁבְעָה לְחַטָּאת עַל־הַמַּמְלָכָה וְעַל־הַמִּקְדָּשׁ וְעַל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לִבְנֵי
אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים לְהַעֲלוֹת עַל־מִזְבַּח יְהוָה: כב וַיִּשְׁחֲטוּ הַבָּקָר וַיְקַבְּלוּ הַכֹּהֲנִים
אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקוּ הַמִּזְבֵּחָה וַיִּשְׁחֲטוּ הָאֵלִים וַיִּזְרְקוּ הַדָּם הַמִּזְבֵּחָה וַיִּשְׁחֲטוּ
הַכְּבָשִׂים וַיִּזְרְקוּ הַדָּם הַמִּזְבֵּחָה:

רש"י

(טז) ויבאו הכהנים לפנימה. כי לא על הלוים ליכנס פנימה: **לחצר בית ה׳.** מקום מעמד הלוים כאומר ויקבלו הלוים וגו׳ ויחלו באחד לחדש: **(יז) ויקדשו את בית ה׳ לימים שמונה.** לכך עכבו בטהרה לטהר כל כך לפי שאחז צייר כל הכתלים צלמי משכית כדכתיב (יחזקאל כ"ג) צלמי כשדים חקוקים בששר ועכבו ח׳ ימים עד שהשחיתו דמות הצלמים מן הכתלים וביום י"ו לחדש כלו הכל הבית והעזרה: **(יט) הכנו והקדשנו.** מפורש בעכו"ם בפרק ר׳ ישמעאל כלים ששמשו בבית חניו מהו כו׳ עד איתיביה אשר הזניח אחז הכנו והקדשנו מאי לאו הכנו דאטבלינהו הקדשנהו דאקדשינהו אמר לו ברוך אתה לשמים שהחזרת לי אבדתי הכנו שגנזום והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהם: **(כא) וצפירי עזים וגו׳.** הוראת שעה היתה: **על מזבח ה׳.** ולא על אותן מזבחות שעשה אחז אביו:

מצודת דוד

(טז) לפנימה. הוא ההיכל ולתוספת ביאור אמר בית ה׳: **הטומאה.** העבודת כוכבים: **ויקבלו הלוים.** בהחצר קבלו מיד הכהנים כי לא היו רשאים ליכנס להיכל: **חוצה.** שהוא מחוץ לעיר: **(יז) לקדש.** לטהר את ההיכל: **את בית ה׳.** זה ההיכל: **כלו.** גמרו לטהר את כל המקדש:

מצודת ציון

(יז) ויחלו. התחילו: **(יט) הזניח.** ענין עזיבה כמו זנח ה׳ מזבחו (איכה ב): **(כא) וצפירי עזים.** ושעירי עזים וכן צפירי חטאת (עזרא ח): **במצלתים וגו׳.** שמות מיני כלי זמר:

(יח) פנימה. אל בית הפנימי מקום מושב המלך: **המערכת.** שעורכין עליו לחם הפנים: **(יט) הזניח.** שעזב מהם עבודת המקום ושמש בהם לעבודת כוכבים: **במלכותו.** בימי מלכותו: **במעלו.** ברוב מעלו: **הכנו.** טהרנו להיות מוכנים לעבודה הקדשנום לה׳ כבתחלה, ורז"ל אמרו שגנזום והקדישו אחרים תחתיהם כי נמאסו לגבוה: **(כא) על הממלכה.** לרצות לה׳ לכפר להם שיתקיים בהם המלכות: **ועל המקדש וכו׳.** למען יעמדו ויתקיימו:

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת מדוע בן סורר ומורה נסקל: **תַּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאָכַל זֶה** – בן סורר ומורה **תַּרְטִימַר** – חצי מנה **בְּשָׂר וְשָׁתָה חֲצִי לוֹג יַיִן הָאִיטַלְקִי, אָמְרָה תּוֹרָה שיֵּצֵא לְבֵית דִּין לִיסָּקֵל,** והרי לא מצינו חיוב מיתה על גניבת ואכילת בשר ושתיית יין. **אֶלָּא** על כרחך שהוא נהרג משום **שהִגִּיעָה תּוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה,** שֶׁלאחר שהרגיל את עצמו לזוללה ושביעה, **לבסוֹף** מרבה בהוצאות לצורך הנאותיו עד **שִׁמְגַּמֵּר** [–מכלה] את **נִכְסֵי אָבִיו, וּמְבַקֵּשׁ לִמּוֹדוֹ** – את הרגלו **וְאֵינוֹ מוֹצֵא** כדי סיפוקו, **וְיוֹצֵא לְפָרָשַׁת דְּרָכִים, וּמְלַסְטֵם** [–גוזל] **אֶת הַבְּרִיּוֹת** ונוטל ממונם, ואף נוטל את נפשם של הנגזלים, ומשום כך **אָמְרָה תּוֹרָה,** מוטב **שיָּמוּת** כשהוא **זַכַּאי** מחטאים חמורים אלו, **וְאַל יָמוּת** כשיגדל ויהיה **חַיָּיב** מיתה מחמת מעשיו. ומוסיף התנא ומבאר, **שֶׁמִּיתָתָן** המוקדמת **שֶׁל הַרְשָׁעִים, הֲנָאָה** היא **לָהֶם,** משום שבכך נמנע מהם להוסיף לחטוא, **וַהֲנָאָה** היא **לָעוֹלָם,** משום שאינם יכולים עוד להזיק לשאר בני אדם. **וְלַצַּדִּיקִים, רַע לָהֶם** המיתה, כיון שאינם יכולים להוסיף זכויות לעצמם, **וְרַע לָעוֹלָם,** כיון שאינם יכולים עוד להוסיף זכויות בכדי להגן על העולם, ואינם יכולים עוד להוכיח את בני דורם להחזירם לדרך הישר. ולכן בן סורר ומורה נהרג קודם שיגיע לחטאים חמורים יותר, כיון שטובה היא לו שיִּמָּנַע ממנו להוסיף ולהרשיע.

הברייתא מביאה ענינים נוספים המתהפכים מרע לטוב בין רשעים וצדיקים: ריבוי **שֵׁנָה וְיַיִן, לָרְשָׁעִים, הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם,** משום שבזמן שעסוקים בזה אינם מוסיפים על חטאם ואינם מזיקים לשאר בני אדם, ואילו **לַצַּדִּיקִים, רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם,** משום שבזמן שעסוקים בזה, אינם עוסקים בתורה, וממילא אינם מוסיפים זכויות לעצמם ואינם מגֵנים על הדור.

שֶׁקֶט – כאשר בני אדם יושבים בשלוה ללא יסורים וטרדות, **לָרְשָׁעִים,** מצב זה הוא **רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם,** משום שמתוך שלוותם הם פנויים לעסקיהם הרעים, ומוסיפים לחטוא ומזיקים את הבריות, **וְלַצַּדִּיקִים,** השקט הוא **הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם,** משום שמתוך כך הם פנויים להוסיף בלימודם ובמעשיהם הטובים, ובכך מוסיפים זכויות לעצמם ומגֵנים על הדור.

פִּיּוּר – מה שאין בני אדם מצויים עם חבריהם, **לָרְשָׁעִים,** הוא **הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם,** משום שכך אינם מסייעים זה לזה להוסיף על חטאם או להזיק לשאר בני אדם, **וְלַצַּדִּיקִים,** הוא **רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם,** משום שאינם יכולים לסייע זה לזה להוסיף על מעשיהם הטובים ועל זכויותיהם המועילות להם ולכל העולם.

משנה

אגב המשנה הקודמת המבארת שבן סורר ומורה נהרג על שם סופו, עוסקת המשנה בגנב הבא במחתרת שאף הוא נידון על שם סופו: **הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת** כדי לגנוב בבית חבירו, ישנם אופנים שהתורה התירה להורגו אף על פי שלא הרג, משום שהוא **נִידּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ** – מחמת מה שהיה עתיד לעשות, והיינו, כיון שביאתו במחתרת היתה על דעת שאם יעמוד בעל הבית כנגדו בכדי להציל את ממונו, יהרגהו, לכן נחשב הגנב כבר בביאתו כ'רודף' ומותר להורגו.

המשנה מפרטת את חיובי הנזקין של הבא במחתרת: **הָיָה** הגנב **בָּא בַּמַּחְתֶּרֶת** כדי לגנוב, **וְשִׁבֵּר אֶת הַחֻבְּיָת** בדרכו, **אִם יֶשׁ לוֹ דָּמִים** – אם חייבים מיתה על הריגתו, דהיינו באופן שודאי אין בכוונתו של הגנב להרוג את בעל הבית [כגון אב הבא במחתרת לבית בנו], וממילא אין הגנב נחשב כ'רודף' ואין לבעל הבית רשות להורגו, באופן זה **חַיָּיב** הגנב לשלם את דמי החבית ששבר, כדין מזיק ממון חבירו. אולם **אִם אֵין לוֹ דָּמִים** – אם אין חייבים מיתה על הריגתו, דהיינו באופן שבא על דעת שיהרוג את בעל הבית אם יעמוד כנגדו להציל ממונו, וממילא הוא נחשב כרודף אחר בעל הבית להורגו והתירה התורה לכל אדם להורגו, באופן זה **פָּטוּר** הגנב מלשלם את דמי החבית, משום שהתרת דמו היא כחיוב מיתה, ואין מחייבים ממון ומיתה על מעשה אחד, אלא רק מיתה שהיא החמורה יותר. ואף על פי למעשה לא נהרג, אין לחייבו ממון, משום ש'חייבי מיתות שוגגין פטורים', כלומר, מי שעשה מעשה שיש בו חיוב מיתה וחיוב ממון, אינו משלם את הממון אף אם שגג במעשה ואינו חייב מיתה, כמו כן, גנב הבא במחתרת שמותר להורגו, אין לחייבו ממון על אותו מעשה שיש בו חיוב מיתה.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע הותר דמו של הבא במחתרת: **אָמַר רָבָא, מַאי טַעֲמָא דְּמַחְתֶּרֶת** – מה הטעם שהבא במחתרת 'אין לו דמים', כלומר, הרי הוא כמי שאין לו דם ונשמה ומותר להורגו, והרי הוא בא לגנוב, ואין חיוב מיתה על גניבה. אלא משום שיש לומר, **חֲזָקָה שאֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ עַל מָמוֹנוֹ** – שאין אדם מונע את עצמו מהצלת ממונו, אלא הוא עומד כנגד הקמים לגוזלו ונאבק כדי למנוע בעדם, **וְהַאי מֵימַר אָמַר** – וגנב זה חשב לעצמו קודם שבא לגנוב, **אִי אֲזֵילְנָא** – אם אלך לגנוב וירגיש בי בעל הבית, בודאי **קָאֵי לְאַפַּאי וְלָא שָׁבִיק לִי** – יעמוד כנגדי ולא יניח לי לגנוב ממנו, **וְאִי קָאֵי לְאַפַּאי קָטֵילְנָא לֵיהּ** – ואם אכן יעמוד כנגדי, אהרגהו בכדי שאוכל ליטול את ממונו. **וְהַתּוֹרָה אָמְרָה** – ועל אופן זה לימדתנו התורה **שאִם בָּא** אדם **לְהוֹרְגָךְ,** וכגון באופן זה שהגנב בא על דעת להרוג את בעל הבית אם יעמוד כנגדו, **הַשְׁכֵּם לְהוֹרְגוֹ** – מותר לך להקדימו ולהורגו קודם שיהרגך.

הגמרא דנה בחיובי התשלומים של הבא במחתרת וגנב או שבר כלים: **אָמַר רַב, הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת** לבית חבירו **וְנָטַל** משם **כֵּלִים וְיָצָא, פָּטוּר** מלהשיב את הכלים, אפילו אם הם קיימים אצלו. מבארת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא,** משום **שבְּדָמִים קָנְנָהוּ** – הוא קנה את הכלים בזה שהותר דמו בזמן שבא במחתרת.

הגמרא מביאה שיטה החולקת על דברי רב: **אָמַר רָבָא, מִסְתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב** – מסתברים דברי רב רק **בְּשֶׁשִּׁיבֵּר** – באופן ששבר את הכלים שגנב, ופטור משום **דְּלֵיתְנְהוּ** – שהכלים אינם קיימים ואינו יכול להשיבם, והתביעה עליו היא רק לשלם את דמי החפץ, וכיון שבשעת הגניבה היה שייך בו חיוב מיתה, אינו מתחייב ממון על אותה שעה **אֲבָל** אם **נָטַל** את הכלים והם עדיין קיימים אצלו, **לֹא** מסתבר לומר שפטור, אלא חייב להשיבם לבעליהם, משום שכל זמן שהכלים קיימים, הם עדיין שייכים לבעלים והם כפיקדון ביד הגנב, ואינו נפטר מחיוב ההשבה מחמת חיוב מיתה שהיה עליו בשעת הגניבה. ומוסיף רבא, אמנם כך היה נראה לומר מצד הסברא, אולם **וְהָאֱלֹהִים** – נשבע אני, **שאָמַר רַב,** שאין לבא במחתרת חיוב השבה **אֲפִילּוּ** אם **נָטַל** את הכלים והם עדיין קיימים בידו, **דְּהָא** – שהרי באופן שיֶּשׁ **לוֹ דָּמִים** ואסור להורגו, מודה רב שיש לגנב חיוב תשלומים אם שבר את הכלים, ואף על פי כן הוא סובר שאם נטל כלים **וְנָאֲנַסוּ** מידו לאחר זמן, **חַיָּיב** הגנב בתשלום דמיהם, ואינו יכול לפטור את עצמו מטעם שהכלים היו אצלו רק כפיקדון, ואין חיוב אונסין בפקדון, **אַלְמָא** – מוכח שכלים גנובים אינם כפקדון ביד הגנב, אלא **בִּרְשׁוּתֵיהּ קָיְימִי** – הם נחשבים כאילו באו לרשותו של הגנב, ולכן חייב בתשלומים אף אם נאנסו הכלים, אם כן **הָכָא נַמִּי** – גם כאן, בגנב שבא במחתרת והותר להורגו, סובר רב שהכלים הגנובים **בִּרְשׁוּתֵיהּ קָיְימִי** – נחשבים כאילו באו לרשותו של הגנב, וממילא אין לחייבו בהשבתם, ואף אין לחייבו על מה שקנה את הכלים, כיון שבאותו זמן היה עליו חיוב מיתה, ואין חיוב ממון על מעשה שיש בו חיוב מיתה.

אלא שדוחה רבא את דברי רב, **וְלָא הִיא** – לא מסתבר להוכיח מחיוב אונסין של גנב, משום שיש לחלק בין חיוב אונסין לקנין. והיינו, **כִּי אוֹקְמִינָא רַחֲמָנָא בִּרְשׁוּתֵיהּ** – מה שהתורה העמידה את הכלים ברשות הגנב, הוא רק **לְעִנְיָן** חיוב **אוֹנְסִין, אֲבָל לְעִנְיָן מִקְנָא** – שיהיו הכלים קנויים לגנב [כדעת רב], **בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּמָרְיֵיהוּ קָיְימִי** – עדיין הם עומדים ברשות בעליהם עד שעת ההשבה, או עד שיאבדו, ומשום כך יש בהם חיוב השבה אף אם הגניבה היתה על ידי מחתרת. ומביא

המשך בעמוד קנד

גמ' מגמר. מכלה: **למודו.** מה שהורגל בבשר ויין: **שקט לצדיקים** הנייה להם והנייה **לעולם.** שיש להם פנאי לעסוק בתורה ובמצות: **מתני' הבא במחתרת.** שאמרה תורה יהרג: **נידון על שם סופו.** דהא לא קטל ומקטיל משום דסופו להרוג בעל הבית כשיעמוד כנגדו להציל ממונו: **יש לו דמים חייב.** אם אינו ראוי ליהרג כגון אב על הבן דתניא לקמן דאין הבן רשאי להרוג את אביו הבא עליו במחתרת משום דרחמי האב על הבן ולא בא על עסקי נפשות ואי הוה קאי בריה לאפיה להציל ממונו אין בדעתו של אביו להורגו: **חייב.** לשלם החבית כשאר מזיק: **אין לו דמים.** כגון שאר כל האדם שניתן רשות לבעל הבית להורגו פטור מלשלם דחיוב מיתה וחיוב תשלומין באין כאחד ואע"פ שניצל פטור מן התשלומין דקי"ל (כתובות דף לה.) חייבי מיתות שוגגין כגון שלא התרו בהן אין משלמין ממון שעם המיתה אע"פ שאין נהרגין: **גמ' מאי טעמא דמחתרת.** שאמרה תורה אין לו דמים כלומר הרי הוא לך כמי שאין לו דם ונשמה ומותר להורגו: **חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו.** שרואה שאחר נוטלו ושותק הלכך יודע הגנב הזה שבעל הבית עומד על ממונו להצילו ומימר אמר הגנב אי אזילנא לגביה קאי באפאי ואי קאי קטילנא ליה ואמרה לך תורה אין לו דמים ומלמדתך מאחר שהוא בא להרגך השכם אתה להרגו: **הבא במחתרת.** חתר את הבית ממש: **פטור.** מלהחזירם אע"פ שהם קיימין: **בדמים** קנגהו. בדמי נפשו קנאן הואיל ונתחייב מיתה בלקיחתם: **מסתברא.** מילתא דרב דפטור בששבר בין עכשיו בין לאחר זמן דליתנהו ותשלומין מדידיה לא מצינן לחיוביה במקום מיתה: **אבל נטל לא.** מסתברא בהא מילתא דרב דפטר בה דכיון דקיימין הן כל היכא דאיתנהו דמריהו נינהו ואין זה חייב בתשלומין דפקדון בעלמא נינהו גביה: **והאלהים.** שבועה אמר רב דפטור ואפ' איתנהו וטעמא מהכא דהאי אם יש לו דמים כגון אב על הבן דמודה בהו רב דלא קנה וחייב להחזיר אחרי כן אמרינן דאפילו נאנסו מיניה משבאו לרשותו חייב להחזיר דמיהן אלמא לא אמרינן פקדון הוו גביה ואבדו לבעלים אלא אמרינן ברשותו הן ואבדו לו הכא נמי לענין אין לו דמים אע"פ דאיתנהו אמרינן לאו פקדון נינהו אלא ברשותו ובאחריותו קיימי וכי גבו להו בי דינא מיניה יש כאן תשלומין עם חיוב מיתה כאילו גובין משאר נכסים: **ולא היא.** מסקנא דמילתא דרבא הוא ולא היא לא מסתברא טעמא דרב בהא דאע"ג דהיכא דיש לו דמים חייבין באחריותו לאו קנין הן לו להיות כשאר נכסיו דכי אוקמיה רחמנא ברשותיה וחייב את הגזלנין לשלם ה"מ לענין שלומי דלא מצי למימר ליה נאנסו דאשכחן בשומרין דחייבן הכתוב לישבע אם לא שלח יד במלאכת רעהו הא שלח אע"ג דטעין מת או נשבר דהיינו אונס חייב דנעשה עליה גזלן בשליחות יד: **אבל לענין מקנא לא** קני. אם קיימין הן אצלו והוא היה בא לעכבו ולומר דמים אני מחזיר לך לא קני ומהדר להו בעינייהו דכתיב (ויקרא ה) והשיב את הגזילה והאי דכי נאנסו מחזיר דמים ולא מצי אמר ליה נאנסו ומיפטר משום דלא גרע גזלן משואל דמשום דכל הנאה שלו אוקמינהו רחמנא ברשותו לשלומי אם נאנס דכל כמה דקיימא הדרא בעינא הא נמי כל הנאה שלו ומיחייב לשלומי: **מועד לעולם.** אפילו שלא בכונה: **קשיא.** קשיא מתניתין לתרוצה אליבא דרב ומ"מ תיובתא לא הוי דלאו בהדיא קתני לה נטל חייב ואיכא לשנויי בדוחקא כדשנין דמשום רישא נקט שבר והיינו דאיכא בין קושיא לתיובתא: **מתיב רב כיבי.** לרבא פריך דאמר נטל דאיתנהו חייב: **הגונב כים בשבת.** שהגביהו וקנאו בהגבהה חייב להחזיר ואע"ג שהוציאו אח"כ לרה"ר ונתחייב בהוצאתו מיתה: **שהרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת.** ובשביל חיוב מיתה הבא עליו לאחר מכן אינו נפטר מן התשלומין: **היה מגרר ויוצא.** שלא הגביהו ולא קנאו בתוך הבית אבל כשיוצא לרה"ר קנאו בשנוי רשות שהוציאו מרשות הבעלים וצירף ידו למטה משלשה וקבלה בידו דידו חשובה לו כארבעה על ארבעה והרי הוא לו כחצרו ואע"פ שאין כאן הגבהה והכי מוקים לה בכתובות: **פטור מתשלומין.** אלמא אע"פ שהכיס והמעות קיימין אמרינן בדמי קנגהו ולא מפקינן ליה מיניה ותיובתא דרבא דאמר נטל לא: **והלכתא.** הא דקתני פטור כגון דשדנהו בנהרא דליתנהו: **דכרי.** אילים: **אהדרינהו ניהליה.** הגגבים: ה"ג **ת"ר אין לו דמים אם זרחה וגו' אלא אם ברור לך הדבר כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו וכו'.** אין לו דמים וסמיך ליה אם זרחה השמש ודרשינן סמוכין אימתי מותר להורגו בזמן שהשמש זרחה עליו כלומר שברור לך שלהרגך בא אם תעמוד כנגדו אבל מספק אל תהרגהו: **ותניא אידך אם זרחה השמש עליו דמים לו.** אימתי אסור להרגהו בזמן שזרחה השמש עליו כלומר שברור הדבר לך כאור שהוא רחמני עליך ואפילו אתה עומד כנגדו להציל ממונך מידו לא יהרגך ואם לאו שספקא הוא לך הרגהו קשיין אהדדי:

מסתברא מילתיה דרב בששיבר. ואם תאמר מאי קמ"ל תנינא ושיבר את החבית פטור ויש לומר אי ממתני' ה"א שיבר בעודו במחתרת קמ"ל רב אפילו שיבר אחר כך:

אפילו נטל. תימה הא תנן במרובה (ב"ק דף סב:) אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל פירוש כדדרשינן וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב ואמר רב בגמרא לא שנו אלא לפני יאוש אבל לאחר יאוש קנאו גנב ראשון וגנב שני משלם תשלומי כפל לגנב ראשון אלמא קודם יאוש לא קני ויש לומר דהתם בגנב מגנו חצירו וקרפיפו דלאו בר קטלא הוא דבעי התראה אבל הכא במחתרת דמחתרתו זו היא התראתו דלקמן:

לא קבלינהו הואיל ונפק מפומיה דרב. תימה הא מיחייב לצאת ידי שמים כדאמר בפ' הפועלים (ב"מ דף צא. ושם) גבי החוסם פרה ודש בה (ואתנן) אסרה תורה אפילו בא על אמו ויש לומר דכאן לא היו רוצים להחזיר אא"כ יתחייבו בדיני אדם:

כאן

גמרא תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאָכַל זֶה תַּרְטִימַר בָּשָׂר וְשָׁתָה חֲצִי לוֹג יַיִן הָאִיטַלְקִי, אָמְרָה תּוֹרָה, יֵצֵא לְבֵית דִּין לִיסָּקֵל. אֶלָּא, הִגִּיעָה תּוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁסּוֹף מְגַמֵּר נְכְסֵי אָבִיו, וּמְבַקֵּשׁ לְמוּדוֹ וְאֵינוֹ מוֹצֵא, וְיוֹצֵא לְפָרָשַׁת דְּרָכִים, וּמְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת. אָמְרָה תּוֹרָה, יָמוּת זַכַּאי וְאַל יָמוּת חַיָּיב, שֶׁמִּיתָתָן שֶׁל רְשָׁעִים, הֲנָאָה לָהֶם, וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. וְלַצַּדִּיקִים, רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם. שֵׁינָה וְיַיִן, לָרְשָׁעִים, הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. לַצַּדִּיקִים, רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם. שֶׁקֶט לָרְשָׁעִים, רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם. וְלַצַּדִּיקִים, הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. פִּיזּוּר לָרְשָׁעִים, הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. וְלַצַּדִּיקִים, רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם: **משנה** הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת, נִידּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ. הָיָה בָא בַּמַּחְתֶּרֶת וְשִׁבֵּר אֶת הַחָבִית, אִם יֵשׁ לוֹ דָּמִים, חַיָּיב. אִם אֵין לוֹ דָּמִים, פָּטוּר: **גמרא** אָמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא דְּמַחְתֶּרֶת, חֲזָקָה אֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ עַל מָמוֹנוֹ. וְהַאי, מֵימַר אָמַר, אִי אֲזֵילְנָא, קָאֵי לְאַפַּאי וְלָא שָׁבִיק לִי. וְאִי קָאֵי לְאַפַּאי, קָטֵילְנָא לֵיהּ, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה אִם בָּא לְהוֹרְגְךָ, הַשְׁכֵּם לְהוֹרְגוֹ. אָמַר רַב, הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת וְנָטַל כֵּלִים וְיָצָא, פָּטוּר. מַאי טַעְמָא, בְּדָמִים קְנָנְהוּ. אָמַר רָבָא, מִסְתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב, בְּשֶׁשִּׁבֵּר, דִּלְיתְהוּ. אֲבָל נָטַל, לֹא. וְהָאֱלֹהִים, אָמַר רַב, אֲפִילּוּ נָטַל, דְּהָא יֵשׁ לוֹ דָּמִים וְנֶאֱנַסוּ, חַיָּיב. אַלְמָא בִּרְשׁוּתֵיהּ קָיְימִי, הָכָא נַמִּי בִּרְשׁוּתֵיהּ קָיְימִי. וְלֹא הִיא, כִּי אוֹקְמִינָא רַחֲמָנָא בִּרְשׁוּתֵיהּ, לְעִנְיָן אוֹנְסִין. אֲבָל לְעִנְיָן מִקְנָא, בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּמָרֵיהוּ קָיְימִי, מִידֵּי דַּהֲוָה אַשּׁוֹאֵל. תְּנַן, בָּא בַּמַּחְתֶּרֶת וְשִׁיבֵּר אֶת הַחָבִית, יֵשׁ לוֹ דָּמִים, חַיָּיב. אֵין לוֹ דָּמִים, פָּטוּר. טַעְמָא דְּשִׁיבֵּר, דְּכִי אֵין לוֹ דָּמִים, פָּטוּר. הָא נָטַל, לֹא. הוּא הַדִּין, דְּאֲפִילּוּ נָטַל נַמִּי, וְהָא דְּקָא תָּנֵי 'שִׁבֵּר אֶת הַחָבִית', קָא מַשְׁמַע לָן דְּכִי יֵשׁ לוֹ דָּמִים, אַף עַל גַּב דְּשִׁיבֵּר, נַמִּי חַיָּיב. פְּשִׁיטָא, מַזִּיק הוּא. הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דַּאֲפִילּוּ שָׁלֵא בְּכַוָּונָה. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם. תִּנְיָנָא, אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם, בֵּין בְּשׁוֹגֵג, בֵּין בְּמֵזִיד, בֵּין בְּאוֹנֶס, בֵּין בְּרָצוֹן. קַשְׁיָא. מֵתִיב רַב כִּיבִי בַּר אַבָּיֵי, הַגּוֹנֵב כִּים בְּשַׁבָּת, חַיָּיב, שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּיב בְּגִנֵּיבָה קוֹדֶם שֶׁיָּבֹא לִידֵי אִיסּוּר שַׁבָּת. הָיָה מְגָרֵר וְיוֹצֵא, פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אִיסּוּר גְּנֵבָה וְאִיסּוּר סְקִילָה בָּאִין כְּאֶחָד. וְהִלְכְתָּא, דְּשַׁדְּנֵהוּ בְּנַהֲרָא. רָבָא, אִינְּנֵבוּ לֵיהּ דִּיכְרֵי בְּמַחְתֶּרְתָּא. אַהְדְּרִינְהוּ נַהֲלֵיהּ, וְלֹא קַבְּלִינְהוּ. אָמַר, הוֹאִיל וּנְפַק מִפּוּמֵיהּ דְּרַב. תָּנוּ רַבָּנַן, 'אֵין לוֹ דָּמִים, אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו'. וְכִי הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו בִּלְבָד זָרְחָה? אֶלָּא, אִם בָּרוּר לְךָ הַדָּבָר כַּשֶּׁמֶשׁ, שֶׁאֵין לוֹ שָׁלוֹם עִמְּךָ, הָרְגֵהוּ. וְאִם לָאו, אַל תַּהַרְגֵהוּ. תַּנְיָא אִידָּךְ, 'אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ', וְכִי הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו בִּלְבָד זָרְחָה? אֶלָּא, אִם בָּרוּר לְךָ כַּשֶּׁמֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁלוֹם עִמְּךָ, אַל תַּהַרְגֵהוּ. וְאִם לָאו, הָרְגֵהוּ. קַשְׁיָא, סְתָמָא אַסְתָּמָא. לֹא קַשְׁיָא,

כאן

תוספות

כאן באב על הבן. ברייתא דאם ברור לך כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו הא סתמא אל תהרגהו ובשמעתא קמייתא דפסחים (דף ב: ושם) דדרשינן לאור יקום רוצח אי פשיטא לך מילתא בנהורא דאנפשות קאתי רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו ופירש שם בקונטרס כגון בן על האב או כל אדם ולא יתכן כדאמרינן הכא דהני אפילו בסתמא רוצח הוא ולא בעינן שיהא פשוט כנהורא אלא התם יש לומר כולה באב על הבן דאי קים ליה בגוויה ששונאו רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו ואי מספקא לך מילתא כליליא יהא בעיניך כגנב ולא ניתן להצילו בנפשו:

ישראל הוא בן ברית הוא. ישראל ולא גוי בן ברית ולא מומר לעבודה זרה דמומרין לעבודה זרה היו מורידין ולא מעלין: ומה

אב הכא על הבן. במחתרת מספק אל יהרגהו בנו דודאי רחמי האב על בנו ואפילו הוא מציל ממונו לא יהרגהו הלכך דמים לו עד שיודע לך כשמש שהוא אבזרי עליך ושונאך: **בן על האב**. וכ"ש אינש דעלמא הרגהו מספק דודאי אדעתא דהכי אתא דאי קיימת ליה לאפיה קטיל לך עד שיודע לך כשמש שהוא רחמני עליך כאב על הבן: **דמים לו**. לשון רבים הוא להכי אתא לומר לך דבין בחול בין בשבת אסור לבן להרוג את אביו במחתרת שהרי לא בא על עסקי נפשות: **אין לו דמים**. לשון רבים דכתיב גבי אינש דעלמא להכי אתא לומר לך אין לו דמים לא בחול ולא בשבת והרגהו: **הרוגי בית דין בשבת לא קטלינן**. כדאמרינן בפרק אחד דיני ממונות (לעיל דף לה.) מלא תבערו אש בכל מושבותיכם: **קא משמע לן**. דקטלינן משום פקוח נפש דהאיך: **לפקח עליו את הגל**. אם כשהיה חותר נפל עליו (את) הגל מפקחין עליו היכא דלא בא על עסקי נפשות אבל אם בא על עסקי נפשות כיון דניתן להרגו בלא התראה גברא קטילא הוא משעת (סתירה): **והוכה**. בכל אדם אפילו אינו בעל הממון מותר להרגו מדלא כתיב והכהו: **בעה"ב**. הוא דמותר להרגו משום דלהאי גנב קים ליה בגוויה דבעה"ב אינו מעמיד עצמו על ממונו הלכך אדעתיה דלמקטליה אתא: **אבל שאר כל אדם לא**. שהרי גנב זה לא בא אלא על עסקי נפשות של זה: **קמ"ל**. דכיון דעל עסקי נפשות ישראל אתא רודף הוא וניתן להצילו לבעל הבית בנפשו של זה: **שאם אי אתה יכול להרגו בסייף**. כגון שהיה מכשף או שהיה לו נהר מפסיק ואתה יכול לירות בו חץ או אבן: **שני כתובין הבאין כאחד**. בפרק נגמר הדין דלא בעינן בהו קרא כדכתיב הלכך אי לא רבייה הוה אמינא ליבעי מיתה הכתובה בו כגון הכאה אבל לא לחונקו להטביעו במים: **ואין לי אלא מחתרת**. שחתר כותל: **גנו**. ועלה לו בסולם: **חצרו וקרפיפו**. ונכנס בו דרך הפתח שמצאו פתוח מנין: **ת"ל ימצא הגנב**. מדלא כתיב אם במחתרת ימצאנו וכתיב הגנב יתירה משמע בכל צדדין שיהא נראה לך גנב: **מצויין במחתרת**. כלומר מצויין ורגילין לחתור: **זו היא התראתו**. שא"צ התראה אחרת אלא הורגו מיד דכיון דטרח ומסר נפשיה לחתור אדעתא דהכי אתא דאי קאי לאפאי קטילנא ליה ואמרה תורה כיון דרודף הוא א"צ התראה אלא מצילין אותו בנפשו אבל נכנס לחצרו וגגו דרך הפתח אינו הורגו עד שיתרו

כָּאן בְּאָב עַל הַבֵּן, כָּאן בְּבֵן עַל הָאָב. אָמַר רַב, כָּל דְּאָתֵי עֲלַאי בְּמַחְתֶּרְתָּא, קָטִילְנָא לֵיהּ, לְבַר מֵרַב חֲנִינָא בַּר שִׁילָא. מַאי טַעְמָא, אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּצַדִּיק הוּא, הָא קָאָתֵי בְּמַחְתֶּרְתָּא. אֶלָּא, מִשּׁוּם דְּקִים לִי בְּגַוֵּויהּ דִּמְרַחֵם עָלַי, כְּרַחֵם אָב עַל הַבֵּן. תָּנוּ רַבָּנָן, 'דָּמִים לוֹ', בֵּין בְּחוֹל בֵּין בְּשַׁבָּת. 'אֵין לוֹ דָּמִים', בֵּין בְּחוֹל בֵּין בְּשַׁבָּת. בִּשְׁלָמָא 'אֵין לוֹ דָּמִים' בֵּין בְּחוֹל בֵּין בְּשַׁבָּת, אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, בַּעַל הַבַּיִת הוּא דְּקִים [לֵיהּ], דְּאֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ עַל מָמוֹנוֹ. אֲבָל אַחֵר, לֹא. קָא מַשְׁמַע לָן דְּרוֹדֵף הוּא, וַאֲפִילּוּ אַחֵר נַמִּי. אֶלָּא, 'דָּמֵת' בְּכָל מִיתָה שֶׁאַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ, לָמָּה לִי, מִרוֹצֵחַ נָפְקָא. דְּתַנְיָא, 'מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רוֹצֵחַ הוּא', אֵין לִי אֶלָּא בַּמִּיתָה הָאֲמוּרָה בּוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁאִם אִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ בַּמִּיתָה הַכְּתוּבָה בּוֹ, שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לַהֲמִיתוֹ בְּכָל מִיתָה שֶׁאַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'מוֹת יוּמַת', מִכָּל מָקוֹם. שֶׁאִנִּי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא 'מוֹת יוּמַת'. וְנִיגְמַר מִינֵּיהּ, מִשּׁוּם דַּהֲוָה רוֹצֵחַ וְגוֹאֵל הַדָּם, שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, אֵין מְלַמְּדִין. תָּנוּ רַבָּנָן, 'מַחְתֶּרֶת', אֵין לִי אֶלָּא מַחְתֶּרֶת. גַּגּוֹ, חֲצֵירוֹ וְקַרְפֵּיפוֹ, מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר 'יִמָּצֵא הַגַּנָּב', מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'מַחְתֶּרֶת', מִפְּנֵי שֶׁרוֹב גַּנָּבִים מְצוּיִין בַּמַּחְתֶּרֶת. תְּנַיָּא אִידָךְ, 'מַחְתֶּרֶת', אֵין לִי אֶלָּא מַחְתֶּרֶת. גַּגּוֹ, חֲצֵירוֹ וְקַרְפֵּיפוֹ, מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר 'יִמָּצֵא הַגַּנָּב', מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'מַחְתֶּרֶת'. מַחְתֶּרְתּוֹ, זוֹ הִיא הַתְּרָאָתוֹ. אָמַר רַב הוּנָא, קָטָן הָרוֹדֵף, נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ. קָסָבַר, רוֹדֵף אֵינוֹ צָרִיךְ הַתְּרָאָה, לֹא שְׁנָא גָּדוֹל וְלֹא שְׁנָא קָטָן. אִיתִיבֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא, יָצָא רִאשׁוֹן, אֵין נוֹגְעִין בּוֹ, לְפִי שֶׁאֵין דּוֹחִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ. וְאַמַּאי, רוֹדֵף הוּא. שָׁאנֵי הָתָם, דְּמִשְׁמַיָּא קָא רָדְפִי לָהּ. נִיחָא מִסְּיֵיעָא לֵיהּ, רוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהוֹרְגוֹ, אוֹמֵר לוֹ, רְאֵה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הוּא, וּבֶן בְּרִית הוּא, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה 'שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ'. אָמְרָה תּוֹרָה, הַצֵּל דָּמוֹ שֶׁל זֶה בְּדָמוֹ שֶׁל זֶה. הַהִיא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חָבֵר אֵין צָרִיךְ הַתְּרָאָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִיתְּנָה הַתְּרָאָה אֶלָּא לְהַכְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד. תָּא שְׁמַע, רוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהוֹרְגוֹ, אָמַר לוֹ, רְאֵה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הוּא, וּבֶן בְּרִית הוּא, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה 'שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ'. אִם אָמַר, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא כֵּן, פָּטוּר. עַל מְנָת כֵּן אֲנִי עוֹשֶׂה, חַיָּיב. לֹא צְרִיכָא, דְּקָאֵי בְּתְרֵי עִיבְרֵי דְּנַהֲרָא, דְּלֹא מָצֵי אַצּוֹלֵיהּ. מַאי אִיכָּא דְּבָעֵי אִיתּוּיֵי לְבֵי דִּינָא, בֵּי דִּינָא בָּעֵי הַתְּרָאָה. אִיבָּעֵית אֵימָא, אָמַר לָךְ רַב הוּנָא, אֲנָא דְּאָמְרִי כְּתַנָּא דְּמַחְתֶּרֶת, דְּאָמַר מַחְתַּרְתּוֹ זוֹ הִיא הַתְּרָאָתוֹ:

משנה

בו בעדים חזי דקאימנא באפך וקטילנא לך וזה יקבל עליו התראה ויאמר יודע אני ועל מנת כן אני עושה שאם תעמוד לנגדי אהרוג אותך אבל בלא התראה לא דדילמא לאו אדעתא דנפשות קא אתי אלא דאשכח פתחא להדיא ועל אדעתא דאי קאי באפאי ליפוק: **קטן הרודף**. את קטן אחר להרגו: **ניתן להצילו בנפשו**. כדילפינן לקמן (דף עג.) רוצח נתן להצילו בנפשו והאי אע"ג דקטן הוא ולאו בר קבולי התראה הוא לגבי רדיפה דינו כגדול: **קסבר**. רב הונא רודף אין צריך התראה לענין להצילו בנפשו דלא ניתנה התראה אלא לענין ב"ד דלא מצי למקטליה אם הרג בלא התראה: **יצא ראשו**. באשה המקשה לילד ומסוכנת וקתני רישא החיה פושטת ידה וחותכתו ומוציאתו לאברים דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהציל את אמו אבל יצא ראשו אין נוגעים בו להורגו דהוה ליה כילוד ואין דוחין נפש מפני נפש ואם תאמר מעשה דשבע בן בכרי (שמואל ב כ) הנה ראשו מושלך אליך דדחו נפש מפני נפש התם משום דאפילו לא מסרוהו לו היה נהרג בעיר כשיתפשנה יואב והן נהרגין עמו אבל אם היה הוא ניצול אע"פ שהן נהרגין לא היו רשאין למסרו כדי להציל עצמן אי נמי משום דמורד במלכות הוה והכי מפרש לה בתוספתא (דתמורה): **משמיא קא רדפי לה**. לאמיה: **והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך**. כל הרואה אותו ישפוך דמו בשביל אותו אדם שהוא רודף דהיינו באדם בשביל הצלת אדם הנרדף והא הכא דלא קתני יודע אני ועל מנת כן אני עושה ואין כאן קבלת התראה ואפילו הכי מיחייב: **ההוא ר' יוסי בר' יהודה היא**. דאפילו בהרוגי ב"ד לא בעי התראה אלא להבחין הלכך חבר לא בעי התראה ולא הבחנה ועם הארץ בעי לאיתרויי דלא נימא שוגג הייתי אבל קבלת התראה אפילו בעם הארץ לא בעי: **פטור**. כל כמה דלא אמר על מנת כן אני עושה שאהרג עליו כדילפינן בהיו בודקין (לעיל דף מא.) יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה קא תני הכא גבי רודף דבעי התראה ואם לאו אין מצילין אותו בנפשו: **דקאי בתרי עברי נהרא**. המתרה מצד זה והרודף והנרדף מצד אחר: **דאצולי לא מצי**. והאי פטור וחייב דקאמר אמיתת בית דין קאי ולאחר שהרגו לנרדף: **מאי איכא**. כלומר מאי קא רמי עלייהו דהנך רואין למעבד: **דבעי לאיתויי לבי דינא** ומקטליה. דכתיב (דברים כב) ובערת הרע מקרבך הלכך בעי התראה דבלאו הכי לא מקטלי ליה: **זו היא התראתו**. אלמא משום דמחזקינן ליה רודף לא בעי התראה:

כָּאן – הברייתא הראשונה שמבואר בה שלא הותר דמו של הגנב מספק, עוסקת **בְּאָב** הבא **עַל הַבֵּן** במחתרת לגנוב ממנו, וכיון שדרך הוא שמרובים רחמי האב על בנו, ובודאי לא ירצה האב להרוג את בנו אף אם יעמוד כנגדו להציל את ממונו, לכן לא הותר דמו של האב מספק, אלא אם ברור כשמש לבן שאביו שונאו עד כדי שעלול להורגו, ואילו **כָּאן** – הברייתא השניה שמבואר בה שאף מספק הותר דמו של הגנב, עוסקת **בְּבֵן** הבא **עַל הָאָב** במחתרת לגנוב ממנו, וכל שכן בשאר כל אדם הבא במחתרת לבית חבירו, שודאי בא על דעת להרוג את בעל הבית אם יקום כנגדו להציל את ממונו, ומשום כך מותר לבעל הבית להקדימו ולהורגו, אלא אם ברור לו כשמש שגנב זה אוהבו כאהבת אב לבנו ולא יהרגהו אף אם יעמוד כנגדו.

הגמרא מביאה מקרה שלא הותר דמו של הגנב: **אָמַר רַב, כֹּל דְּאָתֵי עֲלַאי בְּמַחְתְּרְתָּא** – כל גנב שיבוא עלי במחתרת, **קְטֵילְנָא לֵיהּ** – אהרגהו, כיון שבא על דעת להרגני, **לְבַר** [–חוץ] **מֵרַב חֲנִינָא בַּר שִׁילָא,** שאף אם יבוא עלי במחתרת לא אהרוג אותו. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** שרב חנינא בר שילא שונה משאר בני אדם, **אִילֵימָא** – אם נאמר **מִשּׁוּם דְּצַדִּיק הוּא** יותר משאר בני אדם, **הָא קָאָתֵי בְּמַחְתְּרְתָּא** – אי אפשר לומר כן, שהרי רב דיבר על אופן שרב חנינא יבוא לגנוב ממנו במחתרת, ובאותו זמן בודאי אינו עומד בצדקו. משיבה הגמרא: **אֶלָּא,** כוונת רב היא, שלא אהרוג את רב חנינא בר שילא, **מִשּׁוּם דְּקִים לִי בְּגַוַּיְיהוּ** – שמכיר אני בו וברור לי הדבר **דְּמִרַחֵם עָלַי כְּרַחֵם אָב עַל הַבֵּן,** ואין חשש שיהרגני אף אם אקום כנגדו להציל את ממוני.

הגמרא דנה בדין הריגת גנב הבא במחתרת ובהצלתו, בשבת ובחול: **תָּנוּ רַבָּנַן,** נאמר בתורה לגבי גנב הבא במחתרת (שמות כב ב), 'אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו **דָּמִים לוֹ',** ומדייקת הברייתא מהמילה 'דמים' שנכתבה בלשון רבים, שבאופן שאסור להרוג את הבא במחתרת, איסור ההריגה הוא **בֵּין בְּחוֹל וּבֵין בְּשַׁבָּת.** וכן מה שנאמר לגבי היתר הריגת גנב הבא במחתרת (שם כב א), 'אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכֶּה וָמֵת **אֵין לוֹ דָּמִים',** נכתבה המילה 'דמים' בלשון רבים בכדי ללמדנו ששאר כל אדם שבא במחתרת, מותר להורגו **בֵּין בְּחוֹל וּבֵין בְּשַׁבָּת.**

שואלת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – הברייתא מובנת במה שנצרכה לרבות מהפסוק **'אֵין לוֹ דָּמִים'** שבֵּין **בְּחוֹל וּבֵין בְּשַׁבָּת** מותר להרוג את הגנב, שהרי **אִיצְטְרִיךְ** – נצרך לנו לימוד לזה, משום שלולא הברייתא, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר שדין גנב הבא במחתרת הוא **מִידֵּי דַּהֲוָה אַהֲרוּגֵי בֵּית דִּין** – כפי שמצינו לגבי הרוגי בית דין, **דִּבְשַׁבָּת לָא קָטְלִינַן** – שבית דין אינם הורגים אותם בשבת, וכמו כן היינו אומרים שאין להרוג בשבת גנב הבא במחתרת, **קָא מַשְׁמַע לָן דְּקָטְלִינַן** – שמותר להרוג את הגנב אף בשבת, משום פיקוח נפש של בעל הבית. **אֶלָּא** לגבי הדרשה האחרת של הברייתא מלשון **'דָּמִים לוֹ',** שנאמר במקרה שלא הותר דמו של הגנב, בכדי לדרוש שאסור להורגו **בֵּין בְּחוֹל וּבֵין בְּשַׁבָּת,** יש להקשות, **הַשְׁתָּא** – עתה שכבר נלמד שאף **בְּחוֹל לָא קָטְלִינַן לֵיהּ** – אסור להרוג אותו, אם כן, **בְּשַׁבָּת מִבָּעְיָא** – וכי צריכים אנו פסוק ללמדנו שאם בא האב בשבת אסור להורגו, הלא כל שכן שבשבת אסור להורגו, שהרי נוסף איסור שבת על איסור שפיכת דמו.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, לָא נִצְרְכָא** – לא נצרך התנא של הברייתא ללמדנו, **אֶלָּא** שאם בשעת חתירתו של האב נפלה עליו מפולת של אבנים והרי הוא בסכנת נפשות, חייבים **לְפַקֵּחַ עָלָיו** [–להסיר ממנו] **אֶת הַגַּל** של האבנים ולהצילו, ככל אדם שמותר לחלל עליו את השבת. אמנם אם הגנב בא על עסקי נפשות, כיון שהותר דמו בשעה שחותר, הוא נחשב כ'גברא קטילא' [–אדם שכבר נהרג], ואין מחללים את השבת בכדי להצילו.

הגמרא מביאה ברייתא הדורשת את המשך הפסוק של גנב הבא במחתרת: **תָּנוּ רַבָּנַן,** נאמר בדין גנב הבא במחתרת (שמות כב א), 'אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב **וְהוּכָּה וָמֵת',** ודרשו חכמים, ממה שנאמר **'וְהוּכָּה',** שהיא לשון סתמית, ולא נאמר 'והכהו', שדין זה שהותר דמו של הגנב נאמר **בְּכָל אָדָם,** והיינו, שכל הרואהו שבא במחתרת רשאי להורגו. ועוד דרשו חכמים ממה שנאמר בפסוק **'וָמֵת',** ולא התפרש בלשון הפסוק במה מיתתו, יש להוכיח שרשאי אתה להמית אותו **בְּכָל מִיתָה שֶׁאַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ.**

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – הברייתא מובנת במה שנצרכה לרבות מהפסוק **'וְהוּכָּה',** שהיתר הריגתו נאמר **בְּכָל אָדָם,** שהרי **אִיצְטְרִיךְ** – נצרך לנו לימוד לזה, משום שלולא הברייתא, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר שדווקא **בַּעַל הַבַּיִת הוּא** שרשאי להרוג את הגנב, מפני **דְּקִים** [**לֵיהּ**] **(לְהוֹ)** – שברור לו לגנב שיש חזקה **דְּאֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ עַל מָמוֹנוֹ,** ומחמת כן בא הגנב על דעת שאם יעמוד בעל הבית כנגדו, יהרגהו, ומשום כך הותר לבעל הבית להקדים ולהורגו, **אֲבָל** אדם **אַחֵר,** שלא היה בדעת הגנב להורגו, **לָא** הותר לו להקדים ולהרוג את הגנב, שהרי אינו מציל בכך את עצמו, **קָא מַשְׁמַע לָן דְּרוֹדֵף הוּא** הגנב אחר נפשו של בעל הבית, ומשום כך הותר דמו, **וַאֲפִילּוּ אַחֵר נַמִּי** – גם יכול להקדים ולהורגו בכדי להציל את בעל הבית. **אֶלָּא** מה שהוסיפה הברייתא לדרוש ממה שנאמר **'וָמֵת'** שאפשר להמית את הבא במחתרת **בְּכָל מִיתָה שֶׁאַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ,** יש להקשות, **לָמָּה לִי** – מדוע נצרכנו לדרשה זו, והלא **מְרוֹצֵחַ נָפְקָא** – אפשר ללמוד דין זה, **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר לגבי רוצח (במדבר לה כא) **'מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רוֹצֵחַ הוּא',** ודרשו חכמים, **אֵין לִי** להתיר להרוג את הרוצח, **אֶלָּא בַּמִּיתָה הָאֲמוּרָה בּוֹ,** כלומר בסייף, **וּמַנַּיִן שֶׁאִם אִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ בַּמִּיתָה הַכְּתוּבָה בּוֹ,** וכגון שכישף והעמיד את עצמו באויר, או שהנהר מפסיק בין הרוצח למי שרודף אחריו, **שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לַהֲמִיתוֹ בְּכָל מִיתָה שֶׁאַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ,** וכגון לזרוק עליו אבן או חץ ולהמיתו, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'מוֹת יוּמַת',** דהיינו שמותר להרוג את הרודף **מִכָּל מָקוֹם** – בכל אופן שהוא, בין במיתה האמורה בו ובין במיתה שאינה אמורה בו.

מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי הָתָם** – שונה הדבר שם ברציחה, שאין ללמוד ממנה דין זה, משום **דְּאָמַר קְרָא** – שנכפל לשון הפסוק ונכתב **'מוֹת יוּמַת',** ואפשר שדווקא במקום שיש ריבוי מותר להמית בכל מיתה האפשרית, אבל במקום שלא נכפל כן, אסור להמית אלא במיתה הראויה להמית בה.

שואלת הגמרא: **וְנִיגְמַר מִינֵּיהּ** – נלמד מרוצח לכל שאר חייבי מיתות, שאם אי אפשר להורגם במיתה הראויה להם, אפשר להורגם בכל מיתה שהיא. משיבה הגמרא: אין ללמוד מדין רוצח, **מִשּׁוּם דַּהֲוָה רוֹצֵחַ וְגוֹאֵל הַדָּם, שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד** – שני פסוקים הבאים ללמד דין אחד, **וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, אֵין מְלַמְּדִין** – אין למדים מהם לשאר מקומות שלא נתבאר במפורש כן, משום שאם נצרכה התורה ללמדנו דין זה בשתי מקומות, משמע שללא החזרה לא היינו למדים כן מעצמנו.

הגמרא דנה בגדר 'רודף' של הבא במחתרת: **תָּנוּ רַבָּנַן,** נאמר בפסוק לגבי גנב הבא במחתרת (שמות כב א), 'אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב' וגו', ולכאורה **אֵין לִי אֶלָּא** הבא **בַּמַּחְתֶּרֶת,** אבל גנב הבא דרך **גַּגּוֹ חֲצֵירוֹ וְקַרְפֵּיפוֹ** [–גינתו] של בעל הבית, **מַנַּיִן** שאף באופן זה הותר להורגו, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'יִמָּצֵא הַגַּנָּב', מִכָּל מָקוֹם** – בכל אופן שהוא, בין אם נמצא במחתרת ובין אם נמצא בגג או בחצר או בקרפף. שואלת הברייתא, **אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה מלמדנו הכתוב באומרו **'בַּמַּחְתֶּרֶת'.** משיבה הברייתא, הוזכרה בפסוק רק מחתרת, **מִפְּנֵי שֶׁרּוֹב גַּנָּבִים מְצוּיִין בַּמַּחְתֶּרֶת** – דרכם לבוא במחתרת בכדי שלא יראום אחרים.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: **תַּנְיָא אִידָךְ** – שנו חכמים בברייתא אחרת, נאמר בפסוק לגבי דין גנב הבא במחתרת (שם), 'אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב' וגו', ולכאורה **אֵין לִי אֶלָּא** הבא **בַּמַּחְתֶּרֶת,** אבל גנב הבא דרך **גַּגּוֹ חֲצֵירוֹ וְקַרְפֵּיפוֹ, מַנַּיִן** שהותר להורגו. משיבה הברייתא, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'יִמָּצֵא הַגַּנָּב' מִכָּל מָקוֹם** – בכל אופן שהוא. שואלת הברייתא, **אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'מַחְתֶּרֶת'.** משיבה הברייתא, הוזכרה בפסוק רק מחתרת, בכדי ללמדנו **שֶׁמַּחְתַּרְתּוֹ** – ביאתו של הגנב דרך המחתרת, שנעשית בטרחה ובמסירות נפש, **זוֹ הִיא הַתְּרָאָתוֹ** – היא כקבלת התראה על התרת דמו, ושוב אין צריך

המשך בעמוד קנה

משנה

משנתינו דנה באיזה אופנים יש להרוג אדם כדי למנוע ממנו לחטוא: **וְאֵלּוּ הֵן שֶׁמַּצִּילִין אוֹתָן** מן החטא **בְּנַפְשָׁן** – אף על ידי הריגתם, **הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, וְאַחַר הַזָּכָר** לאנסו במשכב זכור, **וְאַחַר הַנַּעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה** לאנסה, וכן ברודף אחר כל העריות שעונשן כרת או מיתת בית דין. **אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר בְּהֵמָה** לרבעה **וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת** – הרוצה לחלל שבת, **וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – הרוצה לעבוד עבודה זרה, וכל שכן בשאר העבירות, **אֵין מַצִּילִין אוֹתָן** מעשיית העבירה **בְּנַפְשָׁן.**

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, **מִנַּיִן לָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, שֶׁנִּיתָּן לְהַצִּילוֹ** מן העבירה, **בְּנַפְשׁוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא יט טז) **'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'** – אל תעמוד ותמנע מלהציל בראותך את חבירך עומד למות, ויש בידך להצילו.

מקשה הגמרא: **וְהָא לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא** – וכי פסוק זה נכתב להשמיענו דרשה זו, והלא, **הַאי** – פסוק זה **מִיבְּעֵי לֵיהּ** – נצרך הוא **לְכַדְתַּנְיָא, מִנַּיִן לְרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, אוֹ חַיָּה גּוֹרַרְתּוֹ, אוֹ לִסְטִין בָּאִין עָלָיו, שֶׁהוּא חַיָּיב לְהַצִּילוֹ** מהם, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם), **'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'.** ומאחר ופסוק זה נדרש לחייב בהצלה שאין בה הריגת אדם מישראל, אי אפשר ללמוד ממנו את חובת ההצלה על ידי הריגת אדם מישראל.

אומרת הגמרא: **אִין הָכִי נַמִּי** – אכן לא ניתן ללמוד מפסוק זה, **וְאֶלָּא הדין שניתן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ מִנְּלָן.** משיבה הגמרא: **אָתְיָא** – דין זה נלמד **בְּקַל וָחוֹמֶר מִנַּעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה, מַה נַּעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה, שֶׁלֹּא בָּא** הרודף **אֶלָּא לְפוּגְמָהּ** בבתוליה, ולביישה ולזלזלה, אך לא ליטול את נפשה, **אָמְרָה תּוֹרָה, שניתן לְהַצִּילָהּ** מן הרודף **בְּנַפְשׁוֹ, רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שחייב הרואה להצילו בנפשו. מקשה הגמרא על לימוד זה: **וְכִי עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין** – הלא הכלל הוא שלא ניתן ללמוד מקל וחומר להטיל עונש על אדם.

מביאה הגמרא לימוד אחר: **דְּבֵי רַבִּי תָּנָא** – בבית מדרשו של רבי שנו, **הֶקִּישָׁא הוּא** – יש ללמוד דין זה בהיקש, שנאמר בפרשת אונס נערה מאורסה (דברים כב כו), 'וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה' וגו', ולכאורה קשה **וְכִי מַה לָּמַדְנוּ מֵרוֹצֵחַ מֵעַתָּה** – לשם מה הביא הפסוק כאן את הדוגמא מרוצח ונרצח, וכי מן הנרצח הננו צריכים ללמוד שהנערה המאורסה אינה אשמה, והרי כבר כתב הפסוק לגבי הנערה עצמה 'ולנערה לא תעשה דבר', אלא **הָרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד** – שכתבתו התורה שם על מנת ללמוד מנערה לרוצח, וכך הוא הלימוד **מַקִּישׁ רוֹצֵחַ לְנַעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה, מַה נַּעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה ניתן לְהַצִּילָהּ** מיד הרודף **בְּנַפְשׁוֹ, אַף רוֹצֵחַ ניתן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ.**

מבררת הגמרא: **וְנַעֲרָה מְאוֹרָסָה גּוּפָהּ מְנָלָן** שניתן להצילה בנפש הרודף. משיבה הגמרא: **כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – כפי ששנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, **דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** נאמר לגבי נערה מאורסה (דברים כב כז) 'צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְּאוֹרָשָׂה **וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ',** ומדויק מכך, **הָא יֵשׁ מוֹשִׁיעַ לָהּ** – אבל אם יש אדם היכול להושיעה מיד האונס, צריך הוא להצילה **בְּכָל דָּבָר שֶׁיָּכוֹל לְהוֹשִׁיעַ** – ואף בהריגת הרודף.

גּוּפָא – נשוב לדברי הברייתא שהובאה לעיל, **מִנַּיִן לָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, אוֹ חַיָּה גּוֹרַרְתּוֹ, אוֹ לִסְטִין בָּאִין עָלָיו, שֶׁהוּא חַיָּיב לְהַצִּילוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא יט טז) **'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'.** מקשה הגמרא: **וְהָא מַהְכָּא נְפַקָּא** והרי **מֵהָתָם נְפַקָּא** – מפסוק אחר יש ללמדו, וכדרשת הברייתא, **אֲבָרַת גּוּפוֹ מִנַּיִן** – מהיכן יש ללמוד שכשם שחובה להשיב אבידה, כך יש חובה להשיב לאדם את גופו, וכגון במקרה שהוא בסכנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בפרשת אבידה (דברים כב ב), **'וַהֲשִׁבֹתוֹ לוֹ'** – עליך להשיב את גופו לעצמו. מתרצת הגמרא: **אִי מֵהָתָם** – אילו היינו לומדים רק מהפסוק 'והשבותו לו', **הָוָה אַמִינָא הָנֵי מִילֵּי בְּנַפְשֵׁיהּ** – הייתי אומר שמחויב להציל בעצמו, **אֲבָל מִיטְּרָח וּמִינָּר אַגּוּרֵי אֵימָא לָא** – אבל לטרוח ולשכור פועלים לצורך ההצלה אינו מחויב, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכן נכתב הפסוק 'לא תעמוד על דם רעך', להשמיענו שחייבים להציל גם כשהדבר כרוך בטרחת שכירת פועלים.

מביאה הגמרא ברייתא, המבררת מה הם דיני ההצלה בעריות: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **אֶחָד הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, וְאַחַר הַזָּכָר** לאנסו במשכב זכור, **וְאַחַר נַעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה** לאונסה, **וְאַחַר חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין** – עריות שעונשם במיתת בית דין, **וְאַחַר חַיָּבֵי כְּרֵיתוֹת** – עריות שעונשם בכרת, **מַצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשׁוֹ** של הרודף. אבל הרודף אחר עריות האסורות עליו רק בלאו, כגון **אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל** – כהן גדול הרודף אחר אלמנה לאונסה, וכן **גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, אֵין מַצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשׁוֹ.** וכן אם כבר **נֶעֱבְרָה בָּהּ** – בנרדפת זו, **עֲבֵירָה** של עריות, **אֵין מַצִּילִין אוֹתָהּ בְּנַפְשׁוֹ.** וכן אם **יֶשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ** באופן אחר בלא להרוג את הרודף, **אֵין מַצִּילִין אוֹתָהּ בְּנַפְשׁוֹ,** שאין להרוג את הרודף אלא כשאין דרך אחרת להציל את הנרדפת. **רַבִּי יְהוּדָה** חולק על רבנן, **וְאוֹמֵר, שאַף הָאוֹמֶרֶת** לרוצים להצילה **הַנִּיחוּ לוֹ** ואל תנסו להצילני, ואומרת כן כדי **שֶׁלֹּא יַהַרְגֻנָּהּ** בטרם ישיגוהו, אין מצילים אותה בנפשו.

מבררת הגמרא את מקורות הדינים שנאמרו בברייתא: **מָנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו דינים אלו. משיבה הגמרא: **אָמַר קְרָא** (דברים כב כו) 'וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר, אֵין לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת', ומאחר שנאמר כבר 'ולנערה לא תעשה דבר', מדוע נאמר שוב 'אין לנערה חטא מות', ומהיתור דורשת הגמרא, **'נַעַר'** – כפי הכתיב שבתורה, שמלת 'נערה' כתובה ללא ה"א בסופה, **זֶה זָכוּר** – זהו הרודף אחר זכר לאנסו במשכב זכור, **'נַעֲרָה'** – כפי הקרי, שהננו קוראים מילה זו בניקוד של נערה, **זוֹ נַעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה** הנרדפת על ידי האונס, **'חֵטְא'** הכתוב בהמשך הפסוק, **אֵלּוּ חַיָּבֵי כְּרֵיתוֹת** שבעריות, **'מָוֶת'** הכתוב בהמשך הפסוק, **אֵלּוּ חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין** שבעריות, ועל כל אלו נאמר 'ואין מושיע לה' וכפי שדרש לעיל תנא דבי רבי ישמעאל, שמשמע שיש להושיע בכל אופן שהוא ואפילו בנפש הרודף.

שואלת הגמרא: **כָּל הָנֵי לָמָּה לִי** – לשם מה הוצרך הפסוק לכתוב ריבוי נפרד לכל אחד מאלו. משיבה הגמרא: **צְרִיכִי** – כל הריבויים נצרכים, **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק **'נַעַר'** הייתי אומר שדין זה הוא רק בזכור, **מִשּׁוּם דְּלָאו אוֹרְחֵיהּ** – שאין דרך זכר להבעל, ובזיון גדול הוא לו, לכן התירה התורה להצילו בנפש הרודף, **אֲבָל נַעֲרָה דְּאוֹרְחָהּ** – שדרך אשה להבעל, **אֵימָא לָא** – הייתי אומר שאין היתר להצילה בנפשו. **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא נַעֲרָה** הייתי אומר שניתן להצילה בנפשו **מִשּׁוּם דְּקָא פָּגֵים לָהּ** – שפוגמה בבתוליה ומגנה אותה על בעלה, **אֲבָל נַעַר** הנרדף לצורך משכב זכור **דְּלָא קָא פָּגֵים לֵיהּ** – שאין אצלו פגם זה, **אֵימָא לָא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא הָנֵי** – ואילו היתה התורה מרבה זכור ונערה המאורסה בלבד,

מתני' ואלו שמצילין אותן. מן העבירה: **בנפשן.** ניתנו ליהרג לכל אדם כדי להצילן מן העבירה ומקראי נפקי: **אבל הרודף אחר בהמה.** לרבעה והרוצה לעבוד עבודה זרה ולחלל שבת וכל שכן שאר כריתות ומיתות ב"ד שאינן עריות דלא ניתן להצילו בנפשו אלא מדבר שהוא ערוה ויש בה קלון ופגם לנרדף כגון זכר ונערה המארוסה ומיהו רוצח בהדיא כתיב ביה והאי דנקט בהמה משום דדמיא לעריות ונקט נמי עבודה זרה משום דסד"א תיתי בק"ו בדלקמן ושבת נמי תיתי בגזירה שוה: **גמ' לא תעמוד.** לא תעמוד עצמך על דמו אלא הצילהו: **לפנמה.** לביישה ולזלזלה אמרה תורה נתנה להצילה בנפשו כדילפינן לקמן מואין מושיע לה: **מן הדין.** ק"ו: **הקישא הוא.** שהוקש רוצח לנערה המארוסה וכל היקש וגזירה שוה המופנת הרי הוא כמפורש במקרא ועונשין ממנו לפי שלא ניתנה למדרש מעצמו אבל מקל וחומר שאדם דן ק"ו מעצמו אע"פ שלא קבלו מרבו אין עונשין ממנו כדילפינן במכות (דף יד.): **וכי מה למדנו מרוצח.** כאן לפטור את האונס דקאמר ליה קרא אין לנערה חטא מות כי כאשר יקום איש דמשמע כי היכי דהתם אונס פטור הכי נמי פטורה אלא משמע שזה בא ללמד על הנערה ונמצא שנכתב כאן ללמד הימנה כלומר נמצא אף למד דמשום מילי אחריני איתקוש ותרוייהו ילפי מהדדי: **מה נערה המארסה ניתן להצילה.** מן העבירה בנפשו אף רוצח וכו' ואכתי ילפא נערה מרוצח שתהרג ואל תעבור כדלקמן ומיהו הכא לא אסיקנא במילתיה דר' דאגב גררא אתיא: **ומדקאמר אין מושיע.** מכלל דבעיא תשועה: **אבדת גופו.** כגון נטבע בנהר מניין שאתה מצווה על השבתו: **ת"ל והשבותו לו.** קרא יתירא הוא למדרש השב את גופו לעצמו: **הני מילי בנפשו.** אם זה הרואהו יכול להצילהו יצילהו: **קמ"ל.** לא תעמוד על דם רעך לא תעמוד על עצמך משמע אלא חזור על כל צדדין שלא יאבד דם רעך: חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד דעריות קאמר דאיכא עבירה ופגם ותנא דמתני' נמי הכי סבירא ליה מדלא קא מרמינן סתמא אסתמא ותנא הני והוא הדין לכל עריות: **אלמנה לכהן גדול.** כ"ג הרודף אלמנה לאונסה אע"פ שיש שם פגם דקא משוי לה חללה אין מצילין אותה בנפשו כדמפרש לקמן דחייבי לאוין אין ניתנין להציל בנפשם: **נעבדה בה עבירה.** כבר: **אין מצילין.** דהא אפגימה לה וקרא אפגימה קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות אחרות: **יש מושיע לה.** ע"י דבר אחר בלא הריגה אין הורגין אותו ברדיפתו שהרי כשישיגוהו יהיה לה מושיע: **האומרת.** למצילין הרודפין אחריו הניחו לו ואל תרדפו אחריו שלא יהרגנה קודם שתשיגוהו אף על פי דאנוסה היא ומיראה היא דקאמרה אין מצילין אותה וטעמא מפרש לקמן: **לנערה חטא מות.** אבולהו קאי אין מושיע לה וקרא יתירא הוא ולדרשה דהא כתיב ולנערה לא תעשה דבר: נער כתיב וקרינן נערה נדרש מקרא ונדרש מסורת נער להביא את הזכור נערה כמשמעו: **דלאו אורחיה.** ליבעל ואיכא בזיון ובשת גדול: **פגים לה.** בבתולין ומגנה על בעלה:

ומה נערה המארסה שלא בא וכו'. וא"ת ההוא פגם חמור מרוצח שזה בסקילה וזה בסייף לאו פירכא היא דהכא לא קפיד קרא אאיסורא אלא אפגימ' דהא נעבדה בה עבירה או שאין מקפדת על פגמה אין מצילין אותה בנפשו כדמוכח שמעתין ופשיטא דיש פגם גדול בנהרג מבנערה המארסה שנאנסה וא"ת ומנא לן דאפגימ' קפיד רחמנא דילמא אאיסורא קפיד מדאיצטריך למעוטי עובד עבודה זרה ומחלל שבת ובהמה ובקונטרס פי' לקמן דאפגימ' קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות אחרות ועוד י"ל דאין מושיע לה משמע דאבושתה קפיד קרא: **הרי** זה בא ללמד ונמצא למד. פירוש ונמצא אף למד דהא ללמד נמי אתא כדדרשינן לקמן מה רוצח יהרג ואל יעבור וכן בההוא דלעיל בפרק ד' מיתות (דף נד.) משכבי אשה מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה וקאמר הרי זה בא ללמד ונמצא למד והיינו נמי אף למד דהא ילפינן מיניה העראה בזכור בההיא שמעתין ולשמואל דמחייב אזכר בבן ג' שנים והא דאמר בריש פ"ב דחולין (דף כח.) גבי צבי ואיל הרי זה בא ללמד ונמצא למד מה פסולי המוקדשים בשחיטה התם נמי יש לפרש דאף למד קאמר דללמד אפסולי המוקדשין נמי קא אתי לפטור מן המתנות כדדרשינן בפ"ק דבכורות (דף טו.):

אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. ואם תאמר מוהוכה בכל אדם נפקא בדדרשינן לעיל (דף עב:) וי"ל דהתם רשות ואשמעינן קרא דאין לו דמים אבל הכא קמ"ל דחובה להציל:

להצילו בנפשו כו'. משמעות הלשון שמצילין הנרדף בנפשו של רודף אבל לא יתכן לפרש כן ברודף אחר הבהמה וכיוצא בה לפיכך נראה לפרש דמצילין את האדם מן העבירה בנפשו של עצמו אבל קשה מנערה המארוסה דקאמר שניתן להצילה בנפשו וא"ת וכיון דמהכא ילפינן דרוצח ניתן להצילו בנפשו למה לי קרא בטובע בנהר וחיה גוררתו השתא חברו הורג כדי להציל התם לא כ"ש ולא מסתבר למימר דחבירו הורג טפי לאפרושי מאיסורא אלא נראה דאי מהכא ה"א עשה קמ"ל התם דעובר בלאו דלא תעמוד על דם רעך:

תלמוד לומר והשבותו לו. הכא מוקי ליה לאבידת גופו ובפרק שני דבבא מציעא (דף כח:) מוקי ליה שלא יאביל עגל לעגלים התם דריש והשבותו והכא לו יתירא:

חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד. בעריות מיירי דומיא דנערה וא"ת תיפוק ליה מדאיתקוש כל עריות בפ' אחרי מות כדאמרינן בריש הבא על יבמתו (יבמות דף נד:) י"ל מדמעט בהמה ש"מ דלא מקשינן הכי מיהו קשה הא בהמה לא איתקש מדמיבעיא לן קרא לרבות העראה בבהמה בפרק ד' מיתות (לעיל דף נה.):

נער נערה. פירש בקונטרס נער כתיב וקרי נערה נדרש מקרא ומסורת ואף על גב דאמרינן בפרק אלו נערות (כתובות דף מ: ושם) גבי קנס כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע הכא הוי מצי למיכתב נערה דעל כרחיך לאו בקטנה איירי אלא בבת עונשין ועוד יש לפרש דטובא נערה כתיבי בפרשה ומיהו בסמוך משמע דמחד דריש דקאמר איידי דכתב נער כתב נמי נערה פירוש איידי דכתב נער למעוטי בהמה כתב נערה כלומר בפשטיה דקרא דעל כרחיך נערה קרינן דהא בנערה מישתעי:

משנה וְאֵלּוּ הֵן, שֶׁמַּצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשָׁן. הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהָרְגוֹ, וְאַחַר הַזָּכָר, וְאַחַר הַנַּעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה. אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר בְּהֵמָה, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֵין מַצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשָׁן: **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן, מִנַּיִן לְרוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהָרְגוֹ, שֶׁנִּיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא תַעֲמוֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'. וְהָא, לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא, הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ, לְכִדְתַנְיָא, מִנַּיִן לְרוֹאֶה אֶת חֲבֵירוֹ שֶׁהוּא טוֹבֵעַ בְּנָהָר, אוֹ חַיָּה גּוֹרַרְתּוֹ, אוֹ לִסְטִין בָּאִין עָלָיו, שֶׁהוּא חַיָּיב לְהַצִּילוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא תַעֲמוֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'. אִין, הָכִי נַמִּי. וְאֶלָּא, נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, מְנָלָן. אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר מִנַּעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה, מַה נַּעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה, שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא לְפוּגְמָהּ, אָמְרָה תּוֹרָה, נִיתָּן לְהַצִּילָהּ בְּנַפְשׁוֹ. רוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהָרְגוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְכִי עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין? דְּבֵי רַבִּי תָּנָא, הֶקֵּישָׁא הוּא, 'כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ'. וְכִי מַה לָּמַדְנוּ מֵרוֹצֵחַ מַעֲתָּה, הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד. מַקִּישׁ רוֹצֵחַ לְנַעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה, מַה נַּעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה נִיתָּן לְהַצִּילָהּ בְּנַפְשׁוֹ, אַף רוֹצֵחַ נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ. וְנַעֲרָה מְאוֹרָסָה גּוּפָהּ, מְנָלָן. כְּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, 'וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ', הָא יֵשׁ מוֹשִׁיעַ לָהּ, בְּכָל דָּבָר שֶׁיָּכוֹל לְהוֹשִׁיעַ. גּוּפָא, מַנַּיִן לְרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא טוֹבֵעַ בְּנָהָר, אוֹ חַיָּה גּוֹרַרְתּוֹ, אוֹ לִסְטִין בָּאִין עָלָיו, שֶׁהוּא חַיָּיב לְהַצִּילוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא תַעֲמוֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'. וְהָא, מֵהָכָא נָפְקָא? מֵהָתָם נָפְקָא, אֲבַדַּת גּוּפוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וַהֲשֵׁבוֹתוֹ לוֹ'. אִי מֵהָתָם, הָוָה אֲמִינָא, הָנֵי מִילֵּי בְּנַפְשֵׁיהּ. אֲבָל מִיטְּרָח וּמִיגַּר אֲגוּרֵי, אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן: תָּנוּ רַבָּנַן, אֶחָד הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהָרְגוֹ, וְאַחַר הַזָּכָר, וְאַחַר נַעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה, וְאַחַר חַיָּיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, וְאַחַר חַיָּיבֵי כְּרִיתוֹת, מַצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשׁוֹ. אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, אֵין מַצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשׁוֹ. נֶעֱבְדָה בָּהּ עֲבֵירָה, אֵין מַצִּילִין אוֹתָהּ בְּנַפְשׁוֹ. יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ, אֵין מַצִּילִין אוֹתָהּ בְּנַפְשׁוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף הָאוֹמֶרֶת הַנִּיחוּ לוֹ, שֶׁלֹּא יַהַרְגֶנָּה. מְנָא הָנֵי מִילֵּי, אָמַר קְרָא 'וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר, אֵין לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת', 'נַעַר', זֶה זָכוּר. 'נַעֲרָה', זוֹ נַעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה. 'חֵטְא', אֵלּוּ חַיָּיבֵי כְּרִיתוֹת. 'מָוֶת', אֵלּוּ חַיָּיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין. כָּל הָנֵי, לָמָּה לִי. צְרִיכִי, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא 'נַעַר', מִשּׁוּם דְּלָאו אוֹרְחֵיהּ. אֲבָל נַעֲרָה דְּאוֹרְחָהּ, אֵימָא לֹא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא 'נַעֲרָה', מִשּׁוּם דְּקָא פָּגֵים לָהּ. אֲבָל נַעַר דְּלָא קָא פָּגֵים לֵיהּ, אֵימָא לֹא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא הָנֵי,

משום דהאי לאו אורחיה והאי קא פגים לה. לאו פירכא גמורה היא דאיכא למימר אידך יוכיח וכי האי גוונא בפרק כיצד צולין (פסחים דף עז. ושם) גבי תמיד ופסח דדחו שבת וטומאה ולא יליף מינייהו שאר קרבנות צבור: **חד** למעוטי עובד ע"ז וחד כו'. אי לאו כתיב אלא חד הוה מוקמינן ליה למעוטי בהמה ושבת ותימה דבהמה ושבת היכי ממעט מחד וטפי היה נראה לומר דמחד ממעט ע"ז ושבת וא"ת ולמה לי קרא למעוטי שבת הא מציל גופיה קא מחלל שבת דחובל בחבירו ואיך יחלל שבת להציל חבירו מחילול שבת דאין זה מקלקל בחבורה דאיכא תקוני גברא כיון דמיחייב מיתה כדפריך באחד דיני ממונות (לעיל דף לה. ושם) וי"ל דמ"מ ס"ד דגזירת הכתוב כרבי אלעזר בר"ש: **חילול** חילול מע"ז. כל הני דלקמן בפרק הנשרפין (דף פג.) דכתיב בהו חילול לא גמרינן מע"ז אלא שבת דשבת וע"ז כתיב בהו חילול במקום מיתה:

ממונא לא משלם עד גמר ביאה. פי' בקונטרס שהוא מוציא בתוליה וקשה דבלא השרת בתולים נמי משלם קנס כדאמר בפ"ק דקדושין (דף ט:) באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה רבי אומר הראשון בסקילה וכולן בחנק ואמרינן מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי ובפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נט. ושם) מוקמינן ולו תהיה לאשה באשה הראויה לו פרט לאלמנה לכהן גדול בבא עליה שלא כדרכה אלא הכא היינו טעמא דלא משלם אתחילת ביאה משום דקם ליה בדרבה מיניה הלכך לא משלם הכא עד גמר ביאה אבל בעלמא משלם קנס משעת העראה וי"מ דלא אתרבאי העראה כגמר ביאה [אלא] לענין עריות וחייבי לאוין ועשה ויבמה ואשה לבעלה בפ' הבא על יבמתו (שם ד' נה.) אבל לענין קנס לא איתרבאי וא"ת על כרחיך למ"ד העראה זו הכנסת העטרה אי אהעראה לא מיחייב הא בגמר ביאה לאו בתולה היא הא לאו פירכא היא דאהכי חייב רחמנא תדע מדלא ילפינן העראה מנערה המאורסה דאי אהעראה פטור בגמר ביאה היכי מחייב הא לאו בתולה היא אלא בהכי חייב רחמנא ומיהו בירושלמי דכתובות משמע דאהעראה משלם קנס דאמרינן הערו בה עשרה ועדיין היא בתולה כולהו משלמין קנס:

במניחתו שלא יהרגנה ורבי יהודה היא. לא לגמרי כוותיה דהא קתני נערה אין קטנה לא ולרבי יהודה אפילו קטנה כדמוכח בפרק אלו נערות (כתובות כט. ושם):

במפותה ודברי הכל. תימה היכי מוקמ' במפותה הא קתני סיפא אשת אחיו דיש לה קנס ועל כרחיך בנתארסה ונתגרשה דאי בעודה תחתיו חייבי מיתות פטורין כדתנן התם ונערה שנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה כדקתני ר' עקיבא בסיפא ואי במפותה הרי מחלה כדמוכח בפ' אלו נערות (שם ד' לב.) דמוקי מתני' דאלו הן הלוקין ביתומה ומפותה וכ"ת דאתיא כרבי עקיבא דברייתא דאמר נערה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לאביה הא קתני סיפא הבא על בתו פטור משום דמתחייב בנפשו ובנתארסה ונתגרשה איירי ואי דאב תיפוק ליה דאפילו בא עליה אחר קנסה לאביה ואין לומר דאיצטריך היכא דלא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה דמה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו ונראה לפרש דלעולם לעצמה ואפילו במפותה מיחייב אי אמרה בשעה שבא עליה שאינה מוחלת הקנס מיהו בירושלמי פריך לה ומשני כגון שלא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב אבל יש להוכיח דעל כרחיך מתניתין לא מתוקמא כר' עקיבא דברייתא דהא רב פפא אית ליה התם באלו נערות (ד' לד:) חידוש הוא שחידשה תורה בקנס כו' והש"ס קאמר התם (ד' לח:) דמאן דאית ליה חידוש כו' על כרחך סבר לה כרבי עקיבא דמתני' ובירושלמי בפרק אלו נערות אמתניתין דיתומה שנתארסה ונתגרשה איכא פלוגתא דאמוראי דאיכא למאן דאמר המפתה פטור בבשת ופגם אבל קנס אינה יכולה למחול ואיכא לאוקמי רב פפא דהכא כי ההוא ומאן דאמר התם פטור מן הכל סבר כאידך שינויא דהכא:

משום דהאי לאו אורחיה הוא, והא קא פגים לה. אבל שאר עריות, דאורחייהו ולא נפיש פיגמייהו, איבא לא, כתב רחמנא 'חטא'. ואי כתב רחמנא 'חטא', הוה אמינא, אפילו חייבי לאוין, כתב רחמנא 'מות'. ואי כתב רחמנא 'מות', הוה אמינא, חייבי מיתות בית דין, אין. חייבי כריתות, לא. כתב רחמנא 'חטא'. ולכתוב רחמנא 'חטא מות', ולא בעי 'נער' ו'נערה'. אין, הכי נמי. ואלא 'נער' 'נערה', חד למעוטי עובד עבודת כוכבים, וחד למעוטי בהמה ושבת. ולרבי שמעון בן יוחי, דאמר עובד עבודת כוכבים ניתן להצילו בנפשו, למה לי. חד למעוטי בהמה, וחד למעוטי שבת. סלקא דעתך אמינא, תיתי שבת מ'חילול' 'חילול' מעבודת כוכבים. ולרבי אלעזר ברבי שמעון, דאמר מחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו, דאתיא שבת מ'חילול' 'חילול' מעבודת כוכבים, מאי איכא למימר. חד מיעוט למעוטי בהמה, ואידך, איידי דכתב רחמנא נער, כתב נמי נערה: רבי יהודה אומר, אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה: במאי קמיפלגי, אמר רבא, במקפדת על פיגמה ומניחתו שלא יהרגנה. רבנן סברי, אפיגמה קפיד רחמנא, והרי מקפדת על פיגמה. ורבי יהודה, האי דקאמר רחמנא קטליה, משום דמסרה נפשה לקטלא. הא, לא מסרה נפשה לקטלא. אמר ליה רב פפא לאביי, אלמנה לכהן גדול, נמי קא פגים לה. אמר ליה, אפיגמה רבה, קפיד רחמנא. אפיגמה זוטא, לא קפיד רחמנא: 'חטא' אלו חייבי כריתות: ורמינהו, 'ואלו נערות שייש להן קנס, הבא על אחותו. אמרוה רבנן קמיה דרב חסדא, משעת העראה דפגמה, איפטר ליה מקטלא. ממונא לא משלם, עד גמר ביאה. הניחא למאן דאמר, העראה זו נשיקה. אלא למאן דאמר, העראה זו הכנסת עטרה, מאי איכא למימר. אלא אמר רב חסדא, כגון שבא עליה שלא כדרכה, וחזר ובא עליה כדרכה. רבא אמר, במניחתו שלא יהרגנה, ורבי יהודה היא.

רב

דאורחייהו. בבעילות: **ולא נפיש פגמייהו.** בארוסה שחביבה ויעלת חן על הארוס ועכשיו מתגנה עליו אבל שאר עריות פנויות בתולות לא מפגמי כולי האי וכן נשואות בעולות לא מפגמי כולי האי כמו ארוסה: **ונכתב חטא מות.** דאתרבו לה כריתות ומיתות ב"ד ולא בעי נער ונערה שהרי הן בכלל: **חד למעוטי עבודה זרה.** דסד"א תיתי בק"ו כדלקמן: **וחד למעוטי בהמה.** משום דדמי לעריות ושבת כדי נקטיה ואגב גררא איידי דתנן במתני' מיהו קרא לא בעי למעוטי דכיון דאמעיטא עבודה זרה מהיכא תיתי שבת הא לא סלקא דעתין לאתויי אלא בחילול חילול מעבודה זרה כדלקמן דרבי שמעון לקמן הוא (דף עד:): **איידי דכתב נער.** להביא את הזכור כתב נערה כלומר כפשטיה דקרא דעל כרחיה נערה קרינא ביה דהא בנערה משתעי ולנערה לא תעשה דבר: **במקפדת על פגמה.** דאי בשאינה מקפדת לא קאמרי רבנן למקטליה משום עבירה דלא חמיר מעבודה זרה ושבת: **אפגמה קפיד רחמנא.** מדלא כתיב בהאי קרא אלא מידי דפגמה שמע מינה אפגמה קפיד: **דמסרה נפשה לקטלא.** שיש צנועות שמוסרין עצמן למות שיהרגנה ולא תבעל לו ואמרה תורה הציל דמה ודמו: **הא קא פגים לה.** ואי טעמא דקרא משום פגימה היא אמאי אמעיטו חייבי לאוין ואדרבנן קא פריך דאמרי טעמא משום פגמה הוא: **אפגמה רבה.** כגון עריות דכריתות שהן חמורות והויא חרפתה מרובה שהולד ממזר ונעשית זונה בבעילתו אבל כהן גדול באלמנה אינה נעשית זונה אלא חללה: **הבא על אחותו.** כלומר אפילו בא על אחותו דלא קרינא בה ולו תהיה לאשה אפילו הכי קרינא בה ונתן האיש השוכב עמה דאתרבי מקראי בכתובות (דף כט:) ואע"ג דחייב כרת לא מפטר מתשלומין ואי ניתן להצילה בנפשו אמאי משלם הרי מיתה ותשלומין יש כאן ואע"ג דלא אקטול פטור מתשלומין דכקיימא לן (שם ד' לה.) בכל חייבי מיתות בית דין שוגגין דנפקא לן מדתניא דבי חזקיה מה מכה בהמה לא חלקת בה כו' אף מכה אדם לא תחלוק בו וכו': **משעת העראה.** קרי ליה נבעלה ואפגימה במקצת ושוב אין מציל אותה מגמר ביאה בנפשו וקנסא לא מיחייבי אלא משום גמר ביאה שהוא מוציא בתולי' והאי גמר ביאה לאו דווקא ביאת המירוק שהיא מזריע דקרא אבתולים קפיד דכתיב (דברים כב) נערה בתולה אשר לא אורסה אלא גמר ביאה דהכא הכנסת עטרה היא: **הניחא למאן דאמר.** ביבמות (ד' נה:) הערא דהויא כבעילה היינו נשיקת אבר איכא לאוקומה דפגימה היא דמיקרי בעולה ועדיין בתוליה לא יצאו לאיחויביה קנסא דחמשים: **אלא למאן דאמר העראה.** שעשה הכתוב בכל התורה כבעילה זו הכנסת עטרה וגמר ביאה כגון דשפחה חרופה דכתיב בה שכבת זרע (ויקרא יט) היינו ביאת המירוק אין כאן הערא' פגם בלא הוצאת בתולים ונמצאו מיתה דניתן להציל ותשלומין באין כאחד: **שבא עליה.** הוא או אחר כבר שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה דלא ניתן בביאה זו להצילה בנפשו שכבר נפגמה: **ר"י היא.** דאמר לא ניתן להצילו בנפשו:

רב

הייתי אומר שדווקא בהם התירה התורה להציל בנפש, **מִשּׁוּם דְּהַאי** – זכר, **לָאו אוֹרְחֵיהּ הוּא** – אין דרכו בבעילה, **וְהָא** – נערה המאורסה, **קָא פָּגֵים לָהּ** – פוגמה בבעילתו, **אֲבָל שְׁאָר עֲרָיוֹת, דְּאוֹרְחַיְיהוּ** – שדרכן בבעילה ועומדות לכך, **וְלָא נָפֵישׁ פִּיגְמַיְיהוּ** – ואין פגמן גדול כנערה המאורסה שחביבה על ארוסה ועתה מתגנה בכך, **אֵימָא לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא 'חֲטָא'** ללמד על כל העריות. **וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא 'חֲטָא'** ולא כתב 'מות', **הָוָה אֲמִינָא** – הייתי אומר **שֶׁאֲפִילּוּ** בעריות שהן מחַיְיבֵי **לָאוִין**, כגון אלמנה לכהן גדול, ניתן להציל בנפש, **כְּתַב רַחֲמָנָא 'מָוֶת'**, ללמד שההיתר הוא דווקא ב'חטא' שיש בו שום מיתה ולא בחייבי לאוין. **וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא 'מָוֶת'** ולא כתב 'חטא', **הָוָה אֲמִינָא חַיָּיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין אִין, חַיָּיבֵי כְּרֵיתוֹת לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא 'חֲטָא'**, ללמד גם על חייבי כריתות.

שואלת הגמרא: **וְלִכְתּוֹב** רַחֲמָנָא – שתכתוב התורה רק **'חֲטָא מָוֶת' וְלָא בָּעֵי 'נַעַר' וְ'נַעֲרָה'**, כיון שמ'חטא מות' יש ללמוד לכל חייבי כריתות ומיתות בית דין, ובכללם נערה המאורסה וזכר. אומרת הגמרא: **אֵין הָכִי נַמִּי** – אכן מ'חטא מות' לומדים הכל, **וְאֶלָּא** אם כן, מה נדרוש ממילת **'נַעַר'** ומקריאתה **'נַעֲרָה'**, **חַד לְמַעוּטֵי עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – ייתור אחד נכתב כדי למעט שאין להציל בנפש את הרוצה לעבוד עבודה זרה, **וְחַד לְמַעוּטֵי בְּהֵמָה** – וייתור אחד בא למעט את הרודף אחר בהמה לרבעה, וכן את הרוצה לחלל שַׁבָּת שלא ניתן להצילם בנפשם.

ממשיכה הגמרא ושואלת: **וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, דְּאָמַר** (לקמן עד.) **עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ**, אם כן **לָמָּה לִי** שני מיעוטים. משיבה הגמרא: **חַד לְמַעוּטֵי בְּהֵמָה, וְחַד לְמַעוּטֵי שַׁבָּת, שִׁכְלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר, **תֵּיתֵי שַׁבָּת מִ'חִילּוּל'** 'חִילּוּל' **מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – שיש ללמוד את דין המחלל שבת בגזירה שוה מעובד עבודה זרה ממילת 'חילול' הכתובה בשניהם, שכשם שיש להרוג את ההולך לעבוד עבודת כוכבים לדעת רבי שמעון בר יוחאי, כך יש להרוג את ההולך לחלל את השבת, לכן משמיעה לנו התורה [במיעוט] שאין להצילו מחילול שבת בנפשו.

שואלת עוד הגמרא: **וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר** (לקמן עד.) שגם **הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ**, ומקורו לדין זה, הוא משום **דְּאָתְיָא שַׁבָּת** – שנלמדת שבת **מִ'חִילּוּל'** 'חִילּוּל' **מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך נבאר את ייתור הפסוקים. משיבה הגמרא: **חַד מִיעוּט לְמַעוּטֵי בְּהֵמָה, וְאִידָךְ, אַיְּדֵי דְּכְתַב רַחֲמָנָא נַעַר כְּתַב נַמִּי נַעֲרָה** – אגב שכתבה התורה 'נער' למעט בהמה, הוצרכה גם למסורת שקוראים את זה 'נערה', משום שהפרשה עוסקת בנערה, ולעולם ממעטים רק דבר אחד.

שנינו בברייתא: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף הָאוֹמֶרֶת הַנִּיחוּ לוֹ שֶׁלֹּא יַהַרְגֶנָּה**, אין מצילים אותה בנפשו. מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – באיזה מקרה נחלקו רבנן ורבי יהודה, ומהי סברת מחלוקתם.

משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא**, מחלוקתם היא **בְּאופן שהנערה מַקְפֶּדֶת עַל פִּיגְמָהּ** ואינה מזנה עמו מרצונה, **וּבכל זאת מַנִּיחָתוֹ** לעשות רצונו, כדי **שֶׁלֹּא יַהַרְגֶנָּה**, אם יראה שלא מניחים לו לעשות רצונו. וסברת מחלוקתם היא, **שֶׁרַבָּנַן סָבְרִי, אַפִּיגְמָהּ קָפִיד רַחֲמָנָא** – הטעם שהותר להרוג את הרודף הוא מחמת פגם הנערה, **וְהָרֵי** גם זו **מַקְפֶּדֶת עַל פִּיגְמָהּ**, ויש להצילה בנפשו, **וְרַבִּי יְהוּדָה** סובר, **הַאי דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא קְטָלֵיהּ** – מה שאמרה התורה להורגו הוא **מִשּׁוּם דְּמַסְרָה נַפְשָׁהּ לִקְטָלָא** – שחששה התורה שהנערה תעמוד על נפשה שלא יבעלנה, ותמסור עצמה למות על כך, והתירה להקדים ולהרגו על מנת שלא יהרגנה, **וְהָא** – ונערה זו, הרי **לֹא מַסְרָה נַפְשָׁהּ לִקְטָלָא**, וכיון שאומרת שאין בכוונתה למסור את נפשה, לפיכך אין היתר להצילה בנפשו.

רב פפא מקשה על שיטת רבנן: **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָא לְאַבָּיֵי, אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, נַמִּי קָא פָּגֵים לָהּ** – גם נפגמת, שנעשית חללה בביאתו, ולא הותר להצילה בנפשו. **אָמַר לֵיהּ** – השיב לו אביי, **אַפִּיגְמָהּ רַבָּה קָפִיד רַחֲמָנָא** – על פגם גדול, כגון עריות החמורות שחיובם בכרת, וחרפתם מרובה שולדה ממזר ונעשית זונה, הקפידה התורה עד כדי התרת דם הרודף, **אַפִּיגְמָהּ זוּטָא, לָא קָפִיד רַחֲמָנָא** – אבל על פגם קטן, שאינה נעשית זונה אלא רק חללה לא הקפידה התורה, ולא התירה להרוג על כך את הרודף.

דרשה הגמרא לעיל (ע"א), **'חֲטָא' אֵלּוּ חַיָּיבֵי כְּרֵיתוֹת**, שמצילין אותן בנפשם. **וּרְמִינְהוּ** – וקשה על דין זה ממה ששנינו בכתובות (כט.), **'וְאֵלּוּ נַעֲרוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן קְנָס, הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ'**, ולכאורה הלא אחותו היא בחיוב כרת, ואם הותר להרוג את הרודף אחר חייבי כריתות, אם כן נמצא שבשעת רדיפתו לאונסה הוא מחויב מיתה, והדין הוא שלא מחייבים אדם במיתה ובתשלומים, ומדוע יש חיוב קנס באונס את אחותו.

מתרצת הגמרא: **אַמְרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא** – אמרו חכמי הישיבה בפני רב חסדא, **מִשְּׁעַת הַעֲרָאָה** [–תחילת הביאה] **דְּפִגְמָהּ** – שאז היא נפגמת **אִיפְּטַר לֵיהּ מִקְטָלָא** – נפטר מחיוב המיתה, כלומר ששוב אין רשות להורגו, כמו ששנינו בברייתא לעיל (ע"א) שאחר שנעבדה בה עבירה אסור להורגו, ואילו **מָמוֹנָא לָא מְשַׁלֵּם עַד גְּמַר בִּיאָה** – חיוב הקנס אינו חל עד גמר הביאה, כשמשיר בתוליה, ואם כן נמצא שאין זה נחשב ששני החיובים באים עליו כאחד, ובאופן זה לא חל הכלל של 'קים ליה בדרבה מיניה'.

ממשיכה הגמרא להתקשות: **הָנִיחָא** – תירוץ זה מובן **לְמַאן דְּאָמַר הַעֲרָאָה זוֹ נְשִׂיקָה** – נשיקת האבר, שלכן מיד בתחילת הביאה נחשב שבא עליה ופגמה ויותר אין עליו חיוב מיתה, ואילו חיוב הקנס לא חל עד שעת הכנסת העטרה שאז משיר בתוליה, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר הַעֲרָאָה זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה**, וקודם לכן עדיין לא נחשב שבא עליה ועדיין יש דין להורגו כדי שלא ימשיך, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – כיצד ניישב את הדין המבואר כאן שחייבי כריתות מותר להצילם בנפשם, עם המשנה בכתובות, הלא נמצא שמשיר בתוליה בשעה שמחויב מיתה, ויש לומר בו 'קים ליה בדרבה מינה' ולפוטרו מקנס.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא**, במשנה בכתובות מדובר **כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ** קודם לכן **שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ**, ובכך נפגמה, ומעתה אין היתר להצילה בנפש הרודף, **וְחָזַר וּבָא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ**, ועל ביאה זו מתחייב קנס לפי שעדיין היא בתולה.

תירוץ נוסף: **רָבָא אָמַר**, במשנה בכתובות מדובר **בְּמַנִּיחָתוֹ** לבועלה, על מנת **שֶׁלֹּא יַהַרְגֶנָּה**, והמשנה שם כדעת **רַבִּי יְהוּדָה הִיא**, הסובר לעיל (ע"א) שבאומרת 'הניחו לו' אין מצילים אותה בנפשו, ולפיכך אין עליו חיוב מיתה ואפשר לחייבו בקנס.

תירוץ נוסף: **רַב פָּפָא אָמַר,** במשנה בכתובות מדובר **בִּמְפוּתָּה** – שמסכימה להיבעל, שיש לה קנס, אבל אין מצילים אותה בנפשו, **וְדִבְרֵי הַכֹּל** – ואין צורך להעמידה כדעת יחידה.

תירוץ נוסף: **אַבָּיֵי אָמַר,** אין צורך להעמיד במפותה, אלא מדובר באנוסה **בְּאופן שֶׁיָּכוֹל לְהַצִּיל בְּאֶחָד מֵאַבְרָיו** של הרודף, **וְרַבִּי יוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל הִיא,** האוסר במקרה כזה להרוג את הרודף, ולפיכך אין קים ליה בדרבה מיניה, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל אוֹמֵר, רוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהוֹרְגוֹ, וְיָכוֹל לְהַצִּילוֹ בְּאֶחָד מֵאַבְרָיו וְלֹא הִצִּיל** אלא הרגו, הרי המציל **נֶהֱרָג עָלָיו** – נהרג על הריגת הרודף, כדין רוצח.

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** דְּרַבִּי יוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** (שמות כא כב) 'וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים (יַחְדָּו) וְנִגְּפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה', דהיינו, אם פגע אחד מהם באשה מעוברת והפיל ולדותיה, חייב לשלם לבעלה את דמי הולדות, **וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בְּמַצּוּת שֶׁבְּמִיתָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר** – שמדובר כשרצה המכה להרוג את חבירו, **דִּכְתִיב** בפסוק הבא 'וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ' – שאם מתה האשה נהרג על רציחתה, ואם לא היה מתכוין להריגה כלשהי אלא הכל היה בשגגה, לא היה נהרג על הריגת האשה. חוזרת הגמרא להוכיח את דינו של רבי יונתן בן שאול: **וְאַפִּילּוּ הָכִי** – שכוונתו היתה להרוג **אָמַר רַחֲמָנָא** 'וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ' בממון, **אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר אם נאמר שכאשר **יָכוֹל לְהַצִּיל בְּאֶחָד מֵאַבְרָיו לֹא נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, הֵיינוּ דְּמַשְׁכַּחַת לָהּ דְּיֵעָנֵשׁ** – ניתן למצוא אופן שיתחייב לשלם דמי ולדות אף שהתכוין ורדף אחר חבירו להורגו, **כְּגוֹן שֶׁיָּכוֹל לְהַצִּיל בְּאֶחָד מֵאַבְרָיו, אֶלָּא אִי אָמְרַת** – אבל אם תאמר שכאשר **יָכוֹל לְהַצִּיל בְּאֶחָד מֵאַבְרָיו נָמֵי נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ,** וגם במקרה כזה דינו כחייב מיתה, **הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ דְּיֵעָנֵשׁ** – איך אפשר למצוא אופן שיתחייב הרודף בדמי ולדות, והרי חייב מיתה הוא, וקים ליה בדרבה מיניה.

דוחה הגמרא: **דִּילְמָא שָׁאנֵי הָכָא** – שמא כאן זה שונה משום **דְּמִיתָה לָזֶה וְתַשְׁלוּמִין לָזֶה** – שהמיתה מחמת חבירו, והממון מחמת בעל האשה, ובאופן זה לא נאמר פטור קים ליה בדרבה מיניה, ואין הכרח להעמיד שלא היה לו דין רודף משום שהיה אפשר להציל באחד מאבריו.

אומרת הגמרא שלא ניתן לחלק כן: **לֹא שְׁנָא** – אין חילוק אם המיתה והתשלומין לאחד או לשנים, ובכל אופן יש את הפטור של קים ליה בדרבה מיניה. וראיה לכך, **דְּאָמַר רָבָא, רוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ, וְשִׁיבֵּר אֶת הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁל נִרְדָּף וּבֵין שֶׁל כָּל אָדָם, פָּטוּר** על הכלים, **מַאי טַעְמָא,** מפני **שֶׁמִּתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ הוּא** – שבשעת רדיפתו היה מותר להורגו, ואי אפשר לחייבו ממון באותה שעה משום קים ליה בדרבה מיניה. והלא שם המיתה מחמת הנרדף, והממון מחמת בעל הכלי, ומוכח שדין קים ליה בדרבה מיניה נאמר גם במיתה לזה ותשלומין לזה, ושוב ניתן להוכיח כשיטת רבי יונתן בן שאול מחיוב דמי הולדות שמתחייב הנוגף.

מביאה הגמרא את המשך דבריו של רבא: **וְנִרְדָּף שֶׁשִּׁיבֵּר** תוך כדי בריחה **אֶת הַכֵּלִים שֶׁל הָרוֹדֵף פָּטוּר,** ואם שיבר את כליו **שֶׁל כָּל אָדָם חַיָּיב.** מבאר רבא: **שֶׁל רוֹדֵף פָּטוּר,** משום **שֶׁלֹּא יָהֵא מְמוֹנוֹ** של הרודף **חָבִיב עָלָיו מִגּוּפוֹ,** ואם הותר לנרדף לפגוע בגופו של הרודף כדי להציל עצמו, כל שכן שמותר לפגוע בממונו לצורך ההצלה, והרי כאן שברם תוך כדי שברח להציל עצמו, אבל **שֶׁל כָּל אָדָם חַיָּיב,** מפני **שֶׁמַּצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵירוֹ,** והעושה כן חייב לשלם.

ממשיך רבא בדין נוסף: **וְרוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר רוֹדֵף** על מנת **לְהַצִּילוֹ** – להציל את הנרדף מידו, **וְשִׁיבֵּר אֶת הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁל רוֹדֵף, בֵּין שֶׁל נִרְדָּף, בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם, פָּטוּר.** והלכה זו, שבכליו של כל אדם פטור, **לֹא מִן הַדִּין** היא, אלא מתקנת חכמים, **שֶׁאִם אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן נִמְצָא אֵין לְךָ כָּל אָדָם שֶׁמַּצִּיל אֶת חֲבֵירוֹ מִיַּד הָרוֹדֵף,** כלומר לא כל אדם ילך ויציל לפי שיש אדם שמתיירא להפסיד ממונו ויפרוש מההצלה, אבל עכשיו שתיקנו שפטור, כל אדם ילך להציל.

שנינו במשנה: **אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר בְּהֵמָה** והמחלל את השבת והעובד עבודת כוכבים אין מצילין אותן בנפשן. הגמרא מביאה תנאים החולקים על המשנה: **תַּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ.** והמקור לכך, **מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמָה** הרוצה לעשות **פְּגָם בְּהֶדְיוֹט,** כגון רודף אחר חבירו להורגו, **נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ,** העושה **פְּגָם גָּבוֹהַּ,** שעובד עבודה זרה וכופר בעיקר, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן.**

מקשה הגמרא: **וְכִי עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין** – הלא הכלל הוא שלא ניתן ללמוד מקל וחומר להטיל עונש על אדם. מתרצת הגמרא: **קָא סָבַר** – רבי שמעון בר יוחאי חולק על כלל זה, וסובר **שֶׁעוֹנְשִׁין מִן הַדִּין,** ועל כן חולק הוא על המשנה בדין רודף אחר עבודה זרה.

תַּנְיָא בברייתא נוספת, **רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** חולק על המשנה **וְאוֹמֵר, הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ.** והמקור לדין זה, מפני **שֶׁסָּבַר לָהּ כַּאֲבוּהּ** – כאביו רבי שמעון בר יוחאי **דְּאָמַר עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין,** ולכן יש להציל בעובד עבודה זרה, **וְאָתְיָא שַׁבָּת** – ושבת נלמדת **בְּגְזֵירָה שָׁוָה** 'חִילּוּל' 'חִילּוּל' **מַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.**

הגמרא דנה באלו עבירות חובה על האדם למסור עצמו למות, על מנת שלא להכשל בהן: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, נִימְנוּ וְגָמְרוּ** התנאים שהתאספו **בַּעֲלִיַּת בֵּית נִתְזָה שִׁבְלוּד,** שכָּל **עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אִם אוֹמְרִין לְאָדָם עֲבוֹר וְאַל תֵּהָרֵג** – שאם לא תעבור נהרוג אותך, **יַעֲבוֹר וְאַל יֵהָרֵג, חוּץ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְגִילּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים,** שבהן יהרג ואל יעבור.

מקשה הגמרא: **וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לֹא** – וכי בעבודת כוכבים אין הדין שיעבור ולא יהרג, **וְהָא תַּנְיָא** בברייתא **אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִנַּיִן שֶׁאִם אָמְרוּ לוֹ לְאָדָם עֲבוֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאַל תֵּהָרֵג, מִנַּיִן שֶׁיַּעֲבוֹד וְאַל יֵהָרֵג, תַּלְמוּד לוֹמַר** ביצווי על קיום המצוות (ויקרא יח ה) 'וָחַי בָּהֶם', ונדרש, **וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. יָכוֹל אֲפִילּוּ בִּפְרֶהֶסְיָא** – האם יעבור גם בפני רבים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם כב לב) 'וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי', שכאשר יש בעבירה משום חילול השם, דהיינו שהיא בפרהסיא, חייבים למסור נפש ולקדש את השם. ומבואר, שבצינעא אין על האדם למסור נפש אפילו בעבודה זרה.

מתרצת הגמרא: **אִינְהוּ דְּאַמּוּר** – החכמים שהתאספו בלוד סברו לענין עבודה זרה **כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** דְּתַנְיָא בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** נאמר (דברים ו ה), 'וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ', שהוא ציווי שלא להמיר את עבודת ה' בעבודה זרה, ולכאורה, **אִם נֶאֱמַר בְּכָל נַפְשְׁךָ,** דהיינו שצריך למסור עצמו למיתה כדי לא לעבוד עבודה זרה, **לָמָּה נֶאֱמַר** גם **בְּכָל מְאֹדֶךָ** שצריך למסור כל ממונו כדי לא לעבוד עבודה זרה, **וְכַן** קשה להיפך, **שאם נֶאֱמַר בְּכָל מְאֹדֶךָ, לָמָּה נֶאֱמַר** גם **בְּכָל נַפְשְׁךָ,** שהיה מן הראוי שתכתוב התורה את הדבר החביב יותר לאדם, והשני יהיה נלמד ממנו בקל וחומר, אלא טעם הזכרת שניהם היא, משום **שאם יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁגּוּפוֹ חָבִיב עָלָיו** יותר **מִמָּמוֹנוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר בְּכָל נַפְשְׁךָ,** שימסור את הנפש ולא יעבוד עבודה זרה, **וְאִם יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמָּמוֹנוֹ חָבִיב עָלָיו** יותר **מִגּוּפוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר בְּכָל מְאֹדֶךָ,** שיאבד ממונו ולא יעבוד עבודה זרה. נמצא שרבי אליעזר סובר שיש למסור את הנפש ולא לעבוד עבודת כוכבים, וכשיטתו סברו החכמים בבית נתזה בלוד.

ולענין **גִּילּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים** סברו חכמי בית נתזה **כְּדְרַבִּי, דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אוֹמֵר,** נאמר בפרשת אונס נערה מאורסה (דברים כב כו), 'כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה', ולכאורה קשה, **וְכִי מַה לָּמַדְנוּ מֵרוֹצֵחַ מֵעַתָּה** – לשם מה הביא הפסוק כאן את הדוגמא מרוצח ונרצח, וכי מן הנרצח הננו צריכים ללמוד שהנערה המאורסה אינה אשמה, והרי כבר כתב הפסוק לגבי הנערה עצמה 'ולנערה לא תעשה דבר', אלא **הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד** – שכתבתו התורה שם על מנת ללמוד מנערה לרוצח, וכך הוא הלימוד, **מַקִּישׁ רוֹצֵחַ לְנַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה,** על מנת ללמוד הימנה, **מַה נַּעֲרָה הַמְאוֹרָסָה נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, אַף**

המשך בעמוד קלז

רב פפא אמר. הא דקתני אחותו יש לה קנס במפותה קאמר דבת קנסא נמי היא ולהצילה לא ניתן דהא אינה מקפדת: **אביי אמר.** לעולם באנוסה וכגון דיכול המציל להציל באחד מאבריו של זה שלא ניתן להורגו מעתה ור' יונתן בן שאול היא: **ויכול.** הנרדף או הרואהו להציל באחד מאבריו ולא הציל אלא בנפשו נהרג עליו: **במצות שבמיתה.** שהוא מתכוין להרוג את חבירו והכה את האשה הכתוב מדבר: **דכתיב ואם אסון יהיה.** ואי לא מתכוין להרוג דשוגג הוא אמאי מקטיל אלא לאו ש"מ במתכוין וסתם רוצח ניתן להצילו בנפשו כדאמרינן לעיל וזה רודף היה שהיה מתכוין ואפ"ה כתיב דאם לא יהיה אסון שאין כאן חיוב מיתה ענוש יענש דמי ולדות: **אי אמרת בשלמא וכו'.** כגון שיכול הרואה להציל באחד מאבריו דהוא לא ניתן להורגו הלכך אין כאן מיתה ויענש: **אלא אי אמרת וכו'.** אמאי יענש הא רודף הוא וניתן להציל בנפשו: **דילמא שאני הכא.** להכי משלם ואע"ג (דליכא) צד מיתה משום דמיתה לזה ותשלומין לזה המיתה והתשלומין אינן באין לו ע"י אדם אחד שהמיתה באה עליו בשביל חבירו שהיה מריב עמו והתשלומין דבעל האשה הן דאיניש דעלמא הוא הלכך לא מיפטר מתשלומין דהאי משום חיוב מיתה דמיחייב אאידך: **לא שנא.** אם היה כאן חיוב מיתה אין חילוק להתחייב תשלומין בין שהמיתה באה עליו בשביל בעל התשלומין בין שבאה עליו בשביל אחר פטור: **מתחייב בנפשו הוא.** ברדיפה זו שהרי ניתן להציל בנפשו ואע"ג דכלים הללו של שאר כל אדם הן דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור: **ורודף שהיה רודף.** אחר חבירו להורגו וזה רודף אחריו להצילו ושיבר את הכלים וכו': **סבר לה כאבוה.** בעבודה זרה דעונשים מן הדין והדר יליף שבת בחלול חלול מעבודה זרה מחלליה מות יומת (שמות לא) ומזרעך לא תתן להעביר למולך ולא תחלל (ויקרא יח): **נתוה.** שם האיש: **יעבור ואל יהרג.** וחי בהם ולא שימות בהם: **חוץ מעבודה זרה וכו'.** לקמן יליף לה: **בפרהסיא.** לקמן מפרש כמה פרהסיא: **לא תחללו.** בפרהסיא איכא חלול השם וצריך לקדש את השם וזהו ונקדשתי שמוסר נפשו על אהבת יוצרו: **ואהבת את ה' אלהיך.** משמע שלא תמירנו בעבודה זרה: **לכך נאמר וכו'.** כלומר תהא אהבתו חביבה לך יותר מכל החביב לך: **מה רוצח יהרג ואל יעבור.** ואם אמר לו הוי רוצח והרוג את הנפש ואם לאו הריני הורגך יהרג ואל יעבור: **סברא הוא.** שלא תדחה נפש חבירו דאיכא תרתי אבוד נשמה ועבירה מפני נפשו דליכא אלא חדא אבוד נשמה והוא לא יעבור דכי אמר רחמנא לעבור על המצות משום וחי בהם משום דיקרה בעיניו נשמה של ישראל והכא גבי רוצח כיון דסוף סוף איכא איבוד נשמה למה יהא מותר לעבור מי יודע שנפשו חביבה ליוצרו יותר מנפש חבירו הלכך דבר המקום לא ניתן לדחות: **מרי דורא.** אדון עירי וגוי הוה: **מאי חזית דרמא דידך סומק טפי.** מי יודע שיהא דמך חביב ונאה ליוצרך יותר מדם חבירך הלכך אין כאן לומר וחי בהם ולא שימות בהם שלא התיר הכתוב אלא משום חביבות נפשם של ישראל להקב"ה וכאן שיש אבוד נפש חבירו לא ניתן דבר המלך לדחות שצוה על הרציחה: **ואפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור.** שלא ירגילו הגוים להמריך את הלבבות לכך:
ערקתא

שלא יהא ממונו חביב עליו. דמדניתן להצילו בנפשו כל שכן דניתן בממונו:

קסבר עונשין מן הדין. לא דמי לעונשין מן הדין דאפליגו בה אביי ורבא לקמן בפ' הנשרפין (ד' עו.) כדפרישית בפרק ד' מיתות (ד' נג: ד"ה השתא) והא דאיצטריכא לעיל חד למעוטי עבודה זרה היינו נמי למאן דאמר עונשין ומ"ד אין עונשין הוה משני חד למעוטי בהמה דדמי לעריות ואידך איידי דכתיב נער כתיב נמי נערה:

אפילו

רַב פָּפָא אָמַר, בְּמְפוּתָּה וְדִבְרֵי הַכֹּל. אַבַּיֵי אָמַר, בְּיָכוֹל לְהַצִּיל בְּאֶחָד מֵאֵבָרָיו, וְרַבִּי יוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל אוֹמֵר, רוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהוֹרְגוֹ, וְיָכוֹל לְהַצִּילוֹ בְּאֶחָד מֵאֵבָרָיו וְלֹא הִצִּיל, נֶהֱרָג עָלָיו. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל, דִּכְתִיב 'וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים (יַחְדָּו)' וְגוֹ', וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בְּמִצְוֹת שֶׁבְּמִיתָה, הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דִּכְתִיב 'וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ'. וַאֲפִילּוּ הָכִי אָמַר רַחֲמָנָא 'וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ'. אִי אָמְרַת בְּשְׁלָמָא, יָכוֹל לְהַצִּיל בְּאֶחָד מֵאֵבָרָיו לֹא נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, הַיְינוּ דְּמַשְׁכַּחַת לָהּ דְּיֵעָנֵשׁ, כְּגוֹן שֶׁיָּכוֹל לְהַצִּיל בְּאֶחָד מֵאֵבָרָיו. אֶלָּא, אִי אָמְרַת יָכוֹל לְהַצִּיל בְּאֶחָד מֵאֵבָרָיו, נַמִּי נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ דְּיֵעָנֵשׁ. דִּילְמָא, שָׁאנֵי הָכָא דְּמִיתָה לָזֶה וְתַשְׁלוּמִין לָזֶה. לֹא שָׁנָא, דְּאָמַר רָבָא, רוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ, וְשִׁיבֵּר אֶת הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁל נִרְדָּף וּבֵין שֶׁל כָּל אָדָם, פָּטוּר. מַאי טַעְמָא, מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ הוּא. וְנִרְדָּף שֶׁשִּׁיבֵּר אֶת הַכֵּלִים שֶׁל רוֹדֵף פָּטוּר, שֶׁל כָּל אָדָם חַיָּיב. שֶׁל רוֹדֵף פָּטוּר, שֶׁלֹּא יְהֵא מָמוֹנוֹ חָבִיב עָלָיו מִגּוּפוֹ. שֶׁל כָּל אָדָם חַיָּיב, שֶׁמַּציל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵירוֹ. וְרוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר רוֹדֵף לְהַצִּילוֹ, וְשִׁיבֵּר אֶת הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁל רוֹדֵף, בֵּין שֶׁל נִרְדָּף, בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם, פָּטוּר. וְלֹא מִן הַדִּין, שֶׁאִם אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, נִמְצָא אֵין לְךָ אָדָם שֶׁמַּציל אֶת חֲבֵירוֹ מִיַּד הָרוֹדֵף: אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר בְּהֵמָה: תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, מִקָּל וָחוֹמֶר. וּמַה פְּגַם הֶדְיוֹט, נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ. פְּגַם גְּבוֹהַּ, לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְכִי עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין? קָא סָבַר עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. תַּנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ. סָבַר לָהּ כַּאֲבוּהָ, דְּאָמַר עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין, וְאָתְיָא שַׁבָּת בְּ'חִילּוּל' 'חִילּוּל' מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, נִימְנוּ וְגָמְרוּ בַּעֲלִיַּית בֵּית נַתְּזָה בְּלוּד, כָּל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אִם אוֹמְרִין לְאָדָם עֲבוֹר וְאַל תֵּהָרֵג, יַעֲבוֹר וְאַל יֵהָרֵג, חוּץ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְגִילּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לֹא? וְהָא תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִנַּיִן שֶׁאִם אָמְרוּ לוֹ לְאָדָם עֲבוֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאַל תֵּהָרֵג, מִנַּיִן שֶׁיַּעֲבוֹד וְאַל יֵהָרֵג, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וָחַי בָּהֶם', וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. יָכוֹל, אֲפִילּוּ בְּפַרְהֶסְיָא. תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי'. אֵינְהוּ דְּאַמּוּר כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, 'וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ', אִם נֶאֱמַר בְּכָל נַפְשְׁךָ, לָמָּה נֶאֱמַר בְּכָל מְאֹדֶךָ. וְאִם נֶאֱמַר בְּכָל מְאֹדֶךָ, לָמָּה נֶאֱמַר בְּכָל נַפְשְׁךָ. אִם יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁגּוּפוֹ חָבִיב עָלָיו מִמָּמוֹנוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר בְּכָל נַפְשְׁךָ. וְאִם יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמָּמוֹנוֹ חָבִיב עָלָיו מִגּוּפוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר בְּכָל מְאֹדֶךָ. גִּילּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, כִּדְרַבִּי. דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, 'כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה'. וְכִי מַה לְּמַדְנוּ מֵרוֹצֵחַ מֵעַתָּה, הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד. מַקִּישׁ רוֹצֵחַ לְנַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה, מַה נַּעֲרָה הַמְאוֹרָסָה נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, אַף רוֹצֵחַ נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ. וּמַקִּישׁ נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה לְרוֹצֵחַ, מָה רוֹצֵחַ יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבוֹר, אַף נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה תֵּהָרֵג וְאַל תַּעֲבוֹר. רוֹצֵחַ גּוּפֵיהּ, מְנָא לָן. סְבָרָא הוּא, דְּהַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה, וְאָמַר לֵיהּ, אֲמַר לִי מָרִי דּוּרָאי, זִיל קָטְלֵיהּ לִפְלָנְיָא. וְאִי לֹא, קָטְלִינָא לָךְ. אֲמַר לֵיהּ, לְקִטְלוּךְ וְלֹא תִּיקְטוֹל, מִי יֵימַר דְּדָמָא דִּידָךְ סוּמְקָ טְפֵי, דִּילְמָא, דָּמָא דְּהַהוּא גַּבְרָא סוּמְקָ טְפֵי. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּזֵרַת הַמַּלְכוּת. אֲבָל בִּשְׁעַת גְּזֵרַת הַמַּלְכוּת, אֲפִילּוּ מִצְוָה קַלָּה, יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבוֹר. כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּזֵרַת מַלְכוּת, לֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּצִינְעָא, אֲבָל בְּפַרְהֶסְיָא אֲפִילּוּ מִצְוָה קַלָּה, יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבוֹר. מַאי, מִצְוָה קַלָּה. אָמַר רָבָא בַּר רַב יִצְחָק אָמַר רַב,

אפילו

אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא. לכאורה משמע דמנעליהם משונין משל גוים כדאמר נמי בפרק הכונס (ב"ק נט: ושם) גבי אלעזר זעירא דהוה סיים מסאני אוכמי וקאמר שהיה מתאבל על ירושלים וכך משמע במסכת תענית (דף כב.) גבי ההוא גברא דהוה מסיים מסאני אוכמי ולא רמי חוטי וקשה דבסוף פ"ק דביצה (דף טו.) תנן אין משלחין מנעל לבן ביו"ט מפני שצריך ביצת הגיר להשחירו ומפרש ר"ת דדוקא רצועות המנעל היו משונות משל גוים דשל גוים שחורות ושל ישראל לבנות ומסאני אוכמי דבכל דוכתי היינו רצועות שחורות אבל המנעל ודאי היה שחור:

והא אסתר פרהסיא הואי. תימה דה"ל לאקשויי עריות הואי דרוצח ונערה המאורסה לכולי עלמא יהרג ואל יעבור וכמו כן קשה בריש כתובות (דף ג: ושם) דאמר דאיכא צנועות דמסרו נפשייהו ופריך ולידרוש להו דאונס שרי ומאי קושיא הא שפיר עבדן דמסרו נפשייהו משום גילוי עריות ותירץ ר"ת דאין חייבין מיתה על בעילת גוי משום דרחמנא אפקריה לזרעיה דגוי כדאמרינן בפ' נושאין על האנוסה (יבמות צח.) דכתיב וזרמת סוסים זרמתם ומתוך כך היה רוצה ר"ת להתיר בת ישראל שהמירה ובא עליה גוי ושוב נתגייר עמה לקיימה ביהדות דלא שייך למימר אחד לבועל בביאת גוי דהויא כביאת בהמה והקשה הר"ר יצחק ב"ר מרדכי דע"כ בביאת גוי נאסרה לבעל כדאמרי' התם דאיכא פרוצות בפ' האשה שנתארמלה (כתובות כו: ושם) גבי האשה שנחבשה בידי גוי על ידי נפשות אסורה לבעלה ואמרינן נמי במגילה (דף טו.) כאשר אבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך אלמא לגבי בעלה לא חשיב' ביאת גוי כביאת בהמה וגם לכהונה נפסלת בביאתו אע"פ שבביאת בהמה אינה נפסלת דאין זנות לבהמה כדאמרינן בפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נט.) דזרעיה דגוי הוא דאפקריה רחמנא לענין חייס אבל ביאת דגוי לא אפקריה וכיון דנאסרה לבעל אסורה לבועל מונטמאה ונטמאה ואמרינן נמי בסוטה בפרק ארוסה (ד' כו: ושם) דגוי מקנין על ידו ופוסל בתרומה ופריך פשיטא ונסתרה והיא נטמאה אמר רחמנא אחד לבעל ואחד לתרומה ומשני מהו דתימא כי אמר ונסתרה והיא נטמאה הני מילי היכא דבהך ביאה אסירה ליה לאפוקי גוי דבלאו הכי אסירה ליה קמ"ל אלמא אפילו גבי גוי שייך ונטמאה לאסור לבעל והוא הדין לבועל והא דלא פריך הכא והא אסתר עריות הואי דקים ליה דמהני טעמא דקרקע עולם לענין דלא מיחייב' למסור עצמה משום עריות דהא מרוצח ילפינן ורוצח גופיה כי מיחייב למסור עצמו ה"מ קודם שיהרג בידים אבל היכא דלא עביד מעשה כגון שמשליכין אותו על התינוק ומתמעך מסתברא שאין חייב למסור עצמו דמצי אמר אדרבה מאי חזית דדמא דחבראי סומקי טפי דילמא דמא דידי סומק טפי כיון דלא עביד מעשה והא דקאמר אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור יהרג גרסינן ואבועל קאי דעביד מעשה אבל הנערה עצמה שהיא קרקע עולם אין חייבת למסור עצמה ואי גרס תהרג יש לפרש דתהרג הנערה קודם שתעשה מעשה שתביא עליה את הערוה אבל לענין חלול השם משום פרהסיא לא ס"ד דמהני טעמא דקרקע עולם וכן נמי יש לפרש בההיא דריש פרק הבא על יבמתו (יבמות ד' נג: ושם) דאמר רבא אין אונס לערוה שאין קישוי אלא לדעת דאם אומר לו שיהרגהו או יניח שיביאוהו על הערוה ויודע שאם יביאוהו אי אפשר שלא יתקשה לא מצינו למימר דלא עביד מעשה שהקישוי חשיב מעשה ואם היה כבר מקושה ועומד והגוים הביאוהו על הערוה התם ודאי יש אונס ואין לו למסור עצמו והא דפריך פרק מצות חליצה (שם ד' קג. ושם) גבי יעל והא קא מתהניא מעבירה ומשני טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים דכשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא לא בעי למימר דמהאי טעמא היה לה למסור עצמה אע"פ שהיא קרקע עולם משום דהנאה חשיבא כמעשה כדדריש בפרק המניח (ב"ק ד' לב.) ונכרתו הנפשות העושות דא"כ בשמעתין נמי ה"ל לאקשויי גבי אסתר ועוד דנראין הדברים שלא היתה אנוסה שהרי בורח היה ולא הוה רשאי לאנסה ואדרבה היה צריך שתטמינהו מן הרודפים כמו שמוכיח הענין והיא שידלתו בדבריה עד שבא עליה להתיש כחו והתם פריך על מה שהכתוב משבחה מנשים באהל תברך שרה רבקה רחל ולאה דאמרינן בפ' מי שאמר ואני בנזיר (ד' כג: ושם) גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה שהיו מתכוונות להבנות מבעליהן וחשיב לה שלא לשמה משום דנהנין מן המצוה ולא הוי לשמה כל כך ומש"ה פריך דיעל נמי מיתהניא והשתא ניחא שהכתוב משבחה דאם היתה אנוסה במה הכתוב משבחה וא"ת בשנתרצית אסתר לאחשורוש שאמרה כאשר אבדתי אבדתי למה לא גירשה מרדכי תחילה כדי שתהא מותרת לחזור לו דמחזיר גרושתו לא אסירה בזנות בלא נישואין כדתנן בפ"ב דסוטה (ד' יח:) הכל מודים שאין מתנה עמה לא על קודם שתתארס ולא על אחר שתתגרש שתקתרי לאחר ותטמאי שאם תסתרי ותטמאי ואח"כ יחזירנה זה הכלל כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה וי"ל דלא היה רוצה לגרשה שהיה ירא פן יודע למלך: **קטול** אספסתא ושדי לחיותא כו'. דהוה עובדא דשלהי יבמות (ד' קכא: ושם) דאמר ליה גוי לישראל קטיל אספסתא ואי לא קטילנא לך דכקטילנא לפלניא בר ישראל דאמרי ליה בשל לי קדירה בשבתא ולא בשיל וקטילתיה שמא לא היה בקי בהלכה דמן הדין לא היה לו למסור עצמו במקום הנאת עצמן של גוים: **כן** נח מצווה על קידוש השם. וא"ת והא וחי בהם בישראל כתיב ואפילו ישראל היה מחויב למסור עצמו אפילו בצינעא אי לא דכתיב וחי בהם ויש לומר דדילמא לא איצטריך וחי בהם אלא כי היכי דלא נילף שאר מצות מרוצח ונערה המאורסה דאפילו בצינעא יהרג ואל יעבור לכ"ע:

ואם

ערקתא דמסאנא. שרוך הנעל שאם דרך הגוים לקשור כך ודרך ישראל בענין אחר כגון שיש צד יהדות בדבר ודרך ישראל להיות צנועים אפילו שנוי זה שאין כאן מצוה אלא מנהג בעלמא יקדש את השם בפני חבירין ישראל והאי פרהסיא מדבר בישראל: **אתיא תוך תוך.** דעשרה בעינן וכולהו ישראל: **לחלן.** במרגלים: **והא אסתר פרהסיא הואי.** ונבעלה לגוי ולא מסרה נפשה לקטלא: **קרקע עולם היא.** אינה עושה מעשה הוא עושה בה מעשה: **הנאת עצמו.** שאין הגוי מתכוין להעבירו מיראתו אלא להנאת עצמו מתכוין שאני ואין כאן חלול השם ליהרג על כך: **הני קוואקי ודימוניקי.** כלי נחשת שנותנין בהם גחלים גבוהין הן ועומדין לפני שולחן מלכים להתחמם כנגדן: **היכי יהבינן להו.** יום חג היה לפרסיים שנוטלין כומרים אור מכל בית ובית ומעמידין בבית עבודה זרה שלהם ומתחממין העם כנגדן והיו נוטלין אף מבית ישראל בעל כרחם היכי יהבינן להו ולא מסרי נפשייהו אקדושת השם הלא חק עבודה זרה הוא: **אלא.** הואיל והגוי אינו מתכוין להעבירו אלא להנאת עצמו מתכוין שצריך לאותו הכלי אין כאן קידוש השם ליהרג עליו ואף על פי שהגוי אינו צריך לו אלא לחוק עבודה זרה הנאת עצמו הוא שצריך לאותו כלי ואינו אומר לי שאעבוד אני: **קטיל אספסתא.** קצור עשב מאכל בהמה: **לקטול.** האספסתא ולא לקטליה הגוי דכיון דאינו מתכוין להעבירו אלא לצורכי עצמו אין כאן חילול השם: **שדי לנהרא.** להעבירו הוא מתכוין ואי פרהסיא הוא או שעת גזרת המלכות לקטליה ולא ליקטול אספסתא: בן נח מוזהר על עבודה זרה כדאמר בד' מיתות (ד' נו.) ואם אמר עבור ואל תהרג מצוה היא לקדש את השם או לא: **אבזרייהו.** כל מידי דשייך בהו קדושת השם שייכא בהו דאם אומר לו לעבור על אותן מצות או יהרג ואם לא יקדש את השם יעבור

ואם

עליהם הלכך האי נמי בכללן הוא: **אבזרייהו.** לוד אפרטנמנ"ט ודוגמתו במנחות (דף עג:) עולה וכל אביזרהא: **לדבר הזה.** מאחר שקבל עליו נעמן שלא לעבוד עבודה זרה אמר לו לאלישע לדבר הזה יסלח ה' לעבדך שאני אנוס בדבר שאדוני נשען ע"י וכתיב ויאמר לו לך לשלום אלמא הודה לו:

ואם

אֲפִילּוּ לְשַׁנּוּיֵי עַרְקְתָא דְּמִסְאָנָא. וְכַמָּה פַּרְהֶסְיָא? אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין פַּרְהֶסְיָא פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם. פְּשִׁיטָא, יִשְׂרָאֵלִים בָּעֵינַן, דִּכְתִיב 'וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, תִּשְׁעָה יִשְׂרָאֵל וְנָכְרִי אֶחָד, מַהוּ. תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַב יַנַּאי אֲחוּהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָתְיָא 'תּוֹךְ' 'תּוֹךְ'. כְּתִיב הָכָא, 'וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', וּכְתִיב הָתָם 'הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת', מַה לְּהַלָּן עֲשָׂרָה וְכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל, אַף כָּאן עֲשָׂרָה וְכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל. וְהָא, אֶסְתֵּר פַּרְהֶסְיָא הֲוַאי. אָמַר אַבָּיֵי, אֶסְתֵּר קַרְקַע עוֹלָם הֲוָיְתָה. רָבָא אָמַר, הֲנָאַת עַצְמָן שָׁאנִי, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, הָנֵי קְוָואקֵי וְדִימוֹנִיקֵי, הֵיכִי יָהֲבִינַן לְהוּ. אֶלָּא הֲנָאַת עַצְמָן שָׁאנִי, הָכָא נַמִּי הֲנָאַת עַצְמָן שָׁאנִי. וְאָזְדָא רָבָא לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רָבָא, עַכּוּ"ם דְּאָמַר לֵיהּ לְהַאי יִשְׂרָאֵל, קְטוֹל אַסְפַּסְתָּא בְּשַׁבְּתָא, וּשְׁדִי לְחַיּוּתַאי. וְאִי לָא, קָטִילְנָא לָךְ. לִיקְטִיל, וְלָא לִקַּטְלֵיהּ. שְׁדִי לְנַהֲרָא, לִיקְטְלֵיהּ וְלָא לִיקְטוֹל. מַאי טַעְמָא, לְעַבּוֹרֵי מִילְּתָא קָא בָּעֵי. בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַבִּי אַמִּי, בֶּן נֹחַ מְצוּוֶּה עַל קִדּוּשַׁת הַשֵּׁם אוֹ אֵין מְצוּוֶּה עַל קִדּוּשַׁת הַשֵּׁם. אָמַר אַבָּיֵי, הָא שְׁמַע, שֶׁבַע מִצְוֹת נִצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, וְאִם אִיתָא, תַּמְנֵי הָוְיָין. אָמַר לֵיהּ רָבָא, אִינְהוּ וְכָל אַבְזָרֵיהוּ. מַאי הָוֵי עֲלָהּ, אָמַר רַב אֲדָא בַּר אַהֲבָה, אָמְרִי בֵּי רַב, כְּתִיב 'לַדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח ה' לְעַבְדְּךָ בְּבֹא אֲדֹנִי בֵית רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה וְהוּא נִשָּׁעָן עַל יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי', וּכְתִיב 'וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם',

אֲפִילּוּ לְשַׁנּוֹיֵי עֲרִקְתָּא דְּמִסָּאנָא – לשנות בשרוך הנעל, כלומר אם היהודים קושרים את הנעל באופן אחר מהגויים, ויש בזה צד יהדות כגון צניעות, וגוזרים על היהודים לעשות כדרך הגויים, אף שזה רק מנהג, צריך למסור על כך את הנפש כאשר זה בפרהסיא או בשעת השמד.

מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** אנשים נחשבים **כִּפְרֶהֶסְיָא.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין פַּרְהֶסְיָא פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם.**

אומרת הגמרא: **פְּשִׁיטָא יִשְׂרָאֵלִים בָּעֵינַן** – דין פשוט הוא שפרהסיא הוא דווקא בפני ישראלים, **דִּכְתִיב** (ויקרא כב לב) 'וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', הרי שדין קידוש השם הוא רק בפני בני ישראל. אבל **בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה** – הסתפק רבי ירמיה, **תִּשְׁעָה יִשְׂרָאֵל וְנָכְרִי אֶחָד מַהוּ,** האם גם באופן כזה נחשב הדבר לפרהסיא.

מוכיחה הגמרא: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַב יַנַּאי אֲחוּהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא** – ששנה רב ינאי אחיו של רבי חייא בר אבא, **אָתְיָא** – דין זה נלמד מגזירה שוה, במילים 'תּוֹךְ' 'תּוֹךְ', **כְּתִיב הָכָא,** בפסוק שממנו נלמד דין קידוש ה' בפרהסיא (שם), 'וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', **וּכְתִיב הָתָם** – שם, בפרשת קרח (במדבר טז כא), שאמר ה' למשה 'הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת', ויש ללמוד מַה לְהַלָּן ב'עדה' שבפרשת קרח היו עֲשָׂרָה אנשים, שאין עדה פחותה מעשרה, כפי שלמדה המשנה לעיל (ב.) מפרשת מרגלים, **וְכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל** – וכל העשרה היו מישראל, **אַף כָּאן** בדין פרהסיא, **עֲשָׂרָה וְכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל.**

מקשה הגמרא על דברי רבין בשם רבי יוחנן, שאמר שבפרהסיא יש דין יהרג ואל יעבור: **וְהָא אֶסְתֵּר** – והרי כשנלקחה אסתר לבית אחשורוש, **פַּרְהֶסְיָא הֲוָאי** – היה הדבר בפרהסיא, שכל יהודי שושן ידעו שהולכת לשם כדי להבעל לאחשורוש שהיה גוי, ולא מסרה נפשה למות, ומוכח שפרהסיא אינה סיבה למסור נפש.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, אֶסְתֵּר קַרְקַע עוֹלָם הֲוָתָה** – אסתר היתה בקרקע, שהכל עושים בה כרצונם והיא אינה עושה כלום, שכיון שאין האשה עושה מעשה בבעילה, לפיכך אין בזה חילול השם, ולא היה עליה למסור נפש. תירוץ נוסף: **רָבָא אָמַר,** שכשהאנסים עושים **לְהֲנָאַת עַצְמָן** ולא לצורך העברה על דת, **שָׁאנִי** – הדין שונה, מכיון שאין בזה חילול השם אפילו בפרהסיא, ואחשורוש להנאת עצמו התכוין.

מוכיח רבא שהדין שאמר נכון: **דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי** – שאם לא תאמר כן, **הָנֵי קְוָואקֵי וְדִימּוֹנִיקֵי** – אותם כלי קיבול מלאים גחלים המיועדים לחמם, שהיו לוקחים הגויים מכל בתי העיר לבית עבודה זרה שלהם ביום חגם, **הֵיכִי יָהֲבִינַן לְהוּ** – איך אנו נותנים אותם להם, הרי לצורך עבודה זרה הוא, **אֶלָּא** על כרחך **שֶׁהֲנָאַת עַצְמָן שָׁאנִי, הָכָא נַמִּי** – גם כאן לגבי אסתר, יש לומר שלא מסרה נפש, מפני **שֶׁהֲנָאַת עַצְמָן שָׁאנִי.**

מביאה הגמרא שבמקום נוסף חילק רבא בכוונת האנסים: **וְאִזְדָּא רָבָא לְטַעְמֵיהּ** – ורבא הולך בפסק זה לשיטתו, **דְּאָמַר רָבָא , עַכּוּ"ם דְּאָמַר לֵיהּ לְהַאי יִשְׂרָאֵל קְטוֹל אַסְפַּסְתָּא בְּשַׁבָּתָא וּשְׁדִי לְחַיּוּתָאי** – קצור שחת [שהיא מאכל בהמה] בשבת ותן לפני בהמותי, **וְאִי לָא, קָטִילְנָא לָךְ** – ואם לא תעשה כדברי אהרוג אותך, **לִיקְטֵיל וְלָא לִקַּטְלֵיהּ** – יקצור את השחת ולא ימסור נפשו להרג, כיון שכוונת הגוי רק להנאת עצמו. אבל אם אמר לו הגוי, **שְׁדִי לְנַהֲרָא** – קצור שחת והשלך לנהר, דינו **שליקַּטְלֵיהּ וְלָא לִיקְטוֹל** – ימסור נפשו להרג ולא יקצור. **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם שבאופן זה צריך למסור נפש, מפני **שלְּעַבּוֹרֵי מִילְּתָא קָא בָּעֵי** – כשמצווהו להשליך לנהר, מוכח שאינו מבקש כן לצורכו, אלא רק כדי להעבירו על דתו.

מבררת הגמרא האם גם גוי מצווה ליהרג ולא לעבור: **בָּעוּ מִינֵּיהּ** – שאלו בני הישיבה, **מַרְבִּי אַמִּי, בֶּן נֹחַ** המצווה שלא לעבוד עבודה זרה [כמבואר בברייתא לעיל (נו.)], האם גם **מְצוּוֶּה עַל קִדּוּשַׁת הַשֵּׁם אוֹ אֵין מְצוּוֶּה עַל קִדּוּשַׁת הַשֵּׁם** – האם מחויב במצות 'ונקדשתי', ועליו למסור נפש כשמכריחים אותו לעבוד עבודה זרה בפרהסיא.

אָמַר אַבָּיֵי, תָּא שְׁמַע, שנינו לעיל (נו.) **שֶׁבַע מִצְוֹת נִצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, וְאִם אִיתָא** – ואם נכון הדבר שבן נח צריך למסור את הנפש על קידוש ה', נמצא **שתַּמְנֵי הָוְיִין** – שיש לו שמונה מצוות. **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי, אין הוכחה מכך שהברייתא נקטה שבע, לפי שאפשר לפרש שכוונתה **לאִינְהוּ וְכָל אַבְזָרֵיְיהוּ** – הם וכל השייכים להם, כלומר שבע המצוות בעצמן, וגם בכל הדינים הנלוים עליהן, ודין 'יהרג ואל יעבור' נועד לשמור על קיום המצוות, ולפיכך אין החיוב למסור נפש נחשב כמצוה נוספת אלא כחלק מן המצוה.

מבררת הגמרא: **מַאי חֲיֵי עָלָהּ** – מה היה בסופו של ספק זה, וביצד נפשט. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה, אָמְרִי בֵּי רַב** – אמרו חכמי הישיבה, **כְּתִיב** – כתוב במלכים ב' (ה יח), לגבי נעמן שר צבא ארם, שנעשה גר תושב, וביקש מאלישע שיעתיר עבורו, 'לַדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח ה' לְעַבְדֶּךָ בְּבֹא אֲדֹנִי בֵית רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה וְהוּא נִשָּׁעֵן עַל יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי' – כאשר יתלוה אל אדונו מלך ארם לבית רמון, שהיא העבודה זרה שלו, והמלך היה רגיל להשען על יד נעמן בהשתחוותו, וממילא ישתחוה אף הוא על כרחו, וביקש שיסלח לו ה' על כך, **וּכְתִיב** – ותשובת אלישע כתובה בפסוק (שם ה יט) 'וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם', הרי שלא מחה בעדו מלהשתחוות,

---

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' א

רוֹצֵחַ הרודף להרוג **נִיתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ. וּמַקִּישׁ נַעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה לְרוֹצֵחַ** על מנת ללמוד ממנו, **מָה רוֹצֵחַ** – אם הכריחו אדם לרצוח, ואמרו שאם לא יעשה כן יהרגוהו, **יֶהֱרֵג וְאַל יַעֲבוֹר, אַף נַעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה תֵּהָרֵג וְאַל תַּעֲבוֹר.** נמצא שבדברי רבי מבואר שיש למסור את הנפש, גם על שפיכות דמים וגם על גילוי עריות.

רבי למד נערה המאורסה מרוצח, מבררת הגמרא: **רוֹצֵחַ גּוּפֵיהּ מְנָא לָן** שיהרג ואל יעבור. משיבה הגמרא: **סְבָרָא הוּא** [וכמו שיבואר להלן], **דְּהַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה** – מעשה באדם שבא לפני רבה, **וְאָמַר לֵיהּ** – סיפר לו **שאָמַר לִי מָרֵי דּוּרָאי** – אמר לי אדון עירי שהיה גוי, **זִיל קָטְלֵיהּ לְפְלָנְיָא** – לך הרוג את פלוני, **וְאִי לָא קָטְלִינָא לָךְ** – אם לא תעשה כן אהרוג אותך, וביקש אותו אדם מרבה שיורהו כיצד לנהוג. **אֲמַר לֵיהּ** רבה לשואל, **לִקְטְלוּהּ וְלָא תִּיקְטוֹל** – שיהרגוך ואתה אל תהרוג, משום **שמִי יֵימַר דְּדָמָא דִּידָךְ סוּמָק טְפֵי, דִּילְּמָא דְּמָא דְּהַהוּא גַּבְרָא סוּמָק טְפֵי** – מי אומר שדמך אדום וחשוב יותר לפני המקום, שמא דווקא דמו של השני חשוב יותר, ולכן עליך למסור נפש.

הגמרא מביאה הלכות נוספות בדין 'יהרג ואל יעבור' בשאר עבירות: **כִּי אֲתָא רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל, **אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ** שבשאר עבירות יעבור ואל יהרג, **אֶלָּא שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּזֵרַת הַמַּלְכוּת** – כשלא גזרה המלכות על קיום המצוות במטרה להעביר את ישראל על דתם, **אֲבָל בִּשְׁעַת גְּזֵרַת הַמַּלְכוּת, אֲפִילּוּ** על **מִצְוָה קַלָּה,** ואפילו בצינעא, **יֶהֱרֵג וְאַל יַעֲבוֹר,** כדי שלא יתרגלו הגויים לנהוג כך. **כִּי אֲתָא רָבִין** – כשבא רבין מארץ ישראל לבבל, **אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּזֵרַת מַלְכוּת, לֹא אָמְרוּ** שיעבור ואל יהרג **אֶלָּא בְּצִינְעָא, אֲבָל** אם ציוהו לעבור **בְּפַרְהֶסְיָא** – בפני רבים, **אֲפִילּוּ** על **מִצְוָה קַלָּה, יֶהֱרֵג וְאַל יַעֲבוֹר.**

מבררת הגמרא: **מַאי מִצְוָה קַלָּה** – איזו מצוה נחשבת למצוה קלה. משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא בַּר רַב יִצְחָק אָמַר רַב,**

וְאִם אִיתָא – ואילו היה נכון הדבר שבן נח מצווה על קידוש השם, והשתחויה היתה אסורה על נעמן, **לֹא לֵימָא לֵיהּ** – לא היה על אלישע לברכו ׳לך לשלום׳, ומוכח שבן נח אינו מצווה.

דוחה הגמרא: **הָא בִּצְנִעָה הָא בְּפַרְהֶסְיָא** – גם על הצד שגוי מצווה על קידוש השם, אין זה אלא בפרהסיא, אבל בצנעה ודאי שאינו מצווה, ואצל נעמן היתה ההשתחויה בצנעה שהרי בודאי לא היו עשרה ישראלים בבית העבודה זרה שלהם, ולכן אמר לו אלישע ׳לך לשלום׳.

הגמרא מביאה מעשה שממנו יש ללמוד עד כמה עשו חכמים הרחקה לגילוי עריות: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּאִשָּׁה אֶחֶת** לבועלה, ומרוב אהבה **הֶעֱלָה לִבּוֹ טִינָא** – חלה בלבו, **וּבָאוּ וְשָׁאֲלוּ לְרוֹפְאִים** מהי רפואתו, **וְאָמְרוּ אֵין לוֹ תַּקָּנָה** להתרפא **עַד שֶׁתִּבְעֹל לוֹ.** ושאלו את החכמים האם הדבר מותר, **וְאָמְרוּ חֲכָמִים, יָמוּת** מחוליו **וְאַל תִּבְעֹל לוֹ,** כלומר שהדבר אסור. ושאלו שוב את הרופאים, ואמרו שגם אם **תַּעֲמוֹד לְפָנָיו עֲרוּמָּה** יחיה, וחזרו ושאלו את החכמים, והשיבו **יָמוּת וְאַל תַּעֲמוֹד לְפָנָיו עֲרוּמָּה.** חזרו הרופאים ואמרו, **תְּסַפֵּר עִמּוֹ מֵאַחוֹרֵי הַגָּדֵר** – גם אם תדבר איתו במקום צנוע יחיה, ואמרו חכמים, **יָמוּת וְלֹא תְּסַפֵּר עִמּוֹ מֵאַחוֹרֵי הַגָּדֵר.**

הגמרא מביאה מחלוקת באיזו אשה היה המעשה: **פְּלִיגֵי בָּהּ** – נחלקו במעשה זה **רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, חַד אָמַר אֵשֶׁת אִישׁ הָיְתָה, וְחַד אָמַר פְּנוּיָה הָיְתָה** [ולא ידוע לגמרא מי מהם אמר כל דבר]. שואלת הגמרא: **כִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר אֵשֶׁת אִישׁ הָיְתָה שַׁפִּיר** – מובן שלכן הקפידו כל כך, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פְּנוּיָה הָיְתָה, מַאי כּוּלֵּי הַאי** – מדוע הקפידו כל כך, הלא ביאת פנויה אינה בכלל גילוי עריות ולא צריך למסור על כך את הנפש.

משיבה הגמרא: **רַב פַּפָּא אָמַר,** אסרו **מִשּׁוּם פֻּגָּם הַמִּשְׁפָּחָה** של אותה אשה, שהיו בושין בדבר. **רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא אָמַר,** אסרו **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצוֹת בָּעֲרָיוֹת,** שילמדו מהיתר אשה זו לעמוד לפני אנשים על מנת שיתנו בהן עיניהם עד שיחלו, ובסופו של דבר ימסרום להם לביאה.

שואלת הגמרא: **וְלִינְסְבָהּ מִינְסַב** – מדוע לא הורו לו חכמים שישאנה, ויבעלנה בהיתר, ובכך יצילו את נפשו. משיבה הגמרא: **לֹא מְיַיתְבָה דַּעְתֵּיהּ** – לא היתה דעתו מתיישבת בכך, והיה מת מחוליו, והיינו **כְּדְרַבִּי יִצְחָק** – יש ללמוד דבר זה מדברי רבי יצחק, **דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נִיטְּלָה טַעַם בִּיאָה** מהבועלים בהיתר, שמדאגות הגלות אין כח באיש להיות תאב לאשתו, **וְנִיתְּנָה** רק **לְעוֹבְרֵי עֲבֵירָה,** שהיצר הרע תוקפם ומרבה תאוותם, **שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי ט יז) ׳**מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם**׳ – מים גנובים מתוקים יותר ממים רגילים, ולחם של איסור, הנאכל בסתר, ינעם לאוכליו יותר מלחם של היתר. וכוונת הפסוק במילים ׳לחם סתרים׳ לבעילת איסור.

הדרן עלך בן סורר ומורה

פרק תשיעי - הנשרפין

פרק זה הוא מחלקו החמישי של המסכת העוסק בדיני מיתת בית דין. ועוסק בדיני המיתה השניה בחומרתה שהיא מיתה בשריפה, ובדין המיתה השלישית בחומרתה שהיא מיתה בסייף. והאריך התנא בפירוט שאר דיני רוצח שדינו בסייף, ואגב זה נתגלגל לשאר דינים. והחלק האחרון של הפרק, עוסק בדין חייבי מיתה שאינם מסורים לבית דין.

משנה

משנתינו עוסקת בפירוט החייבים מיתה בשריפה: **וְאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין** – המתחייבים מיתה בשריפה, **הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וּבַת כֹּהֵן נְשׂוּאָה שֶׁזְّנָתָה.**

ומוסיפה המשנה: **יֵשׁ בִּכְלָל** חיוב שריפה שנאמר בתורה למי שבא על **אִשָּׁה וּבִתָּהּ,** אף את חיובו של הבא על אחת מנשים אלו, **בִּתּוֹ וּבַת בִּתּוֹ וּבַת בְּנוֹ** שנולדו מאנוסתו, **וְכֵן בַּת אִשְׁתּוֹ** מאיש אחר, **וּבַת בִּתָּהּ וּבַת בְּנָהּ** של אשתו, וכן **חֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמוֹתוֹ וְאֵם חָמִיו,** שחיובן נלמד בגזירה שוה מאשה ובתה.

גמרא

הגמרא מבררת מי הן ׳אשה ובתה׳ שבתחילת המשנה. מדייקת הגמרא: **הַבָּא עַל אִשָּׁה שֶׁנָּשָׂא כִּתָּהּ לֹא קָתָנֵי** – דין שריפה לא נכתב במשנה בלשון ׳הבא על אשה שנשא בתה׳, דהיינו חמותו, שמשמעות לשון זו היא שיש בה חיוב שריפה מחמת שכבר נשא את בתה, **אֶלָּא** בלשון, ׳**הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ, מִכְּלָל** – משמע מזה שנאמרה לשון ביאה על שתיהן, **דְּתַרְוַיְיהוּ לְאִיסּוּרָא** – שבכל אחת משתי הנשים שהוזכרו יש איסור לעצמה, ואם כן, אין המשנה עוסקת באשתו וחמותו, משום שבאופן זה אין איסור אלא בחמותו. מבררת הגמרא: **וּמַאן נִינְהוּ** – מי הן שתי הנשים, על כרחך שהן **חֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמוֹתוֹ,** שכל אחת מהן לבדה אסורה עליו, ואם בא על אחת מהן חייב. וממשיכה הגמרא לדייק: **וְקָתָנֵי** על שתי נשים אלו, **יֵשׁ בִּכְלָל אִשָּׁה וּבִתָּהּ,** שהן הכלל שדיברה בו התורה, ומהן נלמד חיוב שריפה בשאר הנשים, **מִכְּלָל, דְּתַרְוַיְיהוּ כְּתִיבִי בְּהֶדְיָא** – ששתיהן הוזכרו בתורה לחיוב שריפה, **וְהָנָךְ** – ושאר הנשים, לא נאמר חיובן במפורש, אלא **מִדְּרָשָׁא אָתְיָא** – נלמד בגזירה שוה משתיהן.

שואלת הגמרא: **הָנִיחָא לְאַבַּיֵי, דְּאָמַר** לקמן (עו:) במחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא בביאור הפסוק (ויקרא כ יד), ׳**וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ** וגו׳ **בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן**׳, שלא נחלקו בהלכה, אלא **מַשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – מחלוקתם היא במשמעות המילה ׳אתהן׳, שרבי ישמעאל סובר שמשמעות ׳אתהן׳ היא אחת בלשון יווני, וכוונת הפסוק היא, שאם בא על אשה ואמה, יש חיוב שריפה לו ולאחת מהן, והיינו חמותו, ולא הוזכר דין אם חמותו כלל אלא נלמד מדרשה, ורבי עקיבא סובר שמשמעות ׳אתהן׳ היא כפשוטו לחייב את שתיהן, וכיון שבאשתו לא שייך חיוב שריפה, על כרחך שהפסוק עוסק בבא על שתי נשים מלבד אשתו, דהיינו חמותו ואם חמותו, ובשתיהן התפרש חיוב שריפה. שלשיטתו ניתן לבאר, **מַתְנִיתִין מַנִּי** – כדעת מי נשנית משנתינו שנאמר בה שחמותו ואם חמותו הם הכלל המלמד על כל חיובי שריפה משום שחיובן הוזכר במפורש, על כרחך כדעת **רַבִּי עֲקִיבָא הִיא,** שלשיטתו גם חיוב שריפה באם חמותו הוזכר במפורש בפסוק. **אֶלָּא לְרָבָא, דְּאָמַר** שדין **חֲמוֹתוֹ לְאַחַר מִיתָה** של אשתו **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ,** שרבי ישמעאל סובר שמשמעות המילה ׳אתהן׳ היא ׳אחת מהן׳, ודורשים שיש חיוב שריפה כשבא על חמותו אף אם אין קיימת אלא אחת מהן [–מאשתו וחמותו], ורבי עקיבא סובר שמשמעות ׳אתהן׳ היא ׳שתיהן׳, כלומר, שאין חיוב שריפה בביאה על חמותו אלא אם שתיהן קיימות. נמצא, שלדברי שניהם דין אם חמותו לא נכלל בלשון הפסוק ואין איסורה מפורש בתורה, ואם כן קשה, **מַתְנִיתִין מַנִּי** – כדעת מי נשנית משנתינו שנאמר בה שאף חיוב שריפה של הבא על אם חמותו הוזכר במפורש בתורה.

משיבה הגמרא: **אָמַר** [–ישיב] **לְךָ רָבָא, תְּנִי, הַבָּא עַל אִשָּׁה שֶׁנָּשָׂא כִּתָּהּ** והיינו חמותו, ולכולי עלמא חיוב שריפתה הוזכר בפסוק, והרי משמעות לשון המשנה הוא כפי המפורש בתורה.

שנינו במשנה: **יֵשׁ בִּכְלָל אִשָּׁה וּבִתָּהּ חֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמוֹתוֹ וְאֵם חָמִיו.** הגמרא מבררת את סיבת כפילות הדינים במשנה. אומרת הגמרא: **לְאַבַּיֵי,** שלשיטתו הוזכר ברישא של המשנה חיוב שריפה בחמותו ואם חמותו, חזר התנא והזכיר את חיובן בסיפא, משום **דַּאֲיֻדֵּי דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנָא** – אגב שהוצרך התנא ללמדינו בסיפא חיוב שריפה **בְּאֵם חָמִיו,** שלכולי עלמא חיוב זה נלמד מדרשה, **תָּנֵי נַמִּי** – חזר התנא והזכיר שוב את חיוב **חֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמוֹתוֹ,** משום שכל אלו הם מענין חמותו. ואילו **לְרָבָא,** שלשיטתו הוזכרו ברישא אשתו וחמותו,

המשך בעמוד קמו

רש"י

ואם איתא. דבן נח מוזהר על קדושת השם לא נימא ליה לך לשלום דמשמע דהודה לו נהי דלהוכיחו לא היה מצווה דהוכח תוכיח את עמיתך כתיב (ויקרא יט) ולא גר תושב מיהו אודויי לדבר איסור לא לודויי: **בצנעה.** נעמן בצנעה הוה ולא היו ישראל בבית רמון שהוא משתחוה לשם וגבי קדושת השם בתוך בני ישראל כתיב ואפילו נצטוו בני נח עליה לא נצטוו לקדשו בתוך הגוים אלא בתוך ישראל: **העלה לבו טינא.** נימוק מרוב אהבה נטמטם לבו והעלה חולי: **משום פגם משפחה.** האשה שהיו בושין בדבר: **שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות.** לעמוד בפני האנשים לתת בהם עיניהם וימסרום להם לביאה: **ולינסבה מינסב.** דאין כאן פרוצות בעריות דכולהו ליעבדן הכי ולינסבן ואין כאן עבירה אלא מצוה: **לא מיתבא דעתיה.** ולא ירפא בכך: **מיום שחרב בית המקדש.** כשל הכח מדאגות רבות ואין רוח קמה באיש להיות תאב לאשתו לפיכך ניטל טעם ביאה: **וניתן לעוברי עבירה.** שיצר הרע תוקפן ומרבה תאותן: **דכתיב ולחם סתרים ינעם.** לישנא מעליא נקט כמו כי אם הלחם אשר הוא אוכל (בראשית לט):

תוספות

ואם איתא לא לימא ליה. לא היה לו להודות לדבר איסור דא"ל לך לשלום ש"מ אין בן נח מצווה על קידוש השם ומשני הא בצנעה הא בפרהסיא נעמן צנעה הוה דלא היו ישראל בבית רמון וגבי קדוש השם בתוך בני ישראל כתיב ואפילו למאן דאמר בצנעא נמי יהרג ואל יעבור הני מילי ישראל אבל גוי לא ולעולם אימא לך דבן נח מצווה על קדוש השם כגון פרהסיא ולמסקנא זו לא איפשטא בעיין ולשון מאי הוי עלה משמע דמסקנא דפשיטות היא ונראה יותר כספרים דגרסינן ואם איתא לימא ליה הא בצנעא הא בפרהסיא וקא פשיט דלא מפקיד מדאמר ליה סתם לך לשלום:

הדרן עלך בן סורר ומורה

ומאי נינהו חמותו ואם חמותו. הוה מצי למימר בתה ובת בתה אלא הני נקט דכתיב בהו שריפה בהדיא:

מנין

וְאִם אִיתָא, לֵא לֵימָא לֵיהּ. הָא בְּצִנְעָה, הָא בְּפַרְהֶסְיָא. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּאִשָּׁה אַחַת וְהֶעֱלָה לִבּוֹ טִינָא, וּבָאוּ וְשָׁאֲלוּ לְרוֹפְאִים, וְאָמְרוּ, אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁתִּבָּעֵל לוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים, יָמוּת וְאַל תִּבָּעֵל לוֹ. תַּעֲמוֹד לְפָנָיו עֲרוּמָה, יָמוּת וְאַל תַּעֲמוֹד לְפָנָיו עֲרוּמָה. תִּסְפַּר עִמּוֹ מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר, יָמוּת וְלֹא תִּסְפַּר עִמּוֹ מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר. פְּלִיגִי בְּהָ, רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, חַד אָמַר, אֵשֶׁת אִישׁ הָיְתָה. וְחַד אָמַר, פְּנוּיָה הָיְתָה. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר אֵשֶׁת אִישׁ הָיְתָה, שַׁפִּיר. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פְּנוּיָה הָיְתָה, מַאי כּוּלֵּי הַאי. רַב פַּפָּא אָמַר, מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא אָמַר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצוֹת בָּעֲרָיוֹת. וְלִינְסְבָהּ מִינְסַב? לֹא מְיַיתְבָה דַּעְתֵּיהּ, כִּדְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נִיטְּלָה טַעַם בִּיאָה וְנִיתְּנָה לְעוֹבְרֵי עֲבֵירָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם':

הדרן עלך בן סורר ומורה

משנה וְאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין, הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וּבַת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה. יֵשׁ בִּכְלָל אִשָּׁה וּבִתָּהּ, בִּתּוֹ וּבַת בִּתּוֹ, וּבַת בְּנוֹ, וְבַת אִשְׁתּוֹ, וּבַת בִּתָּהּ, וּבַת בְּנָהּ, חֲמוֹתוֹ, וְאִם חֲמוֹתוֹ וְאִם חָמִיו:

גמרא הַבָּא עַל אִשָּׁה שֶׁנָּשָׂא בִּתָּהּ, לֹא קָתָנֵי. אֶלָּא, 'הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ', מִכְּלָל דְּתַרְוַיְיהוּ לְאִיסּוּרָא. וּמַאן גִּינְהוּ, חֲמוֹתוֹ וְאִם חֲמוֹתוֹ, וְקָתָנֵי יֵשׁ בִּכְלָל אִשָּׁה וּבִתָּהּ. מִכְּלָל, דְּתַרְוַיְיהוּ כְּתִיבִי בְּהֲדֵדְיָא, וְהָנָךְ מִדְּרָשָׁא אָתְיָא. הָנִיחָא לְאַבַּיֵּי, דְּאָמַר מַשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, מַתְנִיתִין מַנִּי, רַבִּי עֲקִיבָא הִיא. אֶלָּא לְרָבָא, דְּאָמַר חֲמוֹתוֹ לְאַחַר מִיתָה, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, מַתְנִיתִין מַנִּי. אָמַר לָךְ רָבָא, תְּנִי, הַבָּא עַל אִשָּׁה שֶׁנָּשָׂא בִּתָּהּ: יֵשׁ בִּכְלָל אִשָּׁה וּבִתָּהּ חֲמוֹתוֹ וְאִם חֲמוֹתוֹ וְאִם חָמִיו: לְאַבַּיֵּי, אַיְידֵי דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנָא, אֵם חָמִיו, תָּנֵי נַמִּי חֲמוֹתוֹ וְאִם חֲמוֹתוֹ. לְרָבָא, אַיְידֵי דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנָא, אֵם חָמִיו וְאִם חֲמוֹתוֹ, תָּנֵי נַמִּי חֲמוֹתוֹ. מְנָהֲנֵי מִילֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנַן, 'אִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ', אֵין לִי אֶלָּא אִשָּׁה וְאִמָּהּ, בַּת אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ וּבַת בְּנָהּ, מִנַּיִן. נֶאֱמַר כָּאן 'זִמָּה' וְנֶאֱמַר לְהַלָּן 'זִמָּה'. מַה לְּהַלָּן, בִּתָּהּ וּבַת בִּתָּהּ וּבַת בְּנָהּ. אַף כָּאן, בִּתָּהּ וּבַת בִּתָּהּ וּבַת בְּנָהּ. מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת זְכָרִים כַּנְּקֵבוֹת, נֶאֱמַר כָּאן 'זִמָּה', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן 'זִמָּה'. מַה לְּהַלָּן, זְכָרִים כַּנְּקֵבוֹת. אַף כָּאן, זְכָרִים כַּנְּקֵבוֹת. מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת לְמַטָּה כִּלְמַעְלָה, נֶאֱמַר כָּאן 'זִמָּה', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן 'זִמָּה'. מַה לְּהַלָּן, לְמַטָּה כִּלְמַעְלָה. אַף כָּאן, לְמַטָּה כִּלְמַעְלָה. וּמַה כָּאן, לְמַעְלָה כִּלְמַטָּה. אַף לְהַלָּן, לְמַעְלָה כִּלְמַטָּה. אָמַר מַר, מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת זְכָרִים כַּנְּקֵבוֹת. מַאי זְכָרִים כַּנְּקֵבוֹת, אִילֵימָא בַּת בְּנָהּ כְּבַת בִּתָּהּ, בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתְיָאן. אֶלָּא, אֵם חָמִיו כְּאֵם חֲמוֹתוֹ. הַשְׁתָּא, אֵם חֲמוֹתוֹ לֹא קָמָה לָן. אֵם חָמִיו, מִיהַדַּר עֲלָהּ.

אמר

הדרן עלך בן סורר ומורה

אלו הן הנשרפין הבא על אשה ובתה. בגמרא מפרש לה: **ובת כהן.** כלומר וכן בת כהן שזינתה היא בשריפה אבל בועלה לאו בשריפה הוא: **יש בכלל אשה ובתה.** כלומר אשה ובתה כתיבי בהדיא כדמפרש בגמרא דהאי אשה ובתה היינו חמותו דשריפה כתיבא בה כדכתיב (ויקרא כ) (כי יקח איש את אשה ואת אמה זמה היא באש ישרפו אותו ואתהן: **ויש בכללן.** כלומר מינייהו ילפינן כולהו הנך בגזירה שוה כדלקמן בברייתא: **בתו.** מאנוסתו דלאו בת אשתו דנחייב עליה משום בת אשתו דהא אנוסה לאו אשתו היא: **בת בתו ובת בנו.** שהיה לו מאנוסתו: **בת אשתו.** בין שהיא בתו בין שהיא חורגתו: **גמ' הבא על האשה שנשא בתה לא קתני.** כלומר מכדי מדקתני סיפא יש בכלל וכו' מכלל דהאי אשה ובתה בהנך דכתיבן מיירי ולאו באשתו ובבת אשתו קאמר אלא בחמותו דשריפה כתיב בה והא הבא על האשה דקתני לאו באשתו הוא דא"כ הבא על האשה ואמה מבעי ליה למתניה וא"נ דך אשה אחמותו קאמר הוה ליה למתנייה הבא על האשה שנשא בתה דהיינו חמותו הא לא קתני אלא הבא על אשה ובתה מכלל דתרוייהו לאיסורא ולא הוזכרה אשתו לכאן ומאן נינהו חמותו ואם חמותו והכי קאמר הבא על אם חמותו או על בתה דהיינו חמותו וקתני יש בכלל אשה ובתה כולהו הנך אלמא דך אשה ובתה כתיבי בהדיא: **הניחא לאביי דאמר.** בפירקין (דף עו.) גבי פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא: **משמעות דורשין איכא בינייהו.** ומסיק למילתיה דלרבי עקיבא כתיבא בהדיא אם חמותו מתניתין מני ר"ע היא: **אלא לרבא דאמר.** בין לרבי ישמעאל בין לרבי עקיבא לא כתיבא אלא בחמותו שבא עליה לאחר מיתת אשתו פליגי מתניתין מני: **אמר לך רבא תני על אשה שנשא בתה.** דהיינו חמותו דכתיבא בהדיא איש כי יקח את אשה דהיינו אשתו ואת אמה דהיינו חמותו: **יש בכלל אשה ובתה וכו'.** קתני נמי חמותו ומילתא דתמיה היא דההוא לאו מדרשא אתא וקתני בהדייהו: **לאביי.** דאמר חמותו ואמה כתיבן בהדיא איידי דתנא בהאי כללא אם חמיו דאתיא מדרשא נקט אגב ריהטא חמותו ואם חמותו: **אין לי אלא אשה ואמה.** דהיינו חמותו: **נאמר כאן.** בשריפה זמה היא: **ונאמר.** באזהרת בתה ובת בתה ובת בנה שארה הנה זמה היא: **אף כאן.** לענין עונש שריפה בתה ובת בתה ובת בנה בהאי דינא דהאי קרא: **מנין לעשות זכרים כנקבות.** לקמן מפרש: **מנין לעשות למטה כלמעלה.** לקמן נמי מפרש: **ומה כאן למעלה כלמטה אף להלן למעלה כלמטה.** לקמן מפרש: **בהדי הדדי אתיין.** הא רבינהו לתרוייהו בגזרה שוה דאתיא זמה זמה: **אלא אם חמיו כאם חמותו.** השתא אם חמותו אבתי לא קמה לן עדיין לא העמידה על בוריה בשריפה מן התורה דהא האי תנא לפום ריהטא שמעינן ליה דהאי אשה דקרא היינו אשתו ואפי' למאן דאמר אם חמותו כתיבא לאו ממשמעותא דאת אשה ואמה נפקא ליה אלא ממשמעותא דאותו ואתהן: **אם חמיו קא מהדר עלה.** מחזר עליה להביאה לתורת אם חמותו דקאמר זכרים כנקבות הא אבתי לא אשמעינן תנא אם חמותו:

אמר

תוספות

מנין לעשות שאר הבא ממנו כו'. ואם תאמר מה לשאר הבא ממנה שכן אם אמה אסורה תאמר בשאר הבא ממנו דאם אמו מותרת ועוד למאן דאמר שריפה חמורה מה לשאר הבא ממנה שכן אמה בשריפה תאמר בהא שאמנו בסקילה וי"ל דכיון דיליף מאי דכתיב בהדיא גבי האי כאלו כתיב גבי האי לא שייך לאקשויי מידי:

אמך היא. בפ' ד' מיתות (לעיל דף נד.) דרשינן משום אמו אתה מחייבו וכו' ותרתי ש"מ:

איכא למיפרך מה להיא כו'. אין הג"ש מופנה משני צדדין ולכן למדין ומשיבין:

אמר קרא אשת בנך היא. וא"ת אכתי אי מה הוא דודתו אסורה אף היא דודתה אסורה וי"ל דלא שייך לאקשויי אלא מחייבי מיתות ב"ד דלענין מיתה נאמרה גזרה שוה: אמר

אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר, מִנַּין לַעֲשׂוֹת שְׁאֵר הַבָּא מִמֶּנּוּ, כִּשְׁאֵר הַבָּא מִמֶּנָּה. נָאֱמַר כָּאן 'זִמָּה', וְנָאֱמַר לְהַלָּן 'זִמָּה' וְכוּ'. וְהָא בִּשְׁאֵר דִּידֵיהּ, לֹא כְּתִיבָא בֵּיהּ 'זִמָּה'. אָמַר רָבָא, אָמַר לִי רַב יִצְחָק בַּר אֲבוּדִימִי, אָתְיָא, 'הִנָּה' 'הִנָּה'. אָתְיָא, 'זִמָּה' 'זִמָּה'. אָמַר מַר, מִנַּין לַעֲשׂוֹת לְמַטָּה כְּלְמַעְלָה. מַאי, לְמַטָּה כְּלְמַעְלָה. אִילֵימָא, בַּת בְּנָהּ וּבַת בִּתָּהּ, בְּבִתָּהּ. בַּהֲרֵי הֲדֵדֵי, קָאָתְיָין. אֶלָּא, אֵם חָמִיו וְאֵם חֲמוֹתוֹ כֶּחָמוֹתוֹ. הַאי, לְמַטָּה כְּלְמַעְלָה, לְמַעְלָה כְּלְמַטָּה הַוַּאי. תְּנִי, לְמַעְלָה כְּלְמַטָּה. אִי הָכִי, נָאֱמַר כָּאן 'זִמָּה', וְנָאֱמַר לְהַלָּן 'זִמָּה'. וּמָה הַשְׁתָּא, אֵינְהוּ לֹא כְּתִיבָה, 'זִמָּה' דִּידְהוּ כְּתִיבָא. אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר, מִנַּין לַעֲשׂוֹת שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת לְמַעְלָה כְּשְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת לְמַטָּה, נָאֱמַר לְמַטָּה 'זִמָּה', וְנָאֱמַר לְמַעְלָה 'זִמָּה'. מַה לְּמַטָּה שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, אַף לְמַעְלָה שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת. וּמַה בָּעוֹנֶשׁ, עָשָׂה לְמַטָּה כְּלְמַעְלָה. אַף בְּאַזְהָרָה נַמִּי, עָשָׂה לְמַעְלָה כְּלְמַטָּה. רַב אַשִׁי אָמַר, לְעוֹלָם כִּדְקָתָנֵי. וּמַאי לְמַטָּה, לְמַטָּה בְּאִיסּוּר. אִי, מָה הִיא, אֵם אִמָּהּ אֲסוּרָה. אַף הוּא, אֵם אִמּוֹ אֲסוּרָה. אָמַר אַבַּיֵי, אָמַר קְרָא, 'אִמְּךָ הִיא', מִשּׁוּם אִמּוֹ אַתָּה מְחַיֵּיבוֹ, וְאִי אַתָּה מְחַיֵּיבוֹ מִשּׁוּם אֵם אִמּוֹ. רָבָא אָמַר, בֵּין לְמַאן דְּאָמַר, דּוּן מִינָּהּ וּמִינָּהּ. וּבֵין לְמַאן דְּאָמַר, דּוּן מִינָּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ, לֹא אָתְיָא. לְמַאן דְּאָמַר, דּוּן מִינָּהּ וּמִינָּהּ. מָה הִיא, אֵם אִמָּהּ אֲסוּרָה. אַף הוּא נַמִּי, אֵם אִמּוֹ אֲסוּרָה. וּמִינָּהּ, מָה הִיא, בִּשְׁרֵיפָה. אַף הוּא נַמִּי, בִּשְׁרֵיפָה. לְמַאן דְּאָמַר שְׁרֵיפָה חֲמוּרָה, אִיבָּא לְמִיפְרָךְ, מַה לְּהִיא, שֶׁכֵּן אִמָּהּ בִּשְׁרֵיפָה. תֹּאמַר בְּהוּא, שֶׁאִמּוֹ בְּסְקִילָה. וְעוֹד, אִמּוֹ בְּסְקִילָה. אֵם אִמּוֹ, בִּשְׁרֵיפָה. וְעוֹד, מָה הִיא, לֹא חִלְּקָתָּ בָּהּ בֵּין אִמָּהּ לְאֵם אִמָּהּ. אַף הוּא נַמִּי, לֹא תַּחֲלוֹק בּוֹ בֵּין אִמּוֹ לְאֵם אִמּוֹ. וּלְמַאן דְּאָמַר סְקִילָה חֲמוּרָה, מֵהַאי קוּשְׁיָא לֹא נִידּוֹנָהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר, דּוּן מִינָּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ, מָה הִיא, אֵם אִמָּהּ אֲסוּרָה. אַף הוּא נַמִּי, אֵם אִמּוֹ אֲסוּרָה. וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ, הָתָם הוּא דְּבִשְׁרֵיפָה, אֲבָל הָכָא בִּסְקִילָה, כִּדְאַשְׁכְּחַן בְּאִמּוֹ. לְמַאן דְּאָמַר שְׁרֵיפָה חֲמוּרָה, אִיבָּא לְמִיפְרָךְ,

מה

רש"י

אמר אביי. האי זכרים ונקבות עליו ועל אשתו קאמר והכי קאמר מניין לעשות שאר הבא ממנו דהיינו בתו ובת בנו ובת בתו מאנוסתו דלאו בכלל אשה ובתה דקרא נינהו דהתם באשתו ע"י קידושין קאמר דדרשינן לה ביבמות [צו.] מקראי דרבה רמי כתיב ערות בת בנך או בת בתך וגו' הא בת בנה ובת בתה שלא ילדה ממך גלה וכתיב ערות אשה ובתה לא תגלה משמע בין שילדתו לך בין שילדתו לאיש אחר לא קשיא כאן באנוסין כאן בנישואין אם אנוסתך או מפותה לך היא אי אתה מוזהר על בתה אלא אם כן ממך היא ואם אשתך היא אתה מוזהר אף על בת שילדה לאיש אחר: **כשאר הבא ממנה.** כבת אשתו ובת בתה ובת בנה דרבינן להו לעיל בגזירה שוה: **והא בשאר דידיה לא כתיב זמה.** דמהאי קרא נפקא לן בת בתו ובת בנו מאנוסתו ערות בת בנך או בת בתך כדפרישית לעיל ובתו לקמן יליף לה ובההוא קרא זמה לא כתיב: **אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה.** מעיקרא מייתינן לה בהנה הנה והדר בזמה זמה כתיב הכא (ויקרא יח) כי ערותך הנה וכתיב בשאר אשתו (שם) שארה הנה מה להלן זמה עמו אף כאן זמה עמו ובתר דאייתינן זמה לשאר דידיה ילפינן בה שריפה בזמה זמה נאמר כאן (שם) זמה ונאמר להלן (שם כ) בשריפה זמה מה להלן שריפה אף כאן שריפה: **אילימא בת בנה ובת בתה.** שהן דורות תחתונים ואחרונים כלמעלה כלומר בבתה שהיא קדמה והיינו עליונה: **למעלה כלמטה היא.** שהאבות לעולם עליונים נקראו שהן קדמו: **השתא אינהו לא כתיבן.** אם חמיו ואם חמותו לאזהרתן ולעונשן לא כתיבא: **זמה דידהו כתיבא.** בתמיה דקאמר נאמר כאן זמה: הכי קאמר לעולם אאם חמיו ואאם חמותו מהדר ובהאי צד נקטיה לדרשה דידיה: **מנין לעשות למעלה.** מאשתו שלשה דורות לאיסור דהיינו אם חמיו שהוא דור שלישי לאשתו וכן אם חמותו: **כשלשה דורות למטה.** כמו שמצינו שהוזהר ונענש למטה הימנה שלשה דורות דהיינו בת בתה וכן בת בנה: **נאמר למטה זמה.** שארה הנה זמה היא: **ונאמר למעלה זמה.** דכתיב (שם) כי יקח את אשה ואת אמה זמה היא: **מה למטה שלשה דורות אף למעלה שלשה דורות.** אתרבו בדינא דקרא הרי למדנו לעונש ועדיין אזהרה לא שמענו בהם דהא זמה למעלה גבי עונש כתיב והדר יליף מסקנא דברייתא מה בעונש עשה למטה בתה ובת בתה ובת בנה כלמעלה בחמותו דהא רבינן להו לעיל שריפה אף באזהרה עשה למעלה חמותו ואם חמיו שלא נאמר בהן אזהרה כלמטה כבתה ובת בתה ובת בנה הרי למדנו לעונש (מאזהרה) ולישנא דברייתא הכי קאמר מנין לעשות למעלה מאשתו כלמטה מאשתו לענין שלשה דורות נאמר למעלה מאשתו זמה ונאמר למטה מאשתו זמה ועשה הכתוב למטה כלמעלה בת בתה כבתה אף למעלה מאשתו עשה למעלה כלמטה עשה אם חמותו כחמותו. הרי למדנום לעונש ללמדם לאזהרה שאף חמותו עצמה לא נאמר באזהרה מה בעונש למטה כלמעלה רבינן שאר של מטה הימנה לשריפה כשאר של מעלה ממנה אף באזהרה עשה שאר של מעלה הימנה כשאר של מטה הימנה ואע"ג דברייתא איפכא תני אביי מפיך: **רב אשי אמר לעולם כדקתני.** דלא תצטריך לאפוכה ולמתני מה להלן למטה כלמעלה אף כאן למעלה כלמטה אלא אף כאן למטה כלמעלה ומאי למטה דקאמר למטה באיסור איסור הקל קרי למטה והחמור קרי למעלה והכי קאמר מנין לעשות אם חמיו ואם חמותו שהן רחוקות ואסורין למטה כחמותו שהיא קרובה ואיסורה עליון וחמור נאמר כאן זמה [כו'] ורב אשי לא קשיא ליה דקשיא לן לעיל השתא אינהו לא כתיבי זמה דידהו כתיבי דהאי נאמר כאן זמה לאו עלייהו קאי אלא הכי נקט למילתיה נאמר כאן בחמותו זמה ונאמר להלן בבת אשתו זמה מה להלן למטה באיסור כלמעלה באיסור חייב הכתוב על בת בתה ובת בנה כבתה אף כאן נעשה אם חמיו ואם חמותו כחמותו והיינו למטה באיסור כלמעלה באיסור וסיפא דהדר תני מה כאן למטה כלמעלה אף להלן למעלה כלמטה רב אשי כאביי מפרש לה למילף אזהרה בחמותו ואם חמותו ואם חמיו והכי קאמר ומה כאן בעונש רבינן בגזרה שוה שאר של מטה הימנה כשאר של מעלה הימנה לשריפה אף באזהרה החמורה בשאר של מטה נרבה שאר של מעלה מאשתו חמותו ואם חמותו כשאר של מטה באזהרה: **אי.** כיון דאמרת מניין לעשות שאר הבא הימנו כשאר הבא הימנה נימא מה היא אם אמה אסורה לו אף הוא אם אמו אסורה לו משום ערוה ואנן גבי שניות מדברי סופרים (תנן) לה ביבמות בפרק כיצד (דף כא.): **אמך היא.** מיעוטא הוא: **רבא אמר.** לא מבעי ליה קרא למעוטי דלא תיסק אדעתין לאתויי הא בגזירה שוה דבין למאן דאמר בכל גזירות שוות שבתורה דון מינה ומינה בין למאן דאמר וכו' לא אתיא שפיר כדמפרש ואזיל: **דון מינה ומינה.** לכל דבריה נלמוד ממנה מאחר שעיקרו של דבר למדתי מחבירו אף לכל דבריה נלמוד ממנה וכן אם באת ללמוד אם אמו מאם אמה לאיסורא צריך אתה ללמוד הימנה אף לשריפה שתהא בשריפה: **כין למאן דאמר דאמרינן דון מינה ואוקי באתרה.** דון עיקר הדבר ללמדו מחבירו אבל לשאר דבריו שאתה מוצא דינו מפורש בו ואתה יכול ללמוד מיניה וביה דבר מדבר ואינך צריך ללמד מחבירו העמידנו במקומו ואל תשוהו לחבירו וכאן נמי למוד אם אמו מאם אמה לאיסורא דלא כתיבא בה בהדיא אבל לענין מיתה תעמידנה במקומה למילף שאר דידיה מיניה וביה דבר מדבר ולמוד אף אם אמו בסקילה מאמו שהיא בסקילה דהא גבי דידה נמי אם אמה כאמה שויא לשריפה: **ולא אתיא.** כדמפרש ואזיל: **מה היא בשריפה אף הוא בשריפה.** כלומר מה שאר אשתו אם אמו בשריפה היא אף הוא שאר שלו אם אמו בשריפה: **איכא למיפרך.** בתחלת הדין דילפת מיניה לאיסורא: **מה להיא.** לשאר אשתו דין הוא להחמיר ולאסור את אם אמה שכן החמיר הכתוב על אמה לשריפה ואשכחן בה צד חמור: **ועוד אמו בסקילה.** שהיא קלה אם אמו תהא בשריפה חמורה בתמיהה: **ועוד.** כיון דאית לן למידן מינה ומינה מאי חזית דדיינת הכי דון הכי מה היא לא חלקת בה בין אמה לאם אמה אף הוא לא תחלוק וכו' הלכך לא אתיא לשריפה וכיון דלא מצית למילף מינה ומינה אף תחילת הדין לאיסורא לא תלמוד ולמאן דאמר נמי סקילה חמורה וליתנהו תרתי פירכי קמאי מיהו משום האי קושיא בתרייתא לא נדונם זה מזה: **איכא למיפרך.** על תחילת הדין דקא ילפת לה לאיסורא אם אמו מאם אמה:

מה

אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר – כך היא כוונת התנא, **מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת** – לרבות בחיוב שריפה את **שְׁאַר** [–קורבה] **הַבָּא מִמֶּנּוּ**, שהם בתו מאנוסתו ובת בתו ובת בנו מאנוסתו, **כְּדִין שְׁאַר הַבָּא מִמֶּנָּה** – מאשתו, שהם בת אשתו ובת בתה ובת בנה שנתרבו לעיל (ע"א) לשריפה בגזירה שוה 'זמה' 'זמה', **נֶאֱמַר כָּאן** בקרובותיו **'זִמָּה'**, **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** בקרובותיה **'זִמָּה' וְכוּ'**, מה בקרובותיה נתרבה חיוב שריפה, אף בקרובותיו נתרבה חיוב שריפה.

מקשה הגמרא: איך נדרשת גזירה שוה זו, **וְהָא** בפסוק העוסק **בְּשְׁאַר דִּידֵיהּ, לֵא כְּתִיבָא בֵּיהּ** – לא כתוב בו **'זִמָּה'**, שנלמד מכך גזירה שוה.

אָמַר רָבָא, אָמַר לִי רַב יִצְחָק בַּר אֲבוּדִימִי, אָתְיָא – נלמד בגזירה שוה למה שנאמר **'הִנָּה'** לגבי קרובותיו (ויקרא יח ז) 'עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ אוֹ בַת בִּתְּךָ וגו' כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה', ממה שנאמר **'הִנָּה'** לגבי קרובות אשתו (שם יז) "עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגַּלֶּה אֶת בַּת בִּנָּהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תִקַּח וגו' שְׁאֵרָהּ הֵנָּה זִמָּה הִוא', והרי זה כמי שנאמר 'זמה' בקרובותיו, ולכן **אָתְיָא** בגזירה שוה **'זִמָּה'** שבקרובותיו מ**'זִמָּה'** שבחמותו, מה בחמותו חייב שריפה, אף בקרובותיו חייב שריפה.

הגמרא ממשיכה לבאר את הלימודים בברייתא. אומרת הגמרא: **אָמַר מַר, מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת לְמַטָּה כִּלְמַעְלָה.** שואלת הגמרא: **מַאי לְמַטָּה כִּלְמַעְלָה, אִילֵימָא** שכוונת התנא היא ללמוד שדין **בַּת בְּנָהּ וּבַת בִּתָּהּ** שהן הדור שלמטה, הוא **כְּבִתָּהּ** שהיא הדור שלמעלה מהן, הרי שני חיובים אלו **בַּהֲרֵי הֲדֵדֵי קָאָתְיָין** – נלמדו יחד באותה דרשת גזירה שוה, ומה צריך להשוותם. **אֶלָּא** על כרחך, שכוונת התנא היא להשוות את דין **אֵם חָמיו וְאֵם חֲמוֹתוֹ כְּדִין חֲמוֹתוֹ** שהוזכרה במפורש לחיוב בשריפה. דוחה הגמרא: **הַאי לְמַטָּה כִּלְמַעְלָה** – וכי בדרשה זו משוים את דין הדורות שלמטה לדין הדורות שלמעלה כלשון הברייתא, הרי **לְמַעְלָה כִּלְמַטָּה הֲוָאי** – דרשה זו משוה את דין אם חמיו ואם חמותו שהם הדורות שלמעלה כדין חמותו שהיא למטה מהם. עונה הגמרא: **תְּנִי** – יש לשנות בברייתא, 'מנין לעשות **לְמַעְלָה כִּלְמַטָּה**'.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך הוא הלימוד, **שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן** באם חמותו **זִמָּה, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** בחמותו **זִמָּה**, הרי לא שייך ללמוד באופן זה, משום שיש להקשות, **וּמָה הַשְׁתָּא**, שאזהרתן וחיובן של **אִינְהִי** [–אם חמיו ואם חמותו] **לֵא כְּתִיבָא** כלל אלא נלמד בגזירה שוה, וכי **'זִמָּה' דִּידְהוּ כְּתִיבָא** ללימוד גזירה שוה.

אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר, מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת – להשוות את דין **שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת שֶׁלְּמַעְלָה** מאשתו, והיינו, אם חמיו ואם חמותו, לחיוב שריפה **כְּשְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת שֶׁלְּמַטָּה** מאשתו, והיינו, בת בנה ובת בתה, **נֶאֱמַר** בדורות **שֶׁלְּמַטָּה** מאשתו (שם) 'אֶת בַּת בִּנָּהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ וגו' שְׁאֵרָהּ הֵנָּה זִמָּה הִוא', **וְנֶאֱמַר** בדורות **שֶׁלְּמַעְלָה** מאשתו (שם כ יד) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הִוא'. ויש לדרוש בגזירה שוה, **מָה** בדורות **שֶׁלְּמַטָּה** מאשתו החיוב הוא **שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, אַף** בדורות **שֶׁלְּמַעְלָה** מאשתו החיוב הוא **שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת.** וסוף הלימוד הוא, **וּמַה בָּעוֹנֶשׁ, עָשָׂה** את דין הדורות **שֶׁלְּמַטָּה** מאשתו **כְּדִין** הדורות **שֶׁלְּמַעְלָה** מאשתו בגזירה שוה של 'זמה' 'זמה', **אַף בְּאַזְהָרָה נַמִּי, עָשָׂה** את דין הדורות **שֶׁלְּמַעְלָה** מאשתו שנאמר בהם איסור ביאה **כְּדִין** הדורות **שֶׁלְּמַטָּה** מאשתו בגזירה שוה זו, והרי זה כמי שנאמר איסור אף בדורות שלמעלה מאשתו.

הגמרא מביאה אופן נוסף לבאר את הברייתא: **רַב אַשִׁי אָמַר, לְעוֹלָם** הגירסא היא **כִּדְקָתָנֵי**, 'מנין לעשות למטה כלמעלה'. **וּמַאי** לשון **לְמַטָּה** שנאמר באם חמיו ואם חמותו שהם למעלה מחמותו, היינו, שהם **לְמַטָּה** בְּחומרת **הָאִיסּוּר.** וכוונת התנא היא, מנין לחיוב שריפה באם חמיו ואם חמותו שאיסורן קל, כחמותו שאיסורה חמור. נאמר 'זמה' בחמותו ונאמר 'זמה' בתולדות האשה [בתה, בת בתה ובת בנה], מה בתולדותיה נתרבו כולן לשריפה בין מי שלמעלה באיסור ובין מי שלמטה באיסור, אף כאן, נעשו אם חמיו ואם חמותו הקלות באיסורן כחמותו שאיסורה חמור והרי הן בחיוב שריפה.

הגמרא דנה בדין נוסף שיש ללמוד מהשוואת קרובותיו לקרובותיה, ולהלכה אינו כן. שואלת הגמרא: אם משוים את דין קרובות הבאות ממנו לדין קרובות הבאות ממנה, אם כן, **אִי מָה הִיא,** בכלל איסור קרובותיה נאמר שאף **אֵם אִמָּהּ אֲסוּרָה, אַף הוּא,** יש לרבות באיסור קרובותיו שאף **אֵם אִמּוֹ אֲסוּרָה,** והאמת היא, שאם אמו אסורה רק מדברי סופרים.

אָמַר אַבַּיֵי, אָמַר קְרָא, 'עֶרְוַת אָבִיךָ וְעֶרְוַת אִמְּךָ לֹא תְגַלֵּה **אִמְּךָ הִיא'**, ויש ללמוד מייתור זה, שדווקא **מִשּׁוּם אִמּוֹ אַתָּה מְחַיֶּבוֹ, וְאִי אַתָּה מְחַיֶּבוֹ מִשּׁוּם אֵם אִמּוֹ,** ומשום כך אין ללמוד בגזירה שוה לאסור את אם אמו.

רָבָא אָמַר, אף ללא מיעוט מהפסוק אין לדרוש גזירה שוה לאסור את אם אמו, משום **שבֵּין לְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִינָּהּ וּמִינָּהּ** – בין לפי שיטת רבי מאיר שבכל דרשת גזירה שוה יש ללמוד אף את פרטי הדינים של הנלמד מדיני המלמד, **וּבֵין לְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִינָּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ** – ובין לפי שיטת חכמים שבכל גזירה שוה אין ללמוד אלא את עיקר הדין שלצורכו נדרש הגזירה שוה, ואילו את שאר פרטי הדין הנלמד אין ללמוד מפרטי הדין המלמד אלא מענין עצמו, **לֵא אָתְיָא** – אין לרבות את אם אמו לאיסור על ידי גזירה שוה זו, ובדלהלן.

ביאור הדחייה למאן דאמר 'דון מינה ומינה': **לְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִינָּהּ וּמִינָּהּ,** שלשיטתו הלימוד הוא כך, **מָה הִיא,** אף **אֵם אִמָּהּ אֲסוּרָה, אַף הוּא נַמִּי,** אף **אֵם אִמּוֹ אֲסוּרָה, וּמִינָּהּ** – ויש להוסיף וללמוד מקרובותיה, **מָה הִיא,** הבא על אם אמה נידון **בִּשְׂרֵיפָה, אַף הוּא נַמִּי,** אם בא על אם אמו נידון **בִּשְׂרֵיפָה.** אם כן, **לְמַאן דְּאָמַר** שִׁשְׂרֵיפָה **חֲמוּרָה** מסקילה, **אִיבָּא לְמִיפְּרַךְ** את הלימוד בגזירה שוה כך, **מָה לְהִיא, שֶׁכֵּן** חיוב **אִמָּהּ** הוא **בִּשְׂרֵיפָה** החמורה, משום כך נאסרה אף אם אמה, **תֹּאמַר בְּהוּא, שֶׁחיובו** של **אִמּוֹ** הוא **בִּסְקִילָה** הפחותה בחומרתה, ומשום כך אין איסור באם אמו. **וְעוֹד** יש להקשות על לימוד זה, כיצד נדון את הבא על **אִמּוֹ** [שאיסורה חמור] **בִּסְקִילָה** השניה בחומרתה, ואילו את הבא על **אֵם אִמּוֹ** [שאיסורה פחות חמור] **בִּשְׂרֵיפָה** החמורה, אלא על כרחך שדינו בסקילה. וכיון שאין החיוב הנלמד באם אמו יכול להתקיים באופן בו הוא מתקיים באם אמה, אין זה 'מינה ומינה', ואין לדרוש כלל גזירה שוה זו ואף לענין האיסור. **וְעוֹד** יש להקשות על לימוד זה, כיון שסובר 'דון מינה ומינה', יש לומר כך, **מָה הִיא, לֵא חִלַּקְתָּ בָּהּ בֵּין אִמָּהּ לְאֵם אִמָּהּ,** אלא בשתיהן יש חיוב שריפה, **אַף הוּא נַמִּי, לֵא תַּחֲלוֹק בּוֹ בֵּין אִמּוֹ לְאֵם אִמּוֹ,** ויש לחייב בשתיהן סקילה, וממילא לא ניתן ללמוד אם אמו מאם חמותו שהבא עליה בשריפה. **וּלְמַאן דְּאָמַר** שִׁסְקִילָה **חֲמוּרָה** משריפה, על אף שלשיטה זו שתי הקושיות הראשונות לא יקשו על לימוד זה, מכל מקום, **מֵהַאי קוּשְׁיָא** האחרונה שיש להשוות את דין אם אמו לדין אמו ששתיהן יחויבו סקילה, ואם כן, לא יהיה דינו שוה לדין שריפה של אם חמותו [ממנה למדים בגזירה שוה את דין אם אמו], **לֵא נִידּוּנָהּ** – יש לדחות את כל הגזירה שוה ואף לעצם האיסור, וכמבואר לעיל.

ביאור הדחייה למאן דאמר 'דון מינה ואוקי באתרה': **וּלְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִינָּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ,** שלשיטתו הלימוד הוא כך, **מָה הִיא,** אף **אֵם אִמָּהּ אֲסוּרָה, אַף הוּא נַמִּי,** אף **אֵם אִמּוֹ אֲסוּרָה, וְאוֹקֵי** לאיסור ביאה באם אמו **בְּאַתְרָהּ,** ויש ללמוד את שאר דיניו מענייניו. וכיון שכן, דווקא **הָתָם** באם חמותו, **הוּא** דְּיִש לדונו **בִּשְׂרֵיפָה, אֲבָל הָכָא** באם אמו אין לדונו אלא **בִּסְקִילָה, כִּדְאִשְׁכְּחַן** – כמו שמצינו **בְּאִמּוֹ,** שעליה נוסף החיוב באם אמו. ואם כן, **לְמַאן דְּאָמַר** שִׁשְׂרֵיפָה **חֲמוּרָה** מסקילה, **אִיבָּא לְמִיפְּרַךְ,**

מַה לְּהִיא, שֶׁכֵּן חיובו של הבא על אִמָּהּ בִּשְׁרֵיפָה החמורה, משום כך יש איסור אף באם אמה, תֹּאמַר בְּהוּא, שֶׁחיוב הבא על אִמּוֹ הוא בְּסְקִילָה השניה בחומרתה, ומשום כך אין איסור לבא על אם אמו. וְעוֹד יש להקשות על לימוד זה, הרי אפשר לדון הוּא כְּהִיא – להשוות את דין אם אמו לענייננו כמו שמדמים בקרובותיה, והיינו, מָה הִיא, לֹא חִלַּקְתָּהּ בָּהּ בֵּין בִּתָּהּ לְאֵם אִמָּהּ, אלא בשתיהן נאמר חיוב שריפה, אַף הוּא, לֹא תַּחֲלוֹק בּוֹ בֵּין בִּתּוֹ לְאֵם אִמּוֹ, ובשתיהן יש לחייב שריפה. אלא שאם נדרוש את הגזירה שוה באופן זה ונחייב שריפה באם אמו, נמצינו דנים באם אמו חיוב חמור מחיוב הסקילה שבאמו. וכיון שיש שתי אפשרויות לדרוש את הגזירה שוה, ואיננו יודעים כיצד להכריע, ובאחד מהצדדים יש פירכא על עצם הלימוד, משום כך, אין לדרוש גזירה שוה זו כלל ואף לענין האיסור. וּלְמַאן דְּאָמַר שִׁסְקִילָה חֲמוּרָה משריפה, על אף שלשיטה זו הקושיא הראשונה לא קשה, מכל מקום, מֵהַאי קוּשְׁיָא האחרונה, שיש בגזירה שוה זו אפשרות לדרוש לחייב את הבא על אם אמו סקילה כדין אמו, ויש אפשרות להשוות את דין אם אמו לדין בתו ולחייב שריפה, ואין לנו הכרעה בזה, לֹא נִידּוֹנָהּ – יש לדחות את כל הגזירה שוה ואף לענין עצם האיסור.

הגמרא דנה בדין נוסף שיש ללמוד מהשוואת קרובותיו לקרובותיה, ולהלכה אינו כן. שואלת הגמרא: אם מדמים את דין קרובות הבאות ממנו לדין קרובות הבאות ממנה, אם כן, אִי מָה הוּא, אף כַּלָּתוֹ אֲסוּרָה, אַף הִיא, אף כַּלָּתָהּ אֲסוּרָה, ואילו להלכה אשת חורגו מותרת.

אָמַר אַבָּיֵי, אָמַר קְרָא באזהרת כלתו (ויקרא יח טו), 'עֶרְוַת כַּלָּתְךָ לֹא תְגַלֶּה אֵשֶׁת בִּנְךָ הִיא' וגו', ויש ללמוד מכך, שדווקא מִשּׁוּם אֵשֶׁת בְּנִךְ אַתָּה מְחַיְּבוֹ, וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ על כלת אשתו מִשּׁוּם אֵשֶׁת בְּנָהּ שאינה כלתו.

רבא מתרץ שאין ללמוד דין זה מחמת פירכא: רָבָא אָמַר, אף בלי הפסוק אין לדרוש גזירה שוה לאסור את כלת אשתו, משום שבֵּין לְמַאן דְּאָמַר, דּוּן מִנָּהּ וּמִינָּהּ, וּבֵין לְמַאן דְּאָמַר, דּוּן מִינָּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ, לֹא אָתְיָא – אין דורשים גזירה שוה זו.

ביאור הפירכא למאן דאמר 'דון מינה ומינה': לְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִינָּהּ וּמִינָּהּ, שלדעתו לימוד הגזירה שוה הוא כך, מָה הוּא, אף כַּלָּתוֹ אֲסוּרָה, אַף הִיא נַמִּי, אף כַּלָּתָהּ אֲסוּרָה. וּמִינָּהּ יש ללמוד את כל פרטי דיניה לדבר הנלמד, מָה הוּא נידון בִּסְקִילָה אם בא על כלתו, וכמו שנתבאר לעיל (נג.), אַף הִיא נַמִּי, אם בא על כלתה הוא נידון בִּסְקִילָה. אם כן, לְמַאן דְּאָמַר שִׁסְקִילָה חֲמוּרָה משריפה, אִיבָּא לְמִיפְּרַךְ מצד חומרת העונש הנלמד, מַה לְּהוּא, שֶׁכֵּן על ביאת אִמּוֹ נידון בִּסְקִילָה החמורה, משום כך החמירה התורה אף בכלתו, תֹּאמַר בְּהִיא, שֶׁעל ביאת אִמָּהּ אינו נידון אלא בִּשְׂרֵפָה הקלה, ומשום כך יש לומר שהקלה התורה אף בכלתה. וְעוֹד יש להקשות על לימוד זה, וכי אפשר שהבא על בִּתָּהּ שבאה מכחה אינו נידון אלא בִּשְׂרֵפָה הקלה, וְאילו הבא על כַּלָּתָהּ שבאה מכח בנה נידון בִּסְקִילָה החמורה, ומכיון שמכח סברא זו מוכרחים אנו לומר שדינו בשריפה, שוב אין ללמוד בגזירה שוה כלתה מכלתו, מאחר ולא יתקיים בזה 'דון מינה ומינה'. דוחה הגמרא פירכא זו: הוּא בְּעַצְמוֹ יוֹכִיחַ מדין קרובותיו, שיתכן שדין הכלה חמור מדין הבת, דְּהבא על בִּתּוֹ נידון בִּשְׂרֵפָה וְאילו הבא על כַּלָּתוֹ נידון בִּסְקִילָה. מסיקה הגמרא: אֶלָּא יש לפרוך באופן אחר, כיון שיש לדון מינה ומינה יש להשוותם אף לענין זה ולומר מָה הוּא, לֹא חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין אִמּוֹ לְכַלָּתוֹ, אלא בשתיהן יש חיוב סקילה, אַף הִיא, לֹא תַּחֲלוֹק בָּהּ בֵּין אִמָּהּ לְכַלָּתָהּ, אלא בשתיהן יש לחייב באותו החיוב, וכשם שחמותו בשריפה אף כלתה בשריפה. וכיון שניתן לדרוש גזירה שוה זו בשני אופנים לשני חיובים שונים, ובכל חיוב שנחייבו לא יהיה הלימוד 'מינה ומינה', שהרי יהיה ניתן לפרוך מדוע אין דורשים באופן אחר, משום כך לא שייך לדרוש כלל גזירה שוה זו ואפילו לענין האיסור.

וּלְמַאן דְּאָמַר שִׁשְׂרֵפָה חֲמוּרָה מסקילה, על אף שלא שייך לפרוך את הפירכא הראשונה של חומרת סקילה על שריפה, מכל מקום, מֵהַאי קוּשְׁיָא האחרונה, שיש להשוות את חיוב חמותו לחיוב כלת אשתו, ומחמת כן לא יהיה הלימוד 'מינה ומינה', שהרי על ידי הדרך הראויה בלימוד הגזירה שוה אין עונשן שוה, לֹא נִידּוֹנִין כלל לגזירה שוה זו ואף לא לענין עצם האיסור.

ביאור הפירכא למאן דאמר 'דון מינה ואוקי באתרה': וּלְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִינָּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ, שלימוד הגזירה שוה הוא, מָה הוּא, אף כַּלָּתוֹ אֲסוּרָה, אַף הִיא, אף כַּלָּתָהּ אֲסוּרָה, וְאוֹקֵי לאיסור כלתו בְּאַתְרָהּ ללמוד את שאר דיני האיסור מעניינה, ומשום כך, דווקא הָתָם בכלתו, הוּא דְּיֵשׁ לחייב בִּסְקִילָה, אֲבָל הָכָא בכלת אשתו, יש לחייב בִּשְׂרֵפָה, כִּדְאַשְׁכְּחַן בְּאִמָּהּ, שחיובה הוא שריפה. אלא שיש לפרוך את הגזירה שוה מצד חומרת העונש הנלמד, כלומר, לְמַאן דְּאָמַר שִׁסְקִילָה חֲמוּרָה משריפה, אִיבָּא לְמִיפְּרַךְ, מַה לְּהוּא, שאיסור קרובותיו חמור, שֶׁכֵּן על ביאת אִמּוֹ נידון בִּסְקִילָה, משום כך אסרה התורה גם את כלתו, תֹּאמַר בְּהִיא שחיוב קרובותיה הוא קל, שֶׁכֵּן על ביאת אִמָּהּ אינו נידון אלא בִּשְׂרֵפָה, הקלה, ומשום כך יש להקל בה גם בכלתה ולהתירה. וְעוֹד יש להקשות על לימוד זה, מדוע סוף הלימוד הוא שדין כלת אשתו נלמד מדין אם אשתו, הרי אפשר ללמוד את דינה גם באופן אחר, מָה הוּא, חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין בִּתּוֹ לְכַלָּתוֹ, שאמנם הבא על בתו אינו חייב אלא שריפה, אבל על ביאת כלתו יש להחמיר ולחייב סקילה החמורה, אַף הִיא, תַּחֲלוֹק בָּהּ בֵּין בִּתָּהּ לְכַלָּתָהּ, ואף על פי שהבא על בת אשתו אינו חייב אלא שריפה, אבל על כלת אשתו יש להחמיר ולחייב סקילה. וכיון שאפשר ללמוד את הגזירה שוה באופן שנלמד שעונש הבא על כלת אשתו הוא סקילה, ואפשר ללמוד באופן שעונשו שריפה, ואין לנו הכרע בזה, אין דנים גזירה שוה זו כלל.

וּלְמַאן דְּאָמַר נַמִּי, שִׁשְׂרֵפָה חֲמוּרָה מסקילה, מֵהַאי קוּשְׁיָא האחרונה, שבגזירה שוה זו אפשר ללמוד להשוות את דין בתו לדין אמו ולחייב שריפה, ואפשר ללמוד לחלק בין דין בתו לדין כלתו ובכל אחת מהאפשרויות נלמד מיתה אחרת, ואין הכרע ללמוד כאחד מהאופנים, לֹא נִידּוֹנִין לגזירה שוה זו לחייב בשריפה את הבא על כלת אשתו, ואף לא לענין עצם האיסור.

הגמרא חוזרת לברר את המקור לחיוב שריפה של הבא על בתו מאנוסתו. שואלת הגמרא: בִּתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ, מִנַּיִן שיש בה חיוב שריפה. אָמַר אַבָּיֵי, חיובה נלמד בקַל וָחוֹמֶר, אם הבא עַל בַּת בִּתּוֹ עָנוּשׁ – חייב שריפה, אם כן, הבא עַל בִּתּוֹ, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שחייב שריפה.

שואלת הגמרא: וְכִי עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין – וכי אפשר לחייב מיתה על פי קל וחומר, והרי אין עונשין אלא בדבר המפורש לחיוב. עונה הגמרא: אין כוונת אביי לדון בקל וחומר, אלא כוונתו לומר שדין זה, גְּלוּיֵי מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא – התורה לימדה את הדין לגבי בת בתו, ובזה היא מגלה אף את דין בתו. והיינו, כיון שכל חיוב בת בתו הוא מחמת שהיא בת של בתו, הרי הכל בכלל אחד ומועיל לימוד בבת בתו לגלות על בתו.

עוד מביאה הגמרא ליישב: רָבָא אָמַר, אָמַר לִי רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, דין זה שחייב שריפה כשבא על בתו, אָתְיָא – נלמד בגזירה שוה 'הֵנָּה' שנאמר לגבי שארו מאנוסתו (ויקרא יח י) 'עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ אוֹ בַת בִּתְּךָ וגו' כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה', מ'הֵנָּה' שנאמר לגבי שאר אשתו (שם יח יז) 'עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת בַּת בִּנָּהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תִקַּח וגו' שְׁאֵרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא', ויש ללמוד מכך, כשם שבשארה בתה אסורה כבת בתה, אף בשארו בתו אסורה כבת בתו. ולאחר שלמדנו שנכללת בתו באזהרת שארו, אָתְיָא בגזירה שוה 'זִמָּה' 'זִמָּה' לרבות חיוב שריפה על ביאתה, שנאמר לגבי שארה 'אֶת בַּת בִּנָּהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ וגו' שְׁאֵרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא' והרי זה כאילו נאמר 'זמה' גם בפסוק המלמד דין הבא על שארו, ונאמר בחיובו של הבא על חמותו (שם כ יד) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הִוא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן' וגו'.

הגמרא מביאה שיטה נוספת לבאר מדוע המקור לחיוב שריפה בבתו מאנוסתו. אומרת הגמרא: תָּנֵי – הביא אֲבוּהָ דְּרַבִּי אָבִין ברייתא,

המשך בעמוד צה

מה להיא. לשאר אשתו דין הוא להחמיר ולאסור את אם אמה שכן מצינו באותו שאר צד חמור שכן אמה בשריפה: ועוד מה היא לא חלקת בין בתה לאם אמה אף הוא וכו'. כלומר מאי חזית דכי אמרת אוקים באתרה למילף שאר דידיה מיניה וביה דבר מדבר שנאמר דאם אמו היא בסקילה כאמו כי היכי דבשאר דידה אם אמה כאמה דילמא אוקמא באתרה ונימא דבשריפה היא כבתו כי היכי דבשאר דידה אם אמה בבתה והא לא אפשר כיון דס"ל שריפה חמורה איכא למיפרך אמו בסקילה ואם אמו בשריפה: אף היא. כלתה אסורה כיון דרביתה הזכרים כנקבות השוה נמי נקבות כזכרים שאר אשתו כשארו ויהא אסור אף באשת חורגו ואנן הוא דאמרינן מותר אדם באשת חורגו: כלתו בסקילה. בפ' ד' מיתות (לעיל דף נג.):

איכא למיפרך. בתחילת הדין לאוסרה: למ"ד שריפה חמורה. ואינה לפירכא קמייתא משום האי קושיא בתרייתא לא נדונה כלומר לא תילפינהו מהדדי ואפי' לאוסרה דכיון דלא מצית למידן מינה ומינה: ה"ג אבל הכא בשריפה כדאשכחן באמה. דהיינו אתרה דומיא דידיה דכלתו כאמו: ועוד מה הוא חלקת. כלומר מאי חזית דכי אוקמת ליה באתרה למילף שאר דידה מיניה וביה שריפה כאמה דומיא דידיה דכלתו כאמו אוקמת באתרה הכי ולמוד שאר דידיה מיניה וביה ואימא הכי כיון דבתה בשריפה צריכין אנו לענוש בכלתה מיתה חמורה מזאת ובסקילה והיינו מיניה וביה מבתה שהיא בשריפה אתה למד לכלתה סקילה שצריך אתה לחלוק ולהחמיר בין בתה לכלתה דמה הוא חלקת בו להחמיר כלתו מבתו אף היא וכו' והאי לאו דון מינה ומינה הוא אלא גלויי מילתא בעלמא היא דכי ילפת שאר דידיה מיניה וביה יש לך להחמיר בכלתה מבתה ואם באת לומר כן איכא למימר דאין לך ללמוד כן אלא להשוות כלתה לאמה כי היכי דכלתו שוה לאמו הלכך איכא למימר סקילה ואיכא למימר שרפה מש"ה לא נדונה: כתו מאנוסתו מניין. בשאר דידיה בקרא דערות בת בנך וגו' דאוקימנא באונסין לא כתיבא בתו: גלויי מלתא בעלמא הוא. ואין זה עונש מן הדין דהא בת בתו מקורבת דבתו היא דאתיא והיכי דמי עונש מן הדין כגון ערות אחותך בת אביך או בת אמך אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו ואם באתה להביא בת אביו ובת אמו מק"ו זה עונש מן הדין דהא לאו מכח קורבה דהא אתיא דזו קורבה מחמת עצמה וזו קורבה מחמת עצמה אבל הבא על בת בתו אינה קרובה לו אלא משום בתו: אתיא הנה הנה לאיסורא. נאמר בשארו הנה ונאמר בשאר אשתו הנה מה להלן בתה כבת בתה אף כאן בתו כבת בתו ומאחר שנתרבית להיות כבת בתו אתיא לשריפה בגזירה שוה דזמה זמה כבת בתו כדאמרינן לעיל: הוצרך הכתוב לומר ובת איש כהן. דהוה ליה למימר ובת כהן וכתוב איש לומר לך בת איש מאנוסתו שאינה בת אשתו כי תחל לזנות את אביה כלומר שזנתה מאביה בשריפה: אי מה בת כהן. נשואה שזינתה מאחר היא בשריפה ואין בועלה בשריפה: אף בתו מאנוסתו היא בשריפה ולא הוא. דהיא תשרף כתיב ולא הוא: רבא אמר בשלמא התם. גבי בת כהן בנשואה או בארוסה משתעי קרא כדילפינן בפרק ד' מיתות כי אפיקתיה לבועל מדינא דבת כהן: ואוקמיה אדינא. דבועל אשת איש דהא לא נפקא מכלל אשת רעהו אבל בא על בתו משום קורבא היא בין בפנויה בין בנשואה ואי מפקת לאביה מכלל דינא אהי דינא מוקמת ליה אדינא דפנויה מוקמת ליה ומפטר אפשר לומר כן השתא איהי דלא עבדא מידי מיקטלא איהו מיפטר והא קיימא לן (ב"ק דף טז:) השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה: אל תחלל את בתך. אל תחללה בזנות: יכול בכהן המשיא בתו ללוי ולישראל. שמחללה ופוסלה מתרומה כל זמן היותה תחתיו: במוסר בתו. לאדם לבעילת זנות שלא לשם אישות: תחלל. שני חלולין משמע: המשיא בתו לזקן. ומתוך שאינה מקבלתו מזנה היא עליו: זה המשהה בתו בוגרת. שמתאוה להפקירה ומזנה: אין לך עני בישראל. לקמן מפרש לה: משהה בתו בוגרת לאו רשע ערום הוא. שמשהה אותה בשביל מלאכה וזו היא ערמת רשע שגורם להזנותה בשביל הנאתו שאין רוצה לקנות שפחה לשמשו:

אמר אביי ק"ו. אביי נמי אית ליה גזירה שוה כדאמרינן לעיל אלא דקאמר הכא לא צריך ומיהו קשה מפ"ק דכריתות (דף ה.) גבי אל תהי ג"ש קלה בעיניך דמשמע התם דאביי לא יליף בתו מאנוסתו אלא מגזירה שוה:

תני אבוה דרבי אבין כו'. מדבעי קרא משמע דלית ליה גזירה שוה דהנה הנה וזמה זמה ותימה א"כ בת בתו ובת בנו מנא ליה דבשריפה ועוד קשה דהאי איש איצטריך לכדדרשינן בפרק ד' מיתות (לעיל דף נא.) אע"פ שאינה כהנת דמאיש דריש כדפירש בקונטרס: איזהו

מַה לְהֵיא, שֶׁכֵּן אִמָּהּ בְּשְׂרֵיפָה. תֹּאמַר בְּהוּא, שֶׁאִמּוֹ בְּסִקִילָה. וְעוֹד, הוּא כְּהֵיא. מָה הֵיא, לֹא חִלַּקְתָּהּ בָּהּ בֵּין בִּתָּהּ לְאֵם אִמָּהּ. אַף הוּא, לֹא תַּחֲלוֹק בּוֹ בֵּין בִּתּוֹ לְאֵם אִמּוֹ. וּלְמַאן דְּאָמַר סְקִילָה חֲמוּרָה, מֵהַאי קוּשְׁיָא לֹא נִידּוֹנָה. אִי, מָה הוּא, כַּלָּתוֹ אֲסוּרָה, אַף הֵיא, כַּלָּתָהּ אֲסוּרָה. אָמַר אַבָּיֵי, אָמַר קְרָא 'אֵשֶׁת בְּנְךָ הִיא', מִשּׁוּם אֵשֶׁת בְּנְךָ אַתָּה מְחַיֵּיבוֹ, וְאִי אַתָּה מְחַיֵּיבוֹ מִשּׁוּם אֵשֶׁת בְּנָהּ. רָבָא אָמַר, בֵּין לְמַאן דְּאָמַר, דּוּן מִינָּהּ וּמִינָּהּ. בֵּין לְמַאן דְּאָמַר, דּוּן מִינָּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ, לֹא אָתְיָא. לְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִינָּהּ וּמִינָּהּ, מָה הוּא, כַּלָּתוֹ אֲסוּרָה, אַף הֵיא נַמִּי, כַּלָּתָהּ אֲסוּרָה. וּמִינָּהּ, מָה הוּא בְּסִקִילָה, אַף הֵיא נַמִּי, בְּסִקִילָה. לְמַאן דְּאָמַר סְקִילָה חֲמוּרָה, אִיכָּא לְמִיפְרָךְ, מַה לְהוּא, שֶׁכֵּן אִמּוֹ בְּסִקִילָה. תֹּאמַר בְּהֵיא, שֶׁאִמָּהּ בִּשְׂרֵפָה. וְעוֹד, בִּתָּהּ בִּשְׂרֵפָה. וְכַלָּתָהּ בְּסִקִילָה, הוּא בְּעַצְמוֹ יוֹכִיחַ, דְּבִתּוֹ בִּשְׂרֵפָה וְכַלָּתוֹ בְּסִקִילָה. אֶלָּא, מָה הוּא, לֹא חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין אִמּוֹ לְכַלָּתוֹ, אַף הֵיא, לֹא תַּחֲלוֹק בָּהּ בֵּין אִמָּהּ לְכַלָּתָהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר שְׂרֵפָה חֲמוּרָה, מֵהַאי קוּשְׁיָא לֹא נִידּוֹנִין. וּלְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִינָּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ, מָה הוּא, כַּלָּתוֹ אֲסוּרָה, אַף הֵיא, כַּלָּתָהּ אֲסוּרָה. וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ, הָתָם הוּא דְּבִסְקִילָה, אֲבָל הָכָא בִּשְׂרֵפָה, כִּדְאַשְׁכַּחַן בְּאִמָּהּ. לְמַאן דְּאָמַר סְקִילָה חֲמוּרָה, אִיכָּא לְמִיפְרָךְ, מַה לְהוּא, שֶׁכֵּן אִמּוֹ בְּסִקִילָה. תֹּאמַר בְּהֵיא, שֶׁאִמָּהּ בִּשְׂרֵפָה. וְעוֹד, מָה הוּא, חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין בִּתּוֹ לְכַלָּתוֹ, אַף הֵיא, תַּחֲלוֹק בָּהּ בֵּין בִּתָּהּ לְכַלָּתָהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר נַמִּי, שְׂרֵפָה חֲמוּרָה, מֵהַאי קוּשְׁיָא לֹא נִידּוֹנִין. בִּתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ, מִנַּיִן. אָמַר אַבָּיֵי, קַל וָחוֹמֶר, עַל בַּת בִּתּוֹ, עָנוּשׁ. עַל בִּתּוֹ, לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְכִי עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין? גִּלּוּיֵי מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא. רָבָא אָמַר, אָמַר לִי רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, אָתְיָא 'הֵנָּה' 'הֵנָּה', אָתְיָא 'זִמָּה' 'זִמָּה'. תָּנֵי אֲבוּהּ דְּרַבִּי אָבִין, לְפִי שֶׁלֹּא לָמְדָנוּ לְבִתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ, הוּצְרַךְ הַכָּתוּב לוֹמַר 'וּבַת אִישׁ כֹּהֵן'. אִי, מַה בַּת כֹּהֵן, הִיא בִּשְׂרֵפָה וְאֵין בּוֹעֲלָהּ בִּשְׂרֵפָה, אַף בִּתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ, הִיא בִּשְׂרֵפָה וְאֵין בּוֹעֲלָהּ בִּשְׂרֵפָה. אָמַר אַבָּיֵי, אָמַר קְרָא 'אֶת אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת', מִי שֶׁמְּחַלֶּלֶת אֶת אָבִיהָ, יָצְתָה זוֹ שֶׁאֲבִיהָ מְחֻלָּלָה. רָבָא אָמַר, בִּשְׁלָמָא הָתָם, אַפִּיקְתֵּיהּ מִדִּינָא דְּבַת כֹּהֵן, וְאוֹקִימְתֵּהּ אַדִּינָא דְּבַת יִשְׂרָאֵל. הָכָא, אַדִּינָא דְּמַאן מוֹקְמַת לֵיהּ. אַדִּינָא דִּפְנוּיָיה, מוֹקְמַת לֵיהּ. אַזְהְרָה לְבִתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ, מִנַּיִן. בִּשְׁלָמָא לְאַבָּיֵי וְרָבָא, מֵהֵיכָא דְּנַפְקָא לְהוּ עוֹנֶשׁ, מֵהָתָם נַפְקָא לְהוּ אַזְהָרָה. אֶלָּא לְרַתְנֵי אֲבוּהּ דְּרַבִּי אָבִין, מַאי. אָמַר רַבִּי אִילְעָא, אָמַר קְרָא 'אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ'. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי יַעֲקֹב, אֲחוּהָ דְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, הַאי 'אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ', לְהָכִי הוּא דְּאָתָא. הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ, לְכִדְתַנְיָא, 'אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ'. יָכוֹל, בְּכֹהֵן הַמַּשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ לְלֵוִי וְיִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לְהַזְנוֹתָהּ', בְּחִילּוּל שֶׁבְּזְנוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, בְּמוֹסֵר אֶת בִּתּוֹ שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת. אִם כֵּן, לֵימָא קְרָא 'אַל תַּחֵל', מַאי 'אַל תְּחַלֵּל', שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. וְאַבָּיֵי וְרָבָא, הַאי 'אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ', מַאי עֲבָדֵי לֵיהּ. אָמַר רַבִּי מָנִי, זֶה הַמַּשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ לְזָקֵן, כִּדְתַנְיָא, 'אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ', רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, זֶה הַמַּשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ לְזָקֵן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, זֶה הַמַּשְׁהֶא בִּתּוֹ בּוֹגֶרֶת. אָמַר רַב כַּהֲנָא מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא, אֵין לְךָ עָנִי בְּיִשְׂרָאֵל אֶלָּא רָשָׁע עָרוּם וְהַמַּשְׁהֶא בִּתּוֹ בּוֹגֶרֶת. אָטוּ, הַמַּשְׁהֶא בִּתּוֹ בּוֹגֶרֶת לָאו רָשָׁע עָרוּם הוּא. אָמַר אַבָּיֵי,

תוספות

איזהו עני רשע ערום. רשע ערום איכא טובא כדמפרש בסוטה בפרק היה נוטל (דף כ. ושם) אבל עני רשע ערום ליכא אלא האי לחודיה: **סמוך** לפירקן. משמע הכא דאבנו נמי קאי וקשה דבפרק חרש (יבמות דף קיב:) אמרינן דקטן לא תקינו ליה נישואין ואמר בהאשה רבה (שם דף צו:) דנשותיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום אלמא בעילת זנות היא וי"ל דלא חשיב מיהא בעילת זנות דהא אמר בפרק הכותב (כתובות דף צ.) דקטן שהשיאו אביו אשה כתובתה קיימת:

והמלוה סלע לעני כו'. משמע דמצוה קעביד וקשה דבפ"ק דחגיגה (דף ה. ושם) אמרינן צרות רבות ורעות זה הממציא מעות לעני בשעת דוחקו ומפרש ר"ת דהכא במלוה לצורך מזונות אבל התם מיירי בשהמלכות דוחקת לגבות ממנו מס וגולגוליות וארנוניות ואם לא היה מוצא היו מניחין אותו ועכשיו גורם זה המלוה ודוחקתו המלכות ולימים בא המלוה וטורף ביתו ושדותיו ומפסיד והיינו צרות רבות ורעות והיינו דקאמר התם זוזי לעללא לא שכיח בלומר לקנות תבואה לתליתא שכיח בלומר בשדוחקין אותו למכור או למשכן ביתו ושדותיו כמו תלויה וזבין (ב"ב דף מז:) ובקונטרס פירש שם דקאי אאם טוב ואם רע זה הנותן מעות לעני בפרהסיא וקאמר זה הממציא מעות לעני בשעת דוחקו וזוזי לעללא לא שכיח מפרש להמציא צדקתו לעני בשעת הדחק ולא בשעה שקודם הדחק שיוכל לבקש מזונותיו לקנות תבואה בשעת הזול שהיה מרויח לתליתא שכיח לקנות פת מן הפלטר מדי יום יום שיפסיד והיינו אם טוב ואם רע וקרי תליתא על שם שתולין הפת בסל ומיהו לאו אורחיה למעבד הכי כדאמר בערבי פסחים (דף קיא. ושם) תלאי בביתא קשה לעניותא מיהו יש לפרש דקרי ליה תליתא משום דדרשינן (מנחות דף קג.) והיו חייך תלויים זה הסומך על הפלטר ואית דגרסי איפכא לעללא שכיח בשקונה תבואה ביחד מצוי פת בביתו לתליתא לא שכיח בשלוקח פת מן הפלטר אין הפת מצויה בביתו:

שברזל ממית בכל שהוא. פירש בקונטרס שתוחב לו מחט בושט או בלבו וקשה דא"כ אפילו קוץ נמי אלא נראה משום דאמר בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קלד.) ובפרק בהמה המקשה (חולין דף עז:) ובהערל (יבמות דף עו.) דברזלא מיזרף זריף:

רוצח שלא עשה בו אונס כרצון. כי ההיא דפרק המניח (ב"ק דף לב: ושם) הסותר את כותלו לאשפה אי דלא שכיחי רבים אנוס הוא וכן היתה לו אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה מעולם לענין נזקין חייב לענין גלות פטור שלהי פרק כיצד (שם דף כו: ושם) ויש ענייני אונס דאפילו נזקין פטור כמו שמחלק בירושלמי בין בא וישן אצל הכלים להיה ישן כבר והביאו כלים אצלו וכגון אפילה וקרן זוית דפרק המניח (שם דף כז:) ובהגזול בתרא (שם דף קיב.) ובפרק אלו נערות (כתובות דף לד:) הניח להן אביהן פרה שאולה וטבוחה ואכלוה משלמין וכו' מה שנהנו אבל מה שהזיקו לא ובפרק הפרה (ב"ק ד' מז.) גבי נבנס לחצר בעל הבית שלא ברשות שפוטר שם את בעל הבית כשהזיק את הנבנס היכא דלא הוי ידע ביה ועוד בפרק

הָכִי קָאָמַר, אֵיזֶהוּ עָנִי רָשָׁע עָרוּם, זֶה הַמַּשְׁהֶא בִּתּוֹ בּוֹגֶרֶת. וְאָמַר רַב כַּהֲנָא מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא, הֱוֵי זָהִיר מִן הַיּוֹעֲצָךְ לְפִי דַּרְכּוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הַמַּשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ לְזָקֵן, וְהַמַּשִּׂיא אִשָּׁה לִבְנוֹ קָטָן, וְהַמַּחֲזִיר אֲבֵידָה לְגוֹי, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר 'לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה אֶת הַצְּמֵאָה, לֹא יֹאבֶה סְלֹחַ לוֹ'. מֵיתִיבֵי, הָאוֹהֵב אֶת אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ, וְהַמְכַבְּדָהּ יוֹתֵר מִגּוּפוֹ, וְהַמַּדְרִיךְ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, וְהַמַּשִּׂיאָן סָמוּךְ לְפִירְקָן, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר 'וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא'. סָמוּךְ לְפִירְקָן, שָׁאנִי. תָּנוּ רַבָּנָן, הָאוֹהֵב אֶת שְׁכִינָיו, וְהַמְקָרֵב אֶת קְרוֹבָיו, וְהַנּוֹשֵׂא אֶת בַּת אֲחוֹתוֹ, וְהַמַּלְוֶה סֶלַע לְעָנִי בִּשְׁעַת דּוֹחֲקוֹ, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר 'אָז תִּקְרָא וַה' יַעֲנֶה'. תָּנוּ רַבָּנָן, 'אוֹתוֹ וְאֶתְהֶן', אוֹתוֹ וְאֶת אַחַת מֵהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אוֹתוֹ וְאֶת שְׁתֵּיהֶן. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר אַבָּיֵי, מַשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁים, אִיפָּא בֵּינַיְיהוּ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר, 'אוֹתוֹ וְאֶתְהֶן', אוֹתוֹ וְאֶת אַחַת מֵהֶן, שֶׁכֵּן בִּלְשׁוֹן יְוָנִי קוֹרִין לְאַחַת הִינָא. וְאֵם חֲמוֹתוֹ, מִדְּרָשָׁא אָתְיָא. רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, 'אוֹתוֹ וְאֶתְהֶן', אוֹתוֹ וְאֶת שְׁתֵּיהֶן, וְאֵם חֲמוֹתוֹ, הָכָא כְּתִיבָא. רָבָא אָמַר, חֲמוֹתוֹ לְאַחַר מִיתָה, אִיפָּא בֵּינַיְיהוּ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר, חֲמוֹתוֹ לְאַחַר מִיתָה, בִּשְׂרֵפָה. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, אִיסּוּרָא בְּעָלְמָא:

משנה וְאֵלּוּ הֵן הַנֶּהֱרָגִין, הָרוֹצֵחַ, וְאַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת, רוֹצֵחַ שֶׁהִכָּה אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּבַרְזֶל, וְכָבַשׁ עָלָיו לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הָאוּר, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם, וָמֵת, חַיָּיב. דְּחָפוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הָאוּר, וְיָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם, וָמֵת, פָּטוּר, שִׂיסָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב, שִׂיסָּה בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ, פָּטוּר. הִשִּׁיךְ בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ, רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּיב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין:

גמרא אָמַר שְׁמוּאֵל, מִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמְרָה 'יָד' בַּבַּרְזֶל, שֶׁהַבַּרְזֶל מֵמִית בְּכָל שֶׁהוּא. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי אוֹמֵר, גָּלוּי וָיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁהַבַּרְזֶל מֵמִית בְּכָל שֶׁהוּא, לְפִיכָךְ לֹא נָתְנָה תּוֹרָה בּוֹ שִׁיעוּר. וְהָנֵי מִילֵּי, דְּבַרְזֵיהּ מִיבְּרִז: וְכָבַשׁ עָלָיו לְתוֹךְ הַמַּיִם: רֵישָׁא, רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לָן. וְסֵיפָא, רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לָן. רֵישָׁא רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לָן, אַף עַל גַּב דְּלָאו אִיהוּ דְּחָפוֹ, כֵּיוָן דְּאִין יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם, וָמֵת, חַיָּיב. סֵיפָא רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לָן, אַף עַל גַּב דְּדְחָפוֹ, כֵּיוָן דְּיָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם, וָמֵת, פָּטוּר. כָּבַשׁ, מְנָלָן. אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר קְרָא 'אוֹ בְּאֵיבָה', לְרַבּוֹת אֶת הַמְצַמְּצֵם. הַהוּא גַּבְרָא, דְּמְצַמְּצְמָא לְחֵיוָתָה דְּחַבְרֵיהּ בְּשִׁמְשָׁא, וּמֵתָה. רְבִינָא, מְחַיֵּיב. רַב אֲחָא בַּר רַב, פָּטַר. רְבִינָא מְחַיֵּיב, קַל וָחוֹמֶר. וּמָה רוֹצֵחַ, שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֶס כְּרָצוֹן, חַיֵּיב בּוֹ אֶת הַמְצַמְּצֵם.

נזקין

רש"י

הכי קאמר איזה עני רשע ערום. שבשביל עניות מרשיע זה המשהה וכו' והכי אתמר אין לך עני רשע ערום בישראל אלא המשהה בתו בוגרת: **לפי דרכו.** להנאתו: **למען ספות.** לחבור כמו ספו שנה על שנה (ישעיה כט): **רוה את הצמאה.** שבע בדבר עם צמא לדבר זקן וילדה זאת צמאה לתשמיש וזקן שבע וכן גדולה לקטן: **והמחזיר אבידה לגוי.** השווה וחבר גוי לישראל ומראה בעצמו שהשבת אבדה אינה חשובה לו מצות בוראו שאף לגוי הוא עושה כן שלא נצטווה עליהם: **רוה.** גוים ששבעים ואינן צמאין ליוצרם צמאה זו כנסת ישראל שצמאה ותאיבה ליראת יוצרה ולקיים מצותיו: **והמכבדה.** בתכשיטין נאין: **סמוך לפירקן.** עדיין קטנים הם: **סמוך לפירקן שאני.** דלאו היינו קטן כולי האי דמשום שנה או חצי שנה לא תזנה עליו: **תקרא וה' יענה.** לעיל מיניה כתיב הלא פרוס לרעב לחמך וגו' ומבשרך אל תתעלם היינו נושא בת אחותו ומקרב את קרוביו ואוהב את שכניו נמי במקרב את קרוביו דכתיב (משלי כז) טוב שכן קרוב מאח רחוק ומלוה סלע לעני בשעת דוחקו בכלל פרוס לרעב לחמך וכי תראה ערום: **אתהן.** משמע ליה לר' ישמעאל את האחת מהן שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא וה"ק קרא ואיש אשר יקח את אשה זו אשתו והדר את אמה באש ישרפו אותו ואת חמותו: **ר"ע אומר אותו ואת שתיהן.** מפרש ליה הש"ס ואזיל במאי קא מיפלגי הא ודאי לשרוף את אשתו לא קאמר ר"ע: **משמעות דורשין.** לשון משמעות המקרא דורשין: **לר' ישמעאל אתהן חדא הוא.** ואחמותו קאי ואם חמותו מדרשא דזמה אתיא כדאמר לעיל מנין לעשות למטה כלמעלה וכו': **לר"ע אתהן תרתי משמע.** חמותו ואם חמותו וה"ק ישרפו אותו ואתהן הן שתי אמהות כגון לקח את אשה ואת אמה ואם אמה: **רבא אמר חמותו שבא עליה חתנה לאחר מיתת בתה איכא ביניהו.** אבל אם חמותו לתרווייהו מדרשא אתיא: **ר' ישמעאל סבר חמותו לאחר מיתה בשריפה.** כמחיים דה"ק קרא אפי' אין מתקיימת אלא אחת מהן תשרף דהא ודאי אאשתו לא קאמר קרא דתשרף: **ר"ע סבר.** אתהן שתיהן משמע וה"ק אם אשתו קיימת תשרף חמותו ואם לאו אין כאן עונש שריפה אלא איסור ארור שוכב עם חותנתו: **מתני' כבש.** פרמי"ר בלע"ז אוחז ראשו של חבירו ותוקפו במים כדי שלא יוכל להרים ראשו וננער ומת: **שיסה.** גירה: **השיך.** שאחז את הנחש בידו והוליכו והגיע שיני נחש בידו של חבירו פלוגתא דרבי יהודה ורבנן מפרש בגמ': **גמ' לא נאמר יד בברזל.** כמה שנאמר (במדבר לה) באבן יד בכלי עץ יד משמע שיש בה מלא אחיזה דבעינן שיעורא אבל בברזל כתיב ואם בכלי ברזל הכהו: **שהברזל ממית בכל שהוא.** על ידי תחיבה שתוחב לו מחט בושט או בלבו: **דברזיה מיבריז.** פונש"ט בלע"ז אבל הכהו לארכו דרך הכאה שיעורא בעי: **אף על גב דלאו איהו דחפו.** אלא שנפל מעצמו ובא זה וכבש עליו ולא נתנו להרים ראשו: **שיכול לעלות משם.** אדם אחר כיוצא בזה ושעה גרמה לו: **פטור.** הדוחף דלא עביד שיעור מיתה: **או לרבות את המצמצם.** היינו כובש שצמצמו שם שלא יקום:

נזקין

הָכִי קָאָמַר רבי עקיבא, אין לך עני בישראל אלא מי שבשביל עניותו הוא רשע ערום, **וְאֵיזֶהוּ עָנִי** שמחמת עניותו הוא **רָשָׁע עָרוּם, זֶה הַמַּשְׁהֵא בְּתוֹ בּוֹגֶרֶת** מלהשיאה כדי שתשמשנו במקום שפחה, ובזה הוא גורם לה שתזנה.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בשמו: **וְאָמַר רַב כַּהֲנָא מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא, הֲוֵי זָהִיר מִן הַיּוֹעֶצֶת לְפִי דַּרְכּוֹ** – להנאתו, משום שאין עצתו לטובתך.

הגמרא ממשיכה לדון בענין המשיא את בתו: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הַמַּשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ** הקטנה **לְזָקֵן** שכבר אינו מתאוה לתשמיש, **וְהַמַּשִּׂיא אִשָּׁה לִבְנוֹ קָטָן** שאינו בר תשמיש, **וְהַמַּחֲזִיר אֲבֵידָה לְגוֹי** כשאין חשש חילול השם אם לא ישיב, **עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר** (דברים כט יח–יט) **'לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה** [–השבעה] **אֶת הַצְּמָאָה, לֹא יֹאבֶה ה' סְלֹחַ לוֹ',** וזהו, מי שמחבר את הזקן שאינו צמא לתשמיש עם קטנה שצמאה לתשמיש, או שמחבר גדולה הצמאה לתשמיש עם קטן שאינו בר תשמיש והוא כשבע לענין זה, או שמחזיר אבידה לגוי וכך מחבר את הגוי שאינו צמא ליוצרו, עם כנסת ישראל שהיא צמאה ותאבה ליראת יוצרה ולקיים מצוותיו.

מקשה הגמרא: **מִיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **הָאוֹהֵב אֶת אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ,** כלומר, חס עליה כעל גופו, **וְהַמְכַבְּדָהּ** בתכשיטים **יוֹתֵר מִגּוּפוֹ, וְהַמַּדְרִיךְ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה,** – שמזרזן במצוות וביראת המקום, **וְהַמַּשִּׂיאָן** כשהם קטנים **סָמוּךְ לְפִירְקָן** שלא יבואו לידי הרהור חטא ועבירה, **עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר** (איוב ה כד) **'וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא'.** הרי שכשמשיאן כשהם קטנים מונעם מן החטא, ושלא כדברי רב. מתרצת הגמרא: **סָמוּךְ לְפִירְקָן שָׁאנִי** – שונה הדבר בקטנים הסמוכים לבגרותם, שאין חשש שבשביל זמן מועט תזנה האשה, ורב שאסר היינו להשיא את בניו הקטנים ממש, שגורם שתזנה האשה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת העוסקת בדברים שראוי לאדם לעשותם. אומרת הגמרא: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הָאוֹהֵב אֶת שְׁכֵנָיו, וְהַמְקָרֵב אֶת קְרוֹבָיו, וְהַנּוֹשֵׂא אֶת בַּת אֲחוֹתוֹ, וְהַמַּלְוֶה סֶלַע לְעָנִי בְּשָׁעַת דּוֹחֲקוֹ** – בזמן שדחוק במחייתו מחוסר ממון, **עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר** (ישעיה נח ט) **'אָז תִּקְרָא וַה' יַעֲנֶה תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי'.**

הגמרא חוזרת לדון בחיוב שריפה בקרובותיו. אומרת הגמרא: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא כ יד) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ וגו' **בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן'** וגו', והיינו, **אוֹתוֹ וְאֶת אַחַת מֵהֶן** – מהנשים המוזכרות בפסוק, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אוֹתוֹ וְאֶת שְׁתֵּיהֶן.** שואלת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מהו ההבדל בין דבריהם בביאור הפסוק. עונה הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, מַשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁים** – דרשת משמעות לשון הפסוק **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ.** שרבי **יִשְׁמָעֵאל סָבַר,** מה שנאמר **'אוֹתוֹ וְאֶתְהֶן',** הוא לחייב **אוֹתוֹ וְאֶת אַחַת מֵהֶן,** ולימוד זה נרמז בלשון הפסוק, **שֶׁכֵּן בִּלְשׁוֹן יְוָנִי קוֹרִין לְאַחַת הֵינָא,** וכוונת הפסוק היא לחייב אותו ואת 'הן', כלומר, את אחת מהן, והיינו חמותו, ואילו חיוב **אֵם חֲמוֹתוֹ** לא נאמר בפסוק אלא **מִדְּרָשָׁא אָתְיָא,** וכדלעיל (עה.). **וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר,** מה שנאמר **'אוֹתוֹ וְאֶתְהֶן'** הכוונה היא **אוֹתוֹ וְאֶת שְׁתֵּיהֶן,** כלומר, את שתי הנשים שבא עליהן באיסור, וכיון שבאשתו לא שייך חיוב שריפה, על כרחך שמדובר שבא על חמותו ואמה, ובשתיהן נאמר שריפה, והיינו, שחיוב **אֵם חֲמוֹתוֹ, הָכָא כְּתִיבָא** – התפרש כאן, ואינו נלמד מדרשה.

הגמרא מביאה ביאור נוסף במחלוקתם: **רָבָא אָמַר,** דין **חֲמוֹתוֹ לְאַחַר מִיתָה** של אשתו, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר, חֲמוֹתוֹ** שבא עליה **לְאַחַר מִיתָה** של אשתו, דינם **בְּשֹׂרֵפָה,** משום ש'אתהן' היינו אחת, כלומר, אפילו אם קיימת רק אחת מהנשים שהוזכרו בתחילת הפסוק, והיינו חמותו, דינם בשריפה. **וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר,** ש'אתהן' היינו 'את שתיהן', כלומר, חיוב שריפה בחמותו הוא רק אם שתיהן קיימות בשעת ביאה, אך לאחר מיתת אשתו, אין חיוב שריפה אלא **אִיסּוּרָא בְּעָלְמָא** הוא שעשו.

משנה

משנה זו היא מחלקו השני של הפרק, והוא פירוט חיובי סייף.

אומרת המשנה: **וְאֵלּוּ הֵן הַנֶּחֱרָגִין** בסייף, **הָרוֹצֵחַ, וְאַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת** – עיר שרוב אנשיה הודחו והוסתו לעבוד עבודה זרה, וכפי שיבואר לקמן (קיא:–קיג:).

המשנה מפרטת את אופני חיובי הרוצח: **רוֹצֵחַ שֶׁהִכָּה אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּבַרְזֶל, וְכָבַשׁ** [–או שכבש] **עָלָיו לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הָאוּר,** כלומר, החזיקו בתוך המים או האש, **וְמחמת כן אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם, וָמֵת, חַיָּיב** הרוצח. אך אם **דְּחָפוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הָאוּר,** וְאדם אחר אילו היה נדחף באופן זה **יָכוֹל** היה **לַעֲלוֹת מִשָּׁם,** אלא שמחמת דבר אחר לא עלה **וָמֵת, פָּטוּר,** משום שלא היה בדחיפה שיעור להמית.

שִׁיפָּה [–גירה] **בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב** או **שִׁיפָּה בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ** ומת, **פָּטוּר,** כיון שלא המיתו בידיים. אך אם **הִשִּׁיךְ בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ** – אחז וקרב לחבירו את ראש הנחש עד שנגעו בו שיניו ונשכו הנחש ומת, **רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּיב וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין.**

גמרא

הגמרא דנה בהבדל בין רציחה בברזל לשאר דברים: **אָמַר שְׁמוּאֵל,** נאמר לגבי רוצח (במדבר לה טז), 'וְאִם בִּכְלִי בַרְזֶל הִכָּהוּ וַיָּמֹת' וגו'. ויש לברר, **מִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמְרָה** לשון 'יד' **בַּבַּרְזֶל** כפי שנאמרה לגבי אבן ועץ. ומבאר שמואל, משום **שֶׁהַבַּרְזֶל מֵמִית** אף **בְּכָל שֶׁהוּא,** וכגון, שתוחב לו מחט בושטו או בלבו, אבל אבן ועץ, דרכם להמית רק כשיש בהם שיעור 'יד' שהוא שיעור אחיזה.

הגמרא מוכיחה כדברי שמואל: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כן בברייתא כדברי שמואל, **רַבִּי אוֹמֵר, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנַי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁהַבַּרְזֶל מֵמִית** אף **בְּכָל שֶׁהוּא, לְפִיכָךְ לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה בּוֹ שִׁיעוּר** לחיובו.

ומסיימת הגמרא: **וְהָנֵי מִילֵּי,** באופן **דְּבִרְזֵיהּ מִיבְּרֵז** – שדקרו בחוד הברזל, שבאופן זה הברזל הורג אף בכל שהוא. אך אם הכהו בצד הברזל דרך מכה סתם, אין דנים אותו כ'ברזל', אלא אומדים את שיעורו.

שנינו במשנה: **וְכָבַשׁ עָלָיו לְתוֹךְ הַמַּיִם** וכו' ואינו יכול לעלות משם ומת חייב, דחפו לתוך המים וכו' ויכול לעלות משם ומת פטור.

הגמרא מבארת את טעם שינוי הלשון במשנה. אומרת הגמרא: **רֵישָׁא רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לָן** – יש חידוש הנלמד מהלשון שבתחילת דברי המשנה שהחיוב ב'אינו יכול לעלות' נאמר באופן שכבשו, **וְסֵיפָא** – ובסוף דברי המשנה, שהחיוב ב'יכול לעלות' נאמר באופן שדחפו, **רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לָן.**

ומבארת הגמרא: **רֵישָׁא רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לָן, אַף עַל גַּב דְּלָאו אִיהוּ דְּחָפוֹ** – שלא הכובש הוא שדחף את הנהרג לתוך המים או האש, אלא מאליו נפל שם, **כֵּיוָן דְּאִין יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם** מחמת האחיזה **וָמֵת, חַיָּיב** הכובש.

וְסֵיפָא רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לָן, שאַף עַל גַּב דְּדָחְפוֹ לתוך המים או האש, **כֵּיוָן** דְּכל אדם אחר שהיה נדחף באופן זה היה **יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם,** אלא שסיבה אחרת שלא מחמת הדחיפה גרמה לכך שלא עלה **וָמֵת, פָּטוּר** הדוחף, כיון שלא באה המיתה מחמת הדחיפה.

הגמרא מבררת את המקור לחיוב מצמצם. שואלת הגמרא: חיוב על מיתה באופן **שֶׁכָּבַשׁ, מְנָלָן** – מהיכן נלמד דין זה, והרי הוא כרוצח בגרמא שאינו חייב מיתה. **אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר קְרָא** (במדבר לה כא), 'אוֹ בְּאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת' וגו', ויש לדרוש מלשון **'אוֹ בְּאֵיבָה',** שכולל כל שנעשה מאיבת הרוצח לנרצח, ובכללו, **לְרַבּוֹת אֶת הַמְצַמְצֵם,** שנחשב כרוצח בידים.

הגמרא דנה בדין מצמצם בנזיקין. מספרת הגמרא: **הַהוּא גַּבְרָא, דְּמְצַמְצְמָא לְחֵיוָתָה דְּחַבְרֵיהּ בְּשִׁימְשָׁא** – שכבש חיה של חבירו בחמה **וּמֵתָה,** ונחלקו האמוראים בדינו, **רָבִינָא מְחַיֵּיב** – חייב את המצמצם לשלם, **וְרַב אָחָא בַּר רַב פָּטַר.**

הגמרא מבארת את מחלוקתם: **רָבִינָא מְחַיֵּיב,** משום שדורש **קָל וָחוֹמֶר, וּמָה רוֹצֵחַ** שיש בו צד קל, **שֶׁלֹּא עָשָׂה** [–חייב] **בּוֹ** הכתוב **בְּשׁוֹגֵג כְּבְמֵזִיד וּבְאוֹנֵס כְּבְרָצוֹן,** ואינו חייב אלא במזיד וברצון, בכל זאת **חַיֵּיב בּוֹ אֶת הַמְצַמְצֵם** כרוצח בידיים,

אם כן, בִּנְזָקִין שיש בהם צד חמור, שֶׁהרי עֲשָׂה [–חייב] כֹּהֵן על שׁוֹגֵג כְּעל מֵזִיד וְעל אוֹנֵס כְּעל רָצוֹן, אֵינוֹ דִּין שֶׁחַיֵּיב כֹּהֵן אֶת הַמַּצְמִצֵּם. רַב אָחָא בַּר רַב פּוֹטֵר את המזיק על ידי צמצום. אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא, מַאי טַעְמָא דַּאֲבוּהָ דְּפוֹטֵר – מהו טעמו של אבי אבא [רב אחא] שפוטר מזיק על ידי צמצום, משום דְּאָמַר קְרָא, בפסוק ממנו התרבה (לעיל עו:) חיוב המצמצם (במדבר לה כא), 'אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רוֹצֵחַ הוּא', ויש לדרוש, שדווקא כְּרוֹצֵחַ הוּא דְּחַיֵּיב לָן – לימדתנו התורה לחייב אף בִּמְצַמְצֵם, אבל בִּנְזָקִין, לֹא חַיֵּיב לָן מְצַמְצֵם.

הגמרא דנה באופנים שונים של רציחה בדרך של מצמצם. אומרת הגמרא: אָמַר רָבָא, כְּפָתוֹ לחבירו, ומנע ממנו לאכול עד שֶׁמֵּת בְּרָעָב, פָּטוּר הכופת, משום שבשעת הכפיתה לא היתה סיבת המיתה קיימת, אלא רק לאחר זמן התגבר הרעב ומת, ואין זה אלא גרמא, ולכך אין דינו מסור לבית דין אלא לשמים.

מביאה הגמרא אופן נוסף: וְאָמַר רָבָא, כְּפָתוֹ לחבירו בַּחַמָּה – במקום שחמה זורחת ומחממת ויש בחומה בכדי להמית, וָמֵת, או שכפתו לחבירו בַּצִּינָּה – במקום קר שיש בצינה בכדי להמית, וָמֵת, חַיָּיב הכופת, משום שצמצמו במקום שסיבת המיתה כבר קיימת, ומנע ממנו את האפשרות להציל את עצמו. אמנם אם כפתו במקום שאין שם חמה או צינה, אלא שסוֹף חַמָּה לָבֹא לשם, או סוֹף צִינָּה לָבֹא לשם, פָּטוּר הכופת, משום שאין סיבת המיתה קיימת בשעת הכפיתה, ואין זה אלא גרמא.

מביאה הגמרא אופן נוסף: וְאָמַר רָבָא, כְּפָתוֹ לחבירו לִפְנֵי אֲרִי ואכלו ומת, פָּטוּר הכופת, משום שאף ללא הכפיתה לא היה יכול הנהרג להציל את עצמו. אבל אם כפתו לִפְנֵי יַתּוּשִׁין ועקצוהו ומת, חַיָּיב הכופת, משום שמחמת הכפיתה לא היה יכול להציל את עצמו.

רַב אַשִּׁי אָמַר, אֲפִילּוּ כפתו לִפְנֵי יַתּוּשִׁין ומת, נָמֵי פָּטוּר הכופת, משום שאפשר שהָנֵי אָזְלִי – שיתושים אלו שהיו כאן בשעת הכפיתה הלכו, וְהָנֵי שהזיקו, אָתוּ – באו רק לאחר זמן הכפיתה, ונמצא שהכפיתה לא היתה במקום שסיבת המיתה קיימת, ואין זה אלא גרמא.

הגמרא דנה באופן נוסף של מיתה בדרך של 'מצמצם'. אומרת הגמרא: אִיתְּמַר, כְּפָה עָלָיו – על חבירו הישן גִּיגִית, והתמלאה הגיגית בהבל מחמת נשימתו ומת, וּפַרַע עָלָיו מַעֲזִיבָה – או שפתח עליו בשנתו את תקרת הבית, ונכנס הקור והצטנן ומת, נחלקו בזה רָבָא וְרַבִּי זֵירָא, חַד אָמַר חַיָּיב, משום שבשעת כפיית הגיגית או פריעת המעזיבה החלה סיבת המיתה, והרי זה כהריגה על ידי חץ, שהורג זמן מה לאחר זריקתו. וְחַד אָמַר פָּטוּר, משום שלא היתה סיבת המיתה קיימת בשעת כפיית הגיגית או פתיחת המעזיבה, אלא הגיעה רק לאחר זמן, והרי זה גרמא.

הגמרא מבררת איזה אמורא סבר שמצמצם באופן זה פטור. אומרת הגמרא: תִּסְתַּיֵּים – תברר ותוכיח, דְּרָבָא הוּא האמורא דְּאָמַר שהכופה גיגית או פורע מעזיבה על אדם ישן פָּטוּר. דְּאָמַר רָבָא, כְּפָתוֹ לחבירו וּמֵת בְּרָעָב פָּטוּר הכופת, ומוכח מדין זה, שרבא סובר שכל כפיתה במקום שאין סיבת המיתה קיימת אינה מחייבת.

שואלת הגמרא: מה ההכרח שרבא הוא הפוטר, אַדְּרַבָּה – הרי אפשר לומר להיפך, תִּסְתַּיֵּים דְּרַבִּי זֵירָא הוּא דְּאָמַר פָּטוּר ולא רבא, דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא, הָאי מַאן דְּעָיְילֵיהּ לְחַבְרֵיהּ בְּבֵיתָא דְּשֵׁישָׁא – מי שהכניס את חבירו לבית של שיש שהוא אטום ביותר ואין ההבל יכול לצאת משם, וְאַדְלֵיק לֵיהּ שְׁרָגָא – והדליק לו נר בבית, וָמֵת מהבל הנר, חַיָּיב. ומדייקת הגמרא: טַעְמָא – הטעם שחייב רבי זירא, הוא משום דְּאַדְלֵיק לֵיהּ שְׁרָגָא, ובזה זימן את המיתה, הָא – אבל אם לֹא אַדְלֵיק לֵיהּ שְׁרָגָא, לֹא היה מתחייב על הכנסתו, על אף שגרם שימעט את האויר על ידי ההבל שמוציא בנשימתו. ואם כן מוכח שרבי זירא פוטר בכפיית גיגית על אדם ישן. דוחה הגמרא: אָמְרִי, הָתָם – שם, בהכנסת חבירו לבית של שיש, אם לא הדליק את הנר הוא פטור, משום שבְּלֹא שְׁרָגָא, לֹא מַתְחִיל כלל הַבְלָא – ההבל ההורג

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' א

חזר התנא והזכיר את חיוב חמותו בסיפא, משום דאֲיֵדֵי דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנָא אֵם חָמיו וְאֵם חֲמוֹתוֹ משום שחיובן נלמד מדרשה, תָּנֵי נַמִּי חֲמוֹתוֹ.

הגמרא מבררת את המקור לחיובי השריפה שהוזכרו במשנה. שואלת הגמרא: מְנָהֳנֵי מִילֵּי – מהיכן למדנו חיוב שריפה בנשים אלו. עונה הגמרא: דין זה נלמד מִדְּתָנוּ רַבָּנַן בברייתא, נאמר בתורה (ויקרא כ יד) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ וגו' בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן'. שואלת הברייתא, אֵין לִי ללמוד מלשון זו, אֶלָּא לחייב את הבא על אִשָּׁה וְאִמָּהּ, אבל הבא על בַּת הָאִשָּׁה, וּבַת בִּתָּהּ וּבַת בִּנָּהּ של האשה, מִנַּיִן שאף הוא חייב שריפה. עונה הברייתא, נֶאֱמַר כָּאן בחיוב שריפה של הבא על אשה ואמה 'זִמָּה הִוא', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן לגבי האזהרה בבת אשתו ובבת בנה ובת בתה (שם יח יז), 'עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לא תְגַלֶּה אֶת בַּת בִּנָּהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לא תִּקַּח וגו' זִמָּה הִוא'. ומגזירה שוה זו אנו למדים, מַה לְּהַלָּן באזהרה, הוזכרו בִּתָּהּ וּבַת בִּתָּהּ וּבַת בִּנָּהּ בכלל הלאו, אַף כָּאן בחיוב שריפה, החיוב נאמר על בִּתָּהּ וּבַת בִּתָּהּ וּבַת בִּנָּהּ.

מוסיפה הברייתא ומבארת: מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת [–להשוות] את דין הַזְּכָרִים כְּדִין הַנְּקֵבוֹת, נֶאֱמַר כָּאן 'זִמָּה', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן 'זִמָּה'. ומגזירה שוה זו אנו למדים, מַה לְּהַלָּן, דין הַזְּכָרִים כַּנְּקֵבוֹת, אַף כָּאן, דין הַזְּכָרִים כַּנְּקֵבוֹת.

מוסיפה הברייתא ומבארת: מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת את דין הדורות שלְּמַטָּה כְּדין הדורות שלְּמַעְלָה. נֶאֱמַר כָּאן 'זִמָּה', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן 'זִמָּה'. ומגזירה שוה זו אנו למדים, מַה לְּהַלָּן, דין לְמַטָּה כִּלְמַעְלָה, אַף כָּאן, דין לְמַטָּה כִּלְמַעְלָה. ומוסיפה הברייתא להשוות, וּמַה כָּאן לְמַעְלָה כִּלְמַטָּה, אַף לְהַלָּן לְמַעְלָה כִּלְמַטָּה.

הגמרא מבארת את הלימודים שהובאו בברייתא: אָמַר מַר, מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת זְכָרִים כַּנְּקֵבוֹת. שואלת הגמרא: מַאי זְכָרִים כַּנְּקֵבוֹת, אִילֵימָא – אם נאמר שהלימוד הוא, שדין בַּת בִּנָּהּ של אשתו הוא כְּדין בַּת בִּתָּהּ, הרי שני חיובים אלו בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתְיָאן – נלמדו יחד באותה דרשה שבתחילת הברייתא, ומה צריך להשוותם. אֶלָּא על כרחך יש לבאר, שהלימוד הוא, שדין אֵם חָמיו הוא כְּדין אֵם חֲמוֹתוֹ. דוחה הגמרא: אין לומר כן, שהרי הַשְׁתָּא – בשלב זה של הלימוד בברייתא, חיוב שריפה באֵם חֲמוֹתוֹ לֹא קָמָה לָן – עדין לא הוברר לנו, אֵם חָמיו מִיהַדַּר עֲלָהּ – וכי בבר חיזרה הברייתא אחר מקור לחיוב שריפה באם חמיו כאם חמותו.

רש"י

נזקין עשה בו אונס כרצון. היכא דעביד בידים ואפי' ישן כדיליף בב"ק (דף כו:) פצע תחת פצע לחייב על השוגג כמזיד וכו': **רב אחא פוטר.** דגרמא בעלמא הוא דשמשא קטליה: **מות יומת המכה וכו'.** סיפיה דקרא דליעיל או באיבה דרבינן מצמצם וכתיב רוצח הוא מיעוטא למעוטי נזקין: **כפתו ומת ברעב.** דבשעה שכפתו אין כאן דבר הריגה והרעב בא מאליו והולך וחזק לאחר זמן כל שעה ולא דמי לצמצם במים ובאור דהדורג מזומן: **סוף חמה לבא פטור.** כלומר אם לא היתה שם חמה בשעה שכפתו אבל סוף לבא כאן וזה לא יכול לעמוד וסופו למות פטור שלא היה ההורג מזומן להריגה וגרמא הוא ואין דינו מסור לבית דין אלא לשמים: **כפתו לפני ארי פטור.** דאי נמי לא היה כפות לא היה יכול להציל עצמו מן הארי. בכולהו גרסינן אמר רבא: **הני אזלי והני אתו.** ולא מת על ידי יתושים הראשונים שהיו מוכנים שם שכמה כתות עברו עליו: **כפה עליו גיגית.** ומת בהבלא: **או שפרע עליו מעויבה.** וזה היה ישן ונכנסה שם הצינה פטור שהההורג בא לאחר זמן: **בביתא דשישא.** שסתום ביותר ואין הבל האור והנר יכול לצאת ממנו: **טעמא דאדליק ליה שרגא.** שזמן את ההורג: **הא לא אדליק ליה שרגא.** ומת בהבל פיו דומיא דכפה עליו גיגית פטור: בשעתיה

נְזָקִין, שֶׁעָשָׂה בָּהֶן שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאוֹנֶס כְּרָצוֹן, אֵינוֹ דִּין שֶׁחַיֵּב בָּהֶן אֶת הַמְצַמְצֵם. רַב אַחָא בַּר רַב, פּוֹטֵר. אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא, מַאי טַעְמָא דַּאֲבוּהּ דְּאַבָּא דְּפוֹטֵר. אָמַר קְרָא, 'מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רוֹצֵחַ הוּא', בְּרוֹצֵחַ, הוּא דְּחַיֵּיב לָן מְצַמְצֵם. בְּנִזְקִין, לֹא חַיֵּיב לָן מְצַמְצֵם. אָמַר רָבָא, כְּפָתוֹ וּמֵת בָּרָעָב, פָּטוּר. וְאָמַר רָבָא, כְּפָתוֹ בַּחַמָּה וָמֵת, בַּצִּינָּה וָמֵת, חַיָּיב. סוֹף חַמָּה לָבֹא, סוֹף צִינָּה לָבֹא, פָּטוּר. וְאָמַר רָבָא, כְּפָתוֹ לִפְנֵי אֲרִי, פָּטוּר. לִפְנֵי יַתּוּשִׁין, חַיָּיב. רַב אַשִׁי אָמַר, אֲפִילּוּ לִפְנֵי יַתּוּשִׁין נַמִּי פָּטוּר, הָנֵי אָזְלִי וְהָנֵי אָתוּ. אִיתְּמַר, כָּפָה עָלָיו גִּיגִּית, וּפָרַע עָלָיו מַעֲזִיבָה, רָבָא וְרַבִּי זֵירָא, חַד אָמַר חַיָּיב, וְחַד אָמַר פָּטוּר. תִּסְתַּיֵּים, דְּרָבָא הוּא דְּאָמַר פָּטוּר, דְּאָמַר רָבָא, כְּפָתוֹ וּמֵת בָּרָעָב, פָּטוּר. אַדְּרַבָּה, תִּסְתַּיֵּים דְּרַבִּי זֵירָא הוּא דְּאָמַר פָּטוּר, דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא, הַאי מַאן דְּעַיֵּילֵיהּ לְחַבְרֵיהּ בְּבִיתָא דְּשִׁישָׁא, וְאַדְלֵיק לֵיהּ שְׁרָגָא וָמֵת, חַיָּיב. טַעְמָא, דְּאַדְלֵיק שְׁרָגָא, לֹא. אָמְרִי, הָתָם בְּלֹא שְׁרָגָא, לֹא מַתְחִיל הַבְלָא בשעתיה לֵיהּ שְׁרָגָא. הָא, לֹא אַדְלֵיק לֵיהּ

תוספות

בפרק המניח היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון נשברה חבית בקורה חייב ואם עמד בעל חבית פטור ובשלהי השוכר את האומנין (ב"מ דף פב: ושם) המעביר חבית ממקום למקום ושיברה רבי יהודה אומר שומר חנם ישבע וכו' מדפטרינן שומר חנם ולא מחייב מטעם אדם המזיק ש"מ דבאונס שהוא כעין גניבה ואבידה מיפטר ולכך מחייב שומר שכר וא"ת הא שלהי כיצד הרגל (ב"ק דף כז.) מחייבים נפל מן הגג ברוח שאינה מצויה אף על גב דרוח שאינה מצויה הוי כעין גניבה ואבידה כדאמר בפרק שור שנגח ד' וה' (שם דף מה.) גבי ד' שנכנסו תחת הבעלים הרגו מועדין נהרגין ומשלמין את הכופר וחייב לשלם דמי שור לבעליו חוץ משומר חנם ומוקי לה דנטריה שמירה פחותה דשומר חנם כלתה שמירתו והנך אחריני לא כלתה שמירתן ודייק כמאן אי כרבי יהודה דאמר שוכר כנושא שכר ניתני וכולן במועד פטורים מן הכופר פירוש משום דמועד סגי ליה בשמירה פחותה לרבי יהודה והיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה ואינה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה כדמוכח בריש הכונס (שם דף נה:) ומדמחייבינן נושא שכר ופטרינן שומר חנם ש"מ דרוח שאינה מצויה הוי כעין גניבה ואבידה ואפ"ה מחייבינן ביה אדם המזיק כדפרישית וי"ל דרוח שאינה מצויה הוי כעין אבידה ומחייבין ביה המזיק ונתקל לרבי יהודה הוי כעין גניבה דפטרינן ביה אדם המזיק כדאמר בהשואל (ב"מ דף צד:) דגניבה קרובה לאונס ואבידה קרובה לפשיעה ולענין שומר שכר מיחייבי תרוייהו וכן מוכח בהגוזל קמא (ב"ק דף צט: ושם) גבי טבח אומן שקלקל דפריך למאן דפטר בחנם מברייתא דקתני נתן בהמה לטבח וניבלה חייב מפני שהוא כנושא שכר אלמא ס"ד דהאי מקשה אפילו בחנם חייב כמו שומר שכר שחייב על האבידה ומשני אימא מפני שהוא נושא שכר לפיכך בשכר חייב אבל בחנם פטור דהוי כעין גניבה:

בנזקין לא חייב לן מצמצם. משמע דמחייבי טפי ברוצח מבנזקין ואם כן מדפטרינן לקמן ברוצח תריס כ"ש בנזקין וכן משמע בשלהי כיצד הרגל (ב"ק דף כז: ושם) דפטרינן זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות אפילו קידם וסילקן וא"ת הא אמרינן בריש הכונס (שם דף נה: ושם) הפורע גדר בפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ופריך היכי דמי אי בכותל בריא בדיני אדם נמי ליחייב ומאי קושיא הא דמיא לתריס דפטור ונראה לפרש דאכותל קאי ולהכי פריך בדיני אדם נמי ליחייב אכותל ויש ספרים שכתוב בהדיא אכותל ותדע דתנן התם הוציאוה ליסטים הליסטים חייבין ומוקמינן בגמרא דהכישוה במקל ש"מ דבלאו הכשה לא מיחייבי אע"פ שפרצוה לסטים ומיהו יש לדחות דמתניתין להתחייב בנזקיה איירי אבל אאבידה דבהמה מיחייבי וא"ת למאי דפרישית דקאי אכותל לישני דפטור מדיני אדם קאי אבהמה וי"ל דלא שייך למיתני פטור מדיני אדם אם היה שום חיוב (לא) בבהמה (ולא) [או] בכותל אבל כשמתרץ בכותל רעוע אע"ג דאין דומה שיתחייב בדיני שמים אכותל שהוא רעוע כ"ב שיכול ליפול ברוח מצויה או אפי' ברוח שאינה מצויה מ"מ שייך למיתני חייב בדיני שמים כיון שיש דבר שהוא חייב בו כגון הבהמה והשתא אתי שפיר דנקט בפני בהמת חבירו ולא נקט הפורץ גדר של חבירו דמשום בהמה נקט לה ומיהו בסוף הסוגיא דקאמר מהו דתימא כיון דלמיסתר קאי מאי עבד משמע דחיוב דיני שמים קאי נמי אכותל ומצי לפרש דה"ק כלומר למיסתר ולמיפל קאי אי נמי הכי קאמר כיון דלמיסתר קאי שהבעלים מצווין לסותרו שלא יפול על בני אדם סד"א דכל הקודם במצוה זכה ואין לו להניח מלסתור בשביל בהמת חבירו ובדיני שמים נמי לא מחייב קמ"ל אי נמי חייב בדיני שמים קאי נמי אכותל שנהנה הוא בה עד שיזודמנו לו פועלים לתקן:

כפתו ומת ברעב. אפי' היה רעב כבר בשעה שכפתו כיון דאם לא היה מתחזק עליו הרעב לא היה מת הוה ליה סוף רעב לבא דלא דמי לכפתו בחמה שכבר נפלה עליו חמה שראוי למות בה: **סוף** חמה לבא כו'. דלא רבי רחמנא מצמצם אלא במקום שהתחיל בו ההיזק כבר ומיהו אם כפתו בפנים והביאו במקום שסוף חמה לבא וסוף צנה לבא נראה דחייב למ"ד אשו משום חציו דלענין מיתה נמי מחייבין באשו משום חציו כדמוכח בכיצד הרגל (שם דף כב. ושם) ואין חילוק בין מקרב האש אצל הדבר למקרב הדבר אצל האש כדמוכח בריש הכונס (שם דף נו. ושם) דפריך אי דמטא ניהליה ברוח מצויה בדיני אדם נמי ליחייב וההיא דאשקיל עליה בידקא דמיא דבסמוך אפילו כפתו והביאו שם ואח"כ אשקיל פטור דדמיא לזרק חץ ותריס בידו דאפילו הוא קידם וסילקו פטור וא"ת וההיא דהשיך בו את הנחש דפטור למ"ד מעצמו מקיא אמאי פטור לפי מה שפירש בפרק כיצד הרגל (שם ד' כג: ושם) בשמעתא דפי' פרה ששם ידו לתוך פי הנחש והשיך ליחייב משום אשו דודאי הנחש יקיא את הארס וי"ל דשאני התם שעדיין אין הארס בעולם ומיהו קשה ההיא דזרק צרור למעלה דבסמוך דמשמע דאי לא אזלא לצדדין אלא לתחת פטור אמאי ליחייב מידי דהוה אאבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה דחייב משום אשו אי בהדי דאזלי קא מזקי כדאיתא בפ"ק דב"ק (ד' ו.) ושמא אינו מצוי כאן שתפול לתחת ממש ולא תיזיל כלל לצדדין ומיהו זה ודאי קשה דמשמע דלצדדין נמי לא מיחייב אלא משום כחו דפריך אי כחו הוא תיזיל לעיל ודוחק לומר כח כחוש הוא וצריך לומר דהיינו למ"ד אשו משום ממונו והא דתנן בפ"ב דחולין (דף לא.) נפלה סכין מידו ושחט שחיטתו פסולה ודייק טעמא דנפלה הא הפילה הוא כשירה כמאן כרבי נתן דלא בעי כוונה קשה נפלה נמי ליהוי כי הפילה למ"ד אשו משום חציו אם לא נחלק בשחיטה ולא מסתבר לחלק כיון דאפילו מיתה גמרינן מממון אלא נראה דאתיא ההיא סוגיא כמ"ד אשו משום ממונו ומיהו קשה דאי לתחת לאו כחו הוא מאי שנא מהא דתנן באלו הן הגולין (מכות דף ז.) היה מושך במעגילה ונפלה עליו והרגתו פטור משום דשלא בדרך ירידתו הוא והשתא תיפוק ליה דלאו כחו הוא וי"ל דשאני התם דמתוך שמושך למעלה נופל יותר למרחוק עוד יש לפרש דבכל הני דסוף חמה וצנה וארי לבא וזרק צרור למעלה ונפל לתחת אפילו כפתו והביאו שם פטור דדמי לכח כחו ואש נמי שלא המיתה אלא ברוח מצויה פטור ממיתה אלא דלענין ממון חייב נזק שלם ולא דמי לחצי נזק צרורות אע"ג דכח כחו הוא דהא אשו נמי חייב משום ממונו כדמוכח בפרק כיצד הרגל (ב"ק דף כג. ושם) דמאן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו:

כפתו לפני ארי פטור. אין חילוק בין יתושין לארי אלא משום דסתם ארי עדיין לא התחיל לחבול בו שאם קפץ כבר עליו הארי לא היה יכול להתעסק לכפותו אבל סתם יתושין כבר התחילו ליפול עליו ואע"ג דהני אזלי והני אתו קסבר לא שנא: **כפה** עליו גיגית כו'. לא דמי לסוף חמה לבא לסוף צינה לבא דהתם ליכא חמה וצינה כלל ולא מתחיל ביה בשעתיה ולא דמי נמי לכפתו בחמה וצינה דהתם כבר אתו עליה מקודם חמה וצינה שיש בהן כדי להמית אבל הכא ליכא אלא הולך ומתחזק עליו ודמי לכפתו ברעב שכבר יש רעב מעט ותמיד מתחזק ואם תאמר מאי שנא פרע מעזיבה מתריס ובידקא דמיא בכח שני ויש לומר דהכא חייב טפי כדמסיק דמתחיל ביה בשעתיה:

תוספות

סתם משחקין בכדור כמה דעיילי כו'. לא מסתבר לפרש כלל לענין חיוב מיתה במזיד דאי קאי גברא תוך ארבע אמות ואתרו ביה וקיבל עליו התראה אמאי פטור הא ודאי מתכוין הוא אלא נראה כלשון ראשון שפירש בקונטרס דלענין גלות איירי בדדרשינן שלהי כיצד הרגל (ב"ק ד' כו: ושם) ואשר לא צדה פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע והוא הדין נתכוין לזרוק ד' וזרק ב' כי הכא דסתם משחקין בכדור מתכוין שתלך חוץ לד' אמות ולא תוך ד' אמות ומיהו קשה אי למיפטריה מגלות קאמר פרט למתכוין לזרוק ב' וזרק ד' הא דאמרינן בריש אלו הן הגולין (מכות ד' ז: ושם) (אם בפתע) בלא איבה פרט לשונא בלא צדיה פרט למתכוין לצד זה והלכה לצד אחר ואשר לא צדה פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע והשתא מקרא דואשר לא צדה דכתיב ברישא בפרשת ואלה המשפטים מוקמי בלא צדיה דפרשת ואלה מסעי הוה ליה למעוטי ההוא דדמי טפי לפטור כגון נתכוין לצד זה והלכה לצד אחר ולא נתכוין לזרוק לצד הנרצח ובשלהי כיצד הרגל (ב"ק ד' כו: ושם) פירש בקונטרס לשון אחר דחייב גלות וכן נראה לר"ת ולא לגמרי כפירושו דפירש פרט לנתכוין לזרוק ב' וזרק ד' דלא הוי בכלל כי יזיד דכתיב בתריה אלא פרט דלא הוי בכלל מכה איש ומת דכתיב לעיל מיניה ולהאי פי' לא מתוקמא שמעתין לענין גלות אלא לענין חיוב מיתה כלשון שני שבקונטרס וא"ת ואמאי איצטריך לחייב גלות לנתכוין לזרוק ב' וזרק ד' מהיכא ס"ד דפטור ולפטור ממיתה ודאי לא אתא דפשיטא דשוגג פטור ממיתה וי"ל דהוה פטרינן ליה מבלא צדיה כמו נתכוין לצד זה והלכה לצד אחר ועוד יש לפרש דלעולם נתכוין לזרוק ב' וזרק ד' פטור מגלות ולא קשיא מידי מההיא דמכות דלהכי נקט ברישא לצד זה משום דהתחיל לדרוש קרא דבלא צדיה ברישא והתנא רצה להזכיר הפשוט יותר תחלה וא"ת ואמאי איצטריך בפרק אלו הן הגולין (מכות ד' ז: ושם) (מבשגגה) לפטור נתכוין להרוג בהמה והרג את האדם הא על כרחך היינו או נתכוין לזרוק לצד זה והלכה לצד אחר או נתכוין לזרוק ב' וזרק ד' וי"ל דהתם היו האדם והבהמה זה אצל זה אי נמי כסבור בהמה ונמצא אדם ומיהו תימה הא דפליגי רבי ורבנן בריש אלו הן הגולין (שם) בנשמט הברזל מקתו ומן העץ המתבקע דמר מחייב בהאי ומר מחייב בהאי אמאי חייב הא הוי כמו נתכוין לזרוק ב' וזרק ד' שנתכוין לבקעת עצים שלפניו והלך למרחוק: בגוסס

בְּשַׁעֲתֵיהּ. הָכָא, בְּלֹא שְׁרָגָא נַמִּי, מַתְחִיל הַבְלָא בְּשַׁעֲתֵיהּ: (סִימָן, סוּלָ"ם, תְּרִי"ס, סַמְנִי"ן, כַּבּוֹתֶ"ל). אָמַר רָבָא, דְּחָפוֹ לַבּוֹר, וְסוֹלֵם בַּבּוֹר, וּבָא אַחֵר וְסִילְקוֹ, וַאֲפִילּוּ הוּא קָדַם וְסִילְקוֹ, פָּטוּר, דִּבְעִידְנָא דְּשַׁדְיֵיהּ, יָכוֹל לַעֲלוֹת הוּא. וְאָמַר רָבָא, זָרַק בּוֹ חֵץ, וּתְרִיס בְּיָדוֹ, וּבָא אַחֵר וּנְטָלוֹ, וַאֲפִילּוּ הוּא קָדַם וּנְטָלוֹ, פָּטוּר, דִּבְעִידְנָא דְּשַׁדְיֵיהּ בֵּיהּ, מִיפְּסַק פִּיסְקֵיהּ גֵּרֵיהּ. וְאָמַר רָבָא, זָרַק בּוֹ חֵץ, וְסַמָּנִין בְּיָדוֹ, וּבָא אַחֵר וּפִיזְרָן, וַאֲפִילּוּ הוּא קָדַם וּפִיזְרָן, פָּטוּר, דִּבְעִידְנָא דְּשָׁדָא בֵּיהּ, יָכוֹל לְהִתְרַפְּאוֹת הֲוָה. אָמַר רַב אַשִׁי, הִלְכָּךְ אֲפִילּוּ סַמָּנִין בַּשּׁוּק. אָמַר לֵיהּ רַב אֲחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, נְזַדְּמְנוּ לוֹ סַמָּנִין, מַהוּ. אָמַר לֵיהּ, הָרֵי יֵצֵא מִבֵּית דִּין זַכַּאי. וְאָמַר רָבָא, זָרַק בַּכּוֹתֶל, וְחָזְרָה לַאֲחוֹרֶיהָ וְהָרְגָה, חַיָּיב. וְתָנָא תּוּנָא, כְּגוֹן אֵלּוּ הַמְשַׁחֲקִין בַּכַּדּוּר, שֶׁהָרְגוּ בְּמֵזִיד, נֶהֱרָגִין. בְּשׁוֹגֵג, גּוֹלִין. בְּשׁוֹגֵג גּוֹלִין, פְּשִׁיטָא. בְּמֵזִיד נֶהֱרָגִין, אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ. מַהוּ דְּתֵימָא, הַתְרָאַת סָפֵק הִיא, מִי יֵימַר דְּהָדְרָה, קָא מַשְׁמַע לָן. תָּנֵי רַב תַּחֲלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֲבָהוּ, כְּגוֹן אֵלּוּ הַמְשַׁחֲקִין בַּכַּדּוּר, שֶׁהָרְגוּ, תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, פָּטוּר. חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, חַיָּיב. אָמַר לֵיהּ רְבִינָא לְרַב אַשִׁי, הֵיכִי דָּמֵי. אִי דְּקָא נִיחָא לֵיהּ, אֲפִילּוּ פּוֹרְתָא נַמִּי. אִי דְּלֹא נִיחָא לֵיהּ, אֲפִילּוּ טוּבָא נַמִּי לֹא. אָמַר לֵיהּ, סְתָם מְשַׁחֲקִין בַּכַּדּוּר, כַּמָּה (דְּעַיְילֵי טְפֵי) מֵינָח נִיחָא לֵיהּ. לְמֵימְרָא, דְּכִי הַאי גַּוְונָא כֹּחוֹ הוּא, וּרְמִינְהִי, הַמְקַדֵּשׁ וְנָפַל קִידּוּשׁ עַל יָדוֹ אוֹ עַל הַצַּד, וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְשׁוֹקֶת, פָּסוּל. הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּשׁוֹתֶת. תָּא שְׁמַע, מַחַט [שֶׁהִיא] נְתוּנָה עַל הַחֶרֶס, וְהִזָּה עָלֶיהָ, סָפֵק עַל הַמַּחַט הִזָּה, סָפֵק עַל הַחֶרֶס הִזָּה, וּמִיצָּה עָלֶיהָ, הַזָּאתוֹ [פְּסוּלָה]. אָמַר רַב חִיְּנָא בַּר יְהוּדָה מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, מָצָא אִיתְּמַר. אָמַר רַב פָּפָּא, הַאי מַאן דְּכַפְּתֵיהּ לְחַבְרֵיהּ, וְאַשְׁקֵיל עָלֵיהּ בִּידְקָא דְּמַיָּא, גֵּרֵי דִּידֵיהּ הוּא וּמִיחַיַּיב. הָנֵי מִילֵּי, בְּכֹחַ רִאשׁוֹן. אֲבָל בְּכֹחַ שֵׁנִי, גְּרָמָא בְּעָלְמָא הוּא. וְאָמַר רַב פָּפָּא, זָרַק צְרוֹר לְמַעְלָה, וְהָלְכָה לְצַדְדִין וְהָרְגָה, חַיָּיב. אָמַר לֵיהּ מַר בַּר רַב אַשִׁי לְרַב פָּפָּא, מַאי מַטְעְמָא, מִשּׁוּם דְּכֹחוֹ הוּא. אִי כֹּחוֹ, תֵּיזִיל לְעֵיל.

ואי

רש"י

בשעתיה. מיד בשעת כפייה מתחיל ואח"כ הולך וחזק: **ואפילו הוא.** הדוחף עצמו: **קדם וסלקו.** קודם נפילתו של זה פטור: **בעידנא דשדייה יכול לעלות הוא.** ופטור על הדחייה ומשום סלוק לא מצית לחיוביה דגרמא בעלמא הוא: **ואפילו הוא קדם.** הזורק את החץ ורץ לאחר זריקת החץ קודם שיגיע החץ לחבירו ונטל התריס הימנו: **סמנין.** הראויין לרפאותו: **בידו.** של הרוג: **הלכך.** כיון דאם יש שם סמנין הראויין לרפאותו בידו פטרת ליה אפי' אינם בידו אלא שמצויין בשוק לקנות בשעת זריקה הרי אלו כאלו הן בידו ופטור ואפילו לא נמצאו לאחר מכאן: **נזדמנו לו סמנין.** למוכה אחר המכה ולא קנאן ולא ריפא עצמו: **מהו.** מי אמרינן הרי היה יכול להתרפאות או דילמא כיון דבשעת זריקה לא הוי סמנין מיחייב דהא מכת מות הוא: **הרי יצא מב"ד זכאי.** כלומר הואיל וקודם עמדו בדין מצאו לו זכות אין לנו לחייבו: **זרק צרור בכותל.** ונתכוין להרוג את חבירו וזרק צרור והכה בכותל בכח וחזרה מכחו לאחורי' והרגו חייב דהא נמי כחו הוא: **כגון אלו המשחקין בכדור שהרגו.** רגילין תינוקות להכות הכדור בכותל בכח כדי שתחזור לאחוריה הרבה ולאחר שזורק הוא רץ וחבירו אוחזו את הכדור ומכה אותו בה אם יכול לבוון ההוא דזרק בכותל אשמעינן תנא דאם נתכוין שתהרוג את חבירו בחזרתה לאחוריה ויש בו כדי להמית חייב: **כגון אלו המשחקין בכדור שהרגו תוך ד' אמות פטורין.** אם היה המוכה עומד בתוך ארבע אמות של כותל ולא הספיקה לחזור ד' אמות עד שמצאתו והרגתו פטור הזורק מגלות: **חוץ לד' אמות חייב.** גלות: **אי דניחא ליה.** (שלא) שתחזור יותר: **אפי' פורתא נמי.** ליחייב גלות דהא הרג בשוגג וטעמא ליכא למיפטריה: **ואי לא ניחא ליה.** שתחזור כל כך: **אפי' טובא נמי.** יותר מד' אמות ליפטר דלא נתקיימת מחשבתו דאמר מר (מכות דף ז:) ואשר לא צדה פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ד' אלמא כיון דלא ניחא ליה דניזיל לא: **סתם משחקין בכדור כמה דעיילי.** ומקרבי לכותל בשעה שזורקין מינח ניחא ליה כדי שתחזור הרבה הלכך בציר מד' אמות לא ניחא ליה דתיזיל אית דמפרשי האי חייבין ופטורין ממיתה וכגון שהתרו בו: **דכי האי גוונא.** שחזרה לאחוריה מכח זריקתו חשיב להו כחו: **המקדש.** מי חטאת באפר נתינת אפר על המים קרי קידוש כדתנן במסכת פרה (פרק ו מ"ב) (הרי קודש) צף על המים: **ואח"כ נפל לשוקת.** אבן חלולה שהמים נכנסין בו מן המעין דרך נקב שפופרת דכתיב (במדבר יט) מים חיים אל כלי שתהא חיותן בכלי וקא ס"ד דהאי נפל דקתני כגון שנפל על ידו בכח או על הצד כלומר על צד הכלי ומשם ניתז בכח לשוקת וקתני דפסול: **בשותת.** לא ניתז מכח נפילה ראשונה אלא מעצמו חזר ושתת מידו לשוקת שותת כמו (ברכות דף כב:) מים שותתין על ברכיו קולי"ר בלע"ז שאינו ניתז למרחוק אלא נופל ויורד כנגדו: **והזה עליה.** ונתכוון להזות עליה לטהרה מטמא מת והזהיה נראית עליה אבל ספק על המחט נפל ההזיה כשיוצאת מידו ספק על החרס הזה תחלה: **ומיצה עליה.** כלומר ומן החרס חזרה ונתזה עליה וקתני פסולה אלמא לאו כחו היא: **מצא אתמר.** לאו לשון מצוי דהוה התזה קתני אלא לשון מציאה כלומר ההזאה נמצאת עליה ואין ידוע אם בתחלה הזה עליה או חזר מכח היתזו או שמא לא זה ולא זה אלא על החרס הזה והיה מדרון והלכה ההזאה על המחט דליכא כחו כלל: **דכפתיה.** קשר ידיו ורגליו על שפת הים: **ואשקיל עליה בידקא דמיא.** הפנה את מרוצת המים עליו: **גריה דידיה הוא.** הן הן חציו והרי הוא כזורק בו חץ וכדמפרש ואזיל שהמים באים בכח ראשון עליו מיד כגון שהניחו סמוך לשפת הים והשפה מדרון: **בכח ראשון.** כשפינה להם דרך לצד זה מיד נפלו עליו דהוי כחו: **אבל בכח שני.** שהניחו רחוק קצת ולא נפלו המים מיד בצאתו מגדרותיהן עליו אלא לאחר מכאן הלכו על המקום שהוא שם גרמא הוא ולא מכחו: **והלכה לצדדין.** דרך נפילתה שלא נפלה בנגדו אלא בשהיא חוזרת לארץ היתה מתרחקת לצדדין אבל אם נפלה נוכחה והרגה פטור דלאו כחו הוא אלא היא חוזרת לארץ מאליה: **תיזיל לעיל.** דהא כלפי מעלה זרקה בנגדו ולא לצדדין:

אי

בְּשַׁעֲתֵיהּ – בשעת הכנסתו לבית, אבל הָכָא בכפיית גיגית, בְּלָא שַׁרְנָא נַמִּי, מַתְחִיל להצטבר הַכְלָא בְּשַׁעֲתֵיהּ – מיד בשעת הכפייה, ולכן חייב הכופה, שהרי המיתה היא מחמת הכפייה. אולם רבא פטר אף ברעב שמתגבר מחמת הכפיתה, כיון שסובר שאין לחייב אלא אם סיבת המיתה מזומנת באופן גמור.

הגמרא דנה בחיוב מיתה באופנים שונים של רציחה: (סִימָן, סוּלָ"ם, תְּרִי"ם, סַמָּנִי"ן, כַּכּוֹתֶ"ל). אָמַר רָבָא, דְּחָפוֹ לחבירו לַכּוֹר, וּבשעה שדחפו היה סוּלָּם בַּכּוֹר שניתן לעלות על ידו, וּבָא אַחֵר וְסִילְקוֹ לסולם לאחר הדחיפה ובכך מנע מהנדחף לצאת מהבור ומת מהמים שבבור, וַאֲפִילּוּ הוּא עצמו [הדוחף] קָדַם וְסִילְקוֹ לסולם לאחר שדחף קודם שנפל חבירו לבור, פָּטוּר הדוחף, משום דְּבְעִידְּנָא דְּשַׁדְיֵיהּ – בזמן שדחף, יָכוֹל לַעֲלוֹת הוּא – היה ביד הנדחף לעלות מהבור, ואין הדחיפה נחשבת כמעשה הממית.

אופן נוסף: וְאָמַר רָבָא, זָרַק בּוֹ חֵץ, וְהיה לחבירו תְּרִים בְּיָדוֹ להצילו מפגיעת החץ, וּבָא אַחֵר לאחר הזריקה וּנְטָלוֹ לתריס ופגע בו החץ והרגו, וַאֲפִילּוּ אם הוּא עצמו קָדַם וּנְטָלוֹ לתריס מיד חבירו ומת, פָּטוּר הזורק, משום דְּבְעִידְּנָא דְּשַׁדְיֵיהּ בֵּיהּ – בזמן זריקת החץ בחבירו, מִיפְּסַק פִּיסְקֵיהּ גִּירֵיהּ – היה דבר החוצץ בין החץ לנהרג, ואין זריקת החץ נחשבת כמעשה הראוי להמית.

אופן נוסף: וְאָמַר רָבָא, זָרַק בּוֹ חֵץ, וְהיו לחבירו סַמָּנִין בְּיָדוֹ ויכול להתרפא בהם ממכת החץ, וּבָא אַחֵר וּפִיזְרָן, ובכך נמנעה רפואתו ומת, וַאֲפִילּוּ אם הוּא עצמו קָדַם וּפִיזְרָן לאחר זריקת החץ, פָּטוּר הזורק, משום דְּבְעִידְּנָא דְּשַׁדְיֵיהּ בֵּיהּ, יָכוֹל לְהִתְרַפְּאוֹת הָוָה – היה חבירו יכול להתרפאות מהמכה, ולא היתה הזריקה מעשה הראוי להמית.

הגמרא מביאה דין העולה מדברי רבא: אָמַר רַב אַשִׁי, הִלְכָּךְ – כיון שהזורק פטור אם היתה רפואה מזומנת בשעת הזריקה, יש לפוטרו אֲפִילּוּ אם היו הַסַּמָּנִין בַּשּׁוּק ולא בידו, ואף אם לאחר פגיעת החץ לא נמצאו סמנים בשוק, משום שהיו מזומנים בשעת הזריקה. אָמַר לֵיהּ רַב אָחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, לשיטתך שהזורק פטור אם היו סמנים בשוק, אם רק לאחר פגיעת החץ נִזְדַּמְּנוּ לוֹ סַמָּנִין, ולא ריפא את עצמו בהם ומת, מַהוּ דינו של הזורק. האם הוא פטור שהרי היה ביד הנהרג לרפא את עצמו, או שהוא חייב משום שבשעת הזריקה לא היתה הרפואה מזומנת. אָמַר לֵיהּ, כיון שקודם שעמד הזורק בדין היה יכול הנהרג לרפא את עצמו, חֲרֵי שאם היו דנים בשעה שהיו סמנים לפני הנהרג, היה הזורק יוצא זכאי בדין, ומשום כך אף עתה יֵצֵא הזורק מִבֵּית דִּין כשהוא זַכַּאי.

אופן נוסף: וְאָמַר רָבָא, זָרַק בחזקה צְרוֹר בַּכּוֹתֶל, וְחָזְרָה הצרור לַאֲחוֹרֶיהָ וְהָרְגָה, חַיָּיב הזורק, כיון שמכוחו באה המיתה. וְתָנָא תּוּנָא – וכן שנינו בברייתא, כְּגוֹן אֵלּוּ הַמְשַׁחֲקִין בַּכַּדּוּר – שזורקים את הכדור בכותל בכח וחוזר לאחוריו הרבה וחבירו אוחז בכדור ומכה אותו בה, שֶׁהָרְגוּ על ידי הכדור, כלומר, שזרק אחד מהם בכח והרג הכדור בחזרתו, אם הרגו בְּמֵזִיד, ובאופן שהתכוין הזורק שבחזרת הכדור לאחוריו יהרג מי שיפגע בו הכדור, נֶהֱרָגִין, אבל אם הרגו בְּשׁוֹגֵג, שלא התכוין הזורק להרוג, גּוֹלִין – הזורק שהרג גולה לעיר מקלט.

שואלת הגמרא: לשם מה השמיענו התנא שבְּשׁוֹגֵג גּוֹלִין, הרי פְּשִׁיטָא שגולים ככל רוצח בשגגה. עונה הגמרא: דין זה שבְּמֵזִיד נֶהֱרָגִין, אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ – נצרך התנא להשמיענו, משום דַּמַהוּ דְּתֵימָא – שמא תאמר שהתראה שהתרו העדים קודם הזריקה שאם יהרוג יתחייב מיתה, הַתְרָאַת סָפֵק הִיא, משום שיש להסתפק בשעת הזריקה, מִי יֵימַר דְּהַדְרָה – מנין לנו שבודאי יחזור הכדור לאחוריו ויפגע באדם שעומד שם, ואם כן, אין לחייב מיתה בהתראה זו, קָא מַשְׁמַע לָן שהיא התראת ודאי ומחייבת מיתה.

הגמרא ממשיכה לדון בדין משחק בכדור: תָּנֵי רַב תַּחֲלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ – לפני רבי אבהו, כְּגוֹן אֵלּוּ הַמְשַׁחֲקִין בַּכַּדּוּר, שֶׁהָרְגוּ בחזרת הכדור מכח זריקתם, אם עמד הנהרג תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת של הכותל ופגע בו הכדור והרגו, פָּטוּר הזורק מגלות, אבל אם עמד חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, חַיָּיב הזורק גלות.

הגמרא דנה בדברי רב תחליפא: אָמַר לֵיהּ [–שאל] רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, הֵיכִי דָּמֵי. אִי דְּקָא נִיחָא לֵיהּ – אם היה רצונו של הזורק שיחזור הכדור הרבה מכח זריקתו, אם כן אֲפִילּוּ אם חזר הכדור פּוֹרְתָא – מרחק מועט, נַמִּי אין טעם לפוטרו לגמרי שהרי התכוין לכך שיחזור אלא שלא התכוין להרוג ומשום כך יש לחייבו גלות ככל רוצח בשגגה. וְאִי דְּלָא נִיחָא לֵיהּ – ואם לא היה רצונו שיחזור הכדור הרבה מכח זריקתו, אם כן אֲפִילּוּ אם חזר הכדור טוּבָא – מרחק רב, נַמִּי לָא – גם באופן זה יש לפוטרו מגלות, שהרי לא התקיימה מחשבתו. עונה הגמרא: אָמַר לֵיהּ – השיב רב אשי לרבינא, לעולם, יש להעמיד באופן שזרק סתם, וְסָתָם מִשְׁחַקִּין בַּכַּדּוּר, כַּמָּה (דְּעֵילֵי טָפֵי) מֵינַח נִיחָא לֵיהּ – עומדים כמה שיותר סמוך לכותל כדי שיחזור הכדור למרחק רב יותר, והרי היתה דעתו של הזורק שיחזור הכדור יותר מארבע אמות מהכותל. ולכן, אם הנהרג עמד בארבע אמות של הכותל, הרי לא התכוין הזורק לזרוק למקום שעמד הנהרג, והוא פטור מגלות. אבל אם עמד הנהרג מחוץ לארבע אמות של הכותל, הרי התקיימה מחשבת הזורק, אלא שחייב גלות כיון שלא התכוין להרוג.

מקשה הגמרא: לְמֵימְרָא – האם ניתן לומר, דְּכִי הַאי גַּוְונָא – שאופן זה של זריקת כדור על כותל והחזרתו לאחוריו כֹּחוֹ של הזורק הוּא, וּרְמִינְהִי, שנינו במשנה (פרה פ"ו מ"א), הַמְקַדֵּשׁ מי החטאת בנתינת אפר על המים, וְנָפַל מאפר הקידוּשׁ עַל יָדוֹ אוֹ עַל הַצַּד של הכלי, וְאַחַר כָּךְ נָפַל לַשּׁוּקֶת, פָּסוּל – המים פסולים להזאה, משום שלא נעשה הקידוש בכח אדם. ומוכח, שמים שניתנו מהיד אינם נחשבים כאילו באו מכח מי שהפילם על היד. מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּשׁוּתֶּת – באופן שהמים לא ניתנו בכח מידו לשוקת אלא נפלו מעצמם, ובאופן זה אינו נחשב מכחו.

הגמרא מוסיפה להוכיח לגבי התזה האם היא נחשבת כבכחו. אומרת הגמרא: תָּא שְׁמַע, שנינו במשנה (פרה פי"ב מ"ב), מַחַט הטמאה טומאת מת, (שהיה) [שֶׁהִיא] נְתוּנָה עַל הַחֵרֶס, וְהִזָּה עָלֶיהָ – על המחט, בכדי לטהרה, ונראית עליה ההזאה, אלא שלא ראינו שהזה על המחט, וְסָפֵק האם עַל הַמַּחַט הִזָּה והועילה הזאתו, סָפֵק האם עַל הַחֵרֶס הִזָּה, וּמִיצָּה עָלֶיהָ – ומן החרס חזרו המים וניתזו על המחט, ולא הועילה ההזאה שהרי לא באו המים על המחט מכח ההזאה, מחמת ספק זה הַזָּאָתוֹ (פסול) [פְּסוּלָה]. ומוכח מדברי המשנה, שהמים שניתזו מהחרס על המחט, אינם נחשבים כהזאה מכחו. דוחה הגמרא: אָמַר רַב חִינָּנָא בַּר יְהוּדָה מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, אין הכוונה שניתזו המים למחט, אלא מָצָא אִיתְּמַר [–נאמר] מלשון מציאה, כלומר, שיש להסתפק שמא הזה על החרס ומשם נשפכו המים מעצמם למחט, וכך מצאה. ובאופן זה ודאי אינו נחשב שבאו המים על המחט מכחו, והזאתו פסולה מספק.

הגמרא דנה באופנים שונים של רציחה: אָמַר רַב פָּפָּא, הַאי מַאן דְּכַפְּתֵיהּ לְחַבְרֵיהּ – אדם שקשר את חבירו על שפת הים, וְאַשְׁקֵיל עָלֵיהּ בִּידְקָא דְּמַיָּא – והפנה עליו את דרך מרוצת המים, גִּירֵי דִּידֵיהּ הוּא – הרי המים כחַ שהשליך, וּמִיחַיַּיב ככל רוצח. ומוסיפה הגמרא: וְהָנֵי מִילֵּי, כשנפלו עליו המים בְּכֹחַ רִאשׁוֹן, כלומר, מיד לאחר שהוסטו ממקומם, אֲבָל אם נפלו בְּכֹחַ שֵׁנִי, כלומר, שהיה במרחק משפת הים, ולא נפלו עליו מיד בצאתן ממקומם אלא הלכו מעט על המקום שהוא שם קודם נפילתם, גְּרָמָא בְּעָלְמָא הוּא, ופטור.

אופן נוסף: וְאָמַר רַב פָּפָּא, זָרַק צְרוֹר [–אבן] לְמַעְלָה, וְהָלְכָה [–נפלה] לְצִדָּדִין וְהָרְגָה את העומד שם, חַיָּיב הזורק. אָמַר לֵיהּ מַר בַּר רַב אַשִׁי לְרַב פָּפָּא, מַאי טַעְמָא – מה הטעם שהזורק חייב. השיב לו רב פפא: הזורק חייב מִשּׁוּם דְּנפילת הצרור כֹּחוֹ הוּא, והרי זה כאילו זרק על הנהרג. חזר מר בר רב אשי והקשה: אִי כֹּחוֹ – אם אכן באה מכת הצרור מכח הזריקה, תֵּיזִיל לְעֵיל – היה לה להמשיך במעופה כלפי מעלה.

השיב רב פפא: וְאֶלָּא מה ברצונך לומר, שאין הנפילה מכחו כלל, אִי לָאו כֹּחוֹ הוּא, אם כן, תֵּיזִיל לְתַחַת – היה לה ליפול כנגד מקום הזריקה ולא ללכת לצדדים.

מסיקה הגמרא: אֶלָּא על כרחך יש לפרש שהליכת האבן היא מכח הזריקה, אלא שאינה ממשיכה לעלות כיון שנחלש כח הזריקה, אבל עדיין כֹּחַ כָּחוּשׁ של הזורק הוּא הגורם לאבן ליפול בצדדים, וחייב הזורק.

הגמרא דנה בענין רציחת אדם הנוטה למות: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, אדם שהִכּוּהוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בַּעֲשָׂרָה מַקְלוֹת, וָמֵת, הדין שבֵּין שהכוהו בְּבַת אַחַת, בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה, כולם פְּטוּרִין, אלו הם דברי חכמים. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, בָּזֶה אַחַר זֶה, הָאַחֲרוֹן חַיָּיב, ואף שגם בלעדיו היה זה גוסס, חייב, מִפְּנֵי שֶׁקִּיְּרַב אֶת מִיתָתוֹ.

מקור דברי התנאים: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, שנאמר (ויקרא כד יז) 'וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת', רַבָּנַן סָבְרִי שמשמעות 'כָּל נֶפֶשׁ', שאין הרוצח חייב עַד דְּאִיכָּא בנרצח כָּל הַנֶּפֶשׁ, אבל לא אם כבר ניטל חלק מנפשו ונעשה גוסס. וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא סָבַר שמשמעות 'כָּל נֶפֶשׁ', שחייב אף אם נוטל כָּל דְּהוּא [–כל שהוא] מהנֶּפֶשׁ, וכגון הורג גוסס.

רבא מצמצם את מחלוקת התנאים: אָמַר רָבָא, הַכֹּל מוֹדִים בְּהוֹרֵג אֶת הַטְּרֵיפָה – אדם עם פגיעה קשה בגופו וסופו למות, שֶׁהוּא פָּטוּר, משום שטריפה נחשב כהרוג. וכן בְּהורג גּוֹסֵס – הנוטה למות בִּידֵי שָׁמַיִם, שלא הכוהו אלא חלה מאליו, שֶׁהוּא חַיָּיב, כי מקצת הנפש שיש בו זו היא כל הנפש שלו, והרוצח נטל את כולה. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּגוֹסֵס בִּידֵי אָדָם, כגון זה שהכוהו הראשונים ובא אחר והמיתו. מַר מְדַמֵּי לֵיהּ – רבנן מדמים אותו לְטְרֵיפָה, שהוא כמת וההורגו פטור, וּמַר – רבי יהודה בן בתירא מְדַמֵּי לֵיהּ לְגוֹסֵס בִּידֵי שָׁמַיִם שהוא כחי וההורגו חייב.

הגמרא מבררת מדוע לא קיבלו אחד את סברת חבירו. שואלת הגמרא: מַאן דְּמְדַמֵּי לֵיהּ לִטְרֵיפָה, מַאי טַעְמָא לָא מְדַמֵּי לֵיהּ לְגוֹסֵס בִּידֵי שָׁמַיִם. ומשיבה: גּוֹסֵס בִּידֵי שָׁמַיִם, לָא אִיתְּעֲבִיד בֵּיהּ מַעֲשֶׂה – לא נעשה בו מעשה, אלא חלה מאליו, ולכן מקצת הנפש שבו זו היא כל הנפש שלו והנוטלה חייב, אבל הַאי – גוסס בידי אדם אִיתְּעֲבִיד בֵּיהּ מַעֲשֶׂה על ידי הראשון, שהוא נטל מקצת נפשו, והשני אינו נוטל אלא את החלק הנותר. שואלת הגמרא: וּמַאן דְּמְדַמֵּי לֵיהּ לְגוֹסֵס בִּידֵי שָׁמַיִם, מַאי טַעְמָא לָא מְדַמֵּי לֵיהּ לִטְרֵיפָה. ומשיבה: טְרֵיפָה, מְחַתְּכֵי סִימָנִים – נחתכו הוושט או הקנה, שהם סימני חיותו, וברור שלא יחיה, אבל הָא – גוסס בידי אדם לָא מְחַתְּכֵי סִימָנִים, ואין הדבר ברור שימות, שיש מיעוט גוססים שחיים.

בברייתא בענין זה: תָּנֵי תָּנָא קַמֵּיהּ – שנה תנא לפני דְּרַב שֵׁשֶׁת. נאמר (ויקרא כד יז) 'וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת', 'כל נפש' משמע כל שהוא מהנפש, לְהָבִיא – לרבות הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵירוֹ וְאֵין בּוֹ – אין במכה זו כְּדֵי לְהָמִית, וּבָא אַחֵר וֶהֱמִיתוֹ שֶׁהוּא חַיָּיב. מקשה רב ששת: אם בהכאת הראשון אֵין בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית, פְּשִׁיטָא שאחרון חייב, שהרי הרג אדם שלם. אֶלָּא כך יש לשנות את הברייתא, אם יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית, והרי המוכה גוסס, וּבָא אַחֵר וֶהֱמִיתוֹ, שֶׁהוּא חַיָּיב. וּסְתָמָא – ברייתא זו שנשנתה בסתם [–שלא נתפרש מי שנאה] היא כדעת רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, הסובר שההורג את הגוסס בידי אדם חייב.

רבא מביא כמה דינים הנוגעים לטריפה: אָמַר רָבָא, הַהוֹרֵג אֶת הַטְּרֵיפָה פָּטוּר, שהוא כהרוג. וּטְרֵיפָה שֶׁהָרַג בריא בִּפְנֵי בֵית דִּין של כ"ג דיינים חַיָּיב, ואם הרג שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין, אלא בפני עדים, פָּטוּר. ומפרש רבא: הרג בִּפְנֵי בֵית דִּין (מַאי טַעְמָא) חַיָּיב, דִּכְתִיב (דברים יג ו) 'וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ'. אבל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין, אלא בפני עדים, פָּטוּר, דְּהָוְיָא לָהּ עדות זו עֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִימָהּ.

שואלת הגמרא: הָא תּוּ – מה שהשמיע רבא דין טריפה שרבע לָמָּה לִי, הַיְינוּ הַךְ – הלא שוה זה לטריפה שרצח, וכבר השמיע דינו קודם. משיבה הגמרא: לא משום כך כפל רבא את דבריו, אלא הָרוֹבֵעַ אֶת הַטְּרֵיפָה אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ להשמיע שהוא חייב, מַהוּ דְּתֵימָא לֵיהֱוֵי כְּמַאן – שמא תאמרו שהוא כמי דְּמִשַּׁמֵּשׁ מֵת וְלכן לִיפְּטַר, קָא מַשְׁמַע לָן שלא, דְּעיקר איסור עריות מִשּׁוּם הֲנָאָה הוּא, וְהָא והרובע טריפה אִית לֵיהּ [–יש לו] הֲנָאָה, ולכן לענין זה טריפה כחי.

דין נוסף: וְאָמַר רָבָא, עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ בִּטְרֵיפָה לחייבו מיתה, ולאחר מכן הוּזְּמוּ, אֵין נֶהֱרָגִין, כי לא זממו אלא על אדם שהוא כהרוג. עֵדֵי – עדים שהם עצמם טְרֵיפָה שֶׁהעידו לחייב אדם מיתה והוּזְּמוּ, נֶהֱרָגִין, שהרי כתוב (דברים יג ו) 'וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ'.

רב אשי חולק על רבא: רַב אֲשִׁי אָמַר, אֲפִילּוּ עֵדֵי – עדים שהם טְרֵיפָה שֶׁהוּזְּמוּ, אֵין נֶהֱרָגִין, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּזוֹמְמֵי זוֹמְמִין – לפי שאלו המעידים נגדם, אין עדותם עדות, כי אי אפשר להזימה, משום שלא באו להרוג אלא אנשים שהם טריפה.

דין נוסף: וְאָמַר רָבָא, שׁוֹר שהוא טְרֵיפָה, שֶׁהָרַג אדם, חַיָּיב סקילה, וְשׁוֹר שֶׁל אָדָם טְרֵיפָה שֶׁהָרַג, פָּטוּר, ומאי טַעְמָא שפטור, דְּאָמַר קְרָא (שמות כא כט) 'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת', ללמד שכָּל הֵיכָא דְּקָרֵינָא בֵּיהּ 'וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת' – באופן ששייך לדון על מיתת בעל השור, קָרֵינַן בֵּיהּ – יש לקיים 'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל', וּכָל הֵיכָא דְּלָא קָרֵינַן בֵּיהּ 'וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת', לָא קָרֵינַן בֵּיהּ 'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל'. וכאן שבעל השור הוא טריפה, ואם הרג נפש אינו נהרג על פי עדים, כן שורו שהרג, אינו נסקל.

רב אשי חולק על רבא: רַב אֲשִׁי אָמַר, לא רק שורו של טריפה פטור, אלא אֲפִילּוּ שׁוֹר שהוא טְרֵיפָה נַמִּי [–גם כן] שֶׁהָרַג, פָּטוּר. ושואל: מַאי טַעְמָא שפטור. ומשיב: כֵּיוָן דְּאִילּוּ בְּעָלִים היה טריפה והרג, הֲווּ פְּטִירִי – היה פטור, גם שׁוֹר שהוא טריפה נַמִּי פָּטוּר, שמיתת השור הוקשה למיתת הבעלים.

שנינו במשנתינו, שִׁיפָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב וכו' פטור. השיך בו את הנחש, רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין.

מבארת הגמרא: אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, כְּשֶׁתִּמְצָא לוֹמַר – כשתדקדק בדברי התנאים, תמצא שלְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, המחייב את האדם שהשיך נחש בחבירו, אֶרֶס נָחָשׁ בֵּין שִׁינָּיו הוּא עוֹמֵד, וכשאדם נועץ שיני הנחש בחבירו והארס שבהן הורגו, אין זה 'גרמא' אלא כמי שתוקע סכין בבטנו, לְפִיכָךְ המַכִּישׁ, דינו בְּסַיָּיף כדין רוצח, וְנָחָשׁ פָּטוּר, משום שהארס יצא בלא כוונת הנחש. וּלְדִבְרֵי חֲכָמִים, הפוטרים את המכיש, אֶרֶס נָחָשׁ אינו עומד בין שיניו אלא מֵעַצְמוֹ הוּא מֵקִיא בשעת נשיכה, לְפִיכָךְ נָחָשׁ בִּסְקִילָה, כדין שור שהמית, וְהַמַּכִּישׁ פָּטוּר, שלא הוא גמר את הרציחה אלא רק גרם שהנחש יקיא ארס ויהרגנו.

משנה

הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵירוֹ, בֵּין בְּאֶבֶן בֵּין בְּאֶגְרוֹף, וַאֲמַדּוּהוּ לְמִיתָה – והתבוננו הבית הדין במכתו ושיערו שימות, וְאחר כך הֵיקֵל – הוטב מצבו מִמַּה שֶׁהָיָה בתחילה, ואמדוהו שיחיה, וּלְאַחַר מִכָּאן הִכְבִּיד החולי וָמֵת, הדין שהרוצח חַיָּיב, שנראה שמת מחמת המכה, אלו הם דברי חכמים. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, פָּטוּר משום שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר – הדברים מוכיחים שלא מת מחמת מכה זו, שהרי היקל בינתיים.

גמרא

מקור לדברי התנאים: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, אֶת הדרשה הַזּוֹ דָּרַשׁ רַבִּי נְחֶמְיָה, נאמר (שמות כא יח–יט) 'וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב, אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ חַיָּיב מיתה. וּטְרֵיפָה שֶׁרָבַע, דווקא אם רבע בִּפְנֵי בֵית דִּין, חַיָּיב, אבל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין, אלא בפני עדים, פָּטוּר. ומפרש רבא: בִּפְנֵי בֵית דִּין חַיָּיב, דִּכְתִיב (דברים יג ו) 'וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ'. אבל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין, אלא בפני עדים, פָּטוּר, דְּהָוְיָא לָהּ עדות זו עֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִימָהּ.

שואלת הגמרא: הָא תּוּ – מה שהשמיע רבא דין טריפה שרבע לָמָּה לִי, הַיְינוּ הַךְ – הלא שוה זה לטריפה שרצח, וכבר השמיע דינו קודם. משיבה הגמרא: לא משום כך כפל רבא את דבריו, אלא הָרוֹבֵעַ אֶת הַטְּרֵיפָה אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ להשמיע שהוא חייב, מַהוּ דְּתֵימָא לֵיהֱוֵי כְּמַאן – שמא תאמרו שהוא כמי דְּמִשַּׁמֵּשׁ מֵת וְלכן לִיפְּטַר, קָא מַשְׁמַע לָן שלא, דְּעיקר איסור עריות מִשּׁוּם הֲנָאָה הוּא, וְהָא והרובע טריפה אִית לֵיהּ [–יש לו] הֲנָאָה, ולכן לענין זה טריפה כחי.

דין נוסף: וְאָמַר רָבָא, עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ בִּטְרֵיפָה לחייבו מיתה, ולאחר מכן הוּזְּמוּ, אֵין נֶהֱרָגִין, כי לא זממו אלא על אדם שהוא כהרוג. עֵדֵי – עדים שהם עצמם טְרֵיפָה שֶׁהעידו לחייב אדם מיתה והוּזְּמוּ, נֶהֱרָגִין, שהרי כתוב (דברים יג ו) 'וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ'.

רב אשי חולק על רבא: רַב אֲשִׁי אָמַר, אֲפִילּוּ עֵדֵי – עדים שהם טְרֵיפָה שֶׁהוּזְּמוּ, אֵין נֶהֱרָגִין, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּזוֹמְמֵי זוֹמְמִין – לפי שאלו המעידים נגדם, אין עדותם עדות, כי אי אפשר להזימה, משום שלא באו להרוג אלא אנשים שהם טריפה.

דין נוסף: וְאָמַר רָבָא, שׁוֹר שהוא טְרֵיפָה, שֶׁהָרַג אדם, חַיָּיב סקילה, וְשׁוֹר שֶׁל אָדָם טְרֵיפָה שֶׁהָרַג, פָּטוּר, ומאי טַעְמָא שפטור, דְּאָמַר קְרָא (שמות כא כט) 'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת', ללמד שכָּל הֵיכָא דְּקָרֵינָא בֵּיהּ 'וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת' – באופן ששייך לדון על מיתת בעל השור, קָרֵינַן בֵּיהּ – יש לקיים 'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל', וּכָל הֵיכָא דְּלָא קָרֵינַן בֵּיהּ 'וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת', לָא קָרֵינַן בֵּיהּ 'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל'. וכאן שבעל השור הוא טריפה, ואם הרג נפש אינו נהרג על פי עדים, כן שורו שהרג, אינו נסקל.

רב אשי חולק על רבא: רַב אֲשִׁי אָמַר, לא רק שורו של טריפה פטור, אלא אֲפִילּוּ שׁוֹר שהוא טְרֵיפָה נַמִּי [–גם כן] שֶׁהָרַג, פָּטוּר. ושואל: מַאי טַעְמָא שפטור. ומשיב: כֵּיוָן דְּאִילּוּ בְּעָלִים היה טריפה והרג, הֲווּ פְּטִירִי – היה פטור, גם שׁוֹר שהוא טריפה נַמִּי פָּטוּר, שמיתת השור הוקשה למיתת הבעלים.

שנינו במשנתינו, שִׁיפָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב וכו' פטור. השיך בו את הנחש, רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין.

מבארת הגמרא: אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, כְּשֶׁתִּמְצָא לוֹמַר – כשתדקדק בדברי התנאים, תמצא שלְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, המחייב את האדם שהשיך נחש בחבירו, אֶרֶס נָחָשׁ בֵּין שִׁינָּיו הוּא עוֹמֵד, וכשאדם נועץ שיני הנחש בחבירו והארס שבהן הורגו, אין זה 'גרמא' אלא כמי שתוקע סכין בבטנו, לְפִיכָךְ המַכִּישׁ, דינו בְּסַיָּיף כדין רוצח, וְנָחָשׁ פָּטוּר, משום שהארס יצא בלא כוונת הנחש. וּלְדִבְרֵי חֲכָמִים, הפוטרים את המכיש, אֶרֶס נָחָשׁ אינו עומד בין שיניו אלא מֵעַצְמוֹ הוּא מֵקִיא בשעת נשיכה, לְפִיכָךְ נָחָשׁ בִּסְקִילָה, כדין שור שהמית, וְהַמַּכִּישׁ פָּטוּר, שלא הוא גמר את הרציחה אלא רק גרם שהנחש יקיא ארס ויהרגנו.

משנה

הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵירוֹ, בֵּין בְּאֶבֶן בֵּין בְּאֶגְרוֹף, וַאֲמַדּוּהוּ לְמִיתָה – והתבוננו הבית הדין במכתו ושיערו שימות, וְאחר כך הֵיקֵל – הוטב מצבו מִמַּה שֶׁהָיָה בתחילה, ואמדוהו שיחיה, וּלְאַחַר מִכָּאן הִכְבִּיד החולי וָמֵת, הדין שהרוצח חַיָּיב, שנראה שמת מחמת המכה, אלו הם דברי חכמים. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, פָּטוּר משום שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר – הדברים מוכיחים שלא מת מחמת מכה זו, שהרי היקל בינתיים.

גמרא

מקור לדברי התנאים: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, אֶת הדרשה הַזּוֹ דָּרַשׁ רַבִּי נְחֶמְיָה, נאמר (שמות כא יח–יט) 'וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב, אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ

רש"י

אי לאו כחו תיזיל לתחת. תפול מיד כנגדה ולא לצדדין: **אלא כח כחוש הוא.** אינו כחו חזק אלא קצת כחו יש כאן והאי דלא אזלה לעיל משום שכלה כח חוזק הזריקה והאבן חוזרת לארץ אבל עדיין הולכת היא ממקצת כחו: ה"נ ר' יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב וכו': **עד דאיכא כל נפש.** וכיון דמתחילה סייעו הראשונים בהריגתו ליכא כולה נפש במכת האחרון: **כל דהוא נפש.** אפי' מקצתה ומיהו היכא דהכהו בבת אחת לא קטלינן לכלהו דאיש כי יכה אמר רחמנא ולא שנים שהכוהו: **הכל מודים בהורג את אדם טריפה.** כגון נקב הוושט או קרום המוח: **שהוא פטור.** מדלא אפליגו ביה שמע מינה כיון דניכרים חתיכת סימנין חיותו גברא קטילא חשיב ליה: **בגוסס בידי שמים.** ובא אחר והרגו הכל מודים שחייב דלא איתעביד ביה מעשה ברישא והרי הוא כחי: **בגוסס בידי אדם.** כגון זה שקרוב למות מחמת המכות אלא לא עשאוהו הראשונים טריפה: **מחתכי סמנין.** סימן חיותא: **כל נפש להביא** וכו'. דמשמע כל דהוא נפש: **שהוא חייב.** האחרון: **ובערת הרע.** והרי ראוהו רוצח: **שלא בפני ב"ד.** ואתה בא לחייבו על פי עדים פטור דאין עדותן עדות דהויא עדות שאי אתה יכול להזימה לקיים בה דין הזמה שאם הוזמו אין נהרגין דגברא קטילא בעו למיקטל: **את הטריפה.** אדם טריפה ורבעו חבירו במשכב זכור: **חייב.** דהא איכא הנאה: **כמאן דמשמש מת.** רובע את המת: **והא אית ליה הנאה.** אבל רובע את המת ליכא הנאה שעבר חמימותו ולחלחותו ונצטנן: **עדי טריפה.** שהן עצמן טריפה: **שהוזמו נהרגין.** דכתיב ובערת הרע מקרבך: **לפי שאינן בזוממי זוממין.** בדין זוממי זוממין אותם שהזימום ואמרו להם באותה שעה עמנו הייתם אם היו באין שנים אחרים ומזימין אותם לומר היאך אתם מזימין את אלו והרי אתם עמנו הייתם במקום פלוני אין הזוממין שנמצאו עבשיו זוממין נהרגין משום דגברא קטילא בעי למיקטל הלכך כי לא אתזמו נמי לא מקטלי הנך טריפה אפומייהו דהוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה ולא מקטלי ולרבא כיון דעדות זוממין חדוש הוא אע"ג דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה מקטלי: **זוממי זוממין.** המזימין את הראשונים כשהן נעשו זוממין הוו להו זוממין של זוממין קמאי כל עדות זומם קרו זוממי של נדון דאמרינן זוממי בת כהן באלו הן הנחנקין (לקמן דף פד:): **וגם בעליו יומת.** כלו' במיתת בעלים (בסנהדרין דף ב.) כך מיתת השור ולהא מילתא נמי מקשינן להו דכיון דאילו קטיל מריה שלא בב"ד לא מקטיל על פי עדים כדאמרינן לעיל שורו נמי לא מקטיל: **כיון דאילו הוו בעלים טריפה.** דכוותיה לא הוי מקטלי שור טריפה נמי לא מקטיל דהא למיתת בעלים הוקש: **שיסה.** גירה: **השיך.** שאחז הנחש והוליכו והשיך הנחש בבשרו: **בין שיניו עומד.** והרי הוא כתוקע סכין בבטנו דלאו גרמא הוא שהרי כלי משחיתו בידו: **מכיש בסייף.** כדין רוצח: **מעצמו מקיא.** בנשיכתו וכשהשיכו זה עדיין אין בו כדי להמית לפיכך גרמא בעלמא הוא אף על פי שיודע שסופו להקיא מידו לאו מכחו מיית: **לפיכך נחש בסקילה.** כדין שור שהמית דכל בהמה וחיה בשור הן אלא שדבר הכתוב בהוה: **מתני' ואמדוהו למיתה.** בית דין אבל אמדוהו תחילה לחיים אפילו לרבנן פטור כדלקמן: והיקל ממה שהיה. וחזרו ואמדוהו לחיים: **שרגלים לדבר.** שלא מת מחמת מכה זו שהרי היקל:

וְאִי לָאו כֹּחוֹ הוּא, תֵּיזִיל לְתַחַת. אֶלָּא, כֹּחַ כָּחוּשׁ הוּא. תָּנוּ רַבָּנָן, הִכּוּהוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בַּעֲשָׂרָה מַקְלוֹת, וָמֵת, בֵּין בְּבַת אַחַת, בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה, פְּטוּרִין. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, בָּזֶה אַחַר זֶה, הָאַחֲרוֹן חַיָּיב, מִפְּנֵי שֶׁקִּירֵב אֶת מִיתָתוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, 'וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם'. רַבָּנָן סָבְרִי, 'כָּל נֶפֶשׁ', עַד דְּאִיכָּא כָּל נֶפֶשׁ. וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא סָבַר, 'כָּל נֶפֶשׁ', כָּל דְּהוּא נֶפֶשׁ. אָמַר רָבָא, הַכֹּל מוֹדִים בְּהוֹרֵג אֶת הַטְּרֵיפָה, שֶׁהוּא פָּטוּר. בְּגוֹסֵס בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁהוּא חַיָּיב. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּגוֹסֵס בִּידֵי אָדָם, מַר מְדַמֵּי לֵיהּ לְטְרֵיפָה, וּמַר מְדַמֵּי לֵיהּ לְגוֹסֵס בִּידֵי שָׁמַיִם. מַאן דִּמְדַמֵּי לֵיהּ לְטְרֵיפָה, מַאי טַעְמָא לָא מְדַמֵּי לֵיהּ לְגוֹסֵס בִּידֵי שָׁמַיִם. גּוֹסֵס בִּידֵי שָׁמַיִם, לָא אִיתְעֲבִיד בֵּיהּ מַעֲשֶׂה. הַאי, אִיתְעֲבִיד בֵּיהּ מַעֲשֶׂה. וּמַאן דִּמְדַמֵּי לֵיהּ לְגוֹסֵס בִּידֵי שָׁמַיִם, מַאי טַעְמָא לָא מְדַמֵּי לֵיהּ לְטְרֵיפָה. טְרֵיפָה, מְחַתְּכִי סִימָנִים. הָא, לָא מְחַתְּכִי סִימָנִים. תְּנֵי תָּנָא קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, 'וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם', לְהָבִיא הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵירוֹ וְאֵין בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית, וּבָא אַחֵר וֶהֱמִיתוֹ, שֶׁהוּא חַיָּיב. אֵין בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית, פְּשִׁיטָא. אֶלָּא, יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית, וּבָא אַחֵר וֶהֱמִיתוֹ, שֶׁהוּא חַיָּיב. וּסְתָמָא כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא. אָמַר רָבָא, הַהוֹרֵג אֶת הַטְּרֵיפָה פָּטוּר, וּטְרֵיפָה שֶׁהָרַג בְּפְנֵי בֵית דִּין חַיָּיב, שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין, פָּטוּר. בִּפְנֵי בֵית דִּין (מַאי טַעְמָא) חַיָּיב, דִּכְתִיב 'וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ'. שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין, פָּטוּר, דְּהָוְיָא לָהּ עֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִימָהּ, וְכָל עֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִימָהּ, לֹא שְׁמָהּ עֵדוּת. וְאָמַר רָבָא, הָרוֹבֵעַ אֶת הַטְּרֵיפָה, חַיָּיב. טְרֵיפָה שֶׁרָבַע, בִּפְנֵי בֵית דִּין, חַיָּיב. שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין, פָּטוּר. בִּפְנֵי בֵית דִּין חַיָּיב, דִּכְתִיב 'וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ'. שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין, פָּטוּר, דְּהָוְיָא לָהּ עֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִימָהּ. הָא תּוֹ, לָמָּה לִי, הֵיינוּ הַךְ. הָרוֹבֵעַ אֶת הַטְּרֵיפָה, אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ. מֵהוּ דְּתֵימָא, לֵיחֲוֵי כְּמַאן דְּמִשַּׁמֵּשׁ מֵת וְלִיפְטַר, קָא מַשְׁמַע לָן דְּמִשּׁוּם הֲנָאָה הוּא, וְהָא אִית לֵיהּ הַנָּאָה. וְאָמַר רָבָא, עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ בִּטְרֵיפָה וְהוּזְּמוּ, אֵין נֶהֱרָגִין. עֵדֵי טְרֵיפָה שֶׁהוּזְּמוּ, נֶהֱרָגִין. רַב אַשִׁי אָמַר, אֲפִילּוּ עֵדֵי טְרֵיפָה שֶׁהוּזְּמוּ, אֵין נֶהֱרָגִין, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּזוֹמְמֵי זוֹמְמִין. וְאָמַר רָבָא, שׁוֹר טְרֵיפָה שֶׁהָרַג, חַיָּיב. וְשׁוֹר שֶׁל אָדָם טְרֵיפָה שֶׁהָרַג, פָּטוּר. מַאי טַעְמָא, אָמַר קְרָא 'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת', כָּל הֵיכָא דְּקָרֵינָא בֵּיהּ 'וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת', קָרֵינַן בֵּיהּ 'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל'. וְכָל הֵיכָא דְּלָא קָרֵינַן בֵּיהּ 'וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת', לָא קָרֵינַן בֵּיהּ 'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל'. רַב אַשִׁי אָמַר, אֲפִילּוּ שׁוֹר טְרֵיפָה נַמִּי שֶׁהָרַג, פָּטוּר. מַאי טַעְמָא, כֵּיוָן דְּאִילּוּ בְּעָלִים הֲווּ פְּטִירִי, שׁוֹר נַמִּי פָּטוּר: שִׁיסָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב וְכוּ': אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, כְּשֶׁהִמְצָא לוֹמַר לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, אֶרֶם נָחָשׁ, בֵּין שִׁינָּיו הוּא עוֹמֵד. לְפִיכָךְ מַכִּישׁ בְּסַיִּיף, וְנָחָשׁ פָּטוּר. לְדִבְרֵי חֲכָמִים, אֶרֶם נָחָשׁ, מֵעַצְמוֹ הוּא מֵקִיא. לְפִיכָךְ נָחָשׁ בְּסִקִּילָה, וְהַמַּכִּישׁ פָּטוּר: **מִשְׁנָה** הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵירוֹ, בֵּין בְּאֶבֶן בֵּין בְּאֶגְרוֹף, וַאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵיקֵל מִמַּה שֶׁהָיָה, וּלְאַחַר מִכָּאן הִכְבִּיד וָמֵת, חַיָּיב. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, פָּטוּר, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר: **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנָן, אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי נְחֶמְיָה, 'אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ

על

מכה זו שהרי היקל:

תוספות

בגוסס בידי אדם. תימה אותו שעשאו גוסס אמאי פטור הא רוב גוססין למיתה ואמרינן בריש בן סורר (לעיל דף סט:) דהולכין בדיני נפשות אחר הרוב והמכה חבירו ואמדוהו למיתה ומת מי לא מיחייב והא נמי אמוד למיתה הוא וי"ל דכיון שהקילה עליו תורה שחובשין אותו כדאמרינן בסמוך ואע"פ שאמדוהו למיתה אין הורגין כל זמן שהוא חי וזימנין נמי דאומדין למיתה וחי אף על גב דרובא מייתי הלכך כיון שבא אחר והרגו פטור ותדע דהא אשכחן גוסס בידי שמים דנחשב כחי לחייב את ההורגו אע"ג דרוב גוססין למיתה הלכך אין לתמוה בגוסס בידי אדם אם נחשבנו כחי לפטור מי שעשאו גוסס:

מר מדמי ליה לטריפה וכו'. אף על גב דקראי קא דרשי איצטריך ליה להני טעמי:

ההורג את הטריפה פטור. אפי' למ"ד טריפה חיה דסופו שימות בחבלה זו ותדע דהא רבא אית ליה טריפה חיה בפרק קמא דתמורה (דף יא: ושם) ומיהו נראה דהתם גרסינן רבה בר פלוגתיה של רב חסדא ועוד דסברתיה הפוכה בפרק קמא דבכורות (דף ג. ושם):

בפני בית דין חייב. כגון דראוהו ביום שדנין על ראייתם דאי ראוהו בלילה בעי עדות כדמוכח בהחובל (ב"ק ד' צ: ושם) וכיון דבעי עדות בעינן עדות שאתה יכול להזימה:

שור טריפה שהרג חייב. אע"ג דבשילהי פרק ד' וה' (שם דף מד:) פטרינן לרבי שמעון שור שנתכוין להרוג את זה והרג את זה מטעם דכמיתת בעלים כך מיתת השור לא דמי דהתם הטעם שוה לשניהם אבל הכא באדם שייך לפטור מטעם עדות שאי אתה יכול להזימה ובשור לא שייך דאם הוזמו עדים משלמים דמי שור טריפה לבעלים:

מגדף

תוספות

מגדף הוראת שעה היתה. איבא למאן דאמר לקמן (דף פ:) מקושש נמי הוראת שעה היתה:

לא היה יודע באיזו מיתה. ואע"ג דמיתה סתם חנק היא מתוך הסברא היה מדמה לעובד עבודה זרה דבסקילה דמחלל שבת בפרהסיא ככופר בעיקר דכופר במעשה בראשית:

בשלמא לרבי נחמיה היינו דכתיב תרי אומדני כו'. ולאו לפוטרו ממיתה איצטריך כדקאמרינן לעיל וכי ס"ד שזה מהלך וזה נהרג אלא אתא קרא לאשמועינן דמשלם ריפוי ושבת ואע"ג דדיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה (לעיל דף לב.) דסלקא דעתך כיון דאמדוהו למיתה פטור דהא משמיא הוא דרחימו עליה ומיהו קשה הא דקאמרינן לעיל ורבנן האי ונקה המכה מאי דרשי ביה הא בין רבנן ור' נחמיה אית להו תרי אומדני וכי היכי דמוקי ליה ר' נחמיה לתרי אומדני דידיה מוקמי ליה נמי רבנן לתרי אומדני דידהו לאמדוהו לחיים ומת דמשמע הכא דלרבנן בעי קרא ויש לומר דקשיא ליה משום דונקה המכה אאם יקום כתיב דאיירי באמדוהו למיתה וחיה:

וחד אמדוהו לחיים ומת. פירש בקונטרס דבשניהם משלם ממון וקצת קשה אמדוהו לחיים ומת ליהוי כחייבי מיתות שוגגין דפטורין דהא דפטור ממיתה לא מן הדין אלא משום דיצא מבית דין זכאי:

א"נ

גמ' על משעניתו. מתרגמינן על בורייה שנתרפא לגמרי ונשען על כחו: **וכי תעלה** על דעתך. למה לי למימר ונקה המכה ממיתה: **אלא זה שאמדוהו.** מתחילה למיתה ובא הכתוב ללמדך שאם יקום מן המשכב והתהלך בחוץ ואמדוהו למשענת חיים ונקה המכה ואפי' מת לאחר מכן שחזור והכביה: **ורבנן האי ונקה המכה מלמד שחובשין אותו.** אם אמדוהו למיתה חובשין את המכה שלא יברח עד שנראה אם יומות אם לאו להכי אתי ונקה המכה דמשמע לכשיקום ונקה מכלל דעד השתא חבוש הוא: **יליף ממקושש.** דכתיב (במדבר טו) ויניחו אותו במשמר: **מקושש בר קטלא הוא.** פשיטא ליה למשה דבר קטלא הוא כדאייתי לקמן בברייתא יודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה שהרי כבר נאמר בתורה מחלליה מות יומת אבל לא היה יודע באיזו מיתה יומת רבנן סבירא להו כמאן דאמר לא בעינן שיודיעוהו בהתראתו באיזה מיתה נהרג: **דלא היה יודע אי בר קטלא הוא אי לא.** כדמפרש לקמן אבל מגדף לא נאמר בו אלא לפרש וכו': **הוראת שעה היתה.** אי לא כתב חבישה דהכא מחבישה דהתם לא הוה גמרינן דהוראת שעה היתה שהרי לא נצטוו מתחילה על אותה חבישה ומעצמם עשו דכיון דלא נאמר בו מיתה מתחילה מה ספק היה להם להטיל עליו ספק מיתה ולחובשו: **כדתניא.** סייעתא להא דאמר לעיל מקושש לא נסתפקו עליו אלא באיזה מיתה יומת אבל מגדף לא היו יודעין שהיה חייב מיתה: **מה יעשה לו.** משמע בר עשייה הוא אבל לא היו יודעין מהו: **לפרוש להם.** ולא כתוב מה יעשה משמע כל דינו היו צריכין לפרש להם: **בשלמא לר' נחמיה.** דאמר ונקה המכה לאמדוהו למיתה והקל וחזר והכביד אתא היינו דכתיבי תרי קראי יתירא לאומדנא דאם בא ללמדנו שהחובל בחבירו חייב בריפוי ושבת כדמסיק שבתו יתן וגו' נכתוב והכה את רעהו באבן או באגרוף ונפל למשכב שבתו יתן ורפא ירפא ולא יומות יתירא הוא למדרש וכן אם יקום והתהלך בחוץ: **חד אמדוהו למיתה וחיה.** דלא תימא הואיל ויצא מב"ד

רש"י

עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה׳, וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁזֶּה מְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק וְזֶה נֶהֱרָג. אֶלָּא, זֶה שֶׁאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵקֵל מִמַּה שֶׁהָיָה, וּלְאַחַר כָּךְ הִכְבִּיד וָמֵת, שֶׁהוּא פָּטוּר. וְרַבָּנָן, הַאי ׳וְנִקָּה הַמַּכֶּה׳ מַאי דָּרְשִׁי בֵּיהּ. מְלַמֵּד שֶׁחוֹבְשִׁין אוֹתוֹ. וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חֲבִישָׁה מְנָא לֵיהּ. יָלֵיף מִמְּקוֹשֵׁשׁ. וְרַבָּנָן נַמִּי, לֵילְפִי מִמְּקוֹשֵׁשׁ. מְקוֹשֵׁשׁ, בַּר קְטָלָא הוּא, וּמֹשֶׁה לָא הֲוָה יָדֵע קְטָלֵיהּ בְּמַאי. לְאַפּוֹקֵי הַאי, דְּלָא יָדְעִינַן אִי בַּר קְטָלָא הוּא אִי לָאו בַּר קְטָלָא הוּא. וְרַבִּי נְחֶמְיָה, יָלֵיף מִמְּגַדֵּף, דְּלָא הֲוָה יָדֵע אִי בַּר קְטָלָא הוּא, וְחַבְשׁוּהוּ. וְרַבָּנָן, מְגַדֵּף הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה. כִּדְתַנְיָא, יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ שֶׁהַמְקוֹשֵׁשׁ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת׳, אֶלָּא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ בְּאֵיזוֹ מִיתָה נֶהֱרָג, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי לֹא פֹרַשׁ׳ וְגוֹ׳. אֲבָל מְגַדֵּף, לֹא נֶאֱמַר בּוֹ אֶלָּא לִפְרֹשׁ לָהֶם עַל פִּי ה׳, שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יוֹדֵעַ אִם הוּא בֶּן מִיתָה כָּל עִיקָּר, אִם לָאו. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי נְחֶמְיָה, הַיְינוּ דִּכְתִיבִי תְּרֵי אוּמְדָנֵי. חַד, אָמְדוּהוּ לְמִיתָה, וְחָיָה. וְחַד, אָמְדוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵקֵל מִמַּה שֶׁהָיָה, וְהִכְבִּיד וָמֵת. חַד, אָמְדוּהוּ לְמִיתָה, וְחָיָה, וְחַד, אָמְדוּהוּ לְחַיִּים וָמֵת. וְרַבִּי נְחֶמְיָה, אָמְדוּהוּ לְחַיִּים וָמֵת, לֹא צָרִיךְ קְרָא, שֶׁהֲרֵי יָצָא מִבֵּית דִּין זַכַּאי. תָּנוּ רַבָּנָן, הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵירוֹ וַאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה, וְחָיָה, פּוֹטְרִין אוֹתוֹ. אָמְדוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵקֵל מִמַּה שֶׁהָיָה, אוֹמְדִין אוֹתוֹ אוֹמֶד שֵׁנִי לְמָמוֹן. וְאִם לְאַחַר כֵּן הִכְבִּיד וָמֵת, הַלֵּךְ אַחַר אוֹמֶד הָאֶמְצָעִי, דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין אוֹמֶד אַחַר אוֹמֶד. תַּנְיָא אִידָּךְ, אָמְדוּהוּ לְמִיתָה, אוֹמְדִין אוֹתוֹ לְחַיִּים. לְחַיִּים, אֵין אוֹמְדִין אוֹתוֹ לְמִיתָה. אָמְדוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵקֵל מִמַּה שֶׁהָיָה, אוֹמְדִין אוֹתוֹ אוֹמֶד שֵׁנִי לְמָמוֹן, וְאִם לְאַחַר כֵּן הִכְבִּיד וָמֵת, מְשַׁלֵּם נֶזֶק וְצַעַר לַיּוֹרְשִׁים. מֵאֵימָתַי מְשַׁלֵּם, מִשָּׁעָה שֶׁהִכָּהוּ, וּסְתָמָא כְּרַבִּי נְחֶמְיָה: **מִשְׁנָה** נִתְכַּוֵּין לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם, לַעֲוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל, לְנָכְרִים וְהָרַג אֶת בֶּן קַיָּימָא, פָּטוּר. נִתְכַּוֵּין לְהַכּוֹתוֹ עַל מָתְנָיו, וְלֹא הָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהָמִיתוֹ עַל מָתְנָיו, וְהָלְכָה לָהּ עַל לִבּוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לַהֲמִיתוֹ עַל לִבּוֹ, וָמֵת, פָּטוּר. נִתְכַּוֵּין לְהַכּוֹתוֹ עַל לִבּוֹ,

והיה

חייב נקטליה דהא דהדר חיי חס רחמנא עליה להכי אתא ולא יומות כלומר והכה איש וגו' ולא ימות כמה שאמדוהו אלא נפל למשכב שבתו יתן ממון ולא מיתה או אם יקום והתהלך בחוץ לאחר שאמדוהו למיתה ונקה המכה אפילו חזר והכביד ומת: **אלא לרבנן.** דאמרי לחבישה אתא תרי אומדני למה לי לכתוב ולא יומות ונפל למשכב ונקה המכה שבתו יתן ושמעינן מינה אמדוהו למיתה וחיה ממון יתן ולא מיתה ומונקה המכה יתירא דכשיבורר לנו שלא ימות הוא ונקה המכה מכלל דעד השתא חבוש הוא: **חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו לחיים ומת.** ואיפכא דרש להו ולא ימות דרשי ליה לאמדוהו לחיים ומת והכי משמע ולא ימות אם אמדוהו תחלה שלא ימות אפי' מת לאחר מכאן שבתו יתן ורפא ירפא יתן האומד שאמדוהו לבמה חליו עולה ושבתו ורפואתו שכך היו אומדין אותו כשהיה נאמד לחיים ואם אמדוהו למיתה ואח"כ יקום והתהלך בחוץ שלא מת שבתו יתן אבל אמדוהו מתחילה למיתה ויצא מב"ד חייב וסוף דבר מת אע"פ שהקל באמצע לא פטריה רחמנא: **שהרי יצא מב"ד זכאי.** והא נפקא לן מצדיק אל תהרוג בפרק אחד דיני ממונות (לעיל דף לג:) מנין ליוצא מב"ד זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו שנאמר וצדיק אל תהרוג: **פוטרין אותו.** ממיתה ונותן חמשה דברים: **אומד שני לממון.** כמה ראוי לשכב מחולי זה ולכמה יעלה שבתו ורפואתו: **אומד האמצעי.** היינו אומד שני: **אין אומד אחר אומד.** לחשב כיוצא מב"ד זכאי ולהפטר אם לאחר מכאן הכביד ומת אלא בתר מעשה דהשתא אזלינן דהואיל והכביד ומת חייב המכה מיתה: **אמדוהו למיתה אומדין אותו לחיים.** אם ראינו שהקל ולא אמרינן הואיל ויצא מב"ד חייב הרי זה יהרג: **לחיים אין אומדין אותו למיתה.** לומר טעינו באומד ראשון ולחייבו לזה שהרי יצא מב"ד זכאי ואמרינן מחמת חולי אחר שבא עליו הכבידה המכה: **נותן נזק וצער ליורשין.** והוא הדין לרפוי ושבת ובשת דהא בתר אומד האמצעי אזלינן ולכולהו אמדוהו אלא לאו אורחיה דתנא למחשב כרוכלא: **אימתי משלם.** [כלומר] מאיזו שעה אומדין אותו כשהקל: **משעה שהכהו.** אומדין כמה היה יפה קודם הכאה וכמה היה יפה אחר הכאה ולא אמרינן הואיל ועד השתא לא אמדינן [ליה] אלא למיתה והשתא הוא דאמדינן ליה לממון נאמדיה כדקאי השתא והרי הוקל ומפסדינן ליה לניזק: **וסתמא כרבי נחמיה.** ודוק סתמא כרבי נחמיה מוכחא דפטר ליה ממיתה אף על פי שהכביד ומת: **מתני' נתכוין להרוג את הבהמה.** היה עומד אדם אצל בהמה ונתכוין להרוג בהמה והרג אדם פטור משום דבי אתרו ביה התראת ספק הוא אף על פי שקבל עליו התראה שאומר להם יודע אני שהוא בן ברית ועל מנת כן אני עושה שאם אהרגנו אני אתחייב מיתה פטור דשמא לא יהרגנו: **אנפלים לא מיחייב.** דכמו דקטיל דמו:

והיה

עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה' וגו', אם המוכה חי, למה הוצרך הכתוב לפטור את המכה ולומר 'וְנִקָּה הַמַּכֶּה', **וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁזֶּה** נתרפא **וּמְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק וְזֶה נֶהֱרָג, אֶלָּא** שהפסוק מדבר בזֶה **שֶׁאֲמַדּוּהוּ לְמִיתָה, וְאחר כך הֵקֵל מִמַּה שֶׁחָיָה,** ואמדוהו שיחיה, וזהו שכתוב 'אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ', **וּלְאַחַר כָּךְ הִכְבִּיד וָמֵת,** ועל זה נאמר 'וְנִקָּה הַמַּכֶּה', והיינו **שֶׁהוּא פָּטוּר.**

מקשה הגמרא: **וְרַבָּנָן, הָאי** 'וְנִקָּה הַמַּכֶּה' **מַאי דְּרָשֵׁי בֵּיהּ** – מה דרשו בו. מתרצת הגמרא: **מְלַמֵּד שֶׁאם** אמדוהו למיתה **חוֹבְשִׁין אוֹתוֹ** – את המכה בבית הסוהר שלא יברח עד שנראה אם ימות המוכה או לא, וזהו שכתוב 'אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ', והיינו כשיתרפא לגמרי, אז 'וְנִקָּה הַמַּכֶּה', כלומר ישתחרר מבית הסוהר.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי נְחֶמְיָה** דין **חֲבִישָׁה מְנָא לֵיהּ.** משיבה הגמרא: **יָלִיף** – למד כן **מִמְּקוֹשֵׁשׁ,** וכנאמר (במדבר טו לב, לד) 'וַיִּהְיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וגו', וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ', ומכאן שכאשר ממתינים לבירור הדין מדיני נפשות, יש לחבוש את הנידון.

מקשה הגמרא: **וְרַבָּנָן, נַמִּי לֵילִיפִי** – שילמדו גם הם **מִמְּקוֹשֵׁשׁ.** מתרצת הגמרא: **מְקוֹשֵׁשׁ** ידוע היה **דַּר קְטָלָא הוּא** – שהוא חייב מיתה, שנאמר (שמות לא יד) 'מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת' וגו', **וּמֹשֶׁה לָא הֲוָה יָדַע קְטָלֵיהּ כְּמַאי** – אלא שמשה לא ידע באיזו מיתה לדונו, וכיון שודאי חייב מיתה חבשוהו, **לְאַפּוֹקֵי הַאי** – ואין ללמוד מכך לגבי המכה את חבירו **דְּלָא יָדְעִינַן אִי בַּר קְטָלָא הוּא אִי לָאו בַּר קְטָלָא הוּא,** שאולי דווקא באופן שודאי חייב מיתה צריכים לחובשו ולא באופן שיש צד שהוא פטור.

ודאי שגם רבי נחמיה מודה שלא ניתן ללמוד ממקושש וכנ"ל, ולכן מבארת הגמרא: **וְרַבִּי נְחֶמְיָה יָלִיף** דין החבישה **מִמְּגַדֵּף,** שכתוב בו (ויקרא כד יא–יב) 'וַיִּקֹּב בֶּן הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית אֶת הַשֵּׁם וַיְקַלֵּל וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה וגו' וַיַּנִּיחֻהוּ בַּמִּשְׁמָר לְפָרֹשׁ לָהֶם עַל פִּי ה'", **דְּלָא הֲוָה יָדַע אִי** – שלא ידעו אם **בַּר קְטָלָא הוּא** או פטור, וְאף על פי כן **חַבְשׁוּהוּ,** ומכאן נלמד דין חבישה ברוצח.

מבארת הגמרא: **וְרַבָּנָן** סוברים שאין ללמוד משם [אלא מ'ונקה המכה'], משום שחבישת **הַמְגַדֵּף** לא היתה מן הדין אלא **הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה** – משה הורה לעשות כן מדעת עצמו.

הדברים שנאמרו לעיל הם **כְּדְתַנְיָא** בברייתא, **יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ שֶׁהַמְקוֹשֵׁשׁ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות לא יד) **'מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת'** וגו', **אֶלָּא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ בְּאֵיזוֹ מִיתָה נֶהֱרָג, שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר טו לד) 'וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ וגו' מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ', ומשמע שברור היה שצריך לעשות בו דבר, אלא שלא ידעו מה לעשות. **אֲבָל מְגַדֵּף, לֹא נֶאֱמַר בּוֹ אֶלָּא** (ויקרא כד יב) 'וַיַּנִּיחֻהוּ בַּמִּשְׁמָר לְפָרֹשׁ לָהֶם עַל פִּי ה'", ולא כתוב 'לפרוש להם מה יעשה לו', ומשמע שכל עיקר דינו היה צריך לפרש להם, **שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יוֹדֵעַ אִם הוּא בֶּן מִיתָה כָּל עִיקָּר אִם לָאו.**

נאמר (שמות כא יח–יט) 'וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף [וְלֹא יָמוּת] וְנָפַל לְמִשְׁכָּב. [אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק] שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרָפֹא יְרַפֵּא'. מה שכתוב 'ולא ימות', וכן 'אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה' הם שני יתורים, לדרוש על דינים של 'אומדנא', שאמדוהו לדבר אחד ואירע אחרת, וכדלהלן. מבררת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי נְחֶמְיָה, הַיְינוּ דִּכְתִיבִי תְּרֵי אוּמְדָנֵי** – מיושב שנכתבו שני יתורים, **חַד** – היתור הראשון ['ולא ימות'], ללמד שאם **אֲמַדּוּהוּ לְמִיתָה, וְלֹא** מת אלא **חָיָה** [–חי], המכה פטור ממיתה, ואין אומרים שכיון שהכהו מכה שעמד למות מחמתה, הרי הוא רוצח וחייב מיתה, ומה שלא מת המוכה, אין זה אלא משום שהקדוש ברוך הוא חמל עליו, **וְחַד** – והיתור השני ['אם יקום' וגו'] ללמד שאם **אֲמַדּוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵקֵל מִמַּה שֶׁחָיָה,** המכה פטור אפילו אם הכביד ומת לאחר מכן. שואלת הגמרא: **אֶלָּא לְרַבָּנָן,** שאינם דורשים לפטור באמדוהו למיתה והיקל ומת, **תְּרֵי אוּמְדָנֵי לְמָה לִי** – מה הם שני דיני ה'אומדנא' שאנו למדים משני היתורים.

מתרצת הגמרא: **חַד** – היתור השני שכתוב 'אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ', ללמד שאם **אֲמַדּוּהוּ לְמִיתָה וְחָיָה,** המכה פטור ממיתה וחייב ממון כדין חובל בחבירו. **וְחַד** – והיתור הראשון, שכתוב 'וְלֹא יָמוּת', ללמד שאם **אֲמַדּוּהוּ לְחַיִּים וָמֵת,** פטור ממיתה, אלא יתן דמי שבת וריפוי, כפי שאמדוהו תחילה.

מקור לאמדוהו לחיים ומת לפי רבי נחמיה: **וְרַבִּי נְחֶמְיָה,** שדורש את שני היתורים באופן אחר, סובר שלענין **אֲמַדּוּהוּ לְחַיִּים וָמֵת, לֹא צָרִיךְ קְרָא,** שֶׁהֲרֵי כשאמדוהו שלא ימות, **יָצָא** המכה **מִבֵּית דִּין זַכַּאי,** ולמדנו לעיל (לג:) שכל שיצא מבית דין זכאי, אין מחזירים אותו לדונו לחובה, שנאמר (שמות כג ז) 'וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג' וגו'.

הגמרא מביאה ברייתא השונה את מחלוקתם של רבי נחמיה וחכמים: **תְּנוּ רַבָּנָן, הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵירוֹ וַאֲמַדּוּהוּ לְמִיתָה, וְחָיָה** – ונתרפא לגמרי, **פּוֹטְרִין אוֹתוֹ** לדברי הכל. **אֲמַדּוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵקֵל מִמַּה שֶׁחָיָה** ונאמד לחיים, הדין **שאוֹמְדִין אוֹתוֹ אוֹמֶד שֵׁנִי לְמָמוֹן,** כמה ראוי הוא לשכב מחולי זה, וכמה יעלה שבתו ורפואתו, **וְאִם לְאַחַר כֵּן הִכְבִּיד וָמֵת,** אין המכה חייב מיתה אלא **הָלַךְ אַחַר אוֹמֶד הָאֶמְצָעִי,** שאמדוהו לממון, ומשלם כדין חובל בחבירו, אלו הם **דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין אוֹמֶד אַחַר אוֹמֶד** – אין האומד השני [שאמדוהו בשעה שהוקל חוליו] מוציאו מכלל האומד הראשון [שאמדוהו למיתה] להחשיבו כיוצא מבית דין זכאי, אלא הרי הוא בחזקת האומד הראשון עד שיתרפא לגמרי, ואם מת מתוך חוליו, המכה חייב מיתה.

ברייתא נוספת בענין זה: **תַּנְיָא אִידָּךְ** – שנינו בברייתא אחרת, **אֲמַדּוּהוּ לְמִיתָה** ואחר כך היקל, **אוֹמְדִין אוֹתוֹ לְחַיִּים,** ופוטרים את המכה ממיתה. ואם אמדוהו **לְחַיִּים,** ואחר כך הכביד ומת, **אֵין אוֹמְדִין אוֹתוֹ לְמִיתָה** – אין סותרים את הדין לומר, טעינו באומד הראשון ויש לחייב את המכה, שהרי כבר יצא מבית דין זכאי. ואם **אֲמַדּוּהוּ לְמִיתָה וְהֵקֵל מִמַּה שֶׁחָיָה** ונאמד לחיים, הדין **שאוֹמְדִין אוֹתוֹ אוֹמֶד שֵׁנִי לְמָמוֹן, וְאִם לְאַחַר כֵּן הִכְבִּיד וָמֵת,** אין המכה חייב מיתה אלא **מְשַׁלֵּם נֶזֶק וָצַעַר** וכמו כן ריפוי שבת ובושת **לַיּוֹרְשִׁים,** וכמו שאמדוהו באומד השני. שואלת הברייתא: **מֵאֵימָתַי מְשַׁלֵּם** – לפי איזו שעה משערים את דמי הנזק. ומשיבה: **מִשָּׁעָה שֶׁהִכָּהוּ,** כלומר אומדים כמה היה שוה קודם ההכאה, וכמה היה שוה מיד לאחריה, ונותן את ההפרש, ואין אומרים שכיון שבשעה שמיד לאחר ההכאה לא היה דינו להיאמד לממון, לא נשער את הנזק אלא לפי מה שהוא עכשיו, שכבר הוקל חוליו. אומרת הגמרא: **וּסְתָמָא** – וברייתא זו שנשנתה בסתם היא **כְּרַבִּי נְחֶמְיָה,** הסובר שאמדוהו למיתה והיקל ושוב הכביד ומת, פטור.

משנה

משנה זו דנה על האופנים בהם הרציחה נעשית בדרך שונה מכוונת הרוצח.

זרק אבן **וּנְתָכְוִין לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם** שעמד על ידה, או נתכוין **לַהרוג עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל** שעמד על ידו, או נתכוין **לִנְפָלִים** – וולדות שנולדו עם מום, ואינם יכולים לחיות, **וְהָרַג אֶת בֶּן קַיָּמָא** – אדם בריא, בכל אלו **פָּטוּר,** והטעם שאף אל פי שהתרו בו, ואמרו אל תזרוק בבהמה [או בגוי או בנפלים], שמא תהרוג אדם שעומד בצדה ותתחייב מיתה, ואמר על מנת כן אני עושה שאם אהרגנו אהרג, התראת ספק היא, שהרי בשעת הזריקה אינו מבורר שאכן יפגע באדם, ואינה נקראת התראה.

וכן זרק אבן בחבירו **וּנְתָכְוִין לְהַכּוֹתוֹ** בה **עַל מָתְנָיו, וְלֹא הָיָה בָּהּ** באבן גודל **כְּדֵי לְהָמִיתוֹ** על ידי הכאתה **עַל מָתְנָיו, וְהָלְכָה לָהּ עַל לִבּוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לַהֲמִיתוֹ** אם תכה **עַל לִבּוֹ, וָמֵת, פָּטוּר,** שאף על פי שהתרו בו שמא תפגע האבן בלבו ותהרגנו, התראת ספק היא, ואינה התראה.

המשנה מביאה דינים נוספים: זרק אבן **וּנְתָכְוִין לְהַכּוֹתוֹ** בה **עַל לִבּוֹ,**

רבא דין שממנו נלמד הטעם לחילוק זה, **מִידֵי דַּהֲוָה אֲשׁוּאֵל** – כמו שמצינו לגבי השואל חפץ מחבירו, שאף שלא קנה את החפץ אלא החפץ עדיין שייך למשאיל, חייב אף על נזק שאירע לחפץ באונס, משום שאינו משלם לבעלים עבור הנאתו אלא ׳כל הנאה שלו׳. וכמו כן דינו של הגנב, שאף שלא קנה את החפץ, וכל זמן שהוא קיים עליו להשיבו, מכל מקום כיון שאינו נותן לבעלים תמורה עבור השימוש בחפץ הגנוב, הרי זה בגדר ׳כל הנאה שלו׳, ולכן חייב אף באונסין.

הגמרא מוכיחה ממשנתינו שאם הבא במחתרת נטל את הכלים, חייב להשיבם: **תְּנַן** במשנתינו, **בָּא בַּמַּחְתֶּרֶת וְשִׁיבֵּר** בדרכו **אֶת הֶחָבִית, אִם יֵשׁ לוֹ דָּמִים** – במקרה שלא התירה התורה את דמו של גנב זה, וכגון אב הבא לגנוב מבית בנו, **חַיָּיב** בתשלומי נזקו. אך **אֵין לוֹ דָּמִים** – במקרה שהותר דמו של הגנב, **פָּטוּר** מתשלומי נזקו, כיון שבזמן שהתחייב ממון היה מותר להורגו, ומעשה שיש בו חיוב מיתה אין בו חיוב ממון. ומדייקת הגמרא, **מַעֲמָא דְּשִׁיבֵּר** את הכלים, שאז הדין הוא **דְּכִי** – שכאשר **אֵין לוֹ דָּמִים, פָּטוּר** מתשלום דמי הכלים, **הָא** – אבל אם לא שבר את הכלים אלא **נָטַל** אותם והם קיימים ברשותו, **לָא** – אינו נפטר מחיוב השבה, ומוכח כשיטת רבא ולא כשיטת רב.

דוחה הגמרא: יתכן שהוא **הַדִּין, דְּאֲפִילּוּ** אם **נָטַל** את הכלים והם עדיין קיימים **נַמִּי** – גם יהיה פטור, וכדברי רב. **וְהָא דְּקָא תָּנֵי** – ומה שנשנה במשנה ׳**שִׁבֵּר אֶת הֶחָבִית**׳, היינו משום שהתנא **קָא מַשְׁמַע לָן דְּכִי יֵשׁ לוֹ דָּמִים** – שבמקרה שלא הותר דמו של הבא במחתרת, **אַף עַל גַּב דְּשִׁיבֵּר** את החבית ולא נטלה, **נַמִּי** – גם אז **חַיָּיב** בתשלום הדמים.

מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שבאופן זה יש חיוב תשלומים, שהרי **מַזִּיק הוּא** את ממון חבירו, ובודאי לא לכך היתה כוונת התנא. מתרצת הגמרא: **הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דַּאֲפִילּוּ** אם שבר את הכלי **שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה,** חייב בתשלום דמיה.

חוזרת הגמרא ומקשה: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, שאָדָם מוּעָד לְעוֹלָם,** והרי **תְּנִינָא** – כבר שנינו דין זה במקום אחר (ב״ק כו.), **אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם, בֵּין** אם הזיק **בְּשׁוֹגֵג, וּבֵין בְּמֵזִיד, בֵּין בְּאוֹנֶס, וּבֵין בְּרָצוֹן.** אלא על כרחך יש לפרש שהמשנה פוטרת את הגנב רק כששבר את הכלים, וכדברי רבא. מסיקה הגמרא, **קַשְׁיָא** – אכן לשון המשנה קשה לדברי רב.

הגמרא מקשה על רבא הסובר שאם הבא במחתרת נטל את הכלים, הוא חייב להשיבם: **מַתִּיב** [–הקשה] **רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי** על דברי רבא מהברייתא, **הַגּוֹנֵב כִּים** [–ארנק] עם מעות **בְּשַׁבָּת, חַיָּיב** בהשבתם אף אם הוציא את הכיס מרשות חבירו לרשות הרבים ועבר על מלאכת הוצאה מרשות לרשות והתחייב מיתה, **שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּיב בְּתשלומי הַגְנֵיבָה קוֹדֶם שֶׁיָּבֹא לִידֵי אִיסּוּר שַׁבָּת,** שחיוב התשלומים הוא משעת הגבהת הכיס ברשות חבירו, ואילו באיסור הוצאה עבר רק לאחר מכן כשהוציא את הכיס לרשות הרבים. וכיון שהמעשה שיש בו חיוב מיתה נעשה לאחר שכבר התחייב בממון, אינו נפטר מחיוב הממון מחמת שיש לו גם חיוב מיתה. אבל אם לא הגביה את הכיס ברשות חבירו, אלא **הָיָה מְגָרֵר וְיוֹצֵא** – מושך את הכיס על גבי קרקע חבירו, וכשהגיע לפתח הניח יד אחת ברשות הרבים סמוך לקרקע, והביא את הכיס לתוכה, **פָּטוּר** מהשבת הכיס, **שֶׁהֲרֵי אִיסּוּר גְּנֵבָה וְאִיסּוּר סְקִילָה בָּאִין כְּאֶחָד,** כיון שידו נחשבת כחצירו וקונה את הכיס בהנחתה בתוך ידו, נמצא, שבאותה פעולה שהתחייב בה מיתה מחמת הוצאת הכיס לרשות הרבים, גם קנה את הכיס בקנין חצר, ולכן נפטר מחיוב הממון מחמת חיוב מיתה. וקשה מברייתא זו על רבא הסובר שאין חיוב מיתה של הבא במחתרת פוטר מחיוב השבת הכלים שנטל. מתרצת הגמרא, **וְהִלְכְתָּא** – אפשר ליישב את שיטת רבא על ידי שנפרש את הברייתא באופן **דְּשַׁדְּנֵהוּ בְּנַהֲרָא** – שהגנב השליך את הכיס לנהר ואיבדו שם, וכיון שהמעות אינם קיימים מודה רבא שאין חיוב תשלומים.

הגמרא מביאה מעשה בענין מחלוקת רבא ורב: **רָבָא, אִינְגְּנֵבוּ לֵיהּ דִּיבְרֵי בְּמַחְתַּרְתָּא** – נגנבו ממנו אילים על ידי גנבים שבאו במחתרת. לאחר זמן, **אַהְדְּרִינְהוּ נְהַלֵּיהּ** – החזירו לו הגנבים את האילים, **וְלֹא קַבְּלִינְהוּ** – וסירב רבא לקבל חזרה את האילים, **וְאָמַר** שהטעם לסירובו הוא משום שאמנם דעתו היא שאם הגניבה קיימת יש בה חיוב השבה [אף שבשעת הגניבה היה חיוב מיתה], מכל מקום **הוֹאִיל וְנָפַק מִפּוּמֵיהּ דְּרַב** – כיון שרב הוציא מפיו ואמר, שחיוב המיתה מבטל את חיוב ההשבה, ולשיטתו הגנבים פטורים מהשבת האילים, לא רצה רבא להקל לעצמו משום כבודו של רב.

הגמרא מבררת באלו אופנים מותר להרוג גנב הבא במחתרת ובאיזה אופנים אסור: **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר לגבי דין גנב הבא במחתרת (שמות כב א–ב) ׳**אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכֶּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים, אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ**׳ וגו׳. שואלת הברייתא, מהו לשון ׳**אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו**׳, **וְכִי הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו** [–על הגנב] **בִּלְבָד זָרְחָה,** והלא על כל העולם היא זורחת. **אֶלָּא** כוונת הפסוק ללמדנו שדווקא **אִם בָּרוּר לְךָ כַּשֶּׁמֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ דָּמִים לוֹ, שֶׁאֵין לוֹ** לגנב **שָׁלוֹם עִמְּךָ,** ואם תעמוד כנגדו למנוע ממנו את הגניבה בודאי ינסה להורגך, באופן זה השכם אתה עליו **וְהָרְגֵהוּ** קודם שיהרגך. **וְאִם לָאו** – ואם אינך מכיר בגנב זה שבודאי בא על דעת שאם תעמוד כנגדו ינסה להורגך, באופן זה **אַל תַּהַרְגֵהוּ.** הרי שמשמעות לשון ׳זרחה עליו השמש׳, היינו בירור שהגנב בא על עסקי נפשות.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: **תַּנְיָא אִידָּךְ** – בברייתא אחרת, נאמר בפסוק (שם), ׳**אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ**׳, שואלת הברייתא, **וְכִי הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו בִּלְבָד זָרְחָה,** והלא על כל העולם היא זורחת, **אֶלָּא** כוונת הפסוק ללמדנו שדווקא **אִם בָּרוּר לְךָ כַּשֶּׁמֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ** [–לגנב זה] **שָׁלוֹם עִמְּךָ,** ולא יהרוג אותך אף אם תקום כנגדו להציל את ממונך, באופן זה **אַל תַּהַרְגֵהוּ, וְאִם לָאו** – אם אינך מכיר גנב זה שאין בדעתו להרגך, אלא ספק הדבר בעיניך, באופן זה השכם אתה עליו **וְהָרְגֵהוּ,** שמא הוא רודף אחריך להרגך.

מקשה הגמרא: **קַשְׁיָא סְתָמָא אַסְתָּמָא** – יש סתירה בין שתי הברייתות, שבברייתא הראשונה מבואר שאם יש ספק האם גנב בא על עסקי נפשות, לא הותר דמו, ואילו בברייתא השניה מבואר שגם כשיש ספק אם הגנב בא על עסקי נפשות, הותר דמו. מתרצת הגמרא, **לָא קַשְׁיָא,**

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' ב

להתרות בו קודם הריגתו.

הגמרא דנה בדין התראת רודף: **אָמַר רַב הוּנָא, קָטָן הָרוֹדֵף** אחר קטן אחר כדי להורגו, **נִיתָּן לְהַצִּילוֹ** – את הנרדף **בְּנַפְשׁוֹ** של הרודף. מדייקת הגמרא: **קָסָבַר** רב הונא **שרוֹדֵף אֵינוֹ צָרִיךְ הַתְּרָאָה** קודם שיהרגוהו, ומשום כך אין חסרון במה שהרודף הוא קטן ואינו ראוי לקבל התראה. ואם כן, דין זה של רב הונא שייך בכל הרודפים, **לֹא שְׁנָא** – ואין חילוק אם הרודף הוא **גָּדוֹל** היודע לקבל התראה, **וְלֹא שְׁנָא** אם הוא **קָטָן** שאינו יודע לקבל התראה.

הגמרא דנה בדברי רב הונא: **אִיתִּיבֵיהּ** [–הקשה] **רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא,** והרי שנינו (אהלות פ"ז מ"ו), אשה היושבת על המשבר, והיא בסכנת מיתה מחמת העובר, אם כבר **יָצָא רֹאשׁוֹ** של העובר ממעי אמו, **אֵין נוֹגְעִין בּוֹ** – לא הותר להורגו בכדי להציל את האם, **לְפִי שֶׁאֵין דּוֹחִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ** – מפני שאין הורגים אדם מישראל בכדי להציל אדם אחר. וְקשה, **אַמַּאי** – מדוע אין הורגים את התינוק, והרי **רוֹדֵף הוּא,** שהרי מחמתו תמות האם, ולשיטתך מותר להרוג גם רודף קטן. השיב רב הונא לרב חסדא, אמנם אפשר להרוג סתם רודף קטן, אבל **שָׁאנִי הָתָם** – שונה המקרה של אשה היושבת על המשבר, **דְּמִשְׁמַיָּא קָא רָדְפִי לָהּ** – שאין זו רדיפה של הקטן שיהיה אפשר להורגו מדין רודף, אלא זו דרכו של עולם שבשעת לידה יש סכנה לאם מחמת יציאת העובר.

הגמרא מוכיחה מברייתא כדברי רב הונא. שואלת הגמרא: **נִימָא מְסַיְּיעָא לֵיהּ** – האם נאמר שאפשר להביא ראיה לדברי רב הונא ממה ששנינו בברייתא, **רוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהוֹרְגוֹ, אוֹמֵר לוֹ** מי שרואה את הרדיפה, **רְאֵה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הוּא** האדם שאתה רודף אחריו, **וְכֵן בְּרִית הוּא** ולא מומר, **וְהַתּוֹרָה אָמְרָה** (בראשית ט ו) **"שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ",** והיינו, **שאָמְרָה הַתּוֹרָה, הַצֵּל דָּמוֹ שֶׁל זֶה** – הנרדף **בְּדָמוֹ שֶׁל זֶה** – הרודף. ובזה הותר להרוג את הרודף אף אם לא השיב 'יודע אני ועל מנת כן אני עושה' שבזה מקבל את ההתראה. ומוכח שאין צריך שיקבל את ההתראה, שהרי אפשר להרוג רודף אף ללא התראה. דוחה הגמרא, **הַהִיא** – ברייתא זו, כשיטת **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא** שנויה, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חָבֵר** – תלמיד חכם **אֵין צָרִיךְ הַתְּרָאָה** על מעשיו בכדי להורגו, **לְפִי שֶׁלֹּא נִיתְּנָה הַתְּרָאָה אֶלָּא** בכדי **לְהַבְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד,** וכיון שתלמיד חכם יודע מה מותר ומה אסור, בודאי לא שגג במעשיו, אלא עשה כן במזיד וחייב מיתה. והברייתא שהביאה התראה בלי קבלה, זהו בסתם רודף שהוא עם הארץ שיש לחשוש שאינו יודע מה מותר ומה אסור, ולכן צריך להתרות בו בכדי שידע שהדבר אסור, אבל אין צריך שיקבל עליו את ההתראה.

הגמרא מקשה מברייתא על דברי רב הונא: **תָּא שְׁמָע,** ששנינו בברייתא, **רוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהוֹרְגוֹ, וְאָמַר לוֹ** אדם אחר שראה את הרדיפה, **רְאֵה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הוּא** הנרדף, **וְכֵן בְּרִית הוּא** ולא מומר, **וְהַתּוֹרָה אָמְרָה** (שם) **"שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ",** והתירה להרגך מחמת רדיפתך אחריו, **אִם אָמַר** לו הרודף, **יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא כֵּן** – שעל דבר זה יש חיוב מיתה, **פָּטוּר,** משום שלא קיבל על עצמו להיהרג אם יהרוג, אלא רק הודיע שיודע הוא שיש איסור במעשה זה, ואפשר שלאחר מכן שכח את ידיעתו. אבל אם השיב לו הרודף, **עַל מְנָת כֵּן אֲנִי עוֹשֶׂה, חַיָּיב.** ומבואר בברייתא שאין להרוג את הרודף ללא שקיבל את ההתראה. מתרצת הגמרא, **לֹא צְרִיכָא** אלא באופן **דְּקָאֵי בִּתְרֵי עִיבְרֵי דְּנַהֲרָא** – שהרודף והמתרה בו עומדים בשני צידי הנהר, **דְּלֹא מָצֵי אַצּוֹלֵיהּ** – שבאופן זה אין ביד המתרה להכות ברודף ובכך להציל את הנרדף. אלא **מַאי אִיכָּא** – מהו החיוב המוטל על המתרה, **דְּכָעֵי אִיתּוֹיֵי לְבֵי דִּינָא** – שעליו להביא את הרודף לבית דין ולהעיד עליו שרצח ולחייבו מיתה, ובכדי לחייבו מיתה, **בֵּי דִּינָא כָּעֵי הַתְּרָאָה** – בית דין צריכים לשמוע עדות מפי עדים שראו את הרדיפה והתרו ברוצח ולמרות התראתם הוא רצח, ומשום כך דיברה הברייתא באופן שהעד התרה והרוצח קיבל עליו את ההתראה.

מביאה הגמרא יישוב נוסף: **אִיבָּעֵית אֵימָא** – אם תרצה תוכל ליישב זאת כך, **אָמַר לָךְ רַב הוּנָא, אֲנָא דְּאָמְרִי** – מה שאמרתי שאפשר להרוג את הרודף בכדי להציל את הנרדף אף ללא התראה, הוא **כְּשִׁיטַת הַתַּנָּא** שמצינו בדין **דְּמַחְתֶּרֶת, דְּאָמַר שמַחְתַּרְתּוֹ** של הגנב **זוֹ הִיא הַתְּרָאָתוֹ** ואינו צריך התראה נוספת, וכמו כן, כל רודף רדיפתו זו היא התראתו, ואפשר להציל את הנרדף אף בנפשו של הרודף ואין צריך להתרות בו.

אגרות קודש

ב"ה, ו' אייר תשט"ו

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר שלום שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מג' אייר, בו כותב אודות ההצעה שיקבל להדפיס ספר דרוש או חדו"ת, שההכנסה תהי' לטובת היי סקול או הישיבה, וכנראה שעליו בעצמו להשיג מנדבים להוצאות הדפוס.

והנה בהנוגע לצד המסחר שבדבר עליו להתייעץ עם האנשים על אתר, אם כדאי הדבר מנקודת מבט הכספי, כי הרי מי שינדב להישיבה להדפיס ספר, קשה לפעול אצלו שינדב בסמיכות לזה על הישיבה עצמה. ובהנוגע לעצם הענין, הנה בטח אין כוונתו שיודפס בהספר שהישיבה הדפיסה ספר פלוני, כי אין ענין כזה שייך לישיבת תו"ת, וכנראה הכוונה, שבהספר יהי' כתוב שפב"פ הוציאו לאור, ומקדיש ההכנסה לטובת ישיבה מוסד זה, ואם כן הוא, יש מקום להצעה הנ"ל בהתאם למה שיבררו בהשאלה הכספית...

בברכה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

1 **ו אָסוּר לְהַדְלִיק נֵר לְשַׁבָּת בֵּין נֵר שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן בֵּין כָּל נֵר שֶׁבַּבַּיִת אוֹ שֶׁבִּשְׁאָר חֲדָרִים מִשְׁמָנִים שֶׁאֵינָם נִמְשָׁכִים**
2 **אַחַר הַפְּתִילָה וְאֵלּוּ הֵם זֶפֶת וְשַׁעֲוָה וְשֶׁמֶן הֶעָשׂוּי מִצֶּמֶר גֶּפֶן[יב] (שׁוּמָן) אַלְיָה (וּשְׁאָר שׁוּמָן) וְחֵלָבִים שֶׁאֵינָן**
3 **מְבוּשָׁלִים[יג] וּקְרָבֵי דָּגִים שֶׁלֹּא נִימוֹחוּ דְּכֵינָן שֶׁאֵינָן דּוֹלְקִים יָפֶה חוּשְׁשִׁים שֶׁמָּא יַטֶּה הַנֵּר וּשְׁאָר כָּל הַשְּׁמָנִים נִמְשָׁכִים**
4 **אַחַר הַפְּתִילָה וּמַדְלִיקִין בְּכוּלָּם[יד-טו] חוּץ מִן הָעִטְּרָן[טז] מִפְּנֵי שֶׁרֵיחוֹ רַע וּגְזֵרָה שֶׁמָּא יַנִּיחֶנּוּ וְיֵצֵא וְחוֹבָה לֶאֱכוֹל אֵצֶל**

הלכתא רבתא

יב] מצמר גפן - בענין הדלקה בשמן הנעשה מגרעיני צמר גפן (כותנה, הנקרא 'קאטאן סיד אויל') - נראה דכשאין לו רק שמן זה יכולין להקל להדליק בו[8].

יג] שאינן מבושלים - שיעור בישולם הוא עד שיתיכם ויהפוך כל השומן לגוש אחד, ולאחר שהתיכם יכול להדליק בהם בעירוב שמן - כדלהלן סעיף ח.

יד] ומדליקין בכולם - הדלקה בנר חשמלי (עלעקטריק) - בשעת הדחק אפשר לצאת ידי חובת ההדלקה במנורה חשמלית - ואף לברך עליה[9], ויש שפקפקו בהיתר זה[10].

ומכל מקום, כבר נהגו ישראל להדליק את הנר העיקרי[11], שאוכלים לאורו ומברכים עליו, בנר שיש בו אש ופתילה דוקא. ומנהגן של ישראל תורה היא. ואין לשנות.

הדלקה בנר הפועל על ידי גז - בנר של גז יש להקל יותר מנר חשמל, אבל גם בו אין להדליק לכתחילה אלא בשעת הדחק בלבד[12].

טו] ומדליקין בכולם - הדליק בשמן גזול - יצא[13] - ואין לברך עליו[14], ולכתחילה אין להדליק בו, וכן אין להדליק בשמן ערלה[15].

ציונים והוספות

8) שו"ת חיי הלוי ח"א סי' לה: ע"פ מה שכתב הב"ח לענין שעוה שלא אסרו בשעוה שלנו - דהא עינינו רואות שאורן צלול, וכמו כן י"ל לענין הנוהגין להדליק בשמן של צמר גפן דכיון שאנו רואים המציאות כהיום שדולק היטב ובוודאי מעבדין אותו עד"ז שדולק יפה, ממילא תו ליכא חשש שמא יטה. עיש"ב.

אמנם בבדי השלחן סי' עד סק"ד כתב: ושמן העשוי מצמר גפן אין מדליקין בו, ומצוי הרבה בארץ מצרים וגם לאה"ק מביאים הרבה ממנו.

9) שו"ת בית יצחק יו"ד סי' קכ סק"ה, ובשו"ת דבר הלכה סי' לט הוסיף שהיא עדיפה משאר פתילות ושמנים מחמת שאורה זך וצלול.

ובס' קיצור הלכות משוע"ר נספח לסי' רסד האריכו לבאר שכן הוא לכאורה דעת רבינו (שעיקר מצות נרות שבת היא תוצאת האור ולא פעולת ההדלקה) - ויכול גם לברך עליו, ואפילו על נורת פלורוסנט הפועלת על ידי תחנת הכח ולא ע"י בטריות (מצבר).

והוסיפו להסתפק בנוסח הברכה האם יש לברך 'להדליק נר של שבת', או 'על הדלקת נר של שבת' ע"ד הדלקה שע"י נכרי.

וראה מה שנתבאר לעיל סי' רסג, לגבי האם יש לכבות אור החשמל קודם הדלקת הנר, בכדי שיוכלו לברך על הנר.

10) יש שאסרו לברך עליו: שו"ת מהרש"ג ח"ב סי' קז (אין על החשמל תורת נר כלל שצריך שיהיה שם שלהבת, וא"א לברך 'להדליק נר'), שו"ת לבושי מרדכי תליתאה או"ח סי' נט (צריך שידמה לשמן), שו"ת ישכיל עבדי ח"ב או"ח סי' ט סק"ז, שו"ת משפטי עוזיאל או"ח סי' ז, משפטי עוזיאל תניינא או"ח סי' לה (יכול להפסק בכל רגע), שו"ת שרגא המאיר ח"ה סי' יא בשם גאב"ד טשעבין ועוד.

ויש שהוסיפו על היתר זה כמה תנאים: בס' החשמל לאור ההלכה ס"ג פ"ו כתב שכל ההיתר הוא בנורת חשמל רגילה שמתלבשים בה חוטי חשמל, ולא בנורת פלורוסנט.

ויש שחששו לכך שעובדי תחנת הכח יכולים לכבות את זרם החשמל בכל רגע - ולכן העדיפו מנורה על מצבר, אמנם נתבאר באגרות קודש כרך יו"ד שאין לחשוש לזה כלל.

ויש שכתבו שאף אם אין לסמוך לכתחילה על אור החשמל, מכל מקום אם שכחה להדליק נר - והדליקה אור החשמל קודם שבת - תכוין לצאת בזה י"ח ואין קונסים אותה להוסיף נר בשבתות הבאות (שו"ת אור לציון ח"ב פי"ח סי"ב).

11) קיצור הלכות משוע"ר הנ"ל, וראה שם לענין הדלקת נרות בשאר החדרים (שלא ייכשל בעץ ואבן) - שאין מברכים עליה, סומכים אפילו לכתחילה על אור החשמל, ואפילו על אור החשמל המאיר מהרחוב.

12) ראה שו"ת מלמד להועיל ח"א סי' מו לגבי אשה אחת ששכחה להדליק ב' נרות שהיא רגילה להדליק לשבת, אמנם בעלה הדליק ד' נרות גאזפלאממען (להבות גז) ומעתה שואלת האשה אם צריכה להוסיף נר.

תשובה: דבר פשוט הוא שיוצאין בגאזפלאממען ידי מצות נר של שבת וכמו שפי' בשו"ת בית יצחק חי"ד כרך א' סי' ק"כ אות ה' דיכולין לברך בגאזליכט (אור גז) וכן בעלעקטריש ליכט (אור חשמל) להדליק נר של שבת וכ"פ בס' משנה ברורה בסי' רס"ד.

13) שו"ת פני מבין או"ח סי' רכג, והא דאכסנאי צריך לתת פרוטה ולהשתתף בנר בעל הבית, אינו משום שצריך שיהיה שלו, אלא שיהיה נקרא על שמו, והוא ענין אחר. עיי"ש.

ויש לעיין על פי מה שנתבאר לעיל סי' רסג שצריך שידליקו מנכסיו דוקא, ולכך יוצא דוקא בכך שאשתו מדליקה עליו בביתו.

14) כמבואר בסי' קצו ס"א: לא אמרו כן אלא במצוה הבאה בעבירה שאין ראוי להזכיר עליה שם שמים ואין מברכין עליה ברכת המצות שאין עבירה מצוה . . שאין זה מברך אלא מנאץ.

15) כף החיים ס"ק כא וכב, דאין ליהנות משמן ערלה, ומצות הדלקת נרות היא מצוה שנהנה בה.

הַנֵּר בְּשַׁבָּת[17] וְחוּץ מִן הַצָּרִי[יח] מִפְּנֵי שֶׁרֵיחוֹ נוֹדֵף גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ וְהַמִּסְתַּפֵּק מֵהַנֵּר הַדּוֹלֵק יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם מְכַבֶּה[20] וְעוֹד מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף וְנִדְבַּק הָאוֹר בְּכוֹתְלֵי הַבַּיִת וְשֶׁמָּא יְהֵא בָּהוּל עַל מָמוֹנוֹ וְיָבֹא לְכַבּוֹת[21].

וּמִטַּעַם זֶה צָרִיךְ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִסְתּוֹם הַתַּנּוּר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֵשׁ בָּעֵץ[יט]:

חלק ב סימן רסד, דיני הפתילה והשמן סעיף ו

הלכתא רבתא

מז] חוץ מן העטרן - פסולת של זפת, דהיינו לאחר שיוצא הזפת מן העץ זב ממנו ע"י האור פסולת צלול כשמן ונקרא עטרן והוא נמשך אחר הפתילה אלא מתוך שריחו רע ביותר לפיכך גזרו בו שמא יניחנו ויצא, אבל נפט והוא מין שמן שריחו רע אך אינו כמו עיטרן לא גזרו בו[16].

יז] וחוץ מן הצרי - איסור ההדלקה בעטרן וצרי חל גם במקום שדלוק נר משמן כשר להדלקה, ואפילו דולקים שניהם באותו מקום - דהחשש לא בטל על ידי הנר השני[18].

יח] הצרי - הוא שמן אפרסמון וריחו טוב מאוד[19].

יט] בעץ - היינו לכסות התנור על ידי מכסה עץ, ובמקום שחשש הדליקה רחוק ביותר - יש להקל[22].

ציונים והוספות

16) ביאור הלכה ד"ה בעטרן.

17) כדלעיל סי' רסג ס"א: וחייב כל אדם כשאוכל סעודת הלילה לאכלה אצל אור הנר שזה בכלל עונג שבת הוא ועיקר מצות הדלקת נרות הוא נר זה שאוכל אצלו ויהא זהיר בו לעשותו יפה וכל הזהיר בו זוכה לבנים תלמידי חכמים שנאמר כי נר מצוה ותורה אור ע"י נר מצוה בא אור תורה.

18) כן משמע בפשטות, דלא כפתילות הפסולות דלעיל סעיף ב, ולכאורה שמנים שנפסלו מחמת שאינם נמשכים אחר הפתילה כזפת ושעוה וכו' שנזכרו בתחלת סעיף זה - דינם כפתילות הפסולות דלעיל.

19) ראה רמב"ן עה"ת פ' כי תשא פרק ל פסוק לד: אבל הצרי הוא השרף כעין שמן הנוטף מעץ הבלסמון הנקרא בלשון חכמים קטף, והוא מה ששנינו (כריתות ו א) רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף הבא מעצי הקטף, ושמא יקראוהו קטף בעבור ששוברים ענפיו בימי החום והצרי זב מהקטיפה ההיא. עיי"ש עוד.

20) כדלהלן סי' רסה ס"א: אסור ליתן כלי מנוקב מלא שמן על פי הנר כדי שיהא השמן מטפטף כל שעה לתוך הנר גזרה שמא יסתפק מהשמן שבכלי כיון שאינו מחובר לנר ויש בזה איסור משום מכבה שעל ידי כן יכבה הנר בזמן קרוב יותר מאם לא היה מסתפק ממנו כלום והיה נוטף כולו לתוך הנר.

21) כדלהלן סי' שלד ס"ב: יש אומרים שמותר להציל מעות וכיוצא בהם מפני הדליקה או מפני הליסטים לפי שאדם בהול על ממונו ובודאי יצילם מהפסד ואם לא נתיר לו להציל ע"י טלטול מוקצה יבא לידי איסור חמור שיכבה הדליקה או שיחפירם ויטמינם בקרקע וכיוצא בענין זה.

22) ערוך השלחן סעיף ד.

שולחן ערוך – הלכות נטילת ידים

ה אם הטביל בהם הנחתום את הגלוסקים אע"פ שלא נשתנו מראיהם פסולים אבל אם טבל בהם ידיו וטח פני הגלוסקין או שחפן מהם בחפניו המים הנשארים בכלי לא נעשה בהם מלאכה שטבילת ידיו בהם אינה קרויה מלאכה עד שידיחן בהם והוא שהיו מלוכלכות תחילה לפיכך כשרים אם לא נשתנו מראיהן.

אבל אם הדיח בהם ידיו מהבצק הדבוק בהם פסולים אע"פ שלא נשתנו מראיהן ויש אומרים שהדחת ידים אינה חשובה מלאכה לפסול המים לנטילת ידים כיון שעכשיו רוצה בהם ג"כ ליטול ידיו (ופסול מלאכה אינה משום שופכין אלא משום שנשתנו מתורת מים כשנעשה בהם איזו מלאכה וכשהדיח או נטל בהם ידיו לא נשתנו מתורת מים לענין נטילת ידים) ולפי סברא זו אין איסור ליטול ידיו ממים שנטל בהם חבירו ונתקבלו למטה בכלי אלא משום שנטמאו המים ע"י חבירו אם לא שפך רביעית בבת אחת ומים השניים אינן מטהרים אלא המים שעל גבי היד בלבד אבל אם שפך רביעית בבת אחת שאין כאן מים טמאים כלל מותר והעיקר כסברא הראשונה (דדוקא כשארבעה וחמשה נוטלין כאחת שחשובים כיד אחת אין חוששין משום מלאכה אבל בלאו הכי חוששין) ולכן אסור ליטול במים שנטל חבירו ונתקבלו למטה בכלי אפי' שפך רביעית בבת אחת מפני שנעשה בהם מלאכה שטיהרו הידים לאכילה ונעשו שופכין:

ו אבל היוצא מבית הכסא יכול לשאוב בחפניו מים מן הדלי לטהר ידיו ושאר המים שבדלי כשרים לנטילת ידים לסעודה (מפני שלא טיהר ידיו במים הנשארים בדלי אלא במים שבחפניו אבל אם הטבילן בדלי לטהרן הרי נעשה מלאכה בכל המים שבדלי ואפי' לא היו ידיו מלוכלכות ממש מכל מקום כיון שיש לו צורך לנקותן במים משום שנגעו במקום הטינופת נעשו המים כשופכין כמו המשתמש בהם שאר דברים שהוא צורך לו אפילו הוא דבר הרשות כמו שנתבאר למעלה כל שכן נקיון זה שהוא חובה ואינו דומה להדיח כלים מודחים שאין צורך בהדחה זו):

ז מים שלפני הנפח אע"פ שלא נשתנו מראיהם פסולים מפני שבידוע שנעשתה בהם מלאכה דהיינו שכיבה בהם ברזל.

ושלפני הספר אם נשתנו מראיהם פסולים ואם לאו כשרים כי מה שהספר טובל ידיו בהם להשרות בהם השערות דומה לטובל ידו וטח פני הגלוסקים שמים הנשארים לא נעשה בהם מלאכה:

ח מים כשרים שנתן לתוכן מעט מים פסולים בטלים ברוב ואפי' אם הפסולים משלימים לשיעור רביעית אין לחוש בנטילת ידים לחולין.

לפיכך מים ששתו מהם בהמה חיה ועוף אין לפוסלם משום מלאכת השתיה שנעשתה במעט מים שהוחזר מפיהם לכלי כמו שהוא דרך בהמה חיה ועוף בשתייתן שמגביהין פיהם לאחר שקלטו מן המים והמים נופלין מפיהם כי מים אלו בטלים ברובם ויש פוסלים בשתה מהם כלב או חזיר מפני שנמאסים והרי הם כשופכים ויש לחוש לדבריהם:

ט אין המלאכה פוסלת אלא במים שאובין בין שהם בכלים בין שהם בקרקע כשנעשתה בהם המלאכה ואח"כ נוטלן בכלי ליטול מהם אבל אם עשה מלאכה במי מקוה או מעין בעודם מחוברים לא נפסלו.

אבל שינוי מראה פוסל גם בעודם מחוברים במה דברים אמורים לנטילת ידים אבל להטביל בהם ידיו רשאי אם כשרים לטבילת הגוף כגון מעין שאין שינוי מראה פוסל בו או מקוה שנשתנה מראה המים מחמת דבר שאין בו ממש כגון הדחת סלי זיתים וענבים או שנפלו לתוכם מי צבע כמ"ש ביו"ד סי' ר"א:

י לא תקנו חכמים נטילה אלא במים הראויים לשתיית בהמה אבל מים מלוחים או מרים או סרוחים עד שאין הכלב יכול לשתות מהם פסולים לנטילת ידים אף ע"פ שכשרים למי מקוה לטבילת כל הגוף ואצ"ל לטבילת ידים ואם הם עכורים מחמת טיט שנתערב בהם אם הכלב יכול לשתות מהם כשרים בין לנטילת ידים בין לטבילה ואם אין הכלב יכול לשתות מהן פסולים לשתיהם:

יא חמי טבריא הם מרים ואין ראוים לשתית הכלב אף לכשמצננם לפיכך אין נוטלין מהם לידים אבל מטבילין בהם כשהם במקום קביעותן אפי' אין בהם מ' סאה שהמעין מטהר בכל שהוא.

אבל אם המשיך אותם בארץ דרך חריץ שבקרקע חוץ למקומם והפסיקן מהמעין הנובע חם אין מטבילין בהן אם אין בהם מ' סאה אפי' להאומרים שא"צ מ' סאה לטבילת ידים בשאר מי מקוה כמו שנתבאר בסימן קנ"ט כאן גזרו שמא יטול מהם ג"כ בכלי כי יאמר מה לי ליטול מהם לידים בכלי מה לי להטביל הידים בתוכן כיון שאין בהם מ' סאה ופסול לטבילת כל הגוף ואעפ"כ כשרים לידים אבל כשיש בהם מ' סאה שהוא שיעור מקוה לא יבא להקל ליטול מהם בכלי ממה שמקילין להטביל בהם כשיש בהם שיעור מקוה וראויים לטבילת כל הגוף לפיכך חריץ שמימיו מחוברים למי המעין הנובע חם בענין שראוי לטבול בו כל הגוף מטבילין בו את הידים ויש אומרים שאף בזה יש לחוש שמא יבא להקל ליטול מהם בכלי לפי שלא יעלה על דעתו שמימיו מחוברים למי המעין ויאמר מה לי ליטול ממנו בכלי מה לי להטביל בתוכו כיון שאין בו שיעור מקוה שהוא מ' סאה ויש לחוש לדבריהם לכתחלה:

חלק א סימן קס, איזו מים כשרים ואיזו פסולים לנטילה סעיפים ה־יא

תורה אור

תוכן הפרק: פירוש כפל לשון הכתוב "שבת שבתון לה'" וביאור ענינה של "נשמה יתירה" דשבת

[להבנת תוכן פרק זה יש להקדים, ששבת וששת ימי החול קשורים זה בזה ומהווים חטיבה אחת של שבוע שלם, לפי שתכלית קדושת שבת שמאירה בנפש האדם היא, שקדושה זו תשפיע ותשאיר רושם על האדם במשך ששת ימי החול, ומאידך, במשך ששת ימי החול על האדם להכין את עצמו לשבת, שאזי בבוא השבת תאיר בו קדושת שבת כראוי באופן שיתקרב באמת לאלקות.

הקשר בין העבודה הרוחנית של האדם בששת ימי החול ועבודת יום השבת יובן ע"פ ביאור הקשר בין שתי המדרגות בעבודת ה' שנתבארו לעיל, אהבה הנולדת מן השכל (הנק' "רצון התחתון") ואהבה ורצון לה' שלמעלה מן השכל (הנק' "רצון העליון") - שזהו ההבדל בין ששת ימי החול ושבת (כפי שנתבאר לעיל בארוכה).

וזהו שהולך ומבאר:]

וזהו ענין שבת שבתון לה'.

ע"פ מה שנתבאר לעיל בענינה של הנשמה היתירה דשבת, יובן כפל לשון הכתוב (גבי שבת) "שבת שבתון לה'".

כי הנה המשכת הרצון העליון שהוא בחינת הרצון שלמעלה מהשכל הנמשך ומתגלה בשבת, הוא דוקא כשיש כלי לגילוי אור זה.

אע"פ שהנשמה היתירה דשבת ניתנת לאדם במתנה מלמעלה (כמו כללות קדושת שבת דמיקדשא וקיימא), מכל מקום, אי אפשר לה להתגלות בנפש האדם, שיתעורר באהבה רבה לה' (שלמעלה מן השכל), אלא אם האדם הוא כלי ראוי להתגלות זו.

והכלי הוא בחינת הרצון התחתון שנולד מן השכל וההתבוננות בכל ששת ימי המעשה.

התעוררות הרצון והאהבה לה' (בששת ימי המעשה) ע"י התבוננות באחדותו ית' - שהוא נקרא "רצון התחתון" - היא ה"כלי" לרצון ואהבה עליונים יותר, שלמעלה מן השכל, באופן, שרצונו ואהבתו לה' בשבת הם בלי מדידה והגבלה.

שזה הרצון התחתון נעשה בחינת כלי לגבי זה הרצון העליון שיומשך בתוכו ממש, בבחינת השראה, כהשראת האור בתוך הכלי ממש.

הגדר דהשראת "אור בכלי" הוא (לא שהאור נמצא בתוך הכלי, כמו חפץ המונח בכלי, אלא) שהאור מתאחד עם הכלי, וכמו נפש וגוף, שאין זה רק שהנפש נמצאת בגוף, אלא שהיא מתאחדת עם הגוף, עד שהגוף משתנה להיות דבר חי.

וכך הוא בכוחות הנפש המלובשים באברי הגוף, שכל כח וכח מתלבש באבר מסויים ופועל על ידו (כמו כח הראי' בעין, כח השמיעה באוזן, כח הדיבור בפה, כח השכל במוח), שהכח (ה"אור") והאבר (ה"כלי") מתאחדים יחד כמו דבר אחד ממש.

וכך בענייננו, ש"רצון התחתון" נעשה "כלי" ל"רצון העליון", שבתוך הרצון והאהבה לה' המתעוררים ע"י התבוננות באחדות ה', מתגלה "רצון העליון" שלמעלה מן החכמה, כאור השורה בתוך כלי.

פירוש:

כאשר מתגלה בחינת יחידה שבנפש ביום השבת, ללא הקדמת עבודת האדם במשך ששת ימי החול להוליד אהבת ה' בלבו ע"י התבוננות באחדותו ית', הנה אף שמתעורר באהבה רבה לה' ע"י גילוי זה, מכל מקום הגילוי הוא רק בבחינת "מקיף", שאינו מתגלה "בתוך לבו ממש" (מאחר שאין הלב כלי ראוי לגילוי זה), ובמילא אחרי התעוררות זו "נשאר האדם בטבעו ממש כמו שהי' בתחלה", ש"המקיף נשאר למעלה, והאדם שהוא הלב נשאר למטה, והן מובדלים ומרוחקים זה מזה", ורק כאשר "רצון העליון מתגלה בתוך לבו ממש [ע"י שהאדם עושה "כלי" אליו, ע"י עבודתו בששת ימי החול] אזי הלב מקבל ההארה, ונתהפך הלב, כדוגמת הפתילה שמקבלת השלהבת בעצמותה ותדלק ותאיר גם היא, וזהו ענין אור המאיר בכלי דוקא".

כלומר: יתכן שמחמת קדושת שבת תתעורר הנפש באהבה רבה לה', אבל מאחר שלא הכין לבו לכך, אין אהבה זו נקבעת בלבו שישתנה באמת ואינה אלא התעוררות לפי שעה (התעוררות כזו נק' "מקיף");

ורק כשאדם עוסק בכח עצמו בהולדת אהבת ה' בלבו (ע"י התבוננות בה' אחד) אזי האהבה רבה לה' המתעוררת בשבת (מחמת גילוי אור אלקי אז) נקבעת בתוכיות הלב ובפנימיותו.

[ומובן, שככל שהאדם עוסק יותר במשך ששת ימי החול בעבודה זו, ללמוד ולהתבונן במוחו באחדותו ית' ולהשתדל להוליד (מהתבוננות זו) אהבת ה' בלבו - כך תתגלה בלבבו ה"נשמה יתירה" שלו בשבת בבחינה "פנימית" יותר, להיות חודרת יותר בתוכיות לבבו ולהרגיש התקרבות גדולה יותר לאלקות].

מפני שהרצון התחתון, אע"פ שהוא למטה מבחינת רצון העליון, אבל עכ"פ כלי הוא לגילוי רצון העליון שיהיה מתלבש בו בהתחברות ויחוד אמתי ביום השבת.

כדי ש"אור וכלי" יתאחדו יחד כדבר אחד ממש (כנ"ל), צריך הכלי להיות מתאים אל האור בתכונותיו וגדריו, וכמו למשל כוחות הנפש המלובשים באברי הגוף, שהאבר מתאים במזגו, תכונתו וגדרו למהות הכח המלובש בו (מזג ומבנה העין הגשמי מתאימים לענין הראי', וכדומה בשאר אברי הגוף).

וכך בענייננו, ש"רצון התחתון" הוא כלי מתאים להשראת "רצון העליון", כי אע"פ שהראשון הוא רצון הנולד מן השכל וההתבוננות, והשני הוא רצון שלמעלה מן החכמה (ונעוץ בעצם הנפש) - מכל מקום, מאחר ששניהם מהות אחת (רצון ומשיכה לאלקות), לפיכך אפשר להם להתאחד.

ועומק הענין בזה - כי זה שאנו אומרים ש"רצון התחתון" נולד מן השכל, הכוונה בזה היא רק שהשכל הוא הסיבה המעוררת את הרצון, אבל גוף הרצון עצמו מושרש בנפש עצמה, ד"רצון התחתון נמשך מרצון העליון שלמעלה מן השכל והשגה", ורק שהתגלותו בפועל היא ע"י השכל.

כלומר: מהות שתי המדריגות הנ"ל שברצון - "רצון העליון" ו"רצון התחתון" - היא אחת, משיכת הנפש לאיזה ענין [שלכן אנו רואים שגם הרצון שנולד על פי שכל שולט על כל הכוחות, שכשמתעורר ברצון לאיזה דבר (גם אם הרצון נולד ע"י טעם שכלי) הרי זה פועל שכל כוחות נפשו יפעלו בהתאם לכך];

וההבדל ביניהם הוא רק באופן התגלותם, דרצון העליון נולד ומתגלה ישר מהנפש עצמה, ואילו רצון התחתון מתעורר ומתגלה דרך השכל שבאדם.

ולפיכך ה"רצון התחתון" הוא כלי מתאים להכיל בתוכו גילוי "רצון העליון".

ועל זה נאמר שבת שבתון להוי"ה.

פירוש, שבת שבתון הם ב' רצונות הנ"ל שמתחברים כאחד והיו לאחדים ממש.

העבודה של שבת היא - להתקרב אל ה', "קודש לה'". ובזה יש שתי מדריגות, שהן שתי המדרגות הנ"ל ב"רצון", רצון התחתון ורצון העליון, אשר ביום השבת מתחברים גם יחד, כנ"ל.

ולשון שבתון להוי"ה, היינו, כי שם הוי"ה הנה היו"ד בחינת חכמה כו', ובשבת הוא בחינת שבת להוי"ה, שמתגלה הרצון העליון שלמעלה משם הוי"ה כו'.

וביאור דיוק הלשון "שבת להוי":

על דרך שנתבאר לעיל בנפש האדם, שביום השבת מתגלה "רצון העליון" שבנפש שהוא למעלה מעלה מן השכל, אך גילוי רצון העליון הוא בתוך "רצון התחתון" שבאדם, ש"בתוכו ממש" שורה "רצון העליון" שבנפש - כך הוא למעלה כביכול, שגילוי "רצון העליון" שלמעלה (שלמעלה מן החכמה) ביום השבת הוא באופן שהאור מאיר בתוך בחינת "רצון התחתון" דלמעלה.

וזהו פירוש "שבת להוי", דהנה ידוע שד' אותיות שם הוי' הן כנגד הספירות העליונות (י' - חכמה, ה' - בינה, ו' - ששת המדות, ה' אחרונה - מלכות), ובשבת מתגלה בחינת "רצון העליון" שלמעלה מן החכמה (כנ"ל בפירוש "שער הפונה קדים" הנפתח ביום השבת), היינו אור שלמעלה מד' אותיות שם הוי', אך גילוי זה מאיר בתוך ד' אותיות שם הוי', "ששבת שבתון יורד ונמשך ב[תוך] הוי", "כאור המתלבש בתוך הכלי ממש".

וזהו שכתוב כי אל דעות הוי"ה, שיש ב' בחינת דעת, הא' דעת עליון והב' דעת תחתון.

ע"פ משנת"ל בפירוש "שבת שבתון להוי" יובן ג"כ מ"ש "כי א־ל דעות הוי", שהפירוש הפשוט בכתוב הוא, שהקב"ה יודע הכל, אולם משמעות הלשון היא שיש "דעות" - לשון רבים - באלקות, ומבואר, שהכוונה שיש שתי בחינות בדעת למעלה, ונקראות "דעת עליון" ו"דעת תחתון".

[וביאור שתי בחינות אלו ב"דעת":]

פירוש, דעת הוא לשון רצון, שדעת ורצון הכל ענין א', כמ"ש רק אתכם ידעתי מכל משפחות [האדמה] **כו', שהכוונה הוא שבחרתי ורציתי אתכם לבחור לי לעם סגולה.**

[והולך ומבאר הקשר בין דעת ורצון:]

כי דעת הוא ענין הכרה שזהו בחינת התקשרות המביא לידי הרצון כו', וכן והאדם ידע לשון התקשרות והתחברות כו'.

הבנת הדבר בשכל והגיון בלבד הוא ענין הבינה, אבל ה"דעת" משמעה הכרה פנימית במהות הדבר הידוע, הבאה על ידי שהאדם מקשר את דעתו בהדבר בקשר אמיץ מאד (כמו שהאדם מקושר "בדבר גשמי שרואה בעיני בשר ומעמיק בו מחשבתו, כנודע שדעת הוא לשון התקשרות כמו והאדם ידע וגו'").

והתקשרות והכרה כזו בטיב הדבר הידוע מביאה בדרך ממילא שהאדם יימשך אחרי הדבר וירצה בו בכל נפשו עד שיתחבר בו. ע"ד מ"ש "רק אתכם ידעתי גו'", "רצה לומר, הכרתי אתכם ועי"ז נתחברתם ונתקשרתם אלי ואני נתקשרתי אליכם".

וזהו ש"ענין הדעת הוא על דרך מהות הרצון" [מאחר שהדעת מולידה רצון כנ"ל], ונמצא, דמה שכתוב "א־ל דעות ה'" - ל' רבים, הכוונה היא לב' רצונות הנ"ל, רצון העליון ורצון התחתון.

וענין "אל דעות" היינו התחברות ב' דעות הנ"ל, שהם ב' הרצונות הנ"ל.

עומק הכוונה ב"א־ל דעות הוי" הוא, שלא רק שיש שתי בחינות בדעת (רצון) למעלה, אלא ששתי הדעות מחוברות יחד, שהוא ענין חיבור שני הרצונות כנ"ל.

ואז הוא בחינת שבת שבתון לשם הוי"ה, והוא ג"כ פירוש אל דעות הוי"ה, שמתחברים ב' הרצונות, שהרצון העליון שלמעלה מהחכמה מאיר ומתגלה ג"כ ברצון התחתון כו'.

ונמצא, שהענין ד"א־ל דעות הוי" הוא כענין "שבת שבתון להוי", שפירושו (כנ"ל) חיבור "רצון העליון ורצון התחתון" (גילוי רצון העליון בתוך ד' אותיות שם הוי') - וכך הוא פירוש "א־ל דעות הוי", שהוא ענין "חיבור שתי הדיעות" - שבתוך רצון התחתון מתגלה רצון העליון כנ"ל.

וזהו ענין הנשמה יתירה דשבת, שהוא גלוי רצון העליון מבחינת יחידה כנ"ל.

ע"פ כל הנ"ל יובן הטעם שההארה האלקית המאירה בנפש האדם בשבת נקראת בשם "נשמה יתירה", שזהו כמו נשמה חדשה ממש שלא נמצאת כלל באדם בששת ימי החול.

כי בשבת מתגלה בחינת "יחידה" שבנפש, המיוחדת בתכלית עם הקב"ה, שמצד בחינה זו רצון האדם לאלקות אינו מצד השכל וההתבוננות, אלא הרי הוא כמו הרצון לחיות, שנעוץ בעצם הנפש לפי שזהו עצמותה ומהותה.

ולהיות שבחינת יחידה שבנפש היא למעלה מבחינת "נשמה", לכן נקראת "נשמה יתירה".

וזהו שנק' נשמת כל חי, וכמ"ש ומשביע לכל חי רצון, שגלוי רצון העליון נמשך בבחינה הנקראת כל חי כו'.

בזהר קרא לנשמה יתירה דשבת בשם "נשמת כל חי" - לפי שהיא "פרחא [יוצאת ומתגלית] מההוא חי העולמים").

[וזהו טעם אמירת "נשמת כל חי" ביום השבת].

והקשר בין "נשמה יתירה" לבחינה זו הנק' "כל חי" מובן על פי מ"ש "ומשביע לכל חי רצון", שהפירוש הפנימי בכתוב הוא:

"רצון" קאי על מדריגת "רצון העליון", והקב"ה ממשיך ("משביע") בחינת ה"רצון" בתוך בחינת "כל חי", שהיא מקורה של הנשמה יתירה, ולפיכך הרי זה פועל גם גילוי "רצון העליון" בנפש האדם - שהוא הוא ענין גילוי "נשמה יתירה", וכפי שנתבאר לעיל בארוכה, דנשמה יתירה דשבת הוא גילוי בחינת רצון העליון בנפש האדם (הבא כתוצאה מגילוי בחינת "רצון העליון" דלמעלה - "שער הפונה קדים").

ומשם נמשך להיות רצון יראיו יעשה, שיתגלה בהם הרצון העליון:

ועל זה נאמר "רצון יראיו יעשה", שהפירוש הפנימי בכתוב הוא, שהקב"ה "עושה" וממשיך בחינת "רצון העליון" בתוך "יראיו", כדי שעבודת "יראיו" תהי' מצד עצם הנפש שלמעלה מטעם ודעת.

וענין זה נמשך על ידי "משביע לכל חי רצון", שעל ידי שהקב"ה ממשיך ("משביע") בחינת "רצון העליון" בבחינת "כל חי" (מקורה של הנשמה היתירה הנ"ל) - מתגלה באדם ("יראיו") בחינת "רצון העליון", ובמילא עבודתו היא באופן של "רצון" שלמעלה מטעם ודעת.

ד"ה ויקהל משה פרק ד

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

ובזה הנה יובן ג"כ מ"ש בזוהר על מארי תלמוד דאינון מארי קבלה, וזה פלא לכאורה דהא קבלה בבחי' האצי' והתלמוד בבריאה ומשנה ביצי' כו', וא"כ זה סותר למ"ש דהתלמוד בבריאה אחר שהתלמוד הוא בבחי' קבלה כו', אך הענין הוא דודאי התלמוד בבריאה והקבלה באצי', אמנם הנה יש ב' מדריגות באצי' הא' בחי' האצי' כמו שהוא במקומה דוקא והוא בחי' סודות הקבלה שנמשכים לנשמות בג"ע דבריאה שנק' זיו השכינה ממש כידוע, והוא ענין השגות פנימי' כל דינין והלכות דתו' כמו שהן בבחי' האצילות רק מאירים בבריאה דרך בחי' לבוש בלבד [כנ"ל ב]ענין נקיבת הוושט וכיוצא, ונמצא לא הורד אור זה מכמו שהוא בבחי' האצי' ממש והן הנק' מארי קבלה, אבל מ"ש דמארי תלמוד אינון מארי קבלה אין הכונה כמו מארי קבלה ממש אלא שהן עומדים לקבל ג"כ הארת אור חכ' דאצי' אבל לא כמו שהוא באצי' ממש רק כמו שהאצילו' יורדת ונשפלת בבריאה בשינוי מקום ובמעלה שלא כמו שהיא במקום מעלתה ומדריגתה העצמי' כו', והיינו בעלי הפלפול שיש להם הארה לכח מ"ה שבנפשם מבחי' כח מ"ה דאצילו' לברר בירורי נוג"ה לברר הטוב מן הרע כו' כנ"ל, ולכך אמר דמארי תלמוד בבחי' עיון ופלפול דוקא [אינון] כמו מארי קבלה במדריגת קבלת אור האצילו' אבל לא כמוהם ממש, גם שמארי קבלה מקבלים רק ע"י לבוש אבל הוא אור האצילו' עצמו כנ"ל, משא"כ מארי תלמוד שאינם מקבלים רק בחי' האצילו' המוסתר ונעלם בחכ' דבריאה כו' וד"ל.

להבין וכו' ההפרש בין ו' יומין דחול לשבת

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

ל) **והנה** באמת מאד צדקו דברי הגאון מהר"ל בזה (כן אמר רבינו ז"ל להדיא באריכות) במ"ש שעצמותו ומהותו למעלה מעלה מגדר ובחי' מדע ולפיכך נק' קדוש כו' וכמ"ש ג"כ בכמה מקומות באריכות, אך מ"מ דברי הרמב"ם ז"ל ג"כ אמת במ"ש שהוא המדע כו' בסוד התלבשות אור א"ס ב"ה ע"י צמצומים רבים בבחי' הע"ס דאצי' שאז שייך לומר הוא המדע כו' וכמשי"ת אי"ה. דהנה אע"פ שזה אמת מ"ש הג' מהר"ל שהידיעה הוא פעולה כו' מ"מ אינה דומה ממש לשאר פעולות כמו לבריאת שמים וארץ או אפי' שכליים נבדלים שהן כולם בחי' יש ונפרד ממש ואפילו מלאך מיכאל הוא בחי' יש ונפרד ירא ה' ואוהבו בכלות הנפש ממש, משא"כ בחי' דעת ה' וחכמתו ורצונו אע"פ שהן ג"כ פעולה והמשכה שנאצלו ונפעלו ממהותו ועצמותו ית' הפשוט בתכלית הפשיטות שלמעלה ממהות חכמה כו', מ"מ אינן בחי' יש ודבר נפרד ח"ו ממהותו ועצמותו, שהרי החכמה נק' חכמתו וכן הרצון נק' רצונו וכו' וכמאמר אלי' אנת חכים אנת מבין כו' והיינו שאור א"ס ב"ה מתלבש בהחכמ' להיות חכים בחכמה ומבין בבינה כו' והחכמה מיוחדת בתכ' היחוד עם בחי' האור א"ס הפשוט בתכלית הפשיטות המתלבש בה עד שהוא וחכמתו אחד ממש ואז שייך לומר הוא היודע והוא המדע כו' ואע"פ שנת' שהחכמה אין ערוך ממש למהו"ע הפשוט בתכלית מ"מ מתייחד עמהן בתכלי' עד שהוא אחד ממש עמהן ויחוד זה אין ביכולת אדם להבינו וכמש"ל, ועז"נ מכון לשבתך פעלת ה' דאע"פ שהע"ס יש גדר מיוחד לכאו"א מהן עכ"ז הם מכון לשבתך הוא האור א"ס הפשוט בתכלית הפשיטות שמתלבש בהן ומתייחד עמהן ולפי שזה קשה מאד איך הספי' שיש לה גדר מיוחד יכול להיות כלי להשראת אור א"ס המושלל מכל גדר כנ"ל ע"ז נאמר פעלת הוי' שזהו באמת מצד כח ויכולת שלו ית' הבלתי בעל תכלית שהוא כל יכול לכך אין לתמוה ע"ז כי זהו פעולותיו ית' שפעל אותן באופן זה שמ"מ יהיו מכון לשבתו ית' וזהו למעלה מהשגותינו, רק זה נשכיל ההפרש שבין הספי' לנבראים שהנברא הוא יש ונפרד כנ"ל משא"כ הספירות הם בטלים בתכלית במציאות ממש לגבי כח השופע עליהם מא"ס ב"ה להוותם מאין המוחלט והם בטלים כביטול הזיו השמש כשהוא עודו בגוף כדור השמש כמבואר למעלה לפיכך אין שם יש עליהם וזהו ע"ס בלי מה פי' בלי מהות ויש ודבר, וע"כ מצד ביטול זה אור א"ס מתייחד עמהן עד שהוא וחכמתו א' כיחוד הזיו עם המאור כו', ונמצא בזה צדקו ד' הרמב"ם שהוא היודע והוא המדע כו' דהיינו שהאור א"ס המלובש בספי' החכמ' והדעת הוא מתייחד ממש עם הספי' שהיא החכמה והדעת עד שהן אחד ממש מכל צד ופנה, ולכן אינו יודע בדיעה שחוץ ממנו כי הוא ודעתו א' כנ"ל, אמנם כ"ז לגבי האור שמתלבש בכלים אבל מהו"ע ית' הוא למעלה מעלה מגדר ההתלבשות בכלים די"ס רק הארה וזיו ממנו מתלבש בהן ואף גם זאת ע"י צמצומים דהיינו הצמצום ומק"פ ואח"כ נמשך רק קו כו' ואח"כ צמצום א"ק וסוד הדיקנא שההמשכה בבחי' שערות לבד ואז אח"כ מתלבשת ההארה בע"ס דאצי' ואז שייך לומר הוא המדע כו' אבל מהו"ע ית' ממש מרומם ומתנשא לאין קץ ואין לומר בו גדר מיוחד כלל חכמה או מדע כו', ובזה טעו כל הפילסופים החוקרים באלקות בשכל אנושי ותארו בו ית' מציאת וגדר חכמה וקראום חכמת אלקות, אבל באמת מהו"ע ית' למעלה מעלה מגדר חכמה כנ"ל א"כ לא שייך כלל לחקור עליו בבחי' חכמה (ועמ"ש במ"א שהי' יכול להיות ממנו ית' התהוות ספי' אחרים שאינן לא חכמה ולא חסד ולא דין כו' וכמ"ש בת"ז שהי' יכול להיות ס"ר ספי', והיינו מאחר שמהו"ע ית' אין לו גדר מיוחד כלל) וגילוי אלקות הוא בבחי' אמונה שהיא למעלה מהשכל וכמ"ש במ"א:

שרש מצות התפלה

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ו) **אך** כדי להיות וכבוד הוי' מלא צ"ל תחלה יריעות המשכן וכמ"ש נוטה שמים כיריעה, ובחי' מקיף זה רומז לבחי' אי' מקום כבודו שבחי' אי' הוא המקור של כבודו, אי"ה ג' ראשונות כח"ב, כי היריעות הם מעשה המצות שהם המשכת מקיפים. והענין כי מצוה ל' צוותא וחיבור שבהם חיבור המאציל א"ס ב"ה שיאיר בע"ס דאצי', וכמו"כ עשר יריעות המשכן כי רש"י ז"ל פי' ע"פ עלי פלשת התרועעי, התחברי, ובשורש ישע פי' יריעה ל'

ריעות או רועה, והיינו כענין ריעי' האהובים מדות שלמעלה מהשכל, שאין שם התחלקות, גם המל' נק' יריעה והיינו שמחברת אצי' עם בי"ע ונעשית עתיק לבי"ע, וזהו נוטה שמי' כיריעה, וגם ע"ס נק' עשר יריעות כי ע"ס זהו להיות התחברות אין סוף לבי"ע, וז"ע עשר יריעות המשכן ג"כ. וגם לפי' נוטה שמים זהו בחי' סוכ"ע כיריעה, הרי סוכ"ע ג"כ התחברות א"ס לעולמות שמצד עצמותו אינו מגדר עלמין כלל, לא בבחי' ממלא ולא בבחי' סובב, לכן המשכת סוכ"ע זהו כיריעה. ועוי"ל יריעה שדוחה הרע מלשון אל ירע לבבך, ובערת הרע, שז"ע קיום מל"ת שז"ע שחורה אני דקאי על קיום מל"ת ועי"ז ונאוה כיריעות שלמה. ועוי"ל כיריעה ע"ש מ"ש בלק"ת בד"ה כי כאשר השמים החדשים דפי' השמים כסאי שמים בחי' כתר וממנו נמשך הפרסא שבין אצי' לבי"ע ע"ד שהמשל נמשך מעומק השכל, והנה כמו"כ נק' בהמק"ד כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו, לכן זהו ע"י היריעות, נמצא היריעות י"ל כמו הפרסא שבו וע"י נמשך הכבוד להאיר בהיכל קדק"ד דבריאה יצי', וכמ"כ באצי' יש כמה פרסות הא' בכתר, הב' בין בינה לז"א שז"ע מי ברא אלה מבטן מי יצא הקרח, ובפרדס כ' יריעה נק' ת"ת היינו כי מת"ת דאו"א נעשה כתר לז"א שז"ע הפרסא שבין בינה לז"א, וממנו שורש הפרסא שבין אצי' לבי"ע. גם כי במשכן חיבור ב' בחי' כבוד כנ"ל וכתי' כי על כל כבוד חופה שקודם היחוד צ"ל חופה, וז"ע יריעות המשכן, וי"ל כי חופה זהו שם אל הכולל ב' הדיעות המחברן יחד, וז"ע שבני גרשון נשאו היריעות לקשר ולחבר מדות דז"א בא"א, וזהו נוטה שמים כיריעה בחי' תשובה, כי היריעות הם הרצון שלמעלה מהשכל להפך הטבע, ופי' אהל מועד שההמשכה צ"ל ע"י אוהל ומקיף בתחלה שזהו ע"י המצות כו'.

וכלליות כל המצות נק' בשם צדקה כמ"ש וצדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת, ולכן ע"י הצדקה ממשיכי' כמו בחי' היריעות שע"י נמשך ב' בחי' כבוד הנ"ל, ולכן הגם כי כבוד חכמי' ינחלו, מ"מ יכולי' הבעלי עסק ג"כ להמשיך בחי' זו כמ"ש פזר נתן לאביוני' קרנו תרום בכבוד, פי' ע"י הצדקה שמפזר לאביונים ע"י נמשך בחי' רוממות קרן, והיינו כי קרן הוא בחי' מל' כמ"ש במ"א בענין ובא לו לקרן, ורוממות קרן היינו בחי' שורש המל' כמו כח אד', או מל' דא"ס, וה"ז כענין המקיף דיריעות, ועי"ז נמשך בכבוד ב' בחי' כבוד כבוד עילאה וכבוד תתאה שבבהמ"ק, שגם עכשיו ברוחניות יאיר בחי' זו.

ד"ה ועשו לי מקדש

ש"פ תרומה, תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

והיינו איך דאיהו ממלא כולהו עלמין דכשם שהנשמה ממלא את הגוף כך הקב"ה ממלא את העולם, הן בעולם התחתון בכל נברא ונברא בפרט שיש בו אור אלקי המחי' אותו והן בעולמות עליונים באופני האורות והגילוים בכל עולם ועולם בהע"ס שבעולמות ובהנבראים שבהם כו' וכמשנת"ל פ"ד, וכללות האור והחיות הוא מבחי' מל' דאצי' המהווה ומחי' כללות עולמות בי"ע, ועז"נ ואתה מחי' את כולם שהן אותיות דבור העליון דבחי מל' דאצי' ובחי' האור המתלבש בהאותיות כו' (וי"ל דזהו בחי' הכלים די"ס דמל' דאצי' שנעשים בבחי' נשמה לע"ס דבי"ע ובחי' הארת הקו המאיר בכלים די"ס דמל' שבקע הפרסא עמהם כו' כמ"ש באגה"ק סי' כ' ד"ה איהו וחיוהי חד, ובפרטיות בנבראים דבי"ע י"ל שזהו ב' מיני חיות דבחי' כח ואור דבחי' כח זהו מבחי' הכלים דבי"ע, ובחי' אור הוא מבחי' אור הנשמה וגם למעלה מזה כו' שעז"נ אין קדוש כהוי' כמה קדישין אינון ולית קדוש כהוי' שהוא קדוש ומובדל ומ"מ מתלבש כו' וכמ"ש במ"א, וע"כ ההתבוננות בדרך פרט היא תחלה בשפע החיות דנבראים התחתונים מהמזלות הרוחני' וכמא' אין לך עשב מלמטה כו' וכמ"ש אני אענה את השמים והם יענו כו' ולכן הגשמי בטל אל הרוחני כו' והמזלות מקבלי' משמרי האופנים והאופנים מהחיות כו' עד בחי' המל' כו' וכמ"ש מזה בדרוש תקעו עת"ר בד"ה אחת שאלתי, והוא בחי' החיות דבחי' כח. וכן הוא בבחי' החיות דבחי' אור ממדרי' למדרי' ובאופן בחי' האור שבכל מדרי' ומדרי' כו'). ומגיע הענין עד כללות בחי' גילוי הקו מאוא"ס ב"ה שהוא בחי' האו"פ שמאיר בתוך העולמות כו' דבחי' עצמיות הקו מאיר בעולמות הא"ס שלפני האצי' והארת הקו מאיר בעולם האצי' ומסתיים שם ומ"מ בקע הפרסא עמהם כו' כנ"ל, והוא בחי' קדוש כנ"ל (וההתבוננות בבחי' גילוי הקו שבאצי' הוא בחי' יחו"ע בכלל, וההתבוננות במדרי' דבי"ע הוא בחי' יחו"ת. ומ"מ בחי' אור הנ"ל י"ל שזהו למעלה מבחי' יחו"ת כו'). ועמ"ש בשער היחוד פ"ד (ושם ההתבוננות בפרטיות בכל ספי' פרטיות מרכ"ד עד סוכ"ד שהוא יחוד פרטי כפי מהות ומדרי' הספי' ההיא כו').

ו.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'ש"ת

שאלה: מדוע מקדים חביב אדם – נפש השכלית, לחביבין ישראל – נפה"א. נפה"ב – עיקרה מדות, נפה"א – שכלית בעצם מהותה. נפש השכלית – שכלית בענינים טבעיים, ולכן היא ממוצעת ביניהם, כדי שנפה"א תוכל לברר כח המתאוה דנפה"ב לתומ"צ

ג) **אָמְנָם** לְפִי זֶה דְ"חָבִיב אָדָם" קָאֵי עַל נֶפֶשׁ הַשִּׂכְלִית וַ"חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל" קָאֵי עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, הִנֵּה לָמָּה מַקְדִּים "חָבִיב אָדָם" לַ"חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל". אַךְ הָעִנְיָן הוּא[8], דְּהִנֵּה כְּתִיב "וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי", שֶׁהֵן שְׁתֵּי נְפָשׁוֹת, הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁהֵם הֲפָכִים בְּעֶצֶם מַהוּתָם, שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עִקָּרוֹ שֵׂכֶל, וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִדּוֹת גַּם כֵּן אֲבָל הוּא שִׂכְלִי בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ, דְּהַמִּדּוֹת הֵם שְׁלֵמוּת הַשֵּׂכֶל, וְהֵינוּ דְּאֵין זֶה שְׁלֵמוּת הַמֹּחִין, דְּשְׁלֵמוּת זוֹ בְּהַמֹּחִין נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַמִּדּוֹת שֶׁבַּמֹּחִין, וְעִנְיַן הַמִּדּוֹת הוּא מַה שֶׁהֵם מַשְׁלִימוֹת וּמְאַמְּתוֹת אֶת הַמֹּחִין, כְּמַאֲמַר "וְאֵין חָכָם כְּבַעַל הַנִּסָּיוֹן", דְּחָכְמָתוֹ עָמְדָה לוֹ לְתַקֵּן דָּבָר בְּפֹעַל בַּהֲטָבַת מִדּוֹתָיו וְהַנְהָגוֹתָיו, וְהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הוּא שִׂכְלִי בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ, וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הִנֵּה עִקָּרוֹ מִדּוֹת, וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֵׂכֶל גַּם כֵּן, הֵינוּ דְּלִבַּד הַשֵּׂכֶל הַשַּׁיָּךְ אֶל הַמִּדּוֹת יֵשׁ בּוֹ שֵׂכֶל גַּם כֵּן, אֲבָל גַּם שֵׂכֶל זֶה הוּא רַק בְּהַשַּׁיָּךְ אֶל הַמִּדּוֹת, וְהוּא לְהָבִין מַה שֶּׁטּוֹב לוֹ וּלְהַשְׂכִּיל וּלְהִתְחַכֵּם אֵיךְ לְהַשִּׂיג הַדָּבָר הַהוּא וּלְהַמְצִיא תַּחְבּוּלוֹת לְהַרְבּוֹת הוֹן וָעֹשֶׁר וּגְדֻלָּה וְכָבוֹד וּכְהַאי גַּוְנָא[ד], וְכֵן לְהַצְדִּיק אֶת עַצְמוֹ בְּכַמָּה מִינֵי טְעָנוֹת לְהַפִּיךְ בִּזְכוּת עַצְמוֹ, וְלֹא עַל פִּי הַתּוֹרָה כִּי אִם לִטְעֹן בְּכָל הַטְּעָנוֹת לְזַכּוֹת אֶת עַצְמוֹ, וּמִדּוֹתָיו הֵן חֲזָקוֹת וְתַקִּיפוֹת בְּיוֹתֵר, דְּמַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה הוּא רוֹצֶה בְּתֹקֶף גָּדוֹל וּמַה שֶּׁאֵינוֹ רוֹצֶה אֵינוֹ רוֹצֶה בְּתֹקֶף, דְּאָס וואָס דער נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וויל, וויל ער זייער שְׁטַאַרְק, און דְּאָס וואָס ער וויל ניט וויל ער ניט מיט אַ תֹּקֶף, וְהוּא לְפִי שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ הוּא כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה, אַ כֹּחַ פוּן גְּלוּסְטְן, וְלִהְיוֹתוֹ מִמַּדְרֵגוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת דְּנֹגַהּ, הִנֵּה הַכֹּחַ שֶׁלּוֹ מְלֻבָּשׁ בְּעָבְיוּת, וּמְשׁוּם זֶה הִנֵּה חֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ הוּא רַק בְּצָרְכֵי גּוּפוֹ וּמְשֻׁקָּע בָּזֶה בִּמְאֹד, וְכַאֲשֶׁר הַיֵּצֶר הָרָע מַלְבִּישׁ אֶת הַכֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הִנֵּה אָז הוּא יוֹרֵד רַחֲמָנָא לִצְלָן[ה] מִדֶּחִי אֶל דֶּחִי, שֶׁנַּעֲשֶׂה חָמְרִי לְגַמְרֵי וְאֵין לוֹ שׁוּם מֵשָׂג וְהַמְשָׂכָה אֶל עִנְיַן שִׂכְלִי, וְלִהְיוֹת שֶׁהַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה הִיא שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יִתְבָּרֵר וְיִזְדַּכֵּךְ, וְהֵינוּ שֶׁהַכֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לַעֲבוֹדַת ה' בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת וּבַעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב בִּתְפִלָּה, גְּלוּסְטְן צוּ לֶערְנֶען, גְּלוּסְטְן טָאן אַ מִצְוָה און דַאוֶונֶען מיט אַ חִיּוּת[ו], וְהַבִּרוּר וְזִכּוּךְ יִהְיֶה עַל יְדֵי הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הֲפָכִים זֶה מִזֶּה, בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיִּהְיֶה מְמֻצָּע בֵּין הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְהַמְמֻצָּע בֵּינֵיהֶם הוּא נֶפֶשׁ הַשִּׂכְלִית, וְעִם הֱיוֹת דְּנֶפֶשׁ הַשִּׂכְלִית הִיא גַּם כֵּן מִנֹּגַהּ, אֲבָל הִיא מִמַּדְרֵגוֹת עֶלְיוֹנוֹת דְּנֹגַהּ הֲרֵי הוּא שֵׂכֶל, וַהֲגַם שֶׁהַשֵּׂכֶל שֶׁלּוֹ בְּעֶצֶם הוּא בָּעִנְיָנִים הַטִּבְעִיִּים, וּכְמוֹ לָדַעַת בְּכָל מְצִיאוּת דְּבַר הַהַרְכָּבָה שֶׁלּוֹ וְכָל חֶלְקָיו וְטִבְעוֹ, וְהֵינוּ דְּכְלָלוּת הַשֵּׂכֶל הוּא בְּיֵשׁוּת הַדָּבָר לֹא בְּהֶעָדְרוֹ, נִיט אִין דעם נִיט פַאראַן נאָר אִין דעם פַאראַן פוּן דער זאַדְּ[ז], אָמְנָם לְהִיוֹתוֹ שֵׂכֶל וְטִבְעִי הִנֵּה בָּזֶה הוּא מְמֻצָּע בֵּין הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

ל"ג בעומר, ש"ת.

8) ראה מאמר דיבור המתחיל אם בחוקותי, ספר המאמרים שם עמ' 88.

ד. וכדומה לזה. ה. השם ישמרנו. ו. להתאוות ללמוד, להתאוות לקיים מצוה ולהתפלל בחיות. ז. לא באי־מציאותו של הדבר, אלא במציאותו של הדבר.

לקוטי דיבורים

ר' חיים ישראל היוצר – דער טעפער – היה אחד הצדיקים הנסתרים, איש לא ידע מוצאו ומובאו ואיש לא שם לבו אליו, כי כמוהו – למראה החיצוני – מאות יהודים פשוטים בעלי מלאכה שונים, היו בלבוב.

ר' חיים ישראל היה שלוחו של מורנו הבעל שם טוב אל הארכיבישוף דמבוסקי בקמיניץ־פודולסק להעיד בו אשר באם לא יבטל את גזירת שריפת התלמוד ושאר ספרי ישראל ולא יבטל את הקנס מעל יהודי קמיניץ

לחזק בית תפלתם - ימות מיתה חטופה, וסגן הארכיבישוף מיקולסקי היה באותו מעמד אשר דמבוסקי ענה ליהודי: אמור למשלחך כי בז אני לו ולהפחדתו, ולראש הכומרים ציווה דמבוסקי אשר יזרז את הכומרים לאסוף ספרי ישראל ולעשות במת מוקד בטבור העיר, ולשלוח רצים בכל הגליל לפרסם דבר שריפת ספרי ישראל, שנואי דתם, ואשר מכל הגליל יבואו בהמון חוגג לראות במחזה איך ינקמו בתורת שנואי דתם, ואם עד היום ההוא - יום שלישי - לא יביאו היהודים את כסף הקנס אשר הטיל עליהם בשביל תיקון בית תפלתם, יפשטו כל הקהל על היהודים ויבוזו את כל אשר להם בבתיהם ובחנויותיהם.

פקודת הארכיבישוף דמבוסקי נעשתה כרגע. עשרות פשטו בבתי הכנסת, בתי המדרש ובתי היהודים לאסוף את הספרים. עשרות אנשים עושים במת המוקד ועשרות אנשים מיהרו להודיע לאנשי הגליל את פקודת דמבוסקי לבוא לעיר לראות במחזה שריפת ספרי ישראל ולבוז את הון היהודים ורכושם, ועדת ישראל בעיר קאמיניץ פחדו פחד גדול ויקבעו ימי תענית, ומרבים להתפלל לה' אלקינו כי יחלצם מצרה.

במשך יומיים באו לעיר אלפי אנשים ונשים זקנים וצעירים מבני הנכר, לראות במחזה ולבוז בז מרכוש בני ישראל. ויהי ביום השלישי לפנות בוקר נשמע קול פעמוני בית תפלתם, ועל פי ציווי דמבוסקי נערכה המערכה על במת המוקד, דמבוסקי יצא מבית תפלתם בראש התהלוכה למקום מוקד הספרים. ויהי בלכתו כחצי הדרך אחזו השבץ ויפול מת. ותהי מהומה גדולה בקרב אנשי התהלוכה ותהיה לשיחה כי אלקי ישראל הגן בעד שריפת תורתו.

***

ביומיים האחרונים שלפני היום הרביעי, היה הגאון ר' חיים עסוק ביותר שלא על דרך הרגיל והיה עייף ויגע מאד, ולולא ר' משה מעשל שעמד על משמרתו כפי שציווה עליו הבעל שם טוב, היה הגאון מאחר לקום לערוך תיקון חצות. באור בוקר יום הרביעי התקדרו השמים עבים, וגשם רב ניתך ארצה. ויהי כאשר רק הציג הגאון את כף רגלו בעגלה לנסוע ליער כמצות מורנו הבעל שם טוב - נבקעו השמים בקולות רעמים וברקים נוראים ומפחידים, הסוסים עמדו על מעמדם מבלי הלוך אף צעד והעגלון הכם בשוט ואין מועיל, והגאון מאמץ את העגלון כי יסע. וכה עמדו משך זמן עד כי הוקלו הברקים והרעמים ויסע. ואם כי היה המקום רק כשמונה פרסאות מהעיר - נסעו שעות רבות, כי מלבד קלקול הדרך מחמת הגשם הרב הנה על כל צעד ושעל אירע להם דבר: ניתקו המושכות; נפסקו רצועות המרדע; נפל אופן; נשבר מוט התווך אשר בין הסוסים וכדומה, אשר כל מאורע עלה להם בזמן רב. מרוב עבודה וצער תש כוחו של העגלון ולא יכל להנהיג את סוסיו. וישב ר' משה מעשל על הדוכן ולא עברו כעשרים צעדים ותט העגלה מן הדרך אל החפירה אשר בצידי הדרך ויתעכבו שם שעה ארוכה עד כי בעמל רב הוציאו את העגלה, ורק כשעתיים אחרי חצות היום הגיעו אל המקום אשר סימן מורנו הבעל שם טוב במכתבו אל הגאון ר' חיים.

כאשר אך יצא הגאון מהעגלה, הבריק פתאום ברק וקול הרעם היה חזק מאד עד כי הסוסים נסעו, וגם בהם - להבדיל - לא נותרה כל נשמה מרוב הפחד. לא עברו רגעים אחדים והנה חושך כיסה את כל השטח, וקולות הרעמים וזיקי הברקים החרידו אותם עד למאד. העגלון בכה בכי רב, ואמר לגאון: רבי, הריני נפחד מאד, אני ירא. והגאון השיבו: והאלקים עשה שיראו מלפניו[3]. הלך הגאון וישב לו במקום אשר ישב, וכיוון שהתעמק בלימודו הנה כמעט רגע נטהרו פני השמים והשמש יצאה על הארץ.

המקום היה ככר גדול בשטח כמה מאות אמות, רחוק מהדרך כחמשים אמה, בין שורות אילנות עתיקים נטועים במשטר ובמקצועות הככר הנה פה ושם נראו עוד יסודות רקובים וחפירות שהעידו שלפני כמה שנים היו שם איזה בנינים, גם אותות באר נמצא בככר, חפירה עמוקה ביותר, דפנותיה שבורות והיא חרבה בלי מים.

כארבע שעות - מספר ר' משה מעשל - ישב הגאון טרוד בלימודו ויצמא מאד, ונלך - אני והעגלון - לחפש אחרי מים, ובין סבכי היער לא רחוק מן הככר מצאנו מעיין.

אחרי תפלת המנחה חזרנו לעיר. הגאון אמר לעכבני אצלו עד אחרי השבת. אך אני שמרתי פקודת מורנו הבעל שם טוב, אשר ביום רביעי אחרי תפלת ערבית אצא את העיר, ושם תזדמן לי עגלה, ואשב עליה מבלי דבר דבר לא עם הנוסע ולא עם שאר בני אדם, וכן עשיתי. בבוקר יום חמישי הביאתני העגלה עד כמשלש פרסאות למזיבוז, ויהי אך הצגתי רגלי בחצר הקודש, וארא והנה מורנו הבעל שם טוב עומד בחלון וירמוז לי בידו הקדושה ואקרב אל החלון, ויצוני כי אגמור שלש פעמים את התהלים כולו, פעם אחת לפני התפלה ושתי פעמים אחרי התפלה ולא אדבר עם איש אף גם במענה על ברכת השלום, עד שאגמור את התהלים ואחרי כן שירת הים פעם אחת ושירת האזינו פעמיים ושלא לשתות טבק עד אחרי תפלת ערבית.

3) מובן ע"פ מרז"ל ברכות נט, א.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק פ"ט – ההסתה נגד יהודים

לאחר שר' משה יצחק למד להכיר מקרוב את אחוזותיו הגירעוניות של מקסימיליאן, ושקל את מצבן בשכלו החריף ולאור ניסיונו העשיר, הגיע למסקנה כי בעצם ניתן בקלות יחסית להכניס סדר בניהול האחוזות, כך שבמקום ההפסד הן תבאנה ריווח. אך תחילה צריכה, כמובן, להיקבע הנהלה חדשה.

היו לו אפילו מועמדים מוכשרים - לדעתו - היכולים לקבל על עצמם את ניהול האחוזות. היו אלו שלושה מיהודי פראג המפורסמים: ר' מרדכי מייזל, ר' מרדכי צמח ור' אלחנן ברנדייס. שלושתם היו עשירים ואנשי עסקים ידועים.

ר' משה יצחק החליט להמליץ בפני הנסיך מקסימיליאן למסור את ניהול אחוזותיו לשלושת יהודים אלו. לר' משה יצחק כבר היתה תוכנית מדוייקת, מבוססת על מספרים מדוייקים של סכומי ההכנסות שהאחוזות אמורות להביא.

הוא יכול היה אפילו להראות לנסיך כיצד ייפרעו כל חובותיו במשך זמן מסוים, ותוך כדי כך יישאר לו מספיק לכל צרכיו. לפי תוכנית זו היה על שלושת היהודים העשירים מפראג, לקבל על עצמם את סילוק חובות הנסיך, ולהוציאו מהבוץ בו שקע.

את התוכנית הזו רצה ר' משה יצחק להראות קודם לשלושת היהודים מפראג הנזכרים לעיל - כדי להיות בטוח שאכן יתרצו לקבל על עצמם את ניהול האחוזות - וכן גם מה יהיה לפי דעתו שכרם.

לאחר חקירה ודרישה, הגיעו שלושת הסוחרים למסקנה, שהצעתו של ר' משה יצחק הינה שקולה ביותר, והיא כדאית הן עבורם והן עבור הנסיך, ולכן הסכימו לקבל את ניהול האחוזות לפי התנאים שהציע להם ר' משה יצחק.

עתה יכול היה ר' משה יצחק לבוא לנסיך פרדיננד אחיו של מקסימיליאן, ולהודיע לו, כיצד יכול מקסימיליאן להיוושע, ובאופן שלא יזדקק לטובות מאחרים. תוך זמן קצר הפגיש פרדיננד את אחיו עם ר' משה יצחק, ובשמעו במו אוזניו מה שיש בדעתו של ר' משה יצחק לעשות, היה מקסימיליאן מרוצה מאוד.

כעבור ימים מספר, התייצבו שלושת היהודים מפראג - אשר התכוננו לקבל את ניהול האחוזות לפי התנאים שהוצגו בפניהם. מקסימיליאן היה עד כדי כך ברקיע השביעי - כתוצאה מכך שניתנה לו האפשרות להשתחרר מחובותיו - שתיכף הלך לאביו המלך, וסיפר לו על התוכנית ליציאה מחובותיו, ותוך כדי כך סיפר לו גם על ידי מי הוא נושע.

אך בטרם הבין המלך מה קורה בעניין זה, הגיע אליו ראש הכנסייה בממלכתו, והודיע לו, בתקיפות לא מעטה, כי הגיע הזמן שהמלך יסלק לכנסייה את החוב שהצטבר על חשבון התשלומים המגיעים לכנסייה כ"מס מאמינים", שחלק ממנו מועבר לאפיפיור ברומא. וכיון שעבר זמן ממועד התשלום דרש ראש הכנסייה שהמלך ישלם לא רק את הקרן, אלא גם את הריבית שהצטברה על חוב זה במשך הזמן.

המלך חש עצמו מאוד פגוע. חרתה לו הצורה בה תובע ממנו ראש הכנסייה את חובותיו וכן את התקיפות אותה הוא מפגין בעניין זה.

אך את מורת רוחו לא הביע באופן גלוי, ורק השיב בקול רגוע ומתון, שיש בדעתו לשלם את מלוא החוב. אך כרגע הודיע המלך הרי קופת אוצר המדינה ריקה. ולכן מבקש הוא מראש הכנסייה, שהכנסייה תלווה בינתיים את הכסף מקופתה. והחוב לכנסייה ישולם במועד מאוחר יותר.

על כך השיב ראש הכנסייה, שגם קופתה של הכנסייה ריקה.

"וכי איך יכול להיות אחרת" העיר ראש הכנסייה "והרי האוכלוסייה הנוצרית דלה כולה, היהודים שואבים את כל עושרה של המדינה".

ראש הכנסייה מצא כאן הזדמנות להרעיל את מוחו של המלך נגד היהודים.

"מאוד מוזר" - ענה על כך המלך - "אך אמש היתה לפני רשימת משלמי המיסים, ולפי רשימה זו, הרי תשעים אחוז ממשלמי המיסים הינם יהודים. ומצד שני הרי מנהיגי הכנסייה ושאר בעלי התארים למיניהם פטורים מהמיסים".

ראש הכנסייה הבחין היטב באירוניה שבדברי המלך, אך עבר על כך בשתיקה.

מצד שני, החל המלך להתבונן היטב בדברי בנו אודות היהודים המוכנים להעמידו על בסיס כלכלי איתן, אך ורק על ידי ניהול נכון של אחוזותיו.

מה שהיה נראה למלך עד עתה חסר חשיבות, התברר לו לפתע דווקא כחשוב ביותר. זאת אומרת, שליהודים יש את המרץ והידע איך לנהל אחוזות ולגרום לעשירות הן לאחרים והן להם.

הנסיך מקסימיליאן היה מעוניין להיפגש עם אותם שלושה יהודים - האמורים לנהל את אחוזותיו - פנים אל פנים. ועוד באותו יום התייצבו שלושת היהודים בארמונו.

הם הביאו עימם את הכסף אותו הבטיחו לנסיך מקסימיליאן כמקדמה. במעמד זה נכתב החוזה ונחתם בנוכחות הנסיך. ושלושת היהודים מייזל, צמח וברנדייס, הפכו להיות מנהלי אחוזותיו הפוריות והעשירות של הנסיך מקסימיליאן למשך חמש־עשרה שנה.

בידעו שכל זה התאפשר רק על ידי קשריו ועמלו של ר' משה יצחק סאבעל, מנהל אחוזותיו היהודי של אחיו פרדיננד, רצה הנסיך מקסימיליאן לתת סכום הגון לר' משה יצחק כדמי תיווך. ברם, ר' משה יצחק דחה זאת בכל תוקף ולא הסכים לקבל איזשהו שכר עבור זה.

"לא עשיתי זאת למטרת עסק" - אמר ר' משה יצחק - "עשיתי זאת אך ורק לאות ידידות לאחיך ולך".

כעת חש הנסיך מקסימיליאן כזו הערכה גדולה ליהודי ר' משה יצחק, עד שהלך לספר זאת לאביו המלך. דבר אשר עשה רושם רב על המלך.

הנסיך מקסימיליאן רצה כעת לפחות להראות את הערכתו ותודתו לר' משה יצחק בהצעתו לארגן מסיבה חגיגית לכבודו בארמונו ולהזמין לאירוע זה אורחים רמי מעלה. אך ר' משה יצחק דחה גם הצעה זו.

"אנו היהודים מוקפים בהמון שונאים" - הסביר ר' משה יצחק לנסיך מקסימיליאן - "המקנאים בנו על הצלחתנו. ואם הם יראו שחולק הינך כבוד אלי, או שֶׁתֵּרָאֶה לעיני כולם את תודתך אלי, תִּגבַּר שנאתם אלינו שבעתיים. לכן רצוי שדבר זה יישאר רק בינינו. שכרי גדול מספיק, בזה שאתה מראה את הערכתך אלי, והינך ידידי".

חלפו שנים מספר מאז שקבלו שלושת היהודים את ניהול אחוזותיו של הנסיך מקסימיליאן. הכול התנהל כשורה. הנסיך קיבל את תשלומיו השנתיים כפי שצריך, וגם ליהודים היו רווחים מכך.

פעם אחת קרא המלך לאסיפה מלכותית אליה הוזמנו - כפי שהיה נהוג מאז ומתמיד - גם בניו הנסיכים פרדיננד ומקסימיליאן. לאסיפה זו הגיע גם הקרדינאל, אשר ניצל הזדמנות זו כדי לשפוך ארס על היהודים. באופן כללי לא היה זה דבר חדש. כי בכל הזדמנות שהיתה נקרית בדרכו היה שופך אש וגופרית על היהודים. אלא שהפעם, משום מה הגביר את עוצמת הארס וההסתה יותר מהפעמים הקודמות.

הקרדינאל יצא כעת בדרישה גלויה, לגרש את כל היהודים מהמדינה.

"עד מתי נסבול מהיהודים"? - שאל הקרדינאל - "היהודים הינם שונאי אמונתנו וככאלה הם גם שונאים את ארצנו. אסור לנו לגלות כלפם סובלנות. הבה נגרשם ונחרים את רכושם. זוהי הדרך היחידה בה נוכל לגאול את נפשם החוטאת, וזוהי גם הדרך בה נוכל למלא את קופת המדינה והכנסייה".

הנסיכים פרדיננד ומקסימיליאן היו הראשונים לומר מילה טובה אודות היהודים.

"היהודים מועילים מאוד למדינה" - טענו הנסיכים האחים - "כולם מכירים בתועלת שהיהודים מביאים לנו. להיפך, לפי דעתנו, היו צריכים לתת ליהודים יותר הנחות מתשלומי המיסים והמדינה היתה מרוויחה מכך רבות".

גם למלך היו כמה מילים טובות וידידותיות על היהודים.

"היהודים הינם סוחרים טובים" - אמר המלך - "הם בעלי מלאכה חרוצים והם גם משלמי המיסים הסדירים, הגדולים והדייקנים ביותר, כל מה שנופל לידיהם הרי הם מבצעים זאת באמונה ובדייקנות ובדרך היעילה ביותר. את האחוזות שהם מקבלים בחכירה, מנהלים הם באופן המוצלח ביותר. אף אחד לא יכול להידמות אליהם. המדינה מתעשרת מהם. ומדוע שנרצה לגרשם מארצנו? זה הרי יחריב את ארצנו!!

למלך היה עוד הרבה יותר מה לומר בעניין היהודים, והברכה ששורה במדינה על ידם. אך כאן התפרץ בנו הנסיך מקסימיליאן והחל לספר - בלהט - את מה שידוע לו על היהודים מניסיונו האישי.

"הנה הביטו וראו את שלושת היהודים, מייזעל, צמח וברנדייס" - החל הנסיך לספר את סיפורו - "הם מנהלים את אחוזותיי. כולם יודעים מה היה מצבם של אחוזותיי כאשר הם נוהלו על ידי אינו־יהודי. בזמנו, נשאבתי כולי לחובות עצומים. עולמי היה פשוט חָרֵב. לעומת זאת, כעת, הרי בעת זו מביאות לי אחוזותיי רווחים הגונים. כל חובותיי נפרעו. ועדיין אין זה הכול: המנהלים היהודים של אחוזותיי הראו במשך הזמן פלאי פלאות, הם בנו בשטחים אלו טחנות קמח חדשות, בתי אירוח ושורה של מפעלים אחרים, אשר הביאו ברכה למדינה, לי ולהם עצמם. מאות אנשים מצאו על ידי פעולתם מקום עבודה עבור פרנסתם. הם הכניסו חיות בכל הסביבה כולה. מה היה קורה - חלילה - לוּ היו היהודים מגורשים מהמדינה. הייתי צריך למסור שוב את אחוזותיי לניהולו של הגרמני, אשר רימני ופשוט רושש אותי. אסור - חלילה - לאפשר את גירושם של היהודים".

אך הנסיך לא היה ה"נותן את הטון" באסיפה המלכותית. היו כאלו אשר נשמעו מהם דיבורים אחרים לגמרי - שהיו לא פחות ולא יותר אלא, התנפלות מרה וארסית על היהודים. שונאי ישראל זעקו, שתהיה זו טובה גדולה למדינה אם ייפטרו מהיהודים. בעיקר המתינו לביזת נכסי היהודים אשר יילקחו מהם. ואז יוכלו הממשלה והכנסייה לשוב לאיתנם.

דעה נוספת שנאמרה באסיפה מלכותית זו, שאם מחליטים לגרש את היהודים, צריך דבר זה

להיעשות תיכף ומיד, ללא כל דיחוי ובפתאומיות, בטרם יספיקו היהודים, להמיר את רכושם בזהב ויהלומים, ואז לקחתם איתם לארצות אחרות.

גזירת הגירוש - יעצו שונאי ישראל - צריכה להגיע כרעם ביום בהיר, כדי שרכושם של היהודים יוכל להילקח מהם בזמן קצר מאוד.

לדברים אלו היתה השפעה מכרעת על רשעים אלו, אשר ליבם היה אטום כאבן.

אך המלך זעם מאוד כנגד עצות אלו. הוא שוב דיבר בשבחם של היהודים, והתבטא נגד הגזירה המדוברת.

אגרות קודש

ב"ה, ד' ז' אייר תרפ"ו

לענינגראד

כבוד ידידי הרב הנכבד וו"ח אי"א מוהרר"ש זלמן שי'

שלום וברכה

הנה הערכתי היום מכתב כללי, אל חמשת ידידי הנאמנים יחיו, על אודות הכולל חב"ד יצ"ו. והאחד מהם הוא כבודו, ובקשתי אשר חמשה אלה יתועדו יחדיו לטכס עצה, איך לסדר ואיך להרים בעזרתו ית' את המצב הכללי של המוסד כולל חב"ד יצ"ו. ותנאי הנהגתו בעתיד כפי אשר יסדו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, באופן שאוכל להתערב בזה, ובזה הנני פונה לידידי בבקשה האמורה והאל הטוב בזכות כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע יהי' בעזרינו כי תהי' עבודתינו מכוונה אל המטרה הקדושה אשר הציבו לה.

ידידו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק שניאורסאהן

[אג"ק מוהריי"צ כרך א' עמ' תקי]

אגרות קודש

ב"ה, ז' אייר, תשי"ד

ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר יוסף שי'

שלום וברכה!

בנועם הנני מאשר קבלת מכתבו מד' אייר עם המוסגר בו ההמחאות לכולל חב"ד באה"ק ת"ו שנשלחים ימים אלו למטרתם, ונהניתי גם מזריזותו דמר בשילוח הנ"ל מבלי לחכות על השאר.

ומה נפלאו דברי רבנו הזקן בנוגע לענין העקדה מאורע המשמש דוגמא וסמל לא רק לבני ישראל אלא גם לאו"ה ועמא דבר מפרש תוכן הענין שאב זקן מוסר לעקדה את בנו יחידו על פי ציוויו של הקב"ה. ובא רבנו הזקן ומעמיק לבאר שלא זהו פנימיות הדברים, ובלשונו הק' "העקדה עצמה אינה נחשבה כ"כ לנסיון גדול לערך מעלת אברהם אבינו ע"ה בשגם כי ה' דיבר בו קח נא את בנך כו' רק שא"א ע"ה עשה זאת בזריזות נפלאה להראות שמחתו וחפצו כו' וממנו למדו רז"ל לקיום כל המצות בכלל ובפרט מעשה הצדקה העולה על כולנה" (עיין אגרת הקדש סי' כ"א) ומזה מובנת מעלת הזריזות אשר עוד יותר גדולה רבה ונפלאה היא אפילו ממעלת העקדה, והאריכות לדכוותי' בודאי אך למותר.

מכתבי הקודם בטח קיבל במועדו.

בברכת הצלחה בכל עניניו.

פרק ד משנה ו

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכָל הַמְחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת:

נקודות משיחות קודש

המפרשים[1] ביארו שהכוונה לכבד את ספר התורה ולומדיו. ואולם מכיון שכיבוד ספר־תורה הוא הלכה בשולחן־ערוך[2] ומסכת אבות באה ללמדנו ענינים שהם "מילי דחסידותא"[3], מוכרחים, לכאורה, לפרש את המשנה באופן אחר.

עוד יש לדייק בדברי המשנה - "גופו מכובד" - מהו הדגש על "גופו" דוקא?

להבנת הדברים יש להתבונן בהנהגתו של רבי יוסי עצמו:

מסופר במדרש[4] על "מטרונה" (גבירה מבית המלוכה) שנהגה להציג לרבי יוסי שאלות שונות (כגון, מה הם מעשי הקב"ה לאחר שסיים לברוא את העולם?) ורבי יוסי היה משיב לה על שאלותיה. למרות שיכול היה להמנע מלהשיב לה - ובפרט שהשאלות לא נגעו כלל לאותן מצוות שהיא מחוייבת בהן - עם כל זאת השתדל רבי יוסי לענות על כל שאלותיה, וזאת כדי להעלות את כבוד התורה אף בעיניה של אותה "מטרונה".

לפי זה יש לומר כי באומרו "כבוד התורה" נתכוון רבי יוסי להסברת התורה באופן כזה שיעלה את קרנה וכבודה בעיני הבריות.

זאת אפוא מלמדנו רבי יוסי כי על־פי מידת חסידות יש לכבד את התורה גם במקום שאינו מחוייב מצד הדין וכמו במקרה הנ"ל: אשה נוכריה שואלת שאלות על התורה ואין כל חיוב לענות עליהן - אף־על־פי־כן טרח רבי יוסי להשיב עליהן, בכדי שגם אומות העולם ("הבריות") יכבדו את התורה.

זו גם הסיבה שרבי יוסי נקט הלשון "גופו מכובד", שכן לגויים יש שייכות אך ורק לגופו של היהודי (כנאמר בתניא[5]: "הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם"), אך בכל הנוגע לנשמת היהודי - אין לגויים כל קשר ושייכות. לכן, כאשר יהודי משתדל שהתורה תהיה מכובדת בעיני כולם, גם בעיני הבריות (אומות העולם), הבריות מכבדות "את גופו".

(שיחות קודש תשל"ח - מוצ"ש פרשת קורח)

דברי המשנה צריכים עיון: אצל יהודי הנשמה היא העיקר והגוף רק טפל אליה[6]. לפי זה, כאשר המשנה עוסקת בכבוד האדם ("מכובד על הבריות"), היה עליה להדגיש את הנשמה ולא את הגוף?!

זאת ועוד: הביטוי "בריות" מתאים למי שאין להם שום מעלה (לא מצד שכלם ולא מצד מידותיהם) והם בבחינת "בריות בעלמא"[7], דהיינו שמעלתם היחידה היא שנבראו על־ידי הקב"ה. נשאלת אפוא השאלה - מהו השבח להיות מכובד על־ידי "בריות" נחותות שכאלה?

ההסבר הוא: כבוד התורה (שהיא חכמתו של הקב"ה) הוא דבר המתחייב בפשטות (גם ללא הנמקות והבטחות). אולם לעיתים עשויה השמירה על כבוד התורה להיות כרוכה בקשיים שמציבים חיי הגוף. שכן, בהיות בני ישראל נתונים בגלות כ"כבשה אחת בין שבעים זאבים"[8], יתכן שהקפדה יתרה על ענינים הקשורים לכבוד התורה תסב להם קשיים בפרנסה וכיוצא בזה.

אומרת לנו המשנה: כאשר יהודי מכבד את התורה, אזי אפילו ה"בריות" הנחותות ביותר לא זו בלבד שלא יפריעו לו בעניני הגוף הגשמיים, אלא הן אף יסייעו לו בעניני הגוף. ואמנם כך גם רואים בפועל, שכאשר יהודי עומד בתוקף על עקרונותיו בכל הקשור לעניני יהדות - סביבתו רוחשת לו כבוד והערכה ומתקיים בו "כל המכבד את התורה - גופו מכובד על הבריות".

('תורת־מנחם - התוועדויות' תשד"מ, כרך ג, עמ' 1820)

---

1) רש"י ורע"ב. 2) אורח־חיים סימן קמו, יורה־דעה סימן רמד. 3) בבא קמא ל, א. 4) לדוגמה ראה בראשית־רבה ד, ו. שם יז, ז. ועוד. 5) פרק מט. 6) ראה תניא פרק לב. 7) תניא שם. 8) מדרש תנחומא תולדות ה.

כא א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־
הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ
לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו רס״י: ב כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב
אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו רס״י:
ג וְלַאֲחֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־
הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא רס״י: ד לֹא יִטַּמָּא בַּעַל
בְּעַמָּיו לְהֵחָלְלוֹ רס״י: ה כתיב לא־יִקְרְחָה קרי לֹא־
יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ
וּבְבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת רס״י: ו קְדֹשִׁים יִהְיוּ
לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי
אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם
וְהָיוּ קֹדֶשׁ רס״י: לוי ז אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱמַר לְכָהֲנַיָּא
בְּנֵי אַהֲרֹן וְתֵימַר לְהוֹן עַל מֵית
לָא יִסְתָּאַב בְּעַמֵּהּ: ב אֶלָּהֵן
לְקָרִיבֵהּ דְּקָרִיב לֵהּ לְאִמֵּהּ
וְלַאֲבוּהִי וְלִבְרֵהּ וְלִבְרַתֵּהּ
וְלַאֲחוּהִי: ג וְלַאֲחָתֵהּ בְּתֻלְתָּא
דְּקָרִיבָא לֵהּ דִּי לָא הֲוַת לִגְבַר לַהּ
יִסְתָּאַב: ד לָא יִסְתָּאַב רַבָּא
בְּעַמֵּהּ לְאַחֲלוּתֵהּ: ה לָא יִמְרְטוּן
מְרַט בְּרֵישְׁהוֹן וּפָאתָא דִּדְקָנְהוֹן
לָא יְגַלְּחוּן וּבְבִשְׂרְהוֹן לָא יְחַבְּלוּן
חִבּוּל: ו קַדִּישִׁין יְהוֹן קֳדָם
אֱלָהֲהוֹן וְלָא יְחַלּוּן שְׁמָא
דֶּאֱלָהֲהוֹן אֲרֵי יָת קָרְבְּנַיָּא דַיְיָ
קָרְבָּן אֱלָהֲהוֹן אִנּוּן מַקְרִיבִין
וִיהוֹן קַדִּישִׁין: ז אִתְּתָא מַטְעֲיָא
וּמְחַלְּלָא לָא יִסְּבוּן וְאִתְּתָא

רש״י

(א) אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים. (יבמות פ״ה, ת״כ): אֱמֹר וְאָמַרְתָּ, לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים: **בְּנֵי אַהֲרֹן.** (קידושין לה) יָכוֹל חֲלָלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: הַכֹּהֲנִים: **בְּנֵי אַהֲרֹן.** אַף בַּעֲלֵי מוּמִין בְּמַשְׁמָע: **בְּנֵי אַהֲרֹן.** וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן: **לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו.** (ת״כ) בְּעוֹד שֶׁהַמֵּת בְּתוֹךְ עַמָּיו, יָצָא מֵת מִצְוָה: **(ב) כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ.** (ת״כ) אֵין ״שְׁאֵרוֹ״ אֶלָּא אִשְׁתּוֹ: **(ג) הַקְּרוֹבָה.** לְרַבּוֹת אֶת הָאֲרוּסָה (ת״כ. יבמות ס): **אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ.** לְמִשְׁכָּב: **לָהּ יִטַּמָּא.** מִצְוָה (ת״כ. יבמות צז): **(ד) לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחָלוֹ.** (ת״כ) לֹא יִטַּמָּא לְאִשְׁתּוֹ פְּסוּלָה, שֶׁהוּא מְחֻלָּל בָּהּ בְּעוֹדָהּ עִמּוֹ. וְכֵן פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בִּשְׁאֵרוֹ, בְּעוֹד שֶׁהוּא בְּתוֹךְ עַמָּיו, שֶׁיֵּשׁ לָהּ קוֹבְרִין, שֶׁאֵינָהּ מֵת מִצְוָה. וּבְאֵיזֶה ׳שְׁאֵר׳ אָמַרְתִּי? בְּאוֹתוֹ שֶׁהִיא ׳לְהֵחָלוֹ׳, לְהִתְחַלֵּל הוּא מִכְּהֻנָּתוֹ: **(ה) לֹא־יִקְרְחוּ קָרְחָה.** (ת״כ) עַל מֵת. וַהֲלֹא אַף יִשְׂרָאֵל הֻזְהָרוּ עַל כָּךְ? אֶלָּא (קידושין לו. מכות כ) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל (דברים יד א): ״בֵּין עֵינֵיכֶם״. יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב עַל כָּל הָרֹאשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בְּרֹאשָׁם״. וְיִלָּמְדוּ יִשְׂרָאֵל מֵהַכֹּהֲנִים בִּגְזֵרָה שָׁוָה: נֶאֱמַר כָּאן ״קָרְחָה״ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בְּיִשְׂרָאֵל ״קָרְחָה״, מַה כָּאן כָּל הָרֹאשׁ, אַף לְהַלָּן כָּל הָרֹאשׁ בְּמַשְׁמָע, כָּל מָקוֹם שֶׁיִּקָּרַח בָּרֹאשׁ, וּמַה לְהַלָּן עַל מֵת, אַף כָּאן עַל מֵת: **וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ.** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל (לעיל יט): ״וְלֹא תַשְׁחִית״. יָכוֹל לִקְטוֹ בְּמַלְקֵט וּבִרְהִיטָנִי? לָכֵן נֶאֱמַר: ״לֹא יְגַלֵּחוּ״, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל דָּבָר הַקָּרוּי ״גִּלּוּחַ״ וְיֵשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה, וְזֶהוּ תַּעַר: **וּבְבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת.** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל (לעיל יט כח): ״וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ״. יָכוֹל שָׂרַט חָמֵשׁ שְׂרִיטוֹת לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא אַחַת? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת״ - לְחַיֵּב עַל כָּל שְׂרִיטָה וּשְׂרִיטָה; שֶׁתֵּבָה זוֹ יְתֵרָה הִיא לִדְרֹשׁ, שֶׁהָיָה לוֹ לִכְתֹּב: ״לֹא יִשְׂרְטוּ״ - וַאֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא שָׂרֶטֶת: **(ו) קְדֹשִׁים יִהְיוּ.** (ת״כ) עַל כָּרְחָם יַקְדִּישׁוּם בֵּית דִּין בְּכָךְ: **(ז) זֹנָה.** שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת יִשְׂרָאֵל הָאָסוּר לָהּ, כְּגוֹן

וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ כִּי־קָדֹשׁ הוּא
לֵאלֹהָיו רס״י׃ ח וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי־אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ
הוּא מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה־לְּךָ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי
יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם רס״י׃ ט וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל
לִזְנוֹת אֶת־אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ
תִּשָּׂרֵף רס״י׃ ס י וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו אֲשֶׁר־
יוּצַק עַל־רֹאשׁוֹ | שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת־יָדוֹ
לִלְבֹּשׁ אֶת־הַבְּגָדִים אֶת־רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע
וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם רס״י׃ יא וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא
יָבֹא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא רס״י׃ יב וּמִן־
הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו
כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו אֲנִי יְהוָה רס״י׃
ישראל יג וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח׃ יד אַלְמָנָה
וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי
אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה רס״י׃ טו וְלֹא־

דִּמְתָּרְכָא מִבַּעְלַהּ לָא יִסְּבוּן אֲרֵי
קַדִּישׁ הוּא קֳדָם אֱלָהֵהּ׃
ח וּתְקַדְּשִׁנֵּהּ אֲרֵי יָת קָרְבַּן אֱלָהָךְ
הוּא מְקָרֵב קַדִּישׁ יְהֵי לָךְ אֲרֵי
קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ מְקַדְּשְׁכוֹן׃ ט וּבַת
גְּבַר כָּהֵן אֲרֵי תִּתְחַל לְמִטְעֵי
מִקְּדֵשַׁת אֲבוּהָא הִיא מִתַּחֲלָא
בְּנוּרָא תִּתּוֹקַד׃ י וְכַהֲנָא דְּאִתְרַבָּא
מֵאֲחוֹהִי דִּי יִתְּרִיק עַל רֵישֵׁהּ
מִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וְדִי קָרִיב יָת
קָרְבָּנֵהּ לְמִלְבַּשׁ יָת לְבוּשַׁיָּא יָת
רֵישֵׁהּ לָא יְרַבֵּי פִּרוּעַ וּלְבוּשׁוֹהִי
לָא יִבְזַע׃ יא וְעַל כָּל נַפְשַׁת מֵתָא
לָא יֵיעוֹל לַאֲבוּהִי וּלְאִמֵּהּ לָא
יִסְתָּאֲב׃ יב וּמִן מַקְדְּשָׁא לָא יִפּוֹק
וְלָא יַחֵל יָת מַקְדְּשָׁא דֵּאֱלָהֵהּ אֲרֵי
כְּלִיל מְשַׁח רְבוּתָא דֵּאֱלָהֵהּ עֲלוֹהִי
אֲנָא יְיָ׃ יג וְהוּא אִתְּתָא
בִּבְתֻלְתָּהָא יִסָּב׃ יד אַרְמְלָא
וּמְתָרְכָא וְחַלִּילָא מַטְעֵיָא יָת אִלֵּין
לָא יִסָּב אֶלָּהֵן בְּתֻלְתָּא מֵעַמֵּהּ יִסַּב
אִתְּתָא׃ טו וְלָא יַחֵל זַרְעֵהּ בְּעַמֵּהּ

רש״י

חַיָּבֵי כְּרֵתוֹת, אוֹ נָתִין, אוֹ מַמְזֵר (יבמות סא): **חֲלָלָה.** שֶׁנּוֹלְדָה מִן הַפְּסוּלִים שֶׁבַּכְּהֻנָּה, כְּגוֹן בַּת אַלְמָנָה מִכֹּהֵן גָּדוֹל, אוֹ בַּת גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה מִכֹּהֵן הֶדְיוֹט, (קידושין עז) וְכֵן שֶׁנִּתְחַלְּלָה מִן הַכְּהֻנָּה עַל־יְדֵי בִּיאַת אֶחָד מִן הַפְּסוּלִים לַכְּהֻנָּה: **(ח) וְקִדַּשְׁתּוֹ.** עַל־כָּרְחוֹ, שֶׁאִם לֹא רָצָה לְגָרֵשׁ, הַלְקֻהוּ וְיַסְּרֻהוּ עַד שֶׁיְּגָרֵשׁ (יבמות פח): **קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ.** נְהֹג בּוֹ קְדֻשָּׁה לִפְתֹּחַ רִאשׁוֹן בְּכָל דָּבָר וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן בַּסְּעֻדָּה (ת״כ): **(ט) כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת.** כְּשֶׁתִּתְחַלֵּל עַל־יְדֵי זְנוּת, שֶׁהָיְתָה בָּהּ זִיקַת בַּעַל וְזָנְתָה, אוֹ מִן הָאֲרוּסִין אוֹ מִן הַנִּשּׂוּאִין. וְרַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין נא) נֶחְלְקוּ בַּדָּבָר, וְהַכֹּל מוֹדִים שֶׁלֹּא דִּבֵּר הַכָּתוּב בִּפְנוּיָה: **אֶת־אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת.** (סנהדרין נב) חִלְּלָה וּבִזְּתָה אֶת כְּבוֹדוֹ, שֶׁאוֹמְרִים עָלָיו: אָרוּר שֶׁזּוֹ יָלַד, אָרוּר שֶׁזּוֹ גִּדֵּל!: **(י) לֹא יִפְרָע.** (ת״כ) לֹא יְגַדֵּל פֶּרַע עַל אֵבֶל, וְאֵיזֶהוּ גִּדּוּל פֶּרַע? יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם: **(יא) וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת.** בְּאֹהֶל הַמֵּת: **נַפְשֹׁת מֵת.** (נזיר לח) לְהָבִיא רְבִיעִית דָּם מִן הַמֵּת, שֶׁמְּטַמֵּא בָּאֹהֶל: **לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא.** (שם מח. ת״כ) לֹא בָּא אֶלָּא לְהַתִּיר לוֹ מֵת מִצְוָה: **(יב) וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא.** (ת״כ, נזיר לז) אֵינוֹ הוֹלֵךְ אַחַר הַמִּטָּה, וְעוֹד מִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מַקְרִיב אוֹנֵן. וְכֵן מַשְׁמָעוֹ: אַף אִם מֵתוּ אָבִיו וְאִמּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לָצֵאת מִן הַמִּקְדָּשׁ אֶלָּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה: **וְלֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדָּשׁ.** שֶׁאֵינוֹ מְחַלֵּל בְּכָךְ אֶת הָעֲבוֹדָה, שֶׁהִתִּיר לוֹ הַכָּתוּב; הָא כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁעָבַד אוֹנֵן, חִלֵּל: תורה יג **(יד) וַחֲלָלָה.** שֶׁנּוֹלְדָה מִפְּסוּלֵי כְּהֻנָּה: **(טו) וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ.** הָא אִם נָשָׂא אַחַת מִן הַפְּסוּלוֹת, זַרְעוֹ

אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדְּשֵׁה׃ טז וּמַלֵּיל
יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ יז מַלֵּל עִם
אַהֲרֹן לְמֵימָר גְּבַר מִבְּנָיךְ לְדָרֵיהוֹן
דִּי יְהֵי בֵּהּ מוּמָא לָא יִקְרַב
לְקָרְבָּא קָרְבָּנָא קֳדָם אֱלָהֵהּ׃
יח אֲרֵי כָּל גְּבַר דִּי בֵּהּ מוּמָא לָא
יִקְרַב גְּבַר עַוֵּיר אוֹ חֲגִיר אוֹ חָרִים
אוֹ שְׂרִיעַ׃ יט אוֹ גְּבַר דִּי יְהֵי בֵּהּ
תְּבַר רַגְלָא אוֹ תְּבַר יְדָא׃ כ אוֹ
גִּבִּין אוֹ דֶקָּא אוֹ חִלִּיז בְּעֵינֵהּ אוֹ
גַּרְבָּן אוֹ חֲזָזָן אוֹ מְרֵס פַּחֲדִין׃
כא כָּל גְּבַר דִּי בֵּהּ מוּמָא מִזַּרְעָא
דְּאַהֲרֹן כַּהֲנָא לָא יִקְרַב לְקָרְבָּא יָת
קָרְבָּנָיָא דַיְיָ מוּמָא בֵּהּ יָת קָרְבַּן
אֱלָהֵהּ לָא יִקְרַב לְקָרְבָּא׃
כב קָרְבַּן אֱלָהֵהּ מִקֹּדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא

יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשׁוֹ רס״י׃ ס
ע״כ בחול שני טז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ יז דַּבֵּר
אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזַּרְעֲךָ לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר
יִהְיֶה בוֹ מוּם לֹא יִקְרַב לְהַקְרִיב לֶחֶם
אֱלֹהָיו רס״י׃ יח כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא
יִקְרָב אִישׁ עִוֵּר אוֹ פִסֵּחַ אוֹ חָרֵם אוֹ
שָׂרוּעַ רס״י׃ יט אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה בוֹ שֶׁבֶר רָגֶל
אוֹ שֶׁבֶר יָד׃ כ אוֹ־גִבֵּן אוֹ־דַק אוֹ תְבַלֻּל בְּעֵינוֹ
אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ רס״י׃ כא כָּל־
אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ
לְהַקְרִיב אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה מוּם בּוֹ אֶת לֶחֶם
אֱלֹהָיו לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב רס״י׃ כב לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים

רש״י

הֵימְנָה חָלָל מִדִּין קְדֻשַּׁת כְּהֻנָּה׃ תורה טז **(יז) לֶחֶם אֱלֹהָיו.** מַאֲכַל אֱלֹהָיו; כָּל סְעֻדָּה קְרוּיָה ״לֶחֶם״, כְּמוֹ (דניאל ה א)׃ ״עֲבַד לְחֶם רַב״׃ **(יח) כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב.** אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּקְרַב, כְּמוֹ (מלאכי א ח)׃ ״הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ״׃ **חָרֵם.** (בכורות מד) שֶׁחָטְמוֹ שָׁקוּעַ בֵּין שְׁתֵּי הָעֵינַיִם, שֶׁכּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאֶחָת׃ **אוֹ שָׂרוּעַ.** שֶׁאֶחָד מֵאֵבָרָיו גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ׃ עֵינוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וְעֵינוֹ אַחַת קְטַנָּה, אוֹ שׁוֹקוֹ אַחַת אֲרֻכָּה מֵחֲבֵרְתָּהּ׃ תורה יט **(כ) אוֹ־גִבֵּן.** שוריצליו״ש בְּלַעַ״ז, שֶׁגְּבִינֵי עֵינָיו שְׁעָרָן אָרֹךְ וְשׁוֹכֵב׃ **אוֹ־דַק.** (בכורות לט) שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעֵינָיו דֹּק שֶׁקּוֹרִין טיל״א, כְּמוֹ (ישעיה מ)׃ ״הַנּוֹטֶה כַּדֹּק״׃ **אוֹ תְבַלֻּל.** דָּבָר הַמְבַלְבֵּל אֶת הָעַיִן, כְּגוֹן׃ חוּט לָבָן הַנִּמְשָׁךְ מִן הַלָּבָן וּפוֹסֵק בַּסִּירָא, שֶׁהוּא עוֹגֵל הַמַּקִּיף אֶת הַשָּׁחוֹר, שֶׁקּוֹרְאִים פרוניל״א, וְהַחוּט הַזֶּה פּוֹסֵק אֶת הָעוֹגֵל וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר. וְתַרְגּוּם ״תְּבַלּוּל״, ״חִלִּיז״, לְשׁוֹן חִלָּזוֹן, שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְתוֹלַעַת אוֹתוֹ הַחוּט; וְכֵן כִּנּוּהוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמֵי הַבְּכוֹר׃ ״חִלָּזוֹן״, ״נָחָשׁ״ ״עֵנָב״ (בכורות לח)׃ **גָּרָב וְיַלֶּפֶת.** מִינֵי שְׁחִין הֵם׃ גָּרָב, זוֹ הַחֶרֶס, שְׁחִין הַיָּבֵשׁ מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ. יַלֶּפֶת, הִיא חֲזָזִית הַמִּצְרִית. וְלָמָּה נִקְרֵאת ״יַלֶּפֶת״? שֶׁמְּלַפֶּפֶת וְהוֹלֶכֶת עַד יוֹם הַמִּיתָה, וְהוּא לַח מִבַּחוּץ וְיָבֵשׁ מִבִּפְנִים; וּבְמָקוֹם אַחֵר קוֹרֵא לְגָרָב ״שְׁחִין״, הַלַּח מִבַּחוּץ וְיָבֵשׁ מִבִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח)׃ ״וּבַגָּרָב וּבַחֶרֶס״ - כְּשֶׁסָּמוּךְ גָּרָב אֵצֶל חֶרֶס, קוֹרֵא לַיַּלֶּפֶת ״גָּרָב״, וּכְשֶׁהוּא סָמוּךְ אֵצֶל יַלֶּפֶת, קוֹרֵא לְחֶרֶס ״גָּרָב״; כָּךְ מְפֹרָשׁ בִּבְכוֹרוֹת (מ״ד)׃ **מְרוֹחַ אָשֶׁךְ.** לְפִי הַתַּרְגּוּם׃ ״מְרֵס פַּחֲדִין״, שֶׁפַּחֲדָיו מְרֻסָּסִין שֶׁבֵּיצִים שֶׁלּוֹ כְּתוּתִין. ״פַּחֲדִין״ כְּמוֹ (איוב מ)׃ ״גִּידֵי פַחֲדָיו יְשֹׂרָגוּ״׃ **(כא) כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם.** (ת״כ) לְרַבּוֹת שְׁאָר מוּמִין׃ **מוּם בּוֹ.** בְּעוֹד מוּמוֹ בּוֹ - פָּסוּל; הָא אִם עָבַר מוּמוֹ - כָּשֵׁר׃ **לֶחֶם אֱלֹהָיו.** כָּל מַאֲכָל קָרוּי ״לֶחֶם״׃ **(כב) מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים.** אֵלּוּ קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים׃ **וּמִן הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל.** אֵלּוּ קָדָשִׁים קַלִּים. וְאִם נֶאֱמְרוּ קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים לָמָּה

וּמִן־הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל רש״י׃ כג אַךְ אֶל־הַפָּרֹכֶת לֹא
יָבֹא וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי־מוּם בּוֹ וְלֹא
יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם רש״י׃
כד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל־כָּל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רש״י׃ פ **כב** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ
מִקָּדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי
אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי אֲנִי יְהוָה רש״י׃ ג אֱמֹר
אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל־אִישׁ | אֲשֶׁר־יִקְרַב מִכָּל־
זַרְעֲכֶם אֶל־הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ

וּמִן קוּדְשַׁיָּא יֵיכוּל׃ כג בְּרַם
לְפָרֻכְתָּא לָא יֵיעוֹל וּלְמַדְבְּחָא לָא
יִקְרַב אֲרֵי מוּמָא בֵּהּ וְלָא יַחֵל יָת
מַקְדְּשַׁי אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדְּשֵׁהוֹן׃
כד וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן וְעִם
בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃
ב מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי
וְיִפְּרְשׁוּן מִקּוּדְשַׁיָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלָא יְחַלּוּן יָת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי דִּי
אִנּוּן מְקַדְּשִׁין קֳדָמַי אֲנָא יְיָ׃
ג אֲמַר לְהוֹן לְדָרֵיכוֹן כָּל גְּבַר דִּי
יִקְרַב מִכָּל בְּנֵיכוֹן לְקוּדְשַׁיָּא דִּי
יְקַדְּשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ
וְסֹאבְתֵּהּ עֲלוֹהִי וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא

רש״י

נֶאֱמְרוּ קָדָשִׁים קַלִּים? (ת״כ. זבחים קא) אִם לֹא נֶאֱמְרוּ, הָיִיתִי אוֹמֵר: בְּקָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים יֹאכַל בַּעַל מוּם, שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהֵתִּרוּ לְזָר, שֶׁאָכַל מֹשֶׁה בְּשַׂר הַמִּלּוּאִים, אֲבָל בְּחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל קָדָשִׁים קַלִּים לֹא יֹאכַל, שֶׁלֹּא מָצִינוּ זָר חוֹלֵק בָּהֶן, לְכָךְ נֶאֱמְרוּ קָדָשִׁים קַלִּים. כָּךְ מְפֹרָשׁ בִּזְבָחִים: **(כג) אַךְ אֶל־הַפָּרֹכֶת.** לְהַזּוֹת שֶׁבַע הַזָּאוֹת שֶׁעַל הַפָּרֹכֶת: **וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ.** הַחִיצוֹן; וּשְׁנֵיהֶם הֵצְרְכוּ לְהִכָּתֵב, וּמְפֹרָשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: **וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי.** שֶׁאִם עָבַד, עֲבוֹדָתוֹ מְחֻלֶּלֶת לְהִפָּסֵל: **(כד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה.** הַמִּצְוָה הַזֹּאת: **אֶל־אַהֲרֹן וְגוֹ׳ וְאֶל־כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** לְהַזְהִיר בֵּית־דִּין עַל הַכֹּהֲנִים (ת״כ): תורה א **(ב) וְיִנָּזְרוּ.** אֵין ׳נְזִירָה׳ אֶלָּא פְּרִישָׁה; וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל יד ז): ״וַיִּנָּזֵר מֵאַחֲרַי״; (ישעיה א ד): ״נָזְרוּ אָחוֹר״, יִפְרְשׁוּ מִן הַקֳּדָשִׁים בִּימֵי טֻמְאָתָן. דָּבָר אַחֵר: וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי, וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי, סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ: **אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי.** לְרַבּוֹת קָדְשֵׁי כֹּהֲנִים עַצְמָן: **(ג) כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִקְרַב.** אֵין ׳קְרִיבָה׳ זוֹ אֶלָּא אֲכִילָה. וְכֵן מָצִינוּ שֶׁנֶּאֱמְרָה אַזְהָרַת אֲכִילַת קָדָשִׁים בְּטֻמְאָה בִּלְשׁוֹן ׳נְגִיעָה׳: ״בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע״ (לעיל יב ד) - אַזְהָרָה לָאוֹכֵל; וּלְמָדוּהָ רַבּוֹתֵינוּ מִגְּזֵרָה שָׁוָה (זבחים מח). וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁחַיָּב עַל הַנְּגִיעָה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר כָּרֵת עַל הָאֲכִילָה בְּ״צוֹ אֶת אַהֲרֹן״, שְׁתֵּי כְּרֵתוֹת זוֹ אֵצֶל זוֹ, וְאִם עַל הַנְּגִיעָה חַיָּב, לֹא הֵצְרַךְ לְחַיְּבוֹ עַל הָאֲכִילָה; וְכֵן נִדְרַשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: וְכִי יֵשׁ נוֹגֵעַ חַיָּב? אִם־כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״יִקְרַב״? מִשֶּׁיֻּכְשַׁר לְהִקָּרֵב, שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה אֶלָּא אִם כֵּן קָרְבוּ מַתִּירָיו. וְאִם תֹּאמַר שָׁלֹשׁ כְּרֵתוֹת בְּטֻמְאַת כֹּהֲנִים לָמָּה? כְּבָר נִדְרְשׁוּ בְּמַסֶּכֶת ׳שְׁבוּעוֹת׳ אַחַת לְכְלָל וְאַחַת לִפְרָט וְכוּ׳ (שבועות ז): **וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו.** וְטֻמְאַת הָאָדָם עָלָיו. יָכוֹל בְּבָשָׂר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְטֻמְאָתוֹ שֶׁל בָּשָׂר עָלָיו, וּבְטָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא הַכָּתוּב מְדַבֵּר? עַל כָּרְחֲךָ מִמַּשְׁמָעוֹ אַתָּה לָמֵד, בְּמִי שֶׁטֻּמְאָתוֹ פּוֹרַחַת מִמֶּנּוּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְזֶהוּ הָאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בִּטְבִילָה: **וְנִכְרְתָה וְגוֹ׳.** יָכוֹל מִצַּד זֶה לְצַד זֶה, יִכָּרֵת מִמְּקוֹמוֹ וְיִתְיַשֵּׁב בְּמָקוֹם אַחֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אֲנִי ה׳״ - בְּכָל מָקוֹם אֲנִי:

הַהֻוא מִלְּפָנַי אֲנִי יְהוָה רש״י׃ ד אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע
אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל
עַד אֲשֶׁר יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל־טְמֵא־נֶפֶשׁ אוֹ
אִישׁ אֲשֶׁר־תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע רש״י׃ ה אוֹ־
אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ אוֹ
בְאָדָם אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ לְכֹל טֻמְאָתוֹ רש״י׃ ו נֶפֶשׁ
אֲשֶׁר תִּגַּע־בּוֹ וְטָמְאָה עַד־הָעָרֶב וְלֹא יֹאכַל
מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי אִם־רָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם רש״י׃
ז וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים
כִּי לַחְמוֹ הוּא רש״י׃ ח נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל
לְטָמְאָה־בָהּ אֲנִי יְהוָה רש״י׃ ט וְשָׁמְרוּ אֶת־
מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וּמֵתוּ בוֹ כִּי
יְחַלְּלֻהוּ אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם רש״י׃ י וְכָל־זָר לֹא־
יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל
קֹדֶשׁ רש״י׃ יא וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ

הַהִיא מִן קֳדָמַי אֲנָא יְיָ׃ ד גְּבַר
גְּבַר מִזַּרְעָא דְאַהֲרֹן וְהוּא סְגִיר אוֹ
דָאִיב בְּקוּדְשַׁיָּא לָא יֵיכוּל עַד דִּי
יִדְכֵּי וּדְיִקְרַב בְּכָל טְמֵא נַפְשָׁא אוֹ
גְּבַר דִּי תִפּוֹק מִנֵּהּ שִׁכְבַת זַרְעָא׃
ה אוֹ גְּבַר דִּי יִקְרַב בְּכָל רִחֲשָׁא
דִּי יִסְתָּאַב לֵהּ אוֹ בַאֲנָשָׁא דִּי
יִסְתָּאַב לֵהּ לְכֹל סָאוּבְתֵּהּ׃ ו אֱנָשׁ
דִּי יִקְרַב בֵּהּ וִיהֵי מְסָאֲב עַד
רַמְשָׁא וְלָא יֵיכוּל מִן קוּדְשַׁיָּא
אֶלָּהֵן אַסְחֵי בִשְׂרֵהּ בְּמַיָּא׃
ז וּבְמֵעַל שִׁמְשָׁא וְיִדְכֵּי וּבָתַר כֵּן
יֵיכוּל מִן קוּדְשַׁיָּא אֲרֵי לַחְמֵהּ
הוּא׃ ח נְבִילָא וּתְבִירָא לָא יֵיכוּל
לְאִסְתָּאָבָא בַּהּ אֲנָא יְיָ׃ ט וְיִטְרוּן
יָת מַטְרַת מֵימְרִי וְלָא יְקַבְּלוּן
עֲלוֹהִי חוֹבָא וִימוּתוּן בֵּהּ אֲרֵי
יְחַלְּגֵהּ אֲנָא יְיָ מְקַדְּשֵׁהוֹן׃ י וְכָל
חִלּוֹנַי לָא יֵיכוּל קוּדְשָׁא תּוֹתָבָא
דְכַהֲנָא וַאֲגִירָא לָא יֵיכוּל
קוּדְשָׁא׃ יא וְכָהֵן אֲרֵי יִקְנֵי נְפַשׁ
קִנְיַן כַּסְפֵּהּ הוּא יֵיכוּל בֵּהּ וִילִיד

רש״י

(ד) **בְּכָל־טְמֵא־נֶפֶשׁ.** בְּמִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת: (ה) **בְּכָל־שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ.** בְּשֶׁעוּר הָרָאוּי לְטַמֵּא, בְּכַעֲדָשָׁה (ת״כ): **אוֹ בְאָדָם.** בְּמֵת: **אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ.** כְּשֶׁעוּרוֹ לְטַמֵּא, וְזֶהוּ כְּזַיִת: **לְכֹל טֻמְאָתוֹ.** לְרַבּוֹת נוֹגֵעַ בְּזָב וְזָבָה, נִדָּה וְיוֹלֶדֶת: (ו) **נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע־בּוֹ.** בְּאֶחָד מִן הַטְּמֵאִים הַלָּלוּ: (ז) **וְאַחַר יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים.** (יבמות עד) נִדְרַשׁ בִּיבָמוֹת, בִּתְרוּמָה, שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלָהּ בְּהֶעֱרֵב הַשֶּׁמֶשׁ: **מִן הַקֳּדָשִׁים.** וְלֹא כָּל הַקֳּדָשִׁים: (ח) **נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ.** לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה הִזְהִיר כָּאן, שֶׁאִם אָכַל נְבֵלַת עוֹף טָהוֹר שֶׁאֵין לָהּ טֻמְאַת מַגָּע וּמַשָּׂא, אֶלָּא טֻמְאַת אֲכִילָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה, אָסוּר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים. וְצָרִיךְ לוֹמַר ״וּטְרֵפָה״, מִי שֶׁיֵּשׁ בְּמִינוֹ טְרֵפָה, יָצָא נְבֵלַת עוֹף טָמֵא, שֶׁאֵין בְּמִינוֹ טְרֵפָה: (ט) **וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי.** מִלֶּאֱכֹל תְּרוּמָה בְּטֻמְאַת הַגּוּף: **וּמֵתוּ בוֹ.** (סנהדרין פג) לָמַדְנוּ, שֶׁהִיא מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם: (י) **לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ.** (סנהדרין פג) בִּתְרוּמָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁכָּל הָעִנְיָן דִּבֵּר בָּהּ: **תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר.** תּוֹשָׁבוֹ שֶׁל כֹּהֵן וּשְׂכִירוֹ, לְפִיכָךְ ״תּוֹשַׁב״ זֶה נָקוּד פַּתָּח, לְפִי שֶׁהוּא דָּבוּק. וְאֵיזֶהוּ ״תּוֹשָׁב״? זֶה נִרְצָע, שֶׁהוּא קָנוּי לוֹ עַד הַיּוֹבֵל. וְאֵיזֶהוּ ״שָׂכִיר״? זֶה קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים, שֶׁיּוֹצֵא בְּשֵׁשׁ. בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּדְךָ כָּאן, שֶׁאֵין גּוּפוֹ קָנוּי לַאֲדוֹנָיו לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָתוֹ: (יא) **וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ.** עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁקָּנוּי לְגוּפוֹ: **וִילִיד בֵּיתוֹ.** אֵלּוּ בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת. וְאֵשֶׁת כֹּהֵן אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה, שֶׁאַף הִיא קִנְיַן כַּסְפּוֹ. וְעוֹד לָמֵד מִמִּקְרָא אַחֵר: ״כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ

הוּא יֹאכַל בּוֹ וִילִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ
בְּלַחְמוֹ רס״ע: יב וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר
הִוא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל רס״ע:
יג וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע
אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל־בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ מִלֶּחֶם
אָבִיהָ תֹּאכֵל וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ רס״ע: יד וְאִישׁ
כִּי־יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו
וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־הַקֹּדֶשׁ רס״ע: טו וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־
קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַיהוָה רס״ע:
טז וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה בְּאָכְלָם אֶת־
קָדְשֵׁיהֶם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם רס״ע: פ שלישי
יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יח דַּבֵּר אֶל־
אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר
בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל־נִדְרֵיהֶם
וּלְכָל־נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה לְעֹלָה רס״ע:
יט לִרְצֹנְכֶם תְּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים

בֵּיתֵהּ אִנּוּן יֵיכְלוּן בְּלַחְמֵהּ:
יב וּבַת כָּהֵן אֲרֵי תְּהֵי לְגֻבַר חִלּוֹנָי
הִיא בְּאַפְרָשׁוּת קוּדְשַׁיָּא לָא
תֵּיכוּל: יג וּבַת כָּהֵן אֲרֵי תְּהֵי
אַרְמְלָא וּמְתָרְכָא וּבַר לֵית לַהּ
וּתְתוּב לְבֵית אֲבוּהָא כְּרַבְיוּתָהָא
מִלַּחְמָא דַאֲבוּהָא תֵּיכוּל וְכָל
חִלּוֹנַי לָא יֵיכוּל בֵּהּ: יד וּגְבַר
אֲרֵי יֵיכוּל קוּדְשָׁא בְּשָׁלוּ וְיוֹסֵף
חוּמְשֵׁהּ עֲלוֹהִי וִיתֵּן לְכַהֲנָא יָת
קוּדְשָׁא: טו וְלָא יְחַלּוּן יָת
קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דִּי
יַפְרְשׁוּן קֳדָם יְיָ: טז וִיקַבְּלוּן
עֲלֵיהוֹן עֲוָן חוֹבִין בְּמֵיכָלְהוֹן
בְּסוֹאֲבָא יָת קוּדְשֵׁיהוֹן אֲרֵי אֲנָא
יְיָ מְקַדְּשֵׁהוֹן: יז וּמַלִּיל יְיָ עִם
מֹשֶׁה לְמֵימָר: יח מַלֵּל עִם אַהֲרֹן
וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר גְּבַר מִבֵּית
יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא בְּיִשְׂרָאֵל דִּי
יְקָרֵב קָרְבָּנֵהּ לְכָל נִדְרֵיהוֹן וּלְכָל
נִדְבָתְהוֹן דִּי יְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ
לַעֲלָתָא: יט לְרַעֲוָא לְכוֹן שְׁלִים
דְּכוּרָא בְּתוֹרֵי בְּאִמְרַיָּא וּבְעִזַּיָּא:

רש״י

וְגוֹ׳״, בַּסִּפְרֵי: **(יב) לְאִישׁ זָר.** לְלֵוִי וְיִשְׂרָאֵל: **(יג) אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה.** מִן הָאִישׁ הַזָּר: **וְזֶרַע אֵין לָהּ.** מִמֶּנּוּ (יבמות פז): **וְשָׁבָה.** הָא אִם יֵשׁ לָהּ זֶרַע מִמֶּנּוּ, אֲסוּרָה בִּתְרוּמָה כָּל זְמַן שֶׁהַזֶּרַע קַיָּם: **וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ.** לֹא בָּא אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הָאוֹנֵן, שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה; זָרוּת אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא אֲנִינוּת: **(יד) כִּי־יֹאכַל קֹדֶשׁ.** תְּרוּמָה: **וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־הַקֹּדֶשׁ.** (ת״כ) דָּבָר הָרָאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ, שֶׁאֵינוֹ פּוֹרֵעַ לוֹ מָעוֹת אֶלָּא פֵּרוֹת שֶׁל חֵלִין, וְהֵן נַעֲשִׂין תְּרוּמָה: **(טו) וְלֹא יְחַלְּלוּ וְגוֹ׳.** לְהַאֲכִילָם לְזָרִים: **(טז) וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם.** אֶת עַצְמָם יִטְעָנוּ עָוֹן בְּאָכְלָם אֶת קָדְשֵׁיהֶם - שֶׁהֻבְדְּלוּ לְשֵׁם תְּרוּמָה וְקָדְשׁוּ וְנֶאֱסְרוּ עֲלֵיהֶם. וְאוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם: ״בְּמֵיכָלְהוֹן בְּסוֹאֲבָא״, שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ תִּרְגֻּמוֹ כֵּן: **וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם.** זֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה אֶת״ים שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁמְּדַבְּרִים בָּאָדָם עַצְמוֹ. וְכֵן (במדבר ו יג): ״בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ״, הוּא יָבִיא אֶת עַצְמוֹ; וְכֵן (דברים לד ו): ״וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי״ - הוּא קָבַר אֶת עַצְמוֹ, כָּךְ נִדְרַשׁ בַּסִּפְרֵי: תורה יז **(יח) נִדְרֵיהֶם.** (חולין ב) הֲרֵי עָלַי: **נִדְבוֹתָם.** הֲרֵי זוֹ: **(יט) לִרְצֹנְכֶם.** הָבִיאוּ דָּבָר הָרָאוּי לִרְצוֹת אֶתְכֶם לְפָנַי, שֶׁיְּהֵא לָכֶם לְרָצוֹן

כ כֹּל דִּי בֵהּ מוּמָא לָא תִקְרְבוּן
אֲרֵי לָא לְרַעֲוָא יְהֵי לְכוֹן:
כא וּגְבַר אֲרֵי יְקָרֵב נִכְסַת
קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ לְפָרְשָׁא נִדְרָא אוֹ
לִנְדַבְתָּא בְּתוֹרֵי אוֹ בְּעָנָא שְׁלִים
יְהֵי לְרַעֲוָא כָּל מוּמָא לָא יְהֵי בֵּהּ:
כב עַוִּיר אוֹ תְּבִיר אוֹ פְּסִיק אוֹ
יַבְּלָן אוֹ גַרְבָּן אוֹ חֲזָזָן לָא
תִקְרְבוּן אִלֵּין קֳדָם יְיָ וְקָרְבָּנָא לָא
תִתְּנוּן מִנְּהוֹן עַל מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ:
כג וְתוֹר וְאִמַּר יַתִּיר וְחַסִּיר
נְדַבְתָּא תַּעְבֵּד יָתֵהּ וּלְנִדְרָא לָא
יְהֵי לְרַעֲוָא: כד וְדִי מְרִיס וְדִי
רְסִיס וְדִי שְׁלִיף וְדִי גְזִיר לָא
תִקְרְבוּן קֳדָם יְיָ וּבְאַרְעֲכוֹן לָא
תַעְבְּדוּן: כה וּמִן בַּר עַמְּמִין לָא
תִקְרְבוּן יָת קָרְבַּן אֱלָהֲכוֹן מִכָּל
אִלֵּין אֲרֵי חַבּוּלְהוֹן בְּהוֹן מוּמָא
בְּהוֹן לָא לְרַעֲוָא יְהוֹן לְכוֹן:

וּבָעֲזִים רש״י: כ כֹּל אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ
כִּי־לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם: כא וְאִישׁ כִּי־יַקְרִיב
זֶבַח־שְׁלָמִים לַיהוָה לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה
בַּבָּקָר אוֹ בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל־מוּם
לֹא יִהְיֶה־בּוֹ רש״י: כב עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ־חָרוּץ
אוֹ־יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא־תַקְרִיבוּ אֵלֶּה
לַיהוָה וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ
לַיהוָה רש״י: כג וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה
תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה רש״י: כד וּמָעוּךְ
וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת לֹא תַקְרִיבוּ לַיהוָה
וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ רש״י: כה וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר לֹא
תַקְרִיבוּ אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־אֵלֶּה כִּי

רש״י

אפיישמנ״ט בְּלַעַ״ז; וְאֵיזֶהוּ הָרָאוּי לְרָצוֹן?: **תָּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים.** אֲבָל בְּעוֹלַת הָעוֹף אֵין צָרִיךְ תַּמּוּת וְזַכְרוּת וְאֵינוֹ נִפְסָל בְּמוּם, אֶלָּא בְּחֶסְרוֹן אֵבָר: תורה כ **(כא) לְפַלֵּא־נֶדֶר.** לְהַפְרִישׁ בְּדִבּוּרוֹ: **(כב) עִוֶּרֶת.** שֵׁם דָּבָר שֶׁל מוּם, עִוָּרוֹן בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, שֶׁלֹּא יְהֵא בּוֹ מוּם שֶׁל עִוֶּרֶת: **אוֹ שָׁבוּר.** לֹא יִהְיֶה: **חָרוּץ.** (בכורות לה) רִיס שֶׁל עַיִן שֶׁנִּסְדַּק אוֹ שֶׁנִּפְגַּם, וְכֵן שְׂפָתוֹ שֶׁנִּסְדְּקָה אוֹ נִפְגְּמָה: **יַבֶּלֶת.** ורוא״ה בְּלַעַ״ז: **גָּרָב.** מִין חֲזָזִית, וְכֵן יַלֶּפֶת; וּלְשׁוֹן ״יַלֶּפֶת״, כְּמוֹ (שופטים טז כט): ״וַיִּלְפֹּת שִׁמְשׁוֹן״, שֶׁאֲחוּזָה בּוֹ עַד יוֹם מִיתָה, שֶׁאֵין לָהּ רְפוּאָה: **לֹא־תַקְרִיבוּ.** שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, לְהַזְהִיר עַל הֶקְדֵּשָׁן וְעַל שְׁחִיטָתָן וְעַל זְרִיקַת דָּמָן (תמורה ו): **וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ.** אַזְהָרַת הַקְטָרָתָן: **(כג) שָׂרוּעַ.** אֵבָר גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ: **וְקָלוּט.** פַּרְסוֹתָיו קְלוּטוֹת: **נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ.** לְבֶדֶק הַבַּיִת: **וּלְנֶדֶר.** (ת״כ) לַמִּזְבֵּחַ: **לֹא יֵרָצֶה.** אֵיזֶה הֶקְדֵּשׁ בָּא לְרָצוֹת? הֲרֵי אוֹמֵר: זֶה הֶקְדֵּשׁ הַמִּזְבֵּחַ: **(כד) וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת.** בַּבֵּיצִים אוֹ בַּגִּיד: **מָעוּךְ.** בֵּיצָיו מְעוּכִין בַּיָּד: **כָּתוּת.** כְּתוּשִׁים, יוֹתֵר מִמָּעוּךְ (בכורות לה): **נָתוּק.** תְּלוּשִׁין בַּיָּד, עַד שֶׁנִּפְסְקוּ חוּטִים שֶׁתְּלוּיִים בָּהֶן, אֲבָל נְתוּנִים הֵם בְּתוֹךְ הַכִּיס, וְהַכִּיס לֹא נִתְלַשׁ: **וְכָרוּת.** כְּרוּתִין בַּכְּלִי וְעוֹדָן בַּכִּיס: **וּמָעוּךְ.** תַּרְגּוּמוֹ: ״וְדִי מְרִיס״, זֶהוּ לְשׁוֹנוֹ בַּאֲרַמִּית לְשׁוֹן ׳כְּתִישָׁה׳: **וְכָתוּת.** תַּרְגּוּמוֹ: ״וְדִי רְסִיס״, כְּמוֹ (עמוס ו): ״הַבַּיִת הַגָּדוֹל רְסִיסִים בְּקִיעוֹת דַּקּוֹת״, וְכֵן (שבת פ ב) קָנֶה הַמְּרֻסָּס: **וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ.** דָּבָר זֶה לְסָרֵס שׁוּם בְּהֵמָה וְחַיָּה, וַאֲפִלּוּ טְמֵאָה; לְכָךְ נֶאֱמַר: ״בְּאַרְצְכֶם״, לְרַבּוֹת כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצְכֶם; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר: לֹא נִצְטַוּוּ עַל הַסֵּרוּס אֶלָּא בָּאָרֶץ, שֶׁהֲרֵי סֵרוּס חוֹבַת הַגּוּף הוּא, וְכָל חוֹבַת הַגּוּף נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ: **(כה) וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר.** נָכְרִי שֶׁהֵבִיא קָרְבָּן בְּיַד כֹּהֵן לְהַקְרִיבוֹ לַשָּׁמַיִם, לֹא תַקְרִיבוּ לוֹ בַּעַל מוּם; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱסְרוּ בַּעֲלֵי מוּמִים לְקָרְבַּן בְּנֵי נֹחַ אֶלָּא אִם־כֵּן מְחֻסְּרֵי אֵבָר, זֹאת נוֹהֶגֶת בַּבְּהֵמָה

מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם לֹא יִרְצוּ לָכֶם רס״י׃ ס
כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ כז שׁוֹר אוֹ־
כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת
אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן
אִשֶּׁה לַיהוָה רס״י׃ כח וְשׁוֹר אוֹ־שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת־
בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד רס״י׃ כט וְכִי־תִזְבְּחוּ
זֶבַח־תּוֹדָה לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ רס״י׃ ל בַּיּוֹם
הַהוּא יֵאָכֵל לֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר אֲנִי
יְהוָה רס״י׃ לא וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם
אֲנִי יְהוָה רס״י׃ לב וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי
וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה
מְקַדִּשְׁכֶם רס״י׃ לג הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה רס״י׃ פ רביעי **כג** א וַיְדַבֵּר יְהוָה

כו וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃
כז תּוֹר אוֹ אִמַּר אוֹ עִזָּא אֲרֵי
יִתְיְלִיד וִיהֵי שִׁבְעָא יוֹמִין בָּתַר
אִמֵּהּ וּמִיּוֹמָא תְּמִינָאָה וּלְהַלָּא
יִתְרְעֵי לְקָרְבָּא קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃
כח וְתוֹרְתָא אוֹ שֵׂיתָא לַהּ וְלִבְרַהּ
לָא תִכְּסוּן בְּיוֹמָא חַד׃ כט וַאֲרֵי
תִכְּסוּן נִכְסַת תּוֹדְתָא קֳדָם יְיָ
לְרַעֲוָא לְכוֹן תִּכְּסֻנַּהּ׃ ל בְּיוֹמָא
הַהוּא יִתְאֲכֵל לָא תַשְׁאֲרוּן מִנַּהּ
עַד צַפְרָא אֲנָא יְיָ׃ לא וְתִטְּרוּן
פִּקּוֹדֵי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ׃
לב וְלָא תְחַלְּלוּן יָת שְׁמָא
דְקוּדְשַׁי וְאִתְקַדַּשׁ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן׃ לג דְּאַפִּיק
יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי
לְכוֹן לֵאלָהָא אֲנָא יְיָ׃ א וּמַלִּיל יְיָ

רש״י

שֶׁבַּשָּׂדוֹת, (תמורה ו) אֲבָל עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַּמִּשְׁכָּן לֹא תַּקְרִיבוּהָ, אֲבָל תְּמִימָה תְּקַבְּלוּ מֵהֶם, (חולין יג) לְכָךְ נֶאֱמַר לְמַעְלָה: "אִישׁ אִישׁ", לְרַבּוֹת אֶת הַנָּכְרִים, שֶׁנּוֹדְרִים נְדָרִים וּנְדָבוֹת כְּיִשְׂרָאֵל: **מָשְׁחָתָם.** חִבּוּלְהוֹן: **לֹא יִרְצוּ לָכֶם.** לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: תורה כו **(כז) כִּי יִוָּלֵד.** פְּרָט לְיוֹצֵא דֹּפֶן (חולין לח ב): **(כח) אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ.** (ת״כ, חולין עח) נוֹהֵג בִּנְקֵבָה, שֶׁאָסוּר לִשְׁחֹט הָאֵם וְהַבֵּן אוֹ הַבַּת, וְאֵינוֹ נוֹהֵג בִּזְכָרִים וּמֵתֶר לִשְׁחֹט הָאָב וְהַבֵּן: **אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ.** (שם פב) אַף בְּנוֹ וְאוֹתוֹ בְּמַשְׁמָע: **(כט) לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ.** תְּחִלַּת זְבִיחָתְכֶם, הִזָּהֲרוּ שֶׁתְּהֵא לְרָצוֹן לָכֶם. וּמַהוּ הָרָצוֹן?: **בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל.** לֹא בָּא לְהַזְהִיר אֶלָּא שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָה עַל מְנָת כֵּן, אַל תִּשְׁחָטוּהוּ עַל מְנָת לְאָכְלוֹ לְמָחָר, שֶׁאִם תַּחְשְׁבוּ בּוֹ מַחֲשֶׁבֶת פְּסוּל, לֹא יְהֵא לָכֶם לְרָצוֹן. דָּבָר אַחֵר: "לִרְצֹנְכֶם", לְדַעְתְּכֶם; מִכָּאן לַמִּתְעַסֵּק שֶׁפָּסוּל בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁפֵּרֵט בַּנֶּאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים, חָזַר וּפֵרֵט בַּנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, שֶׁתְּהֵא זְבִיחָתָן עַל מְנָת לְאָכְלָן בִּזְמַנָּן: **(ל) בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל.** לֹא בָּא לְהַזְהִיר אֶלָּא שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָה עַל מְנָת כֵּן, שֶׁאִם לִקְבֹּעַ לָהּ זְמַן אֲכִילָה, כְּבָר כְּתִיב (לעיל ז טו): "וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו וְגוֹ'": **אֲנִי ה׳.** דַּע, מִי גָּזַר עַל הַדָּבָר וְאַל יֵקַל בְּעֵינֶיךָ: **(לא) וּשְׁמַרְתֶּם.** (ת״כ) זוֹ הַמִּשְׁנָה: **וַעֲשִׂיתֶם.** זֶה הַמַּעֲשֶׂה: **(לב) וְלֹא תְחַלְּלוּ.** לַעֲבֹר עַל דְּבָרַי מְזִידִין. מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחַלְּלוּ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִקְדַּשְׁתִּי"? מִסֹּר עַצְמְךָ וְקַדֵּשׁ שְׁמִי. יָכוֹל בְּיָחִיד? תַּלְמוּד לוֹמַר: בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; וּכְשֶׁהוּא מוֹסֵר עַצְמוֹ יִמְסֹר עַצְמוֹ עַל מְנָת לָמוּת, שֶׁכָּל הַמּוֹסֵר עַצְמוֹ עַל מְנָת הַנֵּס, אֵין עוֹשִׂין לוֹ נֵס; שֶׁכֵּן מָצִינוּ בַּחֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, שֶׁלֹּא מָסְרוּ עַצְמָן עַל מְנָת הַנֵּס, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ג יח): "וְהֵן לָא יְדִיעַ לֶהֱוֵא־לָךְ מַלְכָּא וְגוֹ'", מַצִּיל וְלֹא מַצִּיל: "יְדִיעַ לֶהֱוֵי־לָךְ וְגוֹ'": **(לג) הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם.** עַל מְנָת כֵּן: **אֲנִי ה׳.** נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר: תורה א

עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ דִּי תְעָרְעוּן יָתְהוֹן מְעָרְעֵי קַדִּישׁ אִלֵּין אִנּוּן מוֹעֲדַי: ג שִׁתָּא יוֹמִין תִּתְעַבֵּד עֲבִידָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שְׁבַת שְׁבָתָא מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן שַׁבְּתָא הִיא קֳדָם יְיָ בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן: ד אִלֵּין מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ מְעָרְעֵי קַדִּישׁ דִּי תְעָרְעוּן יָתְהוֹן בְּזִמְנֵיהוֹן: ה בְּיַרְחָא קַדְמָאָה בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא לְיַרְחָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא פִּסְחָא קֳדָם יְיָ: ו וּבְחַמְשַׁת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵין חַגָּא דְּפַטִּירַיָּא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין פַּטִּיר תֵּיכְלוּן: ז בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פָּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן: ח וּתְקָרְבוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עֲבִידַת פָּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן: ט וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה

אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מֹועֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ
אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מֹועֲדָי׃ רס״א
ג שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלָאכָה לֹא
תַעֲשׂוּ שַׁבָּת הוּא לַיהוָה בְּכֹל
מֹושְׁבֹתֵיכֶם׃ רס״א פ ד אֵלֶּה מֹועֲדֵי יְהוָה מִקְרָאֵי
קֹדֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמֹועֲדָם׃ רס״א
ה בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין
הָעַרְבַּיִם פֶּסַח לַיהוָה׃ רס״א ו וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת לַיהוָה שִׁבְעַת
יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ׃ ז בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־
קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא
תַעֲשׂוּ׃ ח וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
לֹא תַעֲשׂוּ׃ רס״א פ ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה

רש״י

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳ מוֹעֲדֵי ה׳. עֲשֵׂה מוֹעֲדוֹת, שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל מְלַמְּדִין בָּהֶם; שֶׁמְּעַבְּרִים אֶת הַשָּׁנָה עַל גְּלִיּוֹת שֶׁנֶּעְקְרוּ מִמְּקוֹמָן לַעֲלוֹת לָרֶגֶל, וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לִירוּשָׁלַיִם: **(ג) שֵׁשֶׁת יָמִים.** מָה עִנְיַן שַׁבָּת אֵצֶל מוֹעֲדוֹת? לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַמְחַלֵּל אֶת הַמּוֹעֲדוֹת, מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ חִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּתוֹת, וְכָל הַמְקַיֵּם אֶת הַמּוֹעֲדוֹת, מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ קִיֵּם אֶת הַשַּׁבָּתוֹת: **(ד) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה׳.** לְמַעְלָה מְדַבֵּר בְּעִבּוּר שָׁנָה, וְכָאן מְדַבֵּר בְּקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ: **(ה) בֵּין הָעַרְבַּיִם.** מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה: **פֶּסַח לַה׳.** הַקְרָבַת קָרְבָּן שֶׁשְּׁמוֹ ״פֶּסַח״: תורה ו **(ח) וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה** וְגוֹ׳. הֵם הַמּוּסָפִין הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת פִּינְחָס; וְלָמָּה נֶאֱמְרוּ כָּאן? לוֹמַר לְךָ, שֶׁאֵין הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה: **וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה׳.** מִכָּל מָקוֹם: אִם אֵין פָּרִים, הָבֵא אֵילִים, וְאִם אֵין פָּרִים וְאֵילִים, הָבֵא כְּבָשִׂים: **שִׁבְעַת יָמִים.** כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״שִׁבְעַת״, שֵׁם דָּבָר הוּא, שָׁבוּעַ שֶׁל יָמִים; שטיינ״א בְּלַעַ״ז, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן ״שְׁמוֹנַת״, ״שֵׁשֶׁת״, ״חֲמֵשֶׁת״, ״שְׁלֹשֶׁת״: **מְלֶאכֶת עֲבֹדָה.** אֲפִלּוּ מְלָאכוֹת הַחֲשׁוּבוֹת לָכֶם עֲבוֹדָה וָצֹרֶךְ, שֶׁיֵּשׁ חֶסְרוֹן כִּיס בַּבַּטָּלָה שֶׁלָּהֶן, כְּגוֹן דָּבָר הָאָבֵד, כָּךְ הֵבַנְתִּי מִתּוֹרַת כֹּהֲנִים, דְּקָתָנֵי: יָכוֹל אַף חֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד יְהֵא

לֵאמֹר׃ י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם
וּקְצַרְתֶּם אֶת־קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם אֶת־עֹמֶר
רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל־הַכֹּהֵן רס״א׃ יא וְהֵנִיף אֶת־
הָעֹמֶר לִפְנֵי יְהוָה לִרְצֹנְכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת
יְנִיפֶנּוּ הַכֹּהֵן רס״א׃ יב וַעֲשִׂיתֶם בְּיוֹם הֲנִיפְכֶם
אֶת־הָעֹמֶר כֶּבֶשׂ תָּמִים בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה
לַיהוָה רס״א׃ יג וּמִנְחָתוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן אִשֶּׁה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ כתיב ונסכה
קרי וְנִסְכּוֹ יַיִן רְבִיעִת הַהִין רס״א׃ יד וְלֶחֶם וְקָלִי
וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד
הֲבִיאֲכֶם אֶת־קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם רס״א׃ ס טו וּסְפַרְתֶּם
לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר
הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה רס״א׃
טז עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת

לְמֵימָר׃ י מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵעֲלוּן לְאַרְעָא
דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן וְתַחְצְדוּן יָת
חֲצָדַהּ וְתַיְתוּן יָת עוּמְרָא רֵישׁ
חֲצָדְכוֹן לְוָת כַּהֲנָא׃ יא וִירִים יָת
עוּמְרָא קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן
מִבָּתַר יוֹמָא טָבָא יְרִימִנֵּהּ כַּהֲנָא׃
יב וְתַעְבְּדוּן בְּיוֹמָא דַּאֲרָמוּתְכוֹן
יָת עוּמְרָא אִמַּר שְׁלִים בַּר שַׁתֵּהּ
לַעֲלָתָא קֳדָם יְיָ׃ יג וּמִנְחָתֵהּ תְּרֵין
עֶשְׂרוֹנִין סֹלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח
קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא
וְנִסְכֵּהּ חַמְרָא רַבְעוּת הִינָא׃
יד וּלְחֵם וּקְלִי וּפִרוּכָן לָא תֵיכְלוּן
עַד כְּרַן יוֹמָא הָדֵין עַד אֵיתוֹאֵיכוֹן
יָת קֻרְבַּן אֱלָהֲכוֹן קְיָם עָלָם
לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן׃
טו וְתִמְנוּן לְכוֹן מִבָּתַר יוֹמָא טָבָא
מִיּוֹם אֵיתוֹאֵיכוֹן יָת עוּמְרָא
דַּאֲרָמוּתָא שְׁבוּעִין שַׁלְמִין
יְהֵוְיָן׃ טז עַד מִבָּתַר שְׁבוּעֲתָא

רש״י

אָסוּר בִּמְלֶאכֶת עֲבוֹדָה וְכוּ׳: תורה ט **(י) רֵאשִׁית קְצִירְכֶם.** שֶׁתְּהֵא רִאשׁוֹנָה לַקָּצִיר: **עֹמֶר.** עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, כָּךְ הָיְתָה שְׁמָהּ, כְּמוֹ (שמות טז יח): ״וַיָּמֹדוּ בָעֹמֶר״: **(יא) וְהֵנִיף.** (מנחות סא) כָּל תְּנוּפָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד; מוֹלִיךְ וּמֵבִיא - לַעֲצוֹר רוּחוֹת רָעוֹת, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד - לַעֲצוֹר טְלָלִים רָעִים: **לִרְצֹנְכֶם.** אִם תַּקְרִיבוּ כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה, יִהְיֶה לְרָצוֹן לָכֶם: **מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת.** (שם סו) מִמָּחֳרַת יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, אֵי אַתָּה יוֹדֵעַ אֵיזֶהוּ: **(יב) וַעֲשִׂיתֶם... כֶּבֶשׂ.** חוֹבָה לָעֹמֶר הוּא בָּא: **(יג) וּמִנְחָתוֹ.** מִנְחַת נְסָכָיו: **שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים.** כְּפוּלָה הָיְתָה: **וְנִסְכּוֹ יַיִן רְבִיעִת הַהִין.** (מנחות פט) אַף־עַל־פִּי שֶׁמִּנְחָתוֹ כְּפוּלָה אֵין נְסָכָיו כְּפוּלִים: **(יד) וְקָלִי.** קֶמַח עָשׂוּי מִכַּרְמֶל רַךְ שֶׁמְּיַבְּשִׁין אוֹתוֹ בַּתַּנּוּר: **וְכַרְמֶל.** הֵן קְלָיוֹת שֶׁקּוֹרִין גרנייל״ש: **בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם.** (קידושין לו) נֶחְלְקוּ בּוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל: יֵשׁ שֶׁלָּמְדוּ מִכָּאן שֶׁהֶחָדָשׁ נוֹהֵג בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לֹא בָּא אֶלָּא לְלַמֵּד, שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ עַל הֶחָדָשׁ אֶלָּא לְאַחַר יְרֻשָּׁה וִישִׁיבָה, מִשֶּׁכָּבְשׁוּ וְחִלְּקוּ: **(טו) מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת.** מִמָּחֳרַת יוֹם־טוֹב: **תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה.** מְלַמֵּד שֶׁמַּתְחִיל וּמוֹנֶה מִבָּעֶרֶב, שֶׁאִם לֹא כֵּן אֵינָן תְּמִימוֹת: **(טז) הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת.** כְּתַרְגּוּמוֹ: שְׁבוּעֲתָא שְׁבִיעֲתָא: **עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ.** וְלֹא עַד בְּכְלָל, וְהֵן אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה יוֹם: **חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה׳.** בַּיּוֹם הַחֲמִשִּׁים תַּקְרִיבוּהָ, וְאוֹמֵר אֲנִי: זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ: עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית, שֶׁהוּא יוֹם חֲמִשִּׁים, תִּסְפְּרוּ;

שְׁבִיעֵתָא תִּמְנוּן חַמְשִׁין יוֹמִין
וּתְקָרְבוּן מִנְחָתָא חֲדַתָּא קֳדָם יְיָ׃
יז מִמּוֹתְבָנֵיכוֹן תַּיְתוּן לְחֵם
אֲרָמוּתָא תַּרְתֵּין (גְּרִיצַן) תְּרֵין
עֶשְׂרוֹנִין סֹלְתָּא יְהֵוְיָן חֲמִיעַ
יִתְאַפְּיָן בְּכּוּרִין קֳדָם יְיָ׃
יח וּתְקָרְבוּן עַל לַחְמָא שִׁבְעָא
אִמְּרִין שַׁלְמִין בְּנֵי שְׁנָא וְתוֹר בַּר
תּוֹרֵי חַד וְדִכְרִין תְּרֵין יְהוֹן עֲלָתָא
קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן קָרְבַּן
דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃
יט וְתַעְבְּדוּן צְפִיר בַּר עִזֵּי חַד
לְחַטָּאתָא וּתְרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא
לְנִכְסַת קוּדְשָׁיָא׃ כ וִירִים כַּהֲנָא
יָתְהוֹן עַל לְחֵם בְּכּוּרַיָּא אֲרָמוּתָא
קֳדָם יְיָ עַל תְּרֵין אִמְּרִין קוּדְשָׁא
יְהוֹן קֳדָם יְיָ לְכַהֲנָא׃
כא וּתְעָרְעוּן בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין
מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת
פָּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן קְיַם עָלָם בְּכָל
מוֹתְבָנֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן׃
כב וּבְמֶחֱצָדְכוֹן יָת חֲצָדָא
דְּאַרְעֲכוֹן לָא תְשֵׁיצֵי פֵּאתָא

הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם
מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה רס״י׃ יז מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם
תָּבִיאוּ | לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ תֵּאָפֶינָה בִּכּוּרִים
לַיהוָה רס״י׃ יח וְהִקְרַבְתֶּם עַל־הַלֶּחֶם שִׁבְעַת
כְּבָשִׂים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה וּפַר בֶּן־בָּקָר אֶחָד
וְאֵילִם שְׁנַיִם יִהְיוּ עֹלָה לַיהוָה וּמִנְחָתָם
וְנִסְכֵּיהֶם אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה רס״י׃
יט וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת וּשְׁנֵי
כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים רס״י׃ כ וְהֵנִיף
הַכֹּהֵן | אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכֻּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי
יהוָה עַל־שְׁנֵי כְּבָשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַיהוָה
לַכֹּהֵן רס״י׃ כא וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם | הַיּוֹם הַזֶּה
מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל־מוֹשְׁבֹתֵיכֶם
לְדֹרֹתֵיכֶם׃ כב וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם

רש״י

וּמִקְרָא מְסֹרָס הוּא: **מִנְחָה חֲדָשָׁה.** הִיא הַמִּנְחָה הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁהוּבְאָה מִן הֶחָדָשׁ. וְאִם תֹּאמַר: הֲרֵי קָרְבָה מִנְחַת הָעֹמֶר! אֵינָהּ כִּשְׁאָר כָּל הַמִּנְחוֹת, שֶׁהִיא בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִים: **(יז) מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם.** וְלֹא מִחוּצָה לָאָרֶץ: **לֶחֶם תְּנוּפָה.** לֶחֶם תְּרוּמָה הַמּוּרָם לְשֵׁם גָּבֹהַּ, וְזוֹ הִיא הַמִּנְחָה הַחֲדָשָׁה הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה: **בִּכּוּרִים.** רִאשׁוֹנָה לְכָל הַמִּנְחוֹת, אַף לְמִנְחַת קְנָאוֹת הַבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִים לֹא תִּקָּרֵב מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם לִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם: **(יח) עַל־הַלֶּחֶם.** בִּגְלַל הַלֶּחֶם, חוֹבָה לַלֶּחֶם: **וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם.** כְּמִשְׁפַּט מִנְחָה וּנְסָכִים הַמְפֹרָשִׁים בְּכָל בְּהֵמָה בְּפָרָשַׁת נְסָכִים (במדבר טו): "שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים לַפָּר, וּשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים לָאַיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ", זוֹ הִיא הַמִּנְחָה; וְהַנְּסָכִים: חֲצִי הַהִין לַפָּר, וּשְׁלִישִׁית הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִית הַהִין לַכֶּבֶשׂ: **(יט) וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר־עִזִּים.** (ת״כ. מנחות מה) יָכוֹל שִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים וְהַשָּׂעִיר הָאֲמוּרִים כָּאן, הֵם שִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים וְהַשָּׂעִיר הָאֲמוּרִים בְּ״חֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים״? כְּשֶׁאַתָּה מַגִּיעַ אֵצֶל פָּרִים וְאֵילִים אֵינָן הֵם. אֶמֹר מֵעַתָּה: אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן; אֵלּוּ קָרְבוּ בִּגְלַל הַלֶּחֶם וְאֵלּוּ לַמּוּסָפִין: **(כ) וְהֵנִיף הַכֹּהֵן אֹתָם... תְּנוּפָה.** (מנחות סב) מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה מֵחַיִּים. יָכוֹל כֻּלָּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: עַל־שְׁנֵי כְּבָשִׂים: **קֹדֶשׁ יִהְיוּ.** לְפִי שֶׁשַּׁלְמֵי־יָחִיד קָדָשִׁים קַלִּים, הֵזִקַּק לוֹמַר בְּשַׁלְמֵי־צִבּוּר, שֶׁהֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים: תורה כא **(כב) וּבְקֻצְרְכֶם.** חָזַר וְשָׁנָה, לַעֲבֹר עֲלֵיהֶן בִּשְׁנֵי

לֹא־תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ
לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם רס״א: פ חמישי כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר: כד דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן
זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא־קֹדֶשׁ רס״א: כה כָּל־מְלֶאכֶת
עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה
לַיהוָה רס״א: ס כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
כז אַךְ בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם
הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם
אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה רס״א:
כח וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: כט כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֹנֶּה
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמֶּיהָ: ל וְכָל־
הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם
הַזֶּה וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב
עַמָּהּ רס״א: לא כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל

דְּחַקְלָךְ בְּמֶחֱצָדָךְ וּלְקָטָא דַּחֲצָדָךְ
לָא תְלַקֵּט לְעַנְיֵי וּלְגִיּוֹרֵי תִּשְׁבּוֹק
יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: כג וּמַלִּיל
יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: כד מַלֵּל עִם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר בְּיַרְחָא
שְׁבִיעָאָה בְּחַד לְיַרְחָא יְהֵי לְכוֹן
נַיְחָא דּוּכְרַן יַבָּבָא מְעָרַע קַדִּישׁ:
כה כָּל עֲבִידַת פָּלְחָנָא לָא
תַעְבְּדוּן וּתְקָרְבוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:
כו וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:
כז בְּרַם בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה
הָדֵין יוֹמָא דְּכִפּוּרַיָּא הוּא מְעָרַע
קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְעַנּוּן יָת
נַפְשָׁתֵיכוֹן וּתְקָרְבוּן קָרְבָּנָא קֳדָם
יְיָ: כח וְכָל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן
בְּכַרְן יוֹמָא הָדֵין אֲרֵי יוֹמָא
דְּכִפּוּרַיָּא הוּא לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן
קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן: כט אֲרֵי כָּל
אֲנָשָׁא דִּי לָא מִתְעַנֵּי בְּכַרְן יוֹמָא
הָדֵין וְיִשְׁתֵּיצֵי מֵעַמָּהָא: ל וְכָל
אֱנָשׁ דִּי תַעְבֵּד כָּל עֲבִידָא בְּכַרְן
יוֹמָא הָדֵין וְאוֹבֵד יָת אֲנָשָׁא הַהִיא
מִגּוֹ עַמַּהּ: לא כָּל עֲבִידָא לָא
תַעְבְּדוּן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל

רש״י

לָאוּין. אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי בְּרַבִּי יוֹסֵף: מָה רָאָה הַכָּתוּב לִתְּנָם בְּאֶמְצַע הָרְגָלִים: פֶּסַח וַעֲצֶרֶת מִכָּאן, וְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים וְהֶחָג מִכָּאן? לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן לֶקֶט שִׂכְחָה וּפֵאָה לֶעָנִי כָּרָאוּי, מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ בָּנָה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ וְהִקְרִיב עָלָיו קָרְבְּנוֹתָיו בְּתוֹכוֹ: **תַּעֲזֹב.** (פאה פ״ד) הַנַּח לִפְנֵיהֶם וְהֵם יִלְקְטוּ, וְאֵין לְךָ לְסַיֵּעַ לְאֶחָד מֵהֶם: **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם.** נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר: תורה כג **(כד)** **זִכְרוֹן תְּרוּעָה.** (ר״ה לב) זִכְרוֹן פְּסוּקֵי זִכְרוֹנוֹת וּפְסוּקֵי שׁוֹפָרוֹת, לִזְכֹּר לָכֶם עֲקֵדַת יִצְחָק, שֶׁקָּרַב תַּחְתָּיו אַיִל: **(כה)** **וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה.** הַמּוּסָפִים הָאֲמוּרִים בְּ׳חֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים׳: תורה כו **(כז)** **אַךְ.** כָּל ׳אַכִּין׳ וְ׳רַקִּין׳ שֶׁבַּתּוֹרָה מְעוּטִין - מְכַפֵּר הוּא לַשָּׁבִים וְאֵינוֹ מְכַפֵּר לְשֶׁאֵינָם שָׁבִים: תורה כח **(ל)** **וְהַאֲבַדְתִּי.** לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר ׳כָּרֵת׳ בְּכָל מָקוֹם, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ״וְהַאֲבַדְתִּי״, לִמֵּד עַל הַכָּרֵת, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא אָבְדָן: **(לא)** **כָּל מְלָאכָה וְגוֹ׳.** לַעֲבֹר עָלָיו בְּלָאוִין הַרְבֵּה, אוֹ לְהַזְהִיר עַל מְלֶאכֶת לַיְלָה כִּמְלֶאכֶת יוֹם: תורה לב

מוֹתְבָנֵיכוֹן: לב שְׁבַת שְׁבָתָא הוּא לְכוֹן וּתְעַנּוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּתִשְׁעָא לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא מֵרַמְשָׁא עַד רַמְשָׁא תְּנוּחוּן נְיַחֲכוֹן: לג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: לד מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר בְּחַמְשָׁא עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין חַגָּא דְמִטַּלְיָא שְׁבְעַת יוֹמִין קֳדָם יְיָ: לה בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עֲבִידַת פָּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן: לו שְׁבְעָא יוֹמִין תְּקָרְבוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְקָרְבוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ כְּנֵשׁ תְּהוֹן כָּל עֲבִידַת פָּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן: לז אִלֵּין מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ דִּי תְקָרְעוּן יָתְהוֹן מְעָרְעֵי קַדִּישׁ לְקָרְבָּא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ עֲלָתָא וּמִנְחָתָא נִכְסַת קוּדְשִׁין וְנִסּוּכִין פִּתְגַם יוֹם בְּיוֹמֵהּ: לח בַּר שַׁבָּיָא דַיְיָ וּבַר מַתְּנָתֵיכוֹן וּבַר כָּל נִדְרֵיכוֹן וּבַר כָּל נִדְבָתֵיכוֹן דִּי תִתְּנוּן קֳדָם יְיָ: לט בְּרַם בְּחַמְשָׁא עֲשַׂר יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּמִכְנְשֵׁיכוֹן יָת עֲלַלַת אַרְעָא

מִשְׁבְּתֵיכֶם רש״י: לב שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד־עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם: פ ששי לג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: לד דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיהוָה: לה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: לו שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַיהוָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה עֲצֶרֶת הִוא כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: לז אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: לח מִלְּבַד שַׁבְּתֹת יְהוָה וּמִלְּבַד מַתְּנֹתֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְרֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַיהוָה: לט אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם

רש״י

(לה) מִקְרָא־קֹדֶשׁ. [בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים] קַדְּשֵׁהוּ בִּכְסוּת נְקִיָּה וּבִתְפִלָּה, וּבִשְׁאָר יָמִים טוֹבִים - בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבִכְסוּת נְקִיָּה וּבִתְפִלָּה: **(לו) עֲצֶרֶת הִוא.** עָצַרְתִּי אֶתְכֶם אֶצְלִי כְּמֶלֶךְ שֶׁזִּמֵּן אֶת בָּנָיו לִסְעֻדָּה לְכָךְ וְכָךְ יָמִים. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּן לְהִפָּטֵר, אָמַר: בָּנַי, בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם, עַכְּבוּ עִמִּי עוֹד יוֹם אֶחָד, קָשָׁה עָלַי פְּרִדַתְכֶם: **כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה.** אֲפִלּוּ מְלָאכָה שֶׁהִיא עֲבוֹדָה לָכֶם, שֶׁאִם לֹא תַּעֲשׂוּהָ, יֵשׁ חֶסְרוֹן כִּיס בַּדָּבָר: **לֹא תַעֲשׂוּ.** יָכוֹל אַף חֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד יְהֵא אָסוּר בִּמְלֶאכֶת עֲבוֹדָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״הִוא״: **(לז) עֹלָה וּמִנְחָה.** (מנחות מד) מִנְחַת נְסָכִים הַקְּרֵבָה עִם הָעוֹלָה: **דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ.** חֹק הַקָּצוּב בְּ״חֵמֵשׁ הַפְּקוּדִים״: **דְּבַר יוֹם־בְּיוֹמוֹ.** הָא אִם עָבַר יוֹמוֹ, בָּטֵל קָרְבָּנוֹ: תורה לח **(לט) אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם... תָּחֹגּוּ.** קָרְבַּן שְׁלָמִים לַחֲגִיגָה. יָכוֹל תִּדְחֶה אֶת הַשַּׁבָּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אַךְ״, הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ תַּשְׁלוּמִין כָּל שִׁבְעָה: **בְּאָסְפְּכֶם אֶת־תְּבוּאַת הָאָרֶץ.** שֶׁיְּהֵא חֹדֶשׁ שְׁבִיעִי זֶה, בָּא בִּזְמַן אֲסִיפָה. מִכָּאן שֶׁנִּצְטַוּוּ לְעַבֵּר אֶת הַשָּׁנִים, שֶׁאִם אֵין הָעִבּוּר, פְּעָמִים שֶׁהוּא בְּאֶמְצַע הַקַּיִץ אוֹ הַחֹרֶף: **תָּחֹגּוּ.** שַׁלְמֵי חֲגִיגָה: **שִׁבְעַת יָמִים.** (חגיגה י) אִם לֹא הֵבִיא בָּזֶה, יָבִיא בָּזֶה. יָכוֹל יְהֵא מֵבִיאָן כָּל שִׁבְעָה?

לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאָסְפְּכֶם אֶת־תְּבוּאַת הָאָרֶץ
תָּחֹגּוּ אֶת־חַג־יְהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן רס״י׃
מ וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר
כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ־עָבֹת וְעַרְבֵי־נָחַל
וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת
יָמִים רס״י׃ מא וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה שִׁבְעַת
יָמִים בַּשָּׁנָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בַּחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ אֹתוֹ׃ מב בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת
יָמִים כָּל־הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת רס״י׃
מג לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רס״י׃ מד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
אֶת־מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ שביעי
כד א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב צַו
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ
כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד רס״י׃ ג מִחוּץ

תְּחַגּוּן יָת חַגָּא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא
יוֹמִין בְּיוֹמָא קַדְמָאָה נְיָחָא
וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה נְיָחָא׃
מ וְתִסְּבוּן לְכוֹן בְּיוֹמָא קַדְמָאָה
פֵּרֵי אִילָנָא אֶתְרוֹגִין וְלֻלַבִּין
וַהֲדַסִּין וְעַרְבִין דִּנְחָל וְתֶחֱדוּן
קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן שַׁבְעַת יוֹמִין׃
מא וּתְחַגּוּן יָתֵהּ חַגָּא קֳדָם יְיָ
שַׁבְעַת יוֹמִין בְּשַׁתָּא קְיָם עָלָם
לְדָרֵיכוֹן בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה תְּחַגּוּן
יָתֵהּ׃ מב בִּמְטַלְיָא תֵּיתְבוּן שַׁבְעַת
יוֹמִין כָּל יַצִּיבָא בְּיִשְׂרָאֵל יֵתְבוּן
בִּמְטַלְיָא׃ מג בְּדִיל דִּיִדְעוּן
דָּרֵיכוֹן אֲרֵי בִּמְטַלְיוּת עֲנָנֵי
אוֹתְבִית יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַפְּקוּתִי
יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ
אֱלָהֲכוֹן׃ מד וּמַלִּיל מֹשֶׁה יָת
סִדַּר מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ וְאַלִּפְנוּן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימָר׃ ב פַּקֵּד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִסְּבוּן לָךְ מְשַׁח זֵיתָא דַכְיָא
כְּתִישָׁא לְאַנְהָרָא לְאַדְלָקָא
בּוֹצִינַיָּא תְּדִירָא׃ ג מִבָּרָא
לְפָרֻכְתָּא דְסַהֲדוּתָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא
יַסְדַּר יָתֵהּ אַהֲרֹן מֵרַמְשָׁא עַד

רש״י

תַּלְמוּד לוֹמַר: וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ, יוֹם אֶחָד בְּמַשְׁמָע וְלֹא יוֹתֵר. וְלָמָּה נֶאֱמַר "שִׁבְעָה"? לְתַשְׁלוּמִין: **(מ) פְּרִי עֵץ הָדָר.** (סוכה לד) עֵץ שֶׁטַּעַם עֵצוֹ וּפִרְיוֹ שָׁוֶה: **הָדָר.** הַדָּר בְּאִילָנוֹ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה וְזֶהוּ אֶתְרוֹג: **כַּפֹּת תְּמָרִים.** חָסֵר וָ״ו; לְמֵד שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא אַחַת: **וַעֲנַף עֵץ־עָבֹת.** שֶׁעֲנָפָיו קְלוּעִים כַּעֲבוֹתוֹת וְכַחֲבָלִים, וְזֶהוּ הֲדַס הֶעָשׂוּי כְּמִין קְלִיעָה: תורה מא **(מב) הָאֶזְרָח.** זֶה אֶזְרָח: **בְּיִשְׂרָאֵל.** (ת״כ) לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים: **(מג) כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי.** (סוכה יא) עֲנָנֵי כָבוֹד: תורה מד **(ב) צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** זוֹ פָּרָשַׁת מִצְוַת הַנֵּרוֹת; וּפָרָשַׁת "וְאַתָּה תְּצַוֶּה" לֹא נֶאֱמְרָה אֶלָּא עַל סֵדֶר מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, לְפָרֵשׁ צֹרֶךְ הַמְּנוֹרָה, וְכֵן מַשְׁמָע; וְאַתָּה, סוֹפְךָ לְצַוּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ: **שֶׁמֶן זַיִת זָךְ.** שְׁלֹשָׁה שְׁמָנִים יוֹצְאִים מִן הַזַּיִת: הָרִאשׁוֹן קָרוּי "זַךְ", וְהֵן מְפֹרָשִׁים בִּמְנָחוֹת (דף כו) וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים: **תָּמִיד.** מִלֵּילָה לְלַיְלָה, כְּמוֹ עוֹלַת תָּמִיד שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא מִיּוֹם לְיוֹם: **(ג) לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת.** שֶׁלִּפְנֵי הָאָרוֹן שֶׁהוּא קָרוּי "עֵדוּת". (שבת כב. ת״כ) וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ עַל נֵר מַעֲרָבִי, שֶׁהוּא עֵדוּת לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנּוֹתֵן בָּהּ שֶׁמֶן כְּמִדַּת חַבְרוֹתֶיהָ, וּמִמֶּנָּה הָיָה מַתְחִיל וּבָהּ הָיָה מְסַיֵּם: **יַעַרְךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר.** (ת״כ)

לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן
מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם רס״י: ד עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה יַעֲרֹךְ
אֶת־הַנֵּרוֹת לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד רס״י: פ ה וְלָקַחְתָּ
סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי
עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת: ו וְשַׂמְתָּ אוֹתָם
שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרֶכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן
הַטָּהֹר לִפְנֵי יְהוָה רס״י: ז וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת
לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה
לַיהוָה רס״י: ח בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ
לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית
עוֹלָם: ט וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ
בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי
יְהוָה חָק־עוֹלָם רס״י: ס י וַיֵּצֵא בֶן־אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וְהוּא בֶּן־אִישׁ מִצְרִי
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּצוּ בַּמַּחֲנֶה בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי רס״י:

צַפְּרָא קֳדָם יְיָ תְּדִירָא קְיַם עָלָם לְדָרֵיכוֹן: ד עַל מְנַרְתָּא דָכִיתָא יַסְדַּר יָת בּוֹצִינַיָּא קֳדָם יְיָ תְּדִירָא: ה וְתִסַּב סֹלְתָּא וְתֵיפֵי יָתַהּ תַּרְתָּא עֲשָׂרֵי גְּרִיצָן תְּרֵין עֶסְרוֹנִין תְּהֵי גְּרִיצְתָּא חֲדָא: ו וּתְשַׁוִּי יָתְהוֹן תַּרְתֵּין סִדְרִין שִׁית סִדְרָא עַל פָּתוֹרָא דַכְיָא קֳדָם יְיָ: ז וְתִתֵּן עַל סִדְרָא לְבֻנְתָּא דָכִיתָא וּתְהֵי לִלְחֵם לְאִדְכַּרְתָּא קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ: ח בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא יַסְדְּרִנֵּהּ קֳדָם יְיָ תְּדִירָא מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְיַם עָלָם: ט וּתְהֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי וְיֵכְלֻנֵּהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא לֵהּ מִקֻּרְבָּנַיָּא דַיְיָ קְיַם עָלָם: י וּנְפַק בַּר אִתְּתָא בַת יִשְׂרָאֵל וְהוּא בַּר גְּבַר מִצְרָאָה בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְצוֹ בְּמַשְׁרִיתָא בַּר אִתְּתָא בַת יִשְׂרָאֵל

רש״י

יַעֲרֹךְ אוֹתוֹ עֲרִיכָה הָרְאוּיָה לְמִדַּת כָּל הַלַּיְלָה, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים: חֲצִי לֹג לְכָל נֵר וָנֵר, וְהֵן כְּדַאי אַף לְלֵילֵי תְּקוּפַת טֵבֵת, וּמִדָּה זוֹ הֵקְבִּיעָה לָהֶם: **(ד) הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה.** שֶׁהִיא זָהָב טָהוֹר. דָּבָר אַחֵר: עַל טָהֳרָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, שֶׁמִּטַּהֲרָהּ וּמְדַשְּׁנָהּ תְּחִלָּה מִן הָאֵפֶר: תורה ה **(ו) שֵׁשׁ הַמַּעֲרֶכֶת.** שֵׁשׁ חַלּוֹת הַמַּעֲרָכָה הָאַחַת: **הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר.** שֶׁל זָהָב טָהוֹר. דָּבָר אַחֵר: עַל טָהֳרוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַסְּנִיפִין מַגְבִּיהִין אֶת הַלֶּחֶם מֵעַל גַּבֵּי הַשֻּׁלְחָן (מנחות צ״ו. ת״כ): **(ז) וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת.** עַל כָּל אַחַת מִשְּׁתֵּי הַמַּעֲרָכוֹת הָיוּ שְׁנֵי בָּזִיכֵי לְבוֹנָה מְלֵא קֹמֶץ לְכָל אַחַת: **וְהָיְתָה.** הַלְּבוֹנָה הַזֹּאת: **לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה.** שֶׁאֵין מִן הַלֶּחֶם לְגָבֹהַּ כְּלוּם, אֶלָּא הַלְּבוֹנָה נִקְטֶרֶת כְּשֶׁמְּסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת וְהִיא לְזִכָּרוֹן לַלֶּחֶם, שֶׁעַל־יָדָהּ הוּא נִזְכָּר לְמַעְלָה, כַּקֹּמֶץ שֶׁהוּא אַזְכָּרָה לַמִּנְחָה: תורה ח **(ט) וְהָיְתָה.** הַמִּנְחָה הַזֹּאת, שֶׁכָּל דָּבָר הַבָּא מִן הַתְּבוּאָה בִּכְלַל מִנְחָה הִיא: **וַאֲכָלֻהוּ.** מוּסָב עַל הַלֶּחֶם, שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר: **(י) וַיֵּצֵא בֶן־אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית.** (ת״כ) מֵהֵיכָן יָצָא? רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר: מֵעוֹלָמוֹ יָצָא, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אוֹמֵר: מִפָּרָשָׁה שֶׁלְּמַעְלָה יָצָא; לִגְלֵג וְאָמַר: "בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ", דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ לֶאֱכֹל פַּת חַמָּה בְּכָל יוֹם, שֶׁמָּא פַּת צוֹנֶנֶת שֶׁל תִּשְׁעָה יָמִים"? בִּתְמִיהָה. וּמַתְנִיתָא אָמְרָה: מִבֵּית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה יָצָא מְחֻיָּב: בָּא לִטַּע אָהֳלוֹ בְּתוֹךְ מַחֲנֵה דָן, אָמְרוּ לוֹ: מַה טִּיבְךָ לְכָאן? אָמַר לָהֶם: מִבְּנֵי דָן אֲנִי! אָמְרוּ לוֹ: (במדבר ב): "אִישׁ עַל־דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם" כְּתִיב. נִכְנַס לְבֵית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְיָצָא מְחֻיָּב; עָמַד וְגִדֵּף:

יא וַיִּקֹּב בֶּן־הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית אֶת־הַשֵּׁם
וַיְקַלֵּל וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל־מֹשֶׁה וְשֵׁם אִמּוֹ
שְׁלֹמִית בַּת־דִּבְרִי לְמַטֵּה־דָן רס״י׃ יב וַיַּנִּיחֻהוּ
בַּמִּשְׁמָר לִפְרֹשׁ לָהֶם עַל־פִּי יְהוָה רס״י׃ פ
יג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ יד הוֹצֵא אֶת־
הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְסָמְכוּ כָל־
הַשֹּׁמְעִים אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ
כָּל־הָעֵדָה רס״י׃ טו וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר
לֵּאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא
חֶטְאוֹ רס״י׃ טז וְנֹקֵב שֵׁם־יְהוָה מוֹת יוּמָת רָגוֹם
יִרְגְּמוּ־בוֹ כָּל־הָעֵדָה כַּגֵּר כָּאֶזְרָח בְּנָקְבוֹ שֵׁם
יוּמָת רס״י׃ יז וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל־נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת
יוּמָת רס״י׃ יח וּמַכֵּה נֶפֶשׁ־בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ

וְגַבְרָא בַּר יִשְׂרָאֵל׃ יא וּפָרֵשׁ בַּר
אִתְּתָא בַּת יִשְׂרָאֵל יָת שְׁמָא וְאַרְגֵּז
וְאַיְתִיאוּ יָתֵהּ לְוָת מֹשֶׁה וְשׁוּם
אִמֵּהּ שְׁלֹמִית בַּת דִּבְרִי לְשִׁבְטָא
דְּדָן׃ יב וְאַסְּרוּהִי בְּבֵית מַטְרָא
עַד דְּיִתְפְּרַשׁ לְהוֹן עַל גְּזֵרַת
מֵימְרָא דַיְיָ׃ יג וּמַלִּיל יְיָ עִם
מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ יד אַפֵּק יָת דְּאַרְגֵּז
לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיִסְמְכוּן כָּל דִּי
שְׁמָעוּ יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישֵׁהּ
וְיִרְגְּמוּן יָתֵהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא׃ טו וְעִם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּמַלֵּל לְמֵימָר גְּבַר
גְּבַר דִּי יַרְגֵּז קֳדָם אֱלָהֵהּ וִיקַבֵּל
חוֹבֵהּ׃ טז וְדִי פָרֵשׁ שְׁמָא דַיְיָ
יִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל מִרְגַּם יִרְגְּמוּן בֵּהּ
כָּל כְּנִשְׁתָּא כְּגִיּוֹרָא כְּיַצִּיבָא
בְּפָרְשׁוּתֵהּ שְׁמָא יִתְקְטֵל׃ יז
וּגְבַר אֲרֵי יִקְטוֹל כָּל נַפְשָׁא
דַּאֲנָשָׁא יִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל׃
יח וּדְיִקְטוֹל נְפַשׁ בְּעִירָא יְשַׁלְּמִנַּהּ

רש״י

בֶּן־אִישׁ מִצְרִי. הוּא הַמִּצְרִי שֶׁהָרַג מֹשֶׁה: **בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** מְלַמֵּד שֶׁנִּתְגַּיֵּר: **וַיִּנָּצוּ בַּמַּחֲנֶה.** עַל עִסְקֵי הַמַּחֲנֶה: **וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי.** זֶה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ, שֶׁמִּחָה בּוֹ מִטַּע אָהֳלוֹ: **(יא) וַיִּקֹּב.** כְּתַרְגּוּמוֹ: ״וּפָרֵשׁ״, (סנהדרין פז) שֶׁנָּקַב שֵׁם הַמְיֻחָד וְגִדֵּף, וְהוּא שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ שֶׁשָּׁמַע מִסִּינַי: **וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בַּת־דִּבְרִי.** שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁפִּרְסְמָהּ הַכָּתוּב לְזוֹ, לוֹמַר שֶׁהִיא לְבַדָּהּ הָיְתָה זוֹנָה: **שְׁלֹמִית.** דַּהֲוָת פַּטְפְּטָה: ״שְׁלָם עֲלָךְ״, ״שְׁלָם עֲלָךְ״, ״שְׁלָם עֲלֵיכוֹן״! מְפַטְפֶּטֶת בִּדְבָרִים, שׁוֹאֶלֶת בִּשְׁלוֹם הַכֹּל: **בַּת־דִּבְרִי.** דַּבְּרָנִית הָיְתָה, מְדַבֶּרֶת עִם כָּל אָדָם, לְפִיכָךְ קִלְקְלָה: **לְמַטֵּה־דָן.** מַגִּיד שֶׁהָרְשָׁע גּוֹרֵם גְּנַאי לוֹ, גְּנַאי לְאָבִיו, גְּנַאי לְשִׁבְטוֹ. כֵּיוָצֵא בוֹ (שמות לא): ״אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן״, שֶׁבַח לוֹ, שֶׁבַח לְאָבִיו, שֶׁבַח לְשִׁבְטוֹ: **(יב) וַיַּנִּיחֻהוּ.** לְבַדּוֹ וְלֹא הִנִּיחוּ מְקוֹשֵׁשׁ עִמּוֹ, שֶׁשְּׁנֵיהֶם הָיוּ בְּפֶרֶק אֶחָד; (סנהדרין עה) וְיוֹדְעִים הָיוּ שֶׁהַמְקוֹשֵׁשׁ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לא): ״מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת״, אֲבָל לֹא פֹּרַשׁ לָהֶם בְּאֵיזוֹ מִיתָה, לְכָךְ נֶאֱמַר (במדבר טו לד): ״כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ״; אֲבָל בְּמְקַלֵּל הוּא אוֹמֵר: ״לְפָרֹשׁ לָהֶם״, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים אִם חַיָּב מִיתָה אִם לָאו: תורה יג **(יד) הַשֹּׁמְעִים.** אֵלּוּ הָעֵדִים: **כָּל.** לְהָבִיא אֶת הַדַּיָּנִים: **אֶת־יְדֵיהֶם.** אוֹמְרִים לוֹ: ״דָּמְךָ בְּרֹאשְׁךָ, וְאֵין אָנוּ נֶעֱנָשִׁים בְּמִיתָתְךָ, שֶׁאַתָּה גָּרַמְתָּ לְךָ״!: **כָּל־הָעֵדָה.** (ת״כ) בְּמַעֲמַד כָּל הָעֵדָה, מִכָּאן שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ: **(טו) וְנָשָׂא חֶטְאוֹ.** בְּכָרֵת, כְּשֶׁאֵין הַתְּרָאָה: **(טז) וְנֹקֵב שֵׁם.** אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ אֶת הַשֵּׁם וְלֹא הַמְקַלֵּל בְּכִנּוּי: **וְנֹקֵב.** לְשׁוֹן קְלָלָה, כְּמוֹ (במדבר כג ח): ״מָה אֶקֹּב״: **(יז) וְאִישׁ כִּי יַכֶּה.** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא יב): ״מַכֵּה אִישׁ וְגוֹ׳״, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהָרַג אֶת הָאִישׁ, אִשָּׁה וְקָטָן מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כָּל־נֶפֶשׁ אָדָם״:

נַפְשָׁא חֲלַף נַפְשָׁא: יט וּגְבַר אֲרֵי יִתֵּן מוּמָא בְּחַבְרֵהּ כְּמָא דִי עֲבַד כֵּן יִתְעֲבֵד לֵהּ: כ תַּבְרָא חֲלַף תַּבְרָא עֵינָא חֲלַף עֵינָא שִׁנָּא חֲלַף שִׁנָּא כְּמָא דִי יִתֵּן מוּמָא בַּאֲנָשָׁא כֵּן יִתְיְהֵב בֵּהּ: כא וּדְיִקְטוֹל בְּעִירָא יְשַׁלְמִנַּהּ וּדְיִקְטוֹל אֲנָשָׁא יִתְקְטֵל: כב דִּינָא חֲדָא יְהֵי לְכוֹן כְּגִיּוֹרָא כְּיַצִּיבָא יְהֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: כג וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַפִּיקוּ יָת דְּאַרְגֵּז לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וּרְגָמוּ יָתֵהּ אַבְנָא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: פ פ פ

תַּחַת נָפֶשׁ: יט וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ: כ שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ רש״י: מפטיר כא וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת רש״י: כב מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רש״י: כג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹצִיאוּ אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אָבֶן וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה רש״י: פפפ קכ״ד פסוקים. עוויא״ל סימן.

רש״י

תורה יח **(כ) כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ.** פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאֵינוֹ נִתְּינַת מוּם מַמָּשׁ, אֶלָּא תַּשְׁלוּמֵי מָמוֹן; שָׁמִין אוֹתוֹ כְּעֶבֶד, לְכָךְ כְּתִיב בּוֹ לְשׁוֹן ׳נִתִּינָה׳ - דָּבָר הַנָּתוּן מִיָּד לְיָד: **(כא) וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה.** לְמַעְלָה דִּבֵּר בְּהוֹרֵג בְּהֵמָה וְכָאן דִּבֵּר בָּעוֹשֶׂה בָּהּ חַבּוּרָה: **וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת.** אֲפִלּוּ לֹא הֲרָגוֹ אֶלָּא עָשָׂה בּוֹ חַבּוּרָה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר כָּאן ״נֶפֶשׁ״. וּבְמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ דִּבֵּר הַכָּתוּב, וּבָא לְהַקִּישׁוֹ לְמַכֵּה בְהֵמָה: מַה מַּכֵּה בְהֵמָה, מֵחַיִּים, אַף מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ, מֵחַיִּים, פְּרָט לְמַכֵּה אַחַר מִיתָה: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהַמְקַלְּלוֹ לְאַחַר מִיתָה חַיָּב, הֵצָרֵךְ לוֹמַר בַּמַּכֶּה, שֶׁפָּטוּר; וּמַה בִּבְהֵמָה בְּחַבָּלָה, שֶׁאִם אֵין חֲבָלָה אֵין תַּשְׁלוּמִין, אַף מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶם חַבּוּרָה: **(כב) אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם.** אֱלֹהֵי כֻּלְּכֶם; כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי מְיַחֵד שְׁמִי עֲלֵיכֶם, כָּךְ אֲנִי מְיַחֵד שְׁמִי עַל הַגֵּרִים: **(כג) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ.** כָּל הַמִּצְוָה הָאֲמוּרָה בִּסְקִילָה בְּמָקוֹם אַחֵר: דְּחִיָּה, רְגִימָה וּתְלִיָּה: חסלת פרשת אמור

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת אמור ביחזקאל פרק מד

מד טו וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשִׁי בִּתְעוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵעָלַי הֵמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי לְשָׁרְתֵנִי וְעָמְדוּ לְפָנַי לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב וָדָם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:
טז הֵמָּה יָבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי וְהֵמָּה יִקְרְבוּ אֶל־שֻׁלְחָנִי לְשָׁרְתֵנִי וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי: יז וְהָיָה
בְּבוֹאָם אֶל־שַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית בִּגְדֵי פִשְׁתִּים יִלְבָּשׁוּ וְלֹא־יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם צֶמֶר בְּשָׁרְתָם
בְּשַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית וָבָיְתָה: יח פַּאֲרֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל־רֹאשָׁם וּמִכְנְסֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ
עַל־מָתְנֵיהֶם לֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע: יט וּבְצֵאתָם אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה
אֶל־הָעָם יִפְשְׁטוּ אֶת־בִּגְדֵיהֶם אֲשֶׁר־הֵמָּה מְשָׁרְתִים בָּם וְהִנִּיחוּ אוֹתָם בְּלִשְׁכֹת הַקֹּדֶשׁ
וְלָבְשׁוּ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְלֹא־יְקַדְּשׁוּ אֶת־הָעָם בְּבִגְדֵיהֶם: כ וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ וּפֶרַע לֹא
יְשַׁלֵּחוּ כָּסוֹם יְכַסְּמוּ אֶת־רָאשֵׁיהֶם: כא וְיַיִן לֹא־יִשְׁתּוּ כָּל־כֹּהֵן בְּבוֹאָם אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית:
כב וְאַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא־יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי אִם־בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל וְהָאַלְמָנָה
אֲשֶׁר־תִּהְיֶה אַלְמָנָה מִכֹּהֵן יִקָּחוּ: כג וְאֶת־עַמִּי יוֹרוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל וּבֵין־טָמֵא לְטָהוֹר
יוֹדִיעֻם: כד וְעַל־רִיב הֵמָּה יַעֲמְדוּ לְמִשְׁפָּט בְּמִשְׁפָּטַי יִשְׁפְּטֻהוּ וְאֶת־תּוֹרֹתַי וְאֶת־חֻקֹּתַי
בְּכָל־מוֹעֲדַי יִשְׁמֹרוּ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי יְקַדֵּשׁוּ: כה וְאֶל־מֵת אָדָם לֹא יָבוֹא לְטָמְאָה כִּי אִם־לְאָב
וּלְאֵם וּלְבֵן וּלְבַת לְאָח וּלְאָחוֹת אֲשֶׁר־לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ יִטַּמָּאוּ: כו וְאַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ שִׁבְעַת
יָמִים יִסְפְּרוּ־לוֹ: כז וּבְיוֹם בֹּאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ יַקְרִיב חַטָּאתוֹ
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: כח וְהָיְתָה לָהֶם לְנַחֲלָה אֲנִי נַחֲלָתָם וַאֲחֻזָּה לֹא־תִתְּנוּ לָהֶם בְּיִשְׂרָאֵל
אֲנִי אֲחֻזָּתָם: כט הַמִּנְחָה וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם הֵמָּה יֹאכֻלוּם וְכָל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָהֶם יִהְיֶה:
ל וְרֵאשִׁית כָּל־בִּכּוּרֵי כֹל וְכָל־תְּרוּמַת כֹּל מִכֹּל תְּרוּמֹתֵיכֶם לַכֹּהֲנִים יִהְיֶה וְרֵאשִׁית

עֲרִיסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל־בֵּיתֶךָ: לא כָּל־נְבֵלָה וּטְרֵפָה מִן־הָעוֹף וּמִן־הַבְּהֵמָה לֹא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אגרות קודש

ב״ה, ט׳ אייר תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

נעם לי לקבל פ״ש ממנו ע״י הרה״ח אי״א נו״נ עוסק׳ בצ״צ מוהרש״ז שי׳ העכט, ויהי רצון שכפסק׳ תורתנו הק׳ תורת חיים, אשר הפסק׳ שלה הוא גם כן נתינת כח להתנהג באופן כזה (שהרי אין מבקשים אלא לפי כח האדם, ולכן נותנים הכחות המתאימים טרם שמודיעים ע״ד הפסק), הנה יעלה בקדש הן בתורה והן במצות הוא וכל בני ביתו שיחיו, ותקויים בו הבטחת רז״ל כל המוסיף מוסיפין לו, ובפרט שנכנסו לדירה חדשה, הנה יה״ר מהשי״ת שיהי׳ משנה מקום שמנה מקום לטובה ולברכה הן בגשמיות והן ברוחניות...

בברכה.

לוח זמנים לשבוע פרשת אמור בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:59	5:53	8:45	8:41	9:17	9:14	10:24	10:22	19:19	19:23	19:44	19:48	19:02	19:58
חיפה (ק)	5:56	5:50	8:43	8:39	9:15	9:11	10:23	10:20	19:20	19:25	19:46	19:50	18:54	20:01
ירושלים (ק)	5:55	5:49	8:43	8:39	9:14	9:11	10:22	10:19	19:20	19:24	19:45	19:49	18:43	19:58
תל אביב (ק)	5:59	5:53	8:44	8:41	9:17	9:14	10:24	10:22	19:19	19:24	19:44	19:49	19:03	20:00
אוסטריה וינה (ק)	5:42	5:32	8:44	8:38	9:16	9:10	10:28	10:24	20:03	20:12	20:35	20:45	19:52	21:01
אוסטרליה מלבורן (ח)	6:52	6:57	9:01	9:03	9:33	9:35	10:28	10:29	17:44	17:37	18:10	18:03	17:20	18:14
אוקראינה אודסה (ק)	5:50	5:41	8:48	8:43	9:21	9:16	10:32	10:29	20:00	20:08	20:31	20:40	19:49	20:44
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	5:28	5:18	8:29	8:23	9:01	8:56	10:14	10:09	19:48	19:57	20:20	20:30	19:37	20:34
אוק. ז'יטומיר (ק)	5:50	5:39	8:52	8:46	9:25	9:19	10:38	10:34	20:17	20:27	20:51	21:01	20:07	21:05
אוקראינה קייב (ק)	5:41	5:30	8:45	8:39	9:17	9:11	10:30	10:26	20:11	20:21	20:45	20:55	20:01	20:59
אוקראינה דונייצק (ק)	5:18	5:07	8:19	8:13	8:50	8:45	10:03	9:59	19:36	19:45	20:08	20:18	19:26	20:22
איטליה מילאנו (ק)	6:18	6:09	9:16	9:11	9:48	9:43	10:59	10:55	20:25	20:33	20:55	21:04	20:13	21:19
אקוואדור קיטו (ח)	6:01	6:00	8:34	8:34	9:04	9:04	10:07	10:06	18:23	18:22	18:44	18:43	18:04	18:47
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:22	7:27	9:32	9:34	10:05	10:07	11:00	11:01	18:20	18:14	18:45	18:39	17:57	18:50
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	8:20	8:26	10:28	10:31	10:59	11:02	11:54	11:55	19:05	18:57	19:32	19:25	18:41	19:29
ארה"ב בולטימור (ק)	6:13	6:05	9:04	9:00	9:37	9:33	10:46	10:43	19:56	20:02	20:24	20:30	19:43	20:34
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	5:59	5:51	8:53	8:48	9:25	9:20	10:34	10:31	19:50	19:56	20:18	20:24	19:37	20:37
ארה"ב ג'רסי (ק)	6:00	5:52	8:53	8:48	9:25	9:21	10:35	10:32	19:49	19:55	20:17	20:24	19:36	20:37
ארה"ב דטרויט (ק)	6:32	6:24	9:28	9:23	9:59	9:55	11:10	11:06	20:29	20:36	20:58	21:05	20:17	21:18
ארה"ב היוסטן (ק)	6:41	6:36	9:26	9:23	9:58	9:55	11:05	11:03	19:57	20:01	20:22	20:26	19:43	20:36
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:06	6:00	8:55	8:51	9:27	9:23	10:35	10:32	19:36	19:41	20:02	20:07	19:22	20:17
ארה"ב מיאמי (ק)	6:46	6:42	9:28	9:25	10:01	9:58	11:07	11:05	19:51	19:54	20:15	20:18	19:36	20:28
ארה"ב ניו הייבן (ק)	5:55	5:47	8:48	8:43	9:21	9:16	10:30	10:27	19:45	19:51	20:13	20:20	19:32	20:34
ארה"ב שיקאגו (ק)	5:50	5:42	8:46	8:42	9:17	9:13	10:28	10:24	19:47	19:54	20:16	20:23	19:35	20:35
בוליביה לא פאס (ח)	6:34	6:35	9:01	9:01	9:30	9:30	10:30	10:30	18:27	18:24	18:49	18:46	18:07	18:50
בלגיה אנטוורפן (ק)	6:25	6:13	9:28	9:22	10:01	9:54	11:14	11:10	20:57	21:07	21:31	21:42	20:47	22:02
בלגיה בריסל (ק)	6:25	6:13	9:29	9:23	10:01	9:55	11:14	11:10	20:57	21:07	21:31	21:42	20:47	22:01
בלרוס ליובאוויטש (ק)	5:27	5:13	8:37	8:30	9:09	9:01	10:24	10:19	20:22	20:34	21:00	21:13	20:14	21:17
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:19	6:22	8:38	8:39	9:10	9:11	10:08	10:08	17:49	17:45	18:12	18:08	17:27	18:15
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	6:05	6:07	8:24	8:25	8:56	8:56	9:54	9:54	17:36	17:32	17:59	17:55	17:15	18:02
בריטניה לונדון (ק)	5:40	5:28	8:46	8:40	9:17	9:11	10:31	10:27	20:17	20:27	20:52	21:03	20:08	21:22
בריטניה מנצ'סטר (ק)	5:44	5:31	8:52	8:45	9:24	9:17	10:38	10:33	20:31	20:42	21:08	21:20	20:22	21:41
גרמניה ברלין (ק)	5:44	5:32	8:51	8:44	9:23	9:16	10:37	10:32	20:25	20:36	21:01	21:12	20:16	21:16
גרמניה פרנקפורט (ק)	6:08	5:57	9:13	9:07	9:44	9:38	10:57	10:53	20:39	20:49	21:13	21:23	20:29	21:27
הודו בומביי (ח)	6:13	6:09	8:50	8:48	9:23	9:20	10:27	10:26	19:01	19:03	19:23	19:26	18:44	19:30
הודו פונה (ח)	6:07	6:04	8:46	8:44	9:18	9:16	10:23	10:21	18:58	19:00	19:20	19:23	18:41	19:27
הונגריה בודפשט (ק)	5:34	5:24	8:34	8:29	9:06	9:01	10:18	10:14	19:50	19:58	20:21	20:30	19:39	20:34
טורקיה איסטנבול (ק)	6:08	6:00	9:01	8:56	9:33	9:29	10:43	10:40	19:57	20:03	20:25	20:32	19:44	20:36
יוון אתונה (ק)	6:34	6:26	9:24	9:20	9:56	9:52	11:05	11:02	20:13	20:18	20:40	20:46	20:00	20:50
מולדובה קישינב (ק)	5:57	5:47	8:55	8:50	9:28	9:23	10:40	10:36	20:09	20:17	20:40	20:49	19:57	20:53

לוח זמנים לשבוע פרשת אמור בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:04	7:00	9:47	9:45	10:17	10:15	10:23	10:21	20:05	20:07	20:28	20:30	19:49	20:34
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ'(ח)	7:12	7:19	9:15	9:18	9:47	9:50	10:41	10:42	17:43	17:34	18:11	18:02	17:16	18:06
נפאל קטמנדו (ח)	5:24	5:19	8:10	8:07	8:41	8:38	9:48	9:46	18:40	18:43	19:04	19:08	18:25	19:12
סינגפור סינגפור (ח)	6:56	6:54	9:24	9:23	9:57	9:56	10:59	10:58	19:10	19:09	19:31	19:30	18:51	19:34
פולין ורשא (ק)	5:14	5:01	8:20	8:14	8:52	8:45	10:06	10:01	19:55	20:06	20:30	20:42	19:46	20:46
פרו לימה (ח)	6:12	6:13	8:34	8:34	9:07	9:07	10:07	10:06	18:00	17:57	18:22	18:19	17:40	18:23
צרפת ליאון (ק)	6:34	6:25	9:33	9:28	10:05	9:59	11:16	11:12	20:44	20:52	21:14	21:23	20:32	21:37
צרפת פריז (ק)	6:37	6:27	9:39	9:34	10:11	10:05	11:24	11:20	21:01	21:10	21:33	21:43	20:50	22:00
קולומביה בוגוטה (ח)	5:39	5:38	8:15	8:14	8:45	8:44	9:48	9:47	18:09	18:09	18:31	18:31	17:51	18:35
קנדה טורונטו (ק)	6:15	6:06	9:12	9:07	9:43	9:38	10:54	10:51	20:17	20:24	20:46	20:54	20:05	21:07
קנדה מונטריאול (ק)	5:48	5:39	8:46	8:41	9:18	9:13	10:30	10:26	19:57	20:04	20:27	20:35	19:45	20:51
קפריסין לרנקה (ק)	6:01	5:54	8:47	8:43	9:20	9:16	10:28	10:25	19:27	19:31	19:52	19:58	19:13	20:02
רוסיה מוסקבה (ק)	5:55	5:42	9:09	9:01	9:40	9:32	10:56	10:51	21:01	21:13	21:40	21:53	20:53	22:15
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ק)	6:13	6:03	9:12	9:06	9:44	9:39	10:56	10:52	20:26	20:34	20:57	21:06	20:15	21:10
שוייץ ציריך (ק)	6:15	6:05	9:16	9:11	9:48	9:42	11:00	10:56	20:33	20:42	21:05	21:14	20:22	21:29
תאילנד בנגקוק (ח)	5:57	5:54	8:32	8:30	9:04	9:02	10:08	10:07	18:35	18:36	18:57	18:58	18:18	19:02

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
ליל ה' ט"ו בו שעה 10 עם 17 דקות

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail:Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00214
25/04/2010

P.P.
שולם
1949
תל אביב